

ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ 1821

ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙ

ΕΠΙ ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΕΡΜΗΝΕΥΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ

ΣΤΑΜ. Κ. ΘΕΟΧΑΡΗ

Πατρέως

(Πρὸς χρῆσιν τῶν κ. φοιτητῶν τῆς Νομικῆς, τῶν μ
τῶν Ἐμπορ. Σχολῶν καὶ τῶν ἐμπόρων)

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΒΕΛΤΙΩΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΘΕΙΣΑ ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΑΝΔΡ. Β. ΠΑΣΧΑΣ

1903

ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΤΟΥ
1821
Ἢ
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΕΤΑΙΡΙΣΤΑΙ, ΚΑΤΗΧΗΤΑΙ, ΚΛΗΡΙΚΟΙ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ,
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΗΣ,
ΔΩΡΗΤΑΙ, ΛΟΓΙΟΙ, ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ.

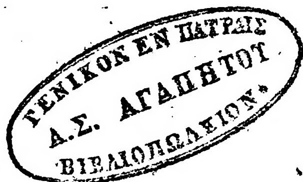
ΥΠΟ
ΑΓΑΠΗΤΟΥ Σ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ.

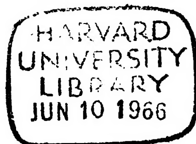
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ,
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Α. Σ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ.
(ΟΔΟΣ ΜΑΙΖΩΝΟΣ.)
1877

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν σφραγῖδα, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Κυρίου Ἀγαπητοῦ, θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν Νόμον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ

ΤΩ

ΕΝΔΟΞΩ ΔΙΑΔΟΧΩ

ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΗ ΧΡΗΣΤΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΛΠΙΔΙ.

ΤΗΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ

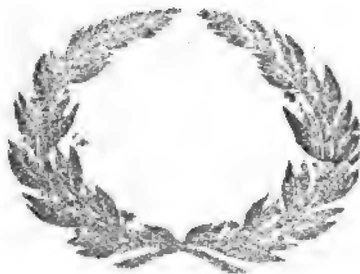
ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΗΘΟΣΥΝΩΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ.

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν σφραγῖδα, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Κυρίου Ἀγαπητοῦ, θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν Νόμον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ

ΤΩ

ΕΝΔΟΞΩ ΔΙΑΔΟΧΩ

ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΗ ΧΡΗΣΤΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΛΠΙΔΙ

ΤΗΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ

ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΗΘΟΣΥΝΩΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ.

Ὑψηλότατε Διάδοχε τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου!

Ἡ Παλιγγενεσία τῆς Ἑλλάδος ὀφειλομένη εἰς τὸν ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμὸν τῶν τέκνων της καὶ εἰς τὴν ἀρωγὴν τῶν φιλελλήνων, ἐχαιρετήθη ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων ἐθνῶν τῆς ὑφηλίου ὡς νέα Ἀνατολὴ τοῦ λαμπροῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡλίου καὶ ὡς ἀφετηρία ἀπελευθερώσεως σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ Εὐρώπη εὐγνωμονοῦσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι παρ' αὐτῆς ἔλαβε τὰ φῶτα καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ δι' αὐτῆς πολλάκις ἐσώθη ἐκ βαρβάρων ἐπιδρομῶν, ἐξύμνησε τὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ τὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπόθει τὴν ἀπελευθέρωσιν πάσης τῆς Ἑλληνικῆς χώρας ἀπὸ τῆς σκληρᾶς καὶ αἱμοβόρου τυραννίας τῶν Τούρκων, ἀλλ' αἱ ἀναλαβοῦσαι τὴν προστασίαν τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις ἐφάνησαν φειδωλαὶ περὶ τὴν διαχάραξιν τῶν ὁρίων αὐτῆς πεπεισμέναι, ὅτι ἡ δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τετραυματισμένη Τουρκία θὰ καταρρεύσῃ καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀναδεικνυόμενοι ἱκανοὶ νὰ κατάσχωσι τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς κληρονομίαν, θὰ μεταφέρωσι τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ἐγκαταληφθεὶς ἀπαν-

θρώπως ὑπὸ τῆς Δύσεως ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐναντίον τῶν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπιπεσόντων ἀγρίων καὶ ἀπειραρίθμων ἐχθρῶν πίστεως καὶ πατρίδος.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 ἐφάνησαν κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σύνεσιν ἐφάμιλλοι καὶ ἴσως ὑπέρτεροι τῶν ἀρχαίων προγόνων των, διότι μὴ ἀνεχόμενοι τὴν δουλείαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης προκύπτοντα δεινὰ καὶ συνενωθέντες διὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀνέλαβον τὸν ἱερὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα καὶ ἐπὶ ὀκταετίαν μαχόμενοι κατὰ ξηρὰν μὲν ἄτακτοι καὶ ἀπαράσκευοι ἐναντίον πολλαπλασίων παρεσκευασμένων τακτικῶν καὶ ἀτάκτων στρατῶν, κατὰ δὲ θάλασσαν διὰ πλοιαρίων ἐναντίον τρομερῶν στόλων, κατενίκησαν καὶ κατεπτόησαν τὸν Κολοσσὸν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐκρίθησαν ἄξιοι ὧν ἐπεδίωκον ἐλευθεριῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἀνύψωσαν τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον εἰς τὴν τάξιν τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων καὶ εὐνοουμένων ἐθνῶν, ἀνέπτυξαν τὰ φῶτα, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν εἰς ἐπίζηλον θέσιν, καὶ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἕνωσιν τῶν ὑπὸ δουλείαν μεινάντων ἀδελφῶν των, ἐὰν ἡ Εὐρώπη ἕνεκα ἀντιζηλίας καὶ ἄλλων σκοπῶν, δὲν ἔσ-

περρε διχονοίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἂν δὲν ἐγγυᾶτο τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας.

Ἤδη ὅτε ἡ περὶ ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας συνθήκη ἀπεδείχθη ὡς τὸ μέγιστον σφάλμα τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης καὶ ἤρξατο διαρρηγνυομένη, οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων δέον νὰ ἐκπληρωθῶσιν, ἅπαντες δὲ οἱ ἁπανταχοῦ τῆς ὑφηλίου Ἕλληνες πρόθυμοι ὄντες διὰ πάσης θυσίας νὰ διεκδικήσωσι τὰ δικαιώματά των, εὐελπίζοντα νὰ Σὲ ἴδωσι Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου τῆς Μεγάλης καὶ Κραταιᾶς ΕΛΛΑΔΟΣ.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀφιερῶ Σοι, ὑψηλότατε, τὴν βιογραφίαν τῶν Μεγάλων Ἀνδρῶν τῆς Νέας Ἑλλάδος, ὅπως ἐν τῇ μελέτῃ αὐτῆς ἐνισχύσῃς ἣν ἔχεις ἢ δύνασαι νὰ σχηματίσῃς πεποίθησιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο καὶ εἶναι ἡ Μήτηρ τῶν Μεγάλων Ἀνδρῶν καὶ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων καὶ ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον εἶναι καὶ ἔσεται πρότυπον ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἐν Πάτραις τῇ 1 Αὐγούστου 1877.

Τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος
Ὑποκλινέστατος θεράπων
Α. Σ. ΑΓΑΠΗΤΟΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διὰ τῆς μεγαλοφυΐας των, διὰ τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθήματος, διὰ τῆς καλλιεργείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν φώτων καὶ τεχνῶν καὶ διὰ τῶν περιφανῶν ἔργων των διέῤῥηξαν τὴν ἀχλὺν τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀμαθείας καὶ ἀνέδειξαν τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τοὺς Μεγάλους ἐκείνους ἄνδρας οἵτινες ἑλκύουσι τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν ἐθνῶν, οὕτω καὶ οἱ μεταγενέστεροι, ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι ἐκείνων ἀπεδείχθησαν ἐφάμιλλοι αὐτῶν, διότι καὶ κατὰ τὴν μακραίωνα δουλείαν διετήρησαν ζωηρὸν τὸ αἴσθημα τῆς καταγωγῆς των καὶ ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι τῶν ἐθνῶν κατὰ τὰς τέχνας, ἐπιστήμας καὶ τὸν πολιτισμὸν, διατηροῦντες δ' εἰς τὰ στέρνα αὐτῶν τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας πῦρ, ἀπέδειξαν κατὰ τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὀκταετῆ ἀγῶνα, ἀτρόμητον ἡρωϊσμὸν καὶ ἐξετέθησαν εἰς τοσαύτας πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας των θυσίας, ὥστε ἡ λησμονήσασα τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ Εὐρώπη, ἐξυπνίσασα ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ ἰδοῦσα τὰ μεγάλα κατορθώματα καὶ τὰ λαμπρὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων, ἐχειροκρότησε καὶ ἐξύμνησε τὸν ἱερὸν αὐτὸν ἀγῶνα, θελήσασα δὲ νὰ θέσῃ πέρας εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν ἐκτάσει τὴν θέλησίν της ταύτην, διότι μεταξὺ τῶν μεγάλων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσί τινα δεσπόζοντα ἄλλων, δὲν συνέφερε δὲ εἰς τὰ δεσπόζοντα ἡ καθιέρωσις τῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἐλευθεριῶν· ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος περιωρίσθη διὰ

στυχῶς ἐντὸς στενῶν ὁρίων μὴ ἱκανοποιούντων τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν περικλεῆ αὐτῶν ἀγῶνα, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων ἠδικήθησαν ὑπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας μείναντες ἐκτὸς τῶν ὁρίων καὶ ὑποκύψαντες εἰς τὴν σκληρὰν καὶ ἀφόρητον τῶν Τούρκων τυραννίαν, ἣν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐθνεγερσίας εἶχον ἀποτινάξει διὰ τῶν ὅπλων καὶ δι' ἀπείρων θυσιῶν.

Ἕνεκα τῆς τοιαύτης στενεύσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς πρὸς ἀποφυγὴν Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου γενομένη μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων συνθήκη περὶ ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἑνωθῶσιν εἰς ἓν ἰσχυρὸν καὶ ἐκτεταμένον Βασίλειον, διότι μ' ὅλας τὰς εἰς διαφόρους ἐποχὰς γενομένας ζωηρᾶς ἐθνεγερσίας, εὗρον ἀντιπάλους τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης δυνάμεις καὶ οὕτω πιεζόμενοι, οἱ μὲν ὑπὸ δουλείαν Ἕλληνες πάσχουσι τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν σκληρῶν καὶ αἱμοβόρων Τούρκων, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι βιοῦντες, ἀναγκαζόμενοι νὰ περιστρέφωνται ἐντὸς στενῶν ὁρίων κατηγοροῦνται ἀσυστόλως ὑπό τινων Εὐρωπαίων, ὡς μὴ παρέχοντες ἐγγυήσεις αἰσιωτέρου μέλλοντος, ἐνῷ εἶναι πασίδηλον ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰς μικρὸν διάστημα χρόνου, ἔκαμον τοιαύτας εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν προόδους, ὅσας εἰς μέγα διάστημα χρόνου δὲν ἔκαμον τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη καὶ ὅτι ἂν καθυστέρησαν κατά τι εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς στενεύσεως τῶν ὁρίων καὶ ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν πόρων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἱστορία τῶν Μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Νέας Ἑλλάδος απο-

δεικνύει ὅτι οὗτοι δὲν μειονεκτοῦσι τῶν ἀρχαίων προγόνων των κατά τε τὴν σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν καὶ κατὰ τὰ μεγάλα ἔργα, ἡ δὲ πρόοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρέχει ἀποχρῶντα ἐχέγγυα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἑλλήνων εἰς μέγα καὶ ἰσχυρὸν Βασίλειον δυνάμενον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσορροπίαν τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ παύσῃ τὰς ἀντιζηλείας αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν λύσιν τοῦ πολυθρυλλήτου Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Ἐν τῇ παρούσῃ βιογραφίᾳ τῶν Μεγάλων ἀνδρῶν τῆς νέας Ἑλλάδος ἐρανισθείσῃ φιλοπόνως ἐκ τῶν ἱστοριῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἐπισήμων ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ ἐκ πληροφοριῶν ζώντων ἀγωνιστῶν (οἵτινες ὡς αὐτόπται ἀποτελοῦσι τὴν ζῶσαν ἱστορίαν) ἐκτίθενται δι' ὅλης τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων Κληρικῶν, Πολιτικῶν, Στρατιωτικῶν, Ἑταιριστῶν, Λογίων καὶ τῶν Εὐεργετῶν αὐτῶν, καὶ οὕτω παραδίδεται εἰς τὴν δημοσιότητα ἔργον δυνάμενον νὰ διαφωτίσῃ πάντας περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πεποίθησιν αὐτῶν περὶ τοῦ αἰσίου μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος.

Μελετήσατε, Νέοι Ἕλληνες, τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πατέρων σας καὶ ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα αὐτῶν, ἀναδειχθῆτε ἄξιοι διάδοχοι ἐκείνων καὶ ἀπαλλάξετε τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.—Εἰς Σᾶς ἡ Πατρὶς ἔχει τὰς ἐλπίδας της.—Ὁ καιρὸς ἤγγικεν.

Ἐν Πάτραις τῇ 2 Αὐγούστου 1877.

ΑΓΑΠΗΤΟΣ Σ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	Σελὶς

ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΤΟΥ

1821.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε΄. ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

Ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1745 ὑπὸ πατρὸς μὲν Ἰωάννου Ἀγγελοπούλου, μητρὸς δὲ Ἀσημίνας Παναγιωτοπούλου· κατὰ δὲ τὴν βάπτισιν τῷ ἐδόθη τὸ ὄνομα Γεώργιος.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ σχολῇ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, μετά τινος ἐκ Δημητσάνης ἱερομονάχου Ἀθανασίου καλουμένου, παρέμεινε δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δύο περίπου ἔτη, μαθητεύων παρὰ τῷ διακρινομένῳ, διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἀρετὰς Δημητρίῳ τῷ Γούδᾳ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τούτου διδασκομένων μαθημάτων, ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην, ἔνθα ἐχειροτονήθη διάκονος, μετονομασθεὶς Γρηγόριος. Ἐξηκολούθει δὲ συγχρόνως νὰ φοιτᾷ καὶ εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολὴν τῆς πόλεως ἐκείνης.

Κατὰ τὸ ἔτος 1782 αἱ διαλάμπουσαι ἀρεταὶ αὐτοῦ, τὸν

ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου Σμύρνης, ἐξ οὗ ἐπὶ δεκατρία ὅλα ἔτη, διέχεε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν, διδάσκων, ὁπόσα εὐεργετήματα, ἡ ἐξάσκησις τῶν ἀρετῶν τούτων χορηγεῖ ταῖς κοινωνίαις. Ἰδίως ὅμως ἐνησχολήθη ἐπιτυχῶς διὰ τὴν διάδοσιν τῶν φώτων.

Ἡ ἑξῆς πρᾶξις αὐτοῦ, ἀρκεῖ καὶ μόνη ἵνα δώσῃ ἡμῖν ἰδέαν τινα, τοῦ χριστιανικοῦ μεγαλείου τοῦ χαρακτῆρος του. Δοὺς πίστιν εἰς κακοβούλους εἰσηγήσεις, καὶ ὡς ἐκ τούτου πικράνας τινάς, μόλις ἐννόησε τὴν ἀπάτην, καὶ ἀμέσως ἔσπευσεν ἐπ' ἐκκλησίας νὰ αἰτήσῃ συγγνώμην δακρυῤῥοῶν.

Τῷ 1798 ἀνεβιβάσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐξ οὗ μετά τινα χρόνον, κατεβιβάσθη ὑπὸ τῆς δυσαρεστηθείσης Πύλης, ἀλλ' ἥτις πιεσθεῖσα ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων, προσεκάλεσε καὶ αὖθις αὐτὸν, ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας. Τρὶς ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ τρὶς κατεβιβάσθη ἐκεῖθεν, ἵνα δὶς μὲν ῥιφθῇ ἐξόριστος ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἄθω, τὴν δὲ τρίτην φορὰν ὅπως ἀναβῇ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης.

Ἐν τούτοις διεπράξατο τόσα, ὅσα ὀλίγοι ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀνελθόντων εἰς τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα. Ἀνῳκοδόμησεν ἐκ βάθρων τὰ σεσαθρωμένα Πατριαρχεῖα· ἐπεσκεύασε καὶ διηυτρέπισε τοὺς ναούς· ἔσωσε διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ αἱμοβόρου Ἀλῆ, Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων· κατώρθωσε ν' ἀποδοθῶσι τοῖς μοναστηρίοις τὰ παλαιὰ αὐτῶν προνόμια, καὶ ἀνεσύστησε τὸ καταργηθὲν τυπογραφεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσπευσε νὰ διαχύσῃ, ὅσον, αἱ περιστάσεις τῷ ἐπέτρεπον, φῶς, ἐκτυπώσας, α) τὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσαν ἀξήγησιν τῶν εἰς τὴν ἑξα-

ήμερον ἕνδεκα ὁμιλειῶν» τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Ἐπισκόπου Καπαδοκίας· β´) τὴν ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν «Ἐπιτομὴν Διδασκαλίας περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν» ἐρανισθεῖσαν ἐκ τῆς ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ γ´) πολυσέλιδον Πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον δι' ἧς ἐσύσταινεν εἰς τοὺς Μητροπολίτας, Ἀρχιεπισκόπους, Ἐπισκόπους, καὶ δι' αὐτῶν τούτων, εἰς ἅπαντας ἐν γένει τοὺς κατωτέρους κληρικοὺς, ὡς καὶ εἰς τοὺς προεστῶτας, δημογέροντας, προκρίτους καὶ λοιποὺς, τὴν διὰ παντὸς ἐφικτοῦ μέσου ὑποστήριξιν τῶν ὑπαρχόντων σχολείων, καὶ τὴν σύστασιν ἄλλων.

Ἦτον ἡ ψυχὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Καὶ κατὰ μὲν τὸν γράψαντα ὑπόμνημα περὶ αὐτῆς Ξάνθον, ἐκατηχήθη εἰς τὴν ἑταιρίαν, ὅτε διέτριβεν εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, παρὰ τοῦ Ἰωάννου Φαρμάκη, ὅστις διῆλθεν ἐκεῖθεν, πεμφθεὶς παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρευούσης Ἀρχῆς, ὡς ἀπόστολος εἰς Μακεδονίαν.

Κατὰ δὲ τὸν Φιλήμονα δὲν ἠθέλησεν οὔτε νὰ ὁρκισθῇ, οὔτε εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς παρὰ τῆς ἑταιρίας ἐπιβαλλομένους τύπους νὰ ὑπαχθῇ, «ἐμένα ἔχετε ποῦ μ' ἔχετε» εἶπεν εἰς τὸν Φαρμάκην, λέγει ὁ ἴδιος, «δὲν ἠθέλησεν ὅμως καὶ νὰ ἀκρωμοτήσῃ κατὰ τὴν διδασκαλίαν· παρὰ τὴν ἐπιβαλλομένην ἀπὸ τὸν ἱερατικόν του χαρακτῆρα ὑποχρέωσιν, παρετήρησεν ὅτι, ἂν ἀνακαλυφθῇ ποτὲ εἰς τὰ βιβλία τῆς ἑταιρίας τὸ ὄνομά του, θέλει διακινδυνεύσει ὁλόκληρον τὸ ἔθνος τὸ ὁποῖον προσεῖχε πάντοτε ἀπὸ τὴν τύραννον ἐξουσίαν. Τελευταίαν δὲ παρατήρησιν ἔκαμε τὸ νὰ προσέξωσι πολὺ οἱ ἑταῖροι, μήπως βλάψωσιν ἀντὶ νὰ ὠφελήσωσι τὴν Ἑλλάδα».

Ἀλλ' ἂν καλῶς ποιῶν, ἀπέφυγε νὰ ὁρκισθῇ καὶ λάβῃ θέ-

σιν ἐν τῇ ἑταιρίᾳ, ἦτον ὡς εἴπομεν, ἡ ψυχὴ αὐτῆς, συνεννοεῖτο δὲ καὶ συνειργάζετο ὑπὲρ τῆς εὐοδόσεώς της ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, ὅτε ὀλίγον βραδύτερον, ἀνέλαβεν οὗτος ὡς ἀρχηγὸς ὑπέρτατος τὴν διοίκησιν αὐτῆς. Ὅτε δὲ ὁ παράτολμος οὗτος ἀνὴρ εἰσέβαλε κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 εἰς Μολδαυΐαν, καὶ ἡ ἐκμανεῖσα Πύλη συνελάμβανεν, ἐφυλάκιζε καὶ ἀπεκεφάλιζεν Ἐπισκόπους καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἄνδρας, ὁ ὀξυδερκὴς Γρηγόριος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπατᾶται περὶ τοῦ θλιβεροῦ τέλους του.

« Ἐν ᾧ ὁ Ἰμάμης, λέγει ὁ Σπηλιάδης, φωνάζει εἰς τὸν μιναρὲν κατὰ τῶν ἀπίστων, ἀπειλούντων τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ καὶ τὸν θρόνον, οἱ Τοῦρκοι σφάζουσι τοὺς χριστιανοὺς ὅσους ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἀγυιὰς καὶ τὰς ῥύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βιάζουσι δὲ τὸ ἄσυλον τῶν οἰκιῶν, συντρίβουσι τὰς θύρας, εἰσβάλλουσιν ὡς τίγρεις καὶ φονεύουσιν ὅσους εὕρωσιν εἰς αὐτὰς, καὶ πανταχοῦ δὲν ἀκούονται εἰμὴ ἄγριαι καὶ τρομακτικαὶ κραυγαὶ τῶν δημίων, οἰμωγαὶ καὶ ὀλολυγμοὶ τῶν θυμάτων, καὶ θρῆνοι καὶ κοπετοὶ γυναικῶν καὶ παιδίων, ὅσων τυχὸν φείδονται τῆς ζωῆς. Ὁ δ' αἱματοχαρὴς Μαχμοὺδ παραθαῤῥύνει, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, προστάζει τὸν ἀχαλίνωτον, τὸν ἄγριον ὄχλον τῶν Τούρκων νὰ τὸν μιμηθῇ δολοφονῶν καὶ πράττων ὅλα, καὶ τὰ πλέον φρικώδη κακουργήματα, δι' αἱμοσταγῶν προσταγμάτων, δι' ὧν ἁρπαζόμενοι ἀπὸ τὰς οἰκίας των ὅσοι τῶν τε κληρικῶν καὶ τῶν σημαντικῶν Ἑλλήνων δὲν ἠμπόρεσαν νὰ φύγωσιν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον ἢ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, καὶ ἄλλοι μὲν ἀποκεφαλίζονται, ἄλλοι δὲ ἀπαγχονίζονται ἢ πνίγωνται διὰ βρόχου, καὶ ῥίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἄλλοι κατα-

ποντίζονται ζῶντες εἰς τὸ μέγα ῥεῦμα, καὶ ἄλλοι ῥίπτονται εἰς τὰς σκοτεινὰς καὶ καθύγρους φυλακὰς ἔνθα ἐκπνέουσιν ἀνιλεῶς βασανιζόμενοι, καὶ ἄλλοι ἐξορίζονται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας ὅπου καθείργνυνται, καὶ πολλοὶ τελειόνουσι τὴν ἀθλίαν ζωήν των εἰς τὴν εἱρκτήν. Τὰ πρῶτα θύματα τῆς θηριωδίας του ἦσαν ὁ Γεώργιος Μαυροκορδάτος, ὁ Μιχαὴλ Χαντζερῆς, ὁ Στεφανάκης Μαυρογένης, ὁ Ἀλέκος Ῥάλλης καὶ ὁ υἱός του, ὁ Κωστάκης Γεράκης, ὁ Νικόλαος Σκαναβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος. ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ πατριαρχείου Θεόδωρος Ῥίζος καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ ὡς Πελοποννήσιος καὶ διότι οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἤκουσαν τὸν ἀφορισμόν του, καὶ ἐπανέστησαν κατόπιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἤδη περιέμενεν ὥραν τὴν ὥραν τὸν θάνατον».

Ἀτάραχος ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῆς μαινομένης ἐκείνης καταιγίδος, ἐπερίμενεν ὁ Πατριάρχης τὴν στιγμὴν τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀπαίσιος αὕτη στιγμὴ δὲν ἐβράδυνεν.

Ἦτο ἡ 2 Ἀπριλίου ὅτε ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ περὶ ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου εἴδησις, ἐμπνεύσασα εἰς μὲν τοὺς χριστιανοὺς, καὶ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν, ἀλλὰ καὶ τρόμον καὶ ἀπελπισίαν, λύσσαν δὲ καὶ μανίαν εἰς τοὺς φανατικοὺς ὄχλους τοῦ Κορανίου. Ἐπαναλαμβάνεται λοιπὸν ἀμέσως, καὶ ὑπὸ φοβερωτέρας διαστάσεις, τὸ πρὸς καιρὸν διακοπὲν φρικαλέον δρᾶμα. Τὰ ἀδάμαστα τοῦ Κορανίου κτήνη, ζητοῦν νὰ σβέσουν τὴν λύσσαν των εἰς τὸ αἷμα τῶν χριστιανῶν. Καὶ ἰδοὺ ἀρχίζει ἐκ νέου ἡ σφαγὴ, ἡ λεηλασία, ἡ βεβήλωσις τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ ἀποκεφαλισμοὶ, οἱ ἐξανδραποδισμοὶ καὶ τόσαι ἄλλαι φρίκαι. Ὁ δυνάμενος νὰ σωθῇ, ἐσώζετο.

Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος εἰς τοὺς παρακαλοῦντας νὰ σώσῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς φυγῆς, ἀπήντα γαλήνιος «προτρέποντές με εἰς φυγὴν ματαιοπονεῖτε· ἡ φυγή μου θὰ διπλασιάσῃ τὴν μανίαν τῶν Τούρκων, καὶ κατὰ συνέπειαν τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων, ἐνῷ ὁ θάνατός μου θὰ δώσῃ ζωὴν εἰς τὸν ἱερόν μας ἀγῶνα, διότι οἱ Ἕλληνες θὰ μάχωνται κατὰ τῶν δολοφόνων μου μετὰ μεγαλειτέρας λύσσης».

«Ὁ Ἱεράρχης, λέγει ἱϛορικός τις, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων πάντα, τὸν θάνατον, ἐν μεγίστῃ ἐξεπλήρου ἀταραξίᾳ καρδίας, καὶ κοινῶς καὶ ἰδίως τὰ χριστιανικὰ αὐτοῦ καθήκοντα καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τῶν παθῶν, καὶ δι' ἐνθέου αὐταπαρνήσεως παρεμύθει τοὺς λυπουμένους, ἐνεψύχου τοὺς ἀψυχοῦντας καὶ πάντοτε ἐπεσφράγιζε τοὺς λόγους αὐτοῦ διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν μαρτυρησάντων ὑπὲρ Χριστοῦ ἀπ' αἰώνων. Ἐντεῦθεν, καὶ ὅτε, ἡ περὶ ὄρθρον βαθὺν τῆς 10 Ἀπριλίου, στρατιῶται τῆς ἐξουσίας πολλοὶ ἐπυκνώθησαν αἴφνης ἔξω τῶν πατριαρχείων, πάντας δὲ τοὺς ἐκκλησιαζομένους κατέλαβε ῥῖγος φόβου, ὁ Γρηγόριος διὰ τῆς αὐτῆς ἠμφιέσθη ἀταραξίας τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, προσήνεγκε δὲ τῷ ἁγίῳ Θεῷ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ ὅλους τοὺς κεκοιμημένους φίλους καὶ ἐχθρούς, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ηὐλόγησε τοὺς παρόντας, ηὐχήθη ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἐν θλίψεσι καὶ κινδύνοις πιστῶν δούλων τοῦ Ὑψίστου, καὶ ψάλλων τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἔψαλλε βεβαίως ἐν τῷ νῷ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Τότε δὲ μόνον ἐδάκρυσεν, ὅτε ἠσπάζετο ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτῷ ἀρχιερεῖς, ᾄδοντος ἔξω τοῦ χοροῦ τὸ Δαβιτικόν: «Ἀγαπήσω σε Κύριε ἡ ἰσχύς μου. . .»

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας μυσταγωγίας, ὡδηγήθη παρὰ τοῦ δημίου εἰς τὰ δεσμωτήρια, καὶ ἀφοῦ ἐβασανίσθη, περιεπαίχθη, ἐχλευάσθη, ἐλακτίσθη, καὶ ἐκυλίσθη εἰς τὴν κόπρον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς χριστιανικῆς καὶ πεπολιτισμένης Εὐρώπης, ἀπηγχονίσθη παρὰ τῇ μεσαίᾳ πύλῃ τῶν Πατριαρχείων.

Οἱ ἄγριοι ἀλαλλαγμοὶ καὶ αἱ θηριώδεις κραυγαὶ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Ὀθωμανίδων, κατέπνιξαν τοὺς κοπετοὺς καὶ θρήνους τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἀπέσπα ἡ φρικώδης θέα τοῦ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης ἀσπαίροντος μάρτυρος.

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ.

Ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος ἀνὴρ ἐγεννήθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1753 εἰς τὴν πόλιν τῶν Φερῶν τῆς Θεσσαλίας, ἥτις σήμερον καλεῖται Βελεστῖνον, ἐξ οὗ καὶ Βελεστινὸς ἐπωνομάσθη. Δὲν κατεδέχετο ὅμως ὁ Ῥήγας νὰ φέρῃ καὶ τὸ ἐπώνυμον Φεραῖος, ὡς στιγματιθὲν τὸ πάλαι ὑπό τινος μυσαροῦ τυράννου, Ἀλεξάνδρου Φεραίου καλουμένου, ἀλλ' ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Βελεστινόν.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Ζαγορᾶς· μετὰ δὲ ταῦτα μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ, ἐξαιπεδεύθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐδιδάχθη καὶ τὴν Γαλλικήν, τὴν ὁποίαν ὡς Γάλλος καὶ ἐλάλει καὶ ἔγραφεν.

Ὅτε κατὰ τὸ 1776 διωρίσθη ὁ Μαυρογέννης ἡγεμὼν τῆς Μολδαυΐας, παρέλαβεν ὡς ἐπίσημον αὐτοῦ γραμματέα τὸν

Ῥήγαν· διώρισε δὲ τοῦτον μετ' οὐ πολὺ ἔπαρχον Κραϊόβης. Ἐνταῦθα ἡ πατρικὴ αὐτοῦ διοίκησις, κατέστησε τὸ ὄνομά του εὐλογητὸν παρὰ τῷ ἀτυχῆ ἐκείνῳ λαῷ.

Μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ Μαυρογένους, μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπως ἀναλάβη τὰ καθήκοντα τοῦ Διερμηνέως, παρὰ τῷ Γαλλικῷ Προξενείῳ.

Ἔζη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ βίον ἄνετον καὶ ἀφρόντιδα, ὅτε τὸ φάσμα τῆς δούλης πατρίδος, ἐξήγειρεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ληθάργου. Ὅθεν παραιτήσας πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, ἐδόθη ὁλοψύχως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος, οὐδόλως ἀποθαῤῥυνόμενος ὑπὸ τῶν προσκομάτων, περιφρονῶν τοὺς κινδύνους, καὶ τὰ ὁποῖα τὸν περιέμενον μαρτύρια. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ἐργάζηται ἀνενδότως, ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν μεγαλεπηβόλων αὐτοῦ σχεδίων. Συνέταξε πονήματα περὶ πολεμικῆς τέχνης, περὶ φυσικῆς πειραματικῆς, ἐδημοσίευσε διαφόρους μεταφράσεις, ὡς τὴν περιήγησιν τοῦ Ἀναχάρσιδος ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, καὶ ἄλλας τινάς· ἐχάραξεν διοχείρως τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, σημειώσας ἰδίως ἐν αὐτῷ, τὰς στρατιωτικὰς θέσεις καὶ τοὺς ἐπικαίρους λιμένας· συνέταξεν ὕμνους πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου ὑπὲρ πατρίδος, συγκινοῦντας καὶ ἠλεκτρίζοντας τὸν δοῦλον Ἑλληνισμόν. Τότε ἠκούσθησαν ψαλλόμενα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ ΘΟΥΡΙΟΣ.

« Ὡς πότε παλικάρια ν' ζῶμεν στὰ στενά,
«Μονάχοι 'σὰν λιοντάρια 'ς ταῖς ῥάχαις 'ς τὰ βουνά,
«Σπηλιαῖς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
«Νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά,

«Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια πατρίδα καὶ γονεῖς,
«Τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας, κ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
«Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
«Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καὶ φυλακή.
«Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσῃς, καὶ ἦσαι στὴ σκλαβιά.
«Στοχάσου πῶς σὲ ψαίνουν καθ' ὥραν 'στὴ φωτιά·
«Βεζύρης, Δραγουμάνος, ἀφέντης κιὰν σταθῇς,
«Ὁ τύραννος ἀδίκως σὲ κάμνει νὰ χαθῇς.
«Δουλεύεις ὅλη μέρα εἰς ὅ,τι κ' ἂν σοὶ πῇ,
«Κι' αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.
«Ὁ Σοῦτζος κι' ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς,
«Γκίκας καὶ Μαυρογένης καθρέπτης εἶν' νὰ ἰδῇς.
«Ἀνδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοί,
«Σκοτώθηκαν κι' ἀγάδες μὲ ἄδικον σπαθί.
«Κι' ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ῥωμιοὶ,
«ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς καμμιὰ 'φορμὴ,
«Ἐλᾶτε μ' ἕνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν,
«Νὰ κάμωμεν τὸν ὅρκον ἐπάνω 'ς τὸν σταυρὸν,
«Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
«Ζητᾷ τὴν συνδρομήν σας μὲ μητρικὴ φωνήν.
«Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν,
«Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὁρισμόν.
«Ὁ νόμος νἆν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγὸς,
«Καὶ τῆς πατρίδος ἕνας νὰ γένῃ ἀρχηγός.
«Γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία 'μοιάζει τὴν σκλαβιὰ,
«Νὰ ζῶμ' ὡσὰν θηρία εἶν' πλιὸ σκληρὴ φωτιὰ,
«Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ 'ς τὸν Οὐρανὸν,
«Ἂς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα 'ς τὸν Θεόν.

ʽΟ ΠΑΙΑΝ

« Ὅλα τὰ ἔθνη πολεμοῦν·
« Καὶ εἰς τοὺς τυράννους των ὁρμοῦν.»

ΤΟ ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ

« Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων.... »

Καὶ τὸ

« Ὦ παῖδες τῶν Ἑλλήνων
« Ὡς πότε τὸν λαιμόν;
« Νὰ κλίνωμεν ἀνάνδρως
« Εἰς δούλιον ζυγόν,
« Καλλήτερα μιᾶς ὥρας
« Ἐλεύθερος ζωή,
« Παρὰ σαράντα χρόνων
« Σκλαβιὰ καὶ φυλακή!

Ὕστερον συνέστησε μυστικὴν εταιρίαν, τῆς ὁποίας δυστυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸν ὀργανισμόν, τὸν τρόπον τῆς κατηχήσεως, ὡς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατηχηθέντων. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ὁ Ὀθωμανὸς Παζβάντογλους καὶ ἄλλοι, συνηργάζοντο μετὰ τοῦ Ῥήγα καὶ ἐξυπηρέτουν εἰλικρινῶς τὰ σχέδιά του, δὲν πλανώμεθα ἂν πιστεύσωμεν, ὅτι ἠδύναντο καὶ ἑτερόδοξοι νὰ καταταχθῶσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ὅτι σκοπόν, ὑψηλὸν ἀληθῶς, προέθετο αὕτη τὴν καταπολέμησιν τῆς τυραννίας, καὶ οὐχὶ τὴν ἐξόντωσιν τῶν εἰς τὸ Κοράνιον πιστευόντων.

Μεταβὰς δὲ ἐκ Βουκουρεστίου εἰς Βιέννην, ὅπως πείσῃ τοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ μεγαλουπόλει ἐμπόρους νὰ συμπράξωσιν εἰς τὰ σχέδιά του, συνέστησεν ἐκεῖ καὶ τὴν ἔκδοσιν ἑλληνικῆς ἐφημερίδος. Ἐμελέτα δὲ νὰ μεταβῇ εἰς Βενετίαν, παρὰ τῷ με-

γάλῳ Ναπολέοντι, εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ὁποίου πολλὰς ἐστήριζεν ἐλπίδας. Ἀλλ' ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις λαβοῦσα ἐκ τύχης γνῶσιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, συνέλλαβε τὸν Ῥήγαν ἐν Τεργέστῃ, καὶ ἀφοῦ τὸν μετέφερε δέσμιον εἰς Βιένην, παρέδωκεν αὐτὸν, μετὰ ὀκτὼ ἄλλων συνεταίρων του, εἰς τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν.

Κατὰ τὸν Φιλήμονα, ὁ προδώσας τὸν Ῥήγαν εἰς τὴν Αὐστριακὴν Κυβέρνησιν, δὲν ἦτο ἡ τύχη, ἀλλ' Ἕλλην τις ἔμπορος Τεργέστης, Δημήτριος Οἰκονόμου καλούμενος. «Ἐνῷ ὁ Ῥήγας, λέγει οὗτος, καταβαίνει εἰς τὴν Τεργέστην, σκοπεύων νὰ συνομιλήσῃ εἰς τὴν Βενετίαν μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἐκεῖ συλλαμβάνεται ἐκ προδοσίας (9 Ἰανουαρίου 1797). Ἡ προδοσία ἔγεινεν ἐκ μέρους τινὸς Δημητρίου Οἰκονόμου Κοζανίτου ἐπιθυμοῦντος πάντοτε τὴν ἀπόκτησιν τοῦ εἰς Τεργέστην Τουρκικοῦ Προξενείου· ἦτον αὐτὸς σύντροφος ἐμπορικὸς τοῦ Ἀντωνίου (Χίου), πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ῥήγας διεύθυνεν ἐκ τῆς Βιέννης πρὶν τῆς καταβάσεώς του, τὰ πρὸς τὸν Ναπολέοντα γράμματά του, καὶ δώδεκα κιβώτια, περιέχοντα τὰ ἀντίτυπα τῶν ποιήσεων καὶ τῶν ἄλλων συντάξεών του. Ὁ Κορωνιὸς ἔτυχε τότε ἀπὼν εἰς τὴν καταντικρὺ Ἴστριαν· καὶ εἰς τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ὁ Κοζανίτης παρουσιάζει ὅλα ταῦτα πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς πόλεως Βαρῶνα Πεντούκην. Αὐτὸς καὶ ἄλλοι ἓξ πολιτικοὶ, ἐξετάζουσι τὸν Ῥήγα, *προσπαθῶ* τοὺς ἀπεκρίνετο ὁ Ἕλλην *τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους μου, χωρὶς νὰ ἐνοχλῶ τὴν ἡσυχίαν καμμιᾶς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως*. Καὶ ἀπεκρίθη δίκαια. Ἡ παρουσία καὶ τὸ στομῆλον τοῦ ἀνδρὸς ἔκαμον τὴν σημαντικωτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Πεντούκην ».

« Εἰς μάτην λέγει Γάλλος τις συγγραφεὺς, παρεκάλεσαν, νὰ μὴ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς ἀγρίους Τούρκους, ἀλλὰ νὰ ἀποκεφαλισθῶσιν ἐν Χριστιανικῷ Κράτει· ἡ δεησίς των αὕτη δὲν εἰσηκούσθη· ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ ὁδηγοῦντες αὐτοὺς στρατιῶται, φοβούμενοι μὴ ὁ Παζβάντογλους ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν των τὰ εὐγενῆ ταῦτα θύματα, ἀπεκεφάλισαν αὐτὰ, ἢ μᾶλλον τὰ κατεπόντισαν εἰς τὸν Δούναβιν, κατὰ μυστικὴν τῆς Αὐστρίας διαταγὴν, καὶ οὕτω τ' ἀπήλλαξαν τῶν αναμενόντων ταῦτα παρὰ τοῖς Τούρκοις φρικωδῶν βασανιστηρίων».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ὁ φίλος καὶ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, συναίτερος τοῦ Ρήγα Πασβάντογλους, πολλὰς κατέβαλε προσπαθείας, ὅπως ἁρπάσῃ τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς συνεταίρους του' ἐκ τῶν χειρῶν τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς Τούρκων στρατιωτῶν, κατέλαβε δὲ πρὸς τοῦτο πάσας ἐκείνας τὰς θέσεις, δι' ὧν ἐφαίνετο πιθανὴ ἡ διάβασις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, τῇ παρακλήσει Ἑλλήνων τινῶν, ἥνωσε τὰς προσπαθείας αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Παζβάντογλου ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ.

Δὲν φαίνεται ὅμως ἐπίσης ἀληθὲς, ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐθανατώθησαν, ὡς ὁ Γάλλος ἱστορικὸς ἰσχυρίζεται, *κατὰ μυστικὴν τῆς Αὐστρίας διαταγήν*. Σφόδρα πιθανὸν φαίνεται ἡμῖν ὅτι, ὁ Μαραπλῆς Ἀλῆ, Πασσᾶς τοῦ Βελιγραδίου, εἰς οὗ τὰς χεῖρας παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας οἱ μάρτυρες οὗτοι, λαβὼν γνῶσιν τῶν πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν παντοειδῶν ἐνεργειῶν, διέταξεν, ὅπως ματαιώσῃ ταύτας, καὶ ἐθανάτωσαν τὸν Ῥήγαν μετὰ τῶν ὀπαδῶν του.

Ὅπως δ' ἂν ἔχῃ ἡ ἄτιμος διαγωγὴ τῆς Αὐστριακῆς Κυ-

βεβηλήσεως ἐνέπλησε φρίκης καὶ ἀγανακτήσεως, καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ σύμπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον.

Ἡ καταστροφὴ αὕτη συνέβη κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1798. Τοιοῦτον τὸ τέλος τοῦ πρωτομάρτυρος Ρήγα, ὅστις, ὡς λέγεται, ἀποθνήσκων, εἶπε, τοὺς προφητικοὺς τούτους λόγους « *οἱ Ἕλληνες θέλουσιν ἐκδικηθῇ τὸ αἷμα μου μίαν ἡμέραν* ».

Ἦτο τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν ὅτε ὑπέστη τὸ μαρτύριον.

« . . . . Χρεωστοῦμεν νὰ ὁμολογήσωμεν, λέγει ὁ Φιλήμων, ὅτι ἡ δόξα τῆς μεταβολῆς τοῦ 1821 ἀνήκει κατὰ μέρος καὶ εἰς τοῦτον. Τὰ δυστυχήματα καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν προκατόχων του ἐδίδαξαν τοὺς Ἕλληνας καθ' ὃν τρόπον ἐδίδαξαν τὸν μέγαν Πέτρον αἱ νίκαι τοῦ Καρόλου δωδεκάτου. Ἂν ὁ βίαιος θάνατός του ἐματαίωσε τὰ μέτρα ἑνὸς ὁποιουδήποτε κινήματος· διεκράτει ὅμως εἰς τὰ πνεύματα πολλῶν τὴν ζωηρότητα, τῶν ἐλευθερίων αἰσθημάτων, καὶ τὴν ἐνδιάθετον ἐπιμονὴν τῆς ἐκδικήσεως ».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κοραῆ ἐκ Χίου, ἐμπόρου διακεκριμένου, ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τῇ 27 Ἀπριλίου 1748. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς μητρὸς Θωμαΐδος, βοηθουμένης πρὸς τοῦτο, καὶ ὑπό τινος ἐναρέτου μοναχοῦ ἐξ Ἰθάκης· βραδύτερον δὲ ἐδιδάχθη, παρὰ τοῦ ἐφημερίου τοῦ Ὀλλανδικοῦ ἐν Σμύρνῃ προξενείου τὰ Λατινικά. Ὁ καλὸς οὗτος ἱερεύς, Βερνάνδος Κεῦνος καλούμενος, συνετέλεσε κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν

νεανικὴν ἐκείνην μόρφωσιν τοῦ Κοραῆ, ἥτις τόσον ὡραίους παρήγαγε καρπούς.

Ἦτον δεκαεξαέτης περίπου, ὅτε ἐστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Ἀμστελόδαμον, ὅπως ἐξασκηθῇ εἰς τὰ τοῦ ἐμπορίου. Συστηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Βερνάνδου, εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ διαμένοντα Ἀνδριανὸν Βύρτιον, ἄνδρα σοφὸν, καὶ εἰς τὴν ἐνάρετον, καὶ πολλῶν γνώσεων κάτοχον, σύζυγον αὐτοῦ Καρολίναν, ἐφοίτα, ὅτε ἡ ἐργασία του τῷ ἐπέτρεπεν, ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ εἰλικρινῆ εὕρισκεν ὑποδοχὴν, πολλὰ δὲ καλὰ καὶ ὠφέλιμα ἐδιδάσκετο. «Εἰς τῶν δύο τούτων ἐναρέτων προσώπων, λέγει ὁ ἴδιος, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν, χρεωστῶ οὐχὶ τὴν ἀρετήν μου, ἀλλὰ τὴν ὁπωσδήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου».

Μετὰ παρέλευσιν ἑξαετίας ἐπανακάμψας εἰς Σμύρνην, δὲν ἠδύνατο νὰ διαμένῃ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἡ θέα τῶν Τούρκων τῷ ἐπροξένει φρίκην. Εἰς μάτην οἱ γονεῖς, ὅπως μὴ μακρυνθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ πεφιλημένος υἱὸς, ἠθέλησαν νὰ τὸν νυμφεύσωσιν, μετὰ πλουσίας καὶ ὡραίας νύμφης. Ὁ Κοραῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ δυνάμενος νὰ συζῇ μετὰ τῶν τυράννων, ἀφ' ἑτέρου δὲ σκοπῶν ν' ἀφιερώσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα μόνην, ἀπέφυγεν εὐσχήμως τὴν πρότασιν ταύτην τῶν γονέων. Μεταβὰς δὲ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἐν Μοντπελιὲρ Ἀκαδημίαν τῆς Γαλλίας, ὠνομάσθη, μετὰ ἑξαετῶν σπουδὰς, διδάκτωρ τῆς Ἀκαδημίας ἐκείνης, εὐφημούμενος καὶ χειροκροτούμενος ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, καὶ ἄλλων ἐκεῖ εὑρεθέντων σοφῶν ἀνδρῶν. «Ἐπὶ τῆς διδακτορικῆς ἀναγορεύσεώς μου ἔγραφε τότε εἰς φίλον του, ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμει-

νεν εὐχαριστημένη· ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής· τὸ γλυκύτερον, ἔλεγεν ὁ Ἐπαμινώνδας, μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἀφ' ὅσα μοὶ συνέβησαν ἐν τῇ ζωῇ μου, ἦτο νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός μου καὶ τῆς μητρός μου. Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο, καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείψει τὰ τραύματα τῆς καρδίας των· ἴσως ἤθελα τοὺς πληροφορήσει, ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω».

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεώς του, ἐγκαταλειπὼν τὸ Μοντπελιὲρ, μετέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἰς Παρισίους, ἔνθα τὰ πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ σκοπὸν μέσα, ἦσαν μᾶλλον πρόσφορα.

Ἐν τῇ Μητροπόλει ταύτῃ τῆς Γαλλίας διατρίβων, εἶδεν ἐκτιλυσσόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δρᾶμα, τοῦ ὁποίου αἱ ὑψηλαὶ, ἀλλ' αἱμοβαφεῖς σκηναὶ, ὀλίγα ἐδίδαξαν καὶ λαοὺς καὶ βασιλεῖς· ἀλλ' αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἀφήσωσιν ἐντυπώσεις ἀνεξαλείπτους, εἰς τὸ φιλόσοφον τοῦ Κοραῆ πνεῦμα.

Εἶδε θρόνον συντριβόμενον, σκῆπτρα καὶ στέμματα ῥιπτόμενα εἰς τὸν βόρβορον, ἀφοῦ ὕλη ἀγενεστέρα ταύτης δὲν ὑπῆρχεν· εἶδε μεγαλειότητας καταβιβαζομένας ἐκ τοῦ θρόνου αὐτῶν, ὅπως δέσμιοι ἀναβῶσι τὴν λαιμητόμον· εἶδε τὸν λαὸν κύριον τῶν κυρίων του, ἀναλαμβάνοντα τὴν συναίσθησιν τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ, καὶ σωρεύοντα ἐρείπια ἐπὶ ἐρειπίων καὶ κεφαλὰς ἐπὶκεφαλῶν· τὸν εἶδε τέλος, πατάσσοντα τυράννους, πλὴν φεῦ! καὶ ἀληθεῖς τῆς ἐλευθερίας λάτρας!!

Πολλὰ ηὐτύχησε νὰ διδαχθῇ ἐκ τῆς ἐπαναςάσεως ἐκείνης,

οὐδόλως δὲ ἔπαυεν ἀνακοινῶν κατόπιν τοῖς Ἕλλησιν, τὰ ὁποῖα ἐκ ταύτης ἐξῆξεν συμπεράσματα. «Τίποτε μὴ πράττῃς, ἔγραφε τῷ Μαυροκορδάτῳ, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1823, χωρὶς νὰ ἔχῃς πάντοτε εἰς τὸν λογισμὸν, ὅτι παρόντες ἀοράτως οἱ ἀρχηγέται τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρόγονοί μας, βλέπουν καὶ τὰς πράξεις καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν πράξεών σου· ἂν θέλῃς καὶ ζώντων ὀφθαλμοὺς, νομίζω ὅτι σὲ βλέπει καὶ τὸ ὑγιὲς μέρος τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅλον τὸ μακάριον ἔθνος τῶν Ἀμερικανῶν. Τούτων μάλιστα τῶν Ἀμερικανῶν τὴν πολιτείαν κατάπειστε τοὺς ὁμογενεῖς νὰ δεχθῶσιν».

Δυστυχῶς ὁ ἀπαίσιος θροῦς, ὁ ἐκ τῶν μυστικοσυμβουλίων τῆς Εὐρώπῆς προερχόμενος, παραλύσας τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ν' ἀκούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός.

Ἐν Παρισίοις εὑρισκόμενος κατὰ τὴν τρικυμιώδη ἐκείνην ἐποχὴν, καὶ περιπετείας πολλὰς ὑπέστη, καὶ τοῦ ἄρτου ἐστερήθη· οὐδέποτε ὅμως ἔπαυσεν ἐργαζόμενος, καὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Σχετισθεὶς μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν, κατέκτησεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν, ὑπὲρ τῆς πατρίδος του δὲ θερμὰς συμπαθείας ἐνέπνευσεν αὐτοῖς, συμπαθείας αἵτινες τόσον ἐπωφελεῖς ἀπέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτε αὕτη βραδύτερον ἤρξατο ἀγωνιζομένη κατὰ τῶν τυράννων της. Παρερχόμεθα τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του εὐμενεῖς κρίσεις, τὰ ἐγκώμια, . . . τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης, παρὰ τῶν ὁποίων οὐδ' ἡ γεννήσασα αὐτὸν πατρὶς ἐλησμονεῖτο. Ἀλλ' " πως νοήσωμεν ὁπόσον ἐπίζηλον ἦτο τὸ ὕψος, εἰς ὃ ἀνεβίβ. τὸν Καραῆ ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ σοφοῦ τῆς Εὐρώ

κόσμου, σημειοῦμεν μόνον, μεταφέροντες ἐκ τοῦ κ. Κούμα, τὰς ἑξῆς ὀλίγας λέξεις.

«Ὅτε ὁ Eichsad ἐν Hala τὸ 1802, λέγει οὗτος, ἐξέδωκε Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, τὸν μὲν πρῶτον τόμον τοῦ φιλοπονήματος τούτου προσεφώνησεν εἰς τοὺς τέσσαρας μεγάλους φιλοσόφους τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς».

Τῇ τετρακτῇ τῶν ἐξόχων Κριτικῶν ἀνδρῶν, Κοραῇ Σμυρναίῳ, διδάκτορος τῆς ἰατρικῆς, Ῥιχάρδῳ Πορσόνῃ, καθηγητῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Καντα-βρυγίας, Αὐγούστῳ Οὐελφίῳ, καθηγητῇ τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Ἄλλης, καὶ Δανιὴλ Βιτεμβαχίῳ, ὡσαύτως καθηγητῇ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Λουγδούνου. Τὴν νέαν ταύτην ἔκδοσιν τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ἀνατίθησιν.

Τὰ δὲ πονήματα ὅσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ διαχύσῃ τὰ φῶτα κατὰ τὴν Ἀνατολήν, ἐδημοσίευσεν, δὲν ἐπιχειροῦμεν ν' ἀριθμήσωμεν, διότι ἂν ποιήσωμεν μνείαν, τῶν σοφῶν ἐκδόσεων τοῦ Θεοφράστου, τοῦ Ἡλιοδώρου, τοῦ Αἰλιανοῦ, Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Ἡρακλείδου, τῶν προλεγομένων του, δὲν σημειοῦμεν, οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῶν ἐξόχων φιλοπονημάτων αὐτοῦ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύνατο νὰ θαυμάσῃ ἀρκούντως ἡ σοφὴ Εὐρώπη. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ μὴ ἀναφέρωμεν α') τὴν εἰς τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἱπποκράτους περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων· καὶ β') τὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην, ἔκδοσιν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς δύο τόμους. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν πονημάτων τούτων, ὑπερύψωσε τὸν Κοραῆν καθ' ὅλην τὴν σοφὴν Εὐρώπην. Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέων ἐπὶ θρόνου καθήμενος καὶ περικυκλωμένος ἀπὸ μεγιστάνας, καθηγητάς, πρέσβεις καὶ

λοιπούς, ἔδωκεν αὐτῷ, ἰδίαις χερσὶ τὴν δέκαετῆ ἀμοιβήν. Τὸ δὲ δεύτερον, ἡ ἔκδοσις δηλονότι τοῦ Ἰσοκράτους, ἐνέπλησε δόξης, καὶ τοῦτον, καὶ τὴν γεννήσασαν αὐτὸν πατρίδα. Ταύτης τὰ αἰσθήματα πιστῶς ἑρμηνεύουσα ἡ τρίτη ἐθνικὴ συνέλευσις ἔγραφεν αὐτῷ.

«Ἡ Ἑλλὰς σὲ συγχαίρει ἄριστε συμπολῖτα, χαίροντα διὰ τὴν ἀνάλωσιν ταύτης. Εὐγνωμονεῖ εὐεργετηθεῖσα εὐεργεσίαν ἀνεκτίμητον ἕνεκα τῶν ἀρίστων συγγραμμάτων σου· ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως τῶν Ἑλλήνων, ἐπήγασεν ἀπὸ τὰ φῶτα, ὅσα πρό τινων χρόνων ἐνέσπειραν εἰς τὰς καρδίας των, τὰ προλεγόμενά σου· ἀπὸ τὰ βιβλία ὅσα ἐπρομήθευσεν εἰς τὴν πατρίδα ὁ πατριωτισμός σου, καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα, ὅσα ἤγειραν αἱ σοφαὶ συμβουλαί σου. Τοιούτων ἀγαθοποιῶν αἰτιῶν ἀποτελέσματα εἶναι τὰ ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἀγαθά, ὅσα οἱ συμπολῖταί σου ἀπολαύουν τὴν σήμερον. Τοιαῦτα ἀνεκτίμητα ἀγαθὰ εἶνε ἄξια τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν γενεῶν καὶ τῶν αἰώνων».

«Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, συνηγμένον εἰς Γ'. ἐθνικὴν συνέλευσιν διὰ τὰ μεγάλα του συμφέροντα, σὲ προσφέρει τὸ σέβας καὶ τὴν ἐκ μέσης καρδίας ἀγάπην του· ἄλγος αἰσθανόμενον, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατασπασθῇ τὴν ἱεράν σου κορυφήν· καταφιλεῖ ὅμως τὰ χρυσᾶ σου λόγια, τὰ σοφά σου, παραγγέλματα, συνομιλεῖ μὲ τὰ βιβλία σου καὶ φωτίζει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν σου, εὐχόμενον νὰ μὴ παύσῃς τοῦ νὰ κοινοποιῇς τὰ ἀγαθά σου φρονήματα εἰς τοὺς συμπολίτας σου, συμβουλεύων τὰ κοινῇ συμφέροντα.

Εἴθε ζῇς ὑγιαίνων, σεβάσμιε γέρων, τῆς ἐλευθερίας ὑπέρμαχε».

Ἀλλ' ἔφθασε τέλος ἡ ὥρα καθ' ἣν οἱ νοητικοὶ ἀγῶνες τοῦ

φιλοπονοτάτου τούτου σοφοῦ, ἔμελλον νὰ διακοπῶσιν ἀποτόμως, καὶ διὰ παντός. Μικρὰ πτῶσις τῷ ἐπέφερε κάταγμα τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ. Ἡ ἐπιστήμη ἐμόχθησεν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη.

Ἀπεβίωσεν ἐν Παρισσίοις κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1833. Ὁ τάφος του ἠνοίχθη ἐκεῖ, εἰς τὸ Πολύανδρον· ἡ δὲ ἐπ' αὐτοῦ πλὰξ, ἥτις καλύπτει τόσην φιλολογικὴν δόξαν, φέρει τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ
ΧΙΟΣ
Ὑπὸ ξένην μὲν ἴσα δὲ τῇ Ἑλλάδι
πεφιλημένην γῆν τῶν Παρισίων
Κεῖμαι.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐκ Κερκύρᾳ τῷ 1776· πολὺ δὲ ἐνωρὶς ἐστάλη εἰς Παταύϊον ὅπως σπουδάσῃ τὴν Ἰατρικήν.

Περάνας δὲ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα, ἀνεδέχθη τὸ βαρὺ φορτίον τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας τῶν Ἰονίων.

Μετὰ τὴν κατάληψιν ὅμως τῆς ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν Γάλλων, μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ἐξ ἧς ἀπῆλθεν εἰς Βιένvην ὡς ἀκόλουθος τῆς ἐν αὐτῇ Ῥωσσικῆς πρεσβείας. Ὅτε δὲ ἤνοιξεν ἡ ἐν Βιέννῃ σύνοδος, ἐδέησε νὰ σταλῇ εἰς Ἐλβετίαν, ὅπως κατορθώσῃ ν' ἀποσπάσῃ ταύτην ἀπὸ τῆς Γαλλίας, καὶ

τῇ ἐμπνεύσῃ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Α'., συνησπισμένης Εὐρώπης. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀκροσφαλοῦς ταύτης ἐντολῆς ηὔξησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὑπόληψιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὥστε διώρισεν αὐτὸν πληρεξούσιον εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σύνοδον, καὶ κατόπιν γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, λόγοι συνειδίσεως καὶ φιλοτιμίας, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραιτήσῃ τὴν ὑψηλὴν ταύτην λειτουργείαν, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Γενεύην τῆς Ἐλβετίας, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Κολοκοτρώνη, Καραϊσκάκη καὶ ἄλλων. παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς ἡνίας τῆς κλυδονιζομένης πολιτείας.

Ὤδευε πρὸς τὴν Ἀγκῶνα ὅτε ἐτελέσθη ἡ Ναυμαχία τοῦ Νεοκάστρου· τὸ ἀξιοσημείοτον τοῦτο γεγονὸς, ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας του· καὶ ἤθελε μὲν νὰ τρέξῃ ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὅμως δὲν ἠδυνήθη ἢ μετὰ δύο μῆνας νὰ φθάσῃ εἰς Ναύπλιον, ἔνθα ὁ ὑπὸ χαρὰς ἀνασκιρτῶν λαὸς τὸν ἐδέχθη ὡς ἐλευθερωτήν του.

Στήσας ὁ Καποδίστριας τὴν ἕδραν τῆς Κυβερνήσεώς του ἐν Αἰγίνῃ, τὸ μὲν πρῶτον ἐφρόντισε νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον ἐξ ὅλων τῶν πολιτικῶν χρωμάτων, καὶ συστήσῃ συμβούλιον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πανελλήνιον*, περιλαμβάνον τοὺς προκρίτους ἁπασῶν τῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν· εἶτα δὲ ἐνησχολήθη μετ' ἀκαμάτου δραστηριότητος ὑπὲρ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἐκπεπορθημένου ἐδάφους. Πόσα ἐν μικρῷ διαστήματι ἐδημιούργησεν ἡ μεγαλόνοια τοῦ ἀνδρὸς τούτου! Ἔκτισε σχολεῖα διὰ τὴν στοιχειώδη παιδικὴν ἀγωγὴν, ἐνῷ

συγχρόνως έπρεπε νά προνοήση περί άρτου καί στέγης, χιλιάδων οικογενειών καί ορφανών, τών οποίων ή θέα συνέτριβε τήν καρδίαν. Ωκοδόμησε τό έν Αιγίνη ορφανοτροφείον, εντός τού οποίου εύρον άσυλον επτακόσια περίπου ορφανά· κατέστρεψε τήν ληστείαν, εξήλειψε τήν ατιμάζουσαν τήν Ελλάδα πειρατείαν, κατορθώσας νά οπλίση στολίσκον κατ' αυτής· στέλλων δέ είς πάσας τάς επαρχίας εκτάκτους επιτρόπους, όπως προστατεύσωσι τόν λαόν κατά τής καταπιέσεως τών προκρίτων, ήξιώθη τών ευλογιών αυτού, επονομασθείς έκτοτε *Μπαρμπαγιάννης*. Ανεδιωργάνωσε τόν στρατόν, καί είχεν ήδη ετοίμους δύο στρατιάς υπό τόν Υψηλάντην καί Τσούρτσην, νά απολύση κατά τής Ηπείρου καί Θεσσαλίας, άν ή ειρήνη τής Ανδριανουπόλεως δέν εκλείετο τόσον ταχέως. Κατώρθωσε δι' όλα ταύτα έν τώ μέσω τόσων υλικών καί ηθικών ερειπίων, μέ μόλις πέντε εκατομμυρίων ετήσιον εισόδημα, στείνων εαυτόν παράδειγμα περιφανές, αυταπαρνήσεως, λιτότητος, καρτερίας καί φιλοπατρίας.

Περί τάς αρχάς τού 1829 συνεκάλεσεν έν Άργει εθνικήν συνέλευσιν, ήτις παραδεχθείσα τά υπ' εκείνου καθυποβληθέντα ψηφίσματα, περί τών αναγκών τού τόπου, εξέφρασε, πρός πείσμα τών αντιπάλων αυτού, πλήρη εμπιστοσύνην είς τήν περίνοιαν τού ανδρός.

Αντλήσας ό Κυβερνήτης νέας δυνάμεις έκ τής πρός αυτόν εμπιστοσύνης τής τού έθνους συνελεύσεως, επανέλαβε μετά μεγαλητέρου ζήλου τό έργον τής διοργανώσεως τού τόπου. Εμερίμνησεν υπέρ τής δικαιοσύνης, συνέστησε τήν στρατιωτικήν σχολήν τών ευελπίδων, καί τό μουσείον τών

ἀρχαιοτήτων ἐν Αἰγίνῃ· ἐμόχθησεν ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως πόλεων κατηδαφισμένων, ὑπὲρ τῆς συστάσεως ἐθνικῆς Τραπέζης· καὶ ἔκοψεν ἐθνικὸν νόμισμα. Ἐνῷ δὲ ἐπανέκτα τὴν στερεὰν, τὰς Ἀθήνας, τὴν Εὔβοιαν, καὶ ἐδίωκε τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου, ἔῤῥιπτε βλέμμα βαθὺ καὶ εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας· ἡ σύστασις προσωρινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου, καὶ φροντιστηρίου, σκοποῦντος τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου· ἡ ἀνῳκοδόμησις πολλῶν ναῶν κατεστραμένων, μαρτυροῦσι τὴν ὑπὲρ τῆς θρησκείας ὑψηλὴν αὐτοῦ καὶ σωτήριον μέριμναν.

Ὁ φατριασμὸς ὅμως μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλλῃ τὸν Κυβερνήτην ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει, ἐξερεθιζόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν *ξένων*, ἤρξατο κατ' αὐτοῦ λυσσώδη ἀντιπολίτευσιν. Συνέστησεν ἐφημερίδα ὁ «Ἀπόλλων» ἥτις δι' οὐδὲν ἄλλο ἠσχολεῖτο, ἢ πῶς ἐπιτηδειότερον νὰ συκοφαντῇ τὸν ἄνδρα· τὸν ὠνόμαζε τύραννον, διαφθορέα τῶν χρηστῶν ἠθῶν! Ὅπως δὲ κολάσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἄδικον ἐπίθεσίν της ἡ ἀντιπολίτευσις, ἔλαβεν ὡς σύνθημα, τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον δῆθεν δὲν συγκατετίθετο νὰ χορηγήσῃ· κατορθώσασα δὲ νὰ δηλητηριάσῃ ἐν μέρει τὸν λαὸν, τοῦ ὁποίου τὰ εὐγενῆ ἔνστικτα ὑπεκέντα πως, καὶ ἡ ἐν Παρισίοις Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις, ἡ συντρίψασα τὸν θρόνον τῶν Βουρβόνων, ἐγένετο τολμηροτέρα, καὶ ἐν τῇ λύσσῃ της οὐδὲν ἀνεγνώριζεν ὅριον.

Ἐγείρει τὴν Μάνην εἰς ἀποστασίαν· πείθει τὸν Καρατάσον νὰ ἐγείρῃ χεῖρα ἀντάρτιδα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, τὸν δὲ Μιαούλην, νὰ καύσῃ τὸν ἐν Πόρῳ σταθμεύοντα Ἑλληνικὸν στόλον.

Ὁ Κυβερνήτης ὅμως, ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν δαιμο-

νιώντων τούτων, εἰς μὲν τὰς συκοφαντίας αὐτῶν ἀντιτάσσει εὐγενῆ σιωπήν. Παλαίει ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν, ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς μυστικοσυμβουλίοις ἐχθρῶν αὐτοῦ· διασκορπίζει τοὺς ἐν Μάνῃ ἐπαναστάτας· συντρίβει τὸν Καρατάσον, καὶ κατορθώνει νὰ διασκεδάσῃ τὴν, διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ θανατηφόρον, κατάθλιψιν, ἥτις ὀλίγου δεῖν, κατέβαλλεν αὐτόν.

Βλέποντες τότε οἱ οὐτιδανοί, οἱ ἀρχολίπαροι, οἱ φίλαρχοι ἀντίπαλοι αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀκατάβλητος, ἐσυλογίσθησαν φεῦ! ὅτι δὲν εἶναι ἀθάνατος οὐδὲ ἄτρωτος.

Συνώμοσαν κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἦτο ἡ ἕκτη πρωϊνὴ ὥρα τῆς εἰκοστῆς ἑβδόμης Σεπτεμβρίου — ἡμέρα ἀποφράς; — καθ' ἣν ὁ Κυβερνήτης σπεύδει πρὸς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, παρακολουθούμενος ὑπό τινος Κρητὸς μονόχειρος, Γεωργίου Κοκκώνη καλουμένου, καὶ ὑπό τινος ἄλλου στρατιωτικοῦ ὑπηρέτου, ὅτε ὁ Γεώργιος καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλαι, κενοῦσι τὰ πιστόλιά των κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐνδόξου θύματος, καὶ δὲν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἢ ἀφοῦ ὁ Γεώργιος μὴ ἀρκούμενος εἰς τοῦτο, ὡρμᾷ κατὰ τοῦ ἀσπαίροντος εἰσέτι πτώματος, καὶ βυθίζει στρυπτὰ ξιφίδιον εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ μονόχειρ ἀκόλουθος τοῦ Καποδιστρίου, ὁρμᾷ τότε κατ' αὐτῶν καὶ πυροβολήσας, τραυματίζει θανατηφόρως τὸν Κωνσταντῖνον ὅστις πίπτει ἡμιθανής. Τὸν δὲ Γεώργιον συλληφθέντα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κυρίου Ῥουάν, πρέσβεως τῆς Γαλλίας, ἐν ᾗ ἐζήτησε καταφύγιον, στρατιωτικὸν δικαστήριον, ἐδίκασε καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον.

Κραυγὴ ἐναγώνιος ἠκούσθη ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλ-

λάδος, ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Κυβερνήτου. Τὸ σῶμα του ἐξετέθη ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐκεῖ ἔτρεχον ὅσοι ἤθελον ν' ἀσπασθῶσι τὸν μάρτυρα.

Τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου ἀνδρὸς, ἀφαρπασθέντος ὑπὸ τῆς, ἐκ τῶν ἀγενεστέρων παθῶν, ἐγερθείσης καταιγίδος, ἐνεχαράχθη ὡς κηλὶς μελανὴ εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τῆς Ἑλλάδος, κηλὶς, ἐκ τῆς ὁποίας ἔκτοτε οἱ ὑετοὶ, αἱ ἀστραπαὶ καὶ συμφοραὶ, τῶν ὁποίων τὰς πικρίας γευόμεθα μέχρι σήμερον.

Μετὰ ἕξ μῆνας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστῖνος μετέφερε τὸν νεκρὸν αὐτοῦ εἰς Κέρκυραν καὶ ἐνεταφίασεν αὐτὸν ἄνευ πομπῆς, ἢ συνοδείας συγγενῶν καὶ φίλων, πλησίον τοῦ πατρός.

Πλὰξ ἁπλουστάτη σκεπάζει τὸν τάφον του· ὡς ἐπιτύμβιον δὲ, φέρει μόνον τὸ ὄνομά του.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, ἐγεννήθη τῷ **1792** ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ἐξεπαιδεύθη ἐν Πετρουπόλει, δαπάνῃ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ὑπηρέτησε δὲ ὡς βασιλικὸς ἀκόλουθος ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, ἐν τοῖς σώμασι τῆς φρουρᾶς, ἀπὸ τοῦ ἔτους **1810** μέχρι τοῦ **1813**, ὅτε ἡ εὔνοια καὶ ὑπόληψις τοῦ αὐτοκράτορος, προεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, διότι ἐν αὐ-

τῇ μεταξὺ λοχαγοῦ καὶ συνταγματάρχου, δὲν ἐμεσολάϐει ὁ ϐαθμὸς τοῦ ταγματάρχου. Ἔλαϐε δὲ ὑπὸ τὸν ϐαθμὸν τοῦτον μέρος εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος Α'. ἐκστρατείας, καθ' ἃς ἐδείχθη τὸ γενναῖον καὶ ἄτρομον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, Ἐν τῇ φοϐερᾷ ἰδίως μάχῃ τῆς Λειψίας, ἐπολέμησε μετὰ σπανίας γενναιότητος· ἐν αὐτῇ δὲ ἀπώλεσε καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα. Ἀξιωθεὶς ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων κατὰ τὸ 1815 τῆς ἐμπιστευτικῆς θέσεως ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, προήχθη δύο ἔτη ϐραδύτερον εἰς τὸν ϐαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου.

Ἀλλ' ἂν καὶ εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀνεϐίϐασεν αὐτὸν ἡ θέλησις τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου, οὐδέποτε ὅμως ἐδέχθη νὰ λάϐῃ Ῥωσσικὴν ὑπηκοότητα. «Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Φιλήμων, οἱ διορισμοὶ αὐτοῦ ὡς λοχαγοῦ καὶ ἐφεξῆς, ἐγίνοντο καθ' ὃν τρόπον ἐλάμϐανον ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπηρεσίαν στρατιωτικοὶ διάφοροι ξένοι ἡγεμονίδαι τῆς Γερμανίας».

Ὅτε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ παρώτρυνεν αὐτὸν, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς χειρός του, νὰ νυμφευθῇ καὶ ἡσυχάσῃ· ὁ Ὑψηλάντης ἀπεκρίθη, «ἡ ἐπιθυμία μου, Μεγαλειότατε, εἶναι νὰ νυμφευθῶ τὴν πατρίδα μου, καὶ νὰ ἀποθάνω μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῆς.»

Ἀλλ' ἡ μοῖρα δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εὐγενοῦς ἐπιθυμίας του ταύτης εἰς τὸν ὅσον μεγαλόφρονα τοσοῦτον καὶ ἀτυχῆ τοῦτον ἄνδρα.

Ἐνῷ δὲ τὸ γενναῖον τοῦτο τῆς πατρίδος τέκνον ἐξεδήλου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν εὐγενῆ αὐτοῦ πόθον, τοῦ ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ αὐτῆς· ὁ Ξάνθος, εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας προσέφερεν, ἐπ' ὀνόματι καὶ τῶν συναρχηγῶν αὐτοῦ, τὴν ὑ-

περτάτην ἀρχηγίαν εἰς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ἀλλ᾽ ἀποτυχὼν, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. Εἰσαχθεὶς δὲ παρ᾽ αὐτῷ διὰ τοῦ Μάνου, ἤρξατο συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ πρίγκηπος ὡς ἑξῆς.

«Πόθεν εἶσθε καὶ πῶς ἤλθατε εἰς τὴν Πετρούπολιν; — Εἶμαι ἐκ τῆς Πάτμου καὶ ἦλθον ἐδῶ δι᾽ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις.

«Πῶς περνοῦν οἱ ὁμογενεῖς εἰς τὴν πατρίδα σας καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν; — Πανταχοῦ ἡ τυραννία τῶν Τούρκων κατήντησεν ἀνυπόφορος.

«Πῶς δὲν προσπαθοῦσιν ἢ νὰ ἐλευθερωθῶσιν, ἢ νὰ ἐλαφρώσωσι τοὐλάχιστον τὸν ζυγόν των; — Μὲ ποῖα ὅμως μέσα καὶ μὲ ποίους ὁδηγοὺς, ἀφοῦ ἔμειναν ἐγκαταλελειμένοι ἀπὸ ἐκείνους, ὅσοι ἠμπόρουν νὰ τοὺς ὁδηγήσωσιν; ἀφοῦ οἱ τοιοῦτοι καταφεύγουσιν εἰς ξένους τόπους, καὶ ἀφίνουσιν ὀρφανοὺς τοὺς ὁμογενεῖς των; Ὁ ἀείμνηστος πατήρ σας κατέφυγεν ἐδῶ, καὶ ὁ Καρατσᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ κόμης Καποδίστριας ὑπηρετεῖ τὴν Ῥωσσίαν, καθὼς καὶ ἡ ἐκλαμπρότης σας, χάσαντες ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα σας. Ὁμοίως καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὁμογενεῖς, καταφεύγοντες εἰς τὴν Εὐρώπην, μένουσιν ἐκεῖ καὶ ὀλίγον φροντίζουσι διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφούς των.

«Ἂν ἐγνώριζον,, ὅτι οἱ ὁμογενεῖς μου εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ ἐμὲ καὶ ἐστοχάζοντο, ὅτι ἠμπόρουν νὰ συντελέσω διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, σὲ λέγω ἐντίμως, κύριε Ξάνθε, ὅτι μετὰ προθυμίας ἤθελον κάμει κάθε θυσίαν καὶ τῆς καταστάσεώς μου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ. — Δότε πρίγκιψ τὴν χεῖρά σας εἰς βεβαίωσιν ὅσων μὲ εἴπατε. (Δοθείσης δὲ αὐτῆς, ἐξηκολούθη-

σεν ὁ Ξάνθος): Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι δὲν ἦλθα εἰς τὴν Πετρούπολιν δι' ὑποθέσεις ἐμπορικάς, ἀλλὰ δι' ἄλλην σημαντικωτάτην αἰτίαν. . . .»

Ἐπανελθὼν δὲ τῇ ἐπιούσῃ ὁ Ξάνθος, ἐξηγήθη καθαρῶς περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑταιρίας προσφέρων τούτῳ προεῖπε τοὺς ἀκολούθους λόγους: «Ὁ Θεὸς πρίγκηψ σᾶς προσκαλεῖ νὰ ὁδηγήσητε τὸν λαὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἰσραὴλ, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ὁ Θεὸς εὐλογεῖ ἤδη ἄνωθεν τὴν ἀρχηγίαν τὴν ὁποίαν σᾶς προσφέρει τὸ ἔθνος».

Δεχθεὶς ὁ Ὑψηλάντης τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν, καὶ ὁρκισθεὶς κατὰ τὴν τάξιν, ἀνηγορεύθη *Ἔφορος γενικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας* διὰ τῆς ἑξῆς πράξεως.

«Κατὰ τὴν ἅπαξ ἐγκριθεῖσαν γνώμην, συνελθόντα τὰ Μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας καὶ συσκεφθέντα μετ' ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως, ἐγνώρισαν *Ἔφορον γενικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας* τὸν ἐκλαμπρότατον πρίγκηπα κύριον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἵνα ἐφορεύῃ καὶ ἐπιστατῇ ἐπὶ πᾶσιν, ὅσα κρίνωνται ἄξια, καὶ ὠφέλιμα καὶ πρέποντα τῇ Ἑλληνικῇ Ἑταιρίᾳ. Εἰς ἀσφάλειαν δὲ καὶ βεβαίωσιν τῶν ἐγκριθέντων βεβαιοῦται τῇ ὑπογραφῇ ἑκάστου τῶν Μελῶν.

Ἐν Πετρουπόλει τῇ 12 Ἀπριλίου 1820'

Ἀλεξ. Ὑψηλάντης.
Ἰωάννης Μάνος.
Ἐμμανουὴλ Ξάνθος.

«Θεία πρόνοια, λέγει ὁ Φιλήμων, ᾠκονόμησε τὰ πράγματα διὰ θαυμασίου τρόπου· ὁ δὲ ἀπόστολος Ξάνθος ἀξιοῦται τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν περὶ Ὑψηλάντου ἐπιτυχίαν».

Τῳόντι πρὶν τούτου, τὰ πράγματα τῆς Ἑταιρίας εὑρίσκοντο εἰς θέσιν ἀκροσφαλῆ· ἡ διεύθυνσις ἔφευγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀρχηγῶν· ἡ τόσον ἀναγκαία ἑνότης ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ, νέα δὲ κέντρα ἔτεινον νὰ σχηματισθῶσιν ἐντὸς αὐτῆς· δύσκολον δ' ἦτο νὰ ὑπερπηδήσῃ ἡ Ἑταιρία τοὺς φοβεροὺς σκοπέλους καθ' ὧν ἀκατασχέτως ἐφέρετο, καθόσον μετὰ τοσαύτης ταχύτητος διεδίδετο τὸ μυστήριον, ὥστε οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοί, ἂν καὶ προσεπάθουν ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν διάδοσιν, οὐδὲν ἠδύναντο· ἂν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὰς ἐν Μολδαυΐᾳ διενέξεις τοῦ αὐστηροῦ Ἀναγνωστοπούλου, πρὸς ἄλλα μεγάλης ἐπιῤῥοῆς μέλη, καί ἰδίως τοὺς μετὰ τοῦ Πεντέδεκα διαπληκτισμοὺς αὐτοῦ, δὲν ἔχομεν ἢ ὠχρὰν εἰκόνα τῶν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, πραγμάτων τῆς Ἑταιρίας. Ἐγκαίρως λοιπὸν, καὶ κατὰ θείαν ἀληθῶς οἰκονομίαν„ παρέστη ἐν τῷ μέσῳ ὁ ἀνὴρ οὗτος, καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἑταιρίας.

Καταβὰς ὁ Ὑψηλάντης κατὰ τὴν 1 Ὀκτωβρίου εἰς Ἰσμαήλιον καὶ προσκαλέσας ἐκεῖ, τὸν Ξάνθον, Δικαῖον, Θέμελην, Διονύσιον Εὐμορφόπουλον, Πελοπίδαν, Ὕπατρον καὶ ἄλλους· ὑπέβαλεν αὐτοῖς τὰ ἑξῆς δύο ζητήματα: ά) ἂν συμφέρει νὰ καταβῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀρχίσει ἐκεῖθεν τὸν κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα· καὶ β΄) ἂν πρέπει νὰ ἐπιταχυνθῇ τοῦ πολέμου ἡ ἔναρξις. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον, μετα μακρὰν συζήτησιν, ἀπήντησαν σχεδὸν ἅπαντες καταφατικῶς· ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ὅμως ζήτημα, αἱ γνῶμαι διηρέθησαν, μετὰ σφοδρὰς δὲ συζητήσεις, ἀπεφασίσθη ἡ κατὰ τὸν Μάρτιον κήρυξις τοῦ πολέμου. Ἡ ἀκατάσχετος ὅμως τῶν πραγμάτων φορὰ ἀνέτρεψε τὰς ἀποφάσεις ταύτας.

Πληροφορηθεὶς ὁ Ὑψηλάντης, τὴν σύλληψιν τοῦ Ἀριστείδου Παπᾶ, ἀνήκοντος εἰς τὴν ὁποίαν διεύθυνεν ἑταιρίαν, καὶ φοβηθεὶς μὴ, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἔγγραφα αὐτῆς, περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη ἀνέτοιμος ἔτι ὢν, νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, ἕνα περίπου μῆνα πρὶν τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Μαρτίου, ἥτις πρὸς τοῦτο εἶχεν ὁρισθῇ.

Διαβὰς δὲ τῇ 22 Φεβρουαρίου τὸν Προῦθον, καὶ φθάσας εἰς Ἰάσιον, ὕψωσεν ἀμέσως ἐκεῖ τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ ζωσθεὶς τὴν σπάθην παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Μολδαυΐας Βενιαμὶν, ὡρκίσθη νὰ μὴ θέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν θήκην της, ἐὰν δὲν ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίς. Εἶτα δὲ ἀνήγγειλε τὴν γενικὴν τῆς Ἑλλάδος ἐπανάστασιν διὰ φλογερᾶς προκηρύξεως, περικοπαὶ τῆς ὁποίας ἔχουσιν οὕτω.

«Ἡ ὥρα ἦλθεν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ἰδίων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς ἐπροσκάλουν εἰς μίμησιν. Αὐτοὶ καίτοι ὁπωσοῦν ἐλεύθεροι, ἐπροσπάθησαν ὅλαις δυνάμεσι ν' αὐξήσωσι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν.

«Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι πανταχοῦ ἕτοιμοι. Οἱ Μωραΐται, οἱ Σουλιῶται καὶ ὅλη ἡ Ἤπειρος, ὁπλοφοροῦντες μᾶς περιμένουσι. Ἂς ἑνωθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμόν! Ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ.

«Ἡ Εὐρώπη προσηλόνουσα τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. Ἂς ἀντηχήσωσι λοιπὸν ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἦχον τῆς πολεμικῆς μας σάλπιγγος, καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγὴν τῶν ἀρ-

μάτων μας. Ἡ Εὐρώπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας· οἱ δὲ τύραννοι ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ὠχροὶ, θέλουσι φύγει ἀπ' ἔμπροσθέν μας.

« Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου πελάγους θέλουσιν ἀντηχήσει· τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευραν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπείρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου μὲ τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον.

«Ποία Ἑλληνικὴ ψυχὴ θέλει ἀδιαφορήσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ῥώμην ἕνας τοῦ Καίσαρος φίλος, σείων τὴν αἱματωμένην χλαμύδα τοῦ τυράννου, ἐγείρει τὸν λαόν. Τί θέλετε κάμει σεῖς ὦ Ἕλληνες, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ πατρὶς γυμνὴ μὲν δεικνύει τὰς πληγάς της, μὲ διακεκομένην δὲ φωνὴν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων της ; . .

« Ἂς καλέσωμεν λοιπὸν ἐκ νέου, ὦ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἕλληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος! Ἂς συγκροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν ! Ἂς πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων μας, οἱ ὁποῖοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἐκεῖ ! Τὸ αἷμα τῶν τυράννων εἶνε δεκτὸν εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Ἐπαμινώνδου Θηβαίου, καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβούλου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους· εἰς ἐκείνους τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, οἱ ὁποῖοι συνετρίψαν τὸν Πεισιστρατικὸν ζυγὸν, εἰς ἐκείνην τοῦ Τιμολέοντος, ὅστις ἀπεκατέστησε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Κόρινθον εἰς τὰς Συρακούσας· μάλιστα εἰς ἐκείνας τοῦ Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν τρια-

κοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναριθμήτους στρατοὺς τῶν βαρβάρων Περσῶν, τῶν ὁποίων τοὺς βαρβαρωτέρους καὶ ἀνανδροτέρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς ἡμᾶς σήμερον μὲ πολλὰ μικρὸν κόπον νὰ ἐξαφανίσωμεν ἐξ ὁλοκλήρου...»

Γνωστὰ εἶναι τὰ αἴτια τὰ ἐπενεγκόντα τὴν ἀποτυχίαν τοῦ, ἐν ταῖς 'Ηγεμονίαις κινήματος ἐκείνου. Προδοσίαι, ἔλλειψις πειθαρχίας καὶ μέσων, ἴσως καὶ λάθη τινὰ, ἐπετάχυναν τὴν ἐν Δραγατσανίῳ καταστροφήν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ὑψηλάντης ἐπείσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν.

Διερχόμενος διὰ τῆς Αὐστρίας συνελήφθη καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὰ δεσμωτήρια τῆς Μουγκάστης· κατόπιν δὲ μετεφέρθη εἰς ἐκεῖνα τῆς Θηρεσιουπόλεως.

Ἀπεβίωσεν μικρὸν μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως ταύτης, ἐν Βιέννῃ.

Ὁ Γόρδων περιγράφει τὸν θάνατον τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἑξῆς: «Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ τύχη, προσμειδιῶσα οὕτω ἐπὶ τοῦ Καποδιστρίου, προσέφερεν αὐτῷ ἕνα θρόνον, τὸ ἀξιοδάκρυτον ὄργανον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὁ Ὑψηλάντης, ἔκειτο ἐν Βιέννῃ κλινήρης. Ἀποφυλακισθεὶς τοῦ φρουρίου Θηρεσιουπόλεως τῇ μεσιτείᾳ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ διαμείνῃ ἐν Αὐστρίᾳ, ἀπέβλεψεν εἰς τὴν Βερώναν, ἐλπίζων νὰ ἀνακτήσῃ, ἐκεῖ τὴν ὑγείαν του διὰ τοῦ καλοῦ κλίματος τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ἡ νόσος του, ἀνεύρυσμα τῆς καρδίας, εἶχε προοδεύσει εἰς τοσοῦτον, ὥστε τῷ ἐπέφερε τὸν θάνατον· τὴν δὲ 9ην Ἰανουαρίου ἐξέψυξεν ὡς μάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, θῦμα γενόμενος τῆς αὐστηρότητος τοῦ Μετερνίχου· ἐνταφιάσθη μὲν ἐν τῷ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῷ Ναῷ, τὴν δὲ νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἔψαλλεν

ὁ Ἐπίσκοπος Φερσάλων· παρῆσαν δὲ ὁ Πρίγκηψ καὶ ἡ Πριγκηπέσα Ραζουμέβοσκης, οἱ δύο ἀδελφοί του, ὁ Ὀρφανὸς, ὁ ἀναπόσπαστος ἀκόλουθος τῆς δύστυχίας του, Λασσάνης καί τινες ἄλλοι συμπατριῶται».

Τολμηρὸς, μεγαλόφρων, μεγαλεπίβολος, πλήρης πατριωτισμοῦ, πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐπαινέτας, περισσοτέρους τοὺς κατηγόρους διότι καὶ ἡ τύχη ἐδείχθη αὐτῷ δυσμενής.

ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ.

Ὁ κλεινὸς οὗτος ἱεράρχης, ἐγεννήθη τῇ 25 Μαρτίου 1771 ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ πετρώδῃ Θησώᾳ (Δημητσάνῃ) τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος· ἀπὸ πατρὸς μὲν Ἰωάννου Κοτζιᾶ, μητρὸς δὲ Κανέλας Σπυροπούλου, ἐν τῇ αὐτῇ κωμοπόλει, γεννηθείσης.

Περὶ τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἤρχησε νὰ διδάσκηται ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἥτις μόνη εὐτύχησε νὰ κοσμῆται, κατὰ τοὺς ἐπὶ Τουρκοκρατίας δεινοὺς ἐκείνους χρόνους, διὰ σχολῆς, ἐν ᾗ συνέῤῥεον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μὴ ζῶσιν ἐν τῇ ψυχοκτόνῳ ἀμαθείᾳ. Προσληφθεὶς δὲ μετά τινα ἔτη, ὡς γραμματεὺς τοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος Ἰακώβου, κατέκτησε τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἱεράρχου τούτου· καὶ διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὀλίγοι μῆνες παρῆλθον, καὶ ὁ μακαρίτης Ἀργολίδος οὐδόλως ἐθεώρησεν ἄτοπον νὰ χειροτονήσῃ τοῦτον, καίτοι νεώτατον ὄντα, ἱεροδιάκονον.

Ὅτε Ἀνηγορεύθη Πατριάρχης ὁ ἀείμνηστος Γρηγόριος, πα-

μίλαβε τὸν Γερμανὸν εἰς Κωνσταντινούπουλιν, προβιβάσας αὐτὸν εἰς Ἀρχιδιάκονον τοῦ Μητροπολίτου τῆς Κυζύκου· εἰς αὐτὸν δὲ καὶ μόνον ἀνέθετο πάντοτε τὴν διεξαγωγὴν καὶ τῶν δυσκολοτέρων ὑποθέσεων, οὐδέποτε διὰ τοῦτο μετανοῶν, ἀλλὰ λαμβάνων ἀφορμὴν νὰ ἐπαινῇ καὶ θαυμάζῃ τὸν Γερμανὸν, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεκάλει συνήθως «δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα».

Ἦτο μόλις τριακοντούτης ὅτε, τῇ 25 Μαρτίου 1806 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης, Π. Πατρῶν. Μεταβὰς δ' ἐκεῖ ὀλίγον ὕστερον, κατέστη τὸ κέντρον, πρὸς ὃ πάντες οἱ, πολλὴν ἢ ὀλίγην, σημασίαν ἔχοντες, ἐνητένιζον. Οὐδεὶς ὡς αὐτὸς ἐποιήσατο χρῆσιν καταλληλοτέραν, τῆς ἐπιῤῥοῆς τὴν ὁποίαν ἐχορήγει αὐτῷ τὸ ἀξίωμά του.

Κατέκτησε διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ, τὴν ὑπόληψιν Τούρκων τε καὶ Χριστιανῶν· συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν τῆς, πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀφορήτου καταστάσης, Τουρκικῆς κακοδιοικήσεως· κατώρθωσε σχέσεις στενὰς καὶ ἀδιαῤῥήκτους μεταξὺ τῶν προὐχόντων, τῶν ἁρματωλῶν καὶ λοιπῶν· ἐμόχθει ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων, ἀποτελεσματικῶς· ἦτο δὲ συνάμα ὁ πρόθυμος προστάτης καὶ παρήγορος τῶν ὀρφανῶν καὶ τεθλιμένων. Κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Πελοπίδα, εἰς τὰ δόγματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐγένετο ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι, καὶ ασυνεργὸς θερμὸς τῆς προαγωγῆς τοῦ Μυστηρίου, ὡς λέγει ἱστορικός τις, συνιστᾷ τὸν Πελοπίδαν πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λόντον, Ἀνδρέαν Ζαήμην, καὶ λοιποὺς φίλους του, οἵτινες διὰ τοῦτο κλίνουσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν διδασκαλίαν ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον οὐδὲ ἤθελον ἄλλως συγχωρήσει νὰ τοὺς πλησιάσῃ. Ἀπὸ τὸν

αὐτὸν σκοπὸν ὁδηγούμενος, ἀνεδέχθη καὶ προσωπικῶς τὴν διάδοσιν τοῦ Μυστηρίου, κατηχήσας τὸν Χαριουπόλεως Βησσαρίωνα, τὸν Κερνίκης Προκόπιον, τὸν Νικηφόρον Νεζερίτην, τοὺς Κουμανιωταίους, τὸν Κλοκανᾶν ἀπὸ Λεχαινῶν, καὶ λοιπούς, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον προσκαλέσας κατήχησε τὸν Τάσσον Τζιμπουράκην».

Ἀπὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἄρχεται διὰ τὸν Γερμανόν, νέον ὅλως στάδιον ἐνεργείας, τῆς ὁποίας τὸ ποικίλον καὶ τὴν ἔκτασιν, δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα καὶ ἐν ὀλίγοις ν' ἀφηγηθῶμεν. Ἄρχων ἐπὶ τῶν ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου, διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος, ἰδίως δὲ διὰ τῆς εὐφυΐας του, μεθ' ἧς ἡνοῦτο, ἡ τόλμη, τὸ μεγαλεπήβουλον, καὶ τὸ πολυμήχανον, ἀπήτησε, καὶ ἐπέτυχεν ἐκ μέρους τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἑταιρίας, τὴν σύστασιν καὶ διοργάνωσιν Κεντρικῶν Συστημάτων, ἢ Γενικῆς Ἐφορίας, τῆς ὁποίας ἡ ἀποστολὴ συνίστατο κυρίως, εἰς τὸ νὰ διατηρῇ καὶ συνέχῃ, τὴν μεταξὺ τῶν σχηματισθέντων, καὶ ἀπαύστως σχηματιζομένων, μερικῶν Ἐφοριῶν, ἑνότητα, νὰ ἐπιβλέπῃ τὰς ἐργασίας αὐτῶν, «καὶ νὰ προλαμβάνῃ ἐνδεχομένας καταχρήσεις ἢ παρεκτροπάς, τόσῳ πλέον ὀλεθρίους, ὅσῳ καὶ ἐκ τῆς μικροτέρας ἐξ αὐτῶν, ἐκινδύνευε νὰ σαλευθῇ ἐκ θελεμίων, αὐτὴ πρὸ πάντων ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἔθνους». Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἦτον ἀναγκαία ἡ σύστασις τοιούτων ἱδρυμάτων, ὅσῳ πρὶν τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν, τὸ πᾶν ἦτο χάος καὶ σύγχυσις, «πᾶς Ἀπόστολος, ὁποιοσδήποτε ἀκόμη Προσύλητος, ὑπῆρχεν ὡς Ἀρχή τις ἀπόλυτος· καὶ οἱ ἄνθρωποι ὠθούμενοι καὶ ὠθοῦντες τοὺς ἄλλους εἰς τὸ πλοῖον τῆς ἀβεβαιότητος, ἔπλεον χωρὶς πηξίδα.»

Μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀληθῶς σωτηρίου τούτου

μέτρου, ἔστρεψεν ὁ μεγαλόνους Γερμανὸς, τὴν μέριμναν αὐτοῦ, πρὸς τὸν αἱμοχαρῆ 'Αλῆν, Πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Προφανὲς ὅτι, πρὶν τῆς ἐξοντώσεως τούτου, ἐπανάστασις ἐν Ἑλλάδι, θὰ ἦτο ἡ φοβερωτέρα τῶν μωριῶν. Ἡ σωτηρία λοιπὸν, ἡ ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος, ἀπῄτει τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἀνθρωπομόρφου τούτου τέρατος. «Τὸ νὰ πεισθῇ οὗτος, ἐναντιούμενος κατὰ τοῦ Σουλτάνου ἔνοπλος, νὰ πολιορκηθῇ δοθείσης ἀνάγκης,» εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καὶ νὰ ἐπιμείνῃ ἄκαμπτος μέχρι τελευταίας πνοῆς, ἰδοὺ ὁ θρίαμβος τὸν ὁποῖον ἐμελέτησε καὶ διὰ τῆς μεγαλειτέρας ἐπιτηδειότητος, ἐνήργησαν ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ Βλασσόπουλος, διὰ τοῦ Παπαρηγοπούλου, διερμηνέως τοῦ διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ δευτέρου προξενείου.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ σύστασις τῆς Γενικῆς Ἐφορίας, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον ἐμόχθησεν ὁ Ἱεράρχης, ἤρχισε νὰ παράγῃ τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς, ἡ Ἀρχὴ τῆς Ἑταιρίας, διὰ τῶν θερμῶν μὲν καὶ γενναίων, ἀλλ' ἀπερισκέπτων καὶ ἀπείρων Ἀποστόλων αὐτῆς, ἐζήτει νὰ δρέψῃ αὐτοὺς ἀώρους. Ὁ φλογερὸς Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος ὁ (Παπαφλέσας) περιτρέχων, ἔξαλλος ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀφίνων ὄπισθέν του στήθη κοχλάζοντα· ὁ ἀνυπόμονος Ἀντώνιος Πελοπίδας ὁ κατ' οὐδὲν τούτου ἀνόμοιος· αἱ ὑψηλαὶ καὶ πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου, ὑπὲρ ἐλευθερίας προκηρύξεις τοῦ μεγαλεπιβόλου Ὑψηλάντου· ἡ ἀκατάσχετος τέλος τῶν πραγμάτων φορά· ὅλα ταῦτα ὁμοῦ, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς, ἐξυπνίζουν τοὺς Τούρκους, ἀκονίζοντας ἤδη τὰ ξίφη των καὶ μελετῶντας σφαγάς· ἀφ' ἑτέρου ἀναγκάζουν τὸν Γερμανὸν, τὸν Λόντον, Ζαήμην, καὶ ἄλλους, οἵτινες ἄλλως τε ἐπεθύμουν τὴν, ὅσον τὸ δυνα-

τὸν, ἀναβολὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, νὰ δόσωσι «τὸ σημεῖον τοῦ μεγάλου μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πολέμου, τῇ 21 Μαρτίου τοῦ 1821, ἡμέρα Τετάρτη, ὥρᾳ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν.»

Πρῶτος λοιπὸν ὕψωσε, καὶ ηὐλόγησεν, ὁ κλεινὸς Ἱεράρχης τὴν ἱερὰν τῆς ἐλευθερίας σημαίαν· ἱερουργήσας δὲ ἐν κατανύξει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φρίσσοντος ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ δακρύοντος ἐκ συγκινήσεως πλήθους, καὶ εὐχηθεὶς ὑπὲρ τῆς εὐοδόσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐῤῥίφθη πρῶτος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἥναψε φοβερᾶς πυρκαϊᾶς. Ἀφίνει πρὸς στιγμὴν τὴν ποιμαντορικὴν ῥάβδον, ὅπως δράξῃ τὴν ῥομφαίαν, καὶ ταύτην ἵνα λάβῃ τὸν κάλαμον, καὶ συντάξῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ βρασμοῦ, καὶ τοῦ ἀλλαλαγμοῦ τῆς μάχης, προκηρύξεις πρὸς τοὺς μὴ λαβόντας εἰσέτι τὰ ὅπλα Πελοποννησίους, πρὸς τοὺς διστάζοντας νὰ τὰ λάβωσι κατοίκους τῆς Στερεᾶς, καὶ πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις προξένους τῶν μεγάλων δυνάμεων.

«Οἱ Ἕλληνες τυραννούμενοι πάντοτε — ἔλεγεν ἐκείνη ἡ πρὸς τοὺς προξένους — ἐπὶ πλέον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ὡρκίσθησαν νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωσιν, ἀπεφάσισαν ὁμοφώνως ν' ἀποσείσωσι τὸν ζυγὸν, ἢ ν' ἀποθάνωσιν. Ἠγέρθημεν νὰ λάβωμεν τὰ δίκαιά μας, καὶ εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ἅπασαι αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις, θὰ γνωρίσωσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἀγῶνος μας, καὶ οὐχὶ μόνον δὲν θὰ παρεμβάλωσι προσκόματα εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ θὰ μᾶς βοηθήσωσιν, ἀναπολοῦσαι, ὁπόσον οἱ πρόγονοί μας, ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ταῦτα κοινοποιοῦντες πρὸς ὑμᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς προμηθεύσητε τὴν εὔνοιαν τῆς Αὐγούστης Αὐλῆς σας.

Ἐνησχολεῖτο μετὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ ἄλλων εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν ἐν Πάτραις Τούρκων, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου ἔρις, μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς ἐν Καλτετζαῖς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἤρξατο νὰ λαμβάνῃ ἀπειλητικὰς διαστάσεις· ἔσπευσεν ἀμέσως τότε ὁ Γερμανὸς εἰς Τρίκορφα, παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ, ὅπως προλάβῃ τὴν ῥῆξιν, συμβιβάζων τοὺς διεστῶτας· ἀλλ' ἀφοῦ παρεκάλεσεν, ἐγονυπέτησεν, ἔχυσε δάκρυα, ὁ μεγαλόφρων Ἱεράρχης πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ πρίγκηπος τούτου, ὅστις παρέστη ἐν τῷ μέσῳ, τῶν καιομένων ἐκείνων λεόντων, ὡς πληρεξούσιος ἀρχῆς ἀνυπάρκτου, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἠξίου δι' ἑαυτὸν αὐθαδῶς, τὴν ὑπερτάτην ἀρχηγίαν· ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν ἄπρακτος, καὶ συντετριμένος, διὰ τὰς ὁποίας προέβλεπεν, ὡς ἐκ τῆς ἔριδος ἐκείνης, μελλούσας νὰ ἐνσκήψωσιν εἰς τὴν πατρίδα συμφοράς.

Κατορθώσας νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῶν παθῶν καὶ τῶν διαιρούντων τὴν χώραν φατριῶν, ἦτο τὸ σημεῖον πρὸς ὃ τὰ βλέμματα ἐστρέφοντο, ὅτε οἱ μεταξὺ τούτων διαπληκτισμοί, ἐλάμβανον χαρακτῆρα ἐπίφοβον. Ἱκετεύει καὶ ἐκ δευτέρου, παρεμβαίνων μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ζητοῦντος νὰ ματαιώσῃ, τὸν, ὑπὸ τοῦ Βουλευτικοῦ, διορισμὸν τούτου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς κατὰ τὴν Στερεὰν ἀποφασισθείσης ἐκστρατείας· κατορθεῖ δὲ ν' ἀποσοβήσῃ, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγαλλομένου Ἑλληνισμοῦ, τὸν ἐκ τῆς διαιρέσεως ταύτης κίνδυνον. Ῥίπτεται ἱκέτης, ὀλίγον μετὰ τοῦτο, ἐν μέσῳ τοῦ Βουλευτικοῦ, καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ «τὸ ὁποῖον ἀτίθασσον εἰς τὰς ὁρμάς του, κατέστη τότε ἀντίπαλον τῆς Βουλῆς, καὶ γενικεῦον εἰς ἑαυτὸ τὸ προνόμιον τῶν ἐκτάκτων μέτρων

ἐνήργει περὶ ὅλων ἀπ' εὐθείας, χωρὶς τῆς παρὰ τοῦ Ὀργανικοῦ Νόμου ἀπαιτουμένης προειδοποιήσεως τῆς Βουλῆς», ἀλλ' οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ, ἀπέναντι τῆς ὁλονὲν, μεταξὺ τῶν δύο τούτων σωμάτων, ἐκτεινομένης ἀβύσου. Παρεμβαίνει μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ τῆς ἀποκηρυξάσης τοῦτον Κυβερνήσεως. Μοχθεῖ ὅμως εἰς μάτην· ὁ εὔγλωττος Ἱεράρχης ἡττήθη· οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι δὲν ἤκουσαν ἢ τὰ πάθη των· γνωσταὶ δὲ αἱ ἐκ τούτου συμφοραί. Τρέχει, ἅμα βεβαιωθεὶς, τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, εἰς Τρίπολιν, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ αἰώνιος οὗτος τῆς πατρίδος ἱκέτης, δυσωπεῖ τὸν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως δυσαρεστημένον ἔνδοξον στρατηγὸν, τὸν ἐνθουσιᾷ, καὶ κινηθέντα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν εὐλογεῖ· οὕτω δὲ ἡ Πελοπόννησος ὀρθοῦται, περικυκλοῖ τὸν Γέρο της, κτυπᾷ τὸν αὐθάδη στρατὸν, καὶ ὁ ὁρίζων τῆς Ἑλλάδος πληροῦται νικητηρίων παιάνων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κωφὴν Εὐρώπην ἐστάλη, μετὰ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, ὅπως ἱκετεύσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. «Μὲ τὸ νὰ ἐζητεῖτο δὲ κοινῶς παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων, — γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του — νὰ ἀποσταλῶσι πρεσβεῖαι εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπεφασίσθη συγχρόνως, ν' ἀποσταλῇ καὶ εἰς τὸν Πάπαν μία πρεσβεία φανερὰ, καὶ διωρίσθη περὶ αὐτῆς ὅ,τε Π. Πατρῶν, καὶ ὁ Γεώργιος υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη».

Εἶχεν ἀρχίσῃ ἡ Ἑλλὰς νὰ αὐτοκτονεῖται, διὰ τοῦ, μὴ κατορθωθέντος νὰ ἀποσοβηθῇ, ἐμφυλίου πολέμου, ὅτε ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Εὐρώπης ὁ Γερμανός. Δὲν ἠδύνατο φαίνεται τότε, οὐδὲν νὰ πράξῃ πρὸς κατάσβεσιν αὐτοῦ. Ἀπεσύρθη λοιπὸν εἰς τὴν Κερπινήν· εἶτα δὲ μετέβη, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς τὴν μονὴν

τῆς Χρυσοποδαριτίσσης· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν ἀνεζήτησεν ἡ μανία τῶν ἀλληλοσφαζομένων. Ὁ Γούρας, λέγει Φιλήμων, ὡδηγούμενος, ἀπέστειλε νὰ τὸν σολλάβῃ· οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν νόμων ἀγωνιζόμενοι στρατιῶται, πρῶτον τὸν ἀπογυμνώνουσιν ἁρπάζοντες καὶ αὐτὸ τὸ ῥινόμακτρόν του, καὶ ἀκολούθως τὸν σύρουσι διὰ τοῦ Δροβολοβοῦ μέχρι τῆς Γαστοάνης, πεζὸν καὶ εἰς ὥραν βαρυτάτου χειμῶνος. «Ἐβδελύξαντό με οἱ εἰδότες με, καὶ, οὓς ἠγάπων, ἐπανέστησάν μοι».

«Ὁ ἥρως τῆς ἑταιρίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν Πελοπόννησον, ἐπαπειλῆται ἤδη καὶ νὰ βασανισθῇ ἀκόμη, διὰ νὰ ὁμολογήσῃ ὁλόκληρον τὴν κινητὴν περιουσίαν του, ἂν καὶ ἐστερήθη ὅλης. Χάρις εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ Παναγιώτου Λοιδωρίκη, ὅστις προασπίσθη τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀθωότητα, καὶ ἀντὶ βασάνων ἔπεισεν ἐκδυσωπήσας τὸν αὐτοκατάκριτον ἤδη Γοῦραν, νὰ τῷ προσφέρῃ τὰ πρεσβεῖα, καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀνενόχλητον εἰς τὴν Γαστούνην»·

Τὰ πράγματα προέβαινον ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὰ χείρω. Ἡ αἱμοσταγὴς σπάθη, τοῦ ἐξ Ἀφρικῆς κατακτητοῦ, ἐδῄου τὴν Πελοπόννησον, ἐνῷ τοῦ Μεσολογγίου ἡ φοβερὰ πτῶσις, ἀπέσπα κραυγὴν ἀγωνίας παρὰ τῆς λειποθυμούσης Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἡ σιδηρὰ χεὶρ τῆς εἱμαρμένης, ταλαντεύει ἤδη, ὑπεράνω ἀχανοῦς ἀβύσσου. Δὲν ἦτο δυνατὸν τόσαι διασταυρούμεναι ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καταιγίδες, νὰ μὴ σβέσωσι τὴν φλόγα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Συνησθάνθησαν ὁπόσον εἶναι φοβερὸν, τὸ ἔγκλημα τῆς μητροκτονίας, οἱ μαινόμενοι υἱοὶ, καὶ δώσαντες ἀλλήλοις τὰς χεῖρας, συνεκρότησαν τὴν Γ'. ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνέλευσιν, ἥτις διὰ μὲν τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διοίκησιν, ἐξέλεξεν ἑνδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν

τοῦ Ζαΐμη, τὸν δὲ Γερμανὸν διώρισε πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέθεσεν οὐχὶ ὀλιγώτερον σπουδαῖα καθήκοντα.

Ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ τούτων καθηκόντων ἐνησχολεῖτο, ὅτε ἀσθενήσας αἰφνιδίως, ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1827. Δὲν ἔζησεν ὅπως ἴδῃ στεφανουμένους τοὺς ἀγῶνας του, ὁ ἐξοχώτερος τῶν ἀνδρῶν «οὐ μόνον της Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος».

Ἱεράρχης καὶ στρατηγὸς, διῆλθε τὰ μακρὰ τοῦ ἀγῶνος ἔτη, πολεμῶν, καὶ εὐλογῶν, παρακινῶν εἰς ὁμόνοιαν, καὶ διδων τοῖς πᾶσι, τὸ παράδειγμα τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς θυσίας, καὶ τῆς ἀρετῆς.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

Υἱὸς τοῦ Πιέῤῥου Μαυρομιχάλη καὶ τῆς Αἰκατερίνης, θυγατρὸς τοῦ, ἡγεμονικὴν ἐξασκοῦντος ἐν τῷ τόπῳ ἐπιῤῥοὴν, Κουτσογρηγοράκη, ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Κατετάχθη δὲ τῷ 1818 εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυριακοῦ Καμαρηνοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπέστειλε πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀγνώστου ἀρχῆς. Δυστυχῶς ἡ, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τούτῳ, μετάβασις, τοῦ Καμαρηνοῦ « ἀνθρώπου ἀνοήτου μᾶλλον ἢ κακοβούλου, ἐγέννησε σημαντικὴν σύγχυσιν». Ὅπως δ' ἂν ἔχῃ, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἤρχισεν ὁ Μαυρομιχάλης, νὰ παρασκευάζηται διὰ τὴν μέλλουσαν ν' ἀνοιχθῇ πάλην, μετὰ δραστηριότητος καὶ

τόλμης, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μειώσουν οὐδ' αἱ ναυαγήσασαι περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑταιρίας ἐλπίδες αὐτοῦ, οὔτε ἡ, τῇ διαταγῇ τοῦ Ὑψηλάντου, θανάτωσις τοῦ Καμαρηνοῦ, ὡς ἀρνουμένου νὰ παραδώσῃ, τὰς ὁποίας ἐκόμιζε πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ἐκ μέρους τοῦ Καποδίστρια ἐπιστολὰς, αἵτινες, ὡς ἐγνώσθη, ἠδύναντο νὰ παραβλάψωσι τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρίας.

Ὅτε τὰ πράγματα εἰς τοιοῦτον προήχθησαν σημεῖον, ὥστε ἡ περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος ἀναβολὴ, καθίστατο φυσικῶς ἀδύνατος, ὁ μεγαλόφρων οὗτος τῆς Μάνης ἡγεμὼν, οὐδόλως πτοούμενος ἀπὸ τὰς, περὶ ἀποτυχίας τῆς ἐν Πάτραις ἐπαναστάσεως, ἀπαισίας φήμας· ἐπὶ κεφαλῆς πεντακισχιλίων Μανιατῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὰς Καλάμας, ἐκυρίευσεν αὐτὰς καὶ ἀφοῦ ἔψαλλε δοξολογίαν πρὸς τὸν ὕψιστον, προεκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν.

«Ἂν καὶ ἀπέτυχε, λέγει ὁ Τρικούπης, τὸ ἐν Πάτραις πρῶτον τοῦτο ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Πρώτη ἡ Μάνη μαθοῦσα τὰ συμβάντα ταῦτα, ἐχύθη τὴν 23 Μαρτίου εἰς Καλαμάταν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἡγεμόνος της Πετρόμπεη, ἀνδρὸς ἀξιοσεβάστου διὰ τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς του, καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος χρῆσιν τῆς ἡγεμονίας του.

Πρῶτος δὲ ὅστις συνησθάνθη τότε ὁπόσον ἦτο ἀναγκαία ἡ συγκρότησις κέντρου τινὸς, ὑφ' ᾧ νὰ ὑπαχθῶσιν αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις ἦτο ὁ Μαυρομιχάλης.

«Ἡ πρώτη πρὸς συμπύκνωσιν τῶν μερικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους ἀπόπειρα, λέγει ὁ ῥηθεὶς ἱστορικὸς, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Πετρόμπεη, ὅστις προθύμως δράξας τὰ

ὅπλα κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821, καὶ προελάσας ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ, ἐκυρίευσε τῇ 23 τὰς Καλάμας. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἵδρυσεν ἀμέσως μετὰ τῶν προεστῶν, τὴν λεγομένην Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν, καὶ ἐξέδωκε τῇ 26 διακήρυξιν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς, προσυπογραφεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τε ὡς ἀρχιστρατήγου, καὶ τῶν ἄλλων τῆς Γερουσίας ταύτης μελῶν».

Ἐκ τοτε Μαυρομιχάλαι ἐκστρατεύουν ἐδῶ, Μαυρομιχάλαι τρέχουν ἐκεῖ· ἀκολουθοῦντες δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας αὐτῶν Πέτρου, πετοῦν, παρευρίσκονται, ὅπου ὁ κίνδυνος, ἡ μάχη, ἡ νίκη, ζητεῖ ἄνδρας καὶ ἀρχηγοὺς, τὰ τέκνα αὐτὰ τοῦ πυρός. Τρέχει ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης εἰς Ὕδραν, ὁ Κυριακούλης εἰς Μαραθωνῆσι· ὁ Ἠλίας χύνεται μετὰ 1000 εἰς Τρίπολιν, σπεύδει κατόπιν εἰς πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἀπελθὼν δ' ἐκεῖθεν εἰς Κάρυστον, εὗρεν ἐκεῖ, τὸν ὁποῖον ἀνεζήτει, ἔνδοξον τάφον.

«Οἱ ὀλίγοι στρατιῶται Ἕλληνες οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ χωρίον (πλησίον τῆς Καρύστου) διεσκορπισμένοι, λέγει ὁ Γερμανὸς, ἰδόντες τοὺς ἐχθροὺς, ὅτι ἐπλησίαζον ἔφυγον· ἔμεινε δὲ ἐκεῖ ὁ Πεϊζαδὲς Ἠλίας μὲ μόνους δέκα τρεῖς στρατιώτας· ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ περιεκύκλωσαν τὸ χωρίον οἱ ἐχθροὶ, ἐβιάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς ἕνα παλαιόμυλον ἀσκεπῆ, κείμενον ἔξω τοῦ χωρίου, ὅπου συνήχθη ὅλη ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν, καὶ οἱ μὲν κεκλεισμένοι ἀντεπολέμησαν, ἱκανὰς ὥρας μὲ ἀνδρείαν, καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τέλος πάντων ἐπειδὴ καὶ τὰ φουσέκιά των ἐτελείωσαν, καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἐπλησίαζον νὰ εἰσπηδήσωσιν εἰς τὸν μύλον, ὁ Πεϊζαδὲ Ἠλίας μὲ τοὺς λοιποὺς, ὥρμησαν ἔξω τοῦ

μύλου, μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἔτρεχον διὰ μέσου τοῦ πλήθους τῶν ἐχθρῶν, ὅπου ἐθανατώθη ἡρωϊκῶς ὅ τε Πεϊζαδὲ Ἠλίας, καὶ οἱ στρατιῶται του, καὶ ὑστερήθη τῷ ὄντι ἡ Ἑλλὰς, ἑνὸς νέου μὲ ἀνδρείαν, καὶ ἄλλα ἱκανὰ προτερήματα».

Γνωστὸν ὁποία ἦτο ἡ θέσις τῆς Πελοποννήσου, πρὶν τῆς λαμπρᾶς μάχης τὴν ὁποίαν ἀνελπίστως ἐκέρδισαν οἱ Ἕλληνες ἐν Βαλτετσίῳ. Μόλις κατωρθοῦτο συγκέντρωσίς τις ἐξ ὀλίγων ἑκατοντάδων Ἑλλήνων, καὶ ἡ θέα μόνη τῶν Τούρκων, ἤρκει νὰ τοὺς διασκορπίσῃ· τρὶς, τετράκις, αἱ ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς προσπάθειαι τῶν ἀρχηγῶν, συνεκρότησαν στρατόπεδον πλησίον τῆς Τριπόλεως, τὴν ὁποίαν ἀπεπειρῶντο ν' ἀποκλείσωσι, καὶ τρὶς, τετράκις, εἶδον τοὺς Ἕλληνας διασκορπιζομένους, καὶ τρεπομένους εἰς φυγὴν, πρὶν ἢ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἀπόσβεσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐθεωρεῖτο βεβαία, οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀκαταδάμαστος Κολοκοτρώνης ἤλπιζε πολύ. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν φυγὴν τῶν ἐν Καρυταίνῃ Ἑλλήνων, ἡτοιμάζετο κατά μονος, καὶ μὲ καρδίαν συντετριμένην νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν Πιάναν, εἰσῆλθεν εἴς τινα ἐκεῖ που πλησίον κειμένην ἐκκλησίαν «ἔκαμε τὸν σταυρόν του ὡς λέγει ὁ Τρικούπης, καὶ ἔμεινε πολλὴν ὥραν σύννους· ἔπειτα ἀσπασθεὶς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, *Παναγία μου*, εἶπε, *βοήθησε τοὺς χριστιανούς· τοὺς πῆρα με στὸ λαιμό μας·* καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐκίνησε πρὸς τὴν Πιάναν, ὅλος ἀπηλπισμένος, συνοδίτην ἔχων μόνον τὸν Μανιάτην του.»

Ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος ἔμελλε νὰ σωθῇ. Ὑπῆρξεν εἷς ἀνὴρ ὅστις διὰ τῆς βαρύτητος τοῦ ὀνόματός του, ἠδυνήθη καὶ θάρρος νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἀθυμοῦντας καὶ τὰ πλήθη νὰ συγκεντρώσῃ. Οὗτος δὲ ἦτον, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης· ἦτο, ὁ Πέτρ. Μαυρο-

μιχάλης, πρὸς ὃν ἀναγκαίως ἐστράφη ἱκετικὸν τὸ βλέμμα τῆς ἀγωνιώσης Πελοποννήσου. « Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν δεινῶν τούτων περιστάσεων, λέγει ὁ Τρικούπης, συνῆλθον κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Κολοκοτρώνη, » καὶ τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, εὑρισκομένου τότε ἐν Μαρμαρᾷ, διάφοροι ὁπλαρχηγοὶ εἰς Πάπορι, 4 ὥρας ἀπέχον τῆς Τροπολιτσᾶς, καὶ κοινῆς σκέψεως γενομένης, συνωμολόγησαν, ὅτι δύσκολος ἦτον ἡ στρατολογία, καὶ ἔτι δυσκολωτέρα, ἡ μὴ λειποταξία τῶν στρατολογουμένων. Εἰς διόρθωσιν δὲ τοῦ κακοῦ, ἀνηγόρευσαν ὅλοι ὁμογνωμόνως, τὸν ἐν Καλαμάτᾳ διατρίβοντα Πετρόμπεην, ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ συνάξῃ ὅσους ἐδύνατο Μανιάτας, ὑποσχόμενος αὐτοῖς τροφὰς καὶ μισθούς, καὶ νὰ συναναβῇ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὥστε νὰ βιάσωσι τοὺς χωρικοὺς διὰ τῶν Μανιατῶν, νὰ ὁπλοφορήσωσι, νὰ ἐκστρατεύσωσι, καὶ νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των. Τούτου γενομένου . . . μετέβησαν εἰς Βαλτέτσι, χωρίον ὀρεινὸν, 2 ὥρας ἀπέχον τῆς Τριπολιτσᾶς ».

Πολλοὶ μετὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ συγκεντρῶνται ἐν Βαλτετσίῳ, καὶ περὶ αὐτῷ, ἀλλ' ἐδέησε καὶ πολλοὶ Μαυρομιχάλαι, καὶ ὁ Κυριακούλης, μετὰ τοῦ Ἰωάννου ὁ Τσαλαφατίνου, καὶ ὁ Ἀντώνιος νὰ τρέξωσιν ἐκεῖ, ὅπως δοξασθῶσι τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα.

Δύσκολον νὰ περιγραφῶσι λεπτομερῶς τὰ ἄθλα τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης οἰκογενείας, διότι Μαυρομιχάλαι συγχρόνως, καὶ εἰς διάφορα μέρη, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἀλλοῦ, πανταχοῦ, ἐμάχοντο ὡς λέοντες, κτυπῶντες καὶ κτυπώμενοι, καὶ ἀμυνόμενοι ἢ ἐπιτιθέμενοι, μετὰ ὀλίγων ἢ πολλῶν, ἐνίκων ἢ ἀπέθνησκον.

Ἀλλὰ ἦτον ἀληθῶς ἀδύνατον ἡ πολυμελὴς αὕτη οἰκογένεια,

ὑπὸ τόσης νὰ καλυφθῇ δόξης, ἂν ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, δὲν ἦτον ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης.

Ἐκλεχθεὶς ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου παρεχώρησεν ἄνευ δυσαρεσκείας τῷ Κολοκοτρώνῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, καὶ ὑπετάχθη μάλιστα εἰς αὐτὸν, ὁ ἡγεμὼν οὗτος τῆς Μάνης. Ὁποία αὐταπάρνησις! ὁποῖον ὕψος χαρακτῆρος!

Οὐχὶ ἅπαξ ὁ πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἡγεμονικὸν βίον διάγων, Μαυρομιχάλης, ἐξεστράτευσεν, ἐκακουχήθη καὶ ἐκινδύνευσεν ὡς καὶ ὁ ἁπλοῦς στρατιώτης. Ὅτε τὸ Μεσσολόγγιον πολιορκούμενον ὑπὸ δύο περίπου μυριάδων Τουρκαλβανῶν, ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐκάλει τὰ τέκνα αὐτῆς νὰ σπεύσωσι πρὸς σωτηρίαν τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, πρῶτος ἐπέταξεν ἐκεῖ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, μετὰ τῶν ἀτρομήτων Μανιατῶν του, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ὅτι δύσκολον ἦτο νὰ μὴ ἀποτεφρωθῇ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ σίδηρος ἀνελύετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν τριακοσίων ὑπερασπιστῶν αὐτῆς.

Ἤκουε μετὰ γαλήνης ἀληθῶς Σπαρτιατικῆς τὸν θάνατον τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ἀδελφῶν. Ἐνῷ δὲ ἠκροᾶτο μετὰ προσοχῆς τ' ἀνδραγαθήματα αὐτῶν, ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ ἐὰν ἔπεσον ἡρωϊκῶς, ἀπέστελλε συγχρόνως τοὺς ἄλλους εἰς ἄλλα πεδία δόξης, παραγγέλων αὐτοῖς τὸ τῶν προγόνων, « ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τάν ».

Ἀλλὰ καὶ διπλωματικῶς ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα, ἡ οἰκογένεια Μαυρομιχάλη. Ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐδέησε νὰ πέμψῃ πρεσβείαν εἰς Εὐρώπην, ὅπως ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρωγήν της, ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, συναπέστειλε μετὰ τοῦ Γερμανοῦ καὶ Μεταξᾶ, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γεώργιον, ὁ ὁποῖος μετὰ

τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρεσβείας ἐκείνης, ἐπανῆλθε ταχὺς εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα του. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, λαβὼν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Ἰμβραήμη, δι' ἧς προσεκαλεῖτο νὰ ἐργασθῇ πρὸς ὑποταγὴν τῆς Μάνης, ὅπως σώσῃ δῆθεν ταύτην, ἐκ παντελοῦς κατοστροφῆς· ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν ὁ μεγαλώφρων Σπαρτιάτης ὡς ἥρμοζεν εἰς τὴν βάρβαρον ἀλαζονείαν σκληροῦ ἐκ πορθητοῦ. «Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου, ἔλεγεν ἡ πρὸς τὸν Ἰμβραήμην ἀπάντησις τοῦ Γεωργίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἴδομεν νὰ μᾶς φοβερίζεις, ὅτι ἂν δὲν σοῦ προσφέρομεν τὴν ὑποταγήν μας, θέλεις ἐξολοθρεύσει τοὺς Μανιάτας καὶ τὴν Μάνην· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σὲ περιμένομεν, μὲ ὅσας δυνάμεις θελήσεις».

Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπερίμενε, φαίνεται, τοιαύτην ὁ Ἰμβραήμης, ὥρμησε λυσσωδῶς κατὰ τῆς Μάνης, τεθεὶς ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐκλεκτοτέρων στρατευμάτων του. Γνωστὸν ποίαν ἔκβασιν ἔλαβον αἱ κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεις αὐτοῦ. Ἀπεπειράθη ἀνοήτως νὰ εἰσέλθῃ εἰς σπήλαιον λεόν των· ἀλλ' ἀρκετὰ ἐτιμωρήθη διὰ τὴν αὐθάδειάν του ταύτην.

Παραλείπομεν ὡς λίαν γνωστὰ τὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως, τοῦ Ὄθωνος, ὅτε ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν Γερουσιαστής.

Ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔθνους, ἐδωρήσατο τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ καί τι κτῆμα, κείμενον ἐν Πελοποννήσῳ, τὸ λυκοβούνιον. Ἀντὶ τῶν μετρίων ὅμως ἢ μᾶλλον τῶν γλίσχρων τούτων ἀμοιβῶν, τί ἐθυσίασε καὶ πόσα ὑπέφερε διὰ τὴν πατρίδα!! Ἀπώλεσεν, ἐθυσίασεν ἡγεμονίαν· περιουσίαν με-

γάλην. Εἶδε τόσους τάφους, υἱῶν, ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν συγγενῶν, ἀνοιχθέντας ἐνώπιόν του ἐφυλακίσθη, ἀδίκως, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, ἐπὶ Κυβερνήτου. Ἐπὶ τούτου δὲ κατήντησε νὰ στερηθῇ καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς ζῆν· ἀλλ' οὐδέποτε ἠκούσθη παραπονούμενος ὁ μεγαλόψυχος οὗτος Σπαρτιάτης.

Τοιοῦτος ὁ ἀρχιγὸς τῆς ἐνδόξου ταύτης οἰκογενείας. Τοιαῦτα δὲ ἔχουσα ἡ Ἑλλὰς τέκνα, οὐδόλως ἄπορον ἂν συνέτριψε τὰ δεσμά της, καὶ κατέβαλε μίαν αὐτοκρατορίαν.

Ἀπέθανε κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1848.

Τὸν θάνατόν του ἐθρήνησεν ἡ Ἑλλάς. Πένθος δὲ γενικὸν διετάχθη ἐπὶ τούτῳ.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ. Ζ′.

Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ἐγεννήθη ὑπὸ γονέων ἀγνώστων, κατὰ τὸ 1775 ἐν Ἀνδριαννουπόλει· ἐν δὲ τῷ βαπτίσματι ὠνομάσθη Κωνσταντῖνος.

Ἦτο ἑξαέτης μόλις, ὅτε ἐστάλη εἰς τὸ σχολεῖόν τῆς, εἰς ἣν ἐγεννήθη, πόλεως, ὅπως διδαχθῇ ἐκεῖ τὰ πρῶτα μαθήματα. Εὐτυχήσας δὲ νὰ ἑλκύσῃ διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ, τὰ βλέμματα τοῦ Καλλινίκου, Μητροπολίτου τότε τῆς Ἀνδριανουπόλεως, ἐχειροτονήθη παρ' αὐτοῦ, ἅμα ἡλικιωθείς, ἱεροδιάκονος, καὶ μετωνομάσθη Κύριλλος· παρέλαβε δὲ αὐτὸν ὁ ἐνάρετος καὶ γνωρίζων νὰ διακρίνῃ τὰς ἀγαθὰς φύσεις, ἱεράρχης οὗτος, καὶ ὡς γραμματέα τῆς Μητροπόλεως. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἔσφαλεν ὡς πρὸς τὴν προτίμησίν του

ταύτην. Τὰ ἔξοχα πλεονεκτήματα τοῦ νεκροῦ Κυρίλλου, καὶ ἡ, ψηλαφητά, οὕτως εἰπεῖν, καθυστῶσα ταῦτα, εὐφυὴς διεξαγωγὴ καὶ δραστήριος ἐκπεραίωσις καὶ τῶν σπουδαιοτάτων τῆς Μητροπόλεως ὑποθέσεων, ἐδικαίωσαν πληρέστατα τὴν ἐκλογήν, τοῦ ἐκ Μαδουνίου καταγομένου Μητροπολίτου τούτου, ὅστις ἔκτοτε οὐδὲν ἔπραττεν, οὐδὲ διέτταττε νὰ πραχθῇ, πρὶν ἢ ζητήσει καὶ τὴν γνώμην τοῦ εὐφυοῦς γραμματέως του. Ὅτε δὲ μετετέθη εἰς Νίκαιαν, εὐνόητον μετὰ πόσης λύπης ἐχωρίσθη, ὁ ἀγαθὸς Καλλίνικος. τοῦ προσφιλοῦς, γραμματέως αὐτοῦ, ὅστις ἠναγκάσθη ἕνεκεν οἰκογενειακῶν του ὑποθέσεων νὰ παραμείνῃ πρὸς καιρὸν ἐν Ἀνδριανουπόλει.

Ἀπαλλαχθεὶς ὅμως μετὰ τὴν διευθέτησιν τῶν οἰκογενειακῶν του, τῆς περὶ τούτων φροντίδος καὶ ἀνησυχίας, μετέβη, τῇ συναινέσει τοῦ Καλλινίκου, εἰς Ἔφεσον, παρὰ τῷ ἁγίῳ αὐτῆς Γαβριήλ, ὅπως βοηθήσῃ αὐτὸν περὶ τὴν ἐξομάλυνσιν περιπλόκων καὶ δυσδιαλύτων τινῶν ὑποθέσεων, ἀναγομένων εἰς τὰ τῆς ἐπισκοπῆς, τοῦ ἀειμνήστου τούτου κληρικοῦ, καὶ αἵτινες ἀπήτουν δεξιότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Τὸ πέρας αὐτῶν ἐπερίμενεν ἀνυπόμονος ὁ Καλλίνικος, ὅπως καλέσῃ παρ' αὐτῷ τὸν Κύριλλον, διότι κληθεὶς τότε, (ἦτο κατὰ τὸ 1821) εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, εἶχεν ἀνάγκην πάρα ποτὲ τοῦ ἀξίου γραμματέως αὐτοῦ. Μεταβὰς λοιπὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Κύριλλος ἀνεδείχθη Μέγας Ἀρχιδιάκονος τῶν Πατριαρχείων· μετά τινα δὲ ἔτη, ἅμα τῇ ἀποβιώσει τοῦ Μητροπολίτου Ἰκονίου, προήχθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν ἀξίωμα, καὶ μετέβη ἀμέσως εἰς Ἰκόνιον, ποθῶν ἵνα ἐκ περιωπῆς ὑψηλοτέρας ἐφορμήσει τὰς εὐγενεῖς αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ

ποιμνίου του ἐπιθυμίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν, πολὺ ὀρθῶς, κατεῖχον αἱ ὑπὲρ τῆς συστάσεως, ἐνισχύσεως, καὶ διοργανώσεως σχολείων, ἱκανῶν νὰ διαχύσωσιν ὀλίγον φῶς, εἰς τοὺς ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας κυλιομένους κατοίκους τοῦ τόπου ἐκείνου.

Ὑπὲρ τοῦ εὐγενοῦς δὲ τούτου σκοποῦ, ἠργάσθη ὁ Κύριλλος καὶ ὅτε μετὰ 4 ἔτη μετετέθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀνδριανούπολιν, καὶ ἀνέβη τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς πόλεως ἐκείνης. Καὶ ἐςέρησε μὲν τήν, ἐν ᾗ ἐγεννήθη, πόλιν, ὀλίγον μετὰ τήν, ὡς Μητροπολίτου αὐτῆς, ἐγκαταστασίν του· διότι μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ τετάρτου, ἐκλεχθεὶς παμψηφὶ, ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κληθεὶς Κύριλλος ἕβδομος, ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων. Ἐφρόντισεν ὅμως νὰ ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὸν, διὰ τοῦ πολυμαθοῦς, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἀρετῶν πεπροικισμένου Πρωΐου, ὁ ὁποῖος ἐκλεχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, Μητροπολίτης Ἀνδριανουπόλεως, ἀνεδείχθη διὰ τῶν ἔργων, ἄξιος ἀληθῶς διάδοχος, τοῦ προτιμήσαντος αὐτὸν, ἀντὶ παντὸς ἄλλου, διὰ τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς πατρίδος του.

Ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κύριλλος, καὶ δυνάμενος ὡς ἐκ τῆς ὑψιλῆς ἐκκλησιαστικῆς περιωπῆς εἰς ἣν ἀνῆλθεν, νὰ συντελέσῃ ἀποτελεσματικότερον ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσε νὰ μοχθῇ ὑπὲρ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ, οὐδὲ κόπων, οὐδὲ θυσιῶν χρηματικῶν οὐδόλως φειδόμενος.

« Ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ Πατριαρχείας, λέγει ὁ Τανταλίδης, φιλομουσότερος γενόμενος ὁ Κύριλλος ἁπάντων τῶν

Πατριαρχῶν, πλείστους ὅσους ὑποτρόφους ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς γυμνασίοις καὶ μάλιστα ἐν τῇ κατὰ τὴν Ξηροκρίνην, Μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ, ἰδίᾳ δαπάνῃ διατηρῶν, τινὰς δὲ καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν ἀποστέλλων, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἰωάννην Σωτήριχον· ἀνέλαβεν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ 1815 καὶ τὴν ἀνετωτέραν ἐν Εὐρώπῃ διατήρησιν αὐτοῦ, τοῦ ὥσπερ ἔφημεν, πολλαχῶς ἐξῳκειωμένου αὐτῷ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, οὗτινος ἐκ πολλοῦ ἤκουε πόῤῥωθεν τὰς λαμπρὰς ἐπιδόσεις, καὶ ἐπιστολὰς παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανεν ἐπιβεβαιούσας τὴν φήμην ».

Ἀφοῦ δὲ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἐλάμπρυνε τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρῃτήθη καὶ μετέβη εἰς Ἀνδριανούπολιν, ὅπως ἐκεῖ ἡσυχάσῃ ὀλίγον, καὶ λάβῃ πρόνοιαν περὶ τῆς, ὑπὸ τῶν μόχθων καὶ ἀδιαλείπτων φροντίδων, παθούσης ὑγείας του.

Ἀλλ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ ζήσῃ εἰσέτι ὁ ἀοίδιμος οὗτος ἀνήρ. Ὅτε ἐκμανέντα τὰ αἱμοχαρῆ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ θηρία μετὰ τὴν ἐν Δακείᾳ ἐπανάστασιν, ἀπηγχόνησαν, ὡς γνωστὸν τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον Ε'., τοὺς Συνοδικούς, καὶ ἄλλους διασήμους. ἄνδρας, δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι καὶ τὸν πρώην Πατριάρχην Κύριλλον. Προῃσθάνθη τοῦτο ὁ ἀληθὴς οὗτος λάτρης τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐλευθερίας· καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἔκλαιε πικρῶς, διὰ τὸ τραγικὸν τέλος τῶν διασημοτέρων τοῦ Γένους κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, καὶ διὰ τὰς ὁποίας τὸ ἔθνος καὶ ἡ ἐκκλησία ὑπέφερον φρικώδεις, καταδρομάς· προητοιμάζετο ἀφ' ἑτέρου ὅπως ἀταράχως ὑποστῇ τὸ ἔσχατον μαρτύριον, καὶ ἀτενίσῃ ὡς Ἕλλην καὶ ἀληθὴς χριστιανός, τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον βρόχον, ἐν ᾧ ἔθεσαν

τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, τὰ ἐνδοξότερα τέκνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἁμιλλώμενος ὁ Σατράπης τῆς Ἀνδριανουπόλεως, νὰ μὴ δειχθῇ κατώτερος κατὰ τὴν θηριωδίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δολοφόνων, λαβὼν δὲ καὶ διαταγὰς ἐκεῖθεν ὅπως ἀποκεφαλίσῃ καὶ ἀπαγχονίσῃ, ὅσους, καὶ οἵους ἤθελεν, ἤρξατο ἅμα τῇ διαταγῇ, νὰ διασκεδάζῃ τοὺς ὁμοθρήσκους του, ἀποκόπτων μετὰ μεγάλης ἐλευθεριότητος, τὸ μὲν πρῶτον τὰς κεφαλὰς τῶν προὐχόντων ἐκ τῶν λαϊκῶν, εἶτα δὲ ἐπέβαλε χεῖρα, καὶ εἰς ἐκείνας τῶν κληρικῶν. Πεντήκοντα τρεῖς μόνον κεφαλὰς εἶχεν ἀποκόψει τὴν πρώτην ἡμέραν, ὅτε ἐμνήσθη καὶ τοῦ Κυρίλλου. Διατάξας δὲ τοὺς δημίους νὰ τρέξωσι πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πρώην Πατριάρχου, καὶ ὑποδεχθεὶς αὐτὸν, ἐρχόμενον μετὰ τούτων, εἰς τὴν συνήθη τῆς ὑποδοχῆς αἴθουσαν, « μὴ φοβεῖσθε Πατριάρχα, εἶπεν εἰρωνικῶς, οὐδὲν κακὸν παρ' ἐμοῦ »· « οὐδένα φοβοῦμαι, ἀπήντησε γαλήνιος ὁ Κύριλλος, ἢ μόνον τὸν Θεόν ».

Ἀποποιηθεὶς δὲ τὸν ὁποῖον τῷ προσέφερον καφφέ ἀνεχώρησεν ὑψαύχην, συνοδευμένος ὑπὸ τῶν δημίων, οἵτινες ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὴν Μητρόπολιν, εἰς τὴν θύραν τῆς ὁποίας εἶχεν ἤδη τεθῇ ὁ περιμένων αὐτὸν φοβερὸς βρόχος. Μετὰ βραχεῖαν, ἀλλὰ κατανυκτικὴν προσευχὴν, παρέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἀνυπομονοῦντας δημίους, οἵτινες ἐξετέλεσαν ταχέως τὸ ἔργον των. Ἀφοῦ δὲ, κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἀπάνθρωπον συνήθειαν, ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς ὅλας νύκτας ἔμενεν ἐκεῖ κρεμάμενον τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λείψανον· ἐῤῥίφθη ἔπειτα εἰς τὸν ποταμόν. Εὑρεθὲν ὅμως παρὰ χριστιανοῦ τινος, καὶ ἀναγνωρισθέν· ἐτά-

φη ὑπὸ τούτου προσωρινῶς ἔν τινι ἐρημοκκλησίῳ. Εἶτα δὲ, γνωσθέντος τοῦ πράγματος, μετεφέρθη εἰς Ἀνδριανούπολιν, καὶ ἐτάφη εἰς τὸν τῆς Μητροπόλεως νάρθηκα, πλησίον τοῦ, τὰ αὐτὰ ὑποστάντος μαρτύρια, Πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου.

Τοιοῦτον τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἥρωος τούτου, τοῦ ὁποίου τὸ τραγικὸν τέλος, κατεσπάραξεν ὅσους ηὐτύχησαν νὰ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον, τὸν ἀληθῶς ἐνάρετον τοῦτον ἄνδρα. Φειδωλὸς εἰς ἑαυτὸν, καὶ γενναῖος πρὸς τὸν πλησίον, κατεφρόνει ἅπαντας τοὺς πλουσίους ἀνεξαιρέτως· περὶ τούτων δὲ ὁμιλῶν, ἐπανελάμβανε · συχνάκις τὸ τοῦ Σωτῆρος «*εὐκοπώτερον ἐστὶ κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν*». Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν φειδομένων νὰ διαθέττωσιν, ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος ὁμοίου των, τὸ περισσεῦον ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, ὡμίλει μετ᾽ ἀποστροφῆς καὶ δικαίας ἀγανακτήσεως. « Ἐν γένει ὁ Κύρυλλος, λέγει ὁ Φιλήμων, διεκρίνετο εἷς τῶν μᾶλλον ἐμμούσων τοῦ ἀνατολικοῦ κλήρου, πεπροικισμένος ἐκ φύσεως δι᾽ εὐφυΐας καὶ εὐγλωττίας σπανίας, ἤθει δὲ ἱεροπρεπέστατος καὶ ἀγαθότατος, καὶ ὡς τοιοῦτος λαμπρύνας ἐπὶ ἔτη ἱκανὰ τὸν ἀνώτατον ἐκκλησιαστικὸν θρόνον τῶν Χρυσοστόμων καὶ Φωτίων. Οὐχὶ δὲ ὡς ἐπτοημένος περὶ τὰ ἀρχαῖα, ἀλλ᾽ ὡς ἀνάγκην ἀπόλυτον κρίνων, καὶ ὀρθῶς, τὸ ἀμετακίνητον τῶν διοικητικῶν πραγμάτων τῆς ἐκκλησίας ἕνεκα τῶν ἔξωθεν ὑπεισερχομένων λύκων ἐν μομφῇ προβάτου, μικρὰ ἐφρόνει περὶ πᾶν νεωτερίζον ἐπιστήμη καὶ λόγῳ. Οὕτω καὶ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς νέας ἀνατολικῆς μεθόδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀσματικῆς

ἀπεμάχετο χρόνον πολὺν, καὶ τέως ἐνέδωκεν ἀναγκασθεὶς μᾶλλον ἢ πεισθείς. Ὁ Κύριλλος συνέταττεν εὐχερῶς λόγους ἠθικωτάτους, καὶ ἀπεστομίζετο ἐκ τοῦ θρόνου πρὸς τὸν λαὸν, ἐνίοτε ὁμιλῶν καὶ τουρκιστὶ, ἵνα γίνηται καταληπτὸς ὑπὸ τῶν συνεκκλησιαζομένων Καισαρέων καὶ τοιούτων. Ὡς ἄκρος δὲ ἐραστὴς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, συνέδραμε τὰ μέγιστα εἰς τὴν σύστασιν ἔν τισι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολῆς, ὡς καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς Βουλγαρίας. Ὅτε κατὰ τὸ 1801 ἔτος κατεῖχε τὸν βαθμὸν τῆς μεγάλης Ἀρχιδιακονίας παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Καλλινίκῳ, κατώρθωσε διά τινος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ φίλων αὐτοῦ ἀρχιερέων, τὴν ἔκδοσιν βουλγαροελληνικοῦ λεξικοῦ, καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις τούτου ἔγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ στίχων.

« Ἀλβανοὶ, Βλάχοι, Βούλγαροι ἀλλόγλωσσοι χαρῆτε !
« Κ' ἑτοιμασθῆτε ὅλοι σας Ἕλληνες νὰ γενῆτε ».

Ἐπὶ τοσοῦτον ὑπῆρχε στοχαστικὸς καὶ προπαρασκευαστικὸς τοῦ μέλλοντος ὁ Κύριλλος. Πάντοτε εἶχεν ἐν τιμῇ τοὺς πεπαιδευμένους καὶ ἀντεπέστελλε. Ἠγάπα τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, καὶ διὰ τῆς ἱμερτῆς αὐτοῦ θέας, τῆς γλυκείας αὐδῆς καὶ τῆς εἰλικρινεστάτης ψυχῆς ἠχμαλώτιζε τὰς καρδίας. Οἰκονομικώτατος περὶ τὰς δαπάνας τοῦ κοινοῦ, μεταδοτικὸς δὲ τῶν ἰδίων μετά τινος φειδωλίας, πολλῶν τῶν ἐν τοῖς κάτω χρόνοις προκατόχων ἀπεκρύψατο τὸ κλέος, διακριθεὶς περὶ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἣν τὸ μέγα τοῦ οἰκονομικοῦ θρόνου ἀξίωμα ἀπῄτει.

Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν διάφορα πονήματα ὡς α'.) τὴν κατὰ τὸ 1862 ἐκ Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθεῖσαν ἱερογραφικὴν ἁρμονίαν ἐκ διαφόρων ἐμμέτρων ποιημάτων Θεοδώρου

τοῦ Πτωχοπροδόμου, Γεωργίου τοῦ Πισίδου, καὶ Νικηφόρου τοῦ Ξανθοπούλου, β'., Πίνακα χωρογραφικὸν τῆς σατραπίας τοῦ Ἰκονίου, τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ 1812 ἐν Βιέννῃ. γ.) Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, μετὰ τρία ἔτη, ἐξέδωκεν ἱστορικὴν περιγραφὴν τοῦ χωρογραφικοῦ τούτου πίνακος. Περιγραφὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ τῆς Θράκης μερῶν. Ὁ δὲ Ταντα λίδης λέγει, ὅτι « αἱ μόναι περισωθεῖσαι τῶν Κυρίλλου ὁμιλιῶν, ἀναβαίνουσιν εἰς 158. Τούτων εἰσὶ πεντήκοντα μὲν εἰς Τουρκικὴν γλῶσσαν, ἐν αἷς ἑπτὰ ἐπικήδεια λογίδρια· αἱ δὲ ἑκατὸν ὀκτὼ, εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν αἷς δέκα καὶ ὀκτὼ ἐπικήδειοι· ὁ τῆς ἐγκαταστάσεως, καὶ ὁ συντακτήριος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὴν τελευταίαν τεσσαρακοστὴν τοῦ 1821, ἐξεφώνησεν ἐν Ἀνδριανουπόλει λόγους εἰς πάσας τὰς Κυριακὰς, καὶ δὴ καὶ τὴν μεγαλην Παρασκευὴν· πρὸς τούτοις σώζονται καὶ ἑπτὰ ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοῦ Κυρύλλου πρὸς διαφόρους ».

Ἀμφισβητεῖται ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὑπέστη τὸ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης μαρτύριον τὸ ἅγιον τοῦτο θῦμα τῆς Τουρκικῆς λύσσης. Ἀκριβεστέρα ὅμως φαίνεται ἡ γνώμη ἡ ὁρίζουσα ὡς ἡμέραν τῆς ἀτίμου ταύτης δολοφονίας τὴν 18 Ἀπριλίου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη τὴν 3 Ἀπριλίου 1770 ἐπὶ ὄρους, Ῥαμοβοῦνι καλουμένου. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ

αὐτοῦ, διάσημος ἀρχηγὸς τῶν ἁρματωλῶν ἐν Κορίνθῳ, ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης· ἡ δὲ μήτηρ, Ζαμπία, τὸ γένος Κοτσάκη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, φονευθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς Μάνην. Ἐπανῆλθεν δ' ἐκεῖθεν εἰς Ἀλωνίσταιναν, καὶ εἶτα μετέβη εἰς Ἄκοβαν.

Δὲν δυνάμεθα ἢ ταχὺ μόνον βλέμμα νὰ ῥίψωμεν ἐπὶ τῶν, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος, περιπετειῶν αὐτοῦ.

Ἔζη ἐν Ἀκόβῃ ἥσυχος, ἔλαβε σύζυγον, καὶ ᾠκοδόμησεν οἶκον, ὅτε ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, τὸν ἠνάγκασαν νὰ δράξῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὰ ὄρη. Ἔκτοτε βλέπομεν τὸν Κολοκοτρώνην, ὅτε μὲν *κλέφτην* ἐπὶ τῶν ὀρέων, ῥίπτοντα ἐκεῖθεν τὸν τρόμον κατὰ τῶν Τούρκων, ὅτε δὲ ἁρματωλὸν διοριζόμενον ὑπ' αὐτῶν· τὸν βλέπομεν μαχόμενον ὑπὲρ τοῦ φίλου του Μούρτζινου, κατὰ τοῦ Μπέη τῆς Μάνης Κουμουνδουράκη· τραυματιζόμενον, ἀποκηρυττόμενον, καὶ σωζόμενον ὡς ἐκ θαύματος εἰς Ζάκυνθον· τὸν βλέπομεν καὶ πάλιν πετῶντα ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως σώσῃ τοὺς ὑπὸ γενικῆς σφαγῆς ἀπειλουμένους κατοίκους αὐτῆς· πολιορκούμενον ὑπὸ χιλιάδος Τούρκων, καὶ ἀνοίγοντα δρόμον αἱμοβαφῆ, διὰ τοῦ φοβεροῦ ξίφους του· τὸν βλέπομεν περιερχόμενον τὴν Πελοπόννησον, πετῶντα ἀπὸ ὄρους εἰς ὄρος, ἀναζητοῦντα κρύπτας καὶ ἀτραποὺς, ὅπως σώσῃ ἑαυτὸν ἐκ τῆς λυσσώδους τῶν Τούρκων καταδιώξεως, οἵτινες καὶ βραβεῖα πολλὰ, καὶ τιμὰς, ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν κομίσοντα τὴν κεφαλήν του. Τὸν χάνομεν ἐκ Πελοποννήσου, ὅπως ἐπανεύρωμεν αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης, μαχόμενον οὐχὶ πλέον κατὰ τοῦ πυρὸς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ὕδα-

τος, διὰ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔλαβε παρὰ τῶν Ῥώσσων, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐπιτίθηται κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ . . . καὶ πάλιν τὸν χάνομεν, . . δὲν φοβούμεθα ὅμως μὴ κατεπόθη ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὀφείλουν καὶ ταῦτα νὰ σεβασθῶσι τὴν τόσην ἀνδρείαν του· ἵνα τὸν ἐπανεύρωμεν εὔκολον· μᾶς ὁδηγεῖ ἡ ὀσμὴ τῆς πυρίτιδος, καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων. Εἶναι εἰς τὸν Ἄθωνα· πολιορκεῖται ἐκεῖ, διασκορπίζει τοὺς πολιορκητάς του, καὶ σώζεται διά τινος Ἀγγλικῆς φρεγάτας εἰς Σκίαθον. Σπεύδει ταχὺς ἐκεῖθεν, πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, μαχομένου, κατὰ τοῦ Βελῆ πασᾶ, ἵνα ἐξοφλήσῃ πατριωτικὰς πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις καὶ σφάξῃ Τούρκους. Ἀφοῦ δὲ ἔσωσεν ἐκ βεβαίας καταστροφῆς, τὸν φιλελεύθερον τοῦτον Ὀθωμανὸν, τρέχει μετ' αὐτοῦ εἰς Τσαμουριγλὰν, καὶ στρατολογήσας 300 Τσάμιδας, σκοπεῖ μετὰ τούτου (τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη) καὶ ἄλλων, νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Πελοπόννησον, νὰ κηρύξῃ αὐτὴν ἀνεξάρτητον καὶ νὰ ἐγκαθυδρίσῃ τὴν Δημοκρατίαν· ἀλλ' ἀποτυχὼν, μεταβαίνει καὶ πάλιν εἰς Ἑπτάνησσον, ἔνθα διέμεινε μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὑπηρετῶν ὑπὸ τὰς Ἀγγλικὰς σημαίας μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ εἶτα τοῦ Ταγματάρχου.

Ἐν Ἑπταννήσῳ διατρίβων, ἔλαβεν (ὡς ὁ ἴδιος διηγεῖται) ἐπιστολὴν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, διὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ· ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ κατηχῇ ὅσους ἐνόμιζεν ἀξίους πρὸς τοῦτο.

Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ ἔκρηξις τοῦ ἀγῶνος, φοβερωτέρου τοῦ ὁποίου δὲν εἶδεν ὁ κόσμος, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ζακύνθου, καὶ . . . ἀλλ' ἀφῶμεν ὅπως ὁ ἴδιος διηγηθῇ

ἡμῖν, ἀφελῶς τὰ περὶ ἑαυτοῦ. «Εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου, λέγει ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον· καὶ εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἐμβῆκα εἰς τὴν Μάνην εἰς τοῦ Καπετὰν Παναγιώτη τοῦ Μούρτζινου τὸ σπῆτι. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα πρὶν νὰ ἔμβω εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπῆγα εἰς τοὺς Κορφοὺς μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ζητήσω 4,000 τάληρα ἀπὸ μισθούς μου τοῦ Μέτλαντ, καὶ ν' ἀνταμώσω τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν· τὸν ἀντάμωσα, ἐκάθησα 30 ἡμέρας καὶ ἐπέστρεψα ὀπίσω εἰς τὴν Ζάκυνθον· ἐκεῖ ὡμιλήσαμε πολλὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως. Ἐδῶ τελειώνει ἡ ζωή μου ἡ περασμένη, καὶ ἀρχινᾷ τῆς ἐπαναστάσεως· ὁσάκις ἔμβαινα εἰς δούλευσιν, ἔμβαινα πάντοτε μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅτι ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησσον νὰ μὴ ἀπομακρύνωμαι, καὶ νὰ μὴ πολεμῶ παρὰ εἰς Τούρκικο τόπο, καὶ τὸ φόρεμα νὰ μὴν ἐβγάλω· εἰς τὰ νησιὰ ἐγνωρίστηκα μὲ τοὺς Βοτζαραίους, καὶ ἔκαμα τὸ Μάρκο Βότζαρη ἀδελφοποιητό μου. Εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητος ἠμποροῦσα νὰ μάθω κάτι· σχολεῖα, ἀκαδημίαι δὲν ὑπῆρχον· μόλις ἦσαν μερικὰ σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐμάθαιναν νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Οἱ παλαιοὶ Κοτζαπάσηδες ὅπου ἦσαν οἱ πρώτιστοι τοῦ τόπου, μόλις ἤξευραν νὰ γράφουν τὸ ὄνομά τους· τὸ μεγαλήτερο μέρος τῶν Ἀρχιερέων δὲν ἤξευρε, παρὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ πρᾶξιν, κανένας ὅμως δὲν εἶχε μάθησιν· τὸ ψαλτῆρι, τὸ πτοήχι, ὁ μηνιαῖος, ἄλλαι προφητεῖαι, ἦσαν τὰ βιβλία ὅπου ἀνέγνωσα· δὲν εἶνε παρὰ ἀφοῦ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθο, ὅπου εὑρῆκα τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἁπλοελληνικήν· τὰ βιβλία ὅπου ἐδιάβαζα συχνά, ἦτον ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἀριστομένη καὶ Γοργῶ, καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Σκενδέρμπεη.

«Ἔτσι λοιπὸν εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, καὶ εἰς τὰς 6 ἔφθασα εἰς τὴν Σκαρδαμούλαν, εἰς τοῦ πατρικοῦ μου φίλου Καπετὰν Παναγιώτου Μούρτζινου. Τὸ κίνημά μας ἔγεινεν εἰς τὰς 22 εἰς τὴν Καλαμάταν· ἀπὸ τὰς 6 Ἰανουαρίου, ἕως τὰς 22 Μαρτίου, ἐπροσπάθησα νὰ ἑνώσωμεν διάφορα σπίτια Μανιάτικα· ἔστειλα εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἦλθον ἐκεῖ ὅπου εὑρισκόμην, καὶ ἔλεγα ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νὰ ἦναι ἕτοιμοι, νὰ πολιορκίσουν εἰς τὰ διάφορα φρούρια τοὺς Τούρκους.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς 22 δευτέρας Μαρτίου καταβάντες μετὰ τοῦ Πετρόμπεη εἰς Καλάμας, ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν, ἀφοῦ προηγουμένως διέταξαν νὰ ψαλῇ δοξολογία συγκινήσασα μέχρι δακρύων.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ὡς ἀστραπὴ διῆλθεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον, νέον στάδιον ἀρχίζει διὰ τὸν Κολοκοτρώνην, νέου δὲ εἴδους ἀγῶνες καὶ περιπέτειαι, ἐπὶ χώρου ἀπείρως εὐρυτέρου, ἀπείρως λαμπρότερα θ' ἀναδείξωσιν, τὰ, ἐν μέρει μόνον γνωστὰ εἰσέτι ἡμῖν, ἐπίζηλα τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ λαμπρὰ πλεονεκτήματα.

Ἂν ὁ χρόνος εἶνε χρῆμα ἐν ὁμαλαῖς τοῦ βίου περιστάσεσιν, ἐν καιρῷ πολέμου, οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ καὶ μία μόνη στιγμὴ τί ἀξίζει. Ἀλλ' ὡς ἄν, ἡ στιγμὴ εἶνε αἰωνιώτης, δὲν ἀφίνει ὁ Κολοκοτρώνης, οὐδὲ ταύτην νὰ παρέλθῃ εἰς μάτην. Ἐκστρατεύει αὐθωρεὶ μετὰ τριακοσίων Μανιατῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Μούρτζινος ὥπλισε δι' αὐτόν· ὧραι παρῆλθον καὶ εὑρέθη ἐν Καρυταίνῃ, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν (ἦτο ἡ 26 Μαρτίου) οἱ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι ἀπεκλείσθησαν· τὴν 27 μάχεται εἰς τὸ

Φανάρι καὶ νικᾷ! Ἐνῷ δὲ τὴν πρώτην Ἀπριλίου, εἶδε, τὸν εἰς τὸ πῦρ ἀσυνείθιστον εἰσέτι στρατόν του, διασκορπιζόμενον, τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἡμέρας ταύτης, εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς νέου στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς οὗτος πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς χεῖρας μετὰ τῶν Τούρκων διασκορπίζεται· μόνος ὅμως ὁ δαιμόνιος οὗτος ἀνὴρ, δὲν ἔμεινεν οὐδ' ἡμέραν· συγκέντρωσιν νέαν *ἐταχυδακτυλούργησεν*. Πλὴν εἶδε φεῦ! καὶ ἐκ τρίτου τρεπομένους εἰς φυγὴν, ὅσους καὶ ἐκ τρίτου κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ.

Ἡ ἀθυμία τότε, ἡ ἀποθάῤῥυνσις, κατέστη γενική. Δὲν ἀθυμεῖ ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης, οὐδ' αἰσθάνεται τὸ θάῤῥος του ἐλαττούμενον, ἀλλὰ διασκορπίζει πεζοδρόμους καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ καλεῖ πάντας πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀγωνιώσης ἐπαναστάσεως. Καλέσας δὲ παρ' αὐτῷ τοὺς υἱοὺς Πάνον καὶ Γενναῖον, καὶ δεικνύων τὴν Καρύταινα, εὑρεθεῖτε ἀμέσως, λέγει αὐτοῖς, ἐκεῖ, καὶ, καθ' ὅσων δὲν ἔλαβον, ἢ κατέθεσαν, τὰ ὅπλα «*τσεκοῦρι καὶ φωτιά*.

Κατορθώσας δὲ οὕτω ὁ ἀκαταδάμαστος οὗτος ἀνὴρ, νὰ συγκεντρώσῃ καὶ ἐκ τετάρτου πλέον τῶν χιλίων ἀνδρῶν, ἐστρατοπέδευσεν εἰς Βαλτέτσι, κωμόπολιν ὀρεινὴν, ὀλίγας ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Τριπόλεως· ἀπόφασιν δ' εἶχε νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι, ἂν ὁ μετὰ τοσούτων ὑπερανθρώπων προσπαθειῶν συναθροισθεὶς, ὀλιγάριθμος στρατός του, διεσκορπίζετο καὶ ἐκ τῆς θέσεως ἐκείνης, πολὺ δύσκολος ἂν ὄχι ἀδύνατος, θὰ ἦτο ἡ συγκέντρωσις νέου. Ἀλλὰ τότε ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγετο.

Ὁ πρῶτος ὅστις ἔτρεξε παρὰ τῷ Κολοκοτρώνῃ εἰς Βαλτέτσιον, ἦτον ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν ἀτρομήτων

Μανιατῶν του. Ὁ ἥρως οὗτος, ἀπόφασιν λαβὼν, ἢ νὰ ταφῇ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἢ νὰ νικήσῃ, ἤρξατο ἅμ' ἀφιχθεὶς, ν' ἀνεγείρῃ διὰ τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του σῶμα, κατάλληλον προμαχῶνα, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον προμαχῶνα ὁ ὁποῖος ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ περιφρονήσῃ τὴν ὁρμὴν τῶν βαρβάρων ὀρδῶν, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Ἠλίας ὡρκίσθη νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ, ἢ ὅπως ὁρμήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸν Ἠλίαν ἠκολούθησε κατόπιν καὶ ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, καὶ τοῦτον ἄλλοι, ἐν οἷς ὁ Πετούνης, ὁ Πέτροβης καὶ ὁ δεκαπενταέτης Ἰωάννης Μαυρομιχάλης. Καὶ δὲν ἠγνόουν οἱ ἄνδρες οὗτοι, ὅτι, ἐν ᾗ συνήρχοντο θέσει, φοβερὸν ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ παίξωσι παιγνίδιον· ἐγνώριζον δηλονότι, ὅτι τὸ Βαλτέτσιον ἔμελλε νὰ ἦναι μετὰ μικρὸν ἢ ὁ τάφος τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ὁ φωτεινὸς φάρος, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ὁποίου, τροπαιοῦχος αὕτη θὰ ἐβημάτιζεν ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀλλ' ἀκριβῶς διότι τοῦτο κατενόουν, συνήρχοντο εἰς τὴν κώμην ἐκείνην ἀπόφασιν ἀμετάθετον ἔχοντες ἢ νὰ ταφῶσιν ἐκεῖ μετὰ τῆς πατρίδος, ἢ νικήσαντες σώσωσι καὶ δοξάσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα.

Ἐν τοιαύτῃ ἡρωϊκῇ ἀποφάσει τεθωρακισθέντες οἱ Ἕλληνες, δύσκολον ἀληθῶς ἦτον νὰ ἡττηθῶσιν. Ὅπως νικήσωσιν, δὲν ὤφειλον, ἢ νὰ ἐκτελέσωσιν ἀκριβῶς τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη.

«Ὁ Κολοκοτρώνης, λέγει ὁ Παπαρῥηγόπουλος, ὡδήγησεν αὐτοὺς, πῶς πρέπει νὰ ὀχυρωθῶσι, παρεσκεύασε τὰ ἄλλα σώματα, ἵνα δράμωσιν εἰς βοήθειαν ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, καὶ ἀεικίνητος ὢν ἐκοιμᾶτο εἰς Βαλτέτσι, προεγεύετο εἰς Πιάναν καὶ ἐδείπνει εἰς Χρυσοβίτσι».

Ἦτο ἡ πρωΐα τῆς 12 Μαΐου, ἡμέρα Παρασκευὴ, ὅτε ὁ Κεχαγιᾶ Βέης, ἐπὶ κεφαλῆς 10 περίπου χιλιάδων ἐπιλέκτων ὥρμησε κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἦν βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ὡς λέγεται, ἐφ' ὅσον ἐκστρατεύων ὡς κατωτέρω, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἓξ ταχυδρόμους, ἵνα ἀποστείλῃ ἑτοίμως, τοὺς μὲν διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Χουρσὴτ πασσᾶν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς δὲ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς τὸν Κισσὲ Μεχμὲτ πασσᾶν εἰς Βοιωτίαν, κομίσοντας τὰς εἰδήσεις περὶ τῆς τελείας ὑποταγῆς τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ κατάπληξις τοῦ ἀξίου τούτου στρατηγοῦ, ὅστις, εἰθισμένος νὰ βλέπῃ τοὺς Ἕλληνας τρεπομένους εἰς φυγὴν, καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ μόνῃ στρατοῦ τουρκικοῦ· ἔβλεπεν ἤδη τὰς πρώτας φάλαγγας, τὰς ὁποίας ἀπέστειλε κατὰ τοῦ προμαχῶνος τῶν Μαυρομιχαλαίων, ἀραιουμένας ὑπὸ πυρὸς φονικοῦ, συντριβομένας, ὑποχωρούσας!! Τὴν ἔκπληξιν διεδέχθη ἡ μανία, ὡς καὶ ταύτην μετά τινας ὥρας, ἔμελλε νὰ διαδεχθῇ τὸ αἶσχος. Ἐν τῇ λύσσῃ του ὁ ϛρατηγὸς Τοῦρκος, φάλαγγας ἐπὶ φαλάγγων ἐκσφενδονίζει κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ, ἀλλ' οὗτοι τόσῳ μᾶλλον τὰς δέχονται ἀδιάσειστοι, ὅσῳ εἶνε βέβαιοι ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἀγρυπνεῖ ἐπ' αὐτῶν. Καὶ εἶχον δίκαιον· «μετὰ 3 ὥρας, λέγει ὁ Παπαρηγόπουλος, κατέφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ Χρυσοβίτσι, καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ Πιάναν, καὶ ἤρχισαν παρενοχλοῦντες ἔξωθεν τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ περὶ τὸν Κυριακούλην ἐνθαῤῥυνθέντες, ἐξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι μέχρι τῆς ἑσπέρας, ὅτε ἑκάτεροι τῶν διαμαχομένων, διετήρησαν τὰς οἰκείας θέσεις. Περὶ μέσας νύκτας παρεισέδει ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Βαλτέτσι, καὶ ἠσπάσθη τοὺς ἀγωνισαμένους, ὅλος καρδία καὶ χα-

ρά· καὶ αὐτὸς μὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἴδιον σῶμα· ἄλλοι ὅμως ἱκανοὶ προσῆλθον εἰς τὸ χωρίον διὰ νυκτὸς, ἐπίκουροι, ὥστε τὴν ἐπιοῦσαν, ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης, οἱ ἐντὸς τοῦ Βαλτετσίου ἀντὶ ν' ἀμύνωνται, ὅπως τὴν προτεραίαν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων καὶ πιέσαντες αὐτοὺς, ἔτρεψαν μετ' οὐ πολὺ εἰς φυγήν. Εἶχε δὲ διατάξει τὰ πράγματα ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τρόπον ὥστε, πᾶσαι αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ φορτηγὰ καὶ τὰ πυροβόλα, περιέπεσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἔλαβον προσέτι καὶ πολλὰ ἄλλα λάφυρα, διότι οἱ φεύγοντες ἵνα αναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν τῆς καταδιώξεως, ἔρριπτον τὰ ἐπίχρυσα καὶ ἐπαργυρωμένα αὐτῶν ὅπλα».

Ἡ φθορὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὑπῆρξε βεβαίως μεγάλη, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν πληγωθέντων καὶ φονευθέντων.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, μετέβη εἰς Πάτρας ὁ Κολοκοτρώνης ὅπως ἀποκλείσῃ στενότερον τοὺς ἐκεῖ πολιορκουμένους Τούρκους. Ἐνταῦθα εὑρισκόμενος ἔμαθε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, ὅστις μετὰ τριάκοντα πέντε χιλιάδων ἐπιλέκτων, ἐρρίφθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος, πλήρης ἀλαζονικῆς πεποιθήσεως, ὅτι θ' ἀναγκάσῃ τὸν Ἕλληνα, νὰ κλίνῃ ἐκ νέου, τὸν ὑπερήφανον ἤδη, ἐκ τόσων νικῶν τράχηλόν του, ὑπὸ τὸν βάρβαρον ζυγὸν τοῦ Κυρίου του. Οὐδεὶς εἶχεν εἰσέτι τολμήσει ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ. Ἡ ἀπόγνωσις ἦτο γενική, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἐγκαταλειποῦσα τὴν ἕδραν αὐτῆς, κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα.

Μετ' ἄλγους ἡ οἰκουμένη σύμπασα ἔβλεπεν ἔθνος εὐκλεὲς, συντριβόμενον ὑπὸ τὸ βάρος τοσούτων στιφῶν. Φρικώδης δὲ

ἀληθῶς ἦτον ἡ ἄβυσος, ἡ χαίνουσα πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἵνα σωθῇ, ἔπρεπε νὰ μεταβάλλῃ ταύτην εἰς πεδίον δόξης. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ φιλοπατρία θὰ θαυματουργήσῃ καὶ πάλιν.

Κυβέρνησις καὶ Κολοκοτρώνης ἐν διαστάσει τέως διατελοῦντες, δίδουσιν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας. Ὅταν ἡ πατρὶς κινδυνεύει, ὁ Ἕλλην ὑψοῦται ὑπεράνω τῶν προσωπικοτήτων. Τὸ ἐν αὐτῷ, *ἐγώ* ἐξαφανίζεται τότε, καὶ οὐδὲν ἄλλο βλέπει ἐνώπιόν του, ἢ μόνην τὴν *πατρίδα*. Τοιοῦτοι ἐδείχθησαν πάντοτε οἱ ἄνδρες τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην περίστασιν, ἐψηλαφήθη πλέον, ὁ εὐγενὴς ἀληθῶς τοῦ Κολοκοτρώνη χαρακτὴρ, καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ μεγολόνοια.

Πετάξας εἰς Τρίπολιν ἐκ Πατρῶν, ἔνθα, ὡς εἴπομεν, διέτριβεν, ὑψοῖ ἐκεῖθεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ, ἥτις ὡς σάλπιγξ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐγκαρδιώνει, καὶ ἠλεκτρίζει τὰ πλήθη. Τρέχουσιν ἀμέσως τότε περὶ αὐτὸν, Ὑψηλάντης, Κρεβαττᾶς, Νικηταρᾶς, Πλαπούτας, Μαυρομιχάλαι, καὶ ἄλλοι· ἐνῷ δὲ ὁ Δράμαλης ἐξακολουθῶν τὴν καταστρεπτικὴν πορείαν του, κατεκάλυπτε διὰ τῶν ἀγρίων ὀρδῶν του τὰ Ἀργολικὰ πεδία, μὴ εὑρίσκων δὲ ἐχθροὺς νὰ πολεμήσῃ, ἀνήγγειλε τῇ Πύλῃ, τὴν ὑποταγὴν τῆς Πελοποννήσου· ὁ Κολοκοτρώνης ἐδημιούργει ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ, τὸ στρατηγικὸν ἐκεῖνο σχέδιον, τοῦ ὁποίου ἡ μετ' ὀλίγον ἀρξομένη ἐφαρμογὴ, ἔμελλε νὰ συντρίψῃ τοὺς τροχοὺς τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματός του, νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης στρατιᾶς, καὶ ἀναγκάσῃ τὴν ἐκπεπληγμένην Εὐρώπην νὰ χειροκροτήσῃ τὴν μεγαλοφυΐαν του.

Ἡ καταστροφὴ τῶν ἐχθρῶν θ' ἀρχίσῃ ἐδῶ, καὶ θ' ἀποτελεσθῇ ἐκεῖ, λέγει εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν, ὁ Κολοκοτρώνης, δεικνύων τὰς πεδιάδας τοῦ Ἄργους, καὶ τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων.

Καὶ τῷ ὄντι, ἐνῷ ὁ Δράμαλις εἰσέβαλεν κατὰ τὴν **12** Ἰουλίου, εἰς τὴν Ἀργολίδα, κατὰ τὴν **24** τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, ἠναγκάσθη ἔντρομος ν' ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν, ἀπολέσας *μόνον* παρὰ τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων περὶ τοὺς ὀκτακισχιλίους.

Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμβραὴμ Πασσᾶ, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπολυθεὶς ἐξ Ὕδρας, ἔνθα ἐκρατεῖτο περιορισμένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἀναγορευθεὶς παρ' αὐτῆς Γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, ἀνέλαβε καὶ πάλιν νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα. Καὶ ναὶ μὲν μάχας ἐκ τοῦ συστάδην ἀπέφευγεν, ὅσον ἠδύνατο, νὰ συνάπτῃ κατὰ τοῦ ἐπίφοβου τούτου ἐχθροῦ, φειδόμενος τοῦ ὀλίγου αἵματος, τοῦ εναπομείναντος εἰσέτι, εἰς τὰς ἐξηντλημένας φλέβας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἄφινε τὸν ἐχθρὸν ἀνενόχλητον· κατώρθωσε δὲ ν' ἀποσοβήσῃ τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ νὰ φέρῃ πολλάκις εἰς ἀπόγνωσιν τὸν, τόσον ἄφθονα τὰ τοῦ πολέμου μέσα διαθέττοντα, Ἰμβραήμην

« Ὁ Κολοκοτρώνης ἔπραξε, λέγει ὁ ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος, πᾶν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ πραχθῇ κατὰ τοιούτου ἀντιπάλου. Ἡ κρατερὰ, ἡ σεβαστὴ, ἡ ἀγαπητὴ αὐτοῦ φωνὴ, ἀντήχησε πάλιν ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς χερσονήσου, καὶ ἐπλήρωσε παραμυθίας καὶ πεποιθήσεως τὰς τεθλιμμένας τῶν κατοίκων αὐτῆς ψυχάς. Οἱ Μωραΐται ἰδόντες τὸν πατέρα αὐτῶν· ἐνόμισαν ὅτι ἐλητρώθησαν μὲν, ἀλλὰ πολλοῦ γε δεῖ. Ἀλλ' ὁ Γέρος ἂν δὲν ἠδυνήθη νὰ διακωλύσῃ τὴν πρόοδον

τοῦ Ἰμβραὴμ Πασσᾶ, ἐκβαλόντος τῇ 11 Ἰουνίου εἰς Τρίπολιν, καὶ τῇ 13 εἰς τὴν Ἀργολίδα· ἂν ἡττήθη ὑπ' αὐτοῦ τῇ 23 εἰς Τρίκορφα, κατώρθωσεν ὅμως δύο τινὰ σωτηριωδέστατα. Διὰ μὲν τῆς καρτερίας αὐτοῦ, ἐνεποίησε τοσαύτην εἰς τοὺς Πελοποννησίους αὐταπάρνησιν, ὥστε προετίμησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰς φοβερωτέρας στερήσεις καὶ κακουχίας μᾶλλον, ἢ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἰμβραὴμ Πασσᾶν, ὅστις ἀληθῶς εἰπεῖν, ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ἦρξεν, εἰμὴ τῶν σημείων, ὅσα πράγματι διὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατεῖχε· δεύτερον δὲ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτοῦ δραστηριότητος, κατεκόπωσε τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πείσμονος ἐκείνου ἀντιπάλου, καὶ πολλάκις περιήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν».

Ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου συνοδεύσασα τὸν Ὄθωνα ἀντιβασιλεία, ἐθεώρησεν, ὡς γνωστόν, συντελεστικὴν εἰς τὰ ἀπαίσια αὐτῆς σχέδια, καὶ τὴν ἐκφόβισιν. Συλλαβοῦσα λοιπὸν μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, καὶ τὸν Κολοκοτρώνην μετὰ τοῦ Πλαπούτα, ἀπόφασιν ἀμετάθετον ἐφαίνετο ἔχουσα, νὰ παραδώσῃ τοὺς δύο τούτους ἄνδρας εἰς χεῖρας τοῦ δημίου!!! Ἀπίστευτον τὸ ἀληθὲς τοῦτο. Ἡ πρᾶξις τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς τοὺς κλεινοὺς τούτους στρατηγούς, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀπῄτει τὴν τιμωρίαν των, ἡ ἐκ Βαυαρίας τριάς, ἦγεν εὐθὺ ἐπὶ τῆς λαιμητόμου. Κατηγόρει αὐτούς, ὅτι «περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου—ἀντιγράφομεν ἐκ τοῦ κατηγορητηρίου—τοῦ ἔτους 1833 εἰς Τροπολιτσιὰν καὶ ἀλλαχοῦ, οἱ εἰρημένοι Δημήτριος Πλαπούτας, καὶ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, προδίδοντες τὴν *ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν*, ὑπέγραψαν καὶ παρεκίνησαν καὶ ἄλλους ὑπηκόους τῆς Α. Μ. νὰ ὑπογράψουν, παράκλησιν πρὸς ξένην Δύναμιν, ἐπὶ σκοπῷ καταργήσεως τῆς ὑψηλῆς ἀντιβα-

σιλείας, ἤγουν ἐπὶ σκοπῷ καταργήσεως τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος »

Καὶ μάρτυρες οὐτιδανοὶ εὑρέθησαν ὅπως ὑποστηρίξωσι τὴν γελοίαν ταύτην κατηγορίαν, καὶ δικασταὶ οὐτιδανώτεροι, οἵτινες πεισθέντες, δῆθεν, εἰς τὰς καταθέσεις τῶν τιμίων ἐκείνων προσώπων, κατεδίκασαν, ἐκ πεποιθήσεως, ἐννοεῖται, τοὺς ἐνδόξους στρατηγούς, εἰς τὸν διὰ τῆς λαιμητόμου θάνατον. Οἱ δὲ δύο οὗτοι μάρτυρες, ἀφοῦ ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας, ἔζησαν κατάκλειστοι ἐν ταῖς εἱρκταῖς, δὲν ἐπερίμενον νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν, ἢ ὅπως βαδίσωσι δέσμιοι πρὸς τὸν θάνατον.

Ἐφρύαξεν ἁπαξάπασα τότε ἡ ἐλευθέρα καὶ δούλη Ἑλλὰς, ἐπὶ τῇ ἀτίμῳ ταύτῃ ἀποφάσει, τὴν ὁποίαν ἀπήτησαν καὶ ἔλαβον, ἐκ τῆς χειρὸς ἐξανδραποδισμένων δικαστῶν, οἱ μωροὶ καὶ αἱμοχαρεῖς ἐκεῖνοι ξένοι, οἵτινες ἐνόμιζον, ὅτι ἠδύναντο ἀτιμωρητεὶ ν' ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τῆς λαιμητόμου, ὅ,τι αὕτη εἶχεν ἐνδοξότερον. Ἡ δὲ Πελοπόννησος, . . . ἡ Πελοπόννησος, πλήρης ἀλαζῶνος ὀργῆς, ὀρθοῦται ἀπειλητική, ζητοῦσα τὸ *Γέρο της*.

Τί ἤθελε συμβῆ τότε, ἂν ἡ ἀντιβασιλεία ἐπέμενεν, ἀπαιτοῦσα κεφαλὴν, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐδάφη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶχον ἀρκετὰς δάφνας . . . Ὁ καλὸς ὅμως τῆς Ἑλλάδος δαίμων, ἐφώτισεν αὐτὴν νὰ μεταβάλλῃ τὴν ποινὴν εἰς εἰκοσαετῆ δεσμὰ, τὸν δὲ Ὄθωνα, πλήρη νὰ δώσῃ χάριν εἰς τοὺς ἐνδόξους τούτους στρατηγοὺς, ἅμα τῇ, ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀναβάσει του.

Τοιοῦτος ἐν περιλείψει, ὁ βίος τοῦ Κολοκοτρώνη. Εὐφυΐα ἐν γένει, μεγαλοφυΐα στρατηγικὴ, πατριωτισμὸς καὶ τιμιώτης· ἰδοὺ τὰ κυριώτερα προσόντα, ἅτινα ἐκόσμουν τὸν σω-

τῆρα τοῦτον στρατηγόν. Ἀπέθανε περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1843. Ἀλλ' ἐπὶ ἀνδρῶν, οἷος ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ θάνατος οὐδὲν κράτος δύναται νὰ ἔχῃ. Τὸν χοῦν μόνον ἀνέμιξεν οὗτος μετὰ τοῦ χοός· τὰ φωτεινὰ ὅμως ἴχνη τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαβιώσεώς του, οὐδ' εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα νὰ ἐξαλείψῃ θὰ δυνηθῇ.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ.

Ὁ υἱὸς οὗτος τοῦ περιφήμου Ἀνδρούτσου, ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ κατὰ τὸ ἔτος 1790. Ὀρφανὸς μείνας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀποκεφαλισθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς, Ἀκριβῆς καλουμένης, ἐν Πρεβέζῃ. Ὅτε ἡ πόλις αὕτη, πεσοῦσα τῷ 1778 εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, κατεστρέφετο ὑπὸ τῆς μανίας του, ἡ μήτηρ τοῦ Ὀδυσσέως, κατώρθωσε νὰ διασωθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς Λευκάδα. Ἐνθυμηθεὶς ἐν τούτοις ὁ Ἀλῆς, τὸν ὀρφανὸν τοῦ ἀρχαίου του φίλου, ἀνεζήτησέν αὐτὸν, τὸν ἀνεῦρεν, καὶ παραλαβὼν, ἀνέθρεψεν ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ. Δὲν εἶχεν εἰσέτι ὡς φαίνεται, ἀποσβεσθῇ ὁλοτελῶς ἐν τῇ φοβερᾷ ἐκείνῃ ψυχῇ, πᾶν τὸ ἀνθρώπινον. Δεκαπενταέτης δὲ ἦτο ὁ Ὀδυσσεὺς ὅτε κατετάχθη ὑπὸ τοῦ εὐνοοῦντος αὐτὸν Ἀλῆ, μεταξὺ τῶν σωματοφυλάκων του.

Τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ αὐλῇ ὄργια τῷ ἐνέπνευσαν, ὡς ὁ ἴδιος ἔλεγε, μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας, ἐν γένει καὶ ἰδίως κατὰ τῶν τυράννων τοῦ γένους· τούτου ἕνεκεν, μετὰ θέρμης πολλῆς

προσηλώθη, εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, καὶ ἀνυπόμονος περιέμενεν τὴν ὥραν τῶν ἀγώνων.

Λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Βερατίου, Ἀργυροκάστρου, καὶ Γαρδικίου, καὶ διακριθεὶς, ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀλῆ, ὡς ἀμοιβὴν τῆς Ἀνδρείας αὐτοῦ, ὡραίαν μνηστὴν, τὴν θυγατέρα τοῦ εὐπόρου, καὶ ἰσχυροῦ, Χρήστου Καρέλλου, ἀπὸ Καλαρ-ῥύτας, Ἑλένην ὀνόματι, καὶ τὴν ὁπλαρχηγίαν τῆς Λεβαδείας.

Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Πύλης, ὁ δὲ ὀργισμένος Σουλτάνος ἀπέστελλε στρατοὺς κατ' αὐτοῦ, οἵτινες διερχόμενοι διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ἠπείλουν πάντα, ὅντινα ὑποπτεύοντα ὡς φίλα φρονοῦντα τῷ Σατράπῃ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ συνετὸς Ὀδυσσεὺς, ὅστις ἔκρινεν ἀσύμφορον εἰς τὸν τόπον, ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων ἀντίστασιν, ἐνόμισε φρόνιμον ν' ἀποσυρθῇ τῆς Λεβαδείας. Ἐμπιστευθεὶς δὲ τὴν ἐξουσίαν τῆς ὁπλαρχηγίας του εἰς τὸν Διάκον, ὅστις ἔμενε παρ' αὐτῷ ὡς πρωτοπαλήκαρον, καὶ μυήσας αὐτὸν εἰς τὰ τῆς Φυλικῆς Ἑταιρίας μυστήρια, τῷ παρήγγειλεν ὅτι, ἂν ὁ ἀγὼν ἐκραγῇ αἰφνηδίως εἰς μέρη τινα τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐκεῖνος (ὁ Ὀδυσσεὺς) θὰ διέτριβεν ἀλλαχοῦ, νὰ ὑψώσῃ καὶ οὗτος, τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐν Λεβαδείᾳ Τούρκους, καὶ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς ἀφ' ὅσους τόπους καὶ πόλεις δυνηθῇ. Μεταβὰς δὲ τὸ πρῶτον εἰς Ἀράχωβαν, κατέβη ἐκεῖθεν, ἅμ' ἀρξαμένου τοῦ ἔτους **1821**, διὰ τῆς Ἀκαρνανίας εἰς Λευκάδα, ἔνθα συνελθόντες, καὶ ὁ Καραϊσκάκης, καὶ ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, καὶ ὁ Ζόγγας μετὰ τοῦ Μακρῆ, καὶ ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ἔκ τε τῆς Πελοποννή-

σου καὶ τῆς Στερεᾶς, συνεσκέφθησαν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ συνεσχεδίασαν τὰ περὶ αὐτῆς.

Ἀνεχώρει ἐκ Λευκάδος ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἤρχιζεν ἐν Πελοποννήσῳ. Μεταβὰς δὲ τότε εἰς Πάτρας, ἀφοῦ πρὸ τούτου, ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκογένειάν του, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα.

Εὑρίσκετο ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Αἰτωλίας, ὅτε αἴφνης ἐπληροφορήθη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, τοῦ ἥρωος Διάκου, τὴν ἀθυμίαν τοῦ τόπου, καὶ τὰς προόδους τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν χάνει καιρὸν τότε, ὁρμᾷ ἐκ τῶν ὀρέων ἐκείνων ὡς καταιγὶς, καὶ φθάνει εἰς τὴν Ἄμφισσαν, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ὁ Ὀμερ Βριώνης καὶ ὁ Μεχμὲτ Πασσᾶς, διελθόντες τροπαιοῦχοι τὰς Θερμοπύλας, ἐβάδιζον κατ' αὐτῆς, ἄγοντες 10 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν μαχίμων. Ἀλλ' εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ἔμελλε νὰ πλήξῃ αὐτοὺς φοβερὸς κεραυνός. Ἦτο ἡ τρίτη Μαΐου, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, ἔφθασεν εἰς Γραβιὰν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ Σουλιώτου, Σπυρίδωνος Κατσικογιάννη,καὶ 150 ἄλλων ἀνδρείων.Γράφει αὐθωρεὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Μπούσγον, ὅστις διεδέχθη τὸν Διάκον εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς Λεβαδίας, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καὶ συνιστῶν αὐτοῖς ταχύτητα, τοῖς ὁρίζει ὡς τόπον συναντήσεως τὴν Γραβιάν. Σπεύδουσιν ταχεῖς πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ, ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης. Συσκεφθέντες δὲ οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες, ἀπεφάσισαν ὅπως ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ (τῆς Γραβιᾶς) πολεμήσωσι τὸν ἐχθρόν. Ἀμέσως δὲ κατέλαβον, ὁ μὲν Πανουριᾶς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης τὴν ὁδὸν ἀριστερᾷ, τὰ δεξιᾷ ταύτης ὁ Κοσμὰς Σουλιώτης, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς

Πρὶν ὅμως καταλάβῃ τὸ πλινθόκτιστον ἐκεῖνο οἰκοδόμημα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, ἀποταθεὶς πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν ἱσταμένους ἀνδρείους, εἶπεν αὐτοῖς « *ἔ παιδιά ὅποιος θέλει ν' ἀκολουθήσῃ ἂς πιασθῇ εἰς τὸ χορό* »· Καὶ ἤρξατο πρῶτος χορεύων ἡρωϊκόν τινὰ χορόν. « Ἔλαβον οὕτω, λέγει ἱστορικός τις μέρος (ς' τὸ χορὸ) εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων, ἐν οἷς καὶ ὁ Γούρας, καὶ ὁ Παπανδριάς, καὶ ὁ Τράκκας, καὶ ὁ Ἀναστάσιος Μάρος, καὶ ὁ Βουτούνης, ὅλοι ἀξιωματικοὶ, οἱ μὲν τοῦ Πανουργιᾶ, οἱ δὲ τοῦ Διοβουνιώτου. Συνετάγησαν ὡσαύτως ἐν τῷ χορῷ τούτῳ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου, καὶ ἐκ τῶν ἀμέσως ἀκολουθούντων τὸν Ὀδυσσέα, ὁ Ἀγγελῆς Νικολάου Γοββίνας Εὐβοεὺς, ὁ Μουσταφὰς Τουρκαλβανὸς, οἱ Ξηρομερῆται Καπογεωργέοι, ὁ Ζαφείρης Ἑπτανήσιος, καί τινες Οἰανθεῖς ὑπὸ τὸν Κέρκον Οἰανθέα. Οὕτω δὲ, σύροντος τὴν χορείαν τοῦ Ὀδυσσέως, εἰσῆλθον ἐν τῷ πανδοχείῳ, ὅπερ δραστηρίως παρεσκεύασαν εὐθὺς πρὸς πόλεμον, οἱ μὲν μεταφέροντες ὕδωρ, οἱ δὲ φράττοντες τὰς θύρας διὰ πετρῶν, οἱ δὲ ἀνοίγοντες τὰς ἀναγκαίας τοξότιδας. Μετὰ τούτων συναπεκλείθησαν, καὶ οἱ τρεῖς ξενοδόχοι ».

Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰσήρχετο εἰς τὸ πανδοχεῖον, οἱ Τοῦρκοι διαβάντες τὸ ποτάμι τῆς Γραβιᾶς, ἡτοιμάζοντο νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἠπόρει ἐν τούτοις ὁ Ὀμὲρ Βριώνης, δι' ὅ,τι ἔβλεπεν· δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι, ὁ Ὀδυσσεὺς, κλεισθεὶς ἐντὸς τοίχου ἐκ πλίνθων μετὰ μιᾶς φούκτας ἀνδρῶν, σπουδαίως διενοεῖτο ν' ἀντισταθῇ κατὰ τῶν ἀκρατήτων καὶ πολυπληθῶν φαλάγγων, τὰς ὁποίας ἡτοιμάζετο ν' ἀπολύσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐλύθη ταχέως ἡ ἀπορία

του· ἀστραπὴ ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ πλινθίνου ἐκείνου τοίχου ἔῤῥιψε νεκρὸν τὸν δερβίσην, τὸν ὁποῖον ἀπέστελλε πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, κομιστὴν πολλῶν καὶ καλῶν ὑποσχέσεων.

Ἐκμανεὶς ὁ Ἀλβανὸς ἀρχιστράτηγος διὰ τὸν φόνον τοῦ Δερβίση, προσκαλεῖ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς, καὶ δεικνύων τὸ πανδοχεῖον, ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν εντόνως, ἵνα ἐντὸς ὥρας οὐδ' ἴχνος, καὶ αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, ὑπάρχῃ. Ἐχύθησαν τότε κατὰ τοῦ τοίχους ἐκείνου, πυκναὶ καὶ λυσσώδεις αἱ φάλαγγες τοῦ Ὀμέρ. Ἡ ὁρμή των ὅμως προσέκωψεν εἰς πῦρ φοβερὸν, τὸ ὁποῖον τὰς ἀραιώνει, τάς σταματᾶ, τὰς διασκορπίζει. Δευτέρα μετὰ μεγαλειτέρας μανίας ἐπαναλαμβάνεται ἔφοδος· ἀλλ' ὅσον ἡ λύσσα τῶν Τούρκων αὐξάνει, τόσον οἱ ἐκ τοῦ πανδοχείου κεραυνοὶ γίνονται φονικώτεροι. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη ὁρισθεῖσα τοῖς ἀξιωματικοῖς αὐτοῦ ὥρα, εἶχε παρέλθῃ ἑξάκις, ὅτε καὶ ἡ δευτέρα ἀπετύγχανεν ἔφοδος. Φρενήρης διὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους ταύτας ἀποτυχίας ὁ ἀρχιστράτηγος, τίθεται ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τρίτης ἐφόδου, ἀλλ' εἰς μάτην ὑπόσχεται, ἀπειλεῖ, ἐνθαῤῥύνει, ὑβρίζει· κατῃσχυμένοι καὶ φρίσσοντες, οἱ ἄλλως τε μάχιμοι, Ἀλβανοί του, ετέθησαν καὶ ἐκ τρίτου ἐκτὸς βολῆς, ἀπὸ τοῦ δαιμονιῶντος ἐκείνου πανδοχείου. Ἀσυντελὲς θεωρῶν τότε ὁ Ὀμὲρ Βριώνης νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τετάρτην ἔφοδον, ἀπεφάσισε νὰ πολιορκήσῃ τὸ πανδοχεῖον. Ἐφρόντισε δὲ ὅπως πρὸς τοῦτο, προμηθευθῇ τηλεβόλα ἐκ Λαμίας. Ἡ ὀργὴ καὶ τὸ αἶσχος εἶχον, φαίνεται ἀπομωράνῃ τὸν στρατηγὸν τοῦτον.

Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς τὰ σκότη τῆς νυκτὸς ἐπερίμενεν ὅπως κενώσῃ τὸ ἄχριστον πλέον δι' αὐτὸν, ἐκεῖνο οἰκοδόμημα. Διελάσας διὰ τῶν πολεμίων, ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον

Χλωμοῦ· ἐκεῖ δὲ σταματήσας, ἐμέτρησε τοὺς συναγωνιστάς του. Οἱ ἐξελθόντες τοῦ πανδοχείου δὲν ἦσαν ἢ κατὰ 6 ὀλιγώτεροι τῶν εἰσελθόντων ἐν αὐτῷ.

Παραλαβὼν ὁ Ὀδυσσεὺς τοὺς ὁπλίτας, ὅσους μετὰ τὴν μάχην συνέῤῥευσαν παρ' αὐτῷ, εἰς τὸ, ἐν ᾧ ἔμεινε ν' ἀναπαυθῇ ἐπ' ὀλίγον, χωρίον τοῦτο, διέρχεται μετ' αὐτῶν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, κτυπῶν, σκορπίζων, καὶ κατασφάζων Τούρκους. Τὸ μυθῶδες ἀνδραγάθημα εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, ἡ πολιορκία τοῦ Ὀμὲρ Βριόνη εἰς Ἀθήνας, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τῆς πόλεως ἐκείνης, ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλλων τόπων τῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ δουλωθέντων· τέλος, ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀξίου τούτου στρατηγοῦ, ὅστις καταβὰς μετὰ 10 χιλ ἐπιλέκτων, μόλις διεσώθη εἰς Εὔβοιαν, σύρων μόλις ὀλίγας μόνον ἑκατοντάδας· τόσα ἆθλα, τρόπαια τόσα, νὰ στηθῶσιν ἐν βραχὺ, ὑπὸ τοῦ ἥρωος τούτου στρατηγοῦ, σφοδρὰ ἀπέσπασαν χειροκροτήματα, ἐκ μέρους τοῦ ἀγαλλομένου Ἑλληνισμοῦ, ἡ δὲ Κυβέρνησις μὴ δυναμένη νὰ μένῃ κωφὴ, ἐν τῷ μέσῳ τόσων νικητηρίων παιάνων, ἐξελέξατο αὐτὸν ἀρχιστράτηγον πάσης τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Σκευωρίαι ὅμως καὶ παρεξηγήσεις, ἔῤῥιψαν τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπεφάσισε τότε νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν, τὴν ὁποίαν οὗτος, εἶχε, τῇ ἀληθείᾳ, κατακτήσει διὰ τῆς ἀνδρείας του, καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ ἀδιαφειλονικείτου ἐπιῤῥοῆς του.

Πόσαι ἐκ τῆς μωρᾶς ταύτης ἀποφάσεως, ἐπέπρωτο νὰ ἐπέλθωσι καταστροφαί!

Ἀλλ' ἡ μύωψ ἐκείνη κυβέρνησις, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ. Ὅπως δὲ ἀσφαλέστερον τελεσθῶσι τὰ ὑπ' αὐτῆς ἀποφασι-

σθέντα, ἔπεμψε τοὺς μέλλοντας ν' ἀντικαταστήσωσι τὸν Ὀδυσσέα ἀρχιστρατήγους, Νοῦτσον καὶ Παλάσκαν, ὡς δῆθεν Ἐφόρους καὶ συμβούλους αὐτοῦ. Ἐταράχθη ὁ Ὀδυσσεὺς μαθὼν τὰ κατ' αὐτοῦ τεκταινόμενα, οἱ δὲ ὑπ' αὐτὸν ὁπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται ἐξεμάνησαν· τότε «πέντε τῶν στρατιωτῶν του οἱ πιστότεροι—λέγει ὁ ἀφηγηθεὶς ἀμερολήπτως τὸ πρᾶγμα Ζαμπέλιος—τοὺς ὁποίους καὶ πρὶν ἔτι τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσυνείθιζε νὰ φέρῃ ὡς σωματοφύλακας, αἴφνης καὶ κρυφίως ἀναχωρήσαντες, καὶ ἐλθόντες καὶ περιμένοντες καθ' ὁδὸν τὸν Βαλάσκαν καὶ τὸν Νοῦτσον, τοὺς ἐφόνευσαν διαβαίνοντας καὶ φέροντας μεθ' ἑαυτῶν τὰ διπλώματά των». Τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην πρᾶξιν, ἄλλοι διηγοῦνται ἄλλως. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἰκτείροντες τὰ δυστυχῆ θύματα, ρίπτομεν μέλανα πέπλον ἐπὶ τῆς αἱματώδους ταύτης σκηνῆς, ἀγνοοῦντες ἂν θέλωσι μᾶς τὸ ἐπιτρέψει οἱ πολλὰ κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως φλυαρήσαντες.

Μετὰ τὸ δυστύχημα ἐκεῖνο, καταλιπὼν ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Πανουργιᾶν, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Ἡ δὲ Κυβέρνησις καθήρεσεν αὐτὸν τὸν βαθμόν του τῇ 4 Ἰουνίου «καὶ τὸν παρέδωκεν, λέγει ὡς γνωστὸν εἰς τὴν κοινὴν ἐκδίκησιν, κηρύξασα πέντε χιλιάδας γροσίων εἰς ὅποιον ἤθελε τὸν φονεύσει. Ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς θρησκείας τὸν ἀφώρισεν».

Ἀλλ' ὅτε τὸ μὲν ἐν Θερμοπύλαις στρατόπεδον ἅμα τῇ ἀπομακρύνσει τοῦ Ὀδυσσέως διελύθη. Ὁ δὲ Δράμαλης, ὁρμήσας ἐκ Θεσσαλίας, διῆλθεν ἐκεῖθεν ἀκολύτως, καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, χωρὶς οὐδὲ πυροβόλον νὰ ριφθῇ κατ' αὐτοῦ, τότε κατεννόησεν ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, τὴν

ἀξίαν τοῦ Ὀδυσσέως· τότε συνῃσθάνθη ἑαυτὴν κἄπως ὑπεύθυνον διὰ τὰ κακά, ὅσα, ἡ, κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἄφρων καὶ μεροληπτικὴ αὐτῆς διαγωγή, προεκάλεσε. Ἀνεκάλεσε λοιπὸν τότε ὅσα ἐν τῇ ὀργῇ της ἐξεσφενδόνισε κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν διώρισεν ἐκ νέου ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Θέλουσα δὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν διάβασιν, καὶ τοῦ, κατόπιν τοῦ Δράμαλη, ἀκολουθοῦντος μετὰ τροφῶν πολεμοφοδίων καὶ ἄλλης δυνάμεως, Βαηράμη, τὸν προσεκάλει, ὅπως σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, φράττων τὴν, διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, δίοδον τοῦ Πασσᾶ τούτου. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐπερίμενεν ὤθησιν ἐξ οὐδενός, ὅπως πράξῃ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον· πρὶν δ' ἢ λάβῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως διαταγὴν, εἶχεν ἤδη προετοιμάσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βαηράμ πασσᾶ. Ὅτε δὲ τῇ 25 Αὐγούστου ἐπλησίαζεν ὁ στρατηγὸς οὗτος εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὑπῆρχεν ἐκεῖ λοφάζουσα, ἡ μέλλουσα νὰ διασκορπίσῃ αὐτὸν καταιγίς, ἥτις τὴν προσέγγισίν του μόνον περιέμενεν, ὅπως ἐκραγῇ.

Γνωστὰ τὰ κατὰ τὸν Βαηράμην καὶ Δράμαλην· οἱ σφαγέντες στρατοί των, ὥπλισαν μέγα μέρος τῶν εἰσέτι ἀόπλων ἢ ἀτελῶς ὡπλισμένων Ἑλλήνων.

Ἀλλ' ὅτε ὁ ἐκ τῶν στρατιῶν ἐκείνων κίνδυνος παρῆλθεν, ἐξέλειπε δὲ καὶ ὁ ἐκ τῆς καταστροφῆς τούτων ἐνθουσιασμός, ἤρχισαν πάλιν αἱ, μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν καὶ ὀλιγαρχικῶν, διαμάχαι. Νὰ λησμονηθῇ δὲ ὑπὸ τούτων ὁ Ὀδυσσεύς, δὲν ἦτον εὔκολον. Ὁ κεραυνὸς προσβάλλει τὰ ὕψη. Ἄλγος αἰσθάνεταί τις ἀληθῶς, ὅταν ῥίπτῃ τὸ βλέμμα, ἐν ταῖς σελίσι τῆς τοῦ ἀγῶνος μας ἱστορίας ἐκείναις, ἐν αἷς ἐ-

χαράχθησαν, τὰ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατορθώματα.

Οἱ φοβεροὶ ἐν τῇ καταχθονιότητί των ἀντίπαλοι τοῦ Ὀδυσσέως, κατώρθωσαν ἤδη, οὐχὶ μόνον τὴν ὀργὴν τῆς Κυβερνήσεως ν' ἀνάψωσι κατ' αὐτοῦ, ἄλλα καὶ τὰ, ὑπὲρ τοῦ ἥρωος τῆς Γραβιᾶς, αἰσθήματα τοῦ λαοῦ νὰ ψυχράνωσιν· Μετὰ τόσης σατανικῆς ἐπιτηδειότητος ὑπεστήριξαν κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως τὴν ἐπὶ φιλοτουρκισμῷ καὶ προδοσίᾳ κατηγορίαν! Ὅτε δὲ ἡ Κυβέρνησις ἀπηλλάγη διὰ τῶν ὅπλων τῆς Στερεᾶς, τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπάλων της, ἔπεμψε τότε τὸν Γούραν μετὰ δυνάμεως, ὅπως συλλάβῃ τὸν Ὀδυσσέα, ὅστις μὴ θέλων νὰ παρατείνῃ τὰς φρίκας ἀδελφοκτόνου πολέμου, προσῆλθεν τῷ ἄλλοτε ὑπασπιστῇ αὐτοῦ Γούρᾳ, ὁ ὁποῖος πρὶν τούτου ὑπεσχέθη ῥητῶς καὶ μεθ' ὅρκου, νὰ μὴ συγχωρήσῃ ποτὲ, ὥστε νὰ προσβληθῶσιν, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ὀδυσσέως». Ἐπιλήσμων ὅμως γενόμενος, καὶ τῶν ὑποσχέσεών του, καὶ τῆς πρὸς τὸν εὐεργέτην του ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης, ἀπέστειλε τὸν Ὀδυσσέα ὑπὸ φρουρὰν ἀσφαλῆ, εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος κείμενον Μοναστήριον τῆς Δομποῦ, μετά τινας δ' ἡμέρας διέταξεν, ὅπως μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν κλείσωσιν ἐντὸς τοῦ ἐν αὐτῇ Ἑνετικοῦ πύργου, τὸν ὁποῖον μετὰ μικρὸν, ἔγκλημα ἀποτρόπαιον ἔμελλε νὰ μιάνῃ.

Ἐνῷ δὲ ὁ δυστυχὴς Ὀδυσσεὺς περιεπάτει, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 5 Ἰουνίου τοῦ 1825, εἰς τὰ τείχη τοῦ, ἐν ᾧ εἶχε ῥιφθῇ, πύργου, αἴφνης στιβαραὶ δολοφόνων χεῖρες ἐκρήμνισαν αὐτὸν ζῶντα, ἀπὸ τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφου, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης. Κατ' ἄλλους ἐδολο-

φονήθη ἐν ᾧ ἐκοιμᾶτο, καὶ ὅτι νεκρὸς ἐῤῥίφθη ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου. Ὑπῆρξαν δὲ καὶ οἱ πιστεύσαντες ὅτι ἡ στιγερὰ αὕτη δολοφονία διεπράχθη ὑπὸ τοῦ Γούρα. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ἀφηγεῖται ὡς ἑξῆς, τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀδυσσέως.

« Μίαν ἀποφράδα νύκτα, λέγει οὗτος, ὁ Ἰωάννης Μαμούρης, καὶ Μῆτρος Τριανταφυλλίνας, ὅστις ῥαπισθεὶς πρὸ χρόνων ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐμνησικάκει κατ' αὐτοῦ, εἰσέβησαν εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ὁ δέσμιος ἔκειτο ἄγρυπνος καὶ ἀσθενὴς, καὶ πρῶτον ζητοῦντες τὴν ἀποκάλυψιν κατωρυγμένων του θησαυρῶν, ἀπέσπασαν δύο ὀδόντας· ἔπειτα ὁ Τριανταφυλλίνας (ἄλλοι λέγουν ἱερεὺς ἀνόσιος) συσφίγξας αὐτὸν θηριωδῶς ἀπὸ τῶν κρυφίων μερῶν, τὸν ἐθανάτωσαν· εἰς δύο δὲ κόψαντες σαθρὸν καλώδιον, ἐτύλιξαν τὸ ἓν τεμάχιον εἰς τὰς παλάμας τοῦ νεκροῦ, τὸ ὁποῖον ἔῤῥιψαν ἐξ ἑνὸς φεγγίτου εἰς τὴν βάσιν τοῦ Πύργου, καὶ ἀπήρτησαν τὸ ἄλλο εἰς τὸν τοῖχον ἐκ τῆς ὀπῆς, ὡς ἂν ἐξεῤῥάγη τοῦτο εἰς ἀπόπειραν δῆθεν δραπετεύσεως, καὶ ἐφονεύθη ἐκεῖνος κάτω πεσών ».

Τοιοῦτον τὸ τέλος ἀνδρὸς, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἐδείχθη οὐχὶ μόνον ὅτε, σφριγῶν καὶ ὡραῖος, καὶ τοῦ Ἄρεως φοβερώτερος, ἔλαμπεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν, Ἀχιλλέων, ἀλλὰ κατεδείχθη ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Γνωστὸν ὅτι ἐνόσῳ ἔζη ὁ Κέρβερος οὗτος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αὕτη διετηρήθη ἐλευθέρα, μικρὸν δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ὀδυσσέως ἠναγκάσθη νὰ κύψῃ ὑπὸ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Κιουταχῆ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο στρατηγὸς εὐφυὴς, πολυμήχανος, ἀν-

δρεῖος, καὶ τολμηρός· ὡραῖος δὲ τὴν μορφὴν, ἀκύπους, γλυκὺς, κοινωνικὸς καὶ εὐεργετικὸς, καὶ φίλος καλός. Τὰ προτερήματά του ὅμως ταῦτα, ἤσχιμιζον, πονηρία καὶ κρυψίνοια, σκληρότης κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καί τις ἀσέβεια κατὰ τῆς ζωῆς τῶν μισούντων, ἢ ἐπιβουλευομένων αὐτόν.

Ἀλλ' ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ δουλωθῇ ὑπὸ τῶν ἐλαττωμάτων τούτων, ἀνὴρ, ὅστις ἡλικιώθη, ἀνετράφη, καὶ ἔζησε, πλησίον τοῦ φοβερωτέρου τῶν στιγματισάντων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τυράννων, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ὁποίου τὰ βδελυρώτερα ἀπεφασίζοντο, ἐταικταίνοντο καὶ διεπράττοντο ὄργια ;

Ἡ πατρὶς μετ' ἐπιεικίας ἔκρινε τότε τὰς ἐλλείψεις τοῦ πολυτίμου, διὰ τὸν ἔνδοξον αὐτῆς ἀγῶνα, τέκνου της τούτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία, ὅπως μὴ ᾖ ἄδικος, θέλει πράξει τὸ αὐτό. Πῶς ὄχι ; Ἀφοῦ καὶ ὁ Ἥλιος ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Παναγάθου Δημιουργοῦ, οὐχὶ ἄνευ κηλίδων· θαῦμα εἶνε τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι ὁ ἥρως Ὀδυσσεὺς, δημιουργηθεὶς, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀλῆ, τοῦ *δαίμονος τούτου τοῦ κακοῦ*, τόσα εἶχε προτερήματα, ὥστε ἡ αἴγλη αὐτῶν ἐπεσκίαζε, τὰ ὁποῖα, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχῃ, ἐλαττώματα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος **1782**, ὑπὸ καλογραίας τινὸς, Ζωῆς καλουμένης, ἐκ Σκωλυκαρίας, χωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου αὐτῆς, Ἰωάννου Μαυρομματιώτου, ἐγένετο καλο-

γραία. Ἐρασθεῖσα ὅμως τοῦ Καραΐσκου, καὶ φιλιωθεῖσα μετ' αὐτοῦ, συνέλαβε καὶ ἐγέννησε τὸν Γεώργιον. Ἦτο λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης νόθος ἐκ μητρός· ἐκαλεῖτο δὲ παρὰ τῶν ἄλλων υἱὸς *καλογραίας*, καὶ οὐχὶ μόνον δὲν ἀπηρέσκετο ἐπὶ τῇ ἐπωνυμίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος οὕτως ἀπεκάλει, πολλάκις ἑαυτόν.

Κλεισθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Τεπελενίου, παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, παρ' ᾧ διετέλει ὡς ὑπομίσθιος καὶ κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐκεῖθεν, ἐξῆλθε κλέπτης ταχθεὶς ὑπὸ τὸν περιβόητον τότε ἁρματωλὸν Κατσαντώνην. Συλληφθεὶς δὲ μετά τινα χρόνον, καὶ παραδοθεὶς εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ, δὲν ὑπέστη τὸ φοβερὸν μαρτύριον τοῦ Κατσαντώνη, χάριν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἐπιτυχούσης νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀγρίου Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, ἐῤῥίφθη ἐκ δευτέρου εἰς τὰς φυλακάς, εἰς ἐκείνας τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ ἐκ δευτέρου ὅμως ἐπέτυχεν ὁ ἀδάμαστος Καραϊσκάκης νὰ συντρίψῃ τὰ δεσμά του, καὶ νὰ πεταχθῇ πάλιν κλέπτης ἐπὶ τὰ ὄρη. Καταστενοχωρηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ μαινομένου κατ' αὐτοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀπαιτοῦντος διὰ παντὸς τρόπου τὴν κεφαλήν του, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Λευκάδα, ἐξ ἧς, μετὰ ὀλιγόμηνον διαμονήν, μετέβη καὶ πάλιν εἰς Ἰωάννινα. Ὁμώσας δὲ ὑποταγὴν εἰς τὸν Ἀλῆ ἐσυγχωρήθη ὑπὸ τούτου, καὶ κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν δορυφόρων του.

Ὅτε ἐξεῤῥάγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐνδοξοτέραν τῆς ὁποίας ἄλλην εἰσέτι, δὲν ἐχειροκρότησεν ἡ οἰκουμένη, ὁ Καραϊσκάκης ὥρμησεν ἀχαλίνωτος εἰς ἀναζήτησιν ἐνδόξου θανάτου. Εἰς Κομπότι, ἔνθα καὶ ἐπληγώθη, εἰς Μακρυόρος, εἰς

Ἄρταν, εἰς τὴν Γέφυραν τοῦ Κόρακος, καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη, ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε. Διεκρίθη δὲ καὶ κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Μείνας ἐκτὸς αὐτοῦ, ὡς μαινόμενος ἐπέπιπτε νυκτὸς κατὰ τῶν πολιορκιτῶν. παρεκώλυε δὲ διὰ συνεχῶν ἐφόδων καὶ τὰ πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν πεμπόμενα τρόφιμα.

Κατηγορηθεὶς κατὰ τὸ 1824 ἐπὶ συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη, κατεδιώχθη ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις συγκροτήσας πολεμικὸν δικαστήριον ἐκ στρατηγῶν καὶ χιλιάρχων, ἐπέτυχε νὰ ἴδῃ καταδικαζόμενον παρ' ἐκείνου, τὸν Καραϊσκάκην, μὲ στέρησιν τοῦ βαθμοῦ του. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἀπεδόθη αὐτῷ ὁ βαθμὸς μετά τινα χρόνον, ὑπὸ τῆς εἰς συναίσθησιν ἐλθούσης, Κυβερνήσεως· ἀλλ' ἡ θλῖψις, ἐπὶ τῇ ἀδίκῳ, ὅσῳ καὶ ἀνυποστάτῳ, ταύτῃ κατηγορίᾳ, παρηκολούθει τὸν φιλότιμον στρατηγὸν μέχρι τοῦ τάφου.

Βαρέως ἐνόσησε τότε ὁ Καραϊσκάκης, ὀξυθυμότερος ἐγένετο, καὶ ἀηδίαν, ὡς λέγεται, ᾐσθάνθη πρὸς τὴν ζωήν. Ἀλλ' ἡ μοῖρα ἐπεφύλαξεν εἰς αὐτὸν θάνατον ἥρωος, τῷ ἐπέτρεψε δὲ πρὶν τῆς ἐνδόξου τελευτῆς του, νὰ ἐπιδείξῃ ἐν κύκλῳ εὐρυτέρῳ τὰ ἔξοχα αὐτοῦ στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα, καὶ ὑψώσῃ ἀνελπίστως, τρόπαια νέα, ἐνδοξότερα ἐκείνων δι' ὧν μέχρι τοῦδε ἡ Ἑλλὰς, ἐμέθυε τὴν οἰκουμένην.

Κατὰ τὸ ἔτος 1826, ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ἀποσβεσθεῖσα σχεδὸν ὁλοτελῶς, μόνον ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἐν Μεσολογγίῳ ἐκυμάτιζεν εἰσέτι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία, ἡ ἔνδοξος ὅμως φρουρὰ τοῦ προπυργίου τούτου τῆς Πελοποννήσου ἠγωνία, ἐνῷ αὐτὴ ἐδῃοῦτο ασπλάγχνως ὑπὸ

τοῦ Ἰμβραήμη. Ὅτε δὲ ἡ εἴδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἐκεραύνωσε τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ ἐκ τῆς φοβερᾶς ταύτης ἀγγελίας κατάπληξις, ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς Στερεᾶς τὴν θέλησιν τῆς ἀντιστάσεως· ὠρθώθη τότε ὡς γίγας ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ἀθυμίας ὁ Καραϊσκάκης, καὶ τὴν ἄβυσσον, ἥτις μικροῦ δεῖν κατέπινε τὴν Ἑλλάδα, διὰ Τουρκικῶν ἐπλήρωσε πτωμάτων.

Μεταβὰς ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς Ναύπλιον, περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 1826 ἐζήτησε παρὰ τῆς, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ζαήμη, Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, νὰ διορισθῇ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς κυψάσης ἤδη ὑπὸ τὴν Μουσουλμανικὴν ρομφαίαν Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἀφηγήθημεν ἐν ὀλίγοις, ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ζαήμη, τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὡς καὶ περὶ τῆς, μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐνδόξων ἀντιπάλων λαβούσης χώραν, ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ σκηνῆς. Οὐδόλως ὅμως ἄσκοπον νομίζομεν, καὶ τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ τούτου ἀντικειμένου ἀφήγησιν, τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ Παπαρηγοπούλου νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα,

«Ὅταν ὑπεβλήθη ἡ πρότασις, λέγει ὁ Παπαρηγόπουλος πρῶτος ὡμίλησεν ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης, ὁ πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς. Πάντες ἐνόμιζον ὅτι θέλει καταψηφίσει διότι πρόσφατος ἦτο ἔτι ἡ μνήμη τῶν καταδρομῶν καὶ τῶν περιφρονήσεων, ἃς ὁ οἶκος τοῦ Ζαήμη ὑπέστη ἐν Κερπινῇ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καραϊσκάκη ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐμφυλίου πολέμου.

Ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας Ζαήμης ἐὰν ἐκ γενετῆς ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν προεστῶν, ἐκ τοῦ φρονήματος μετεωρίζετο εἰς τὸν πανελλήνιον ὁρίζοντα, καὶ συνεπολιτεύετο μὲν θέσει μετὰ

τῶν ὁμοταγῶν, ἀλλὰ φύσει ἦτο ἀλλότριος τῶν μικρῶν αὐτῶν παθῶν καὶ συμφερόντων. Ἐν τῷ ἅμα ἀπεφήνατο, ὅτι οὐδένα ἄλλον γνωρίζει ἱκανώτερον ἀρχηγὸν τῆς Στερεᾶς· καὶ προσελθόντος τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὸν θαλασσόπυργον, προέτεινεν αὐτῷ τὴν δεξιὰν, καὶ εἶπεν ὅσα εὐγενὴς ψυχὴ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ. Παρέστη δὲ εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην κατὰ τύχην ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Συνελεύσεως Βασίλειος Βουδούρης, ὁ ἀγέρωχος Ὑδραῖος, ὅστις ἀποταθεὶς πρὸς τὸν νέον ἀρχηγὸν, «δὲν ἔκαμες, τὸν εἶπεν ὅπον ἔπρεπεν ἕως τώρα τὸ χρέος σου Καραϊσκάκη· ὁ Θεὸς νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ τὸ κάμῃς εἰς τὸ ἑξῆς». Ὁ δὲ, ὅστις εἶχεν ὁπωσοῦν συγκινηθῆ ἐκ τῶν τρόπων καὶ τῶν λόγων τοῦ Προέδρου, ἀναλαβὼν τὴν συνήθη παῤῥησίαν. «Ναί· ἀπεκρίθη· ὅταν θέλω γίνομαι διάβολος καὶ ὅταν θέλω ἄγγελος».

Ὅτε κατὰ τὴν 19 Ἰουνίου ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου ὁ Καραϊσκάκης, γενικὸς ἤδη ἀρχηγὸς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἄλλο ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐφόδιον ἢ μόνον τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας. Τί ἄλλο ἠδύνατο ἡ ἐν τῷ θαλασσοπύργῳ κεκλεισμένη ἀτυχὴς ἐκείνη Κυβέρνησις, νὰ τῷ χορηγήσῃ; Φθάσας δὲ εἰς Σαλαμῖνα, δὲν εὑρέθη ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἢ μόνους ΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ στρατιώτας!

Ὀλίγαι ὅμως ἡμέραι ἤρκεσαν εἰς τὸν παράδοξον τοῦτον ἄνδρα, νὰ συγκροτήσῃ στρατὸν ἐκ τεσσάρων περίπου χιλιάδ. ἐπιλέκτων, νὰ βαδίσῃ μετὰ τούτων πρὸς τὸ Χαϊδάρη, νὰ κτυπηθῇ ἐκεῖ μὲ τὸν Κιουταχῆ, ἄγοντος μυριάδα πεζῶν, ἱππέων, καὶ βαρὺ πυροβολικὸν, καὶ, μετὰ μάχην λυσσώδη ν' ἀναγκάσῃ, τὸν τέως ἀήττητον καὶ ἀλαζόνα τοῦτον στρατηγὸν, νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον. Ἀφοῦ

δὲ, κατώρθωσε, νὰ ἐνισχύσῃ τὴν Ἀκρόπολιν διὰ 450 Ῥουμελιωτῶν καὶ Ἰονίων, ὑπὸ τὸν γενναῖον Κριεζώτην, τὸν ὁποῖον ἐξελέξατο καὶ φρούραρχον αὐτῆς, ἀντὶ τοῦ Γούρα φονευθέντος, καὶ κατέλιπε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι στρατοπέδου εἰς τὸν Βάσσον Μαυροβουνιώτην, καὶ τὸν Στέφον Βούλγαρην, ἐπέταξε τῇ 25 Ὀκτωβρίου μετὰ τρισχιλίων περίπου ἀνδρῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα, σωτὴρ καὶ λυτρωτὴς τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, μετὰ δύο δὲ ἡμέρας εὑρέθη εἰς Δέμβροναν καὶ ἀπέκλεισεν τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ εὑρισκομένους ὀχυροὺς πύργους. Διατάξας δὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν νὰ καταλάβωσι τὰ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος κείμενα χωρία Κακόσι καὶ Χώστια, ἤρξατο πολιορκῶν αὐτούς. Εἰς μάτην, ἐκ Θηβῶν κινηθεῖσα, φθάνει τὴν 2 Νοεμβρίου ἐπικουρία, ἰσχυρὸν σῶμα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀποκεκλεισμένων, οὐδὲ τούτους ἠδυνήθη νὰ σώσῃ οὐδ' ἑαυτήν. Μετὰ τετράωρον μάχην ὑπεχώρησεν αἰσχρῶς, πολλοὺς ἀφήσασα νεκροὺς εἰς τὸ πεδίον τῆς πάλης. Φθάνει τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Μουστάμπεης ἐκ Λεβαδείας ὁρμώμενος, ἀλλ' ἡ, ἅμα τῇ ἀφίξει του, συγκροτηθεῖσα μάχη, ἠνάγκασεν αὐτὸν μετὰ τῆς αἱμοφύρτου φάλαγγός του νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, καὶ ἐκεῖθεν νὰ θεωρῇ, κεκλεισμένος αὐτὸς, τοὺς ὁποίους ἦλθε νὰ ἐλευθερώσῃ πολιορκουμένους. Ἀλλ' αἱ πρὸς σωτηρίαν τῶν πολιορκουμένων Τούρκων ἀφικνούμεναι ἐπικουρίαι δὲν ἔπαυον. Νέαι φάλαγγες πολυαριθμότεραι ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν Τούρκων. Ἤδη ἡ μάχη προμηνύεται αἱματώδης, οἱ ἐχθροὶ πολλοὶ καὶ ἐμπειροπόλεμοι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀξίου Μουστάμπεη ὁδηγούμενοι λυσσωδῶς θὰ ἐπάλαιον ὅπως σώσωσι τοὺς πολιορκουμένους.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Καραϊσκάκης ἡτοιμάζετο πρὸς πάλην φοβερὰν ἐναντίον ἐχθροῦ τόσον πολυπληθοῦς, ἐσχεδίαζε δὲ πῶς δι, ὅσον ἔνεστιν μικροτέρας θυσίας, νὰ συντρίψῃ αὐτὸν, αἴφνης ὁ Μουστάμπεης ἀναχωρεῖ μετὰ τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ δρομαίως ἐκ Δωμβραίνης, καὶ ἐγκαταλείπει τοὺς ἀποκεκλεισμένους εἰς τὴν τύχην των. Εἶχε φθάσει εἰς Ταλάντι ὁ Κωλέττης ὁ Γάτσιος καὶ ἄλλοι μετὰ στρατοῦ· τοῦτο μαθὼν ὁ Ἀλβανὸς στρατηγὸς καὶ φοβηθεὶς μὴ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐστράφη πρὸς τὸ Τάλαντι.

Ὁ Καραϊσκάκης ἀποφασίσας νὰ ἐγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν νέαν τὴν κύψασαν στερεὰν, στέλλει μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μουστάμπεη, τὸν Νάκον Πανουργιὰν εἰς Ἄμφισσαν, ὅπως κτυπήσῃ τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ Τούρκους, τὸν δὲ Γιαννάκην ἀδελφὸν τοῦ Ὀδυσσέως, εἰς Κυριάκη, ὅπως πράξῃ τὸ αὐτὸ· οὗτος δὲ ἀφήσας ἐν Δωμβραίνῃ σῶμα ἱκανὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν πολιορκίαν, ἐκινήθη μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ τῇ 15 Νοεμβρίου, μετὰ δὲ δύο ἡμέρας ἀφίχθη εἰς Δίστομον.

Πολλοὶ ἔτρεξαν ἐκεῖ τότε καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς, τοῦ Καραϊσκάκη, κατὰ τοῦ ὁποίου ἡτοιμάζετο ἤδη νὰ κινηθῇ ὁ Μουστάμπεης, ὅστις μετὰ τὰ, κατὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς Τάλαντι, μέτρια κατορθώματά του, ἤλπισεν ἀνοήτως ὅτι θὰ ἐταπείνου τὴν ὀφρὺν καὶ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ.

Ὁρμήσας ἐκ Λεβαδείας ὁ Μουστάμπεης, ἐσκόπει νὰ καταλάβῃ τὴν Ῥάχωβαν, καὶ ἀφοῦ ἐκδιώξῃ τῆς Ἀμφίσσης τὸν Νάκον Πανοριὰ καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἐν αὐτῇ Τούρκους τοῦ ἐπιφόβου τούτου ἐχθροῦ, νὰ ἐπιπέσῃ μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη· ἐλπίζων οὕτω βέβαιον τὸν θρίαμβον. Ἀλλ' ἠπατήθη οἰκτρῶς ὁ Ἀλβανὸς οὗτος στρατη-

γός. Ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀπὸ τῆς 18, ἤτοι μίαν μόνον μετὰ τὴν εἰς Δίστομον ἄφιξίν του, ἡμέραν, προκαταλάβει τὴν θέσιν ἐκείνην διὰ τοῦ Α. Γρίβα Γαρδικιώτου, καὶ τοῦ Γεωργίου Βάγια μετὰ πεντακοσίων· ὅτε δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἐπλησίαζεν εἰς Ῥάχωβαν ὁ Μουστάμπεης, βρυχιθμοὶ Λεόντων διέκοψαν τὴν πορείαν του.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ μάχη ἤρξατο μετὰ μεγάλης ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν σφοδρότητος. Οἱ Ἕλληνες, ὑπερέβαλλον τοὺς ἀντιπάλους κατὰ τὴν ἀνδρείαν· ἀλλ' οὗτοι πενταπλάσιοι ὄντες, ἧτταν βεβαίως δὲν ἐφοβοῦντο, ἐνῷ οὐδ' οἱ Ἕλληνες, σκοπὸν εἶχον νὰ στρέψωσιν αὐτοῖς τὰ νῶτα. Ἡ πάλη λοιπὸν ἦτο σφοδρὰ, καὶ ἐγένετο λυσσώδης· ἐν αὐτῇ οἱ Ἕλληνες θὰ ἔπιπτον μέχρις ἑνὸς, ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπεχώρουν, ἂν δὲ πρὶν τελευτήσωσιν ἐσώρευον πτώματα Τουρκικὰ, οὐδὲν τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν, ἀφοῦ οἱ ἐναπομείναντες τῶν ἐχθρῶν θὰ κατελάμβανον τὴν θέσιν ἐκείνην, τὰ δὲ σχέδια τοῦ Ἀλβανοῦ στρατηγοῦ θὰ ἐλάμβανον ἀρχὴν πραγματεποιήσεως.

Ἡ μάχη ἔβραζε φοβερῶς ὅτε ἐῤῥίφθη αἴφνης ἐν μέσῳ τῶν παλαιόντων, φάλαγξ σφριγῶσα, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὑπεδέχθησαν μετ' ἀλλαλαγμῶν. Ἦτο ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν. Λαβὼν οὗτος τὴν περὶ τῆς συμπλοκῆς εἴδησιν, τὴν ὁποίαν ἄλλως τε ἐπερίμενεν, ἐκινήθη ἀμέσως πρὸς βοήθειαν τῶν μαχομένων, ἔφθασε δὲ καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν (ἦτο ἡ μεσημβρία τῆς 17 Νοεμβρίου) οἱ Ἕλληνες ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἐπικουρίας.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καραϊσκάκη, οἱ Τοῦρκοι μὴ δυνάμενοι ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐγκατέλειπον τὸ χωρίον καὶ ἀνέβησαν εἰς λόφόν τινα ὑπεράνω

αὐτοῦ κείμενον, ἔνθα καὶ ἀπεκλείσθησαν. Ἀφοῦ δὲ εἶδον ὅτι οἱ δραμόντες ἐκ διαφόρων μερῶν, πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, ἀποδεκατισθέντες ἐκ τῆς μαχαίρας τῶν Ἑλλήνων, διεσκορπίσθησαν, ἤλπισαν ὅτι θὰ κατώρθουν ν' ἀνοίξωσι δίοδον διὰ τοῦ ξίφους αὐτῶν, ἀνὰ μέσον τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ σφαγὴ χιλίων τριακοσίων ἐξ αὐτῶν, καὶ ἡ αἰχμαλωσία τεσσάρων ἑκατοντάδων, ἀπέδειξαν ὅτι μωρῶς ἤλπισαν τὴν σωτηρίαν των εἰς τόλμημα καθαρῶς Ἑλληνικόν. Τριακόσιοι μόνον ἐσώθησαν ἐκ τῶν Τουρκαλβανῶν τούτων, διότι ὅσους ἐφείσθη ἡ σπάθη τῶν Ἑλλήνων, τούτους ἐπάταξεν ὁ οὐρανός. Τὴν καταστροφὴν ἀπετέλεσεν ἡ χιών.

Μετὰ τὸν περιφανῆ τοῦτον θρίαμβον μετέβη ὁ Καραϊσκάκης εἰς Βελίσταν, μαθὼν δ' ἐκεῖ ὅτι ἑπτακόσιοι Τοῦρκοι ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἱππεῖς, συνώδευον διὰ τὰς Ἀθήνας, δισχίλια ζῶα φορτωμένα διὰ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, καταλαμβάνει τὸ Τουρκοχῶρι, καὶ διαβάντας ἐκεῖθεν τοὺς κτυπᾷ, καὶ μετὰ συμπλοκήν, βραχεῖαν μὲν ἀλλὰ σφοδράν, τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγήν. Τὰ ὅπλα ἑκατὸν πεντήκοντα φονευθέντων, καὶ πεντακόσια ζῶα μετὰ τῶν φορτίων των, ἦσαν ὁ καρπὸς τῆς νίκης ταύτης.

Ἐκάπνιζον εἰσέτι τὰ ἔδαφη ἐκεῖ, ὅτε καὶ νέα φάλαγξ ἐκ δισχιλίων ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν Πασσᾶν Γκέκαν, διαιρεθεῖσα, ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Καραϊσκάκη εἰς Τουρκοχῶρι, ἐπιτίθεται δὲ ταυτοχρόνως τὸ πλεῖστον αὐτῆς καὶ κατὰ τοῦ Διστόμου, ἐλπίζουσα ὅτι δύναμις ἀνεπαρκὴς καὶ εὔθραυστος ἤθελεν ἀμφισβητήσῃ αὐτῇ τὴν κατοχὴν τῆς σπουδαίας ταύτης θέσεως. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ προνοητικὸς Καραϊσκάκης, προαπέστειλε τῆς μάχης υἱοὺς ἀληθεῖς, τὸν Νικόλαον Μπότσαρην,

τὸν Νικόλαον Κάσκαρην καὶ ἄλλους οἵτινες ἐν ᾧ ὁ Καραϊσκάκης διεσκόρπιζεν εἰς Τουρκοχῶρι τοὺς κατ' αὐτοῦ αὐθαδιάσαντας, ἠνάγκασαν τοὺς ἐχθροὺς αἱμοφύρτους καὶ κατησχυμμένους νὰ τραπῶσι τὴν ἐξ οὗ ἦλθον ὁδόν.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐν τούτοις Λιδωρικίου καὶ Κραββάρων Τοῦρκοι πολλοὶ τυραννοῦσιν εἰσέτι τοὺς κατοίκους αὐτῶν.

'Αλλὰ καὶ τούτους θὰ πλήξῃ ὁ κεραυνός.

Μόλις ἠκούσθη ὅτι ἀφίχθη ἐκεῖ ὁ Καραϊσκάκης καὶ τῶν μερῶν ἐκείνων οἱ Τοῦρκοι τρέχουν, ἄλλοι μὲν ὅπως σωθῶσιν εἰς Ναύπακτον, ἄλλοι δὲ κλείονται εἰς Λαμποτινᾶν, ἔνθα μετὰ διημέρους ἀγῶνας παρεδόθησαν.

Μαίνεται ὁ Κιουταχῆς μὴ δυνάμενος ὡς ἐκ τῆς πολιορκίας τῆς 'Ακροπόλεως, νὰ κινηθῇ ὁ ἴδιος εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ διακόψῃ, ὡς ἤλπιζεν ὁ ἀλαζὼν οὗτος στρατάρχης, τὴν σειρὰν τῶν θριάμβων τοῦ Καραϊσκάκη. Αἰσθανόμενος δὲ τὴν ἀνάγκην νὰ καταλάβῃ ἀντὶ πάσης θυσίας τὸ Δίστομον ὅπως ἀναχαιτίζῃ ἐκεῖθεν τὰς κινήσεις τοῦ ἀηττήτου στρατηγοῦ, διατάττει τὸν 'Ομὲρ Πασσᾶν τῆς Καρύστου, καὶ ἄλλους, ἐγνωσμένους ἀνδρείους 'Αλβανοὺς πολεμάρχους, νὰ ἐπιπέσωσιν μετὰ πενταχισχιλίων 'Αλβανῶν μαχιμωτάτων, κατὰ τῶν κατεχόντων τὸ χωρίον ἐκεῖνο 'Ελλήνων.

'Αλλ' ὁ Καραϊσκάκης μὲ βλέμμα ἀετοῦ παρακολουθεῖ τὰς κινήσεις τῶν Τουρκικῶν φαλάγγων. 'Εβάδιζον οἱ Τοῦρκοι πρὸς τὸ Τουρκοχῶρι καὶ ἐπλησίαζον εἰς τὸ Δίστομον, ὅτε οὗτος ἀφήσας φρουρὰν εἰς τὰ Κράββαρα, ἀναχωρεῖ ἐκεῖθεν, καὶ διασχίσας ὡς ἀστραπὴ τὴν μέχρι τοῦ Διστόμου ἀπόστασιν, φθάνει ἐκεῖ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ αἷμα ἤρξατο νὰ ποτίζῃ τὰ πέριξ τοῦ χωρίου τούτου.

Πάντες κατενόουν ὅτι ἡ θέσις ἐν ᾗ συνεπλέκοντο ἤδη Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐγίνετο ὁ τάφος τῆς Στερεᾶς, ἂν μὴ κατωρθοῦτο ν' ἀποκρουσθῶσιν, ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐν τούτοις ἐφαίνοντο ἀποφασισμένοι νὰ κατακοπῶσιν ἐκεῖ, πρὶν ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀνενόχλητον κατοχὴν τοῦ χωρίου «Ἡ θέσις τοῦ Διστόμου ἦτο τόσον ἀναγκαία εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἔγραφε τὴν 22 Ἰανουαρίου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὁ Καραϊσκάκης, ὥστε ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευον τὸ χωρίον ἐκεῖνο (τοῦ Διστόμου) καὶ τὸ σκάλωμα, ὅλα τότε τὰ κατὰ τὴν στερ. Ἑλλάδα στρατόπεδα τῶν Ἑλλήνων θὰ ἔμενον ἄχρηστα».

Αἱ συμπλοκαὶ καὶ ἀνδροφωνίαι περὶ τὸ Δίστομον, ἀρχίσασαι ἀπὸ τῆς 16 Ἰανουαρίου καὶ διαρκέσασαι μέχρι τῆς 5 Φεβρουαρίου, κατέληξαν εἰς τὴν παντελῆ ἧτταν τῶν Τούρκων, οἵτινες κακὴν κακῶς, διασκορπισθέντες ἄφησαν καὶ τὰς σκηνὰς καὶ ἀποσκευάς των, καὶ τὰ πυροβόλα εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

«Ἡ ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπουσία αὐτοῦ, λέγει ἔξοχος ἱστορικός, διήρκεσε 3 περίπου μῆνας. Ὅταν τῇ 25 Ὀκτωβρίου ἀνεχώρησεν, ἐξ Ἐλευσῖνος, πᾶσα ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Τούρκους· ὅτε δὲ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1827 ἐπανέκαμψεν εἰς Ἐλευσῖνα ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, οὐδαμοῦ ἄλλου ἐφαίνετο ὀθωμανικὴ σημαία, εἰμὴ ἐντὸς τῶν παραλίων φρουρίων τῆς Βονίτσης τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ναυπάκτου. Εἰς μάτην ὁ Ῥεσὶτ Πασσᾶς, ἐξακολουθῶν πεισματωδῶς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως, ἠγωνίσθη συγχρόνως ν' ἀναχαιτήσῃ τὴν πορείαν τοῦ Ἕλληνος πολεμάρχου διά τε τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ καὶ διὰ νέων

λογάδων ταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξ Ἀλβανίας προσεκάλεσεν ὑπὸ πολεμάρχους ὀνομαστούς, τὸν Μουσταφάμπεην καὶ τὸν Κεχαγιάμπεην. Τρεῖς νίκαι, ἡ περὶ τὴν Ῥάχωβαν, ἡ περὶ Τουρκοχῶρι, καὶ ἡ περὶ Δίστομον, ἐπεσφράγησαν τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη, καὶ διὰ τριῶν στεφάνων ἐκόσμησαν τὴν κεφαλὴν τῆς πνεούσης τὰ λοίσθια ἐπαναστάσεως ».

Μαθὼν ὅτι ἡ ἀκρόπολις κινδινεύει νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν, κατέλειπε τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ εἰς Μεσολόγγιον καὶ Λεβάδειαν, καὶ δραμὼν ταχὺς εἰς τὴν Ἀττικήν, προλαμβάνει τὴν καταστροφήν, ἐμπνέει θάῤῥος εἰς πάντας καὶ συνκεντρώνει περὶ αὐτὸν 10 χιλιάδας στρατὸν ἐκλεκτόν. Πόσα ἠδύνατο νὰ πράξῃ διὰ τοσαύτης δυνάμεως στρατηγός, μεγαλόνους καὶ ἀνδρεῖος οἷος ὁ Καραΐσκάκης! Ἀλλ' ἡ τύχη ἐφθόνησε τὴν Ἑλλάδα. Μικρὸς ἀκροβολισμὸς συμβὰς ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, μετεβλήθη εἰς μάχην λυσσώδη ὁ θόρυβος τῆς ὁποίας ἠνάγκασε τὸν στρατηγόν, καίτοι πάσχοντα ὑπὸ πυρετοῦ, νὰ ἐξέλθῃ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὶ βλέπει ! τοὺς Ἕλληνας τρεπομένους εἰς φυγήν. ! ! Ἀνάπτει τότε ἐκ θυμοῦ, καὶ ὁρμᾷ κατὰ τῶν Τούρκων, σύρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὅσους ἀπήντα ἐκ τῶν Ἑλλήνων· ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐμπνέει θάῤῥος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ φοβίζει τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὑπεχωρήσαντες εἰς τὴν ἀκατάσχετον ὁρμήν του, κατέφυγον εἰς τὰ ὀχυρώματά των. Ἰδὼν δὲ ὁ Κιουταχῆς ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ εἰσώρμουν οἱ Ἕλληνες, ἡγουμένου τοῦ Καραϊσκάκη· φοβηθείς, κινεῖ κατ' αὐτοῦ ἅπαν τὸ ἱππικόν του. Ἀλλ' ὁ Καραισκάκης ἐννοήσας ἐγκαίρως τὸν κίνδυνον, διατάττει ὑποχώρησιν, ἐξασφαλίσας οὕτω τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν. Ἐπελάθετο ὅμως ἑαυτοῦ ὁ ἀτρόμητος

στρατηγός· ἐκτεθεὶς ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὰς ἐχθρικὰς σφαίρας, ἐτρώθη καιρίως εἰς τὸ ὑπογάστριον, τὴν δὲ ἑπομένην ἡμέραν ἀπέθανεν.

Ἦτο ἡ 23 Ἀπριλίου 1827.

Ὠλόλυξεν ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας ἐπὶ τῇ θλιβερᾷ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου του, διότι τὸ σκληρὸν φάσγανόν του, ἀφήρει, ἐνωρὶς, ἀπὸ τῆς ἀγωνιώσης Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων του, ἥρωα ἀληθῆ καὶ μεγαλοφυᾶ στρατηγόν.

ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΖΑΡΗΣ.

Ὁ ἥρως οὗτος, υἱὸς τοῦ διασήμου πολεμάρχου Κίτσου Μπότσαρη, ἐγεννήθη ἐν Σουλίῳ τῷ 1770. Ὀλίγα ἐσπούδασε γράμματα, τὴν ἔλλειψιν ὅμως ταύτην ἀνεπλήρου ἡ φυσικὴ αὐτοῦ εὐφυΐα, καὶ ἡ, εἰς τόπους ὁπωσοῦν πολιτισμένους, πολυχρόνιος διατριβὴ αὐτοῦ.

Ὅτε ὁ θεῖος τοῦ Μάρκου, Νώτης Μπότσαρης, ἐπολέμει μετὰ τῶν στρατῶν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἔλαβε καὶ ὁ ἀνεψιὸς μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, ἐλπίζων ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς Σουλτανικὰς ὑποσχέσεις καὶ διατάγματα, ἤθελεν ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς Σουλιώτας ν' ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὰς ἑστίας των, καὶ ν' ἀπολαύσωσι τὰς ἰδιοκτησίας των, ἐὰν λαβόντες τὰ ὅπλα στρατεύσωσι κατὰ τοῦ, παρὰ τῆς Πύλης, προγραφέντος Ἀλῆ Πασσᾶ «καὶ συνεργασθῶσιν εἰς τὴν καταστροφήν του».

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ, κατὰ τὸ 1803, ὅτε οἱ Σουλιῶται ἠναγ-

κάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσιν, ἐγκατασταθέντες ἐν Σουλίῳ Τοῦρκοι, ἠρνήθησαν νὰ παραχωρήσωσιν αὐτοῖς τὴν πατρίδα, ἄνευ ῥητῆς διαταγῆς τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου, οἱ Σουλιῶται δυσαρεστηθέντες, ἀπεχωρίθησαν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ· καταλαβόντες δὲ θέσιν τινὰ παρὰ τὰ Ἰωάννινα, ὠχυρώθησαν ἐν αὐτῇ, καὶ περιέμενον. «Ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος, μεταφέρομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, φθάσας εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐκηρύχθη Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, διεκήρυξεν τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν φερμανλῆν ἤτοι προγεγραμμένον, τὸν ὠνόμασεν Καραλῆν εἰς καταφρόνησιν, καὶ τὸν ἐπολιόρκησεν. Αὐτὸς περιποιεῖται καὶ τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς εὐελπίζει διὰ τὴν πατρίδα των· ἀλλ' ὁ σκοπός του εἶναι εἰς τὸ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, καὶ ἤδη τοὺς ἐπιβουλεύει, διότι τὸν γίνονται παρατηρήσεις ὑπὸ ἐμπείρων Ἀλβανῶν, ὅτι καὶ ἀφ' οὗ ἐξολοθρευθῇ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ὁ Σουλτάνος θὰ εὕρῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας ἄλλους τόσους ἐχθροὺς φοβερωτέρους πολὺ πλέον ἐκείνου· οἱ δὲ Σουλιῶται ἐπληροφορήθησαν τοῦτο ἀπὸ φίλον των Ἀλβανὸν, καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν λαμβάνουσι πάντοτε ὑποσχέσεις ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον περὶ τοῦ Σουλίου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρους μέρους φροντίζουσι νὰ ἐξεύρωσι τρόπον τοῦ ν' ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον. Καὶ ἐν τοσούτῳ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, πληροφορηθεὶς τὰ κατ' αὐτοὺς, τοὺς στέλλει πιστὸν ἄνθρωπον καὶ ζητεῖ τὴν συμμαχίαν των, ἀλλ' ἐκεῖνοι γνωρίζοντες τὸ δόλιον τοῦ χαρακτῆρός του, δὲν δίδουσι πίστιν. Ἐν τούτοις λαμβάνουσιν ἐπιστολὴν ἀπὸ Κέρκυραν, συμβουλεύουσαν νὰ λάβωσι τὸ φρούριον, νὰ τὸν δώσωσιν ὁμήρους, καὶ νὰ συμμαχήσωσι, τὴν δὲ ἐπιστολὴν ταύτην, ὑποτίθενται ὡς ὑπαγόρευμα τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἑ-

πομένως συμφωνοῦσι διὰ τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου, νὰ τοὺς δώσῃ τὸ Σοῦλι, καὶ πεντακοσίας χιλιάδας γροσίων, καὶ μισθὸν ἀνὰ ἑκατὸν γρόσια τὸν μῆνα εἰς ἕκαστον Σουλιώτην καὶ εἰς ὅσους ἄλλους τῶν Ἑλλήνων ἤθελον συνεκστρατεύσει, καὶ ὅμηρον τὸν υἱόν του Σελίμπεην. Τὸν ἔδωκαν δὲ καὶ ἐκ μέρους των ὁμήρους τὸν Κῶστα Μπότζαρην μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μάρκου, τὸν Κῶστα Ντσαβέλαν, τὸν Ναστούλην Δαγγλῆν καὶ τὸν Κίτσον Κολιοδημήτρην. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Σοῦλι, ἀφήσαντες τὸν Νότην Μπότσαρην νὰ λάβῃ τὰ χρήματα καὶ τὸν Σελίμπεην. Τὴν ἐπομένην νύκτα ἀνεχώρησεν καὶ οὗτος μὲ τὸν ἔγγονόν του Χουσεὴν Πασσᾶν, συνεισφέρων ἀντὶ πεντακοσίων, μόνον ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων. Ἔφθασαν δὲ εἰς τὸ Σοῦλι, φέροντες διαταγὴν εἰς τοὺς κατοίκους διὰ νὰ τὸ παραλάβωσι· πλὴν, ἂν καὶ ἤθελον δὲν τολμῶσι νὰ τὸ παραδώσωσι, καὶ οἱ Σουλιῶται βιάζονται νὰ τοὺς πολεμήσωσι, καὶ τὴν 6 Δεκεμβρίου εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ νικηταὶ, καὶ οἱ Τοῦρκοι φεύγουσιν ἐκεῖθεν μὲ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ πράγματά των.

Ἐγκατασταθεὶς οὕτω ὁ Μάρκος ἐπὶ τῶν γυμνῶν μὲν ἀλλ' ὑπερηφάνων ὀρέων, τῆς πατρίδος του, δὲν κατήρχετο ἐκεῖθεν ἢ ὅπως σφάξῃ ὅσον περισσοτέρους ἠδύνατο Τούρκους· ἐπανήρχετο δὲ πάντοτε, πλήρης δόξης καὶ λαφύρων.

Δὲν θὰ περιγράψωμεν οὐδὲ θ' ἀριθμήσωμεν τὰς ὁποίας συνῆψεν μάχας, τοὺς θριάμβους, τὰ τρόπαια, ὅσα ἤγειρεν ὁ υἱὸς οὗτος τῆς δόξης.

Ὀλιγώτερον τῆς ἡμέρας ἀρκεῖ εἰς τὸν ἀετὸν τοῦτον, νὰ κατέλθῃ ἐκ τῶν ἀγρίων ὀρέων του, ν' ἁρπάσῃ κατακόψῃ καὶ

διασκορπίσῃ εἰς Κομψάδας, πολεμοφόδια, τροφὰς καὶ τοὺς συνοδεύοντας ταῦτα ἱππεῖς, μετὰ δὲ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, νὰ τὰ καταλάβῃ, καὶ οὕτω διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἰωαννίνων καὶ Ἄρτης· συνάψας δὲ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, αἱματηρὰν μάχην, ἔτρεψε τοὺς ἐχθροὺς εἰς φυγὴν, κατασφάξας τριακοσίους ἐξ αὐτῶν.

Ἐνισχύσας μετὰ τοῦτο, τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, τὸ ὁδηγεῖ κατὰ τῆς Ῥιγιάσας, καὶ γίνεται κύριος τοῦ ἐκεῖ φρουρίου. Τὸν ἕνα θρίαμβον διαδέχεται ἕτερος. Δὲν παρῆλθεν ἡ μικρὸν μετὰ τὴν δι' ἐφόδου ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου, καὶ ἐπιπίπτει μετὰ τεσσάρων μόνον ἑκατοντάδων κατὰ χιλίων πεντακοσίων Γιανιτζάρων, κατεχόντων θέσιν τινὰ πλησίον τῶν Ἰωαννίνων, φονεύει ὄχι ὀλίγους, τοὺς δὲ λοιποὺς διασκορπίζει. Ἀλλ' ἄπληστος δόξης δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Θέλει πρὶν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου νὰ προσθέσῃ καὶ δεύτερον. Ὁρμᾷ λοιπὸν κατὰ τῆς κωμοπόλεως Κασμηρᾶς, τὸ ἐκεῖ ὅμως ὀχυρωμένον Τουρκικὸν σῶμα ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ὁρμήν του. Ἀγανακτῶν τότε ὁ φλογερὸς οὗτος πολεμιστὴς, διότι εὑρίσκει ἐχθροὺς ἀνάνδρους κατὰ τὴν πορείαν του ταύτην, τρέπεται πρὸς ἀριστερὰ, καὶ τοποθετεῖται παρὰ τὴν Πλάκαν, περιμένων νὰ κατασυντρίψῃ ἐκεῖ, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐπληροφορήθη, θὰ διήρχετο ἐχθρικὸν σῶμα, συνάπτει πάλην λυσσώδη μετ' αὐτοῦ ζητοῦντος νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον, ἀλλὰ πληγὴ τὴν ὁποίαν λαμβάνει κατὰ τὸ μικρὸν, σώζει τοῦτο ἐκ παντελοῦς καταστροφῆς.

Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ ἐκτείνῃ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας του, ἤγειρε κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 τὰ Γραμμενοχώρια εἰς

ἐπανάστασιν, ἔτρεξε δὲ ἐκεῖ, πρὶν εἰσέτι θεραπευθῇ ἐντελῶς ἐκ τοῦ τραύματός του, ὅπως ταχύτερον διαδόσῃ τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπειλεῖται ἐκ νέου τὸ Σούλιον, ταχὺς ἐπανέρχεται τότε ὁ Μάρκος ἐκεῖ, καὶ τὸ Σούλιον σώζεται. Εἰς τὰ Γραμμενοχώρια ἐν τούτοις, ἡ ὑπὸ τῆς παρουσίας τούτου, ἀναφλεχθεῖσα ἐπανάστασις, ἀπεσβέσθη, διότι καὶ σῶμα ἰσχυρὸν ἐπέπεσε κατ' αὐτῆς. Ὁ Μάρκος ὅμως ἐξεδικήθη πολὺ ταχέως ἐπὶ τούτῳ, διότι προσβαλὼν εἰς Κομιτζάδας τὸν Χασὰν Πασᾶν, βαδίζοντα ἐξ Ἄρτης πρὸς τὰ Ἰωάννινα μετὰ τρισχιλίων περίπου, διήρπασε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια, ἐφόνευσε πολλοὺς ἐκ τοῦ στρατοῦ του, καὶ ἠνάγκασε τὸν Πασσᾶν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἔντρομος, καὶ κατησχυμμένος ἂν καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἄρταν.

Ὅτε ὁ πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἠπείρου, ὁ Μάρκος μετέβη τότε παρ' αὐτῷ καὶ ἐζήτησε τὰς διαταγάς του.

Γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, ἥτις εὗρεν ἐν Πέτα τὸν τάφον της, ἕνεκα, τῆς μυσαρᾶς προδοσίας τοῦ Γώγου Μπακόλα. Εἰς μάτην ὁ Μάρκος ὡς λέων παροξισμένος ἐβρυχᾶτο ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ Δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν φοβερὰν καταστροφήν. Τὸ αἷμα πολλῶν λογάδων Ἑλλήνων καὶ φιλλελήνων, ἐχρωμάτισεν ἐρυθρὰς τὰς πέριξ τοῦ χωρίου πεδιάδας. Ὁ ἡρωισμὸς συμπλέκεται καὶ μὲ τὰ στοιχεία, παλαίει δὲ καὶ νικᾷ, ἀλλ' ἐν ἀνοικτῷ πάντοτε πεδίῳ· ἐν ᾧ οὐδὲν ἰσχύει κατὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς προδοσίας.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, δὲν ἀπέμει-

νεν ὁ Μάρκος ἢ μὲ ἐννενήκοντα μόνον στρατιώτας. Ἤρκει ὅμως ἡ δύναμις αὕτη εἰς τὸν ἀτρόμητον πολέμαρχον, ὅπως καταλάβῃ δι' αὐτῆς τὸ ἀντικρὺ τοῦ Αἰτωλικοῦ κείμενον Κεφαλόβρυσον, καὶ διαμφισβιτήσῃ ἐκεῖ πεισματωδῶς, τὴν δίοδον κατὰ τοῦ πρὸς τὸ Μεσολόγγιον βαδίζοντος φοβεροῦ ἐχθροῦ, ὅστις ὅπως διέλθῃ ἐκεῖθεν καὶ βαδίσῃ πρὸς ἀναζήτησιν τάφου ἀδόξου, βαρύτατα, ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ Μάρκου, νὰ πληρώσῃ διόδια.

Ἀποχωρήσας ἀπὸ Κεφαλόβρυσον ὁ Μάρκος ἀφίχθη μετὰ δεκαπέντε μόνον ἀνδρῶν εἰς Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο ζωηρὸν νὰ κινήσῃ τῆς οἰκουμένης τὸ ἐνδιαφέρον, καὶ οὐχὶ ἅπαξ νὰ κλονίσῃ βιαίως τὰς καρδίας, νὰ πληρώσῃ δὲ λύσσης τὰ πολυτελῆ, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον βδελυρὰ, καταγώγια, ἐν οἷς οἱ τοῦ Σουλτάνου ἀδελφοὶ ἀπέκαμον περιμένοντες τὴν εὐλογημένην δι' αὐτοὺς ὥραν, νὰ σφίγξωσιν τὴν αἱμοσταγῆ αὐτοῦ χεῖρα, καὶ τὸν συγχαρῶσιν ἐπὶ τῷ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν θριάμβῳ του.

Εἰς Μεσολόγγιον εὗρεν ὁ Μπότσαρης τὸν Μαυροκορδάτον, τεθλιμμένον μὲν διὰ τὴν συμφορὰν, ἀλλ' ἀκατάβλητον, καὶ ἀπόφασιν ἔχοντα ν' ἀψυφήσῃ τῆς τύχης τὴν δυσμένειαν.

Μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἦσαν ὁ Δημήτριος Μάκρῆς, ὁ Θεόδωρος Γρίβας καὶ ὁ Δημοτσέλιος. Ἀλλ' ἡ ὑπ' αὐτοὺς δύναμις, δὲν ὑπερέβαινε τοὺς ἑκατονπεντήκοντα, ἂν δὲ εἰς τούτους προστεθῶσιν καὶ τριακόσιοι περίπου Μεσολογγῖται ὑπὸ τὸν Ραζικότσικαν, οἱ Ἀθάνατοι τοῦ Μεσολογγίου προασπισταὶ δὲν ἠριθμοῦντο οὔτε εἰς πεντακοσίους. Συμβουλίου δὲ γενομένου οἱ πλείονες αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μπότσαρης, ἐγνωμοδότουν, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ Μεσολόγγιον, ἐν ᾧ δὲν θὰ ἠδύ-

νατο, ὡς ὑποπτεύοντο, οὐδὲ κατὰ τὰς πρώτας ἐφόδους ἡ σμικρὰ δύναμίς των ν' ἀντιταχθῇ· προσεπάθουν δὲ νὰ πείσωσι τὸν Μαυροκορδάτον, ὅπως συναινέσῃ καὶ καταλάβωσιν θέσιν ἄλλην ὀχυρωτέραν, ἥτις ἀναπληροῦσα τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀριθμοῦ, νὰ καταστήσῃ δυνατὴν αὐτοῖς παρατεταμένην ὁπωσοῦν ἀντίστασιν, ἐξ ἧς πολλὰ ἐδικαιοῦντο νὰ προσδοκῶσιν.

Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος οὐδὲ θέλων κἂν νὰ συζήσῃ τὰς γνώμας ταύτας, αἱ ὁποῖαι, ἤξιζον ἀναμφιβόλως, τὸν κόπον τῆς συζητήσεως, ἀπόφασιν δ' ἔχων νὰ ταφῇ ἐν Μεσολογγίῳ μᾶλλον, ἢ νὰ ἐξέλθῃ ζῶν ἐκ τοῦ προπυργίου τούτου τῆς Πελοποννήσου, λακωνικὴν καὶ ἀξίαν, ἀληθῶς, ἑαυτοῦ, ἔδωκεν ἀπάντησιν, «ὅστις θέλει ἂς ἐξέλθῃ ἐντεῦθεν, εἶπεν, ἐγὼ ἐδῶ θὰ ταφῶ,» «ἀλλὰ καὶ ἐγὼ μετὰ σοῦ,» ἀπήντησεν, ὁ μεγαλόψυχος Μάρκος, ἐνθουσιασθεὶς καὶ εἰς ἄκρον συγκινηθεὶς ἐπὶ τῇ ἡρωϊκῇ ἀποφάσει τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

Ἀρχηγοὶ λέοντες, εἰς λέοντας μετέβαλον εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς, ὑπὸ τόσης συμφορᾶς ἐπτοημένους ὀλίγους ἄνδρας. Τὰς μεμψιμοιρίας δὲ αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπελπιστικοὺς ψυθιρισμοὺς, διεδέχθησαν βρυχηθμοί. Ἐνῷ δὲ τὸ τεῖχος καὶ οἱ προμαχῶνες ἐπεδιωρθοῦντο μετὰ πυρετώδους δραστηριότητος, ἡ τάφρος ἐκαθαρίζετο ἐκ τῶν πετρῶν καὶ χωμάτων, ἐξ ὧν ἦτο πλήρης, αἱ μάχαιραι ἠκονίζοντο, ἠκούετο συγχρόνως ψαλλόμεννον, τὸ *κλέφτικον* ἐκεῖνο:

«Ὅσῳ 'ν ὁ Λιάκος ζωντανὸς Πασσᾶ δὲν προσκυνάει»
«Πασσᾶ τοῦ ἔχει τὸ σπαθὶ, Βεζύρι τὸ ντουφέκι».

Αἱ Τουρκικαὶ ἐν τούτοις ὀρδαὶ, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσαι, τὸν Ὀμὲρ Βριώνην, τὸν Κιουταχῆν, τὸν Μπόσνα Πασσᾶν, καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς, Ἀλβανοὺς προχωροῦσιν ὁρμητικαὶ, τὴν δὲ 25 Ὀκ-

τωδρίου ἀφίχθησαν πρὸ τῶν μικρῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου, στρατοπεδεύουσιν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἀρχίζουσι νὰ πολιορκῶσι τὴν μέλλουσαν νὰ πληρώσῃ διὰ τοῦ ὀνόματός της τὸν κόσμον σύμπαντα, ἀλλ' ἤδη ἄγνωστον καὶ ἄσημον πόλιν, καὶ ἰδοὺ οἱ ἐν αὐτῇ ὀλίγοστοι ἥρωες ἀποκεκλισμένοι, οὐχὶ μόνον διὰ ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ θαλάσσης. Ἀφίχθητὴν ἐπιοῦσαν τῆς 25 ἐκεῖ ὁ Γιουσοὺφ Πασσᾶς μετὰ δυνάμεως ναυτικῆς.

Ἡ ἐπίθεσις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἤρξατο σφοδρὰ, ἀλλ' ἄμυνα σφοδροτέρα, ἠνάγκασε τοὺς ὑπὸ τοῦ Βαρνακιώτου διαβουκοληθέντας Τούρκους, νὰ σκεφθῶσι, μήπως ἦτο συμφερώτερον δι' αὐτοὺς νὰ λάβωσι διὰ συνθήκης μᾶλλον τὸ Μεσολόγγιον. Ἐνῷ δὲ ἀφ' ἑνὸς δίδουσιν ἑξαήμερον προθεσμίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅπως σκεφθῶσι περὶ παραδόσεως, στέλλουσιν ἀφ' ἑτέρου καὶ πρὸς τὸν Μάρκον, τὸν Ἀλβανὸν Ἀγοβάσαρ παλαιὸν φίλον του, ὑποσχόμενοι δι' αὐτοῦ (οἱ μωροὶ!) χρυσὸν ἄφθονον, ἂν κατορθώσῃ νὰ πείσῃ τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἐξέλθωσι τοῦ Μεσολογγίου. Ὠρέχθη ὁ Μάρκος, δῆθεν, καὶ ἐδέχθη τὴν προσφορὰν, ἀλλ' ὅπως πείσῃ καὶ «τοὺς φράγκους τοῦ Μαυροκόρδάτου» ἐζήτησε παρὰ τοῦ, ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη, ἀποσταλέντος αὐτῷ, Ἀγαβάσαρ, προθεσμίαν ὀλιγοήμερον, ἐκφράσας τὴν πεποίθησιν, τὴν ὁποίαν ἀγαλλόμενος ἤκουσεν ὁ εὔπιστος οὗτος Ἀλβανὸς, ὅτι πολυχρόνιος πρὸς τοῦτο ἐργασία ἦτον ὅλως περιττή. Ἡ προθεσμία ἐδόθη ἀνυπόπτως. Τοῦτο ἐπεθύμουν οἱ Ἕλληνες, τοῦτο ἐπόθει σφοδρῶς ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ἐπικαλεσθεὶς ἐγκαίρως τὴν βοήθειαν τῆς Κυβερνήσεως, οὐδόλως, ἀμφίβαλλεν ὅτι θὰ ἐπέμποντο αὐτοῖς ἀρκοῦσαι ἐπικουρίαι.

Ὁ Κιουταχῆς ἐν τούτοις διαφωνῶν πρὸς τὸν Ὀμὲρ Βριώ-

νην, ἐπεθύμει, ὅπως διακοπτομένων τῶν διαπραγματεύσεων ἀρχίσει, τὸ πῦρ. Τοὺς δὲ πολιορκουμένους ἐφαίνετο λησμονήσασα ἡ Κυβέρνησις, ἐνῷ ἡ δοθεῖσα τῷ Μάρκῳ προθεσμία ἔληγεν. Ἡ ἐπιτηδειότης ὅμως τοῦ Μπότσαρη, ὅστις χάριν τῆς πατρίδος ἠναγκάσθη νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀλωπεκὴν, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ καί δευτέραν παρὰ τοῦ 'Ομὲρ Βριώνη προθεσμίαν. Ὅτε δὲ πρὶν εἰσέτι ἐκπνεύσῃ καὶ αὕτη, σφριγῶντες μαχηταὶ, ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, 'Ανδρέαν Ζαήμην,Λόντον καὶ ἄλλους, ἀφίχθησαν εἰςΜεσολόγγιον, ὁ Μάρκος ἀπορρίψας τὸ προσωπεῖον «δὲν δύναμαι, λέγει πρὸς τὸν 'Αγοβάσαρ, νὰ πράξω τίποτε εἰς τὸ ἑξῆς, διότι ἔφθασαν ὁ Μαυρομιχάλης καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι μὲ πλῆθος στρατευμάτων».

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Μάρκου, κατέστησε φρενήρη τὸν ἐξαπατηθέντα 'Ομὲρ Βριώνην. Πῦρ φοβερὸν, πυκνὸν, συνεχὲς, διατάττει κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Πῦρ ὅμως ὀλιγώτερον πυκνόν, πλὴν περισσότερον φονικὸν, αὐξάνει τὴν λύσσαν τοῦ Τούρκου 'Αρχιστρατήγου, ὅστις ἐπὶ τέλους ἀπέκαμε πυροβολῶν, καὶ ἤρξατο ἐλπίζων εἰς νυκτερινὴν ἔφοδον.

Γνωστὸν πῶς ἀπέληξεν αὕτη· ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, πεντακόσια πτώματα, ἐπλήρωσαν τὴν πέριξ τοῦ τοίχους τάφρον. Ἦτο ἡ νὺξ τῆς 25 Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἐπεχείρισε τὴν, μετὰ μεγάλης μυστικότητος, καὶ καλῶς προπαρασκευασθεῖσαν ἀποφασιστικὴν ταύτην ἔφοδον ὁ 'Ομὲρ Βριώνης. Ὁ πονηρὸς 'Αλβανὸς ἐπίστευεν ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην οἱ Ἕλληνες θὰ εὑρίσκοντο ἐν τῷ ναῷ ὅπως ἀκούσωσι ψαλλόμενον τὸ « χριστὸς γεννᾶται ». 'Αλλ' ἡ τύχη ἐδείχθη τῷ Τούρκῳ ἀρχιστρατήγῳ δυσμενής. Χριστιανός τις ἐξ 'Ηπείρου, ὑπηρετῶν ἐξ ἀνάγκης

ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ, κατώρθωσεν εὐτυχῶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς Ἕλληνας, περὶ τῆς προπαρασκευαζομένης φοβερᾶς ἐφόδου, ὡς καὶ περὶ τῆς ὥρας καθ' ἣν ἀπεφασίσθη. Οὕτω δὲ ἐγένετο αἴτιος ὁ καλὸς οὗτος χριστιανὸς, ὅπως ὑμνήσωσι τὴν γέννησιν τοῦ Λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου, οἱ ὁμόδοξοι αὐτοῦ, κεραυνοβολοῦντες καὶ σφάζοντες τοὺς διώκτας τῆς ὁποίας ἐκήρυξεν οὗτος ἐν τῷ κόσμῳ θρησκείας.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐφόδου, ἔλυσαν οἱ Τοῦρκοι τὴν πολιορκίαν. Μετὰ τόσης δὲ βίας ἀνεχώρησαν ὥστε αἱ ἀποσκευαὶ τὰ πυροβόλα, καὶ ἄλλα πράγματα ἐγκατέλειψαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Μαθὼν δὲ ὁ Μάρκος, ὅτι οἱ ἐχθροὶ διευθύνοντο πρὸς τὸ Βραχῶρι, προσεπάθησε νὰ πείσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς, ὅπως καταδιώξωσιν αὐτούς· ἀλλ' ἡ διαφωνία δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμίας του ταύτης.

Ταχέως ὅμως κατενόησαν πάντες ὁποῖον σέβας ὤφειλον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Μάρκου, ὅτε οἱ ἐχθροὶ, ὑπὸ πανικοῦ κυριευθέντες, καὶ νομίζοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες σπεύδουσι πυκνοὶ κατόπιν αὐτῶν, ἔτρεχον καὶ ἔτρεχον ὅπως ὅσον ἔνεστι μακροτέρας παρεμβάλωσι μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποστάσεις, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὸν, ἐκ τῆς πολυομβρίας πλημμυρίσαντα Ἀχελῷον, νομίζοντες αὐτὸν βατόν.

Τόσοι ἐπνίγησαν τότε ἐκεῖ, ὥστε θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο ἐῤῥίφθησαν ἐν τῷ ποταμῷ ἐκείνῳ.

Ἀλλὰ πόσοι θὰ ἐσώζοντο ἐὰν ἔσπευδον πάντες πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν, πειθόμενοι εἰς τὸν Μάρκον;

Ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐσκίρτα ὑπὸ χαρᾶς διὰ τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ θριάμβους, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νομίσασα τότε,

δίκαιον ν' ἀμοίψῃ καὶ τὸν Μάρκον, διὰ τοὺς τόσον περιφανεῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνας του, διώρισεν αὐτὸν στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀληθῶς γενναιόφρρων οὗτος ἀνὴρ, βλέπων ὅτι τοῦτο δυσαρέστει τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς τοῦ μέρους ἐκείνου, ἐξαγαγὼν τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας ἐκ τοῦ κόλπου του, καὶ δεικνύων αὐτὸ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, ἐνῷ τὴν ἄλλην ἔφερεν ἐπὶ τῆς σπάθης του «ἐὰν εἶπεν, εἶμαι, ἢ γίνω, δόξης τινὸς ἄξιος, ἡ σπάθη αὕτη θὰ μὲ δοξάσει, καὶ ὄχι τοῦτο τὸ χαρτί». Ἀσπασθεὶς δὲ αὐτὸ μετὰ σεβασμοῦ, ὅπως μὴ δειχθῇ ἐπιλήσμων τῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καθηκόντων, τὸ ἔσχισε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν περὶ αὐτόν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἄγων δύο καὶ πλέον χιλιάδας, ἐξεστράτευσε πρὸς τὸ Καρπενῆσι, ὅπως φράξῃ τὸν δρόμον τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁρμήσαντος Μουσταφᾶ Πασσᾶ τῆς Σκόδρας, ὅστις φοβερᾶς ἡγούμενος στρατιᾶς, συνέτριβε πᾶν τὸ πρὸς τὴν πορείαν του παρεμβαλλόμενον πρόσκομμα, καὶ ἐβάδιζεν εὐθὺ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου.

Φθάσας πλησίον τοῦ Καρπενησίου ὁ Μάρκος, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἐχθροῦ, ἐξ 7 περίπου χιλιάδων συγκειμένη, καὶ ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἐμπείρου Ντσελλαλεδίμπεη, ἐπροχώρει πυρπολοῦσα καὶ σφάζουσα, καὶ κυριεύσασα τ' Ἄγραφα ἐμέστωσε ταῦτα ἐξ αἱμάτων καὶ ἐρειπίων, βαίνουσα δὲ πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς, ἔστη πρὸ τοῦ Καρπενησίου, καὶ κατέλαβε τοὺς κήπους καὶ τοὺς λειμῶνας αὐτοῦ ἐν οἷς καὶ ἐστρατοπέδευσεν· ἀπεφάσισε νὰ κτυπηθῇ ἐκεῖ μετὰ τῶν Τούρκων, ἐπιπίπτων νυκτὸς κατὰ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν.

Ὁ Κίτσος Τσαβέλας καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοί, φρονοῦντες ὅτι συμφερώτερον ἦτο νὰ κτυπηθῇ ὁ ἐχθρὸς παρὰ τὰ στενά, ἅτινα ἀναγκαίως θὰ διήρχετο ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγιον, προσεπάθησαν ν' ἀποτρέψωσιν τὸν Μάρκον τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Ἀλλ' ἰδόντες, ὅτι οὗτος ἐπέμενε νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὰ ἀποφασισθέντα, ὑπέσχέθησαν αὐτῷ ὅτι θέλουσι καὶ οὗτοι ὁρμήσει κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους, ἅμ' ἀφοῦ ἤθελε δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου.

Ὁ δὲ Μάρκος, ἂν καὶ δὲν ἠκολούθησαν αὐτὸν πλείονες τῶν δύο ἑκατοντάδων, δοὺς πρῶτον τὸ σύνθημα, δι' ἑνὸς πυροβολισμοῦ, ἐπιπίπτει τὴν νύκτα τῆς ἐνδεκάτης Αὐγούστου κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Μὲ τὸ ξῖφος εἰς τὰς χεῖρας καὶ προσέχοντες ὅπως μὴ ποιήσωσι κρότον, ὥρμησαν οἱ παράτολμοι οὗτοι ἄνδρες κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Ἤρχισε τότε σφαγὴ τρομερά. Οἱ Τοῦρκοι καταπτοηθέντες ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης ἐπιθέσεως, ἠγνόουν πῶς νὰ σωθῶσιν· ἀλλ' ἐνῷ ὁ Μάρκος ὥρμα ξιφήρης ἀναζητῶν τοὺς Πασσάδας, πληχθεὶς ὑπὸ σφαίρας ἐπὶ τοῦ μετώπου ἔπεσεν ἄπνους. Τότε οἱ Σουλιῶται παραλαβόντες τὸν ἔνδοξον νεκρὸν καὶ τοὺς ἄλλους πληγωμένους, ἀπεσύρθησαν ἡσύχως ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἀφοῦ τὸ ἐπότισαν δι' ἀφθόνου Τουρκικοῦ αἵματος.

Τοιοῦτον ἔλαβεν ἔνδοξον τέλος ὁ ἀντίζηλος οὗτος τοῦ Ἄρεως.

Ὁ Μάρκος ὑπῆρξε βεβαίως, λέγει ὁ Παπαρηγόπουλος, εἷς τῶν ἡρωϊκοτάτων καὶ τῶν εὐγενεστάτων τύπων τοῦ Ἕλληνος μαχητοῦ. Δὲν εἶχε τὸ πολυμήχανον τοῦ Κολοκοτρώνη πνεῦμα, δὲν εἶχε τὸ μεγαλεπήβολον πνεῦμα ὅπερ ἀπεκάλυψε

περὶ τὰ τέλη τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Καραϊσκάκης. Λόγῳ ἀφοσιώσεως ὅμως καὶ προσωπικῆς ἀνδρείας, οὐδεὶς ἦτο αὐτοῦ ἐνάμιλλος. Ἡ χρηστότης ἦτο ἐζωγραφημένη εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἡ καλοκαγαθία ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν τρόπων καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἦτο ἀρνίον κεκτημένον καρδίαν λέοντος. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔλεγον ὅτι ἂν ἦτο Μουσουλμάνος ἤθελον πιστεύσει, ὅτι ὁ προφήτης Ἀλῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γῆν ».

Ἐν βραχυλογίᾳ· πατριωτισμὸς, ἀφέλεια, ἡρωισμὸς, ἰδοὺ ὁ Μάρκος, ἰδοὺ ὁ βίος του.

Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεφέρθη τὴν δωδεκάτην Αὐγούστου εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ἐκηδεύθη μετὰ πομπῆς.

Ἀπέθανε τριακοντούτης. Ὁ θάνατός του κατέθλιψε τὴν Ἑλλάδα.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

Ὁ ἐξοχώτερος τῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας, Λάζαρος Κουντουριώτης, ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1769.

Πολλαὶ ὑπάρχουσι γνῶμαι περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς περικλεοῦς οἰκογενείας τῶν Κουντουριωτῶν. Πλανῶνται ὅμως οἱ πιστεύοντες ὅτι κατάγεται αὕτη ἐκ τῶν Κουντούρων τῆς Μεγαρίδος, συμπεραίνουσι δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ὁποίας φέρει ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐπωνυμίας.

Ἀλλ' οὔτε οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι κατὰ τὸ 1862 μετέβη

ἐκ τῆς Ἀρκαδίας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Κουντουριωτῶν» ἀκριβῶς ἔσχεν πληροφορίας.

Ὡς οἱ περισσότεροι τῶν πρώτων οἰκιστῶν τῆς νήσου, οὕτω καὶ ἡ τῶν Κουντουριωτῶν οἰκογένεια, κατήγετο ἐκ τοῦ ἐκ Πελοποννήσου Κρανιδίου, ἔφερε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐν Ὕδρᾳ ἐγκατάστασίν της τὴν ἐπωνυμίαν Ζέρβα, ἥτις ἐλησμονήθη, ἀφ' ὅτου ὁ πάππος τοῦ Λαζάρου Χατζῆ Γεώργιος Ζέρβας ἢ Κουντουριώτης ἐπανῆλθεν ἐκ τῶν Κουντούρων, ὅπου εἶχε μεταβῆ, προσκληθεὶς ὑπὸ πατρικοῦ φίλου, ἐνδεδυμένος τὴν ἐνδυμασίαν ἣν ἔφερον οἱ Κουντουριῶται.

Ὁ υἱὸς τοῦ Χατζῆ Γεωργίου τούτου, Ἀνδρέας Κουντουριώτης καὶ οὐχὶ πλέον Ζέρβας ἢ Κουντουριώτης, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Λαζάρου Κοκκίνη, ἀνδρὸς εὐπορωτάτου καὶ σημαίνοντος ἐν τῇ νήσῳ, οὐχὶ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῶν περικοσμούντων αὐτὸν ἀρετῶν, δύο ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τέκνα, τὸν Λάζαρον, καὶ τὸν κατὰ δεκατρία ἔτη νεώτερον τούτου, Γεώργιον.

Τίμιος, φιλόπατρις, καὶ ὑπὸ πολλῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν κεκοσμημένος ὁ Ἀνδρέας Κουντουριώτης, ἀνέθρεψε καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἐν ταῖς ἀρεταῖς ταύταις. Ἐνῷ δὲ τὸ ζῶν παράδειγμα, ὁ ἐνάρετος πατὴρ, ἐπενήργει αἰσίως ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐφυοῦς Λαζάρου, δὲν ἠμελεῖτο, καὶ ἡ τῆς τῶν προπατόρων γλώσσης σπουδή. Τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἐδιδάσκοντο τότε ἐν τῇ νήσῳ. Μέχρι δὲ τοῦ 14 ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, διδασκόμενος ὁ Λάζαρος τὴν γλῶσσαν τῶν προπατόρων, κατώρθωσε διὰ τῆς εὐφυΐας του νὰ γένηται ἐγκρατὴς ταύτης, καὶ ἐννοεῖ τοὺς μεγάλους τῆς ἀνθρωπότητος διδασκάλους.

Δυστυχῶς, περιστάσεις ζοφεραὶ, δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν φιλομαθῆ νέον, νὰ μεταβῇ, ὡς ἐπεθύμει, εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐκτείνει τὸν κύκλον τῶν γνώσεών του, φοιτῶν εἰς τὰ ἐν αὐτῇ Πανεπιστήμια.

Ἡ βάρβαρος ἐξουσία, ἠνάγκασε τὸν μὲν πατέρα τοῦ Λαζάρου νὰ ἐκπατρισθῇ, αὐτὸν δὲ τοῦτον νὰ διακόψῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, καὶ ἐν τρυφερᾷ εἰσέτι ἡλικίᾳ, νὰ «πέσῃ εἰς τὰ βάσανα», καὶ εἰς τὰς περὶ τῶν τοῦ οἴκου, καταναλισκούσας φροντίδας καὶ εὐθύνας.

Μόλις εἶχε λοιπὸν συμπληρώσει τὸ 14 τῆς ἡλικίας του ἔτος, ὁ νέος Κουντουριώτης, καὶ ἤρξατο γευόμενος, τὰς οὐχὶ συνήθεις ἐν τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ πικρίας, τοῦ προσκαίρου τούτου βίου. Ἀλλ' ἔκτοτε ἐδείχθη τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τὸ κάλλος καὶ ἡ δύναμις.

Ἡ δὲ, ὅτε μὲν ἐξευγενίζουσα καὶ ἐξυψοῦσα, ὅτε δὲ, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστερον, ἐξαχρειοῦσα καὶ ταπεινοῦσα, δυστυχία, θῦμα εὐάλωτον δὲν εὗρεν ἐν τῷ τρυφερῷ νεανίσκῳ. Εἰδὼς κάλλιστα ὁ, μὲ σύνεσιν γέροντος εὐτυχήσας, τόσον προώρως νὰ κοσμηθῇ Λάζαρος, ὅτε, ἡ δειλία εἶναι ἧττα, καταστροφὴ, ἐξουδένωσις, καὶ ὅτε, πᾶσα συμφορὰ, ἂν μὴ καταβάλλῃ ἐκεῖνον ὃν πλήττει, ἔρχεται ὅπως παρέλθῃ, δὲν ἐδειλίασεν, ἀλλ' ἀντεπεξῆλθε μεθ' ὅσης αὐτῷ δυνάμεως κατὰ τῆς δυσμενείας τῆς τύχης, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡττήθη· καὶ ἦτο τότε—τὸ σημειοῦμεν καὶ ἐκ δευτέρου, ὅπως τὸ ἀναγνώσωσιν οἱ ἐν τῷ πελάγει τοῦ βίου ῥιπτόμενοι, χωρὶς νὰ ἔχωσι πυξῖδα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον πεποίθησιν, καὶ διὰ τοῦτο ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου κύματος καταποντιζόμενοι —ἦτο λέγωμεν μόλις δεκατετραέτης.

Καὶ ὑπὸ μὲν τῆς, ἐκ τῆς στερήσεώς του, ὃν ὑπερηγάπα βεβαίως πατρὸς, θλίψεως, δὲν κατεβλήθη. Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς κατεπολέμει διὰ θελήσεως ἰσχυρᾶς τοὺς, ὑφ' ὧν περικυκλοῦται ἡ ἄπειρος νεότης, πειρασμοὺς, καὶ πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ὅπως μὴ χωρισθῇ ὁλοτελῶς τῶν ποθητῶν αὐτῷ βιβλίων· ἐπήρκει ἀφ' ἑτέρου, ὡς οἰκογενειάρχης συνετὸς καὶ πολύπειρος, καὶ εἰς τὰς τῆς οἰκογενείας ἀνάγκας καὶ μερίμνας, ἐν αἷς τὴν πρώτην κατεῖχον θέσιν, αἱ περὶ ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ Γεωργίου. Μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πατρὸς εἰς Γένουαν ἔνθα ἤρξατο νὰ μετέρχηται τὴν ἐμπορίαν, ἀνταπεκρίνετο μετ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη ἤρξατο τότε νὰ προσμειδιᾷ αὐτῷ. Ἡ ἐλαττωθεῖσα περιουσία ηὐξάνετο ἐπαισθητῶς. Ὁ πατὴρ ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ξένης γῆς εἰς τὴν πατρίδα, εὐτυχὴς πλέον ἐν τοῖς κόλποις τῶν φιλτάτων του. Αἱ ἐπιχειρίσεις εὐοδοῦντο, ὁ δὲ χρυσὸς ἔρρεεν ἄφθονος ἐν τοῖς κιβωτίοις τῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ἡ ὀλβιώτης δὲν προεκάλει κατ' αὐτῆς, ὡς συνήθως συμβαίνει, τὴν καταφρόνησιν τῶν τιμίων καὶ εὐαισθήτων ἀνθρώπων, τὸν φθόνον τῶν ἐξαχρειομένων, καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ, διότι βαθὺ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ὑπεμίμνησκεν αὐτῇ πάντοτε τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα.

Ἡ δὲ δημοτικότης καὶ ἡ ἐν τῷ τόπῳ ἰσχὺς καὶ ἐπιρροὴ τοῦ ἀνδρωθέντος ἤδη Λαζάρου, ἔβαινον παραλλήλως πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ οἰκογενειακοῦ πλούτου, πρὸς ὃν θεῖος, τῇ ἀληθείᾳ, ἐπιφυλάσσετο προορισμὸς ὑπὸ τοῦ διαχειριζομένου αὐτόν.

Εὐδαίμων ὁ γέρων, ὁ πατὴρ, οὐδὲν ἄλλο ἐπόθει, ἢ ὅπως ἴδῃ πρὶν ἀποθάνῃ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν νυμφευόμενον. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ γέροντος ἐπραγματοποιήθη.

Ἐτελοῦντο ἤδη οἱ γάμοι τοῦ Λαζάρου, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίασις κατεπλυμμήρουν τὸν οἶκον, ὅτε αἴφνης θρασὺς κακοῦργος μετέβαλε διὰ μιᾶς τὴν χαρμονὴν καὶ τὰ ἄσματα, εἰς ὀλολυγμοὺς καὶ θρήνους.

Εἰσῆλθεν οὗτος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κουντουριώτου ὅπως φονεύσῃ ἕνα τῶν μουσικῶν. Ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θρασύτητι αὐτοῦ ὁ γέρων τὸν ἐπέπληξεν. Ὁ δὲ μαινόμενος ἐκεῖνος ὅπως μὴ ἀπέλθῃ ἄπρακτος, ἀντὶ τοῦ μουσικοῦ ἐφόνευσε τὸν γέροντα!!

«Τὸ περιστατικὸν τῆς δολοφονίας ταύτης, ἀποτελεῖ μίαν τῶν παθητικωτέρων σελίδων τοῦ βίου τοῦ μακαρίτου Λαζάρου. Ἔγραψεν οὕτω ἀνὴρ ὅστις εὐτήχησε νὰ ζήσῃ πλησίον τοῦ Λαζάρου, καὶ νὰ σπουδάσῃ ἐκ τοῦ πλησίον, τὸν ἔξοχον χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς τούτου. «Κατ' ἀρχὰς, ἐξακολουθεῖ οὗτος, ὑπερίσχυσε τὸ υἱϊκὸν φίλτρον, καὶ κατεδίωξαν οἱ δύο ἀδελφοὶ τὸν δολοφόνον, κατορθώσαντα νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς· ἐπανελθόντος δὲ τούτου μετὰ πολλὰ ἔτη εἰς Ὕδραν κρυφίως, ἔμαθεν τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ὁ Λάζαρος ἀταράχως, καὶ ὄχι μόνον αἰτήσαντα τὴν συγχώρησιν αὐτοῦ διὰ πνευματικοῦ, τὸν ἐσυγχώρησεν, ἀλλὰ καὶ χρηματικῶς τὸν ἐβοήθησε δυστυχοῦντα, καὶ ὑπὸ σύνταξιν τὸν εἶχεν κατὰ τὴν μακρὰν του ἀσθένειαν, καὶ θανόντα τὸν ἐνταφίασεν. Ἕνα μόνον ὅρον ἔθεσεν εἰς τὰς ἐνεργείας του ταύτας, κα τὸν ὅρον τοῦτον τὸν ἠθέλησεν ἀπαράβατον, τὸ νὰ μὴ τὸν ἴδῃ κατὰ πρόσωπον, καὶ ἀληθῶς ποτὲ δὲν τὸν εἶδε. Κατ' αὐ-

τὸν τὸν τρόπον ἠρέσκετο συμβιβάζων ὁ μεγαλόψυχος ἀνὴρ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, μὲ τὸ καθῆκον τῆς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εὐσεβείας».

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1817 κατέβη εἰς Ὕδραν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς νήσου ταύτης, καὶ διὰ τούτου συνάψας σχέσεις μετὰ τοῦ Λαζάρου Κουτουριώτου, ἐπεχείρισε νὰ μυήσῃ καὶ τοῦτον εἰς τὰ δόγματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ καὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ὅπως λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ τῆς Ἑταιρίας, διότι ὁ ἐπὶ μίαν στιγμὴν κατενθουσιασθεὶς Κουτουριώτης, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπωλέσας τὴν ἐλευθέραν τοῦ λογικοῦ ἐνέργειαν, ἅμ' ἀνακτήσας τὴν ψυχρότητά του, ἐνόμισε καθῆκον αὐτοῦ καὶ καθῆκον ὑπέρτατον, νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις σαφεῖς, καὶ ἀποδείξεις, τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, βεβαιοῦντες ὡς ὅλοι τῆς Ἑταιρίας οἱ ἀπόστολοι, τὰ ἀπίθανα, καὶ παρεστῶντα λίαν ἐξογκωμένα τὰ πράγματα. Ἰδίως δὲ ἀπήτησεν ὁ Κουτουριώτης νὰ τῷ ἐπιδειχθῇ ἔγγραφον τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἐπέμεινε νὰ βεβαιωθῇ ἂν τῷ ὄντι, εἶνε αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρίας. Αἱ σαφεῖς αὗται ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας ὁ ἀγαθὸς Ἀναγνωσταρᾶς δὲν ὑποπτεύετο, τόσον ἀποτόμους, ἔτρεψαν αὐτὸν εἰς φυγήν.

Ἀλλ' ἂν καὶ δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐπαναστατικὰς ἐνεργείας τῶν Φιλικῶν, ἠσπάσθη ὅμως ἐνθουσιωδῶς τὴν ἐπανάστασιν, ἂν καὶ ἐθεώρει ταύτην πρόωρον, καὶ ἐκήρυξε πανδήμως, ὅτι συνταυτίζει τὴν τύχην

ἑαυτοῦ τε, τῶν οἰκείων, καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, μετὰ τῆς τύχης τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ.

Ἠγάπα τὴν οἰκογένειάν του περισσότερον ἑαυτοῦ, χάριν ὅμως τὴν πατρίδος, θὰ ἐθυσίαζεν ἀπόνως ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Φοβούμενος δὲ μὴ, ἀσφαλίζων αὐτὴν, ἄλλου ποῦ, ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀποθαῤῥύνει τὸν λαὸν, ἐκράτησεν αὐτὴν περιορισμένην, καθ' ὅλην τοῦ ἀγῶνος τὴν διάρκειαν, ἐντὸς τῆς Ὕδρας.

Καὶ ἐῤῥέθη καὶ ἐπιστεύθη ὅτι, ἄνευ *τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἡ ἐπανάστασις δὲν εὐοδοῦτο*. Ἀλλ' ἂν τοῦτο δὲν εἶνε ὑπερβολὴ, πῶς συμβαίνει νὰ ἦνε ἀκριβὲς, ἀφοῦ ὡς γνωστὸν, οὐδὲ κατὰ θάλασσαν ὡδήγησε στόλους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, οὐδὲ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων τὴν ἡγεμονίαν ἀνέλαβέ ποτε, τὴν δὲ Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος πάντοτε ἀπεποιήθη.

Διὰ τῶν πολλῶν καὶ ἐξόχων προτερημάτων του, διὰ τοῦ μεγάλου πλούτου του, ὃν ἐθυσίασεν ἀφειδῶς εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, διὰ τοῦ ἀπείρου πατριωτισμοῦ του, τοσαύτην ἐξήσκει ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ὥστε ἀνεκηρύχθη ὁ ὑπέρτατος ἄρχων τῆς νήσου, ἐντεῦθεν δὲ ἐπέδρα ἐπωφελῶς ἐπὶ τῆς ἐν γένει διοικήσεως τῆς ὅλης Ἑλλάδος, αἱ δὲ γνῶμαι ἢ συμβουλαὶ αὐτοῦ, ὡς ἐκ τοῦ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ ὃν εἰς πάντας ἐνέπνεεν ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ πεφωτισμένη αὐτοῦ διάνοια, εἶχον τὴν δύναμιν ἐπιταγῶν· ὥστε ἐνῷ κατὰ τὸ φαινόμενον οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ εἷς ἁπλοῦς ἰδιώτης, κατ' οὐσίαν ἦτο τὸ πᾶν, ἦτο τὸ *ἀόρατον*, εἰς γυμνοὺς ὀφθαλμοὺς *ἐλατήριον*, δι' οὗ ἐκινεῖτο καὶ ἐβηματίζεν ἡ ἐπανάστασις.

«Ἦτον βεβαίως ἰσχυρὸν ἐλατήριον τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ὁ πλοῦτος. Θεωρεῖται ὡς βέβαιον ὅτι ἡ περιουσία τῆς φιλο-

πάτριδος αὐτῆς οἰκογενείας ἔφθασε, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς ἕως τὰς ὀκτακοσίας χιλιάδας διστήλων· ὅτι δὲ ἐδαπανήθη, κατὰ τὰ τρία τέταρτα αὐτῆς σχεδὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἀπόδειξις εἶναι ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Λαζάρου εὑρεθεῖσα εὐτελὴς χρηματικὴ ποσότης· Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰ ἐθνικὰ βιβλία οἱ Κουντουριῶται σημειοῦνται ὡς πιστωταὶ τριακοσίων ὀγδοήκοντα περίπου χιλιάδων δυστήλων· ἀλλ' ἐκτὸς διαφορῶν τινῶν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πλοίων, εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ δαπάναι αὐτῶν δὲν ἦσαν ὅλαι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ καταλογισθῶσιν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐνεργῶν λοιπὸν ὁ ἀείμνηστος Λάζαρος, ὡς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀξιοτίμου ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἀπονέμοντος πάντοτε εἰς αὐτὸν μετὰ τῶν πρωτείων εἰς τὴν ἀπεριόριστον τῆς κοινῆς περιουσίας χρῆσιν, καὶ ὑπερτερῶν ἐπὶ πολὺ τῶν λοιπῶν φιλογενῶν, ἐπίσης προκρίτων κατὰ τὴν περιουσίαν, ἦτον ἐλευθεριώτατος, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτατος περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς. Εἰς τὴν παραμικρὰν περιττὴν δαπάνην ἦτον ἐναντίος μέχρι φειδωλίας· ὅπου δὲ ἐνόμιζε πρέπον νὰ δαπανήσῃ, ἐδαπάνα ἀφθόνως καὶ ἀσυλλογίστως. Οὕτως ἐπλήρωσέ ποτε ὑπὲρ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας δυστήλων ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν».

«Ἀπατᾶται ὅμως ὅστις ἤθελε νομίσει ὅτι ἡ πανίσχυρος αὕτη ἐπιῤῥοὴ προήρχετο μόνον ἐκ τοῦ πλούτου· διότι ἡ φύσις τὸν ἐπροίκισε μὲ ἕνα τῶν ἡγεμονικῶν ἐκείνων χαρακτήρων, οἵτινες ἐπιβάλλουν σεβασμὸν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὰ πλήθη, χαρακτῆρα ἀρχαϊκόν, μεγαλοπρεπῆ, διαλάμποντα ἐν τῇ ἁπλότητι τοῦ ἤθους, καὶ τῇ λεπτότητι τοῦ βίου του. Οὕτως

ἔσυρε πάντοτε τὸν λαὸν χωρὶς νὰ θυσιάσῃ τίποτε, οὔτε ἐκ τῶν ἀρετῶν, οὔτε ἐκ τῆς ἀξιοπρεπείας του».

«Ἦτον ὁ δημοκρατικώτερος, μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τῆς νήσου, καὶ τοῦτο ἴσως ἀπετέλει τὴν μεγαλειτέραν δύναμίν του. Ἀλλ' ἦτον τοιοῦτος, ἐκ πεποιθήσεως ἀρχῶν καὶ φιλολάου διαθέσεως, καὶ ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ὑπεροχήν του εἰς βλάβην τῶν συναδέλφων του προκρίτων, τῶν ὁποίων ἐτίμα τὴν ἀξίαν. Ὅτε ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τολμηροῦ τούτου δημαγωγοῦ, καταφέρετο ἐμμανῶς κατὰ τοῦ προκρίτων, μηδένα ἄλλον σεβόμενος ἐκτὸς τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, ὁ ῥηθεὶς δημαγωγὸς ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν νὰ παραιτήσῃ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν τύχην των, καὶ νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ ἄρχων μόνον πολιτικῶς τῆς Ὕδρας, ἐκείνου περιοριζομένου εἰς τὴν κατὰ τὸν πόλεμον θαλασσαρχίαν· ἀλλ' ὁ Κουντουριώτης ἀπέῤῥιψε μετ' ἀγανακτήσεως τὴν πρότασιν, ἀποκριθεὶς γενναίως ὅτι ἐπεθύμει νὰ συμμερισθῇ τὴν τύχην τῶν ὁμοίων του».

«Τοιοῦτό τι ἠκολούθησε καὶ ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα. Συνέβη τότε εἰς δημοτικήν τινα συνέλευσιν, νὰ ἐξαγριωθῇ ὁ λαὸς κατὰ τῶν προκρίτων καὶ ἀχαλίνωτος γενόμενος, νὰ ψηφίσῃ παραχρῆμα τὴν ἔκπτωσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ συμβουλίου, καὶ τὴν ἀντικατάστασίν των, ὑπὸ ἴσου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων δημεγερτῶν. Πάντοτε ὅμως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. Οἱ πρόκριτοι φοβηθέντες ἔφυγαν, *μὴ φεύγετε* τοὺς εἶπεν ὁ Κουντουριώτης, *ἢ ταχέως θέλετε ἐπιστρέψει.* Ὑποχωρῶν δὲ ὡς συνήθιζεν ὁσάκις ἔβλεπεν ὅτι ἔπρεπε πρὸς

ὥραν νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐδέχθη νὰ συνεδριάσῃ μετὰ τῶν δώδεκα, ἢ ἕνδεκα νομίζομεν ἀσήμων ἐκείνων ἀνθρώπων· κατέλαβε δὲ τὴν κατωτέραν θέσιν, ἐνῷ ἐκεῖνοι αὐθαδῶς προεκάθησαν αὐτοῦ. Ἀρξαμένης δὲ τότε τῆς διασκέψεως ἐζήτησαν ἐκεῖνοι νὰ λαλήσῃ ὁ Κουντουριώτης· ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη ὅτι, ἐπειδὴ οὗτος εἶνε τοῦ παλαιοῦ συμβουλίου, τοῦ ὁποίου αἱ γνῶμαι δὲν ἐθεωρήθησαν αἱ καταλληλότεραι, εἰς αὐτοὺς παριστάνοντας τὸ ἐπικρατοῦν φρόνημα, ἀνήκει νὰ λαλήσωσι καὶ πρῶτοι καὶ τελευταῖοι. Οὕτως αὐτοῦ σιωπῶντος, ἔπεσαν ἐκεῖνοι εἰς ἔριδας καὶ λογομαχίας, καὶ διελύθησαν κακὴν κακῶς. Τὴν ἐπαύριον, γενομένης ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῆς δεούσης ἐνεργείας, μετέβαλε γνώμην ὁ λαὸς ἐξαναστὰς κατὰ τῶν νέων συμβούλων· ἀποκαταστήσας δὲ τοὺς παλαιοὺς, ἀπέβαλε τοὺς νέους τῆς ἀρχῆς, καὶ ἤθελε τοὺς κακοποιήσει, ἂν δὲν ἀνελάμβανε τὴν ὑπεράσπισίν των ὁ ἴδιος ὁ Κουντουριώτης».

«Δυσαρεστηθεὶς ἄλλοτε ὁ λαὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ναύτας διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν τῆς Σάμου· ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, καθ' ἣν ἠρίστευσεν ὁ ἔνδοξος Σαχτούρης. Ἡ συνέλευσις ἦτον θορυβώδης, ὁ λαὸς ἐπετίθετο κατὰ παντὸς ἀντιλέγοντος, ὅτε ἠγέρθη ἀταράχως ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ὁ Κουντουριώτης. «Ὅσοι δὲν θέλουν, εἶπεν, ἂς μὴ ὑπάγουν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι θέλουν διατί νὰ ἐμποδισθοῦν; Καιρὸς εἶνε νὰ ὑπηρετήσουν, οἱ ναῦται, ὅσοι τοὐλάχιστον δὲν ὑπηρέτησαν καὶ ἐγὼ πρῶτος εὐχαρίστως ἐμβαίνω νὰ ὑπηρετήσω». Καὶ ταῦτα λέγων ὥρμησε καὶ ἐξῆλθε τῆς συνελεύσεως Ψιθυρισμοὶ μετανοίας ἠγέρθησαν παραχρῆμα, καὶ ὁ λαὸς ζητήσας συγχώρησιν, ἀνεκάλεσε τὴν προτέραν του ἀπόφασιν.

«Όντος ποτὲ ὡς εἶνε γνωστὸν, πολυαρίθμου στρατοῦ τῆς ξηρᾶς ἐν Ὕδρα εἰς προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ ἐχθρικῆς ἀποβάσεσεως, ἔρις σφοδρὰ ἠγέρθη μίαν τῶν ἡμερῶν μεταξὺ στρατιωτῶν καὶ κατοίκων, καὶ ἡ ἔρις μετεβλήθη ταχέως εἰς τρομερὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώθησαν εἰς διαφόρους οἰκίας, ὁ λαὸς ἔτρεχεν εἰς τὰ ὅπλα, τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα ἦσαν ἕτοιμα νὰ πυροβολήσωσι, καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ φονικωτάτη συμπλοκή Τριακόσιοι περίπου τῶν στρατιωτῶν ἐπολιορκοῦντο ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ μέρος ἐπισωρευθὲν ἐντὸς αὐτοῦ τοὺς ἐπολιόρκει. Τὸν κίνδυνον τοῦτον ἰδὼν ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, κατῆλθε μόνος τῆς οἰκίας του, καὶ ἐπλησίασε τὸ μαινόμενον ἐκεῖνο πλῆθος. Ἅμα αὐτοῦ ἐμφανισθέντος, ἐφάνη θέαμα παράδοξον καὶ ἀπροσδόκητον. Αἱ φωναὶ ἐσίγησαν, τὸ πλῆθος ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀφῆσαν εὐρὺ διάστημα ἐν τῷ μέσῳ, δι' οὗ διῆλθεν ὁ σεβαστὸς ἀνὴρ, ὅστις, λαλήσας τὰ δέοντα καὶ πρὸς τὰ δύο διαμαχόμενα μέρη, τὰ ἐσυμφιλίωσεν εὐθὺς, καὶ μετέβαλεν ἐν ἀκαρεὶ τὰ πάντα εἰς εἰρήνην. Ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς, ὢν τότε εἷς τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ κλεισθέντων ἀρχηγῶν, καὶ μάρτυς αὐτόπτης χρηματίσας τοῦ πράγματος, ἐνθυμεῖται βεβαίως τὸ ἀξιομνημόνευτον τοῦτο περιστατικόν.»

«Καὶ ἄλλοι ὅσοι ἔτυχον ἐκ τοῦ πλησίον νὰ γνωρίσωσι τὸν ἐξαίσιον τοῦτον ἄνδρα, καὶ νὰ τὸν ἴδωσιν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ τῆς Ὕδρας, ἐφύλαξαν ἐξ ἅπαντος τὴν βαθυτέραν ἐντύπωσιν τοῦ ἀπεριορίστου ἐκείνου σεβασμοῦ ὅστις πανταχοῦ τὸν ὑπεδέχετο. Ὁ Κύριος Λάζαρος ἦτο φωνὴ μαγικὴ, διεγείρουσα πανταχοῦ τὴν εὐλάβειαν, Ὅτε μὲ τὸ κομβολόγιον εἰς τὰς

χεῖρας τὸν ἔβλεπον σεμνῶς καὶ ὁπωσοῦν κυρτῶς προσερχόμενον, κανεὶς δὲν ἔμενε καθήμενος καὶ βαθυτάτη σιωπὴ προηγεῖτο καὶ εἵπετο αὐτοῦ. Καὶ ἦτον ἄξιος κατὰ πάντα τῶν ἐκτάκτων τούτων τιμῶν. »

«Ταῦτα καὶ ἄλλα ἅτινα λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι νὰ συμπεριλάβωμεν ἐν ταῖς μικραῖς ταύταις σελίσι, ἀφηγεῖται γλαφυρῶς, ἀνὴρ πολλὰ ἔτη βιώσας ἐν Ὕδρα, περὶ τῆς ἐκτάκτου ἐπιῤῥοῆς ἣν παρὰ τῷ λαῷ αὐτῆς ἐξήσκει, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος, ἁπάσης, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης».

«Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἀπεποιήθη νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Τῷ ὄντι πολλάκις παρακληθεὶς ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς, ἀπέκλινεν εὐγενῶς μὲν, ἀλλ' ἐντόνως τὰς προτάσεις ταύτας».

«Τὸ μὲν· διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ἀπουσία του ἐκ τῆς νήσου ἀνεπανορθώτους θὰ προεκάλει συμφορὰς, ὡς ἐκτὸς τῶν προεκτεθέντων, ἀριδήλως μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἑξῆς.»

«Κατὰ τὸ 1826 ἐγνώσθη ὅτι μελετᾶται παρὰ τοῦ Ἰβραήμη ἀπόβασις κατὰ τῆς νήσου, συνελθόντες δὲ οἱ φοβηθέντες αὐτῆς κάτοικοι ἐν συνελεύσει συνεζήτουν περὶ τῆς φυγῆς καὶ ἰδίως περὶ τῶν μέσων αὐτῆς. Ἂν ἡ φυγὴ ἀπεφασίζετο, καὶ διεσκορπίζετο ἡ Ὕδρα, θὰ ἀφαιρεῖτο ἡ θαλασσία δύναμις ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἄνευ αὐτῆς θὰ ἐπνίγετο πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ αἷμά της».

«Ἐν τούτοις μετὰ θορυβώδεις συζητήσεις ἡ φυγὴ ἀπεφασίσθη! Ἡ ἀπόφασις ἦτο φοβερά! Ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης σιωπηλὸς ἱστάμενος Λάζαρος, ἔλαβε τότε τὸν λόγον, «Κατευόδιον», εἶπεν, ἀδελφοί· εὔχομαι νὰ εὐτυχήσητε εἰς τὴν ξένην γῆν, καὶ καλὴν ἐντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν

ἄλλον κόσμον. Ἐγώ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοίαρχοί μου, καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μου, δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ μετατοπίσωμεν». Αἱ ὀλίγαι αὗται λέξεις ἀπεσβέσθησαν τὴν συμφοράν. Ἡ ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος κραυγὴ τοῦ λαοῦ «καὶ ἡμεῖς δὲν φεύγομεν» ἐπλήρωσε τὸν ὁρίζοντα.

Τὸ δέ. διότι δὲν ἀνεγνώριζεν εἰς ἑαυτὸν τήν, διὰ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἀπαιτουμένην δεξιότητα. Ἐκέκτητο δηλαδὴ ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης τὴν δυσαπόκτητον ἐκείνην ἀρετήν, ὑφ' ἧς ἂν εὐτυχήσῃ νὰ περικοσμηθῇ ὁ θνητός, αἰωρεῖται εἰς ὕψη ἀπρόσιτα εἰς πάντα ἄλλον, καὶ δὲν χωρίζεται ὑπὸ τοῦ πλάστου αὐτοῦ ἢ δι' ὀλίγων μόνον γραμμῶν. Ἦτο ὁ ἀνὴρ τοῦ «*γνῶθι σαυτόν.*»

Δὲν ὠρέχθη λοιπόν, μόνος αὐτός, νὰ ὀνομασθῇ στρατηγὸς ἢ ναύαρχος ἢ ἄλλο τι. Οἱ τίτλοι ἐπιθυμία τῶν μικρῶν καὶ τυχαίων, οὐδὲν θὰ προσέθετον εἰς τὰ ἠθικὰ ἐκεῖνα κεφάλαια τῶν ὁποίων ἦτον ὁ ἐπίφθονος κάτοχος, καὶ τῶν ὁποίων, εὐφυᾶ, καὶ τόσον σωτήριον, ὑπὲρ τῆς πατρίδος του χρῆσιν ποιησάμενος, παρέδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἀθανασίαν.

Ὡς ἰδιώτης ἔζησεν, καὶ ὡς ἰδιώτης ἀπέθανεν τῇ 6 Ἰουλίου **1852**, ἐν Ὕδρᾳ ἐξ ἧς οὐδέποτε ἐξῆλθεν, οὐδ' ὅπως ἀποδόσῃ τὰς ὁποίας ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐδέχθη ἐπισκέψεις τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ Ὄθωνος.

Πενθήμερον διέταξε πένθος διὰ τὸν θάνατόν του ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις· εἰκοσαήμερον δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του·

Σέβας βαθὺ καὶ πεποίθησις πρὸς τὸ θεῖον. ἔρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν τόσον θερμός, ὥστε τὸν ἄνδρα τοῦτον ὅστις ἐγεν-

νήθη, ὅπως καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἀγαπᾷ καὶ εὐεργετεῖ, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πρὸς τὸν δολοφόνον τοῦ πατρὸς διαγωγὴ αὐτοῦ, παρέσυρε καὶ ἄκοντα, ὅπως ἀποστρέφηται ἐκεῖνον ὅστις ἐφωρᾶτο ψευδόμενος, πρᾳότης μετὰ γλυκύτητος ἑλκυούσης τὴν καρδίαν, ἀταραξία ὑπερτάτη ἥτις οὐδ' ἐν ταῖς φοβερωτέραις στιγμαῖς ἐγκατέλειπεν αὐτὸν, βαθύνοντα, τὴν ὁποίαν λόγος βραχὺς ὑπηρέτει πάντοτε, ἀξιοπρέπεια μεθ' ἁπλότητος, καὶ μετριοφροσύνη ἀνυπόκριτος, ἰδοὺ τὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα πλεονεκτήματα, δι' ὧν διεκρίνετο ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἑλλάδος πολίτης.

Περὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου οὐδὲν λέγομεν, ἀφοῦ ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρὶς, εἶδε τὸν πολυτάλαντον τοῦτον Κροῖσσον νὰ κατέλθῃ. χάριν αὐτῆς, σχεδὸν πένης εἰς τὸν τάφον.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ.

Ὁ ἔνδοξος οὗτος τῆς νέας Ἑλλάδος ναύαρχος, ὁ οὐχὶ ἅπαξ κατασυντρίψας τοὺς φοβεροὺς τῆς Τουρκίας στόλους, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὴν ἐπὶ τὰ ναυτικὰ μεγαλοφυΐαν, ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοι ν' ἀνομολογήσωσιν, ἐγεννήθη ἐν τῇ μικρᾷ μὲν ἀλλ' ἐνδόξῳ νήσῳ Ὕδρα, κατὰ τὸ 1765.

Ὀλίγην πρὸς τὰ γράμματα ἔδειξεν ἔφεσιν, πολλὴν δὲ πρὸς τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸν ἀμέριμνον βίον στοργὴν, ἂν καὶ ἠναγκάσθη, νεώτατος ὢν, νὰ τραπῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς καὶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἑαυτοῦ συμπολῖται.

Δουλωθεὶς ὑπὸ ἐλαττωμάτων ἐν οἷς τὸ τῆς οἰνοποσίας τὴν πρώτην δὲν κατεῖχε θέσιν, οὐδεμίαν ἔχων πρὸς τὸ θεῖον πεποίθησιν, τὰ πάντα σαρκάζων, καὶ δι' οὐδὲν ἐνδιαφερόμενος· διὰ πᾶν ἄλλο ἐφαίνετο γεννημένος, ἢ νὰ διαλάμψῃ μεταξὺ τῶν πρωταθλητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος· τόσῳ μᾶλλον, καθόσον πρὸς τοὺς ἐλπίζοντας καὶ τολμῶντας ν' ἀνακοινοῦσιν αὐτῷ τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι τὰ σκαφίδια τῆς μικρᾶς καὶ ἀπόρου Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἀτιθάσσων καὶ ἀγυμνάστων πληρωμάτων αὐτῶν, θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν στόλων τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, οὐδεμιᾶς ἠξίου ἀπαντήσεως. Τί ὅμως θὰ ἀπήντα ἄν τις ἠδύνατο νὰ βεβαιώσῃ αὐτόν, ὅτι τὰ μικρὰ ἐκεῖνα σκάφη ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, οὐχὶ μόνον θὰ παρετάττοντο, ἀλλὰ καὶ θὰ κατίσχυον τῶν κολοσιαίων τοῦ ἐχθροῦ δυνάμεων, καὶ οὐχὶ ἅπαξ θὰ συνέτριβον αὐτὰς ἀνανεουμένας; ! !

Τοιαύτην ὁ Μιαούλης ταπεινὴν ἰδέαν ἔχων περὶ τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων τοῦ ἔθνους, οὐχὶ μόνον οὐδέν, εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος ἐνεργείας τῶν Φιλικῶν, μέρος ἔλαβεν, ἀλλ' ἀπέπεμψεν ἀποτόμως καὶ χλευαστικῶς, τὸν ἀποπειραθέντα νὰ μυήσῃ αὐτὸν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας γενναῖον Ἀναγνωσταρᾶν. Ἡ δὲ ἐπανάστασις εὗρεν αὐτὸν ἀπρόθυμον καὶ ψυχρόν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον πειθόμενον ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ὑδραϊκοῦ στόλου.

Ἀλλ' ὁ Λάζαρος Κουντοριώτης, ὅστις διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ εὐφυΐας, διέκρννεν ἐν τοῖς ἐλαττώμασιν τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἐπίζηλα ἐκεῖνα προτερήματα δι' ὧν ἀνεδείχθη ὁ μεγαλείτερος κατὰ θάλασσαν στρατηλάτης τῆς ἐποχῆς του, δὲν

«ἀπηλπίσθη, καὶ ἀφοῦ πολλάκις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821 ἠγωνίσθη ἐπὶ ματαίῳ νὰ πείσῃ αὐτὸν εἰς τὸ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἔλαβε τελευταίαν τινὰ καὶ μακροτάτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν. Τὶ ἐῤῥέθη τότε, μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, λέγει γλαφυρὸς ἱστορικὸς, οὐδέποτε ἐγνώσθη. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ Μιαούλης ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ μεγάρου τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, ναύαρχος τῶν Ὑδραίων· καὶ ἀπελθὸν οἴκοι, πρῶτον μὲν ἔχυσε πάντα τὸν ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτοῦ ἀποτεταμιευμένον οἶνον, καὶ ἐν ταυτῷ ἔθραυσε τὰς πολλὰς αὐτοῦ καπνοσύριγγας, οὐδέποτε ἔκτοτε δι' ὅλου τοῦ ἀγῶνος πλησιάσας εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ, οἶνον ἢ καπνόν. Ταύτην δὲ ποιήσας τὴν θυσίαν τῶν προτέρων ἕξεων, ἀπεδύθη πρὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς ναυτικῆς ἡμῶν δυνάμεως μετὰ πεποιθήσεως, ἥτις, ἐὰν, ὡς μὴ ὤφειλε, δὲν ἐστηρίχθη οὐδὲ κατὰ τὸν μετέπειτα βίον ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, οὐδέποτε ἔπαυσε καθοδηγουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου τῆς Ἑλλάδος ἀστέρος ».

Ἔκτοτε ἐῤῥίφθη ὁ Μιαούλης ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο φοβερῶν στοιχείων, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος καὶ ἐπὶ ἓξ ὅλα ἔτη συνεβίου μετ' αὐτῶν, ἡγεμὼν τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον στολίσκου, καὶ κυριάρχης ὑπέρτατος τῆς Μεσογείου.

Ἐξελθὼν τῇ 24 Ἰανουαρίου ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔνθα μετά τινας ἀσημάντους ἐπιτυχίας εἶχε καταφύγῃ κατὰ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον, καὶ πλέων κατὰ τὴν 10 Φεβρουαρίου τοῦ 1822 πρὸς τὰς Πάτρας ὅπως σιτίσῃ καὶ ἐνδυναμώσῃ τὰ κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον φρούρια εἶδε τὸν Ἑλληνικὸν στολίσκον πλέοντα κατόπιν αὐτοῦ!!

Δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὁ Ναύαρχος τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου στόλου Καρὰ 'Αλῆς, ὅτι ἄνθρωποι σώας ἔχοντες τὰς φρένας, ἐπιβαίνοντες ὀλίγων πλοιαρίων, ἤθελον τολμήσει ὅ,τι ἔβλεπεν ἤδη τολμώμενον κατ' αὐτοῦ! 'Αλλ' ἡγεμὼν τῶν πλοιαρίων ἐκείνων ἦτον ὁ δαίμων τῶν θαλασσῶν· ἦτον ὁ Μιαούλης. 'Αποφασίσας οὗτος νὰ προσβάλῃ τοὺς πολεμίους ἐκ τοῦ συστάδην, ὥρμησεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἔλαβε θέσιν ἐν τῷ μεταξὺ δύο φρεγατῶν, καὶ ἤρξατο ἀπτόητος ἐπὶ ὁλόκληρον ὥραν ν' ἀντιπυροβολῇ κατὰ τῶν θαλασσίων ἐκείνων τεράτων, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀπείρων στομάτων ἐξέχεον κατ' αὐτοῦ φοβερὸν πῦρ· ἀφοῦ δὲ ἀρκετὰς ἐπροξένησε βλάβας εἰς τὸν στόλον τῶν ἐκθαμβων πολεμίων, ἐξῆλθε τοῦ πολέμου, μετὰ τῶν κατόπιν παρακολουθησάντων αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ὀλίγων 'Ελληνικῶν πλοίων. σχεδὸν ἀβλαβής.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ναυμαχία αὕτη ὑπὸ καθαρῶς στρατιωτικὴν ἔποψιν ἐξεταζομένη, οὐδεμίαν, οὐδὲ σμικράν, ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σημασίαν· ἀλλ' ἀναφέρομεν ταύτην, διότι εἶνε ἡ «καλὴ ἀρχή,» ἡ μέλλουσα εἰς καλὸν νὰ ὁδηγήσῃ τέλος, καὶ διότι πρώτην ἤδη φορὰν, οἱ γενναῖοι τοῦ 'Ελληνικοῦ στόλου ναυβάται, ὑπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ παρατόλμου αὐτῶν ἡγεμόνος οἰστρηλατηθέντες, ἐῤῥίφθησαν κατόπιν αὐτοῦ, διασχίζοντος τὴν ἄβυσσον τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς, καὶ ἀφόβως παρετάχθησαν ἐκ τοῦ συστάδην, κατὰ τῶν φοβερῶν πολεμίων.

Ὅτε δὲ μετὰ μῆνα περίπου κατορθώσας ὁ Καρὰ 'Αλῆς νὰ προλάβῃ τὸν 'Ελληνικὸν στόλον ἀπεβίβασεν ἑπτακισχιλίους δι' ὧν κατέστρεψε τὴν δυστυχῆ Χίον, ὁ Μιαούλης μετὰ τοῦ ἐκ 56 σκαφῶν συγκειμένου 'Ελληνικοῦ στόλου, ἀφοῦ ἐπὶ

τρεῖς ἡμέρας κατεπυροβόλει τὸν στόλον τῶν πολεμίων, ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς τρικυμίας νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς Ψαρᾶ· ἀπολύσας δ' ἐκεῖθεν τὸν Ἥρωα Κανάρην μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ του, εἶδεν μετ' ὀλίγον τὴν ναυαρχίδα φλεγομένην, τὸν δὲ ἔνδοξον πυρπολιτὴν ἐπιστρέφοντα ἀβλαβῆ μετὰ τῶν συντρόφων αὐτοῦ εἰς Ψαρᾶ. Δισχίλιοι βάρβαροι μετὰ τοῦ ναυάρχου αὐτῶν ἀπωλέσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκδικητοῦ τούτου τῆς Χίου.

Νέαι ὅμως δάφναι ἔμελλον μετ' ὀλίγους μῆνας νὰ στέψωσιν τοὺς θαλασσινοὺς ἥρωας. Στόλος ἐξ 90 δικρότων καὶ τρικρότων καὶ ἄλλων μικροτέρων ὑπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον Μεχμὲτ Πασσᾶν, ἐστάλη παρὰ τῆς Πύλης, ἐντεταλμένος νὰ συσίσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στενῶς πολιορκούμενον Ναύπλιον. Ὅτε δὲ ὁ καταπληκτικὸς οὗτος στόλος ἐθεάθη πλέων πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὁ Ἑλληνικὸς, ἐξ 60 μικρῶν σκαφῶν συγκείμενος, ἦτον ἤδη ἕτοιμος ὅπως τῷ διαμφησβιτήσῃ τὸν εἰς τὸν κόλπον εἴσπλουν. Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο μὲν μικρὰ, ἤρκει ὅμως εἰς τὸν Μιαούλην ὅπως δι' αὐτῆς διασκορπίσῃ τοὺς πολεμίους. Συμπλακεὶς τὴν 8 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ πέλαγος! Κατὰ τὴν 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀποπειρῶνται οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκ δευτέρου νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν κόλπον, ἡ πρωτοπορεία μάλιστα τοῦ στόλου τούτου εἰσέπλεεν ἤδη. Ὁ Μιαούλης ὅμως κάθε ἄλλο διελογίζετο ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τὴν ἐπισίτισιν· οἱ Ἑλληνικοὶ πάρωνές του σημεῖον περιέμενον ἐκ τῆς, εἰς ἣν ἐπέβαινε ναυαρχίδος, ὅπως ἐκ νέου θαυματουργήσωσιν· ἀλλ' οἱ φρόνιμοι Τοῦρκοι περιφρονήσαντες πολεμίους τόσον ὀλιγαρίθμους καὶ ἀσθενεῖς, ἐγκατέλειψαν τὸ λειμοκτονοῦν φρούριον καὶ ἀπέπλευσεν εἰς τὸν ἐν Κρήτῃ ἀ-

σφαλῆ λιμένα τῆς Σούδας. Ἀπίστευτον! καὶ ὅμως ἀληθές! Στόλος ἐξ 90 πελωρίων σκαφῶν, μὴ τολμῶν νὰ συμπλακῇ ἐκ δευτέρου μετὰ στολίσκου ἐκ μόλις 60 μικρῶν πλοίων συγκειμένου, ἐγκαταλείπει ἀνάνδρως τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον εἰς τὴν τύχην του!

Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, κήτη Τουρκικὰ Ἀλγερινὰ Αἰγυπτιακά, ἐκ Τύνιδος ἐκ Τριπόλεως, εἰς 120 περίπου ἀριθμούμενα, ὑπὸ τὸν ἄνανδρον Ἀρχιναύαρχον Χοσρὲφ Μεχμὲτ πασσᾶν, προσβληθέντα εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ὑπό τινων πλοίων Ὑδραϊκῶν καὶ Ψαριανῶν, μετ' ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν, ἔντρομα ἐπανέκαμψαν εἰςτὸν Ἑλλήσποντον, ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν, ἢ ν' ἀποβιβάσωσι τροφὰς καὶ ἐπικουρίαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κριεζώτου πολιορκουμένην Κάρυστον, καὶ νὰ ἐπισιτίσωσι τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Οὕτω παρῆλθε τὸ ἔτος τοῦτο—ἦτο τὸ τρίτον ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως—χωρὶς οὐδὲν κατὰ θάλασσαν σπουδαῖον γεγονὸς νὰ διαπραχθῇ. Τὴν ἔλλειψιν ὅμως τούτου ἀνεπλήρωσε τὸ διάδοχον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι κατ' αὐτὸ ἐπλήγη ἡ Ἑλλὰς ἐν μέσῃ τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαῤῥῶν. Ἀνταπέδωκεν ὅμως εἰς τοὺς τυράννους φοβερωτέραν τὴν πληγὴν καὶ κατ' ἐπανάληψιν.

Εὑρίσκετο ἐν τῷ λιμένι τῆς Ὕδρας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, μὴ δυνάμενος ἕνεκεν ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων νὰ ἐκπλεύσῃ ἐγκαίρως πρὸς σωτηρίαν τῶν Ψαῤῥῶν, τῶν ὁποίων τὴν καταστροφὴν ἄλλως τε οὐδεὶς ἐνόμιζεν οὐδὲ τόσον εὔκολον, οὐδὲ τόσον ταχεῖαν. Ἀλλ' ὅτε ἡ θλιβερὰ αὕτη εἴδησις ἔφθασεν εἰς Ὕδραν, ἐξέπλευσεν ἀμέσως ὅπως ἔτυχεν ἐφοδιασμένος, ὁ ἐν τῷ λιμένι τῆς νήσου στόλος οὐχὶ πλέον σωτὴρ

τρεῖς ἡμέρας κατεπυροβόλει τὸν στόλον τῶν πολεμίων, ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς τρικυμίας νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς Ψαρᾶ· ἀπολύσας δ' ἐκεῖθεν τὸν Ἥρωα Κανάρην μετὰ τοῦ πυρπολικοῦ του, εἶδεν μετ' ὀλίγον τὴν ναυαρχίδα φλεγομένην, τὸν δὲ ἔνδοξον πυρπολιτὴν ἐπιστρέφοντα ἀβλαβῆ μετὰ τῶν συντρόφων αὐτοῦ εἰς Ψαρᾶ. Δισχίλιοι βάρβαροι μετὰ τοῦ ναυάρχου αὐτῶν ἀπωλέσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκδικητοῦ τούτου τῆς Χίου.

Νέαι ὅμως δάφναι ἔμελλον μετ' ὀλίγους μῆνας νὰ στέψωσιν τοὺς θαλασσινοὺς ἥρωας. Στόλος ἐξ 90 δικρότων καὶ τρικρότων καὶ ἄλλων μικροτέρων ὑπὸ τὸν ἀρχιναύαρχον Μεχμὲτ Πασσᾶν, ἐστάλη παρὰ τῆς Πύλης, ἐντεταλμένος νὰ συσίσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στενῶς πολιορκούμενον Ναύπλιον. Ὅτε δὲ ὁ καταπληκτικὸς οὗτος στόλος ἐθεάθη πλέων πρὸς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὁ Ἑλληνικὸς, ἐξ 60 μικρῶν σκαφῶν συγκείμενος,ἦτον ἤδη ἕτοιμος ὅπως τῷ διαμφησβιτήσῃ τὸν εἰς τὸν κόλπον εἴσπλουν. Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο μὲν μικρὰ, ἤρκει ὅμως εἰς τὸν Μιαούλην ὅπως δι' αὐτῆς διασκορπίσῃ τοὺς πολεμίους. Συμπλακεὶς τὴν 8 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ πέλαγος! Κατὰ τὴν 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀποπειρῶνται οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκ δευτέρου νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν κόλπον, ἡ πρωτοπορεία μάλιστα τοῦ στόλου τούτου εἰσέπλεεν ἤδη. Ὁ Μιαούλης ὅμως κάθε ἄλλο διελογίζετο ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τὴν ἐπισίτισιν· οἱ Ἑλληνικοὶ πάρωνές του σημεῖον περιέμενον ἐκ τῆς, εἰς ἣν ἐπέβαινε ναυαρχίδος, ὅπως ἐκ νέου θαυματουργήσωσιν· ἀλλ' οἱ φρόνιμοι Τοῦρκοι περιφρονήσαντες πολεμίους τόσον ὀλιγαρίθμους καὶ ἀσθενεῖς, ἐγκατέλειψαν τὸ λειμοκτονοῦν φρούριον καὶ ἀπέπλευσεν εἰς τὸν ἐν Κρήτῃ ἀ-

σφαλῆ λιμένα τῆς Σούδας. Ἀπίστευτον! καὶ ὅμως ἀληθές! Στόλος ἐξ 90 πελωρίων σκαφῶν, μὴ τολμῶν νὰ συμπλακῇ ἐκ δευτέρου μετὰ στολίσκου ἐκ μόλις 60 μικρῶν πλοίων συγκειμένου, ἐγκαταλείπει ἀνάνδρως τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον εἰς τὴν τύχην του!

Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, κήτη Τουρκικὰ Ἀλγερινὰ Αἰγυπτιακά, ἐκ Τύνιδος ἐκ Τριπόλεως, εἰς 120 περίπου ἀριθμούμενα, ὑπὸ τὸν ἄνανδρον Ἀρχιναύαρχον Χοσρὲφ Μεχμὲτ πασσᾶν, προσβληθέντα εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ὑπό τινων πλοίων Ὑδραϊκῶν καὶ Ψαριανῶν, μετ' ἀπηλπισμένην ἀντίστασιν, ἔντρομα ἐπανέκαμψαν εἰςτὸν Ἑλλήσποντον, ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν, ἢ ν' ἀποβιβάσωσι τροφὰς καὶ ἐπικουρίαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κριεζώτου πολιορκουμένην Κάρυςον, καὶ νὰ ἐπισιτίσωσι τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Οὕτω παρῆλθε τὸ ἔτος τοῦτο—ἦτο τὸ τρίτον ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως—χωρὶς οὐδὲν κατὰ θάλασσαν σπουδαῖον γεγονὸς νὰ διαπραχθῇ. Τὴν ἔλλειψιν ὅμως τούτου ἀνεπλήρωσε τὸ διάδοχον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι κατ' αὐτὸ ἐπλήγη ἡ Ἑλλὰς ἐν μέσῃ τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαῤῥῶν. Ἀνταπέδωκεν ὅμως εἰς τοὺς τυράννους φοβερωτέραν τὴν πληγὴν καὶ κατ' ἐπανάληψιν.

Εὑρίσκετο ἐν τῷ λιμένι τῆς Ὕδρας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, μὴ δυνάμενος ἕνεκεν ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων νὰ ἐκπλεύσῃ ἐγκαίρως πρὸς σωτηρίαν τῶν Ψαῤῥῶν, τῶν ὁποίων τὴν καταστροφὴν ἄλλως τε οὐδεὶς ἐνόμιζεν οὐδὲ τόσον εὔκολον, οὐδὲ τόσον ταχεῖαν. Ἀλλ' ὅτε ἡ θλιβερὰ αὕτη εἴδησις ἔφθασεν εἰς Ὕδραν, ἐξέπλευσεν ἀμέσως ὅπως ἔτυχεν ἐφοδιασμένος, ὁ ἐν τῷ λιμένι τῆς νήσου στόλος οὐχὶ πλέον σωτὴρ

δυστυχῶς, ἀλλ' ἐκδικητὴς τῆς ἁλωθείσης νήσου. Ἐκινήθη δὲ τότε πρὸς τὰ Ψαῤῥὰ ὁ Μιαούλης μετὰ τοῦ Σαχτούρη μὴ ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἢ 53 μόνον πλοῖα, καὶ ταῦτα κακῶς ἐφοδιασμένα. Μόλις δ' ἔφθασεν ἡ ὑπὸ τὸν Σαχτούρην μοῖρα τὴν πρώτην Ἰουλίου ἔξω τῶν Ψαῤῥῶν, καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ἡ καταστροφὴ τῶν Τούρκων. Καὶ ἐνῷ οὗτος μὲν ἀναγκάζει ἓν μονόκροτον νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰ ῥηχὰ τῆς Βολισσοῦ, καταστρέφει δὲ σκάφη καὶ πληρώματα δύο ἄλλων μικροτέρων· ὁ Μιαούλης ἀποβιβάσας ἐπὶ τῆς νήσου 300 ναύτας, ἐβίασε τοὺς ἐν αὐτῇ Τούρκους νὰ τρέξωσιν εἰς τὰ πλοῖά των, καὶ νὰ ῥιφθῶσιν οἱ περισσότεροι ἐκ τοῦ τρόμου των εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐτέθη ἀμέσως εἰς καταδίωξιν τῶν Τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα κόψαντα τὰς ἀγκύρας ἐζήτουν ἀνοικτὸν πέλαγος ὅπως σωθῶσιν. Ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν ἐξ αὐτῶν ἐσώθη, διότι τινὰ μὲν παρεδόθησαν καὶ ἐκάησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἄλλα δὲ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἔῤῥιψαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατέκαυσαν ὅπως μὴ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τουρκικῆς ταύτης μοίρας, ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ὅπως ἐπανορθώσωσι τὰς ὁποίας ὑπέστησαν μικρὰς βλάβας.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐδέησε καὶ πάλιν νὰ ἐκπλεύσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, διότι καὶ ἡ Σάμος, ἂν δὲν ἔσπευδον πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς οἱ ἀνδρεῖοι θαλασσινοί, ἔμελλε νὰ ὑποστῇ τὴν τύχην τῶν Ψαῤῥῶν. Μοῖρα ὑπὸ τὸν Σαχτούρην ἐξέπλευσεν ἀμέσως, ἐνῷ ἄλλη ὑπὸ τὸν Μιαούλην ἡτοιμάζετο δραστηρίως πρὸς ἔκπλουν· Πρὶν δ' ὁ Σαχτούρης ἑνωθῇ μετὰ τοῦ Μιαούλη, παρὰ τὴν Πάτμον εἰς Λιψὸν, ἔδρεψε ἀθανάτους δάφνας ἐν τῷ

μεταξὺ τῆς Σάμου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας στενῷ. Συμπλακεὶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὁ ἄλλος οὗτος θαλασσινὸς ἥρως, ἐπὶ τετραήμερον διεσκόρπιζε, κατεσύντριβεν ἐπυρπόλει, ἐκ τῶν τρομερῶν ἐκείνων θαλασσίων τεράτων, καὶ μετὰ τετραήμερον πεισματώδη ἀντίστασιν, ἠνάγκασε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ πλεύσῃ εἰς Κῶ ὅπως εὕρῃ ἐκεῖ ἄσυλον.

Ἅμα ἑνωθεῖσαι αἱ δύο μοῖραι, ὡς εἴπομεν, εἰς Λιψὸν τῇ 23 Αὐγούστου, ἔπλευσαν τὴν ἐπιοῦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μιαούλη εἰς Κῶ, πρὸς συνάντησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, μεθ' οὗ ἡνώθη ἐκεῖ καὶ ὁ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰμβραὴμ πασσᾶ Αἰγυπτιακός. Ἀλλὰ ποῦ ἐφέρετο, τίνα ἐχθρὸν ἀνεζήτει ὁ παράτολμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, τί ἤθελε νὰ κάμῃ μὲ τὰ 65 πλοιάριά του, ἐναντίον ἐχθροῦ, τοῦ ὁποίου τὰ μεγάλα μόνον καὶ βαρέα πλοῖα, ἐκτὸς τῶν μικροτέρων, ἠριθμοῦντο—ὡς ἱστορεῖ ὁ ἐκ τῶν ἡμερολογίων τοῦ στόλου ἀρυσθεὶς τὰς πληροφορίας του ἱστορικὸς Οἰκονόμου—εἰς ἑκατὸν περίπου! Ἂς ἴδωμεν.

Κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Μιαούλη 24 ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων μετὰ 6 πυρπολικῶν προέπλεον, τὰ δὲ λοιπὰ ἠκολούθουν. Τὰ προπλέοντα προσβαλόντα φεργάτα τινὰ ἔμπροσθεν τοῦ Μπουντρουμίου, ἠνάγκασαν τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ δράμῃ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ· οὕτω δὲ συνήφθη ναυμαχία ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματός τινος, διότι ἡ σφοδρότης τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ στενὸν τῆς θέσεως παρεκώλυον τὰς κινήσεις ἀμφοτέρων τῶν στόλων. Τῇ ἐπομένῃ, ἤτοι τῇ 25 Αὐγούστου, ὁ Ἑλληνικὸς στολίσκος ἠγκυροβόλησεν ὑπὸ τὸν Γέροντα.

Μετ' ὀλιγίστας ὅμως ἡμέρας ὁ Ἑλληνικὸς ἐκεῖνος στολί-

σκος ἔμελλε νέα νὰ ἐγείρῃ τρόπαια, τὰ ὁποῖα ἡ ἀποροῦσα καὶ θαυμάζουσα ἱστορία ἠναγκάσθη νὰ πιστεύσῃ καὶ ἐμπεριλάβῃ εἰς τὰς σελίδας της. Ἦτο ἡ 29 Αὐγούστου ὅτε 22 Ἑλληνικὰ πλοῖα εὑρίσκοντο κεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος ἐμποδιζόμενα ὑπὸ τῆς γαλήνης νὰ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν, ὁ δὲ λοιπὸς Ἑλληνικὸς στόλος ἵστατο καρφωμένος περὶ τὴν Λειψώ, Ἀγαθόνησον καὶ Φαρμακοῦσαν, μὴ δυνάμενος ὡς ὑποπεσὼν εἰς νηνεμίαν νὰ κινηθῇ. Ἡ θέσις ἀληθῶς τῶν Ἑλλήνων ἦτο παρά ποτε δεινή. Τοῦτο ἐννοήσας ὁ Ἰμβραήμης ἐλπίζει νὰ καταστρέψῃ τὰ ἐν τῷ κόλπῳ 22 πλοῖα· ἐκπέμπει δ' ἀμέσως κατ' αὐτῶν τὸ δεξιὸν κέρας, διὰ δὲ τοῦ ὑπὸ τὸν Χοσρέφην ἀριστεροῦ, παρακωλύει τὸν Ἑλληνικὸν στόλον νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐν τῷ κόλπῳ μοῖραν· ἥτις ἐθεωρεῖτο ἤδη κατεστραμμένη.

Κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην στιγμὴν τὰ βλέμματα ὅλων ἀνήσυχα ἐστράφησαν πρὸς τὸν Μιαούλην, ὅστις σύννους μὲν ἀλλ' ἀτάραχος ἐν μέσῳ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ταράχου τῶν ἐκ τῆς ἀπελπισίας κραυγῶν, ἀνεδείχθη ἀνώτερος ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτόπτου μάρτυρος.

Διατάττει ἀμέσως σύντονον ῥουμουλκίαν, κατορθώνει νὰ ἐπωφεληθῇ δεξιῶς ἐλαφρᾶς καὶ οὐχὶ οὐρίας αὔρας, ἐκτυλίξας δ' οὕτω, ἂν καὶ βραδέως τὴν μοῖραν ἐκείνην ἐκ τοῦ μυχοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐφαίνετο προωρισμένη ν' ἀπολεσθῇ ἀμαχητεί, καὶ ἐμπνεύσας θάῤῥος διὰ τοῦ παραδείγματός του, ἀντιπαρέταξεν αὐτήν, ὅπως κάλλιον ἠδυνήθη κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου. Οὗτος δὲ ἰδὼν τὸ θάῤῥος καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν Ἑλλήνων, ἂν καὶ τοσοῦτον καθυπέρτερος, δὲν ἐτόλμησε νὰ προσεγγίσῃ ἐπὶ πολύ, ἀλλ' ἤρξατο καὶ

ἐξηκολούθησε φοβερὸν καὶ ἀδιάκοπον πυροβολισμὸν, κατὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἡμέτεροι ἐδέχθησαν ἀπτόητοι.

Ἀλλ' ὅτε ὁ πνεύσας ἄνεμος ἐπέτρεψεν καὶ εἰς τὸν ἐπίλοιπον Ἑλληνικὸν στόλον νὰ πλεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς ἀποκεκλεισμένης ταύτης μοίρας, ὁ Χοσρέφης διέταξεν ὑποχώρησιν, ὁ δὲ Ἰμβραήμης ἐκμανεὶς ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ ἑαυτοῦ σχεδίου, ἐπέμενε μαχόμενος, ὁ Μιαούλης ἀπολύει τότε κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου τὰ πυρπολικά του, καὶ ἀμέσως εἷς πάρων Αἰγυπτιακὸς καὶ μία φρεγὰς ἐν ᾗ ἐπέβαινεν ὁ γενναῖος ναύαρχος τῆς Τύνιδος ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἥλιος ἔκλινε περὶ τὴν δύσιν αὐτοῦ, ὁ πολέμιος ἐνόμισε φρόνιμον νὰ καταφύγῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀληκαρνασοῦ καὶ τῆς Κῶς. Οἱ δὲ ἡμέτεροι μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πυρὸς ἀνεζητήθησαν καὶ ἤρχισαν ἀριθμούμενοι.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὑπῆρξαν φοβεραί. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τῶν δυνάμεων, ὅστις δι' ἀπωλείας ἀσημάντου ἐδωρήσατο αὐτοῖς τὴν λαμπροτάτην τῶν νικῶν.

Πολὺς χρόνος δὲν παρῆλθεν μετὰ τὴν πληρώσασαν ἀγαλλιάσεως τὴν Ἑλλάδα, ἔνδοξον ταύτην ναυμαχίαν, καὶ ὁ ἀκόρεστος φθορεὺς τῶν Τούρκων Μιαούλης διεσκόρπισε καὶ ἠφάνισε τῇ 23 Ἰουλίου, τὴν πολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγιον τουρκικὴν μοῖραν, καὶ ἐφοδίασεν ἐκ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων τὴν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ καὶ διὰ ξηρᾶς πολιορκουμένην πόλιν. Ὀλίγον ὅμως ἔλλειψε νὰ μείνῃ ἔρημος ἡ Ἑλλὰς τοῦ ἀνδρὸς τούτου κατὰ τὴν 21 Νοεμβρίου τοῦ 1826. Ἀπομονωθεὶς τότε ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Διόνη, προσεβλήθη ὑπὸ τῆς

Τουρκικῆς Ναυαρχίδος καὶ ἄλλων μικροτέρων πλοίων, τόσον δὲ τὸν ἐπλησίασεν ἓν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν τούτων πλοίων, ὥστε, καὶ μὲ ψυλὰ ἐμάχοντο ὅπλα.

Τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἀβλαβὴς ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου πυρὸς, ἐθεωρήθη θαῦμα· ἀλλ' οἱ γνωρίζοντες τὸν Μιαούλην δὲν ἠπόρησαν. Ἔπρεπεν ὅμως νὰ σωθῇ, ὅπως καὶ πάλιν σωθῇ ἡ Σάμος, καὶ ἀναγκάσει τὸν ἀπειλήσαντα αὐτὴν Τουρκικὸν στόλον νὰ εἰσπλεύσῃ ἄπρακτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ διώξῃ κακὴν κακῶς κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐκ τοῦ πορθμοῦ τῆς Χίου τὴν ὑπὸ τὸν Ταχὶρ πασσᾶν Τουρκικὴν μοῖραν, δώσῃ δὲ εἰς τοὺς Τούρκους τελευταῖον καὶ φοβερὸν μάθημα παρὰ τὴν Μυτηλίνην κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1828, διὰ τῆς καταστροφῆς μιᾶς φρεγάτας καὶ ἄλλου μικροτέρου πλοίου, τὰ πληρώματα τῶν ὁποίων κατεσφάγησαν. Ἀλλὰ καὶ πρὶν τοῦ κατορθώματός του, δι' ἄλλου σπουδαιοτέρου ὑπηρέτησε τὴν εὐγνώμονον πατρίδα του ὁ Μιαούλης, ὅτε ἅμα τῇ ἐλεύσει τοῦ Καποδιστρια εἰς τὴν Ἑλλάδα, διετάχθη νὰ καταστρέψῃ τὴν πειρατείαν. Τοσαύτην δὲ ἀνέπτυξε δραστηριότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ σπουδαίας ταύτης ἐντολῆς, ὥστε ὀλίγος παρῆλθε χρόνος ἀφ' ἧς ὥρας ἐκινήθη κατὰ τῶν πειρατῶν ὁ σιδηροῦς οὗτος ἀνὴρ, καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ θάλασσαι ἀπηλλάγησαν τῆς μάστιγος ταύτης.

Κακὸς ὅμως δαίμων ἐφθόνησε τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, καὶ ὤθησεν αὐτὸν νὰ στιγματίσῃ ἑαυτὸν, διὰ πράξεως ἥτις ἀπέσπασε κραυγὴν πόνου καὶ ἀγανακτήσεως, ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸν σύμπαντα. Ἐννοοῦμεν τὴν πυρπόλησιν τοῦ στόλου. Γνωστὸν ὅτι οἱ Ὑδραῖοι δυσαρεστηθέντες, κατὰ τοῦ

Κυβερνήτου ὡς κωφεύσαντος (ἐξ ἀνάγκης) πρὸς τὰς δικαίας ἀλλὰ καὶ προώρους ἀπαιτήσεις των, αἵτινες διὰ τοῦ ἀντιναυάρχου Σαχτούρη, ὑποβληθεῖσαι αὐτῷ, συνεπποσοῦντο εἰς ἑκατομύρια, ἐκήρυξαν σύγκλεσιν ἐθνοσυνελεύσεως ἐν τῇ νήσῳ των, ἀπέστελλον δὲ καὶ πλοῖα ὅπως συλλέξωσι καὶ ἐπιβάλωσι φόρους εἰς τὰς νήσους καὶ ἄλλους παραλίους τόπους. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ μένῃ ἀπαθὴς ὁ Κυβερνήτης ἀπέναντι καταστάσεως τόσον οἰκτρᾶς, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Ναυάρχων τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων, ὅπως κατορθώσῃ νὰ παρακωλύσῃ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ὑδραικῶν πλοίων ἐπιβαλλομένην τοῖς ἀδυνάτοις παράνομον φορολογίαν· μόνος ὁ τῆς Ρωσσίας ναύαρχος Ρικόρδης, συνέπραξε μετὰ τοῦ Κυβερνήτου πρὸς σωφρονισμὸν τῶν ἐν Ὕδρᾳ ἀνταρτῶν. Ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἐνθαῤῥυνθεὶς ἐκ τῆς ἀδιαφορίας τῶν δύο ἄλλων Ναυάρχων, καταλαμβάνει τὸν Ἑλληνικὸν στόλον· ἡτοιμάζετο δὲ νὰ ἐκπλεύσῃ, ὅτε προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ρώσσου Ναυάρχου νὰ τὸν παραδώσῃ πρὸς αὐτόν. Ἐκμανεὶς ὁ Μιαούλης τότε, ἀντὶ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν αὐθάδη πρόσκλησιν τὸν παρέδωκε φεῦ! εἰς τὸ πῦρ.

Κατάρα εἰς τοὺς ἀληθεῖς αἰτίους τῆς καταστροφῆς ταύτης.

Ἡ ἐν προνοίᾳ ἐθνοσυνέλευσις ἐξέλεξε τὸν Μιαούλην μέλος τῆς, καὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Μπότσαρη, καὶ Δ. Πλαπούτα ἀποτελουμένης πρεσβείας, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐντολὴ ὅπως μεταβῇ εἰς Μόναχον, καὶ ὁδηγήσῃ ἐκεῖθεν σωτῆρα βασιλέα, τὸν Ὄθωνα. Δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ἂν ἐπεζήτησεν ὁ Μιαούλης τὴν ἔξοχον ταύτην τιμήν· βέβαιον ὅμως ὅτι, ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βαυαρίας, καὶ εὐτυχὴς πλέον θνητός,

πρῶτος νὰ δεχθῇ τὰ βασιλικὰ μειδιάματα, καὶ κλίνῃ τὴν δαφνοστεφῆ κεφαλήν του ὁ ἔνδοξος θαλασσινὸς, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ νηπίου βασιλέως. Ἔκτοτε ἠγαπήθη, λέγεται, ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μιαούλη πολλὰ ἔχυσε δάκρυα.

Ἀνδρεία ἀπαράμιλος, τόλμη μετὰ δραστηριότητος, θέλησις σιδηρᾶ, ἰδοὺ ὁποῖα προτερήματα, ὑπὸ ζέοντος πατριωτισμοῦ ἐπιστεφόμενα, ἀνέδειξαν τὸν Μιαούλην, μέγαν κατὰ θάλασσαν στρατηλάτην, καὶ ἕνα τῶν ἐνδοξοτάτων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἀνδρῶν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΗΜΗΣ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ζαήμη, δὲν εἶνε μὲν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, εἶνε ὅμως ἐκ τῶν μᾶλλον διαπρεψασῶν καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρώτην ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασιν. Ἡ δὲ ἐπωνυμία αὐτῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ὡς ἑξῆς. Προπάτωρ τις αὐτῆς ἀμοιφθεὶς διὰ τὰς πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν στρατιωτικὰς ἐκδουλεύσεις του, ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ Ζαήμη, σημαίνοντος τιμαριοῦχον. Ἔκτοτε τὸ ὄνομα Ζαήμης ἐγένετο ἡ ἐπωνυμία τῆς οἰκογενείας ταύτης, εἰς τῆς ὁποίας τὰ μέλη, ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος των σφοδρὸς ἔρως, ἢ ἤνοιγε τάφον βαθὺν, ἢ ἠνάγκαζε ταῦτα νὰ ἐκπατρίζωνται ὅπως σώσωσι τὴν κεφαλήν των ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Τούρκου, ἢ τέλος καὶ νὰ ῥίπτωνται εἰς παρατόλμους ἐπιχειρίσεις, ὡς ἔπραξεν ὁ Παναγιώτης Ζαήμης, ὅστις

συνωμόσας μετὰ τοῦ Κρεββατᾶ Μπενάκη καὶ ἄλλων, ἐκίνησε τὴν κατὰ τὸ 1769 Πελοποννησιακὴν ἐπανάστασιν.

Τοῦ Παναγιώτου τούτου ἔγγονος ἦτο ὁ κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ 1821 ἐπανάστασιν διαπρέψας Ἀνδρέας Ζαΐμης, καὶ υἱὸς, τοῦ ὄχι ὀλιγώτερον κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῆς ἔτη, διακριθέντος Ἀσημάκη Ζαΐμη. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Ἀνδρέας οὗτος ἐν Κυναίθῃ (Κερπινῇ τῷ 1791)· καὶ ἐδιδάχθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὅσα κατὰ τοὺς ζοφώδεις ἐκείνους χρόνους ἐδιδάσκοντο οἱ υἱοὶ τῶν προὐχόντων καὶ τῶν ἰσχυρῶν γράμματα· φιλομαθὴς ὅμως ὤν, δὲν ἐβράδυνε νὰ γείνῃ καὶ πολυμαθὴς, ὁ ἀληθῶς φύσει μεγαλοφυὴς οὗτος ἀνήρ.

Μυσταγωγηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δικαίου κατὰ τὸ 1819 ἔγνω νὰ διακρίνῃ ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτοῦ διανοίᾳ, τί τὸ ὑπερβολικὸν, τὸ ἀληθὲς, ἢ τὸ κατορθωτὸν ἐξ ὅσων ἐπηγγέλλετο ὁ φλογερὸς αὐτοῦ κατηχητής· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον, ἐγένετο ἔκτοτε ὁ ἐνθουσιωδέστερος ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας, ἀψηφῶν καὶ θυσίας καὶ κινδύνους προφανεῖς.

Ἅμα ἐξεῤῥάγη ὁ νικηφόρος ἀγὼν, κατέβη ταχὺς εἰς Πάτρας μετὰ τῶν ὀλίγων ὅσους κατώρθωσε προχείρως νὰ στρατολογήσῃ, καὶ μετὰ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, Ἀνδρέα Λόντου καὶ ἄλλων, ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν ἔντρομοι εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως ταύτης.

Ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ φρουρίου τούτου, ἔλαβε τὸ πρῶτον τοῦ πυρὸς βάπτισμα, ἀλλὰ καὶ τὰ πρῶτα χειροκροτήματα διὰ τὴν ἀφοβίαν καὶ τὸ θάῤῥος. Κυκλωθεὶς, μετὰ τῶν ἐναπομεινάντων αὐτῷ ὀλίγων, ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ φρουρίου ἐξελθόντων Τούρκων, ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον, θὰ ἠχ-

μαλωτίζετο δὲ βεβαίως ἂν μὴ τί χεῖρον συνέβαινεν αὐτῷ, ἄλλοι περὶ αὐτὸν ὀλίγοι ἀνδρεῖοι, κεντόμενοι καὶ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἐπολέμησαν ὡς μαινόμενοι γίγαντες, καὶ οὕτω μετὰ πάλην λυσσώδη, ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον κατησχυμένοι.

Ἐκλεχθεὶς πληρεξούσιος διὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, παρήτησε πρὸς καιρὸν τὰ ὅπλα, καὶ ἔσπευσεν ἵνα συμμετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων, ἔτρεξε καὶ πάλιν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἄρεως.

Ἐκστρατεύει ἐκ δευτέρου εἰς Πάτρας, καὶ τίθεται πάλιν ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ φρουρίου ἐκείνου· δὲν μετακινεῖται δ' ἐκεῖθεν ἢ ὅτε ἀνάγκη ἐπιτακτικωτέρα ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ τρέξῃ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, Νικήτα, Ἀναγνώστου Πετιμεζᾶ, καὶ ἄλλων, ὅπως φράξῃ τὴν πρὸς τὰς Πάτρας πορείαν μέρους τοῦ ὑπὸ τὸν Δράμαλη στρατοῦ· κτυπηθεὶς δὲ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων ὁ Ζαήμης πλησίον τῆς Νεμαίας, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Κόρινθον.

Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀπωλέσθησαν δισχίλιοι ἐχθροί. Ἐπόθει ἴσως μετὰ τόσους ἀγῶνας ν' ἀναπαυθῇ. Ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγιον κινδυνεύει· στέφανος ἐκ πυρὸς τὸ περικυκλοῖ· οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Μάρκον Μπότσαρην, τετρακόσιοι μόλις, μάχονται κατὰ χιλιάδων, καὶ κατὰ τοῦ λιμοῦ. Ἤρχισε νὰ καλύπτηται, ἐκαλύφθη ἤδη ἡ ἡρωϊκὴ πόλις, ἀπὸ ἐρρίπια καὶ σφαίρας καὶ πτώματα γυναικῶν παίδων καὶ γερόντων, ἀπὸ αἵματα καὶ πληγωμένους· ἂν ταχέως, πολὺ ταχέως ἀρκοῦσα βοήθεια δὲν εὑρεθῇ ἐν αὐτῇ, πίπτει ἅπασα νεκρὰ, καίεται, ἀποτεφροῦται διότι ἐκεῖνοι οἵτινες τὴν προασπίζουσιν εἶναι μὲν ἥρωες ἀλλὰ

δὲν εἶναι ἄτρωτοι, καὶ ἐκ σιδήρου ἂν ἦσαν, καὶ τοῦτον τὸ τόσον πῦρ, τὸ κατ' αὐτῶν ῥιπτόμενον ἠδύνατο ν' ἀναλύσῃ.

Ἐκεῖ λοιπὸν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τρομεροῦ ἐκείνου ἡφαιστείου, ἐῤῥίφθη ἀκράτητος ὁ Ζαΐμης μετὰ τοῦ Ἀνδρέα Λόντου, τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη, καὶ τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, ἀπόφασιν ἔχων ἢ ν' συναποθάνῃ μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του Μαυροκορδάτου, ἢ νὰ ἴδῃ μετ' αὐτοῦ σωζόμενον τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο τῆς Πελοποννήσου προπύργιον.

Γνωστὰ εἶναι τὰ μετὰ ταῦτα· μετά τινα ἔφοδον τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρισαν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν· μὴ δυνηθέντες δὲ ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Ἑλλήνων, διεσκορπίσθησαν, κατεδιώχθησαν ὑπ' αὐτῶν ἕως τὸ Μποχῶρι, δυστυχῶς μόνον, ἐκεῖθεν ἐσπρώχθησαν ὑπὸ τοῦ πανικοῦ μέχρι τοῦ Ἀχελῴου, ἐν ᾧ ῥιφθέντες, ὅπως τὸν διαβῶσιν, ἀπωλέσθησαν οἱ πλεῖστοι.

Ἡ ἐν Ἄστρει Ἐθνοσυνέλευσις ἐξελέξατο τὸν Ζαΐμην μέλος τοῦ Νομοτελεστικοῦ, συγχρόνως δὲ διέταξεν αὐτὸν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῆς εἰς Πάτρας ἐκστρατείας.

Μικρὸν ὅμως μετὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ Νομοτελεστικοῦ· ἐκλεχθεὶς δὲ καὶ ἐκ δευτέρου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Λόντου, ἀπέῤῥιψε τὴν ἐκλογὴν, διότι ἡ πολιορκία τοῦ ἐν Πάτραις φρουρίου, δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰς ἄλλα ἐνασχόλησίν του.

Ὅτε ἥναψεν ὁ ἐμφίλιος πόλεμος, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἤρχισε νὰ αὐτοκτονεῖται, ὁ Ζαΐμης ἀπεσύρθη εἰς Κερπινήν· δὲν ἔμεινεν δὲ ἐκεῖ ὅπως ἴδῃ λεηλατουμένην καὶ καταστρεφομένην

τὴν ὀλίγην ἐναπομείνασαν αὐτῷ περιουσίαν, ὑπὸ τὸν Κυβερνητικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ὡδήγουν ὁ Καραϊσκάκης καὶ ὁ Τσαβέλας· ἀλλὰ καταφυγὼν προσκαίρως εἰς Δύβρην μετὰ τοῦ Ἀνδρέα Λόντου, ἠναγκάσθη, ὡς μὴ ὢν ἐνταῦθα ἀσφαλὴς νὰ ζητήσῃ ἐκεῖθεν ἄσυλον ἀσφαλέστερον, καὶ μετέβη ἐκ Δίβρης μετὰ τοῦ ἀχωρίστου τούτου φίλου του εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Πρὶν δὲ ἀποβιβασθῶσιν εἰς Μεσολόγγιον οἱ δύο ἔνδοξοι οὗτοι φυγάδες, ἔγραψεν ὁ Ζαΐμης πρὸς τὸν εἰς Αἰτωλικὸν διαμένοντα Μαυροκορδάτον μετὰ τῶν λοιπῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὴν ἑξῆς, ἀξίαν ἀναγνώσεως, ἐπιστολήν.

«Ἀδελφοί.»

Κατατρέχομαι μέχρι ζωῆς δι' αἰτίας, τὰς ὁποίας θέλει δικάσει ἡ ἀδέκαστος ἱστορία, κ' ἐγὼ θέλω σᾶς ἐκθέσει διὰ λόγου, ὅταν σᾶς ἀνταμώσω. Καταφεύγω λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς, ζητῶν ἄσυλον, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ὡρκίσθην ν' ἀποθάνω ἐπάνω εἰς τὴν φίλην μου πατρίδα, μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῆς, κ' ἐπειδὴ ἔχω φίλους τοὺς περισσοτέρους τῶν σημαντικωτέρων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, γνωρίζοντας κάλλιστα τὸν χαρακτῆρα μου, δὲν ἔρχομαι μὲ σκοπὸν ἄλλον, παρὰ νὰ μένω παρ' ὑμῖν, ὡς ἐνέχειρον διὰ νὰ δώσω λόγον τῶν πράξεών μου εἰς τὸ ἀδέκαστον κριτήριον, τὴν ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἂν τὸ ἔθνος θελήσῃ νὰ τὴν κάμῃ, εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὁποίου θέλω κλίνει ἄφωνος τὸν αὐχένα. Εὐαρεστηθῆτε λοιπὸν νὰ μοὶ ἀποκριθῆτε διὰ νὰ ἔβγω πρὸς ἀντάμωσίν σας. Ἤθελα ἔλθει μόνος μου, ἀλλ'

οἱ σύντροφοί μου δὲν μὲ ἀποχωρίζονται· τοὺς ἐπῆρα μαζῆ-μου· εἶναι δὲ περίπου τῶν ἑκατόν.

Ἀπὸ τοῦ πλοίου, τὴν 21 Δεκεμβρίου 1824.

Ὁ ἀδελφός σας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΗΜΗΣ.

Καὶ ἀπήντησαν μὲν οἱ ἐν Αἰτωλικῷ εἰς τὴν ὡραίαν ταύτην τοῦ Ζαήμη ἐπιστολήν· δὲν ὑπεσχέθησαν δὲ ἄλλο τι αὐτοῖς, ἐκτὸς τῆς φιλοξενίας ἣν εὐχαρίστως τοῖς παρεχώρησαν ἢ «νὰ *μεσιτεύσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν*». «Ἂν ζητηθῆτε ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, ἔγγραφον, *πρέπει νὰ ὑπακούσητε* καὶ νὰ ὑπάγητε. Ἐὰν δὲ ἀμφιβάλλετε, ἐξακολουθεῖ ἡ ἀπάντησις, εἰς τὴν εὐγνώμονα διάθεσιν τῶν δυττικο- Ἑλλαδιτῶν καὶ εἰς τὴν προθυμίαν των τοῦ νὰ πράξουν ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτούς, *συγχωρητέον ὅμως ἀπὸ τοὺς νόμους* διὰ νὰ παρηγορήσουν τὰς θλίψεις σας, δὲν θέλετε δυσαρεστηθῆ ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ ἐξήγησίν των ἡ ὁποία μόνη τοῖς συγχωρεῖται ἀπὸ *τὰ ἱερὰ χρέη* εἰς τὰ ὁποῖα ὁ *νόμος* ὑποβάλλει κάθε πολίτην».

Τὴν 21 Δεκεμβρίου 1824 ἐν Αἰτωλικῷ.

Ἀλλὰ τὰ κοχλάζοντα πάθη, ἡ ἔκρηξις τῶν ὁποίων ὥπλιζε τοὺς Ἕλληνας κατ' ἀλλήλων, κατεσίγα, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἐῤῥέθη βίοις, ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος. Οὐδ' ἠδύνατο ὁ γενναιόφρων Ζαήμης νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ταῦτα νὰ κεντῶσι τὸ στῆθος αὐτοῦ, ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ Πελοπόννησος ἐσφάδαζεν ὑπὸ τὰς λόγχας τοῦ Ἰμβραήμη.

Ἀπελθὼν λοιπὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὁπλίσας σῶμα πολυάριθμον, ἔτρεχε πρὸς ἀναζήτησιν κινδύνων καὶ μα-

χῶν. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἐσχηματίσθη νέα Κυβέρνησις, ἐψηφίσθη πρόεδρος αὐτῆς.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο τότε φοβερά. Ἡ Πελοπόννησος ἠγωνία· ἡ στερεὰ ἐστέναζεν ὑπὸ τὸ βάρος ὀρδῶν ἀγρίων, δυσαριθμήτων· τὸ Μεσολόγγιον ἔπιπτεν· αἱ ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκούμεναι Ἀθῆναι ἀντεῖχον εἰσέτι, ἀλλ' ἔτεινον χεῖρας ἱκέτιδας, ζητοῦσαι ταχεῖαν βοήθειαν. Ἐνῷ δὲ τροφαὶ καὶ πολεμοφόδια δὲν ὑπῆρχον, ἐν τοῖς ταμείοις δὲν εὑρίσκετο οὐδ' ὀβολός. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος τέλος δὲν ὑπῆρχον ἢ ὀλίγα συντρίμματα, ὅτε ὁ Ζαΐμης ἀνεδέχθη τὴν Προεδρείαν τῆς Κυβερνήσεως, ἐλπίζων ὅτι καὶ αὖθις θὰ σωθῇ ἡ πατρίς. Τὴν ἐπιοῦσαν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὴν Προεδρείαν, ἀνεγινώσκετο ἡ ἑξῆς πρὸς τὸν λαὸν διακήρυξις, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐμφαίνεται καὶ ἡ ἀδάμαστος θέλησις τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

« Ἐν ᾧ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, καὶ ἐν ᾧ ἡ παντελὴς ἀχρηματία καὶ ἀπορία τοῦ ταμείου καθιστάνει ἀνοικονόμητα τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος ἀναγκαῖα, ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθη ἡ Γ'. ἐθνικὴ συνέλευσις διὰ τοῦ Η'. ψηφίσματος. Ἂν δὲ τὰ μέλη αὐτῆς ἐσυμβουλεύοντο καὶ προετίμων τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα παρὰ τὰ κοινά, ποτὲ δὲν ἤθελον ἀναδεχθῆ τοιοῦτον ὑπέρμεγα βάρος· ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ὀφειλόμενον ἐκ μέρους παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου, ἐν ὥρᾳ μάλιστα κινδύνου, ἱερὸν χρέος, τοὺς ἔπεισε νὰ μὴ φανῶσι κωφοὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, οὔτε ἀπειθεῖς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐθν. συνελεύσεως, ἡ ὁποία τοὺς διώρισεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πραγμάτων. Ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλά-

δος, προσκαλεῖ ἑπομένως ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνα, καὶ τοὺς πολεμικοὺς εἰς μίμησιν τῆς ἀθανάτου φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ἔχει δὲ ἀπόφασιν σταθερὰν νὰ τιμωρῇ μὲ τὸν πλέον αὐστηρὸν καὶ πραδειγματικὸν τρόπον, ὄχι μόνον ὅσους ἀπειθήσωσιν εἰς τὰς διαταγάς της, ἀλλὰ καὶ ὅσους, νικώμενοι ἀπὸ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς καὶ πονηρὰ βουλευόμενοι, δὲν παύσωσιν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πατριωτισμοῦ, νὰ χύνωσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἁπλουστέρων, τὸ φαρμάκι τῆς δυσπιστίας καὶ διαιρέσεως, ταράσσοντες καὶ ἐρεθίζοντες τὸν λαὸν μὲ τὰς κρυφὰς ῥαδιουργίας των, καὶ διασπείροντες φανερὰ λόγους ἐναντίον τῶν καθεστώτων. Αὐτὰ ἂς λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν πᾶς Ἕλλην, καὶ πᾶς μὴ Ἕλλην διατρίβων δι' ὁποιονδήποτε σκοπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μὴ σύρῃ κατ' ἐπάνω του τὴν ἐκδίκησιν τοῦ πάσχοντος καὶ κινδυνεύοντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ τῆς δραστηρίου ἐνεργείας τῆς διοικήσεώς του».

Καὶ πρὸς σωτηρίαν μὲν τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ὁ Ζαΐμης ν' ἀντιτάξῃ τὸν κατατρώγοντα τὸν Ἰμβραΐμην σάρακα, εἶχε τὸν Κολοκοτρώνην.

Ὁ Βάσιγκτων οὗτος τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπήρκει, ἂν ὄχι νὰ καταβάλῃ, νὰ καταπονῇ ὅμως καὶ ν' ἀπελπίζῃ τὸν φοβερὸν Ἀφρικανόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπειλῶν ἐξόντωσιν κατὰ τῶν δεικνυόντων τάσιν ὑποταγῆς, νὰ κρατήσῃ ὀρθὴν τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ ζήτημα ὅμως ἦτο, πῶς νὰ σωθῇ ἡ Στερεά, πῶς αἱ Ἀθῆναι. Τὰ βλέμματα ὅλων τότε ἐστρέφοντο πρὸς στρατηλάτην γενναῖον, τὸν Καραϊσκάκην, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826, ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἐπι-

χῶν. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἐσχηματίσθη νέα Κυβέρνησις, ἐψηφίσθη πρόεδρος αὐτῆς.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο τότε φοβερά. Ἡ Πελοπόννησος ἠγωνία· ἡ στερεὰ ἐστέναζεν ὑπὸ τὸ βάρος ὀρδῶν ἀγρίων, δυσαριθμήτων· τὸ Μεσσολόγγιον ἔπιπτεν· αἱ ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκούμεναι Ἀθῆναι ἀντεῖχον εἰσέτι, ἀλλ' ἔτεινον χεῖρας ἱκέτιδας, ζητοῦσαι ταχεῖαν βοήθειαν. Ἐνῷ δὲ τροφαὶ καὶ πολεμοφόδια δὲν ὑπῆρχον, ἐν τοῖς ταμείοις δὲν εὑρίσκετο οὐδ' ὀβολός. Ἐκ τῆς Ἑλλάδος τέλος δὲν ὑπῆρχον ἢ ὀλίγα συντρίμματα, ὅτε ὁ Ζαήμης ἀνεδέχθη τὴν Προεδρείαν τῆς Κυβερνήσεως, ἐλπίζων ὅτι καὶ αὖθις θὰ σωθῇ ἡ πατρίς. Τὴν ἐπιοῦσαν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὴν Προεδρείαν, ἀνεγινώσκετο ἡ ἑξῆς πρὸς τὸν λαὸν διακήρυξις, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐμφαίνεται καὶ ἡ ἀδάμαστος θέλησις τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

« Ἐν ᾧ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, καὶ ἐν ᾧ ἡ παντελὴς ἀχρηματία καὶ ἀπορία τοῦ ταμείου καταστaίνει ἀνοικονόμητα τὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος ἀναγκαῖα, ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν εἰς αὐτὴν ἐνεπιστεύθη ἡ Γ'. ἐθνικὴ συνέλευσις διὰ τοῦ Η'. ψηφίσματος. Ἂν δὲ τὰ μέλη αὐτῆς ἐσυμβουλεύοντο καὶ προετίμων τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα παρὰ τὰ κοινά, ποτὲ δὲν ἤθελον ἀναδεχθῆ τοιοῦτον ὑπέρμεγα βάρος· ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ὀφειλόμενον ἐκ μέρους παντὸς ἀγαθοῦ πολίτου, ἐν ὥρᾳ μάλιστα κινδύνου, ἱερὸν χρέος, τοὺς ἔπεισε νὰ μὴ φανῶσι κωφοὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, οὔτε ἀπειθεῖς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐθν. συνελεύσεως, ἡ ὁποία τοὺς διώρισεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πραγμάτων. Ἡ Δ. Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλά-

δος, προσκαλεῖ ἐπομένως ὅλους τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ ἔθνους ἀγῶνα, καὶ τοὺς πολεμικοὺς εἰς μίμησιν τῆς ἀθανάτου φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ἔχει δὲ ἀπόφασιν σταθερὰν νὰ τιμωρῇ μὲ τὸν πλέον αὐστηρὸν καὶ πραδειγματικὸν τρόπον, ὄχι μόνον ὅσους ἀπειθήσωσιν εἰς τὰς διαταγάς της, ἀλλὰ καὶ ὅσους, νικώμενοι ἀπὸ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς καὶ πονηρὰ βουλευόμενοι, δὲν παύσωσιν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πατριωτισμοῦ, νὰ χύνωσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἁπλουστέρων, τὸ φαρμάκι τῆς δυσπιστίας καὶ διαιρέσεως, ταράσσοντες καὶ ἐρεθίζοντες τὸν λαὸν μὲ τὰς κρυφὰς ῥαδιουργίας των, καὶ διασπείροντες φανερὰ λόγους ἐναντίον τῶν καθεστώτων. Αὐτὰ ἂς λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν πᾶς Ἕλλην, καὶ πᾶς μὴ Ἕλλην διατρίβων δι' ὁποιονδήποτε σκοπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μὴ σύρῃ κατ' ἐπάνω του τὴν ἐκδίκησιν τοῦ πάσχοντος καὶ κινδυνεύοντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ τῆς δραστηρίου ἐνεργείας τῆς διοικήσεώς του».

Καὶ πρὸς σωτηρίαν μὲν τῆς Πελοποννήσου εἶχεν ὁ Ζαΐμης ν' ἀντιτάξῃ τὸν κατατρώγοντα τὸν Ἰμβραήμην σάρακα, εἶχε τὸν Κολοκοτρώνην.

Ὁ Βάσιγκτων οὗτος τῆς νέας Ἑλλάδος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπήρκει, ἂν ὄχι νὰ καταβάλῃ, νὰ καταπονῇ ὅμως καὶ ν' ἀπελπίζῃ τὸν φοβερὸν Ἀφρικανὸν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπειλῶν ἐξόντωσιν κατὰ τῶν δεικνυόντων τάσιν ὑποταγῆς, νὰ κρατήσῃ ὀρθὴν τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ ζήτημα ὅμως ἦτο, πῶς νὰ σωθῇ ἡ Στερεὰ, πῶς αἱ Ἀθῆναι. Τὰ βλέμματα ὅλων τότε ἐστρέφοντο πρὸς στρατηλάτην γενναῖον, τὸν Καραΐσκάκην, ὅστις ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826, ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἐπι-

τροπῆς τὸν διορισμὸν αὐτοῦ, ὡς Γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στερεᾶς.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Ζαΐμης κατεδιώχθη, περιεφρονήθη, ἔπαθε τόσα ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη. Ἕνεκα τούτου οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὴν σύμπραξιν τῶν δύο τούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν.

Ἀλλ' ὅτε γενομένου συμβουλίου περὶ διορισμοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Στερεᾶς, ἠκούσθη ὁ, τὰ πάντα ῥίψας εἰς λήθην μεγαλόφρων Ζαΐμης, λέγων, ὅτι οὐδένα θεωρεῖ ἀξιώτερον τοῦ Καραϊσκάκη· ἐθαύμασαν ὅλοι τὸ μεγαλόψυχον τοῦ ἀνδρός· ὁ δὲ Καραϊσκάκης περιμένων ἐκεῖ που πλησίον τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου, προσελθὼν, ἐξέφρασε συγκεκινημένος τὴν εὐγνωμοσύνην του. Ἐναγκαλισθεὶς τότε αὐτὸν ὁ Ζαΐμης, τῷ ὑπεσχέθη τὴν ὑποστήριξιν τῆς Κυβερνήσεως, μεθ' ὃ ἀσπασθέντες ἀλλήλους ἀπεχωρίσθησαν.

Ὁμοία σκηνὴ πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν, ἔλαβε χώραν ἐν τῷ πελάγει τῆς Σαλαμῖνος· καὶ τότε δύο ἔνδοξα τῆς Ἑλλάδος τέκνα, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐν διαστάσει τέως διατελοῦντα, ἔσφιγξαν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας, καὶ ἡνώθησαν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἀγωνισθῶσι κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὸν τότε Ἑλληνισμὸν κατακλυσμοῦ. Ἡ ἐν τῷ θαλασσοπύργῳ τοῦ Ναυπλίου ὅμως σκηνὴ, βεβαίως εἶνε ὑψηλοτέρα καὶ δραματικωτέρα.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, διωρίσθη καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, μέλος τοῦ Πανελληνίου· ἠργάσθη καὶ ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐν Ἄργει Ἐθνοσυνέλευσιν. Ὑπηρέτησε δὲ καὶ τὴν βασιλείαν εἰλικρινῶς. Κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὅτε ἀπεβίωσεν. Ὁ κατὰ τὴν τετάρτην Μαΐου αἰφνίδιος θάνατός του, κατέ-

λύπησε τὴν Ἑλλάδα· ὁ δὲ Ὄθων ἑρμηνεὺς γενόμενος τῆς γενικῆς συγκινήσεως, διέταξε πένθος τριήμερον.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης γόνος ἀρχαιοτάτης καὶ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, υἱὸς δὲ τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγαλεπηβούλου τούτου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἀρχηγοῦ, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1794.

Σπουδάσας ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Παρισίους ὅπως ἐκπαιδευθῇ περὶ τὰ στρατιωτικά. Μετὰ ὀκταετῆ δὲ διατριβὴν ἐν Γαλλίᾳ, ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν, μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, ἔνθα κατετάχθη ἐν τῷ Ῥωσσικῷ στρατῷ, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπηρέτει μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Δακίᾳ, ἐπαναστάσεως, διετάχθη παρὰ τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου (ὠνομάζετο οὕτω ὁ ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας) τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς πληρεξούσιος αὐτοῦ. Διελθὼν δὲ ὑπὸ ξένον ὄνομα τὴν Αὐστρίαν, καὶ ἐπιβὰς ἐν Τεργέστῃ ἐπὶ πλοίου Ὑδραΐκοῦ, πληρωθέντος τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἀγορασθέντων τῶν πλείστων ἐκ τοῦ ἰδίου βαλαντίου· ἀφίχθη περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνοδευμένος ἀπὸ τὸν Παναγιώτην Ἀναγνωστόπουλον, τὸν Ἀλέξανδρον Κατακουζηνὸν, τὸν Γ. Τυπάλδον Κοζάκην, καὶ

τινας ἄλλους. Ἀπέβη δὲ εἰς Ὕδραν, ὅπου ὑπεδέχθησαν αὐτὸν «οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερὰν στολὴν αὐτῶν» καὶ ὁ σκιρτῶν καὶ ἀγαλλόμενος ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ «αὐθέντου» λαός, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀκριβῶς ἡμέραν, καθ' ἣν τραῦμα ἀνίατον μετὰ τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐλάμβανε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐν Δραγατσανίῳ.

Τέσσαρας μετὰ τὴν εἰς Ὕδραν ἄφιξίν του ἡμέρας, ἐξέδωκεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, τὴν ἑξῆς συντομωτάτην μὲν ἀλλ' ὡραίαν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν προκήρυξιν.

«Ὁμογενεῖς φιλελεύθεροι Ἕλληνες.

«Διωρισμένος ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Γένους ἡμῶν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, νὰ ἔλθω εἰς τὴν φιλτάτην Ἑλλάδα, πληρεξούσιος ἀρχιστράτηγος Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν, ἔφθασα ἤδη θείᾳ δυνάμει εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν.

«Ὅσοι μὲν ἐλάβατε τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας, τοῦ Ὀρθοδόξου ἡμῶν Γένους, φιλοτιμηθῆτε νὰ φανῆτε ἄξιοι πολεμισταί, δεικνύοντες εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου πόλεμον, ἀνδρίαν ἀκαταμάχητον, ὁμόνοιαν ἀδιαίρετον, καὶ εἰς τοὺς στρατηγούς, εὐπείθειαν ἀπαράβατον.

«Ὅσοι δὲ μέχρι τοῦδε ἐμείνατε ἀκίνητοι, ἐγέρθητε, ἁρπάσατε τὰ ὅπλα καὶ πανταχόθεν τρέξατε νὰ ἐλευθερώσητε τὴν πατρίδα σας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἑνωθῶμεν ὅλοι διὰ νὰ καθυποτάξωμεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν τύραννον τοῦ Γένους.

«Δὲν ἐλπίζω νὰ εὑρεθῇ κανεὶς ἐξ ὑμῶν ἀμέτοχος τῆς προγονικῆς ἀνδρίας καὶ ἀνάξιος τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία λογίζεται καὶ εἶναι τῳόντι ἀσυγχώρητον ἁμάρτημα. Τὸ

στάδιον τῆς δόξης ἠνοίχθη, φίλοι πατριῶται. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ, θέλει ὑποφέρει νὰ μένῃ ἔξω καὶ νὰ ὀνειδίζηται ὡς νόθος Ἕλλην ; Τὸ τέλος τῶν ἀγώνων μας εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἢ ὁ ἔνδοξος θάνατος. Αἰώνιος δόξα παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, βραβεῖα καὶ προβιβασμοὶ θέλουν δοθῇ εἰς ἕκαστον ἀναλόγως τῆς ἀξιότητος καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἔθνους.

«Ἐν Ὕδρᾳ τῇ 12 Ἰουνίου 1821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

(πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου)

Ἀναχωρήσας ἐξ Ὕδρας ὁ Ὑψηλάντης τῇ 18 Ἰουνίου, καὶ ἀγκυροβολήσας τῇ ἐπιούσῃ ἐν Ἄστρει, ὅπου λαμπρὰ τῷ ἡτοιμάζετο ὑποδοχὴ, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἐν Βερβαίνεις στρατόπεδον. Ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ψαλεῖσαν δοξολογίαν, ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Βάμβα εἰς ἐπήκοον δεκακισχιλίων περίπου μεθυόντων ἐκ χαρᾶς Ἑλλήνων, συστατικὸν ἔγγραφον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, δι' οὗ ἀπεκαθίστα πληρεξούσιον αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, ὅστις ὀλίγας μετὰ τοῦτο ἡμέρας ἀπήτησε τὴν κατάργησιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνάθεσιν τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς.

Ἀλλ' αἱ μὲν ἀπαιτήσεις αὐτοῦ ἀπεῤῥίφθησαν· οὗτος δὲ χολωθεὶς, ἀνεχώρησεν εἰς Καλάμας, σκοπεύων, ὡς ἔλεγε, ν' ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Αἱ παρακλήσεις ὅμως τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τῶν Γερουσιαστῶν, ἐπανέφερον ἐν αὐτῷ αἰσθήματα μετριότερα· ἐπανακάμψας δὲ εἰς Τρίκορφα καὶ

συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὅπως ἀποκρούσῃ τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ ἐξελέχθη μετά τινα καιρὸν πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ πράξῃ τι ἄξιον λόγου, ὡς τοιοῦτος, ἀρεσκόμενος δὲ εἰς τὴν κλαγγὴν τῶν ὅπλων καὶ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς δόξαν· ἐξεστράτευσε μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τῆς ἐκστρατείας του ὅμως ταύτης προηγοῦντο σκιαὶ ζοφεραί· διότι περιφρονήσας τὴν ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνελεύσεως παραδεχθεῖσαν σημαίαν, ἀνεπέτασεν ἐκείνην τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας· κωφεύων δὲ εἰς τὰς ὡς ἐκ τούτου δικαίας παρατηρήσεις τῆς Κυβερνήσεως, καὶ χλευάζων τὰς διαμαρτυρήσεις τοῦ διοικοῦντος τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα Ἀρείου Πάγου, συνεμάχησε μετὰ τοῦ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως δυσαρεστημένου Ὀδυσσέως καὶ ἄλλων τινῶν, καὶ παρεσκευάζετο εἰς ἔνοπλον ἀντίστασιν.

Αἷμα ἀδελφικὸν βεβαίως ἤθελε ῥεύσει τότε, ἂν μὴ ἀπέτρεπε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τῆς ὁδοῦ πρὸς ἣν ἀπερισκέπτως ἔβαινεν, ἡ τῷ ὄντι μεγάλη αὐτοῦ καρδία τῆς ὁποίας τοὺς εὐγενεῖς παλμοὺς συμβουλευόμενος πάντοτε, κατώρθου νὰ κατανικᾷ τὰ ἑαυτοῦ πάθη, καὶ νὰ κυβερνᾷ θαυμασίως ἑαυτὸν ὁ πολλάκις ἀποπειραθεὶς νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλάκις ἀποτυχὼν γενναῖος οὗτος ἀνήρ.

Ὑπακούσας εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἠπείλει ὁ Δράμαλης καὶ εὗρε τὴν Βουλευτικὴν ἐπιτροπὴν τῆς ὁποίας ἦτο πρόεδρος, ἐντὸς πλοίου σταθμεύοντος παρὰ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Ἀλλ' ὁ γενναῖος Ὑψηλάντης δὲν θὰ μιμηθῇ τὴν ἐπιτροπήν. Οὗτος ἔμεινεν εἰς τὴν ξηράν, ἥτις μετ' ὀλίγον ἔμελλ

νὰ βαφῇ ἐρυθρά. Ἀθροίσας δὲ ὅσους ἠδυνήθη, κλείεται μετὰ τούτων εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε προηγουμένως εἰσέλθῃ καὶ ὁ ἀτρόμητος Μανιάτης Καραγιάννης μὲ ἀπόφασιν νὰ καῇ ἐν αὐτῇ.

Ἀναχαιτήσας οὕτω τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τοῦ Δράμαλη ὁ Ὑψηλάντης, καὶ χορηγήσας τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ κατέλθῃ ἐκ Τριπόλεως καὶ συναθροίσῃ τὸν ὁποῖον ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ δοξάσῃ στρατόν· ἐξῆλθε διὰ νυκτὸς μετὰ τῆς φρουρᾶς ἐκ τοῦ φρουρίου ἐκείνου, καὶ ἔτρεξε νὰ καταλάβῃ μετὰ τοῦ Νικήτα καὶ ἄλλων τὸ Ἁγιονάρι.

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἡ καταστροφὴ τῶν Τούρκων ὑπῆρξεν ὡς γνωστὸν μεγάλη.

Ἅμα διεσκεδάσθη ὁ ἐκ τοῦ Δράμαλη κίνδυνος, ὁ Ὑψηλάντης ἐνησχολήθη εἰς τὸν σχηματισμὸν τακτικοῦ στρατοῦ, ὀλίγους ὅμως δυστυχῶς ἠδυνήθη νὰ διοργανώσῃ ὡς ἐκ τῶν ἐμποδίων τὰ ὁποῖα τῷ παρενεβάλλοντο.

Ἀπεδείχθη δὲ τὸ χρήσιμον τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς περιστάσεις, ἰδίως δὲ ὅτε ὁ Ἰβραήμης, θέλων νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναύπλιον, ὥρμησε μετὰ δεκακισχιλίων κατὰ τῶν παρὰ τὴν Λερναίαν λίμνην μύλων· τὸν περιέμενον ἐκεῖ ὁ Μακρυγιάννης καὶ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης μετὰ τριακοσίων πεντήκοντα ἀτάκτων, καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μετὰ πεντήκοντα μόνον τακτικῶν! Ὁ ἐκεῖ παραπλέων ναύαρχος Γάλλος Δὲ-Ρεγνῆ, βλέπων τοὺς Ἕλληνας ἑτοιμαζομένους εἰς ἀντίστασιν, θεωρῶν δὲ βεβαίαν τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, ἐξώρκιζε τὸν Ὑψηλάντην νὰ φεισθῇ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, ὡς καὶ τῆς τῶν ἀτρομήτων στρατιωτῶν του.

Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς ἐνδόξου ταύτης μάχης, ἀπέδειξεν ὅτι δικαίως οἱ Ἕλληνες ἠψήφουν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀποκρούοντες τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ Ἰβραὴμ, ἠνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀποσυρθῇ κατησχυμένος μὲ τὰ συντρίμματα τοῦ στρατοῦ του. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ἐν ᾗ ἅπαντες ἀνεδείχθησαν ἀληθεῖς ἥρωες, ἠρίστευσαν ὑπὲρ πάντας οἱ τακτικοί.

Ὅτε ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξητήσατο τὴν εἰδικὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ διαμαρτυρηθῇ δι' ἀναφορᾶς, μεστῆς ἀληθειῶν καὶ μεγαλοφροσύνης, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔγραφε· «τὰ μεγάλα ἔθνη καὶ οἱ καλοὶ πατριῶται φαίνονται εἰς τὰς κρισίμους περιστάσεις τῆς πατρίδος των· δοῦλος εἶνε εὔκολον νὰ γείνῃ τις ὅταν θέλῃ, αὐθέντης εἶνε δύσκολον· ἐπιθυμοῦμεν εἰρήνην; ἂς τρέξωμεν εἰς τὰ ὅπλα».

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ὅμως ἐκείνη ὄχι μόνον οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τὴν ὄντως πατριωτικὴν ἐκείνην ἀναφοράν, ἀλλὰ θεωρήσασα ταύτην καὶ ὡς ὑβριστικὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξηρεθίσθη, ὥστε διὰ τοῦ κατὰ τὴν 12 Ἀπριλίου 1826 ἐκδοθέντος ψηφίσματός της, ἀπέκλειε τὸν ἀληθῶς γενναιόφρονα τοῦτον ἄνδρα, παντὸς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ὑπουργήματος «διὰ τὸν αὐθαδῆ τῆς πρὸς τὴν Συνέλευσιν ἀναφορᾶς του τρόπον» Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐπανελθοῦσα εἰς αἰσθήματα δικαιότερα, ἐξέδωκεν οἴκοθεν τὸ ἑξῆς ψήφισμα.

«Θεωρήσασα τὸ ὑπ' ἀριθ. Γ. τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ διακοπείσης Συνελεύσεως ψήφισμα, ἐκδοθὲν τῇ 12 Ἀπριλίου 1826.

Θεωροῦσα ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο ἔγεινεν ἕνεκα πολιτικῶν φρονημάτων, ἀντικειμένων μὲν ἀλλήλοις, ἀλλ' ἐπίσης πα-

τριωτικῶν, καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὸν ἴδιον ἑκάστου τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι.

Ψηφίζει

Α'. Τὸ αὐτὸ ψήφισμα ἀκυροῦται καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν.

Β'. Ὁ Κύριος Δ. Ὑψηλάντης ἀποκαθίσταται εἰς τὰ δίκαια τοῦ πολίτου καὶ ἀπολαύει αὐτῶν ἀνεξαιρέτως.»

Ὁ δὲ ἀμνησίκακος Ὑψηλάντης ἐξέφρασε πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς.

«Μὲ δίδει ἤδη ὅλην τὴν εὐχάριστον ἀφορμὴν διὰ νὰ προσφέρω καὶ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός μου εἰς τὸ ἱερὸν θυσιαστήριον τῆς ἀγωνιαίου ἀνεξαρτησίας μας».

Ἡ ἐν ὀλίγοις αὕτη ἐπιστολὴ, δεικνύει τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἂν κατὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον καὶ ἀτρόμητον ἐν ταῖς μάχαις εἶχεν ἴσως καί τινας ἐφαμίλλους, κατὰ τὴν εὐγένειαν ὅμως καὶ τὸ ὕψος τῶν αἰσθημάτων, βεβαίως ἦτον ὅλων ὑπέροχος.

Ὁ Κυβερνήτης ἅμα τῇ ἐλεύσει του ἐν Ἑλλάδι, διώρισε τὸν Ὑψηλάντην στρατάρχην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ του μέλλοντος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ διώξῃ τούτους, ἐξ ὅσον τὸ δυνατὸν, περισσοτέρων ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην εἶδεν ἐν Θήβαις τοὺς Ἕλληνας προσβληθέντας ἐξ ἀπροόπτου ἐκ πολὺ μεγαλειτέρων δυνάμεων καὶ τρεπομένους εἰς φυγὴν, οὗτος δὲ μὴ θέλων νὰ μετακινηθῇ ἐκ τῆς θέσεώς του ἐκινδύνευσε νὰ πέσῃ αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Μικρὸν ὅμως μετὰ τοῦτο ἐνισχυθεὶς ὑπό τινων μικρῶν ἐπικουριῶν· μάχεται ἐν Ἀνηφορήτῃ καὶ νικᾷ, κερδίζει δὲ ἐν

Πέτρᾳ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην μάχην, μεθ' ἣν ἐκλείσθη πρὸς καιρὸν ἡ ἀθάνατος ἐποποιΐα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Μετὰ τὴν εἰρήνην δὲν εἶχεν ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὶ νὰ ἐνασχοληθῇ. Τὸ στοιχεῖον ἐν ᾧ συνείθισε νὰ ζῇ, τὸ πῦρ, εἶχε παύσει· ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων, ὁ συριγμὸς τῶν σφαιρῶν, μουσικὴ δι' αὐτὸν τόσον θελκτική, δεν ἠκούετο πλέον· ἤρχισε νὰ πλήττῃ· φθίνων δὲ καὶ μαραινόμενος, ἔζησεν μέχρις Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1832.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ναυπλίῳ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας του.

ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

Πολλαὶ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Μαυρομιχάλων ὑπάρχουσι γνῶμαι, διότι πολλοὶ ἐν τῷ σκότει τοῦ παρελθόντος ἀνεζήτησαν ταύτην. Πιθανωτέρα φαίνεται ἡμῖν ἡ γνώμη καθ' ἣν, Μιχάλης τις ἄσημος, καὶ ὡς ἐκ τούτου Μαῦρος ἐπικαλούμενος, ἔκ τινος χωρίου τῆς Μάνης, μετῴκισεν εἰς Οἴτυλον· ἐγκατασταθεὶς δ' ἐκεῖ, καὶ γνωστὸς γενόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαυρομιχάλης, ἔλαβε καὶ σύζυγον ἐξ ἧς πολλοὺς ἔσχεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας.

Εἷς δὲ ἐκ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ Γεώργιος Μαυρομιχάλης ἀνεδείχθη διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἱκανότητος, καὶ προστασίας, ἰσχυρῶν φίλων του Ὀθωμανῶν, εἷς ἐκ τῶν Καπετανέων τῆς Μάνης. Τοσαύτην δὲ, οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Λακωνίᾳ, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον, ἐκτήσατο ἐπιῤῥοήν, ὥστε

οὐδὲν ἐναντίον τῆς θελήσεώς του ἐπράττετο. Οὗτος ἐγένετο πατὴρ τοῦ Ἰωάννου καὶ Πιέῤῥου.

Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης μαχόμενος κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς πρώτης Πελοποννισιακῆς ἐπαναστάσεως καὶ «προσβληθεὶς ὑπὸ πεντακισχιλίων Τουρκαλβανῶν, ἐτελεύτησεν ἐνδόξως, ἀφ᾽ οὗ εἶδε πάντας σχεδὸν τοὺς ἑταίρους πεσόντας, συλληφθέντας ἢ φυγόντας.» Ὁ δὲ Πιέῤῥος διαφυγὼν τότε τὸν θάνατον, καὶ νυμφευθεὶς βραδύτερον τὴν θυγατέρα τοῦ Κουτσογρηγοράκη, ἰσχυροῦ καὶ τούτου ἐν τῷ τόπῳ, Αἰκατερίνην καλουμένην, εἶδε περὶ ἑαυτὸν μετά τινα ἔτη, δεκάδα σκύμνων, ἐν οἷς τὸν Πέτρον, ἡγεμόνα τῆς Μάνης γενόμενον βραδύτερον, καὶ τὸν Κυριακούλην τοῦ ὁποίου τὴν βιογραφίαν συνοψίζομεν ἤδη.

Εἰς τοιούτους προγόνους ὀφείλων τὴν ὕπαρξιν ὁ Κυριακούλης, περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὑφ᾽ ὁπόσου κατελήφθη οἴστρου ὅτε ἐμυήθη εἰς τὰς πρὸ τοῦ πολέμου μυστικὰς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐνεργείας, καὶ πόσον ἀνυπομόνως περιέμενε τὴν ἔναρξιν τῆς πάλης.

Δὲν περιέμενεν ὅμως ἐπὶ πολύ· καταβὰς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πέτρου, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης, εἰς Καλάμας, ἔνθα μετὰ θερμὴν πρὸς τὸν ὕψιστον δέησιν ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, ἔτρεξεν ἀμέσως μετὰ τοῦτο πρὸς ἀναζήτησιν τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος.

Ἡ Τρίπολις εἵλκυε τότε τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκεῖ, ὡς εἰς τὴν ἕδραν τῆς Διοικήσεως, συνεκεντροῦτο ἡ ὅλη δύναμις τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐβάδισε καὶ ὁ Κυριακούλης. Τῇ δὲ 25 Ἀπριλίου, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐξήρχοντο τῆς Τριπόλεως πρὸς ἀναζήτησιν τῶν Ἑλλήνων, κατελάμβανε θέσιν ἐν

τῷ εἰς Βαλτέτσι Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκοντο, ἕτοιμοι νὰ δεχθῶσι τὴν κατ' αὐτῶν κινηθεῖσαν πολυάριθμον δύναμιν τῶν Τούρκων καὶ ὁ Μούρτζινος, καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μετὰ τοῦ Νικηταρᾶ καὶ ὁ Γιατράκος καὶ ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης, ὁ ἀτρόμητος οὗτος τοῦ Πετρόμπεη υἱός.

Ὥρμησαν μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι, πολυάριθμοι, κατὰ τοῦ Βαλτετσίου, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ὀλίγιστοι Ἕλληνες (ὅλων ὁμοῦ τῶν μνησθέντων ὁπλαρχηγῶν ἡ δύναμις δὲν ὑπερέβαινε τοὺς χιλίους καὶ διακοσίους) μὴ ἀντέχοντες εἰς τὴν πρώτην τῶν ἐχθρῶν ὁρμητικὴν προσβολὴν προσβολὴν, ἤρξαντο ὑποχωροῦντες, ἐναντίον τῶν προσπαθειῶν καὶ τοῦ παραδείγματος τῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ ἰδίως τῆς ἡρωϊκῆς δυάδος τῶν Μαυρομιχάλων, ἥτις ἐκινδύνευσε καὶ νὰ ζωγρηθῇ.

Ἀλλ' ὅτε μικρὰ παρέστη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑποχωρούντων ἐπικουρία, ἐσταμάτησαν τότε, ἐπολέμησαν λυσσωδῶς, καὶ ἡγουμένων τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Νικηταρᾶ, καὶ τῶν ἄλλων, ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν καὶ τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Μπολέτας, πλησίον τῆς Τριπόλεως.

Ἀλλ' ἡ μάχη αὐτὴ οὐδεμίαν ἔσχε σπουδαιότητα, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιῤῥοήν τινα ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀθυμούντων κατοίκων, ἐκ τῆς καρδίας τῶν ὁποίων ὁ ἐνθουσιασμὸς—τὸ ἅγιον τοῦτο πῦρ τὸ τόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν συντήρησιν πάσης ἐπαναστάσεως—ἤρξατο σβυνόμενος.

Μετά τινας ὅμως ἡμέρας ἄλλη μάχη καὶ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἀλλ' ἀπείρως κρισιμωτέρα καὶ φονικωτέρα, ἔμελλε νὰ μηδενίσῃ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ δύναμιν τῶν Τούρκων, καὶ σώσῃ τὴν ψυχοραγοῦσαν ἐπανάστασιν. Ἀθάνατος δόξα εἰς

τοὺς Μαυρομιχάλας οἵτινες πρῶτοι ἀπεφάσισαν νὰ ταφῶσιν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὸ ζῶντες. «Κατὰ τὰς 12 τοῦ Μαΐου, λέγει Γερμανός τις, ἐξῆλθεν ὁ Κεχαγιᾶς καὶ ὁ Κιαμίλμπεης μὲ ἓξ χιλιάδας περίπου στρατιώτας, καὶ διευθύνθη εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὅπου ἦτον ἐστρατοπεδευμένοι ὁ Κ. Κυριακούλης, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη Ἰωάννης μὲ μερικοὺς Μανιάτας καί τινες Καπεταναῖοι ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς καὶ Λεονταρίου μὲ τοὺς στρατιώτας των, συμποσούμενοι ὅλοι περὶ τοὺς χιλίους. Ἐκεῖ λοιπὸν τοὺς περικύκλωσαν πανταχόθεν οἱ ἐχθροί· ὁ δὲ Κεχαγιᾶς ἔστησε τὸ τσατῆρι-του, καὶ ἐτοποθέτησε τὰ κανόνιά του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων μὲ ἀπόφασιν νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ καὶ ἔπειτα νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας, νὰ διαλύσῃ ὅλας τὰς πολιορκίας, καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες καίτοι πανταχόθεν περικυκλωμένοι, ἀντεστάθησαν γενναίως, καὶ διήρκεσεν ὁ πόλεμος δύο ἡμέρας καὶ μίαν νύκτα. Ἐπρόφθασεν ἐγκαίρως βοήθεια εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅ,τε ὁ Κ. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Κ. Δημήτριος Κολιόπουλος μὲ τοὺς Καρυτινοὺς ςρατιώτας, καὶ ἐκτύπησαν πλαγίως τοὺς ἐχθρούς, καὶ τέλος πάντων τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἐξαίσιον, ὥστε ἄφησαν ἐκεῖ καὶ τὰ τζατήρια καὶ τὰ κανόνια καὶ ὅλας των τὰς ἀποσκευάς, τὰ ὁποῖα ἐκυρίευσαν οἱ Ἕλληνες, οἵτινες τοὺς κατεδίωξαν ἕως πλησίον τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ ἐφόνευσαν ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους· ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀλίγοι ἐφονεύθησαν. Ἠρίστευσεν εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον ὁ Καπετὰν Κυριακούλης, μὲ τὸ νὰ ἔδειξε καὶ γενναιότητα καὶ ἐπιδεξιότητα. Οὗτος ὁ πόλεμος ἐμψύχωσε τοὺς Ἕλληνας κατὰ πολλά, καὶ ἀπεφάσι-

σαν νὰ πλησιάσουν εἰς τὴν Τριπολιτζὰν, καὶ νὰ κάμουν στενοτέραν τὴν πολιορκίαν».

Τὴν δύναμιν τῶν Τούρκων, τινὲς μὲν ἀναβιβάζουσιν εἰς δώδεκα χιλιάδας, ἄλλοι δὲ εἰς ὀκτακισχιλίους. Καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φονευθέντων ὑπάρχει διαφωνία. Εἰς ἑπτακοσίους πεντήκοντα ἀριθμεῖ ἀξιόπιστος ἱστορικὸς τοὺς φονευθέντας, εἰς τετρακοσσίους καταβιβάζει ἄλλος αὐτοὺς, οὐδὲν λέγων περὶ τῶν πληγοθέντων.

Ἀλλ' ὁ σίδηρος τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ἀραιώσει ἐπαισθητῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐχθρῶν, τούτους δὲ ὁ Κυριακούλης δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναζητῇ κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον μὲ τὸ *κερὶ*, ἐνῷ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐμαστίζοτο ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ Κιοσσὲ Μεχμὲτ Πασσᾶ καὶ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη.

Ἔδραμε λοιπὸν προθύμως ὅπως παλαίσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου πρὸ μικροῦ εἶχε μεταβῆ καὶ ὁ Νικηταρᾶς μετὰ τοῦ Ὑδραίου Κριεζῆ, ὁ Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἠλίας Μαυρομιχάλης. Φθάσας δὲ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἠλία, τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου Καρίςου Νεοφύτου, μετέβαλε σχέδιον καὶ ἀπεφάσισε νὰ πολιορκίσῃ μετ' ἐκείνων τὴν Κάρυστον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ τῷ σκοπῷ ἀπῆλθεν μετὰ τοῦ Ἠλία διὰ τῶν Ἀθηνῶν εἰς Εὔβοιαν, ἔνθα ὁ ἥρως οὗτος ἐπέπρωτο νὰ τελευτήσῃ ἐνδόξως μὲν, ἀλλὰ τόσον προόρως.

Ἀνυπόμονοι ὁ Κυριακούλης καὶ ὁ Ἠλίας νὰ κτυπηθῶσι καὶ μὲ τοὺς Τούρκους τῆς Καρύστου, οἵτινες ἐφημίζοντο ὡς οἱ ἀνδρειότεροι, δὲν ἐπερίμενον τὸν Ὀδυσσέα ὅπως

συνεκστρατεύσωσι κατ' αὐτῶν καὶ μετὰ τούτου, ὅστις ἐκτὸς τῆς ἀδιαφιλονικήτου περὶ τὰ στρατιωτικὰ συνέσεως καὶ ἀνδρείας του, εἶχε καὶ τοῦ τόπου γνῶσιν ἀκριβῆ. Προηγηθέντες δυστυχῶς τούτου ἀφίχθησαν εἰς τὰ Στύρα, τὰ ὁποῖα μετὰ πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν ἐν αὐτοῖς Τούρκων, ἐκυρίευσαν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐν τούτοις δὲν ἔμειναν ἀργοί· ἐκινήθησαν αὐθημερὸν παμπληθεῖς κατὰ τῶν ὀλιγαρίθμων Ἑλλήνων, ὁ δὲ Κυριακούλης, δραμὼν ὅπως φράξῃ τὴν ὁδὸν αὐτῶν οὐδὲν κατόρθωσεν. Ἐνῷ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίαζον εἰς τὰ Στύρα, οἱ Ἕλληνες πτοηθέντες ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἀλλ' οὐχὶ ἅπαντες· ἔμεινεν ὁ Ἥρως Ἠλίας μετ' ἄλλων δέκα· ὠχυρώθη εἰς πλησίον ἐκεῖ μῦλον, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ ὥρας κατεκόπτετο ἐκεῖ, ὥρμησε ξιφήρης ὅπως διασχύσῃ τὰ πλήθη ἐκεῖνα τῶν ἐχθρῶν. Βολὴ ὅμως θανατηφόρος καὶ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἔκοψεν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς συνηντήθη μετὰ τοῦ Κυριακούλη μετὰ τὴν δεινὴν ἐκείνην συμφορὰν, ἥτις καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ἀθυμήσαντας Μανιάτας, ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἀλλ' ὀλίγον περιέμενεν ὁ Κυριακούλης ἐν Πελοποννήσῳ. Ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων, ἡ ἐκ τοῦ ἀθανάτου Σουλίου ἀντηχοῦσα, ἐκάλει ἐκεῖ τὸν Σπαρτιάτην. Ἐμάχοντο οἱ Σουλιῶται καθ' ὁλοκλήρου τῆς δυνάμεως τοῦ Χουρσὶτ, ὅστις μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἐπέπεσεν ὁρμητικῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου κατ' αὐτῶν, ἀφοῦ πρὶν τούτου πολλὰ καὶ ἐπωφελῆ ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς, τοὺς εἶδεν ἀποῤῥίπτοντας ὑπερηφάνως τὰς προτάσεις του.

Ἐκστρατεύσας ὁ Κυριακούλης, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου, πρὸς βοήθειαν τοῦ Σουλίου μετὰ 150 Μανιατῶν, εἶδεν ἑαυτὸν ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, ἅμ' ἀφειχθεὶς εἰς Μεσολόγγιον. Κατορθώσας ὅμως τῇ ἀρωγῇ τοῦ Μαυροκορδάτου, νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τοὺς ἑξακοσίους ὁπλοφόρους, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης. προσορμησθέντων δὲ τῶν ἐφ' ὧν ἐπέβαινε πλοίων εἰς Σπλάντζαν, (ὥρας ἀπέχουσαν τοῦ Σουλίου), ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ καὶ ὠχυρώθη εἰς τὴν παραλίαν.

Καὶ οἱ μὲν Σουλιῶται μαθόντες ὅτι ἐπικουρία ἀφίχθη αὐτοῖς, ἔπεμψαν τὸν Λάμπρον Ζάρμπαν μετὰ ἑξήκοντα στρατιωτῶν, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Κυριακούλη διὰ τὰ περαιτέρω, κατόπιν δὲ τούτου καὶ τοὺς Ζώην Πάνου καὶ Β. Ζέρμαν, μεθ' ἑτέρων ἑκατὸν ὅπως συνοδεύσωσιν αὐτὸν καὶ βοηθήσωσιν εἰς τὴν μετακόμισιν τῶν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι δραστήρια ἔλαβον μέτρα ὅπως καὶ τὴν ἐπικουρίαν διασκορπίσωσιν, ἢ παρακωλύσωσιν νὰ συγκοινωνίσῃ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τὰς κατ' αὐτῶν τούτων ἐπιθέσεις των ἐπέτεινον, ὅπως ταχύτερον τοὺς ἀναγκάσωσι νὰ παραδοθῶσιν.

Οἱ κατὰ τοῦ Κυριακούλη κινηθέντες εἰς τετρακισχιλίους περίπου ἀριθμούμενοι, ὡδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Κεχαγιᾶ Βελῆ ἐκείνου, ὅστις καὶ ἐν Βαλτετσίῳ μετρηθεὶς πρὸς τὸν Κυριακούλην, ἡττήθη αἰσχρῶς. Ἤδη δὲ ἐπιθυμῶν νὰ ἐκπλύνῃ τὸν ῥύπον ἐκεῖνον, ὥρμησεν ὡς μαινόμενος μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κυριακούλην ἐδείχθησαν ἄξιοι τοῦ ἀρχηγοῦ των, ματαιώσαντες διὰ τοῦ εὐστόχου καὶ τακτικοῦ πυρός των, τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ ἀκράτητος ὅμως Κυριακούλης διακρίνας τὸν ὁδηγοῦντα αὐτοὺς Σιλιχτάρην καὶ ὁρμήσας μετά τινων ἐκ τῶν Μανιατῶν του κατ' αὐτοῦ, ἔπεσε τρωθεὶς ὑπὸ σφαῖρας, ἐνῷ συγχρόνως, σφαῖρα ἄλλη ἐκρήμνιζεν ἐκ τοῦ ἵππου νεκρὸν, τὸν ἀντίπαλόν του.

Μετὰ τὴν ἀλληλοκτονίαν τῶν δύο ἀντιζήλων ἀρχηγῶν οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν μάχην. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι, οἵτινες ἐκτὸς τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρείου Σιλιχτάρη, εἶδον πίπτοντα ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν Μανιατῶν, τοὺς γενναιοτέρους ἐξ αὐτῶν διεσκορπίσθησαν. Οἱ δὲ δυστυχεῖς Σουλιῶται οἵτινες κατέβησαν ὅπως ὑποδεχθῶσιν καὶ συνοδεύσωσι τοὺς ἐπικούρους, οὓς ἡ μήτηρ Ἑλλὰς κατώρθωσε ν' ἀποστείλῃ ὑπὲρ αὐτῶν, ἰδόντες τὴν βοήθειαν ταύτην, συντριβομένην ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς ὑπὸ τῆς τύχης, ἢ μᾶλλον ὑπὸ μιᾶς μόνης σφαῖρας, ἔλαβον τεθλιμμένοι τὴν πρὸς τὴν ἀτυχῆ πατρίδα των ἄγουσαν, ὅπως τῇ ἀναγγείλωσι καὶ τὴν νέαν ταύτην συμφοράν. Οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ Μανιᾶται, ἐπανῆλθον μετὰ τοῦ ἐνδόξου νεκροῦ εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα ἐκηδεύθη μετὰ μεγάλης πομπῆς.

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ καὶ ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἥρωος Κυριακούλη, διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὁποίου ἐθρήνησεν ὅλη ἡ Ἑλλάς. Πολλοὺς διὰ τοὺς ἐχθροὺς ἤνοιξε τάφους, πρὶν τάφος ἔνδοξος τὸν καλύψει.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ.

Γόνος οἰκογενείας ἐνδόξου καὶ γνωστῆς εἰς τὸ Πανελλήνιον διὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς θυσίας τῶν μελῶν αὐτῆς ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1778, ἐκ πατρὸς μὲν Γρηγορίου Σούτσου, μητρὸς δὲ Σεβαστῆς, ἐκ τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν Τεδέσκων.

Ἀνατραφεὶς καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πάππου αὐτοῦ Μιχαὴλ Σούτσου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ὁ πολλὴν εὐφυΐαν παρὰ τῆς φύσεως λαβὼν Μιχαὴλ, πολὺ ταχέως ἐγένετο κάτοχος παιδείας πολλῆς, διεκρίνετο δὲ διὰ τὴν, περὶ τὸ ὁμιλεῖν τε καὶ γράφειν, διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἀσιατικὰς γλώσσας, μεγάλην αὐτοῦ εὐχέρειαν.

Τοιοῦτος ὢν ὁ Μιχαὴλ ἤλκισεν ἐνωρὶς τὰ βλέμματα τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του, ὅστις παραλαβὼν τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν ὡς πρῶτον γραμματέα, διετήρησε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν τυράννων σφαγῆς αὐτοῦ, συμβάσης, τῷ 1808. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας τῆς Πύλης διερμηνεὺς Ἰωάννης Καρατσᾶς, ἔλαβε κατὰ τὸ 1812 ἀνάγκην τῆς ἱκανότητος τοῦ Μιχαὴλ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὰ καθήκοντα τοῦ πρώτου γραματέως, χωρὶς νὰ λάβῃ ἀφορμὴν διὰ τοῦτο νὰ μετανοήσῃ. Διεκρίθη δὲ τόσον ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν καθηκόντων του τούτων· ὥστε τρία μετὰ τὸν διορισμόν του ἔτη, προήχθη καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἐπίφθονον τούτου τοῦ Μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα. Κατέκτησε δὲ τότε τὴν εὔνοιαν τοῦ Σουλτάνου, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ μέλος τοῦ ἰδιαιτέρου Σουλτανίκου συμβουλίου διωρίσθη παρ' αὐτοῦ ἐπισήμως, καὶ εἰς τὸν ἡγεμονικὸν τῆς Μολ-

δαυΐας θρόνον ἀνεβιβάσθη μετὰ βραχέως χρόνου παρέλευσιν·
Ὁ διορισμὸς οὗτος τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνην, δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν ἐκ τῶν αἰσίων ἐκείνων γεγονότων, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μὲν τὰς ἡγεμονίας θὰ ἦτον ἀδύνατος, ἐν δὲ τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἂν ὄχι τοῦτο, δύσκολος ὅμως καὶ θνησιγενής.

Ἅμ' ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Βλαχίας ὁ ἡγεμὼν Σοῦτσος, οὐχὶ μόνον δὲν παρημπόδισε τὰς ἐνέργειας τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας αἵτινες ἐν τῇ ὑφ' αὐτὸν ἡγεμονίᾳ ἐνεργοῦντο ἀπροκαλύπτως, καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, θορυβοδῶς, ἀλλὰ καὶ ὑπεβοήθει ἐντέχνως, καὶ μέλος τῆς ἑταιρίας κατόπιν ἐγένετο κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Φλωρεστίου, καὶ προσενεγκὼν τότε ὡς *πρώτην* προσφορὰν «χίλια χρυσᾶ Αὐστριακὰ νομίσματα, ἤτοι, δεκατρεῖς χιλιάδας δραχμάς.» «Ἰδοὺ εἷς ἡγεμὼν ἐν ἐνεργείᾳ, ἀναφωνεῖ ἐνθουσιῶν ἐπὶ τούτῳ ἱστορικὸς, ὁ τῆς Μολδαυΐας Μιχαὴλ Σοῦτσος, δίδων τῷ ἀρχηγῷ τῆς ἑταιρίας Ὑψηλάντη μετ' οὐ πολὺ χεῖρα αὐταπαρνήσεως καὶ θυσίας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἑτοίμως καταθέτων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας, ὅλην αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν συνδρομὴν καὶ τὴν ὑλικὴν δύναμιν. Ἡ ἀνεκτίμητος αὕτη περίπτωσις ἐπλήρωσε χαρᾶς τοὺς πάντας· ἐπλήρωσε μάλιστα, δυνάμεθα εἰπεῖν, τὸ ἥμισυ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ὑψηλάντου, καθόσον, ὡς ἄνευ Ὑψηλάντου ὁ Σοῦτσος οὔτε ἐξετίθετο, εἰ καὶ ἔφλεγε τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὁ ἔρως τῆς κοινῆς σωτηρίας, οὕτω καὶ ἄνευ Σούτσου ὁ Ὑψηλάντης οὐκ ἔσχε πρῶτον ἐν περιστάσει ὁρμητήριον τὴν Μολδαυΐαν καθ' ἃ συνέβη. Μενέτω δὲ παρὰ ταῖς μεταγενεστέροις γενεαῖς ἡ

πρὸς τὸν Ὑψηλάντην αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὡς τὸν λαμπρότερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς πατριωτικῆς ἀγάπης τρόπαιον τῆς γενεᾶς τοῦ πολέμου. Μενέτω ὡσαύτως καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀπάντησις τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἡ ἀκραιφνεστέρα τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων ἐξήγησις, δι' ἧς συνεδέοντο ὑπὲρ τῆς πατρίδος οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες»,

Ὀλίγας ἑβδομάδας μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑταιρίαν εἴσοδόν του ἤτοι τῇ 12 Ἰουνίου, παρήγγειλε διὰ τοῦ Λασσάνη εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἑταιρίας νὰ θεωρῇ αὐτὸν «κάσσαν τῆς Ἑταιρίας». Τοσοῦτον δὲ εἶχεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐνθουσιασθῇ, ὥστε «*μόνον ἕνα λόγον* τοῦ Ὑψηλάντη ἐζήτει ὅπως μετρήσῃ ὅσα ἀναγκαιοῦν χρήματα «χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ διατί», οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτῶν ἀπὸ τοὺς διαβιβάζοντας αὐτῷ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου, ἢ ἄκραν προφύλαξιν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ φαίνηται, ἡ μὲν Ῥωσσία ἐνοχοποιουμένη, οὗτος δὲ ἀντιπράττων εἰς τὸ πολιτικὸν συμφέρον ταύτης, συνεπῶς δὲ ἀπήτησεν ἀμοιβαίαν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀγάπην ἐγκάρδιον καὶ εἰλικρίνειαν κατὰ πάντα, ὁρκισθεὶς μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἱερωτέροις, ὅτι ἐλευθερουμένης τῆς Ἑλλάδος, μόνην προκρίνει τὴν ζωὴν τοῦ ἁπλοῦ ἰδιώτου». Ὑποπτευθεὶς δὲ μὴ ὁ Ὑψηλάντης παρεξηγήσῃ τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος γενναίας προθέσεις του ἐπανέλαβεν ἐντονώτερον τὰ αὐτά. «Δὲν ἐξηγήθην, ὡς φαίνεται, (ἔγραφεν αὐτῷ συμβολικοῖς γράμμασιν) καθαρὰ εἰς τὸ προλαβόν μου, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέθεσεν, ἡ αὐτῆς ἐξοχότης ὅτι ἐγὼ πρεντεδέρω νὰ ἔχω τὴν ἡγεμονίαν μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς πατρίδος μου. Δὲν εἶμαι μήτε τόσον ἀνόητος, μήτε τόσον οὐτιδανός, ὥστε καὶ νὰ ζητῶ ἀπὸ τὴν ἐκδούλευσίν μου ἀνταμοιβὴν τοιαύτην, καὶ νὰ καπηλεύω τὸν ζῆ-

λον μου πρὸς τὴν πατρίδα. Μήτε θέλω μήτε ζητῶ καμμίαν ἀνταμοιβὴν ἄλλην, εἰμὴ τὴν εὐτυχίαν τῆς φιλτάτης πατρίδος. *Άμποτε νὰ ἴδω τὴν ἀνόρθωσίν της, καὶ ἂς ἦμαι ὁ ἔσχατος ἰδιώτης*. Μὲ φθάνει αὐτὴ ἡ ἀνταμοιβὴ, ἡ εὐχαρίστησις δηλαδὴ τῆς συνειδήσεώς μου, ὅτι ἐδούλευσα καὶ ἐγὼ τὸ ἀπὸ μέρος μου ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν πατρίδα».

Ὅτε δὲ τῇ 30 Ἰανουαρίου 1821, τῷ ἔγραψεν ὁ Ὑψηλάντης νὰ ἑτοιμάσῃ τριάκοντα χιλιάδας κοιλὰ σίτου καὶ τὰ πρὸς μεταφορὰν τούτων ἀναγκαῖα ζῶα, ὁ Σοῦτσος τῷ ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς. «Αἱ αἰτήσεις σας ἀντὶ νὰ λυπήσωσι τὴν καρδίαν μου μ' ἐχαροποίησαν, διότι ἐξ αὐτῶν ἐπληροφορήθην τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ γενναῖον τῶν φρονημάτων της, καὶ ὅτι εἰς τοιοῦτον ἱερὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος σκοπὸν δὲν ἀποβλέπει εἰς οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος· ἡ τοιαύτη πρὸς ἐμὲ εἰλικρινὴς τῶν ἰδεῶν της παράστασις εἶναι ὁ μέγας ἔπαινος καὶ τὸ μέγιστον καύχημά μου».

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις κινήματος παραδόσας εἰς τὸν Μητροπολίτην Βενιαμὶν τὴν ἣν μέχρι τῆς 31 Μαρτίου ἐξήσκει ἐπὶ τῆς Μολδαυΐας ἡγεμονίαν, κατέφυγεν εἰς Κισνόβιον τῆς Βεσσαραβίας. Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀλλαχοῦ ἄσυλον, ἐσκόπει δὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἐλβετίαν, εἰς τὸ ἐλεύθερον τῆς ὁποίας ἔδαφος, ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἄνδρας, ἱκανοὺς νὰ ἐννοῶσι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας θυσιαζομένους.

Ἀλλ' ἐνῷ, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν εὐτυχῆ ἐκείνην χώραν, διήρχετο διὰ τῆς Αὐστρίας, συλλαμβάνεται παρὰ τῆς ἀστυνομίας αὐτῆς, καὶ πέμπεται εἰς Γορίτζαν. Τέσσαρα περίπου ἔτη ἐκρατήθη ἐκεῖ ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος· δὲν τῷ ἀπε-

δόθη δὲ ἡ ἐλευθερία, ἢ μετὰ τὴν ἐν μέρει κατάπαυσιν τοῦ ἐρημώσαντος τὴν Ἑλλάδα πολέμου.

Μεταβὰς δὲ τότε εἰς Γενεύην τῆς Ἐλβετίας, καὶ σχετισθεὶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ φιλελευθέρου κόσμου, ἠργάζετο ὑπὲρ τῆς συλλογῆς τῶν συνεισφορῶν ἐκείνων, δι' ὧν κατώρθωσεν ὁ Κυβερνήτης νὰ θεραπεύσῃ κἄπως τὰς πρώτας τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος ἀνάγκας.

Ἐκεῖθεν δὲ ἀπελθὼν εἰς Γαλλίαν ὡς πρέσβυς παρὰ τῷ βασιλεῖ αὐτῆς Καρόλῳ τῷ δεκάτῳ, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἐγένετο ζήτημα ἡ ἐπέκτασις τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, πολλὴν ἐπεδείξατο σύνεσιν καὶ ἐπιτηδειότητα ὑπὲρ τῆς ὁπωςοῦν αἰσίας διεκπεραιώσεως τοῦ ἀκανθώδους μὲν πλὴν καὶ τόσον ζωτικοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα ζητήματος τούτου. «Δὲν δύναμαι ἱκανῶς νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, ἔγραφεν αὐτῷ ὁ Κυβερνήτης τῇ 27 Ἰανουαρίου 1831, διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν δραστηριότητα, μεθ' ὧν συναγωνίζεσθε εἰς τὸ σῶσαι τὸ σκαφίδιον τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου αὐτῆς ναυαγίου, καὶ πλησίον ποῦ τοῦ λιμένος.» «Περιττὸν, ἔγραφεν αὐτῷ ἐπίσης τῇ 2 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, νὰ σᾶς εἴπω πόσον εὐγνωμονῶ διὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν δεξιότητα, ἣν ἐπιδεικνύεται ὑπὲρ τῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν παροῦσαν ἐπικίνδυνον ὥραν· οὐδ' ἀμφιβάλλεται ἐλπίζω, ὅτι κατὰ πρώτην εὐκαιρίαν προθυμότατα θέλω σᾶς προσφέρει τὴν μαρτυρίαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς».

Καὶ ὁ Ὄθων ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως, τὸν Μιχαὴλ Σοῦτσον, ὡς πρεσβευτὴν αὐτῆς εἰς Παρισίους.

Μικρὸν δὲ μετὰ τοῦτο διωρίσθη ὡς τοιοῦτος ἐν Πετρουπόλει, Στοκχόλμῃ καὶ Κοπεγχάγῃ. Κατὰ δὲ τὴν στέψιν

τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ἐπέμφθη εἰς Λονδῖνον ὅπως ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος, παρευρεθῇ ἐκεῖ, κατὰ τὴν τελετὴν ἐκείνην.

Κατὰ τὸ 1839 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φιλτάτην αὐτῷ Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ὁ ἀληθὴς ἡγεμὼν, οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἡγεμονείαν θυσιάσαντα Σοῦτσον, ἢ τὸ ἀξίωμα τοῦ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας· ἀξίωμα, τοῦ ὁποίου μετὰ ἓν ἔτος παρῃτήθη, ὅτε εἶδεν, ὅτι αἱ συμβουλαὶ αὐτοῦ περὶ ἀλλαγῆς κυβερνητικοῦ συστήματος, ἀπεῤῥίφθησαν ὑπὸ τοῦ πείσμονος Ὄθωνος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν Σεπτεμβριανὴν μεταπολίτευσιν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠργάσθη ἐκ τῶν πρώτων, οὐδὲν δι' ἑαυτὸν ἐπεζήτησεν ἢ ἐδέχθη, τὸν τοῦ ἰδιώτου προτιμήσας βίον ὁ μεγάθυμος ἀνήρ.

Ἐκπληρώσας δ' οὕτω κατὰ γράμμα τὴν αὐθόρμητον ὑπόσχεσιν τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας, ἣν ἐκ τοῦ θρόνου του ἔδωκε τῷ Ὑψηλάντῃ, ὅτε ἔγραφεν αὐτῷ «ἄμποτε νὰ ἴδω τὴν ἀνόρθωσιν τῆς *πατρίδος καὶ ἂς ἦμαι ὁ ἔσχατος ἰδιώτης*» ἀπεβίωσε· πλήρης ἡμερῶν καὶ γαλήνης κατὰ τὴν 12 Ἰουνίου 1864.

Ἐπὶ τῆς καλυπτούσης τὸν τάφον τοῦ πλακὸς ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφὴ

Ἐνταῦθα κεῖται Μιχαὴλ Σοῦτσος
Γεννηθεὶς μὲν ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1784,
Τελευτήσας δὲ τῷ 1864.

Τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μύστης καὶ λειτουργὸς ἐκ τῶν πρώτων,
Τῇ προσφιλεςάτῃ αὐτοῦ πατρίδι οὐ μόνον πλοῦτον ἀρίζηλον
Ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνος γεραρὸν θρόνον γενναιοφρόνως προσήνεγκε.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΛΕΤΤΗΣ.

Ὁ διάσημος οὗτος τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς πολιτικός, ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1771 ἐν τῇ κωμοπόλει Συράκῳ, ἐκ πατρὸς μὲν Νικολάου καλουμένου, γνωστοῦ ἐν τῷ τόπῳ, μητρὸς δὲ Ξάνθης, ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας ἑλκούσης τὸ γένος· Διδαχθεὶς ἐν Συράκῳ τὰ πρῶτα μαθήματα, μετέβη μετὰ τοῦτο ἐν τῇ γειτνιαζούσῃ κωμοπόλει Καλαρρύτας, ὅπως ἀκροάσηται τῶν μαθημάτων τοῦ ἐκεῖ παραμένοντος διακεκριμένου Ἑλληνιστοῦ Παπαγεώργη. Εἰκοσαέτης δὲ ὤν, ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπως δαπάνῃ θείου τοῦ τινος Τουρτούρη καλουμένου, σπουδάσῃ τὴν Ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίζης, ἐξ ἧς ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα, διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων.

Δραπετεύσας ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Πύλης ἀποκήρυξιν τοῦ Ἀλῆ, κατέφυγεν εἰς Μεσολόγγιον, ἀφοῦ προηγουμένως εἶδεν ἀποτυχοῦσαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Ῥάγκου καὶ ἄλλων ὑποκινηθεῖσαν ἐπανάςασιν τῶν Βλαχοχωρίων.

Ἔλαβε μέρος ὡς πληρεξούσιος τῶν ἐν ἐπαναστάσει διακειμένων ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου, εἰς τὰς ἐργασίας τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελθούσης Ἐθνοσυνελεύσεως· διωρισθεὶς δὲ τῇ 15 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1822 Ὑπουργὸς τῶν Ἐσω-

τερικῶν, καὶ προσωρινῶς τῶν Στρατιωτικῶν, συνετέλεσεν ὄχι ὀλίγον, διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη.

Εἰς ἀμφότερα τὰ ὑπουργεῖα ταῦτα, λέγει ὁ Κούμας, τὰ διοικήσαντα τότε λαοὺς καὶ στρατοὺς ἄνευ γεγυμνασμένων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν· τὰ συγκροτήσαντα μάχας, ἄνευ σχεδὸν ὅπλων, τροφῶν, χρημάτων καὶ πολεμοφοδίων, μόνος ὁ Κωλέττης ἐδύνατο νὰ πράξῃ τι, κ' ἔπραξε τῷ ὄντι πολλά, ἰδίως ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ματαίωσιν αὐτῆς κ' ἐπῆλθον τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα, πρὶν καῇ ἔτι πρὸς τοῦτο οὔτε κόκκος πυρίτιδος. Σὺν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ στρατιᾷ ὁ Σουλτάνος ἔπεμψεν, ὡς γνωστόν, καὶ ἰσχυρὸν στόλον ἵνα ἐπισιτίσῃ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλα πολιορκούμενα φρούρια, καὶ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Δράμαλη πρὸς διάλυσιν τῶν πολιορκιῶν καὶ ὑποταγήν, ἢ καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου. Οἱ πάντες τότε ἐθεώρησαν τὸν κίνδυνον τρισμέγιστον· καὶ ἡ μὲν Κυβέρνησις κατέφυγεν εἴς τι πλοῖον. Μοίραρχος δέ τις τῶν παραπλεόντων Γαλλικῶν πλοίων, ἰδὼν τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔσπευσεν εἰς Ναύπλιον καὶ ἀπήτησε νὰ λαλήσῃ περὶ σπουδαίων πραγμάτων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν· αὕτη δ' ἔπεμψε πρὸς τοῦτον τὸν Κωλέττην, συνοδευθέντα εὐτυχῶς καὶ ὑπὸ τοῦ Κιάππε φιλέλληνος Ἰταλοῦ, ἐκθύμως καὶ εἰλικρινῶς ἀγωνισαμένου. Μόλις ἰδὼν τὸν Κωλέττην ὁ Μοίραρχος «λυπηρὰν ἔχω νὰ σοὶ ἀναγγείλω» τῷ εἶπεν εἴδησιν· ὄπισθέν μου ἀφικνεῖται τρισμέγιστος Τουρκικὸς στόλος, καθ' οὗ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀντιταχθῶσι τὰ σκάφη σας. Σᾶς συμβουλεύω νὰ σκεφθῆτε περὶ ὑποταγῆς». «Διὰ τοῦτο», ἀπήντη-

σεν ἀπαθῶς ὁ Κωλλέτης, «δὲν ἐπέμψαμεν τοὺς στόλους μας εἰς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα ἑλκύσωμεν τοῦτον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ κατακαύσωμεν ἀθρῶον διὰ τῶν τριάκοντα πέντε πυρπολικῶν μας, ἅτινα τὴν ἐμφάνισίν του μόνον προσμένουσιν, ἵνα ἐπιτεθῶσιν». Βεβαιώσαντος τὴν μὴ ἀληθῆ ταύτην ἀπάντησιν καὶ τοῦ Κιάππε, καὶ εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου ἀμέσως καὶ ὁ ναύαρχος Τοῦρκος, οὗτος μὲν ἐναύλωσεν δύο Αὐστριακὰ πλοῖα, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐπισιτίσωσι τὸ Ναύπλιον· ὁ δὲ μέγας στόλος οὔτε ἀπεπειράθη νὰ προσεγγίσῃ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον· ἀλλ' ἀπῆλθεν εἰς Πάτρας καὶ ἐπανέκαψεν ὡς γνωστὸν ἄπρακτος. Οὕτω λοιπὸν ὁ Κωλέττης, διὰ μόνης τῆς προσποιητῆς ἐκείνης ἀπαθείας του, καὶ τῆς ἑτοιμότητος τοῦ πνεύματός του, συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη, ἴσως πλειότερον πολλῶν ἄλλων· διότι βεβαίως ἂν συνεκοινώνει οὗτος μετὰ τοῦ στόλου, ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον νὰ καταστραφῇ· ἴσως μάλιστα καὶ ἤθελεν ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ του. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, διά τε τῶν ἄλλων τέκνων της καὶ διὰ τοῦ στρατηγήματος τοῦ Κωλέττου.

Διορισθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως μικρὸν μετὰ τοῦτο ἔπαρχος Εὐβοίας δῃουμένης τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀκωλύτως, ἕνεκα τῆς παραλυσίας ἥτις ἐπῆλθεν ὡς ἐκ τῆς μεταξὺ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ὀδυσσέως διενέξεως, μετέβη προθύμως ἐκεῖ, καὶ ἐπέτυχεν, ἀλλ' οὐχὶ ἀκόπως, «ἵνα φέρῃ ὡς λέγει ὁ Πουκεβὶλ, «σπουδαῖον τινὰ ἀντιπερισπασμὸν» διότι καὶ τοὺς ἐν Χαλκίδι Τούρκους κατώρθωσε νὰ πολιορκίσῃ, συγκεντρώσας ἀρκετοὺς ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον ὁπλαρχηγὸν Διαμαντὴν ὁπλοφόρους, καὶ τὴν Κάρυστον, νὰ

πολιορκήση μετὰ τοῦ Κριεζώτου. Ἀνορθώσας δ' οὕτω τὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐπαρχίαν κακῶς ἔχοντα, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐκδουλεύσεις τόσον περιφανεῖς καὶ συμφέρον καὶ δίκαιον ἦτο νὰ ἀμοιφθῶσι. Προὐβιβάσθη λοιπὸν ἐκλεχθεὶς παμψηφεὶ ὑπὸ τοῦ βουλευτικοῦ τῇ 23 Νοεμβρίου τοῦ 1823 μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, κατὰ τὸ ἑξῆς ἔγγραφον

Ἀριθ. 510

«ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ

«Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Κύριον Ἰωάννην Κωλέττην.

Κατὰ τὸν § κδ'. τοῦ ὀργανικοῦ· νόμου, ἐπειδὴ ἐλλείπει μέλος εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐπροβλήθη σήμερον ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ ψηφοφορίας γενομένης, παμψηφεὶ ἐκλέχθητε ἡ ἐξοχότης σας μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ὡς εὐπειθὲς τέκνον τῆς πατρίδος, ἀναδεχθῆτε καὶ τοῦτο, τοῦ ὁποίου διὰ τοῦ Βουλευτικοῦ Σᾶς κρίνει ἄξιον ἡ πατρὶς καὶ Σᾶς εὔχεται τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ὁδηγὸν εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

«Τῇ 25 Νοεμβρίου 1823, ἐν Ἄργει.

Ὁ ἀντιπρόεδρος

ΒΡΕΣΘΕΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς

ΙΩ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο μετ' οὐ πολὺ κατατρώγοντες τὰς σάρκας ἀλλήλων. Ῥαδιουργίαι, φιλοδοξίαι, καὶ πάθη, καὶ ἀντιζηλίαι ἤγειρον τὸν πρῶτον ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ εἶτα

τὸν δεύτερον τὸν φοβερώτερον καὶ λυσσωδέστερον, ὅστις τῇ ἀληθείᾳ, ἤθελε σύρει τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἄβυσσον, ἂν δὲν κατωρθοῦτο νὰ κατισχύσῃ ἡ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην Κυβέρνησις. Εὐτυχῶς μέρος αὐτῆς ἀπετέλει ὁ μεγαλόνους Κωλέττης, ὅστις καθ' ἃ φαίνεται καὶ μετὰ τοῦ πυρὸς ἦτο ἀρκετὰ ἐξοικειωμένος· διότι ἰδὼν κινδυνεύουσαν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ τόπου, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἀνταρτῶν· ἐξ ὧν, τινὲς μὲν ἡττηθέντες μετὰ λυσσώδη ἀντίστασιν, τινὲς δὲ μὴ δυνηθέντες, καὶ ἄλλοι μὴ θελήσαντες, ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ, διεσκορπίσθησαν, καὶ οὕτω ἴσχυσεν ὁ νόμος, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν κατεχόμενα φρούρια παρεδόθησαν τῇ ἐξουσίᾳ.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκλογὴν ὡς προέδρου τῆς Ἑλλάδος ὑπεστήριξεν, δὲν ἀπηξίωσε νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν τοῦ ἐκτάκτου ὑγειονόμου ἐν Σπέτσαις, μεταβὰς ἐκεῖ ἐν ᾧ χρόνῳ πολλοὺς ἡ πανώλης ἐθέριζεν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ζωάς.

Καὶ εἰς τὴν Σάμον μετέβη ὡς ἔκτακτος ἐπίτροπος τῆς Κυβερνήσεως, ἔνθα πολυειδῶς εὐεργέτησε τὴν νῆσον ἐκείνην διὰ τῆς πατρικῆς τῷ ὄντι διοικήσεώς του, διότι καὶ τὴν γαλήνην ἐπανέφερεν εἰς τὰ πνεύματα, κατωρθώσας νὰ συμβιβασθῶσιν αἱ μανιωδῶς διαπληκτιζόμεναι μερίδες, καὶ ὑπὲρ τῆς συγκοινωνίας τοῦ τόπου ἀποτελεσματικῶς εἰργάσθη, περὶ δὲ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, μετ' ἐπιτυχίας ἐμερίμνησε καὶ ὅλα ταῦτα, ἐν σμικρῷ χρονικῷ διαστήματι· γνωστὸν ὅτι τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου, ἀποσπάσαν ἀσπλάγχνως τὴν μάρτυρα νῆσον ἐκ τῶν κόλπων τῆς μητρὸς Ἑλλάδος,

καὶ παραδώσαν αὐτὴν δεσμίαν ὑπὸ τὴν μάστιγά του πολλάκις κατὰ τὸν ἀγῶνα, ῥαπισθέντος, ὑπ' αὐτῆς, ἀγρίου τυράννου, ἐφυγάδευσεν ἐκεῖθεν καὶ τὸν Κωλέττην, ὅστις ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου μέλος τοῦ Πανελληνίου, ὑπουργὸς τοῦ πολέμου, βραδύτερον δὲ καὶ Γερουσιαστής.

Ὅτε δὲ χεῖρες σκληραὶ ἔκοψαν τὸ νῆμα τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, ὁ Κωλλέτης ἐσχημάτισε μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου, ἀδελφοῦ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη τὴν τριμελῆ ἐκείνην ἐπιτροπὴν, ἥτις ἔσωσεν ἐκ τῆς καταιγίδος τὸ σκάφος τῆς πολιτείας· διαφωνήσας ὅμως πρὸς τὸν Αὐγουστῖνον ἠνάγκασε αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ διὰ παντὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Κωλλέτης τότε, σχηματίσας ἑπταμελῆ Κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν, ἐκ τῶν Γ. Κουντουριώτου, Ζαΐμη, Κῶστα Μπότζαρη, Ὑψηλάντου, Μεταξᾶ καὶ Κολιοπούλου, ἑπταμελὲς δ' ἐπίσης Ὑπουργεῖον ἐκ τῶν, Μαυροκορδάτου Τρικούπη, Ζωγράφου καὶ ἄλλων, κατώρθωσε νὰ κυβερνηθῇ ἄνευ κλονισμῶν, ἡ Ἑλλὰς τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος, ὅτε καὶ παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς χεῖρας τῆς ἀντιβασιλείας, ἥτις *εὐηρεστήθη* νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργείου.

Ἀλλ' ὅτε ἡ μωρὰ, πρὸς ἔθνος δαφνηφόρον, διαγωγὴ τῶν τριῶν ἐκείνων Βαυαρῶν ἀντιβασιλέων, προεκάλεσεν ἐνόπλους διαμαρτυρήσεις, ἰδίως δὲ τὴν φοβερὰν ἐκείνην τοῦ Γωρίτσαλη ἐν Μεσσηνίᾳ ἐπανάστασιν, παρεκάλεσεν τότε αὐτὸν ὅπως ἐργασθῇ διὰ τὴν κατάπνιξιν αὐτῆς, τῷ *παρεχώρησε* δ' ἐπὶ τούτῳ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Καὶ δὲν ἔσφαλλεν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς ἡ ἀντιβασιλεία, διότι καὶ ἡ ἐν Μεσ-

σηνίᾳ ἐπανάστασις κατεστάλη, καὶ αἱ ἀλλαχοῦ γινόμεναι ἀπόπειραι πρὸς διατάραξιν τῆς τάξεως ἀπέτυχον. Ἀλλὰ κατὰ τοῦ Γκρίτσαλη, ἡ ἀντιβασιλεία ἐδείχθη ἀμείλικτος, διατάξασα, ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ Κωλέττου, νὰ τουφεκισθῇ. Ἡ βάρβαρος αὕτη πρᾶξις ἄγουσα εἰς ἀποτελέσματα ἀντίθετα ἐκείνων, ἅτινα ἡ αἱμαχαρὴς ἐκείνη τριανδρία ἐπεδίωκεν, κατελύπησεν εὐλόγως τὸν Κωλέττην· ἡ δὲ απολιτόφρων ἀντιβασιλεία θέλουσα ν' ἀπαλλαγῇ εὐφήμως τῆς παρουσίας τοῦ φιλελευθέρου καὶ ἐπιφόβου τούτου ἀντιπάλου της, τὸν ἀπεμάκρυνεν, διορίσασα αὐτὸν πρέσβην εἰς Παρισίους.

Διέτριβεν ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, τιμώμενος ὑπὸτοῦβασιλέωςΛουδοβίκουΦιλίππου καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ αὐτοῦ, τοῦ διασήμου Γκιζώτου, ὅτε ἐξεγερθεὶς τῇ τρίτῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1843, ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης, ἔῤῥιψε δι' ἑνὸς λακτίσματος μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν ἐκ Βαβαρίας τυχοδιωκτῶν, οἵτινες ἐπὶ ἔτη ἀπεῤῥόφων πᾶν ὅ,τι ζωτικὸν ἐν αὐτῇ ἐνυπῆρχε. Ἐπανελθὼν δὲ τότε ὁ Κωλέττης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς συνελθούσης τότε ὅπως ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα Ἐθνοσυνελεύσεως, παρὰ τῆς ὁποίας καὶ ἀντιπρόεδρος ἐψηφίσθη, δοθείσης παμψηφὶ τῆς προεδρείας τῷ ἐνδόξῳ γέροντι Πανούτσῳ Νοταρᾷ. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπέδρασεν αἰσίως ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς συνελεύσεως ἐκείνης.

Κληθεὶς εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1844 ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον μετὰ τοῦ Μεταξᾶ· ἀλλ' ἀποσυρθέντος κατόπιν, ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄνευ αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατέκτησε δὲ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν καρδίαν

καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, ὥστε οὗτοι ἐπίστευον ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ Κωλέττης εἶνε ὁ *μόνος καὶ στερεὸς στῦλος* τοῦ θρόνου αὐτῶν, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ μόνου θὰ ἠδύναντο νὰ πραγματοποιήσωσιν τὰ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ δούλου γένους σχέδιά των.

Ἀσθενήσας ἐξ ἐπισχέσεως τῶν οὔρων, ἀπεβίωσε τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1847, καὶ οὕτω ἀπώλεσεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Γκιζὼ «*τὸν μόνον καταστάντα ἔξοχον πολιτικόν*».

Τῇ ἀληθείᾳ δὲν δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὰς φράσεις ταύτας, τοῦ διασήμου τούτου Γάλλου ὡς ἐμπεριεχούσας ὑπερβολήν τινα, νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι, καταφυγὼν ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, ξένος καὶ ἄγνωστος, κατώρθωσε, συγκεντρώσας περὶ ἑαυτὸν πολλὰ τοῦ ἔθνους ἐνεργὰ στοιχεῖα, οὐχὶ μόνον ὡς ἴσος μεταξὺ τῶν πρωταγωνιστούντων κατὰ τὸν ἀγῶνα δικαίως νὰ θεωρηθῇ, ἀλλὰ καὶ παλαίων ὁ ξένος οὗτος, κατὰ παλαιστῶν πολλὰ ἐχόντων ἐν τῷ τόπῳ ἠθικά τε καὶ ὑλικὰ κεφάλαια, νὰ γένηται κύριος τοῦ σταδίου, καὶ οὐχὶ ἅπαξ, καὶ ἐν δειναῖς ἀληθῶς περιστάσεσιν, καὶ κατὰ τὸν πολυώδυνον ἀγῶνα, καὶ μετ' αὐτὸν, νὰ κυβερνήσῃ ἐπιδεξίως τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ θάνατός του, ἐκλόνισε βιαίως τὸ Κράτος· πένθος δὲ γενικὸν πενθήμερον διετάχθη ἐπ' αὐτῷ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

Πρὸ δύο περίπου αἰώνων ἤρξαντο διαπρέποντες οἱ πρόγονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἐγκατεστάθη περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος κατὰ τὸ 1579 ὁ Νικόλαος Μαυροκορδάτος, πατὴρ τοῦ κατὰ τὸ 1673 διορισθέντος μεγάλου διερμηνέως Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ὅστις διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του, κατώρθωσεν ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον, νὰ ἐπιδρᾷ αἰσίως ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Τουρκίας, καὶ ὅστις πολὺ πρὶν ἀποθάνῃ, εἶχε τιμηθῇ δια τοῦ ἐπιφθόνου ἀξιώματός του ἐξ ἀπορρήτων. Ἀλλὰ καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου, οὐχὶ ὀλιγωτέρων τιμῶν ἠξιώθησαν.

Εἷς δὲ ἐκ τούτων, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκοδάτος, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1791 ὑπὸ πατρὸς μὲν Νικολάου, μητρὸς δὲ Δομνίτσης Σμαράγδος, τὸ γένος Καραντζᾶ.

Ἐσπούδασεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ὡς καὶ διαφόρους ἄλλας γλώσσας Εὐρωπαϊκάς τε καὶ Ἀσσιατικάς. Μεταβὰς δὲ καὶ εἰς Ἰταλίαν, ἐσπούδαζε μαθήματα γενικὰ μέχρι τοῦ 1812, ὅτε μετέβη εἰς Βλαχίαν μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰωάννου Καραντζᾶ, διορισθέντος παρὰ τῆς Πύλης ἡγεμόνος αὐτῆς, παρ' οὗ καὶ ἀνεδείχθη μετὰ βραχέος χρόνου παρέλευσιν πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διεξάγων δὲ μετὰ συνέσεως τὰ εἰς αὐτὸν ανατεθέντα καθήκοντα καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ φιλοτίμου ἡγεμόνος πολλὰς ἀσχημίας περιέστειλε καὶ πολλῶν βαρβάρων τοῦ

τόπου ἐκείνου ἐθίμων τὴν ἐκρίζωσιν ἐπέτυχε. Ἰδίως ὅμως ἠργάσθη μετὰ πόνου ὑπὲρ τῶν κατωτέρων τοῦ λαοῦ τάξεων, τῶν ὁποίων ἡ κατάστασις ἦτον ἀληθῶς θρηνώδης. Λαμπρὰ δὲ ἐπέστεφεν ἐπιτυχία τὰς ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τοῦ, ὑπὸ τῶν Βογιάρων καταπιεζομένου ἐκείνου λαοῦ, προσπαθείας αὐτοῦ, ὅτε αἱ ἄδικοι ὑπόνοιαι τῆς Πύλης, ὑπὸ καταχθονίων ῥαδιούργων ἐνισχυθεῖσαι, ἐξώργισαν τὸν Σουλτάνον ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος Καρατζᾶ, ὅστις ὅπως μὴ ἀμοιφθῇ διὰ τὰς εὐγενεῖς ὑπὲρ τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου τόπου μερίμνας του μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς ζωῆς, κατέφυγε τότε—ἔτος 1818 μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐξ ἧς ἀπομακρυθέντες μετά τινα χρόνον, μετέβησαν εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Χωρισθεὶς ἐνταῦθα ὁ Μαυροκορδάτος, τοῦ σεβαστοῦ αὐτοῦ θείου, ἐπανῆλθεν εἰς Πίζαν τῆς Ἰταλίας· δυνάμενος δὲ ἱκανὰς νὰ διαθέττῃ ὥρας ἐκ τῶν σπουδαίων ἀσχολιῶν του, ἠκροᾶτο ἐπιμελῶς καὶ τῶν μαθημάτων τῆς Ἰατρικῆς.

Πρὸς τοιοῦτον ἄνδρα δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ στραφῶσιν τὰ βλέμματα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Κατηχηθεὶς ὅθεν παρὰ τοῦ Τσακάλωφ, ἐν Πίζῃ καὶ τούτου διαμένοντος τότε, παρελήφθη καὶ ὡς μέλος τῆς ἀρχῆς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης, ἀφιέρωσενὁ Μαυροκορδάτος ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίαςνοῦν καὶ καρδίαν·

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διέτριβεν, ὅτε ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος ἐν Πελοποννήσῳ, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ διακόψῃ τὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ σπουδάς του. Μεταβὰς δ' ἀμέσως εἰς Μασσαλίαν, καὶ ἐκεῖθεν διὰ πλοίου Ὑδραϊκοῦ φορτωθέντος κατὰ μέγα μέρος δι' ἐξόδων του, ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου, καὶ συνοδευμένος ὑπὸ πολλῶν φιλελ-

λήνων, ἀπέβη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἔσπευσαν ἀθρόοι πρὸς ὑποδοχὴν ἀνδρὸς «ἐν μεγάλῃ ὑπολήψει παρ' αὐτοῖς διατελοῦντος».

Ὀλιγοήμερος διαμονὴ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἤρκεσε πρὸς τὸν ὀξυδερκῆ Μαυροκορδάτον νὰ σχηματίσῃ τὸ σχέδιόν του, ἄρξηται δὲ ἀμέσως τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. Ὡς κέντρον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐξελέξατο ἤδη ἀμετακλήτως τὸ Μεσολόγγιον.

Πεποιθὼς ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὴν ἰδίαν ἱκανότητα, καὶ ἐλπίζων δικαίως, ἴσως ὁ φιλόδοξος οὗτος ἀνὴρ, ν' ἀναδειχθῇ ὑπέρτερος τῶν ἄλλων, καὶ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὸν τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους· ἀσύμφορον δὲ θεωρῶν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀποκάλυψιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του ἀπέκρυψεν αὐτὰ ἐπιτηδείως, καὶ ποιήσας τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἔκυψεν ὑπὸ τὴν αὐθεντίαν ἣν ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος ἐξήσκει τότε ὁ Ὑψηλάντης,τοῦὁποίουτὴνἀρχὴν ἀνεγνώρισαν καὶ ἡ Στερεὰμετὰ τῶν Νήσων, καὶ ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ στρατὸς αὐτῆς ἐκτὸς τῶν προεστώτων. Μίαν δὲ μετὰ τὴν εἰς Μεσολόγγιον ἀπόβασίν του ἡμέραν, ἤτοι τῇ 22 Ἰουλίου, ἔγραψε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐπιστολὴν, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐξαιτεῖτο «τὰς προσταγὰς τῆς ἐκλαμπρότητός του», τὰς ὁποίας ἐθεώρει, ὡς ἐβεβαίου τοὐλάχιστον, «προσταγὰς τῆς πατρίδος». «Ἃς προστάξῃ, ἔγραφεν αὐτῷ, ἃς δώσῃ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας, καὶ θέλει εὕρει εἰς ἐμὲ δοῦλον πιστὸν τῆς πατρίδος». Εἰς δευτέραν δὲ, ὀλίγῳ μεταγενεστέραν ταύτης ἐπιστολήν του, ἀνεκοίνου εὐσεβάστως τῷ Ὑψηλάντῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι «. . . πρέπει νὰ συστηθῇ εἰς Μεσολόγγιον αὐτὴ ἡ τοπικὴ διοίκησις, ἐξηρτημένη πάντοτε ἀπ

ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου» καὶ ἔτι «ἂν ἡ ἐκλαμπρότης της στοχάζεται ὅτι εἰμπορῶ ὁ ἴδιος νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς τῆς διοικήσεως, ἂς μὲ προστάξῃ, ὡς λογιζόμενον ἱερὰς τὰς προσταγάς της, καὶ ἂς μὲ ἀποστείλῃ κάνένα συνεργόν.»

Εἰσακούσας ὁ εὐάλωτος Ὑψηλάντης τῶν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ, καὶ γλυκείας ταπεινότητος, ὑποβληθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πολυμηχάνου Μαυροκορδάτου προτάσεων, περὶ ἐγκαθιδρύσεως τοπικῆς ἐν Μεσολογγίῳ διοικήσεως, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Τρίκορφα ὅπως συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου· μετὰ βραχείας δὲ συνδιαλέξεις, τῷ ἐχορήγησε πληρεξουσιότητα ὅπως ἐργασθῇ ἐπὶ τούτῳ. «Ὁ Μαυροκορδάτος ἐζήτησε τότε, λέγει ὁ Παππαρηγόπουλος, βοηθὸν τὸν Νέγρην· ὁ δὲ Ὑψηλάντης κατ' ἀρχὰς ἀπεποιήθη, κατόπιν ὅμως ἐνδοὺς εἰς τὰς ἐπιμόνους τοῦ πληρεξουσίου του αἴτσεις ἐνέδωκε συμβουλεύσας, νὰ μὴ μεταχειρισθῇ τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ «εἰς μικρὰ μόνον πράγματα, διότι δὲν εἶνε ἁρμόδιος διὰ μεγάλα». Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγυς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ δστάζῃ ἂν ὁ Ὑψηλάντης θέλει κατορθώσει νὰ διατηρηθῇ καὶ ἅμα ἀναχωρήσας ἀπὸ Τρίκορφα, παρέβη τὴν δοθεῖσα αὐτῷ ὀρθὴν συμβουλὴν καὶ ἐπέτρεψε μὲν τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Νέγρην, μεταβάντα ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἄφισσαν, ἀνέλαβε δὲ αὐτὸς τὴν ρύθμισιν τῆς Δυτικῆς ἐπιστρέψας εἰς Μεσολόγγιον».

Διεθετήσας τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Νέγρη καὶ τῶν πρωτίστων τῆς

Πελοποννήσου, διοργάνωσε τὴν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀντιπολίτευσιν· τότε δὲ ἀποῤῥίψας ἀποτόμως τὸ προσωπεῖον, ἔγραψεν αὐτῷ τῇ 27 Ὀκτωβρίου ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας τῷ διημφισβήτει τὰ ὁποῖα οὗτος (ὁ Ὑψηλάντης) ἠξίου δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἔθνους ὡς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ Ἀρχῆς ἀνυπάρκτου· ὀλίγον δὲ μετὰ τοῦτο μετέβη εἰς Ἐπίδαυρον ὅπως προεδρεύσῃ τῆς ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει συνελθούσης Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις διαιρέσασα τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἔθνους εἰς *Βουλευτικὸν* καὶ *Ἐκτελεστικὸν*, καὶ ἐκλέξασα τοῦ μὲν πρώτου πρόεδρον τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, τοῦ δὲ δευτέρου αὐτὸν τὸν Μαυροκορδάτον, διελύθη.

Μετὰ τρεῖς ὅμως περίπου μῆνας, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν τοῦ προέδρου, διότι ἡ κινδυνεύουσα Δυτικὴ Ἑλλὰς ἐζήτει τὴν παρουσίαν του. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν κατὰ τὰ τέλη Μαΐου ἄγων μόλις 1500· διελθὼν δὲ διὰ Πατρῶν, Μεσσολογγίου, καὶ Καρβασσαρᾶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Κομπότι, ἔνθα προσβληθεὶς ὑπὸ 600 ἱππέων τοὺς διεσκόρπισεν, ἐκθέσας ἀφόβως τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐπέτρεψε, τὴν μετάθεσιν τοῦ στρατοπεδαρχείου εἰς Πέταν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νόρμαν. Μεταβὰς δὲ ὁ ἴδιος εἰς Λαγκάδια ὅπως φροντίσῃ περὶ τῶν εἰς τὸν στρατὸν ἀναγκαίων, τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἐπετήρει συγχρόνως τὴν διαγωγὴν τοῦ Γόγου, ὑπόπτου ἐπὶ προδοσίᾳ.

Τὸ ἀνεπαρκὲς ὅμως τοῦ στρατοῦ, ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας, λειποταξίαι, προδοσία, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Μαυροκορδάτου εὑρισκομένου, ὡς εἴπομεν εἰς Λαγκάδια, ἔφερον τὴν γνωστὴν ἐν Πέτα καταστροφήν.

Ἦτο ἡ 4 Ἰουλίου, ὅτε ἐννεακισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς

ὁρμήσαντες ἐξ Ἄρτης, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ῥεσὶτ πασσᾶ, προσέβαλον τοὺς ἐν Πέτᾳ ἐστρατοπεδευμένους Ἕλληνας, ἐξ ὧν οἱ ἄτακτοι, ὑπεχώρησαν πρὸς τὸν λόφον εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ὀχυρωθῇ ὁ Γόγος· ἀλλ' οὗτος ἅμα προσβληθεὶς ἀπεσύρθη, οἱ δὲ Τοῦρκοι κατελάμβανον αὐτὸν, καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν οἱ τραπέντες Ἕλληνες κατέφευγον εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ θέα τῶν ἐν τῷ λόφῳ Τουρκικῶν σημαιῶν ἐκορύφου τὴν ἀμηχανίαν τῶν Ἑλλήνων, οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ φιλέλληνες καθ' ὧν ἐπετέθη, ἡ ὅλη σχεδὸν δύναμις, μὴ θέλοντες νὰ ὑποχωρήσωσιν, συνῆψαν πάλην πεισματώδη, καθ' ἣν πλὴν ὀλιγίστων, ἅπαντες ἔπεσον ἡρωϊκῶς. «Ἐκεῖ ἔπεσον ἡρωϊκῶς τῇ ἀληθείᾳ ἀντιπαραταχθέντες λέγει ἀκριβὴς ἱστορικὸς, ἅπαντες σχεδὸν οἱ φιλέλληνες· ὁ Ταρέλλας, ὁ Μιρζεύσκης ὁ Δάννιας, ὁ Τάϊχμανς, ὁ Γάλλος Μινιὰκ, ἵνα ὀνομάσωμεν τοὺς ἐπιφανεστέρους, διότι ἐξ ὅλων μόλις 25 ἠδυνήθησαν λογχομαχοῦντες νὰ διελάσωσι μέχρι Δαλγκάδος. Ἅπαντες ἤξευρον πρὸ ἡμερῶν τὴν τύχην ἥτις τοὺς περιέμενεν, ἂν καὶ ἡ στρατιωτικὴ αὐτῶν τιμὴ δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ φανῶσιν ὅτι ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα. Οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους ἀντήλλασσαν ἀγραυλοῦντες εἰς Πέτα, διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἐπιζησάντων·

«Ἐκ νεότητος ἐπολέμησα ἔλεγεν ὁ παλαίμαχος Μιρζεύσκης, ἀπανταχοῦ τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ἓν δὲ μόνον ἐκέρδισα ἐκ τούτου, τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀπανταχοῦ τῆς ὑπ' οὐρανὸν κακῶς ἔχουσι τὰ πράγματα. Τώρα ἓν καὶ μόνον ποθῶ, νὰ ἀποθάνω μαχόμενος ἐπὶ τῆς ἡγιασμένης ταύτης γῆς, ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσαν ἐν αὐτῇ ὡς γηραιὸς αὐτῆς πολίτης».

Ὁ δὲ Δάννιας προτείνων εἰς αὐτὸν τὴν δεξιὰν «καὶ ἂν οἱ πολέμιοι στήσωσι, προσέθετε τὰς παλὰς ἡμῶν κεφαλὰς ἐπὶ τῶν σεραΐων αὐτῶν, τὰ λείψανα ἐκεῖνα θέλουσι διδάξει πῶς θνήσκουσιν οἱ ἄνθρωποι ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πίστεως».

«Ἀλλοίμονον, ἀνεφώνει, ὁ Γερμανὸς Φέλδχαννς, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς Τούρκους, ὅσοι προσέλθωσιν ἐντὸς τῆς βολῆς τῶν πυροβόλων μου». Καὶ τωόντι μόνον ἀφοῦ ἐθέρισαν πλείστους ὅσους πολεμίους, ἀντήλλαξαν τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς ζωῆς».

Μετὰ τὴν ἐν Πέτᾳ καταστροφὴν, συλλέξας τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ ὁ οὐδόλως ἀποθαῤῥυνθεὶς Μαυροκορδάτος, ἀπεσύρθη εἰς Μεσολόγγιον, κατὰ τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι ὥρμων ἤδη πανστρατιᾶ.

Ἀφηγήθημεν ἐν ὀλίγοις τὰ περὶ τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ταύτης ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ ἐν αὐτῇ ὁ Μαυροκορδάτος ὅπως σωθῇ τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Πελοποννήσου.

Μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι νὰ περιγράψῃ τις ἐν λεπτομερείᾳ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ μετ' αὐτόν.

Ἐκλέχθεὶς πρόεδρος τῆς Βουλῆς μετὰ τὸν ἐν Μεσολογγίῳ θρίαμβόν του παραιτεῖται βλέπων ὅτι γίνεται αἰτίαδιαιρέσεων· σώζει καὶ ἐκ δευτέρου τὸ Μεσολόγγιον ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ Μουσταφᾶ πασσᾶ, τῆς Σκόδρας· κινδυνεύει ἐν Σφακτηρίᾳ ἔνθα ἠγωνίσθη ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, καὶ σώζεται ὡς ἐκ θαύματος ἐν τῷ Ἄρῃ πλοίῳ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ φονευθέντος Τσαμαδοῦ.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος κληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν πρωθυπουργίαν κατὰ τὸ ἔτος 1841, παρῃτήθη μετ' οὐ πολύ, διότι συμβουλεύσας τὸν ἀτυχῆ ἐκεῖνον βασιλέα νὰ παραχωρήσῃ φρόνιμόν τι σύνταγμα, δὲν εἰσηκούσθη. Ἐδέχθη καὶ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τοῦ κράτους κατὰ τὸ 1854, τὴν πρωθυπουργίαν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ τὸν πρὸς τὴν ἄβυσσον ὁρμητικῶς φερόμενον Ὄθωνα, τοῦ ὁποίου τὴν τύχην προεῖπεν ἔκτοτε ὁ ἔμπειρος οὗτος πολιτικός.

Ἀπέθανεν ἐν Αἰγίνῃ τὴν 6 Αὐγούστου 1865.

Εὐφυὴς καὶ εὔγλωττος, γλυκὺς πρὸς πάντας, δραστήριος, ἐπιτήδειος περὶ τὸ ἑνώνειν, ἐπιτηδειότερος περὶ τὸ διαιρεῖν, φίλαρχος καὶ φίλαρχος, τελεσφορώτερον θὰ ὑπηρέτει τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἐὰν μὴ ἠγάπα ἑαυτὸν πλειότερον τῆς πατρίδος.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ.

Ἀπόγονος οἰκογενείας ἀρχαίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καταγομένης, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ἐγεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1790, ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μεταξᾶ, πολλὰ ὑποστάντος μαρτύρια ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ἕνεκα τοῦ πατριωτισμοῦ του, καὶ τῆς Βιολέτας Λοβέρδου, ἐκ διακεκριμμένης τῆς νήσου οἰκογενείας.

Μόλις ἐῤῥίφθη τὸ πρῶτον κατὰ τῶν Τούρκων πυροβόλον, ἐγκαταλείψας ἄνετον καὶ λαμπρὸν βίον, σύζυγον νεαράν, καὶ τρυφερὰ τέκνα· καὶ μετὰ τῶν συμμεριζομένων τοὺς ὑπὲρ πατ-

τρίδος εὐγενεῖς πόθους του, ἐῤῥίφθη ἐπὶ πλοίου, δι' οὐδὲν ἄλλο μεριμνῶν, ἢ πῶς ταχύτερον νὰ φθάσῃ, ἐν μέσῳ τῶν διαμαχομένων.

Ἀποβιβασθεὶς, τὴν 9 Μαΐου τοῦ 1821 μετὰ τοῦ ὁποίου ἐξ ἰδίων κατήρτησε σώματος, ἐκ 350 καλῶς ὡπλισμένων, καὶ δύο ὀρειχαλκίνων τηλεβόλων, εἰς Κηλύνην· ὥδευσεν εὐθὺς ἐκεῖθεν εἰς Μανολάδα πρὸς συνάντησιν τοῦ Σισύνη, καὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ μεταβάντος ἐκεῖ μετὰ τοῦ σώματός, Εὐαγγέλη Πανᾶ, Κεφαλλῆνος καὶ τούτου.

Ἡ ἄφιξίς του τοσοῦτον θάῤῥος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ἀπεφάσισαν ν' ἀποκλείσωσι πανταχόθεν τοὺς Λαλαίους, ὅπως, βιάσωσι αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν. «Μετ' οὐ πολὺ, δὲ λέγει ὁ Πουκεβὶλ ἀπεφασίσθη, νὰ πολιορκηθῇ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ Λάλα, καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη δυσκατόρθωτος ἤθελεν εἶσθαι, εἰμὴ συνέδραμεν ἡ ἀδελφὴ Ἑπτάνησος δι' ἐνόπλων ἀνδρῶν καὶ τηλεβόλων. Ὁ περιορισμὸς τῶν Λαλαίων δύο τινὰ ἀπῄτει, θάῤῥος καὶ ἱππικόν· καὶ ἰδοὺ ἡ μὲν περὶ τῆς γενναιότητος τῶν Ἰονίων κοινὴ πεποίθησις ἐμπνέει θάῤῥος πολὺ, τὰ δὲ τηλεβόλα αὐτῶν ἀναπληροῦσι τοῦ ἱππικοῦ τὴν ἔλλειψιν».

Συσκευθεὶς λοιπὸν ὁ Μεταξᾶς μετὰ τοῦ Σισίνη Νικολάου Βιλαέτου καὶ Πλαπούτα, καὶ πείσας εὐκόλως αὐτοὺς περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ν' ἀποκλείσωσι στενώτερον τοὺς Λάλαιους ἐξεκίνησε μετ' αὐτῶν τῇ 30 Μαΐου κατὰ τοῦ Λάλα. Ἰδόντες δὲ τότε οἱ φιλότιμοι Λαλαῖοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐβάδιζον κατ' αὐτῶν, ἔδραμον πρῶτοι εἰς ἀπάντησίν των, τὸ δὲ πῦρ ἤρξατο τότε ἀμέσως· μόλις δὲ ἀντηλλάγησαν ἑκατέρωθεν ὀλίγοι πυροβολισμοὶ, οἱ Ἕλληνες, ἡγουμένων τῶν

Κεφαλλήνων, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες τραπέντες εἰς φυγὴν ἐπανῆλθον εἰς τὸ Λάλα διὰ τοῦ Πριναρίου.

Τὸ συμβὰν τοῦτο, ἄσημον ἄλλως τε καθ' ἑαυτό, χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ἐνέπλησε τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπείσθησαν ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν συστρατεύσαντες Ἑπτανήσιοι καὶ ἰδίωςοἱ Κεφαλλῆνες, δὲν ἦσαν ὡς ὑποπτεύοντα ἴσως ἀκατάλληλοι εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον· ἀλλ' ὅτι, ἐνῷ κατὰ τὸ θάῤῥος καὶ τὴν ἀνδρείαν, δὲν ἦσαν κατώτεροι καὶ τῶν ἀνδρειοτέρων ἐξ αὐτῶν, ἐπλεονέκτων τῶν Πελοποννησίων κατὰτὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν, προσόντα τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις, πολλάκιςκατήνεγκεπληγὰςκατὰτῆςἐπαναστάσεως·

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγέρωχοι Λαλαῖοι αἰσθανθέντες ὅτι ὁ ἐχθρὸς καθ' οὗ μέλλουσι ν' ἀντιπαραταχθῶσιν, εἶνε ἐφοδιασμένος οὐχὶ διὰ τηλεβόλων μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπόφασιν νὰ διαμφισβητήσῃ αὐτοῖς τὴν νίκην, ἤρξαντο σκεπτόμενοι, ἂν μὴ ἦτο εἰς αὐτοὺς συμφερώτερον ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὰς Πάτρας.

Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ Πλαποῦτα, συμβὰς ὅτε ἐκ δευτέρου τῇ 9 Ἰουνίου ἐκινήθησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Λαλαίων, καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου διάλυσις τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἀμέσως γενικωτέρα λειποταξία τοῦ στρατοῦ, ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν παντελῆ διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου ἐκείνου, ἂν οἱ λόγοι καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀνδρέα Μεταξᾶ, δὲν ἐνέπνεον θάῤῥος εἰς τοὺς ἀθυμήσαντας πολιορκητάς. Ἀλλ' ὅτε μετά τινας ἡμέρας ἔλαβον μικράς τινας ἐπικουρίας ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ φονευθέντος Δημήτριον Πλαποῦταν, τοσοῦτον ἐθάῤῥησαν ὥστε πολιορκήσαντες στενότερον τοὺς Λαλαίους, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῶσιν ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως αὐτῶν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐν τούτοις ἐνισχυθέντες οἱ Λαλαῖοι διὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰουσοὺφ πασσᾶ, ἄγοντος χιλιάδα ἐκλεκτῶν ἱππέων, ὥρμησαν κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἀκράτητοι· ἤθελον δὲ διασκορπίσει τοὺς ἐν αὐτῷ Ἕλληνας, ἂν ὁ Λεοντόκαρδος Μεταξᾶς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Κεφαλλήνων καὶ ἄλλων τινῶν, δὲν ἀνθίστατο ὡς γίγας, τρὶς ἀποκρούσας, τοὺς τρὶς εἰσπηδήσαντας ἐντὸς τῶν Ἑλληνικῶν χαρακωμάτων ἐχθρούς.

Ἡ ἐπιμονὴ, ἡ λύσσα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἦτον ἴση· ἠραιοῦτο ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός· πῦρ ὅμως σφοδρὸν, ἀδιάκοπον, καλῶς ὑπ' αὐτῶν διευθυνόμενον, ἐπότιζε τὸ πέριξ τῶν χαρακωμάτων των ἔδαφος ἐξ αἵματος τουρκικοῦ ἀφθόνου.

Ἀπετύγχανεν ἡ δευτέρα ἔφοδος, καὶ ἄλλη πεισματωδεστέρα ἐπαναλαμβάνετο, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἐτέθη αὐτὸς ὁ Ἰουσοὺφ πασσᾶς. Ἀλλ' ἐνῷ ἀκλόνητοι ἐδέχοντο καὶ ταύτην οἱ Ἕλληνες· εἶδον αἴφνης ὅτι τοῖς ἀφαιροῦνται, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν, τὰ τηλεβόλα . . . θρυαλλὶς δι' αὐτὰ δὲν ὑπῆρχεν . . . Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὅστις οὐδόλως πτοηθεὶς ἐκ τοῦ ἀνελπίστου τούτου δυστυχήματος, ἀποπειρᾶται νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ διὰ τοῦ πυροβόλου του· ἐκκενοῖ τοῦτο ἐπὶ τῆς ὀπῆς τοῦ τηλεβόλου, ἀλλ' εἰς μάτην· οἱ ἐχθροὶ ἐν τούτοις ἐπλησίαζον· ἐκκενοῖ τότε τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ δύο του πιστόλια, ἀλλ' ἀποτυγχάνει, τὸ τηλεβόλον σιγᾷ· οἱ ἐχθροὶ ἐπλησίασαν· ἁρπάζει τότε ἐκεῖ που πλησίον παρακείμενον τρομπόνιον καὶ ἀνάπτει δι' αὐτοῦ τὸ τηλεβόλον. Ἐνῷ δὲ τοῦτο πλῆρες πολυβόλων, φονεύει πολλοὺς καὶ τραυματίζει περισσοτέρους

ἐκ τῶν ἐχθρῶν, συμπλέκεται καὶ οὗτος εἰς πάλην δεινὴν μετ' αὐτῶν. Τραύματα ἔλαβε δύο τότε· ἀλλ' ὁ ἡρωϊσμός του ἀνεθέρμανε τοὺς τρεπομένους ἤδη Ἕλληνας, κατεπτόησε δὲ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Λάλα.

Ἡ φονικὴ λοιπὸν αὕτη μάχη δὲν ἀπωλέσθη ἕνεκα τοῦ ἀληθῶς μεγαθύμου τούτου Κεφαλλῆνος, ὅστις μεγάλην τότε παρεῖξε τῇ ἀγωνιζομένῃ πατρίδι ὑπηρεσίαν, διότι μετὰ τὴν μάχην ταύτην, ἀπελπισθέντες οἱ φοβεροὶ Λαλαῖοι, ἐγκατέλειψαν τὴν κώμην αὐτῶν, καὶ κατέφυγον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Πάτρας· οὕτω δὲ ἀπηλλάγη μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἰδίως ἡ ἐπαρχία τῆς Ἤλιδος ἐκ τῆς αἱμοσταγοῦς αὐτῶν μαχαίρας.

Διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις του ταύτας ἠμείφθη ὁ Μεταξᾶς παρὰ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἥτις ἑρμηνεύουσα τὰ αἰσθήματα τοῦ ἔθνους ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἐξελέξατο αὐτὸν, ὡς ἐκ τοῦ ἀπὸ 5 Μαΐου τοῦ 1822 ἐπισήμου αὐτῆς ἐγγράφου ἐμφαίνεται, «μέλος τῆς ἐθνικῆς βουλῆς παραστατικὸν τῆς Πελοποννήσου». Ἡ δὲ προσωρινὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἐνέκρινε νὰ πολιτογραφηθῇ «Ἕλλην καὶ κάτοικος τῆς Πελοποννήσου, διὰ τοῦ ἑξῆς ἐγγράφου αὐτῆς.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΥ

Κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς σημερινῆς Συνελεύσεως

Διατάττει.

Ἐπειδὴ ὁ Κύριος Κόμης Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ἅμα ἐξοπλι-

σθείσης τῆς Ἑλλάδος ἔδραμε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ ἰδιαιτέραν στρατολογίαν, καὶ συγκροτήσας μάχας κατ' αὐτοῦ ἔλαβε καὶ φέρει ἐπισήμους ἐνδείξεις τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ τῶν πληγῶν τὰ σημεῖα· καὶ

Ἐπειδὴ κατὰ πάντα λόγον ἀνεφάνη καλὸς καὶ ἀγαθὸς πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα· ὁμοψήφως ἐγκρίνεται νὰ πολιτογραφηθῇ καὶ πολιτογραφεῖται σήμερον Ἕλλην καὶ κάτοικος τῆς Πελοποννήσου, καὶ γινόμενος ὡς τοιοῦτος, διὰ ν' ἀναγνωρίζεται παρὰ πάντων τῶν ὁμογενῶν καὶ παντὸς ἀνθρώπου, δίδεται αὐτῷ τὸ παρὸν ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς Διοικήσεως.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 25 Μαΐου 1822.

Ὁ ἀντιπρόεδρος

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς

Δ. ΝΕΓΡΗΣ.

Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μάχων, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς ηὐτύχησε νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, καὶ ὡς ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη, καὶ ὡς ἀπεσταλμένος πρὸς τοὺς ἐν Βερώνῃ συνελθόντας ἡγεμόνας, κατορθώσας, τῇ ἀρωγῇ καὶ τοῦ Καποδίστρια, νὰ διακηρύξωσιν οὗτοι ἐπισήμως ὅτι δὲν θέλουσιν ἀναμιχθῇ εἰς τὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πάλην· ἐπέτυχε δηλονότι νὰ καταξεσχίσῃ τὴν βδελυρὰν ἐκείνην συνθήκην δι' ἧς οἱ δεσπόται οὗτοι ἐπέβαλλον ἑαυτοῖς τὴν *εὐγενῆ* ὑποχρέωσιν νὰ καταπνίγωσιν ἀπὸ κοινοῦ, ἐνόπλως ἐννοεῖται, *οἱανδήποτε* ἐξέγερσιν λαοῦ δούλου κατὰ τοῦ τυραννοῦντος αὐτὸν ἡγε-

μόνος· καὶ ὡς μέλος τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μαυρομιχάλη νομοτελεστικοῦ διωρίσθη ὑπὸ τῆς δευτέρας ἐν Ἄστρει ἐθνοσυνελεύσεως. Ἅμα δὲ τῇ καθόδῳ τοῦ Καποδίστρια ἐν Ἑλλάδι, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ μέλος τοῦ Πανελληνίου. Ἀλλ' ἐνῷ ἐπεκρότησεν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνηργάζετο μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς τελευτῆς του, δὲν ἠμέλει ὅμως καὶ νὰ ἐλέγχῃ καὶ ἀποδοκιμάζῃ μετὰ παῤῥησίας τὰς πράξεις του ἐκείνας ἀφ' ὧν δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτρέπῃ αὐτὸν, καὶ τὰς ὁποίας ἐθεώρει, ὡς οὔσας, κατὰ τὰς πεποιθήσεις του, πλημμελεῖς ἢ πολιτικῶς ἐπιζημίους.

Καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος ἐξηκολούθει τηρῶν ἀπαραμειώτους τὰς ἑαυτοῦ ἀρχάς. Ἀλλ' ἡ εὔτολμος τοῦ ἀνδρὸς παῤῥησία ἀπήρεσκεν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν, καὶ διὰ τοῦτο σφοδραὶ τῷ ἐγένοντο ἐκ μέρους αὐτῆς παρατηρήσεις. Ἡ ἐκ Βαυαρίας τριανδρία, ὑπελάμβανε, φαίνεται τὴν Ἑλλάδα, ὡς τόπον ἐν ᾧ ἐδικαιοῦτο νὰ πράττῃ πᾶν τὸ αὐτῇ ἀρέσκον. Ἀλλ' ὁ Μεταξᾶς ὅστις οὐδεμιᾶς ἐφείσθη θυσίας, ὅπως ἴδῃ διωκομένους τοὺς Τούρκους (πρὸς τοὺς ὁποίους πολὺ ἀνόμοιοι, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἐδείχθησαν οἱ καλοὶ οὗτοι Βαυαροὶ) μόνον καὶ μόνον, διότι καὶ οὗτοι πᾶν τὸ αὐτοῖς ἀρέσκον ἔπραττον ἐν Ἑλλάδι, πῶς ἠδύνατο νὰ σιωπᾷ, ὡς τόσοι ἄλλοι ψοφοδεεῖς, βλέπων τοὺς ἀντιβασιλεῖς ἐκείνους, ἀφ' ἑνὸς μὲν κατασωτεύοντας ἀσπλάγχνως τὸ ἐξ 60 ἑκατομμυρίων δάνειον, ἐνῷ οἱ ἔνδοξοι τοῦ ἀγῶνος τουρκοφάγοι, ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης, ἀφ' ἑτέρου δὲ φυλακίζοντας τοὺς στρατιωτικοὺς, καὶ ἑτοιμάζοντας τὴν λαιμητόμον ὅπως ἀναβιβάσωσιν ἐπ' αὐτῆς τὸ ἐγκαύχημα τῆς Ἑλλάδος

—τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Πλαπούταν; Πῶς, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ μὴ ὑψώσῃ φωνὴν διαμαρτυρήσεως κατὰ τῶν βδελυρῶν τούτων πρὸς τὸ ἔθνος ἀδικημάτων;

Ἡ φωνή του λοιπὸν ἐβρόντησε φοβερά... Ἀλλ' ἡ πολὺ εὐαίσθητον ἔχουσα τὴν ἀκοὴν ἀντιβασιλεία, μὴ δυναμένη νὰ ὑποφέρῃ τὰς ἐντόνους διαμαρτυρήσεις του, τὰς κραυγάς του, τὸν συλαμβάνει καὶ ἀποστέλλει συνοδευμένον εἰς Σύρον· ἐκεῖθεν δὲ ῥίψασα αὐτὸν ἐντὸς πλοίου, ἐδίωξεν εἰς Μασσαλίαν· Ἀγνοοῦμεν πῶς ἐσκέφθη, ὅτε μετὰ ἓν ἔτος μετεκαλέσατο αὐτὸν ἐκ τῆς Γαλλίας. Ἴσως ἐνόμισε ὅτι ἡ ἐξορία κατέστησε τὸν Μεταξᾶν *φρονιμώτερον*. Ἀλλ' ἠπατήθη. Βλέπουσα δὲ τότε ὅτι ὁ Μεταξᾶς ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ πάλιν Μεταξᾶς, ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν καὶ ἐκ δευτέρου· ἀλλ' οὐχὶ πλέον βαρβάρως. Ἀπέστειλεν αὐτὸν πρέσβυν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως ἐκεῖ μελετήσῃ ἐν ἀνέσει τὰς περὶ σιγῆς ὡραίας τῶν προγόνων του ὑποθήκας.

Ἐπανελθὼν μετὰ τριετῆ περίπου ἀπουσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, μικρὸν δὲ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν. Κατὰ τὴν Σεπτεμβριανὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843 ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠργάσθη τολμηρῶς, ἐγένετο πρωθυπουργός, καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς ἐθνοσυλεύσεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ συντάγματος, παρεχώρησε τὴν πρωθυπουργίαν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τὴν δι' ὀχλαγωγίας πτῶσιν αὐτοῦ, ἐσχημάτισε μετὰ τοῦ Κωλέττου κυβέρνησιν, ἐξ ἧς μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπεσύρθη, ὅπως διορισθῇ βραδύτερον πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος, μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς κατὰ τὴν Ἠπειροθεσσαλίαν ἀτυχοῦς ἐπαναστάσεως.

Ἔκτοτε ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον· κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1860 ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις ἑβδομηκοντούτης.

Μέγας ἐν τῷ πατριωτισμῷ του καὶ σταθερὸς εἰς τὰς πεποιθήσεις του, ὑπερέτησε, μὲ ὑψηλὴν ἀληθῶς αὐταπάρνησιν τὴν πατρίδα κατὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ μετ' αὐτὸν, καὶ ὄχι ὀλίγας προσέθηκεν ἐνδόξους σελίδας, εἰς τὴν ἀθάνατον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορίαν.

ΠΑΝΟΥΤΣΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ.

Ἀρχαία καὶ περικλεὴς ἡ οἰκογένεια τῶν Νοταραίων, οὐδέποτε ἐπαύσατο χορηγοῦσα τῇ πατρίδι, δραστηρίους ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἐργάτας.

Εἷς τούτων καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Σπυρίδωνος Νοταρᾶ, Πανοῦτσος Νοταρᾶς, ἐγεννήθη ἐν Τρικάλοις τῆς Κορινθίας τῷ 1740

Ὅτε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς πρὸς διάδοσιν τοῦ μυστηρίου ἐνεργείας αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ῥίψῃ κατὰ προτίμησιν τὸ ἑταστικὸν βλέμμα της πρὸς τὴν πανίσχυρον οἰκογένειαν τῶν Νοταραίων. Καὶ ἐξέφρασε μὲν δισταγμούς τινας ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς Πανοῦτσος πρὸς τὸν Πελοπίδαν, ὅτε οὗτος ἀπεκάλυψε πρὸς τὸν Νέστορα τοῦτον τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὕπαρξιν, τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρίας· πεισθεὶς ὅμως κατόπιν, ὅτι, εἰς ὃ σημεῖον προήχθησαν τὰ πράγματα οὐχὶ μόνον ἡ ὀπισθοχώρησις εἶναι ἀδύνατος, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ

ἐπὶ πολὺ ἀναβολὴ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, δυνατὸν νὰ γεννήσῃ φοβερὰς εἰς τὸ ἔθνος καταστροφάς· ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, εἰς τὰς ὅσῳ ὑψηλὰς τόσῳ καὶ παρακεκινδυνευμένας ταύτας ἐργασίας. Ἀμέσως δὲ τότε ἡ κοιμωμένη Κορινθία ἀφυπνίσθη, ἡ δὲ Μεγαρὶς ἤρξατο ὁπλιζομένη καὶ περιμένουσα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1820 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρίας Ὑψηλάντου «Γενικὸς ἐπίτροπος τῶν πραγμάτων». Κατὰ τὴν χρήσιμον δὲ ταύτην ἐποχὴν διέλαμψαν αἱ ἀρεταὶ τοῦ Πανούτσου. «Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Ἐφορίας, ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀκολουθοῦν ἔριδες τῶν ὁποίων πρωταγωνιστὴς ἐφαίνετο ὁ Ἰωάννης Περρούκας. Ἐπήγασαν αὗται ἀπὸ τὰς προελθούσας δυσαρεσκείας ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου καὶ ἐκείνην τοῦ Ἀρβάλη ὡς μέλους. Πολὺ πλέον αἱ ῥαδιουργίαι ἐκείνων, ὅσοι δὲν διωρίσθησαν μέλη, παρεμπόδιζον εἰς τὸ ἄκρον τὰς ἐργασίας τῶν Ἐφόρων, καθ' ὃν καιρὸν οὗτοι ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν καθησύχασιν τῶν πραγμάτων διὰ τὰς συμβαινούσας καταχρήσεις. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρεξηγοῦντο καὶ αἱ ἀπαντήσεις τῆς ἀρχῆς» Πόσον δὲ ἐδυσφόρει ὁ Π. Νοταρᾶς διὰ τὴν οἰκτρὰν ταύτην κατάστασιν, κατὰ ποίων εἶχε νὰ παλαίσῃ δυσχερειῶν, καὶ ὑπὸ ποίων ἐνεφορεῖτο ὑψηλῶν αἰσθημάτων, φιλοπατρίας, καὶ αὐταπαρνήσεως· μικραί τινὲς περικοπαὶ ἐπιστολῆς του γραφείσης, πρὸς τοὺς ἐν Τριπόλει Φιλικοὺς Προεστῶτας, κατὰ τὴν 10 Δεκεμβρίου 1820, ἤτοι μικρὸν μετὰ τὸν διορισμόν του ὡς Γενικοῦ Ἐφόρου, τὸ καταδεικνύει «.. Ἂς ἀρθῶσιν λοιπὸν ἐκ μέσου τῶν μύστων, ἔγραφε τότε, αἱ σκωριασμέναι προλήψεις» Μηδεὶς (κατὰ τὸν Ἀπόστολον) τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος».

Ἂς λείψῃ ἡ περὶ προεδρείας ἔρις. «Καιρὸς παντὶ» λέγει ὁ Σοφός. Ὁ ἐνεστὼς χρόνος δὲν εἶναι χρόνος ἐπάθλων, ἀλλὰ χρόνος ἀγώνων. «Τὰ καλὰ κόπῳ κτῶνται καὶ κόπῳ κατορθοῦνται». Ἂς ἀγωνισθῶσι λοιπὸν ὅλοι οἱ Μῦσται, συνεισφέροντες ὑπὲρ τῆς ὅλης Πατρίδος ἕκαστος κατὰ δύναμιν, εἰδότες, ὅτι «ὁ νομίμως ἀθλήσας, δικαίως στεφανοῦται, μὲ τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης στέφανον ἐν ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἀναλάμψει τὸ φῶς. Ἡ κοινωνία τῶν χριστιανῶν τότε ἀπετέλει τεράστια, ὁπόταν τῶν πιστευόντων ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ ἦτο μία. Ὅσον ἐκ μέρους μας ἀναδυόμεθα μετὰ χαρᾶς τὸν προκείμενον Ἀγῶνα, εὐχαριστούμενοι νὰ γενῶμεν «περίψημα πάντων» νὰ ἀποβῶμεν ὅμως ἐπωφελεῖς τῷ γένει κατὰ δύναμιν. Ὁ Λακεδαίμων ἐκεῖνος, « ὅτε συγκατελέγετο τῷ Τάγματι τῶν τριακοσίων » μειδιῶν εἶπε, «Χαίρω, ὅτι ἡ Πατρὶς ἔχει πολλοὺς ἐμοῦ κάρωνας». «Ἂς ἀναγνώσωμεν μὲ ὅλον τοῦτο ἐπιστατικῶς τοὺς γεγραμμένους Ὅρους. Κατ' αὐτοὺς ἔχομεν τὴν ἄδειαν οἱ Ἀδελφοί, νὰ ἐκλέγωμεν Ἐφόρους καὶ Ταμίας. πρὸς τοῖς διορισθεῖσι δὲ καὶ ἄλλους, οὓς ἂν ἐκλέξωσιν ὁμοφρονοῦντας ἐπὶ τῷ κοινῷ συμφέροντι, εὐϋπολήπτους δηλονότι, ἀφιλοχρημάτους, φιλογενεῖς καὶ εἰλικρινεῖς Πατριώτας, διὰ νὰ οἰκονομήσωμεν τὰ πάντα ἐν ἄκρᾳ συμπνοίᾳ, φυλαττόμενοι ὅσον ἔνεστι, «μὴ δώσωμεν τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ τοὺς μαργαρίτας θέσωμεν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων». Ἂς λείψωσιν αἱ διχόνοιαι. Ἂς ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Ἀριστείδης εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Ὅλοι ἂς ἀφήσωμεν τὰ παλαιά, πληροφορούμενοι ὅτι ἐπὶ ξηροῦ ἵσταται ἀκμῆς ἡ παντελὴς τοῦ Γένους φθορά. Διὰ νὰ γένωμεν δεκτικοὶ τῶν νέων, καὶ νὰ ἴδωμεν

ἀνανεούμενον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, μὴ φεισώμεθα ἐν εὐκαιρίᾳ δαπάνης. Ἄς μεταχειρισθῶμεν ἑκουσίως ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν πλησίων, ὅσα ἀκουσίως βιαζόμενοι καταδαπανῶμεν ἀφειδῶς ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ καὶ κοινῇ καταστροφῇ».

Ὅτε δὲ ἡ ἀκατάσχετος τῶν πραγμάτων φορὰ ἐπετάχυνεν τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπανάστάσεως, ἠσπάσθη ἔνθους ὁ γέρων ἤδη Πανοῦτσος τὴν ἱερὰν αὐτῆς σημαίαν, λησμονήσας ἐν τῷ πολὺ αὐτοῦ ὑπὲρ πατρίδος αἰσθήματι, ὅτι καὶ οἱ δύο ἀδελφοί του, ὁ Σωτήριος καὶ ὁ Ἀνδρῖκος, εὑρίσκοντο ὡς ὅμηροι, εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὸ γῆρας δυστυχῶς δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν νὰ ζωσθῇ τὸ ξίφος. Ὑπηρέτησεν ὅμως τὴν πατρίδα πολιτικῶς, διατελέσας πληρεξούσιος ἐπὶ τῆς πρώτης ἐθνοσυλεύσεως, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας· πρόεδρος τῆς Βουλῆς καὶ μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ· ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος, ὅτε ἄνευ οὐδενὸς δημοσίου πόρου, κατωρθώθη στρατοὶ καὶ στόλοι νὰ ὀργανισθῶσι, νὰ ὁπλισθῶσι, καὶ νὰ νικήσωσιν. Διεκρίθη δὲ πάντοτε ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων, διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ σύνεσιν, διὰ τὸ πρᾷον καὶ μετριοπαθὲς τοῦ χαρακτῆρος, καὶ διὰ τὴν ἄνευ ἐπιδείξεως, καὶ οὐχὶ διὰ λόγων, πρὸς πᾶσαν θυσίαν προθυμίαν του, δαπανήσας διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος πλέον τοῦ ἑκατομμυρίου.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, κυρίως ὅμως κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη, ἡ τύχη ὑπέβαλε τὸν ἔνδοξον τοῦτον γέροντα εἰς πολλὰς δοκιμασίας. Εἶδε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος πίπτουσαν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρίκου, ἐνῷ ὁ ἕτερος ὁ Σωτήρης, ἠγωνία δεσμώτης ἐν Τριπό-

λει. Εἶδε τὴν περιουσίαν του λεηλατουμένην ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὸν ἀνεψιόν του στρέφοντα τὰ ὅπλα κατὰ τῆς κυβερνήσεως μέρος τῆς ὁποίας ἀπετέλει καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεῖος του. Τὸν εἶδεν ἐπὶ τέλους ἀνάπτοντα τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ἕνεκεν ἔρωτος δυστυχοῦς, καὶ παραδίδοντα τὴν Κορινθίαν ὁλόκληρον ὁ μαινόμενος οὗτος, εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐξηλέωσε τὴν πατρίδα, διὰ τὰ πρὸς αὐτὴν ἀδικήματά του ταῦτα, ὁ νεαρὸς καὶ λίαν φιλότιμος ἀνεψιὸς αὐτοῦ, τελευτήσας ἡρωϊκῶς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἡ στέρησις τοῦ ἀνεψιοῦ τούτου ἤνοιξεν ὅμως ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὑπεραγαπῶντος αὐτὸν θείου, παρὰ τοῖς τόσοις ἄλλοις τραύμασι καὶ νέον βαθὺ τραῦμα, τοῦ ὁποίου τοὺς ὀξεῖς πόνους ἐμετρίαζε *μόνον* ὁ ἀληθῶς ἡρωϊκὸς θάνατός του. Κατὰ τῶν συμφορῶν ὅμως καὶ τούτων καὶ ἄλλων, τὰς ὁποίας παραλείπομεν, ἀντέταττεν ὁ σεβαστὸς οὗτος γέρων ἀπάθειαν στωϊκὴν ἥτις οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὰς ἀληθῶς γενναίας ψυχὰς, καὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἰδέαν, ἐκεῖνοι οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἐγεννήθησαν ὅπως, ὅσον ἔνεστι πλείονα καταβροχθίσωσιν *ὕλην*, μέχρις οὗ, *ὕλη* καὶ οὗτοι πλέον ζῶσα καὶ κινουμένη ἀλλὰ βδελυρὰ, ἀναμιχθῶσι καὶ νεκροὶ μετὰ τῆς *ὕλης*, καὶ ἐξέλθωσιν οἰκτρῶς ἐκ τοῦ καταρωμένου αὐτοὺς κόσμου, δι' οὐδὲν ἄλλο λυπούμενοι, ἢ διὰ τὴν ἐξ ἧς ἐχωρίσθησαν *ὕλην*, τὴν ὁποίαν θύματα ποιοῦντες καὶ πρὸς θυμάτων γόους κωφεύοντες, κατώρθωσαν νὰ σωρεύσωσι.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδίστρια ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἀφοῦ πρὶν τούτου ἐξέδωκεν ἐξ Αἰγίνης τῇ 16 Μαρτίου 1827, ὡς πρόεδρος τῆς μετὰ τῆς κυβερνήσεως

Ζαΐμη, συνεργαζομένης ἐπιτροπῆς, προκήρυξιν, δι' ἧς προσεκάλει τοὺς πληρεξουσίους νὰ συνέλθωσιν εἰς Τροιζῆνα. Ηὐτύχησε δὲ οὐχὶ μόνον νὰ μὴ λάβῃ μέρος ἐνεργὸν εἰς τὰς πρὶν, καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου, ἀτίμους ἐκείνας σκηνὰς, ἀλλὰ καὶ μακρὰν τούτων νὰ εὑρεθῇ. Μόνον κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, ἀνεφάνη πάλιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς· ἐξελέγη τότε πληρεξούσιος ὑπὸ τῶν συνεπαρχιωτῶν αὐτοῦ. Προεδρεύσας δὲ τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, συνελθούσης Ἐθνοσυνελεύσεως, ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας του· ἐξελέγη κατόπιν παμψηφεὶ δριστικῶς πρόεδρος αὐτῆς. Εὐγενὴς ἡ πρᾶξις τῆς Συνελεύσεως ἐκδηλωσάσης οὕτω τὸν πρὸς τὸν ἔνδοξον γέροντα σεβασμόν της. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκείνης, ἀπεσύρθη εἰς Τρίκαλα, ἔνθα ἐβίωσεν ἡσύχως, μέχρι τοῦ 1849, ὅτε ἀπέθανεν ἐκ γήρατος· ἦτο ἑκατὸν ἐννέα ἐτῶν τότε.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ σύστασις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἐγεννήθη τῷ 1879 ἐν Κομποτίῳ, πλησίον τῆς Ἄρτης κειμένῳ χωρίῳ, ὑπὸ γονέων ἀγνώστων. Ὠνομάσθη δὲ Σκουφᾶς, ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του· ἦτο κατασκευαστὴς σκούφων.

Καὶ τὰ μὲν κοινὰ γράμματα ἐδιδάχθη ὑπό τινος ἀσκητοῦ Θεοχάρους Α. Ντούϊα καλουμένου, τὰ δὲ Ἑλληνικὰ

παρὰ τοῦ ἐναρέτου καὶ φιλοπονοτάτου Βενδραμῆ, ἐκ Μεσολογγίου

Πολὺ ἐνωρὶς, καὶ ἀλγῶν τὴν καρδίαν, ἐγκατέλειψε τὴν φιλτάτην πατρίδα, ἐν ῇ, τῆς ζωῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, ὑπέρτατος κύριος ἦτον ὁ Ὀθωμανὸς,καὶ κατέφυγεν εἰς Ῥωσσίαν, ἔνθα ἐπί τινα χρόνον, προσεπάθει, μετερχόμενος τὸ ἐμπόριον, νὰ ἱκανοποιῇ τὰς ἑαυτοῦ ἀνάγκας, ἐπαρκῇ δὲ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ εἰς ἐκείνας τῶν δυστυχούντων φίλων του.

Ἐν Ὀδυσσῷ διαμένων, ηὐτύχησε νὰ γνωρισθῇ καὶ μετὰ τοῦ Ἀθανασίου Τσακάλωφ, Παναγιώτου Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, ἀνακοινώσας δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τὰ πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐγκυμονούμενα σχέδια περὶ *συνδέσεως καὶ ὁμοθύμου ἐξεγέρσεως τοῦ σύμπαντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανισμοῦ*, ὑψοῖ καὶ τούτων τὴν διάνοιαν μέχρι τῶν μεγαλεπιβόλων αὐτοῦ σχεδίων· καὶ οὕτω μετὰ συζητήσεις ἐμβριθεῖς, λαμβάνουσι χάρτην, διατυποῦσιν ἐν αὐτῷ τὸ σχέδιόν των, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ, κατήρξαντο ἐν Ὀδυσσῷ, οἱ ἄσημοι οὗτοι νεανίαι τοῦ ἔργου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἔμελλε νὰ πυρπολήσῃ τὴν Ἀνατολὴν, ν' ἀπειλήσῃ τὴν ὕπαρξιν κραταιᾶς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ δωρήσηται ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν.

Τοιαύτη ἡ ἀρχὴ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1814 ἀπόπειραι τοῦ Σκουφᾶ καὶ τῶν συναιτέρων του πρὸς κατήχησιν προσώπων, εὐυπολήπτων, καὶ εὐμοιρούντων τῶν παρὰ τοῦ μεγάλου ἔργου ἀπαιτουμένων προσόντων, ἀπέτυχον οἰκτρῶς. Ὅτε δὲ, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1815 μετέβη ὁ ἴδιος Σκουφᾶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν

Μόσχα, καὶ ἀποπειραθεὶς νὰ κατηχήσῃ τινὰς τῶν ἐκεῖ ἐμπόρων, οὐ μόνον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ ἐχλευάσθη· παρὰ δὲ τῶν *φρονιμοτέρων* ἤκουσε καὶ συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἔχουσι πάντοτε εἰς τὸ στόμα οἱ *ἀφιλότιμοι.*

Περιφρονήσας ὅμως τὰ κοάσματα τῶν βατράχων τούτων, «καὶ ἀνυπόμονος νὰ τοῖς δείξῃ, ὅτι δὲν εἶναι εὐτυχής, ὅστις ἔχει χρήματα, ἀλλ' ὁ ἐλεύθερος καὶ ἀνώτερος τούτου ἐκεῖνος, ὅστις ἐνεργήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του,» ἐπανῆλθεν εἰς Ὀδυσσὸν μὲ καρδίαν αἱμάσσουσαν μὲν, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερον παλλομένην ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀπεφάσισεν ἤδη νὰ μαρτυρήσῃ σκοποῦ, ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς φίλους του τὴν ἀποτυχίαν· δράξας δὲ ξῖφος καὶ ποτήριον οἴνου, καὶ ἀποθέσας ταῦτα ἐπὶ τραπέζης, ἐκάθησε μετὰ τούτων περὶ αὐτὴν, εἶτα δὲ θέσαντες τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς καρδίας ἤρξαντο ἀπαγγέλλοντες συγκεκινημένοι καὶ μετὰ φωνῆς ἐπισήμου τὸν ἑξῆς φοβερὸν ὅρκον.

«Ὁρκιζόμεθα ὡς τίμιοι ἄνθρωποι· ὡς ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν κινούμεθα ἀπὸ κανὲν ἄλλο αἴσθημα, εἰμὴ ἀπὸ τὸ πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν τῆς ταλαιπώρου Πατρίδος μας, ἵνα συντρέξωμεν μὲ τὸν νοῦν, μὲ τὴν καρδίαν καὶ μὲ τὸ σῶμα μας εἰς τὴν ἐλευθερίαν της, μὴ πτοούμενοι μήτε πῦρ, μήτε σίδηρον, μήτ' ὁποιανδήποτε βάσανον ὡς ἀπὸ μέρους οὑτινοσδήποτε, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ μᾶς ἀποκόψῃ ἀπὸ τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ μας. Οἱ κόποι καὶ ἀγῶνες θέλουν λογίζεσθαι ὡς μηδὲν ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασίν μας. Ὅ,τι δὲ ἤθελεν εἶναι μυστικὸν μεταξὺ ἡμῶν, τοῦτο ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει δὲν 'μπορεῖ νὰ κοινοποιηθῇ εἰς ἄλλον, ἂν ἐκ συμφώνου δὲν ἐγκριθῇ ἡ κοινοποίησίς του».

«Ὁρκιζόμεθα δὲ πρὸ πάντων, ὅτι μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος μας, τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος εἶναι τὰ μόνα μέσα τῆς διαλλαγῆς καὶ τίποτ' ἄλλο».

«Ἂν δὲ τοὐναντίον ἠθέλομεν ἀναιρέσει τὴν ἱερότητα τῶν χρεῶν μας, κινούμενοι ἀπὸ αἰσχροκέρδειάν τινα ἢ δειλίαν ἢ ἄλλην ὁποιανδήποτε αἰτίαν, τὸ ὄνομά μας νὰ παραδίδηται εἰς τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα, καὶ εἰς τὴν κατάραν τῶν ὁμογενῶν μας, τὸ αἷμα μας νὰ χυθῇ ὡς χύνεται αὐτὴν ταύτην τὴν στιγμὴν ὁ οἶνος οὗτος (καὶ ἔχυσαν ἅπαντες ἐκ τοῦ οἴνου ἐπὶ τοῦ ξίφους)· τὸ δὲ σῶμά μας, μὴ ἀξιούμενον ταφῆς νὰ γίνῃ βορὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων ἀμήν».

Ὑπογράψαντες δὲ τὸν ὅρκον τοῦτον, ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους, συνέθεσαν ἰδιαίτερον λεξικὸν καὶ ἀλφάβητον, καὶ ὥρισαν δύο στοιχεῖα ἐκ τοῦ ἐν χρήσει, ὅπως δι' αὐτῶν ὑπογράφηται ἕκαστος εἰς τὰς ἀνταποκρίσεις.

Ἔκτοτε ἤρξαντο ἐργαζόμενοι. Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς περιέμενον τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν, ἐκ τῆς πείρας καὶ τῶν γνώσεων τοῦ ὁποίου πολλὰ ἤλπιζον, ἰδίως δὲ τὴν διαῤῥύθμισιν ἑνὸς ὀργανισμοῦ πλέον καταλλήλου, δὲν ἔπαυον ἀφ' ἑτέρου κατηχοῦντες καὶ δεχόμενοι προσυλήτους. Καὶ ὁ μὲν Ἀναγνωστόπουλος κατήχησε τὸν Ἀθανάσιον Σέκερην, ὁ δὲ Σκουφᾶς τὸν Νικόλαον Γαλάτην Ἰθακήσιον, ὅστις ἔμελλε βραδύτερον νὰ πέσῃ θῦμα τῆς προδοσίας του, ὑπὸ τὰς σφαίρας τοῦ Τσακάλωφ. Πλησιάσας δὲ καὶ τὸν ἐκ Βιέννης ἤδη φθάσαντα Γαζῆν καὶ ζητήσας τὴν σύμπραξίν του εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεχειρίσατο μέγα ἔργον, δὲν εὗρε παρ' αὐτῷ τὴν ὁποίαν ἤλπιζε προθυμίαν· τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἀπεθάῤῥυνε τὸν συνετὸν Σκουφᾶν, ἀναλογισθέντα ὅτι ἡ ἐπιφύλαξις μεθ' ἧς ἀπήντα-

σεν αὐτῷ ὁ Γαζῆς ἦτο πολὺ φυσικὴ εἰς ἄνδρα, ὅστις ἠδυνήθη δι' ἑνὸς μόνου βλέμματος ν' ἀναμετρήσῃ τὸ μέγεθος τὴν ἱερότητα καὶ τὸ φοβερὸν τοῦ σκοποῦ, ὑπὲρ οὗ ἐκαλεῖτο νὰ ἐργασθῇ.

Ἐλπίσας λοιπὸν εἰς τὴν σύμπραξιν τοῦ Γαζῆ, τοὺς δισταγμοὺς τοῦ ὁποίου ὑπεσχέθη ὁ Τσακάλωφ νὰ πολεμήσῃ, ἀνεχώρησεν ἐξ Ὀδυσσοῦ καὶ μετέβη μετὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου 1817 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ μὲν Ἀναγνωστόπουλος κατήχησε τὸν Παναγιώτην Σέκερην· οὗτος δὲ τὸν Σπυρίδωνα Μαῦρον, τὸν Κουμπάρην καὶ πολλοὺς ἄλλους μεγαλεμπόρους τε καὶ πλοιάρχους· ὀλίγον μετὰ τοῦτο μυσταγωγεῖται εἰς τὰ τῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἀναγνωστοπούλου, ὁ μεγαλέμπορος Ἀσημάκης Κροκιδᾶς ἐπίτροπος τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ παρὰ τῇ Πύλῃ.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Ἑταιρία προσέκτα μέλη σπουδαῖα ἡ δὲ διάδοσίς της ταχεία μὲν ἀλλὰ μυστηριώδης οὐδεμίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς τυράννους ὑπόνοιαν· ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὁ ἀτυχὴς Σκουφᾶς, ἔκειτο ἀσθενὴς, ἄνευ ἐλπίδος θεραπείας.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν σφοδραὶ συγκινήσεις· αἱ ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν καταθλίψεις· οἱ φόβοι μήπως ἀνακαλυπτομένης τῆς συνωμοσίας, ἐπέλθωσι καταστροφαί· μόχθοι καὶ νοητικὴ ἐργασία ἀδιάκοπος· ὅλα ταῦτα ἐξήντλουν, ἐμάραινον, τὸν εὐαίσθητον καὶ εὔθραυστον τὸ σῶμα ἔχοντα Σκουφᾶν, μέχρις ὅτου ἔρριψαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης ἑτοιμοθάνατον.

Μετ' ἀγωνίαν δὲ ἐπὶ πολλὰς διαρκέσασαν ἡμέρας, ἐξέπνευσεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν κοπτομένων φίλων του, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1819.

Δὲν ἔζησεν ὅπως ἴδῃ τὴν ἔναρξιν τοὐλάχιστον τοῦ ἀγῶνος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀφιερώσει τὴν ζωήν του ὁλόκληρον.

Ἀπέθανε τεσσαρακοντούτης.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ.

Ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης μέλος ἐνδόξου καὶ ἀρχαίας οἰκογενείας, πολλοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας δωρησάσης εἰς τὸ ἔθνος, και πρωτότοκος υἱὸς τοῦ κατὰ τὸ 1816 καρατομηθέντος ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἰωάννου Δεληγιάννου, ἐγεννήθη τὸ 1771 εἰς Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας, ἔνθα καὶ ἐσπούδασε.

Ἀμ' ἀποπερατώσας τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς Βεκίλης τῆς Πελοποννήσου. Διέτριβε δὲ ὡς τοιοῦτος ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὅτε ἐπληροφορήθη τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ πατρὸς καὶ τὴν διαπαργὴν τῆς περιουσίας, παρὰ τῶν καταφυγόντων παρ' αὐτῷ ἀδελφῶν Θεοδώρου καὶ Καννέλλου· Καὶ κατεθλίβη μὲν ἐπὶ τῷ φοβερῷ τούτου δυστηχήματι, ἀλλὰ δὲν κατεβλήθη· δραστηρίως δὲ καὶ ἐπιτηδείως ἐργασθεὶς, κατώρθωσεν οὐχὶ μόνον ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρα τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ἡ χρῆσις τῆς μὴ ἁρπαγείσης, σφραγισθείσης ὅμως ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, περιουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀρχοῦσα νὰ δοθῇ αὐτῇ, παρὰ τῆς Πύλης ἀποζημίωσις, διὰ τὴν διαρπαγεῖσαν. Τοῦτο δὲ, χάρις τῇ προστασίᾳ ἰσχυρῶν τινων Τούρκων, τοὺς ὁποίους τόσον καλῶς ἐγνώριζεν ὁ Ἀναγνώστης νὰ περιποιῆται καὶ μεταχειρίζηται.

Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐπανάκτησις τῆς μεγάλης οἰκογενιακῆς περιουσίας, οὐδ' ἡ, ἀφ' ἧς ὁ πατὴρ ἐσφάγη, πάροδος τόσου χρόνου, ἐξασθένησαν ἐν τῇ ἀκοῇ αὐτοῦ τὴν γορεὰν φωνὴν, ἥτις ἐξήρχετο ἐκ τοῦ πατρικοῦ τάφου, καὶ ἥτις ἐπιτακτικῶς ἀπήτει ἐκδίκησιν κατὰ τῶν ἀτίμων σφαγέων τοῦ πατρὸς τε καὶ τῆς πατριδος.

Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους μυστηριώδη ἐργασίαν της· ἐζήτει δὲ ἄνδρας καὶ ἐμπεφορουμένους τοῦ θείου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος πόθου, ἀλλὰ καὶ ἱκανοὺς ὅπως τὸ οὐράνιον τοῦτο αἴσθημα καὶ εἰς ἄλλους μεταδίδωσιν. Ὡς δ' ἦτο πολὺ φυσικὸν ἀπεπειράθη νὰ μυήσῃ εἰς τὰ ἑαυτῆς μυστήρια, καὶ συμπεριλάβῃ μεταξὺ τῶν μελῶν της, καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς εἴπομεν διατρίβοντα τότε Ἀναγνώστην, γνωστὸν, καὶ διὰ τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος του, καὶ διὰ τὴν ἐπιῤῥοὴν ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς ἀρχηγὸς τῆς μεγάλης τῶν Δεληγιανναίων οἰκογενείας.

Ἀλλ' ὡς ἡ πρὸς κατήχησιν τοῦ Δεληγιάννη ἀπόπειρα ἐγένετο, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς, δεικνύει τὴν πρὸς τοῦτο ἀνεπιτηδειότητα τῶν κατηχητῶν τῆς Ἑταιρίας, ἐξ ἧς μικροῦ δεῖν ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωὴν, καὶ ἥτις πολλῶν δυστυχημάτων αἰτία ἐγένετο, ὡς ἐν ἄλλοις βίοις ἐσημειώθη· ὑψοῖ ἀφ' ἑτέρου τὸν Ἀναγνώστην εἰς ὁρίζοντα εἰς ὃν οὐδὲ ν' ἀποβλέψωσι δύνανται οἱ μικροὶ ἐγωϊσταὶ, καὶ τῶν ποταπῶν συμφερόντων οἱ ἀνθρωπίσκοι, οἵτινες ἐν πλειονότητι δυστυχῶς ὄντες σήμερον, σαρκάζουσι βαναύσως πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ προσῆκον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, τείνουσι δὲ προθύμως τὴν ῥῖνα πρὸς πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ μαγερείου ὀσμὴν, καὶ οὐδὲν ἄλλο λατρεύουσι πλειό-

τερον, ἢ μόνην τὴν ὕλην, καὶ ταύτην ὑπὸ τὴν κτηνωδεστέραν αὐτῆς μορφήν. *Ἀλλ' ἂς μὴ διακόψωμεν χάριν τῶν διπόδων τούτων τετραπόδων τὴν ἀφήγησιν.*

Ἄπειρος ἀνεπιτήδειος καὶ ἄσημος ἑταῖρος, προσελθὼν τῷ Δεληγιάννῃ, ὡμίλησεν αὐτῷ ἀποτόμως καὶ ἀνεπιφυλάκτως περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑταιρίας, καὶ περὶ τῶν μεγάλων αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ γένους σχεδίων· προσεκάλει δ' αὐτὸν ἀφελῶς νὰ λάβῃ μέρος ἐν αὐτῇ. Εὐνόητον ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ σπουδαίως ὁ Δεληγιάννης πρὸς κατηχητὴν τόσῳ μωρὸν, ἔστω καὶ ἂν ἐπίστευεν εἰς τὴν ὕπαρξιν ἑταιρίας. Δυστυχῶς ἡ ἀποποίησις τοῦ Δεληγιάννη, μεταβιβασθεῖσα εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ἑταιρίας, εἰς μυρίας τοὺς ἐνέβαλεν ὑπονοίας, αἵτινες ὤθησαν αὐτοὺς νὰ ὁπλίσωσι δολοφόνους κατὰ τῆς ζωῆς του. Μεταξὺ ὅμως τοῦ Δεληγιάννη καὶ τῶν δολοφόνων παρενέβη ἡ θεία πρόνοια. Τὸ ἐγχειρίδιον αὐτῶν δὲν τὸν ἐπλήγωσεν ἢ ἐλαφρῶς μόνον εἰς τὸν μηρὸν, αἱ δὲ σφαῖραι τῶν πιστολίων των ἐσφύριξαν πλησίον τῶν ὤτων αὐτοῦ ἀβλαβῶς.

Οἱ ἀποπειραθέντες τὴν δολοφονίαν ἑταῖροι ἦσαν δύο. Ἐγνωρίσθησαν, συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν· ἔκυπτον δὲ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου, ὅτε πληροφορηθεὶς ὁ Δεληγιάννης, ὅτι δὲν ἦσαν οὗτοι ἁπλοῖ κακοῦργοι, ἀλλ' ὅτι ὡς ὄργανα ἑταιρίας σοβαρᾶς ἐξετέλουν ἀπόφασιν αὐτῆς, ἔτρεξε πρὸς σωτηρίαν των, καὶ διὰ τοῦ ἀφθόνου ὃν ἔσπειρε χρυσοῦ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δημίου. Μετὰ τοῦτο ἐγένετο μέλος τῆς Ἑταιρίας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει διέτριβεν εἰσέτι μετὰ τῆς συζύ-

γου καὶ τῆς θυγατρός, ὅτε ἡ ἐπαναστατικὴ προκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου, δοῦσα τὸ σύνθημα τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἐπαναστάσεως, ἔπεσε κατὰ τῆς Πύλης ὡς κεραυνός. Γνωστὸν πόσον αἷμα τότε ἀθώων τε καὶ μεμυημένων εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἔῤῥευσεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Δύσκολον δ' ἦτο ἡ σπάθη τοῦ Μουσουλμάνου νὰ λησμονήσῃ καὶ τὸν Δεληγιάννην. Ἀλλ' ἀρκετὰ πλέον μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν Δεληγιανναίων ἀφέθησαν νὰ δολοφονηθῶσιν ἀπὸ τὴν θηριωδίαν τοῦ Τούρκου. Ὁ Ἀναγνώστης ὤφειλε νὰ διαφυλάξῃ ἑαυτὸν διὰ τὴν πατρίδα· καὶ τὸ κατώρθωσε.

Δραπετεύσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Δακίᾳ ἐπαναστάσεως, καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Πελοπόννησον, πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ἐθεώρησε τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως. Ἐργασθεὶς δὲ δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ τῳόντι σωτηρίου τούτου σκοποῦ, κατώρθωσε νὰ συνέλθωσιν ὅλοι σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου οἱ πρόκριτοι εἰς Λεοντάρι, ἔνθα εἶχε μεταβῇ πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ ὁ Πετρόμπεης. Ἀπελθόντες δ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτετσῶν συνέστησαν μετὰ βραχεῖαν σύσκεψιν τὴν γνωστὴν Γερουσίαν ἧς μέρος ἀπετέλεσεν καὶ ὁ Ἀναγνώστης. Δυστυχῶς αἱ διαταγαὶ καὶ διακηρύξεις τὰς ὁποίας αὕτη ἐξέδωκεν πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου ὡς «οὐδὲν ἐλογίσθησαν διότι ἡ ἐκλογὴ τῶν ὑποκειμένων δὲν ἔγεινε μὲ κοινὴν γνώμην».

Ἀλλ' ἂν τὰς διαταγὰς τῆς Γερουσίας δὲν ἐσεβάσθη ἡ Πελοπόννησος διὰ τὸν λόγον ὃν ἀναφέρει ὁ μὴ δυνηθεὶς νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτῆς Γερμανός· δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι καὶ ὁ ζῆλος τοῦ Ἀναγνώστη ὑπὲρ τοῦ σοβαροῦ τούτου ἀντικειμένου ἤθελεν ἐλαττωθῇ. Γνωρίζων ὁ φιλόπατρις οὗτος

ἀνὴρ, ὁποῖον βάραθρον ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἡ ἔλλειψις Κυβερνήσεως, ἐβάδισε θαῤῥαλέως ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραξεν ὁδοῦ· ἐνῷ δὲ ἀφ' ἑνὸς ἐμόχθει ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, τὴν ἅλωσιν τῆς ὁποίας εἰς μάτην ἠγωνίσθη διὰ συμβιβασμοῦ νὰ προλάβῃ, φρικιῶν ἀπέναντι τῶν ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν παρακολουθούντων πάντοτε αἱματηρῶν σκηνῶν· δὲν ἔπαυεν ἀφ' ἑτέρου ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐγκαθιδρύσεως καὶ παγιώσεως οἱασδήποτε Κυβερνήσεως.

Εὐτυχῶς κατάλληλον πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν, ἔμελλε νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ, ἡ μετὰ μικρὸν ἐπισυμβᾶσα ἐν Τριπόλει φρικώδης καταστροφή.

Εἴπομεν ὅτι τὴν ἅλωσιν ταύτης προσεπάθησε νὰ προλάβῃ. Τῳόντι διορισθεὶς πληρεξούσιος μετὰ τοῦ Πετρόμπεη Κολοκοτρώνη καί τινων ἄλλων, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐκ Τριπόλεως Τούρκων πληρεξουσίων, συντάξωσι τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ὅπως πείσῃ εἰς δύο συνεχεῖς συνεντεύξεις, τοὺς Τούρκους πληρεξουσίους, νὰ δεχθῶσι τοὺς ὅρους τῶν Ἑλλήνων, ἀποδεικνύων αὐτοῖς ὁποίων φρικαλεοτήτων παραίτιοι θὰ ἐγένοντο, ἐπιμένοντες ὑπὲρ ὅρων, τοὺς ὁποίους οὐδὲ ν' ἀκούσωσιν ἤθελησαν οἱ πληρεξούσιοι τῶν Ἑλλήνων.

Πόσον ὅμως ἐθλίβη ὁ φιλάνθρωπος Δεληγιάννης, ἰδὼν ὅτι ἡ ἐπιμονὴ τῶν Τούρκων, δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ προλάβῃ τὴν φοβερὰν αἱμοχυσίαν, τὴν ὁποίαν προέβλεπεν ἄφθονον. Ζητῶν ὅμως νὰ πείσῃ τὰ τέκνα ταῦτα τοῦ πεπρωμένου, ὅπως τὸ πεπρωμένον αὐτῶν ἀποφύγωσιν, ἦτο ὡς ἂν ἤθελεν πάλην μετὰ τοῦ πεπρωμένου αὐτοῦ νὰ συνάψῃ. Ἀπέτυχε. Ἀλλ' ὅ-

πως νοήσωμεν κάλλιον, όπόσον δυσχερὲς ἦτο νὰ συμβιβάσῃ ὁ Δεληγιάννης τὰ διεστῶτα, σημειοῦμεν ἐνταῦθα· ὅτι οἱ μὲν Τοῦρκοι ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι μετὰ τῶν ὅπλων των, ἀπῄτουν δὲ ζῶα πρὸς μεταφορὰν τῶν οἰκογενειῶν καὶ πραγμάτων των, τροφὰς καὶ τὰ διὰ τὴν ὁδοιπορίαν των ἀναγκαῖα χρήματα. Οἱ Ἕλληνες οὐχὶ δὲ, μόνον τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Τούρκων ἀπέρριψαν μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ οὐδὲν ἐξ ὅσων ἐζήτουν παρεχώρουν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν *ἤθελον*, καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν *ἀπῄτουν* δι' ἔξοδα τοῦ πολέμου.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ συμβιβασμοῦ ἐπετάχυνε τὴν ἐν Τριπόλει πανολεθρίαν τῶν Τούρκων. Οἱ Ἕλληνες ὡς ἂν ἤθελον νὰ ἐκδικήσωσιν ἐν τῇ καθέδρᾳ ταύτῃ τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, τεσσάρων αἰώνων ἀτιμώσεις καὶ σφαγὰς καὶ ἐξανδραποδισμοὺς, μετεβλήθησαν εἰς Τίγρεις λυσσώδεις. Ἡ ὁρμή των συνέτριψε τὴν ἀντίστασιν τῶν Τούρκων, οἵτινες παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν των· ἀλλ' ἡ σπάθη τῶν νικητῶν οὐδενὸς ἐφείσθη. Ἐνῷ δὲ τὸ πῦρ ἀπετέφρου οἰκίας, κατέκαιε ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἡ μάχαιρα τῶν Ἑλλήνων συνεπλήρου τὴν καταστροφήν· οὐδὲ γέροντες, οὐδὲ βρέφη μετὰ μητέρων, εὗρον χάριν ἀπέναντι τῆς μανίας των. Μόνον ἑαυτοὺς δὲν κατέσφαξαν. Ὁ δὲ σταυρὸς ἐφ' οὗ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης ἐμαρτύρησεν, ἐστήθη ἐπὶ μεγάλου σωροῦ πτωμάτων ἐκ πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς γένους! Ὢ! ἂν ὁ σταυρωθεὶς μὴ ἦτο Θεός, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ χλευασμὸν τόσον φοβερόν.

Σφοδροὶ ἐπέπεσον πολλοὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰς τοιαύτας αὐτῶν ὠμότητας· ἀλλ' εὗρον οὗτοι καὶ ὑπερασπισταί. Ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν νά ὑπερασπισθῶμεν τοὺς σφα-

γεῖς· ἄλλως τε καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τοῦτο, διότι οἱ ἀντηχοῦντες εἰσέτι ἐν τῷ κενῷ, κοπετοὶ καὶ ὀλολυγμοί, τῶν σφαγέντων πνιγέντων καὶ ἀπαγχονισθέντων ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀνδριανουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, μᾶς κωλύουσι ν' ἀκούσωμεν καὶ τοὺς κλαυθμοὺς τῶν ἐν Τριπόλει θυμάτων, καὶ τῆς φωνῆς τῶν ψεγόντων τοὺς Ἕλληνας *φιλανθρώπων*, ὅπως ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογηθῶμεν.

Ἐνόσῳ ἡ ἀνθρωπότης ἀτιμάζεται, ἀνεγειρομένη εἰσέτι ἱδρύματα αἱμοσταγῆ, αἱ ὡραῖαι λέξεις *Πατρὶς* καὶ *Θρησκεία* οὐδὲν ἄλλο θὰ σημαίνωσιν ἢ πόλεμον καὶ σφαγήν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐξεπληροῦτο ἤδη ὁ σφοδρότερος πόθος τοῦ Δεληγιάννη· ἡ ἵδρυσις δηλονότι πανελληνίου καὶ ἰσχυρᾶς, ὅσον αἱ περιστάσεις τῷ ἐπέτρεπον, Κυβερνήσεως. Ἐνησχολήθη δὲ δραστηρίως καὶ ὡς μέλος τῆς ἑξαμελοῦς Διοικήσεως, ὅπως ὅσον τάχιον συνέλθωσιν ἐν Ἄργει οἱ τοῦ ἔθνους πληρεξούσιοι, καὶ συγκροτήσωσιν ἐκεῖ τὴν πρώτην τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνέλευσιν. Δὲν θὰ ἐλάμβανε δὲ μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς συνελεύσεως ἐκείνης, ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Γόρτυνι φατρίας τοῦ Κολοκοτρώνη, μεθ' οὗ δὲν κατωρθώθη νὰ συμπράξῃ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς· ἂν μὴ ἡ συνέλευσις, αἰσθανθεῖσα τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀνδρὸς, προσεκάλει αὐτὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι πρέπει νὰ παρευρεθῶσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς προλαβούσης Γερουσίας».

Ἐκλεχθεὶς παρὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκείνης καὶ μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἐπεδείξατο κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἐκείνας περιστάσεις τὴν καὶ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἀντιπάλοις γνωστὴν δραστηριότητα καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ περίνοιαν.

Προαισθανομένη ἡ ἐν Ἄργει Συνέλευσις, τοὺς μέλλοντας

ν' ἀπειλήσωσι τὴν Ἑλλάδα κινδύνους, πᾶσαν κατέβαλεν αὐτῆς τὴν προσοχὴν, ὅπως παραδώσῃ τὴν τύχην τῆς πατρίδος εἰς χεῖρας στιβαράς. Καὶ ἐπέτυχε θαυμασίως. Διότι ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη τῆς ὁποίας μέρος ἀπετέλει καὶ ὁ Ἀναγνώστης, στερουμένη τῶν πάντων, κατώρθωσε μόνον ἐφόδιον ἔχουσα τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἑαυτῆς μελῶν, νὰ ὀργανώσῃ καὶ ὁπλίσῃ τοὺς ὀλίγους μὲν ἀλλ' ἀθανάτους ἐκείνους κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοὺς, δι' ὧν κατέστρεψε τὸν Δράμαλην, τὸν Βεηράμην καὶ Ὀμέρ-Βριώνην· ἀπήλλαξε δὲ τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἐκ τῶν φοβερῶν στόλων τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ὑποτελῶν αὐτῆς.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας Ἐθνοσυνελεύσεως, ὑπεδείχθη ἐκ μέρους τῶν Πελοποννησίων καὶ λοιπῶν, πρόεδρος αὐτῆς· ἀλλ' ἀπέτυχε προτιμηθέντος τοῦ Μαυροκορδάτου· τοῦτο ἐπίκρανε τοὺς περὶ τὸν Δεληγιάννην, ἐμφύλιος δὲ πόλεμος ἤθελεν ἀρχίσει ἀμέσως, ἂν ὁ μετριοπαθὴς οὗτος ἀνὴρ μὴ κατώρθου νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰβραήμη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Δεληγιάννης ἐξελέχθη καὶ πάλιν, μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Ζαήμην Κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπιτυχῶς δὲ ἠργάσθη τότε ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὰ πνεύματα καὶ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν πολιτευομένων.

Ὅτε τῶν παθῶν ἡ ἔξαψις ἠπείλει ἔκρηξιν, ὁ Ἀναγνώστης ἀπεπειρᾶτο τὴν διαλλαγὴν καὶ τὴν συμφιλίωσιν· ἀποτυγχάνων δὲ, ἐτάττετο πρὸς τὴν μερίδα, τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ συνεταυτίζοντο μὲ τὰς ἰδικάς του· ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο, οὐδόλως ἐπαύετο ἐργαζόμενος ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἕνωσιν τῶν

διεστώτων, καὶ τὰ πάντα μηχανόμενος, ἵνα κατορθωθῇ ἡ παγίωσις ποιᾶς τινος Κυβερνήσεως.

Ὁ Καποδίστριας, διώρισε τὸν Ἀναγνώστην, μέλος τοῦ Πανελληνίου· ἐπὶ Ὄθωνος διωρίσθη σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας· μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν Γερουσιαστὴς καὶ πρόεδρος τῆς Γερουσίας.

Καίτοι συνετὸς καὶ πεπειραμένος πολιτικὸς, ἐφρόνει οὐχ' ἧττον ὅτι ἡ βασιλεία εἶναι ἡ μόνη ἄγκυρα ἐν ᾗ ἔγκειται ἡ σωτηρία τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐνῷ ἦτο εἷς ἐκ τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων τοῦ Ὄθωνος, οὐδέποτε ἐψήφιζε πρὶν ἢ πεισθῇ περὶ τοῦ τί συμφέρει τῇ πατρίδι καὶ *μόνη* τῇ πατρίδι.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις ἐκ γήρατος, τὸ 1857.

ΘΑΝΟΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ.

Ὁ Θάνος Κανακάρης ἐγεννήθη ἐν Πάτραις περὶ τὰ 1760 παρελθόντος αἰῶνος.

Εἰκοσιπενταέτης περίπου διωρίσθη Προεστώς· διαφωνῶν δὲ πάντοτε πρὸς τοὺς ὁποίους περιεφρόνει Τούρκους, ὑπεβλέπετο, ἐμισεῖτο, καὶ οὐχὶ ἅπαξ κατεδιώχθη παρ' αὐτῶν. Ἀρκοῦσαν ὅμως εὕρισκεν ἱκανοποίησιν ἐν τῇ ἀγάπῃ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν ὁποίων τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα ὑπέφερεν.

Ὅτε ἥναψεν ἡ ἐπανάστασις ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Κανακάρης διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα κατέφυγεν ὅπως σώσῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς λύσσης τοῦ γεννικοῦ διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου· δραπετεύσας ὅμως ἐκεῖθεν, ὅπως καὶ

πάλιν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαφυλάξῃ, ἀπειλουμένην ὑπὸ τοῦ μαινομαίνου Ἰσλαμισμοῦ· ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ζαΐμη, Ἀνδρέα Λόντου καὶ λοιπῶν πολιορκουμένας Πάτρας.

Ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ὅτε οἱ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καλτετζῶν συνελθόντες κατὰ τὴν 21 Μαΐου, ἐξέλεξαν αὐτὸν, ἂν καὶ ἀπόντα, Γερουσιαστήν. Μετὰ ἑπτὰ δὲ περίπου μῆνας ἐξελέγη μετ' ἄλλων δεκαεννέα, Παραστάτης τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, ὑπὸ τῆς ἐν Ἄργει συνελθούσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας.

Νέον ὅμως διὰ τὴν φλογερὰν τοῦ Κανακάρη φιλοπατρίαν ἠνοίχθη στάδιον, ὅτε ἡ ἐν Ἑρμιόνῃ πρώτη Ἑλληνικὴ Ἐθνοσυνέλευσις, διώρισεν αὐτὸν ἀντιπρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, διότι διαδεχθεὶς τότε τὸν εἰς Ἤπειρον ἐκστρατεύσαντα πρόεδρον Μαυροκορδάτον, ἀνέλαβεν ὡς προεδρεύων τὴν ἀπείρως φοβερὰν εὐθύνην κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἐκείνας ἐποχὰς, νὰ εὕρῃ λιμένα διὰ τὸ ὑπὸ μυρίων καταιγίδων ἀπειλούμενον σκάφος τῆς Πολιτείας.

Ὤφειλεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν ὅπως μὴ συντριβῇ, νὰ συντρίψῃ στρατοὺς πολυαρίθμους καὶ στόλους φοβεροὺς, ὤφειλε δηλονότι νὰ θαυματουργήσῃ ὅπως σωθῇ. Καὶ τοῦτο τὰ ἡρωϊκὰ αὐτῆς τέκνα κατώρθωσαν.

Ἀντλοῦντα ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῶν καρδίας τὴν δημιουργοῦσαν μεγάλα δύναμιν, καὶ ῥιπτόμενοι, μετὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐπίκλησιν, κατὰ τοῦ κλύδωνος μὲ ὅ,τι πολύτιμον κέκτηται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, κατώρθωσαν ὅ,τι δι' ἡμᾶς τοὺς μικροὺς σήμερον θὰ ἦτο χίμαιρα.

Τοιοῦτοι ἀληθῶς ἦσαν οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν εὐ-

γενῆ ἐκείνην φάλαγγα εἰς τὰς τάξεις τῆς ὁποίας διεκρίνετο ἐκ τῶν πρώτων ὁ Θάνος Κανακάρης.

«Συντρέχω καὶ ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν, ἔγραφε τότε πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰγνάτιον, πρὸς βοήθειαν τῆς πατρίδος, ἐμβαίνω εἰς τοὺς μεγαλειτέρους κινδύνους μὲ στήθη ἀνοικτά, εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν, πολεμῶν κατὰ τῶν θελόντων διαστρέφειν τ' ἀγαθὰ φρονήματα τῶν πατριωτῶν πολιτικῶν»... Τοιοῦτος ὁ Κανακάρης καὶ πεποιθὼς εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος, καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς θείας Προνοίας, δὲν ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ τῆς ἡνίας τοῦ Κράτους, καὶ ν' ἀγωνισθῇ πρὸς ἀποσόβησιν τῶν κινδύνων.

Τὸ ἔξοχον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐδείχθη ἰδίως κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη. Πάντας τότε κατέλαβεν ὁ πανικός. Μετὰ τὴν αἰσχρὰν ἰδίως φυγὴν τοῦ φρουράρχου τῆς Ἀκροκορίνθου Ἀχιλλέως, ὅστις μὴ ἀρεσκόμενος νὰ ταφῇ ἐν μέσῳ ἐρειπίων καὶ τουρκικῶν πτωμάτων ὡς ὁ Ἀθάνατος Γ. Ὀλύμπιος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σέκου ἀποδοκιμάζων ἄλλως τε τοιαύτας τρέλας, καὶ δοὺς τόπον *τῇ ὀργῇ*, ἐγκατέλειψε τὸ φρούριον ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως δὲ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνανδρίαν του, ἐκήρυττεν ὅτι τὰ στίφη τῶν ἐχθρῶν εἶνε ἀμέτρητα· ἡ ἀπελπισία ἐκορυφώθη, τὸ δὲ ναυάγιον ἐφαίνετο ἀναπόφευκτον.

Ὁ Κανακάρης ὅμως ἀπτόητος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης καταπλήξεως, ἐπιβάλλει κατὰ τοῦ ῥιψάσπιδος ἐκείνου φρουράρχου, τιμωρίαν ἀξίαν τῆς προδοσίας του· ἐνῷ δὲ προσκαλεῖ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ζωσθῇ τὴν ῥομφαίαν, καὶ τρέξῃ πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀγωνιώσης πατρίδος, συντάττει συγχρόνως ὡς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, φλογερὰν προκήρυξιν

ἥτις ὡς συστοιχία ἠλεκτρική, ἐκλόνισε βιαίως τὰς καρδίας, καὶ μετέδωκεν ἐν αὐταῖς τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος τῶν ἀγρίων τοῦ Δράμαλη στιφῶν, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἰσχύσῃ, καὶ τὸ ὁποῖον ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον ἔμελλε νὰ κεραυνώσῃ τὸν βάρβαρον τῆς Μαγνησίας ἐκπορθητήν.

Λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι ἢ μόνον μέρη τινα νὰ καταχωρήσωμεν ἐκ τῆς προκηρύξεως ταύτης.

«Ἀπὸ σᾶς πρώτους (ἔγραφεν) ἤρχισεν ἡ ἐλευθερία, καὶ πρὶν τοῦ ἱεροῦ τούτου πολέμου, ποτὲ δὲν ἔλλειψαν ἀπὸ τὴν θεοπροίκιστον πατρίδα σας τὰ Ἑλληνικὰ φρονήματα... Καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση τῆς πατρίδος σας ἐσώζοντο λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ σπέρματα τῆς μελλούσης ἀπολυτρώσεως.... Οἱ τύραννοί σας βλέπουν μακρόθεν τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν, μὲ τρόμον ἐν ταυτῷ καὶ λύσσαν ἐκδικήσεως... Δείξατε εἰς τὸν κόσμον ὅτι δὲν ὑψώσατε τὴν ἱερὰν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ ἄλογον ἐνθουσιασμὸν, ἀλλὰ μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ πολεμήσητε τὸν τύραννον, νὰ τὸν νικήσητε, καὶ νὰ στερεώσητε τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν· Πηγαίνετε εἰς τὰς Θερμοπύλας, πηγαίνεται εἰς τὴν Ἤπειρον κάμετε νέους θριάμβους· σᾶς προσμένουν πολεμοῦντες οἱ γενναῖοι σας ἀδελφοί».

Καὶ ηὐτύχησε μὲν νὰ ἴδῃ μέχρι ἑνὸς καταστρεφομένους τοὺς στρατοὺς διὰ τῶν ὁποίων ὁ Δράμαλης ἤλπισε νὰ δουλώσῃ τὴν Πελοπόννησον. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ πολὺ ὁ προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν Κανακάρης, κατὰ τῶν κόπων καὶ ἀγώνων οἵτινες ὁσημέραι ἐξήντλουν τὰς μικρὰς

αὐτοῦ σωματικὰς δυνάμεις· ἀσθενήσας, ἀπέθανεν κατὰ τὴν 14 Ἰανουαρίου 1828, ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς Κυβερνήσεως Ἑρμιόνῃ, ἔνθα καὶ ἐτάφη..

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΟΝΤΟΣ.

Ὁ ἀγωνισθεὶς καὶ διαπρέψας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἁρπάσασαν ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ Σουλτάνου τὴν ἤδη ἐλευθέραν Ἑλλάδα, Ἀνδρέας Λόντος· ἐν Αἰγίῳ γεννηθείς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας· ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Μωρόγιαννη κατὰ τὸ 1783 προαχθέντος Σωτηρίου Λόντου.

Ὅτε ὁ, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σατράπου τῆς Πελοποννήσου Βελῆ Πασσᾶ, διαδεχθεὶς αὐτὸν αἱμοβόρος Ἴτσελι Ἀχμὲτ Πασσᾶς, διέταξε νὰ σφάξωσι τὸν πατέρα αὐτοῦ, τὸν μεγαλόφρωνα Σωτήριον Λόντον· ὁ Ἀνδρέας ἦτο τρυφερὸς νεανίας. Εἶδε τὸ αἷμα τοῦ πατρός του χυνόμενον· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀσπαίροντος ἐκείνου πτώματος, ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τοσοῦτον ἀσπλάγχνως τυραννούντων τὴν πατρίδα του. Καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον του.

Πολλὰ δὲν παρῆλθον ἔτη ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ πατρὸς, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συνελθόντες ἐν Αἰγίῳ εἰς μυστικὴν Συνέλευσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου, συνεσκέπτοντο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Λόντου, περὶ τῶν μέσων, τοῦ τρόπου, καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀποφασισθείσης ἤδη κατὰ τῶν Τούρκων ἐπαναστάσεως.

Γνωστὸν ὅτι οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὴν μυστικὴν ἐκείνην Συνέλευσιν, «ἐξετάσαντες κατὰ τὸν Γερμανὸν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους, ἐνέκριναν ἅπαντες ἐκ συμφώνου τὸν καιρὸν οὐχ ἁρμόδιον, καὶ ἐνέκριναν νὰ καταπαύσωσι μὲν τὰς καταχρήσεις, νὰ προσπαθήσωσι δὲ νὰ θεραπεύσωσι τὰς προγεγενημένας, καὶ νὰ οἰκονομήσωσι τὸ πρᾶγμα, ὥστε, εἰ δυνατὸν, νὰ μείνῃ ἡ Διοίκησις ἥσυχος, καὶ ἐκτὸς ὑπονοιῶν· καὶ ἐν τοσούτῳ νὰ ἀποσταλῶσιν ἄνθρωποι εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ εἰς ἄλλα μέρη διὰ νὰ πληροφορηθῶσιν, ἂν τῷ ὄντι ἡ Ῥωσσία ἔχει ἀπόφασιν τοιαύτην, περὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ποία ἡ διάθεσις τῶν ἄλλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ οὕτως ὁδηγηθέντες νὰ ἐπιχειρισθῶσι τὸ πρᾶγμα ἀσφαλέστερον καὶ τακτικώτερον».

Ἀλλ' αἱ ἀναβολαὶ, αἱ περισκέψεις, αἱ συζητήσεις, ἀπήρεσκον εἰς τὸν Ἀνδρέαν Λόντον. Ἡ συζήτησις προϋποθέττει ἀμφιβολίαν. Ἐνῷ ὁ φλογερὸς Ἀνδρέας, τὰ αἰσθήματα τοῦ ὁποίου ἐξήναπτε τὸ εἰσέτι θερμὸν τοῦ γεννήτορος αἷμα, οὐδόλως ἀμφίβαλλεν ὅτι ἔπρεπεν ὅσον τάχος ν' ἀναφλεχθῇ ἡ ἀνατολὴ, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο μετὰ τῶν Τούρκων ν' ἀποτεφρωθῇ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ὁλόκληρος. Συγγνωστὸς· ἐντὸς τῆς ψυχῆς του ἐμυκᾶτο ἡφαίστειον.

Ἀλλ' ἡ μεγίστη καὶ παρατολμωτάτη τῶν ἀποφάσεων, ἐξ ἧς ἡ ἐλευθέρωσις τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας, οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ ἡ ὁρμητικὴ ἔκχυσις αἰσθημάτων εὐγενῶν μὲν, ἀλλὰ φλογερῶν καὶ βιαίων, καθ' ὧν εἰς μάτην ἐπάλαισαν ἡ διάνοια καὶ ὁ ψυχρὸς ὑπολογισμὸς, ὅστις ἐν τῇ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐξεγέρσει τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διέβλεπε, καὶ πολὺ ὀρθῶς, τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τῆς σώφρονος ἀποφάσεως τῆς μυστικῆς ἐκείνης συνελεύσεως δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ κατεπεξεγερθῇ ὁ Λόντος· καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε τῇ προσκλήσει τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως συνήρχοντο ἐν Τριπόλει οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν, ὁ Λόντος περιφρονῶν τὰς ἐκ Τριπόλεως διαταγὰς, ἀντὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἀπῆλθεν εἰς Καλάβρυτα, ἔνθα εὑρίσκετο καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός. Πείσας δὲ καὶ τὸν κλεινὸν τοῦτον Ἱεράρχην, νὰ μὴ παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων μεταβαίνων εἰς Τρίπολιν, ἀπῆλθε μετὰ τούτου εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Λαύρας. «Ἐκεῖ δὲ διηγεῖται ὁ ἴδιος συσκεφθέντες ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δώσωσιν αἰτίαν τινὰ, ἀλλὰ νὰ μένωσι παραμερισμένοι, ἕως οὗ νὰ ἴδωσι τὰ πράγματα· καὶ εἰ μὲν ἡ Διοίκησις θελήσῃ νὰ βιάσῃ αὐτοὺς ἰδιαιτέρως καὶ νὰ τοὺς κατατρέξῃ μὲ ὁποιονδήποτε τρόπον, νὰ ἐξέλθωσι τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ παρατηρήσωσι τὸν καιρὸν καὶ τὰς περιστάσεις, διὰ νὰ μὴ βάλουν εἰς κίνδυνον τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς παρακαίρως· εἰ δὲ καὶ καθολικεύσῃ τὸ πρᾶγμα ἡ Διοίκησις, καὶ μεταχειρισθῇ τὰ ὅπλα καὶ τὴν βίαν γενικῶς ἐναντίον τῶν ὁμογενῶν, τότε ἐξ ἀνάγκης, νὰ λάβωσι καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα, καὶ νὰ κινήσωσι καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς εἰς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν».

Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν ἠδύνατο ν' ἀναβληθῇ· ἐξερράγη. Τότε δὲ ὅλως πῦρ ὁ Ἀνδρέας, ῥίπτεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς, ὡς ἂν ἠγνόει ὅτι τοῦτο κατακαίει, καὶ ὅτι αἱ περὶ αὐτὸν συρίζουσαι σφαῖραι θανατώνουσιν. Ἐκστρατεύει ἀμέσως κατὰ τῶν Πατρῶν μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους ἐξ ἰδίων καὶ ὥπλισε καὶ ἐμισθοδότει· ἐκεῖ δὲ μετὰ τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, Νικολάου Λόντου, καὶ Παλαιῶν Πατρῶν

Γερμανοῦ, ἀποκλείει τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο ἐνισχυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουσοὺφ Πασσᾶ καὶ τῶν Λαλαίων οὐχὶ μόνον ἀντεῖχε, ἀλλὰ καὶ ἐκδρομὰς ἐποίουν οἱ πολιορκούμενοι Τοῦρκοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιτυχεῖς· ἀφήρει δὲ ἐκ τῶν πολιορκητῶν, πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τῆς ταχείας πτώσεώς του. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς, ὅτι ὁ Λόντος ἐπετέλει κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τούτου τὸ ἑαυτοῦ καθῆκον, καὶ ὡς ἀρχηγὸς καὶ ὡς στρατιώτης, τὰς ἐπικαίρους καταλαμβάνων πάντοτε θέσεις, καὶ δι' ἀνδρείας ἀπαραμίλλου διατηρῶν ταύτας· πάντοτε δὲ ἀντετάσσετο μετὰ τῶν εὐαρίθμων ἐπιλέκτων του, κατὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιθέσεων τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν. Ἂν δὲ πρὸς στιγμὴν ἐγκατέλειπε τὰς θέσεις ταύτας, ἔπραττε τοῦτο ὅπως τρέξῃ πρὸς ἀναζήτησιν πυρὸς σφοδροτέρου· ὡς ὅτε ἐβάδισε πρὸς τὸ Βαλτέτσι, ἔνθα οἱ τῆς χθὲς ῥαγιάδες ἀντιταχθέντες κατὰ δυνάμεων ἀνωτέρων, ἐκάλυψαν ὑπ' αἰσχύνης τὰ Τουρκικὰ ὅπλα.

Κατὰ τὴν παρὰ τῷ Σαραβάλι συγκροτηθεῖσαν αἱματηρὰν μάχην, διεκρίθη ὁ στρατηγὸς Λόντος· κατέχων μετ' ὀλίγων ἀνδρέων τὰ Σελὰ, ἐδέχετο ἐκεῖ ἀδιάσειστος τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τοῦ Κακλαμὰν Πασσᾶ, μέχρις οὗ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνδρείου στρατηγοῦ Δημητρίου Μελετοπούλου ἄγοντος διακοσίους Αἰγιεῖς, δὲν περιμένει νέαν ἐπίθεσιν ἀλλ' ὁρμᾷ ξιφήρης κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ διώκων αὐτοὺς βαδίζει πρὸς τὸ μοναστήριον Γηροκομεῖον, διότι ἡ πάλη ἐκεῖ ἦτο πλέον λυσσώδης. Συνετέλεσε δὲ ὄχι ὀλίγον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, (ἦτο ἡ ἐννάτη Μαρτίου) νὰ κερδιθῇ ἡ κατὰ πρῶτον ἀμφίῤῥοπος αὕτη μάχη. «Καὶ οὕτως, ὡς ἀφηγεῖ-

ται ἀξιόπιστος ἱστορικὸς οἱ πρὸ ὀλίγου φεύγοντες ἅπαντες κατεδίωκον τοὺς πρὸ ὀλίγου διώκτας των Τούρκους· τότε καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ Αηνοῦ καὶ τοῦ Γεροκομείου ἐξελθόντες, καὶ ἅπαντες ὅθεν καὶ ἂν εὑρίσκοντο ἀναστρέψαντες ἐκεῖ καὶ πυροβολοῦντες ἐπιθετικῶς ἐμπόδιζον τὴν διάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν Τούρκων, ἱππέων τε καὶ πεζῶν, καὶ πάντες ὁμοῦ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου, ὅπου ἅπαντες οἱ σωθέντες Τοῦρκοι εἰσελθόντες ἔκλεισαν αὐτάς, κατὰ δὲ τὴν τροπήν των ταύτην πολλοὶ Τοῦρκοι ἕνεκα τῶν δυσχεριῶν, στενωχωριῶν καὶ τῶν ἀντιστάσεων διασκορπισθέντες, ἀπεπλανήθησαν ἄλλοι ἄλλοθι εἰς τοὺς σταφιδῶνας . . . ἐφονεύθησαν δὲ κατὰ τὰς μάχας ἐκείνας, Ἕλληνες μὲν ὀλίγιστοι· Τούρκων δὲ πτώματα, ἔξω μεινάντων, ἠριθμήθησαν ἕως 400».

Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος Μπότσαρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐτιτανομάχουν ἐν Μεσσολογγίῳ, ἔσπευσεν ὁ Λόντος νὰ κλεισθῇ ἐν τῇ κατακεραυνουμένῃ ἐκείνῃ πόλει. Ἀλλ' οὔτε ὁ θρίαμβος τῶν πολιορκουμένων ἐν αὐτῇ, οὔτε ἡ κατὰ μέγα μέρος καταστροφὴ τῶν ἐχθρῶν, ηὐχαρίστησε τὸν ἀμείλικτον τοῦτον διώκτην τῶν Τούρκων, ὅστις ἐπεθύμει νὰ ὁρμήσῃ μετὰ τοῦ Μάρκου πρὸς καταδίωξιν τῶν διασωθέντων· ἐλυπήθη δὲ σφόδρα μὴ δυνηθεὶς νὰ πράξῃ τοῦτο, ἕνεκεν ἐμποδίων ἅτινα ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μπότσαρη ἐσημειώθησαν.

Ὁ ἔνδοξος ὅμως οὗτος Ἀχαιός, ὁ περιφρονῶν τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, οὐδ' ἠδυνήθη οὐδ' ἠθέλησε ν' ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ ἐμφυλίου πυρός, τὸ ὁποῖον ἧναψαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1823, ἡ φιλαρχία καὶ αἱ βδελυραὶ τῶν ξένων ῥαδιουργίαι.

Γνωρίζων δὲ ὅτι ἡ ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἀδελφοκτόνου πάλης

ἀπουσία του θὰ συνετέλει εἰς τὴν κατάσβεσιν αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὀλίγον ὅμως παρέμεινεν ἐκεῖ διότι ἀποβὰς ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Ἰμβραήμης ἠπείλει αὐτῇ παντελῆ καταστροφήν·

Ἡ δυστυχὴς χερσόνησος τότε κατὰ τοῦ ἀξίου τούτου στρατηγοῦ, δὲν εἶχε ν' ἀντιτάξῃ ἢ τὴν ἀδάμαστον θέλησιν τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, οἵτινες ἡγουμένου τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐνεκαρτέρησαν θαυμασίως, καὶ ἔδιδον κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην τοῦ φοβεροῦ ἀγῶνος περίοδον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, τῷ θνήσκοντι τῷ ἐξηντλημένῳ λαῷ αὐτῆς, λαμπρὰ παραδείγματα ἀφοσιώσεως καρτερίας καὶ ἡρωϊσμοῦ. « Ἐν τῷ μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν δοκιμασιῶν, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Παπαρηγόπουλος, αἵτινες ἐπέσκεψάν κατὰ τὰ τρία ἐκεῖνα ἀπαίσια ἔτη, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνεδείχθη τῇ ἀληθείᾳ ἀξιάγαστον».

Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς μακρᾶς ταύτης ἀγωνίας τινὲς ὑπέκυψαν· ἀλλὰ πάντες μὲν ἐπὶ ἡμιώλιον ἔτος, οἱ δὲ πλείονες, οἱ ἀσυγκρίτῳ πλείονες, μέχρι τέλους ἐνεκαρτέρησαν. Γυναῖκες, παῖδες καὶ πρεσβύται κατέφευγον εἰς τὰ βουνὰ, εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰ τενάγη, ἐπείνων, ἐδείψων, ἐῤῥίγουν, ἐθνησκον, ἐξηνδραποδίζοντο, ὑφίσταντο τὰς ὀδυνηροτέρας τῶν δοκιμασιῶν, ἀλλὰ δὲν ὑποτάσσοντο, δὲν παρεδίδοντο· καὶ διήγαγον τὸν βίον τοῦτον ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη. Οἱ μαχηταὶ ἀπήρχοντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀπέλπιδες, ἀπέθνησκον ἠχμαλωτεύοντο, ἐσώζοντο ὅπως ἠδύναντο, ἀλλὰ δὲν παρέδιδον τὰ ὅπλα.

Μεταξὺ τοιούτων, τοιούτου ἥρωος λαοῦ ἀρχηγῶν, διεκρίνετο ὁ Λόντος, ὅστις κατὰ τὰς δεινὰς ἐκείνας ἐποχὰς ἐδεί-

χθῆ οἷος προσεδοκᾶτο, ὡς μαρτυροῦσιν, οἱ ἐν Καρυταίνῃ, Βερ-βένοις, Τρικόρφοις, καὶ Τριπόλει, ἔνδοξοι ἀγῶνές του· ὅπως μὴ ἀναφέρωμεν τὴν Ἀράχωβα, τὰ Βαρδούπια, καὶ τὰ Τροιζόνια ἔνθα μετὰ τεσσάρων μόνον ἑκατοντάδων κατεσύντριψεν ἐχθροὺς τετραπλασίους.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀγώνων, ἀπέθετο τὴν σπάθην. Και τὸν μὲν Κυβερνήτην δὲν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος, ηὐλαβήθη ὅμως ὡς ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, ἂν καὶ ἀντιπολιτεύθη αὐτὸν ἀποδοκιμάζων τὴν πολιτικήν του.

Ὁ μετὰ τὸν Καποδίστριαν ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα Ὄθων ἐτίμα τὸν ἄνδρα, καὶ ἐτιμᾶτο ἴσως παρ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ φιλελεύθερος Ἀχαιὸς ἐμίσει τὸν Βασιλέα. Φρονῶν δὲ ὅτι σύνταγμά τι φιλελεύθερον, δύναται νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ὁδὸν πολιτεύματος ἀληθῶς ἐλευθέρου, ἠργάσθη ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ 1843 Σεπτεμβριανῆς μεταβολῆς. Ἀλλ' οὐδὲν τὸ ἐξ αὐτῆς ὄφελος. Ἠπατήθη. Ἤρχισεν ἔκτοτε ὁ στρατηγὸς νὰ νοσῇ· ἀπεγοητεύθη· ὑπέφερε πολὺ νὰ βλέπῃ τοὺς ὑπερηφάνους τῆς ἐπαναστάσεως λέοντας, μεταβαλλομένους ὑπὸ τὴν μάγον ἐπιῤῥοὴν τῆς βασιλείας εἰς ἀλώπεκας. Θεωρῶν δὲ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους οἵτινες δὲν ἔκλινον τὸν αὐχένα οὐδ' ἀπέναντι τοῦ κεραυνοῦ, ταπεινῶς καὶ περιδεῶς κύπτοντας πρὸ τῶν ποδῶν τῆς ἐκ τοῦ Ὀλδεμβούργου κενοδόξου γυναικός, τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, ᾐσθάνετο πόνον ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ μυριάκις ἴσως ἐπεθύμησε νὰ ἐῤῥίπτετο ὁ Παρθενὼν κατὰ τῆς κεφαλῆς του, ὅπως μὴ παρίσταται καὶ οὗτος, καὶ ἐκεῖνος, μάρτυρες τῆς τόσης τῶν χαρακτήρων ἐξαχρειώσεως.

Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἠθικῆς ταύτης ὀ-

δύνης. Εὗρεν ἀνακούφησιν ἐν τῷ τάφῳ, τελευτήσας ἐν Ἀθήναις τῷ 1846.

ΝΙΚΗΤΑΣ ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐν Τριπόλει, ἔνθα καὶ ἐδιδάχθη τὰ λεγόμενα *κοινὰ* γράμματα. Ἀγνοεῖται ὁ μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως βίος του, ἀλλ' οὐδὲ δύναται νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸν ἀναγνώστην, διότι μόνον ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως, ἤρχισε νὰ διαλάμπῃ μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν φάλαγγα τῶν ἡρώων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Βεβαίως δὲν ἠγνόει οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν οὐδὲ τὰς ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, διότι καὶ ὡς μέλος κατετάχθη βραδύτερον ἐν αὐτῇ, μυηθεὶς ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, καθ' ἣν ἐποχὴν διέτριβον ἀμφότεροι ἐν Ζακύνθῳ.

Ἐφλέγετο ὅμως, ἠδημόνει, διότι δὲν ἔβλεπε τὴν Ἑταιρίαν ταύτην ῥίπτουσαν «μίαν ὥραν ἀρχήτερα» τὸν δαυλὸν, κατὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἤδη ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἀνατολὴν σωρεύσει ἐμπρηστικῆς ὕλης.

Ἀλλ' ἔφθασε τέλος ἡ διακαῶς ποθουμένη ὥρα. Ἐξηκολούθει εἰσέτι ἠχοῦν τὸ ἐγερτήριον, τὸ δὲ ἐμβατήριον ἤρχιζεν ἤδη, ὅτε διὰ μιᾶς ἐξαφανισθεὶς ἐκ τῆς Ζακύνθου, εὑρέθη εἰς Τσίμοβαν τῆς Λακωνίας, παρὰ τῷ πλευρῷ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ ἦναι καθ' ὅλον τὸν μετά τινας ἡμέρας ἀρξόμενον γιγάντιον ἀγῶνα ἡ δεξιὰ χείρ.

Καὶ ὁ μὲν ἡγεμὼν τῆς Μάνης Πέτρος Μαυρομιχάλης κινεῖται κατὰ τῶν Τούρκων, ὁρμῶσι δὲ κατὰ τῶν Καλαμῶν, μετ' αὐτοῦ ἑνωθέντες, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Νικηταρᾶ, καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς Τούρκους τῆς πόλεως ταύτης νὰ παραδοθῶσιν διὰ συνθήκης.

Ὅτε δὲ διέταξαν καὶ ἐψάλη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, παράκλησις πρὸς τὸν ὕψιστον παρὰ τὸν ποταμὸν Πάμισον, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ἐλευθερίας τῆς πολυπαθοῦς πατρίδος, οἱ δὲ τῆς χθὲς δοῦλοι ἠσπάζοντο ἀλλήλους, οἱ μὲν συγκεκινημένοι μέχρι δακρύων, οἱ δὲ φρενήρεις ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ὅλοι δὲ ὁμοῦ ᾄδοντες τὸ τοῦ Ῥήγα

«Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
«Παρὰ σαράντα χρόνων σκλαβιὰ καὶ φυλακή»·

τότε καὶ ὁ Τουρκοφάγος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πανδήμου ἐκείνης συγκινήσεως, σφιγκτὰ τὴν τουρκοφάγον κρατῶν σπάθην του, ὑπεσχέθη εἰς ἑαυτὸν νὰ μὴ ἐπαναθέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν θήκην της, καὶ νὰ μὴ χορτάσῃ φονεύων Τούρκους, πρὶν ἢ ὁλοτελῶς ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίς.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, (ἦτο ἡ 25 Μαρτίου) τρέχει πρὸς ἀναζήτησιν Τούρκων καὶ ἀκολουθεῖ τὸν Κολοτρώνην βαδίζοντα μετὰ 300 Μανιατῶν κατὰ τῆς Καρυταίνης· ἀλλ' ἐνῷ ὁ Κολοκοτρώνης σταματᾷ ἐκεῖ πρὸς ἐκπολιόρκησιν τοῦ φρουρίου, ὁ Νικήτας βαδίζει ἐμπρὸς καὶ «διαβὰς ἀπὸ Λεοντάρι, φθάνει εἰς Πάπαρι, χωρίον ἀπέχων τρεῖς ὥρας καὶ ἡμίσειαν ἀπὸ Τριπολιτσᾶν, καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκεντρώσῃ δύναμιν, προσκαλῶν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς Ἕλληνας».

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον εἰσέτι λάβει τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός· ὀλίγοι τολμῶσι τόσον πλησίον τῆς Τριπόλεως

ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Νικηταρᾶν, ὅστις ἕνεκα τούτου ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ ἀλλαχοῦ. Ἐνῷ δὲ ἄλλοι, συντάττουσι προκηρύξεις πρὸς τοὺς προξένους τῶν δυνάμεων καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτὰς, ἢ φροντίζουσι περὶ διοργανώσεως τοῦ τόπου μὴ λησμονοῦντες ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀξιεπαίνων τούτων φροντίδων των, νὰ λάβωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς ἀρχηγίας ἢ ἀρχηστρατηγίας . . . ὁ Νικηταρᾶς συμπλέκεται τῇ 18 Ἀπριλίου εἰς τοὺς μύλους τῆς Δαβιᾶς (θέσις πλησίον τῆς Τριπόλεως) μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ κτυπᾶται λυσσωδῶς μετ' αὐτῶν. Πολλοὶ Τοῦρκοι τρέχουσι τότε ἐπίκουροι τῶν μαχομένων, καὶ μαίνονται βλέποντες μίαν φοῦκταν ῥαγιάδων ν' ἀψηφᾷ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἀριθμόν των. Ἀλλ' ἠγνόουν ὅτι ἡ φοῦκτα ἐκείνη εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς λέοντα, ὅστις πολλοὺς ἐξ αὐτῶν μέλλει κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον ἀγῶνα νὰ κατασπαράξῃ.

Ἴσως ὁ Νικήτας ὑπεχώρει μετὰ τῶν ἀνδρείων του, ἢ κόπτων καὶ κοπτόμενος, ἐτελεύτα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνδόξως μὲν ἀλλὰ προώρως. Τὸ ἡρωϊκὸν ὅμως θάῤῥος του, ἐμαγνήτισε τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ καὶ ἐν Πιάνᾳ στρατοπεδευμένους Ἕλληνας, οἵτινες ὥρμησαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμπλοκῆς ἀκράτητοι, καὶ οὕτω ἀνελπίστως συνήφθη ἐκεῖ μάχη ἀληθὴς, ἥτις ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὸν θρίαμβον.

Τρέχουσι μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην θαῤῥυνθέντες οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τὰς σημαίας αἵτινες ἐστήθησαν πέριξ τῆς Τριπόλεως· στεροῦνται ὅμως πολεμοφοδίων, ἰδίως δὲ μολύβδου, ὅπως διατηρήσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀλλ' ὁ Νικηταρᾶς θὰ φροντίσῃ περὶ τούτου. Ἀναχωρεῖ

ἀμέσως διὰ τὸ Ἄργος ὅπως ἀφαιρέσῃ τὴν μολύβδινον στέγην τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει Μενδρεπέ· ἀδιάφορον διὰ τὸν ἀτρόμητον τοῦτον ἂν τὸ Ἄργος, τὸ κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι· φθάνει ἐκεῖ τὴν 9 Μαΐου, διασκορπίζει τοὺς Τούρκους ἐκπλαγέντας ὑπὸ τῆς τόσης τόλμης τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἁρπάσας τὸν μόλυβδον τὸν ὁποῖον εἶχον οὗτοι ἕτοιμον νὰ μετακομίσωσιν εἰς Ναύπλιον, κινεῖται ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Ἐπλησίαζε δὲ ἐκεῖ, ὅτε ἤκουσε τὴν εἰς Βαλτέτσι γενομένην μάχην.

Ὡς πτερωτὸς ὥρμησε τότε πρὸς τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ἀλλ' ἀτυχῶς διὰ τὸν ἄπληστον τοῦτον τουρκοφάγον, ἡ ἐν Βαλτετσίῳ καταισχύνη τῶν Τούρκων εἶχεν ἀποτελεσθῇ ὅτε ἔφθασεν ἐκεῖ ἂν καὶ μόλις φθάσας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὰ Βέρβενα «ἐπῆραν ἕκαστος, ὡς λέγει ὁ Σπηλιάδης, ὀλίγον ξηρὸν ἄρτον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ μετὰ δωδεκάωρον πορείαν μὴ ἀναπαυθέντες οὐδὲ λεπτὸν τῆς ὥρας, ἡνώθησαν μετὰ καὶ ἄλλων στρατιωτῶν καὶ ἐκινήθησαν ἕως ὀκτακόσιοι εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων εἰς τὸ Βαλτέτσι».

Διαταχθεὶς παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ τὴν μάχην ταύτην νὰ μεταβῇ εἰς Ναύπλιον, ὅπως συναιτίσῃ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, οἵτινες διὰ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν των, ἐδῄουν τὰ πέριξ, ἐπορεύετο ἐκεῖ ὅτε πολυπληθεῖς Τοῦρκοι ἐξελθόντες τῆς Τριπόλεως ἐφαίνοντο βαδίζοντες κατ' αὐτοῦ. Τοῦτο ἐζήτει καὶ ὁ Νικηταρᾶς· ἀντὶ λοιπὸν νὰ προχωρήσῃ στρέφεται πρὸς τὰ Δολιανὰ, ἀποφασισμένος νὰ σταματήσῃ ἐπ' ὀλίγον ἐκεῖ ὅπως δώσῃ καὶ ἓν δεύτερον μάθημα πρὸς τοὺς ἐκ Τριπόλεως αὐθάδεις, καὶ εἶτα ὁρμήσῃ πρὸς τὸ Ναύπλιον.

Ὀχυρωθεὶς δὲ εἰς τρεῖς τῆς κωμοπόλεως ταύτης οἰκίας μετὰ

τῶν 450 ἀνδρῶν του, περιμένει ἀπτόητος, τὴν ἔφοδον χιλιάδων Τούρκων, οἵτινες ἐπὶ ἡμέραν ὁλόκληρον μάχονται λυσσωδῶς κατ' αὐτοῦ ἀλλ' οὗτος ἀφοῦ ἐπὶ ἡμέραν ὅλην φονεύει ἐξ αὐτῶν, ὀλίγον πρὶν τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου διατάττει νὰ ὁρμήσωσι ξιφήρεις κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ πρῶτος δίδει τὸ παράδειγμα· τότε οἱ Ἕλληνες «ὁρμῶσι κατ' αὐτῶν καὶ ὡς ἀφηγεῖται φιλαλήθης ἱστορικὸς, τοὺς βάλλουν εἰς ἄκραν ἀταξίαν, ὥστε προσπαθοῦσιν ποῖος ποῖον νὰ ὑπερβῇ φεύγων, προσωθοῦσιν ἀλλήλους καὶ κατακρημνίζονται. ἐφόνευσαν δὲ καὶ ἐπλήγωσαν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, τοὺς ἐπῆραν τὰ πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ὁ Κεχαγιᾶς εἶχε πάρει ἀπὸ τοὺς πολιορκοῦντας τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, καὶ πάσας ἀποσκευάς, καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἀρκετὸν διάστημα τρέχοντες εἰς Τροπολιτσάν».

Μετὰ τὸ ἁπλούστατον τοῦτο διὰ τὸν Νικηταρᾶν γεγονὸς, ἀπῆλθεν οὗτος εἰς Ναύπλιον· πρὶν δὲ εἰσέτι φθάσει ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι φοβηθέντες ἐκλείσθησαν ἐν τοῖς φρουρίοις. Τῆς ἀφίξεώς του προηγήθη ἡ φήμη.

Ὅτε δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἠπειλήθη σπουδαίως ὑπὸ τῶν Τούρκων, δὲν ἠδυνήθη ὁ Νικηταρᾶς νὰ μὴ δράμῃ ἐκεῖ καὶ προκινδυνεύσῃ μαχόμενος μεχρισοῦ ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος. Τὰς ὡραιοτέρας ὅμως δάφνας ἐπεφύλαττεν ἡ τύχη διὰ τὴν κεφαλὴν, τοῦ ἀληθοῦς τούτου τῆς δόξης υἱοῦ, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Εὑρίσκετο τότε εἰς τὸ Δαδὶ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτε ἐπιστολὴ τοῦ Κολοκωτρώνη τῷ ἀναγγέλλει τὸν κίνδυνον. Κατατρώγει τὰ ἀποστήματα ὅπως ταχύτερον εὑρέθη ἐν μέσῳ τῶν Πελοποννησίων του. Τὰ στρατόπεδα τὸν ἐδέχθησαν μετ'

ἀλλαλαγμῶν χαρᾶς· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔγραφε πρὸς τὴν Γερουσίαν *ἦλθε καὶ ὁ Νικηταρᾶς ἀπὸ τὴν Ρούμελην.*

Τὴν ἐπιοῦσαν ἐστάλη παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ καταλάβῃ τὸν ἰσθμὸν, ἐντεταλμένος νὰ κτυπήσῃ τὸν Δράμαλην ἐὰν τυχὸν ἐπεχείρει οὗτος, νὰ διελάσῃ ἐκεῖθεν. Ἐβάδιζε δ' ἐκεῖ ὅτε οἱ Τοῦρκοι κινηθέντες πανστρατιᾶ διὰ τὴν Κόρινθον, ἐζήτουν νὰ ἀνοίξωσι δίοδον διὰ τῶν Δερβενακίων, μαχόμενοι κατὰ τῶν προκαταλαβόντων αὐτὰ Ἑλλήνων· ἀκούσας δὲ τὸν ἐκ τῆς μάχης θόρυβον ὁ Νικηταρᾶς, τρεῖς περίπου ὥρας εὑρεθεὶς μακρὰν τῆς θέσεως ἐν ᾗ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἐκόπτοντο διέτρεξεν ὡς καταιγὶς τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν μαχομένων ἀπόστασιν, καὶ ὡς σφαῖρα ἐῤῥίφθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασταυρουμένων σφαιρῶν. Δὲν περιγράφομεν τὰ κατὰ τὴν γιγαντομαχίαν ταύτην, οὐδὲ τὴν φθορὰν τῶν ἐχθρῶν· πεντακισχίλιοι ἐφονεύθησαν κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς, οἱ πληγωμένοι δὲν ἠριθμήσθησαν, οἱ δὲ διασωθέντες ἐπανῆλθον ἄλλοι μὲν εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Κορινθίαν ἔκφρονες ὑπὸ τῆς συμφορᾶς· τὴν σωτηρίαν των οὗτοι ὤφειλον εἰς τὸ σκότος τῆς ἐπελθούσης νυκτός. Ἡμέρα τῆς φοβερᾶς ταύτης διὰ τοὺς Τούρκους καταστροφῆς, ἦτο ἡ τῆς 25 Ἰουλίου.

Ἀφῆκε κυλιόμενα εἰς τὸ αἷμα των τὰ σπαράγματα τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, καὶ ἐπανέλαβε τὴν πρὸς τὸν ἴσθμὸν διακοπεῖσαν πορείαν του, ὅτε τὴν μεθεπιοῦσαν, ἤτοι τὴν 27 Ἰουλίου, ὥρμησε καὶ πάλιν ὁ ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας ἐκμανεὶς Δράμαλης διὰ τὴν Κόρινθον, μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἡ ὁρμή του προσέκυψε, κατὰ τῆς σπάθης τοῦ Νικηταρᾶ, ὅστις συναντηθεὶς καὶ συμπλακεὶς μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ἁγιονόρι νέας ἑκατόμβας βαρβά-

ρων ἔστειλεν εἰς τὸν Ἅδην. «Μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας λέγει ὁ Γερμανὸς, διέσπειρε τὴν φρίκην εἰς αὐτοὺς, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται ὥρμησαν ὡς εἰς ἀγέλλην ζώων καὶ τοὺς κατέσφαζον. Καὶ ἔμεινεν εἰς ἐκείνην τὴν μάχην ὁ ἥμισυς ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν πεφονευμένοι καί τινες τῶν Πασσάδων».

Ἦτο φαίνεται γεγραμμένον διὰ τὸν ἄνδρα τοῦτον νὰ βαδίζῃ ἀπὸ θριάμβου εἰς θρίαμβον, νὰ μάχηται ὡς λέων πανταχοῦ καὶ νὰ κινδυνεύει, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ νὰ νικᾷ· νὰ διέρχεται τὴν Ἑλλάδα ὡς καταιγὶς μαινομένη, νὰ συντρίβει καὶ ἀναρπάζει τοὺς εἰς τὴν ὁρμήν του ἀνθισταμένους Τούρκους, καὶ ν' ἀφίνει ὄπισθεν τῆς φοβερᾶς πάντοτε πορείας του σωροὺς πτωμάτων. Μάχεται ὡς Τιτὰν, μετὰ τοῦ ἄλλου ... τοῦ Γενναίου ἐκείνου εἰς τὸν Ἁγιοσώστην· κινδυνεύει εἰς τοὺς Μύλους ὅπως θαῤῥύνει τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀντίστασιν, καὶ τρέπει τὴν ἧτταν των εἰς ἔνδοξον νίκην· στρατεύει καὶ πάλιν εἰς τὸν ἰσθμόν· θριαμβεύει εἰς τὴν Κάζαν, κατασφάζει Τούρκους εἰς τὰ Σάλωνα, ὀλίγους ὅμως, διότι ἤρκεσεν ἡ ἐν Σαλώνοις παρουσία του νὰ διασκορπίσῃ τοὺς λοιπούς. Καὶ ὅλα ταῦτα ἐν βραχὺ διαστήματι!

Ἐν τῷ ἐμφυλίῳ πολέμῳ, τὸν ὁποῖον εἰς μάτην προσεπάθησε μετὰ τῶν ἄλλων ν' ἀποσοβήσῃ, κατὰ παράδοξον τῆς τύχης παιδιὰν, εὑρέθη, ὁ δημοκρατικὸς τὸ φρόνημα Νικηταρᾶς, συμπράττων μετὰ τῶν προκρίτων. Ἀλλ' ὁ φοβερὸς οὗτος εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων μάχας λέων, ὁμοιάζει ἀρνίον ἐν τῷ ἀδελφοκτόνῳ τούτῳ πολέμῳ. Πῶς νὰ χύσῃ ἀδελφικὸν αἷμα! αἷμα τῆς πατρίδος! ὁ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς πατρίδος τάξας τὸ αἷμα του! Ἀφῆκεν ἑαυτὸν ἀνυπεράσπιστον, ἀφῆκε νὰ καταδιωχθῇ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον κα-

τέφυγε μετὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ Λόντου εἰς Ἤλιδα, εἶτα δὲ εἰς Μεσολόγγιον, ἔνθα κλεισθεὶς, ὅτε τοῦτο βραδύτερον ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ, κατώρθωσε νὰ ἐμψυχώσῃ «ὅλους τοὺς πολεμικοὺς καὶ πολιτικοὺς» ὡς ἔγραφον οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως ἐκείνης πρὸς τὴν κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν καὶ παρεκάλουν νὰ διατάξῃ αὐτὸν νὰ μείνῃ ἐν Μεσολογγίῳ διότι «*ἡ παρουσία τοιούτου πατριώτου, προσέθεττον, εἶνε χρησιμωτάτη ἐνταῦθα*». Διορισθεὶς δὲ καὶ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διαπραγματευθησομένης τὴν παράδοσιν, οὐ μόνον δὲν κατεδέχθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἔπεισε νὰ ἀντισταθῶσι μέχρις αἱμάτων.

Ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος κολαζομένη ὑπὸ τοῦ Ἰμβραΐμη τὸν ἐζήτησε, καὶ ὤφειλε νὰ ὑπακούσῃ. Ἀπέβη λοιπὸν εἰς τὸ ὑπὸ φλογῶν καὶ αἱμάτων καλυπτόμενον ἔδαφος αὐτῆς, καὶ παράφορος ἐῤῥίφθη κατὰ τῶν λογχῶν τοῦ Ἀφρικανοῦ, κατὰ τῶν φοβερῶν καὶ πυκνῶν ἐκείνων λογχῶν καθ' ὧν εὗρον ἔνδοξον θάνατον οἱ ἀνδρειότεροι τῶν Ἑλλήνων. Πῶς, ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη μαχόμενος ὡς ἀπηλπισμένος κατὰ τοῦ Ἰμβραΐμη καὶ ἀμφισβητῶν αὐτῷ βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ὁποῖον οὗτος κατέκτα ἔδαφος, πῶς δὲν ἔπεσεν εἶνε θαῦμα! Ἦτο φαίνεται πεπρωμένον καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον νὰ ἐπιζήσῃ τόσων μαχῶν, ὅπως ἴδῃ τὸν Ἕλληνα οἰκοδομοῦντα ἀνάκτορα πολυτελῆ, καὶ ὅπως μὴ ἴδῃ ὅ,τι ὡς πολὺ δυνατὸν καὶ φυσικὸν καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐπόθει ὁ ἀληθὴς οὗτος τῶν Θρασυβούλων καὶ Ἁρμοδίων ἀπόγονος.

Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην.

Ὁ γράψας τὸν βίον τοῦ Νικηταρᾶ γράψει ἐποποΐαν· πρὸς τοῦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ ῥίψῃ βλέμμα παρατεταμένον, ἐφ'

ὅλου τοῦ συνταράξαντος τὸν κόσμον πολυχρονίου ἀγῶνος· ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἔνδοξος οὗτος πολεμιστὴς ἀπαστράπτει, ὡς ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἀποσταλεὶς τιμωρὸς τῶν τυραννησάντων βαρβάρως γένος ἐκλεκτὸν, καὶ ὅστις διὰ τῆς φοβερᾶς ῥομφαίας του ἀνταποδίδει αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πεδίοις πλέον τῶν μαχῶν, ὅ,τι ἐπὶ αἰῶνας κακὸν, ἡ αἱμοβόρος ὁρμή των πρὸς τὸ γένος τοῦτο ἐπέφερεν. Ἐνῷ ἡμεῖς παροδικὸν μόνον ῥίψαντες βλέμμα, καὶ καλπάζοντες οὕτως εἰπεῖν διελθόντες βίον ἀπαιτοῦντα σελίδας πολλὰς, ἴσως βραδύτερον συμπληρώσωμεν αὐτὸν, καὶ προσπαθήσωμεν νὰ χαράξωμεν μᾶλλον εὐδιάκριτον, ἀκριβῆ, καὶ μὲ τὰς ἀληθεῖς αὐτῆς διαστάσεις, τὴν εἰκόνα τοῦ ἥρωος τούτου, τὸν ὁποῖον οἵ τε σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοῦ κόσμου πολεμισταὶ, δὲν θέλουσι παύσει ἔξαλλοι νὰ χειροκροτῶσι καὶ ἀποθαυμάζωσιν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΕΓΡΗΣ.

Υἱὸς τοῦ Γεωργίου Νέγρη καὶ τῆς Μαργιώρας Σούτσου· ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1891. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Γαλλικήν· εἰκοσαέτης δὲ περίπου μετέβη εἰς Μολδαυΐαν, ἔνθα προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Καλιμάχη ὡς γενικὸς γραμματεὺς αὐτοῦ.

Ἐν Ἰασίῳ διατρίβων καὶ σχετισθεὶς μετὰ τοῦ Γ. Γάστου, ἐμυήθη ὑπὸ τούτου εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας μυστήρια κατὰ τὸ 1818· προσέφερε δὲ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον

συνδρομήν. Μετὰ τὴν παραδοχήν του ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ, ὁ Θεόδωρος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤρχισε νὰ ἐργάζηται πρὸς παρασκευὴν καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὑπὸ σφοδρᾶς κατελήφθη περιεργείας ὡς πρὸς τὴν ἄγνωστον τῆς Ἑταιρίας Ἀρχήν. Ὅπως δὲ ἱκανοποιήσῃ, τὴν ἄλλως τε πολὺ φυσικὴν περιέργειάν του ταύτην, πολλὰς ἔγραψεν πρὸς αὐτὴν (τὴν Ἀρχὴν) ἐπιστολάς, ἐλπίζων ὅτι ἡ πρὸς ταύτας ἀπάντησις ἤθελεν ὁδηγήσῃ αὐτὸν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ποθουμένου. Ἀλλ' ἤλπισεν εἰς μάτην· οὐδεμία τῷ ἐδόθη ἀπάντησις. Ὁ Νέγρης ὅμως δὲν ἦτο ἐκ τῶν ὀπισθοχωρούντων· τὰ πρὸς ὃν προέθετο σκοπὸν παρεμβαλόμενα ἐμπόδια, ἐξήπτουν αὐτόν, δὲν τὸν ἀπεθάῤῥυνον. Μετέβη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ εἰς Βουκουρέστιον· μὴ δυνηθεὶς δὲ καὶ ἐνταῦθα οὐδ' ἴχνος ν' ἀνακαλύψῃ τῆς ὁποίας ἀνεζήτει ἀγνώστου Ἀρχῆς, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλ' ἐνταῦθα αἱ πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς ἔρευναι τοῦ ἀκουράτου καὶ πολυμηχάνου τούτου ἀνδρός, ἠνάγκασαν τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἀδημονοῦντας ἀρχηγοὺς (εὑρίσκετο τότε ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ ὁ φοβερὸς Παπαφλέσας) νὰ θεωρήσωσι τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἐπικίνδυνον εἰς τὰ γενικὰ τῆς Ἑταιρίας συμφέροντα.

Ἤθελε δὲ ἐπβληθῇ καὶ εἰς τοῦτον, ὡς καὶ εἰς τὸν ἄφρονα καὶ δυστυχῆ Γαλάτην, ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν ἂν ὁ Ἀναγνωστόπουλος, φειδόμενος τοῦ ἀνδρός, μὴ κατώρθου νὰ πείσῃ τὸν ἄκαμπτον Δικαῖον (Παπαφλέσαν) νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς φρικώδους ταύτης ἀποφάσεως, τὸν δὲ Νέγρην ν' ἀπέλθῃ αὐθωρεὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οὗτος δὲ ἀφοῦ εἶδεν ὅτι διὰ τῶν μέσων ὧν ἐποιήσατο

χρῆσιν, οὐ μόνον δὲν κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἄγνωστον τῆς Ἑταιρίας Ἀρχὴν, καὶ καταπαύσῃ οὕτω τὴν κατατρώγουσαν αὐτὸν περιέργειαν, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν νὰ καταστρέψῃ καὶ ἑαυτὸν μετὰ τοῦ σκοποῦ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐφλέγετο· διέκοψεν ὁριστικῶς τὰς ἐρεύνας του, καὶ παρῃτήθη ἀναζητῶν τὸ φοβερὸν τοῦτο *ἄγνωστον*, τὸ ὁποῖον ὅπως διαμένῃ ὡς ἀεὶ ἄγνωστον, οὐδόλως ἐδίσταζε νὰ κατατρώγῃ ὡς ὁ Κρόνος τὰ ἴδια τέκνα του.

Κατορθώσας ὁ Νέγρης τῇ προστασίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Καλλιμάχη νὰ διαδεχθῇ τὸν ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτετραμμένον τὰς ὑποθέσεις τῆς Πύλης Μάνον, ἀπήρχετο μετὰ τῶν διαπιστευτηρίων ἐγγράφων εἰς Παρισσίους, ὅτι ἐξεῤῥάγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Σχίσας δὲ τότε τὰ διαπιστευτήρια ἔγγραφα μετέβη εἰς Σπέτσας, ἔνθα ἕνεκα τῆς Ἀσιατικῆς ἐνδυμασίας ἣν ἔφερεν, ἐξηλήφθη παρὰ τοῦ λαοῦ ὡς Τοῦρκος· ἤθελε δὲ κατακρεουργηθῇ βεβαίως, ἂν ὁ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ εὑρεθεὶς Νεόφυτος Βάμβας μὴ ἔσωζεν αὐτόν.

Μετά τινας δ' ἡμέρας μεταβὰς εἰς Ὕδραν εὗρεν ἐκεῖ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐζήτησε τὴν θέσιν τοῦ συμβούλου· ἀλλ' ἀποτυχὼν, ἀπῆλθεν εἰς Καλάμας, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τοῦ Καρατζᾶ.

Δὲν ἐβράδυνον νὰ συνεννοηθῶσιν οἱ δύο οὗτοι φιλόδοξοι ἄνδρες. Γνωρίζοντες δὲ ὅτι ὅπως ἐπιτύχωσι τὰ σχέδιά των καὶ καταβάλωσι τὸν Ὑψηλάντην, εἶχον ἀνάγκην, τῆς συμπράξεως καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Μαυροκορδάτου, ἀνεχώρησαν ἐκ Καλαμῶν καὶ μετέβησαν εἰς Τρίκορφα πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ.

Συσκεφθεῖσα δ' ἐνταῦθα ἡ ἐκ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως φίλαρχος αὐτὴ τριὰς, διωργάνωσε τὴν κατὰ τοῦ

Ὑψηλάντου συστηματικὴν ἐκείνην ἀντιπολίτευσιν, ἥτις τόσον ἀπέβη ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος.

Μετὰ τοῦτο δὲ μὲν Καραντζᾶς ἀπῆλθεν, ἄγνωστον που, οἱ δὲ κύριοι Μαυροκορδάτος καὶ Νέγρης διῄρεσαν ὡς ἀφηγεῖται ὁ Γερβάνος, τὴν Ἑλλάδα εἰς δύο μέρη, καὶ τὴν ὠνόμασαν τὴν μὲν Δυτ. Ἑλλάδα· τὴν δὲ Ἀνατολικήν· καὶ εἰς μὲν τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν ἔμεινεν ὁ Μαυροκορδάτος, συνεκέντρωσε συνέλευσιν τοπικὴν καὶ διωργάνισε μίαν μερικὴν καὶ ἐνιαύσιον Διοίκησιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἧς πρόεδρος ὁ ἴδιος Μαυροκορδάτος. Ἡ δὲ Γερουσία αὕτη ἔκλεξε τοὺς πληρεξουσίους διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, μετὰ τῶν ὁποίων διωρίσθη καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ὡς μέλος παραστατικὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς δὲ τὴν Βοιωτίαν, Φωκίδα, Θεσσαλίαν καὶ Ἀττικὴν ὑπῆγεν ὁ Νέγρης καὶ διωργάνισε τοπικὴν καὶ ἐνιαύσιον Διοίκησιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν Ἄρειον Πάγον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Πρόεδρος δὲ ὁ ἴδιος Νέγρης. Ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος ἔκλεξε πληρεξουσίους διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, μετὰ τῶν ὁποίων διωρίσθη καὶ ὁ Νέγρης ὡς μέλος παραστατικὸν τῆς ἐπαρχίας Μενδινίτζης. Ἔκλεξαν δὲ καὶ συνηγόρους τῶν πληρεξουσίων, διὰ νὰ παρασταθῶσιν εἰς τὴν Συνέλευσιν».

Τὴν 15 Νοεμβρίου ἔφερεν εἰς πέρας ὁ Θεόδωρος Νέγρης τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος ὀργανισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομα «Ἄρειος Πάγος».

Ἐν τῷ ὀργανισμῷ τούτῳ, οὐδ' ἀναφέρεται κἂν τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ καταλυθεῖσα

σιωπηλῶς ἐν μὲν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολικῇ ὑπὸ τοῦ Νέγρη, ἐδέχετο καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὀλιγαρχικῶν τὰ τελευταῖα κτυπήματα.

Πολλὰ μέρη τῆς διατάξεως ταύτης ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ δίκαια τοῦ ὅλου ἔθνους· ὡς 1) ἐν τῷ § ιγ'. τοῦ τμήματος Β'. καθ' ἣν ἡ Βουλὴ δὲν ἠδύνατο νὰ πέμπῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐναντίον τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐνῷ οὗτος καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἠδύνατο νὰ φέρῃ στρατόν, ἤρκει δὲ ν' ἀναγγέλῃ μόνον τοῦτο εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλήν, καὶ 2) ἡ § γ'. τοῦ τμήματος Δ'. δι' ἧς ἐχορηγεῖτο τὸ δικαίωμα εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ν' ἀντιτείνῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλήν, περὶ τῆς ποσότητος τῶν δοσιμάτων καὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν.

Εἰς τὰ ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ἄτοπα, ἡ ἐν Ἄστρει δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐπέφερε θεραπείαν, καταργήσασα διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1823 ψηφίσματός της «ὅλας τὰς μερικὰς διοικήσεις τῆς ἐπικρατείας» καὶ διατάξασα «ἀμέσως ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν θέλησιν νὰ ἐξαρτῶνται οἱ διάφοροι λαοὶ αὐτῆς».

Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἐν Ἑρμιόνῃ συγκαλεσθείσης πρώτης τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως. Ἐκλεχθεὶς παρ' αὐτῆς ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν, ἠργάσθη πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐπιβληθέντων αὐτῷ ὑψηλῶν καθηκόντων μετὰ ζήλου, καὶ ὑπερτάτης αὐταπαρνήσεως, διεκρίθη δὲ καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφοβίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη.

Ὑπὸ τῆς ἐν Ἄστρει συνελθούσης δευτέρας Ἐθνοσυνελεύσεως ἐξελέγη Ἀρχιγραμματεὺς αὐτῆς, ὑπηρέτησε δὲ ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως ταύτης. Μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς Ναύπλιον, ἔνθα μετά τινας μῆνας τοὺς ὁποίους διῆλθεν πενόμενος καὶ κακουχούμενος, ἀπεβίωσεν ὑπὸ τύφου τὴν 22 Νοεμβρίου 1824.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ.

Ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης ἐγεννήθη ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Σάμου Καρλοβασίῳ καλουμένῃ, κατὰ τὴν δεκάτην Φεβρουαρίου 1772. Καὶ ὁ μὲν πατήρ του ἐφαπλωματοποιὸς τὸ ἐπάγγελμα, ὠνομάζετο Ἰωάννης, ἡ δὲ μήτηρ Μαρία. Ὠνομάσθη δὲ Γεώργιος παρὰ τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ· τὸ ὄνομα ὅμως τοῦτο ἐλησμονήθη ἅμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Ἔκτοτε ἐκαλεῖτο Λυκοῦργος.

Σπουδάσας ἐν Σάμῳ τὰ πρῶτα μαθήματα, ἀπῆλθεν ἐν νεαρᾷ εἰσέτι ἡλικίᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διέμενε καὶ ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος. Συζῶν δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ὑπὸ τούτου προστατευόμενος, ἐξηκολούθει ἐκεῖ ἐπί τινα ἔτη τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς ἐπιμελῶς.

Μετὰ πενταετῆ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους διαμονὴν ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Κωνσταττίνου Ὑψηλάντου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, μέχρι τῆς πτώσεως ἐκ τῆς ἡγεμονίας τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἀνδρός, τὸν

ὁποῖον ἠγάπα καὶ τοῦ ὁποίου ἔχαιρε τὴν ὑπόληψιν. Ἀναχωρῶν δὲ ἐκ τῆς Βλαχίας ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, ἐσύστησε τὸν Λυκοῦργον εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Σοῦτσον, ὅστις διώρισεν αὐτὸν τὸ μὲν πρῶτον ταμίαν, ὀλίγον δὲ βραδύτερον τῷ ἀνέθεσεν τὸ σπουδαῖον ἀξίωμα τοῦ δευτέρου Λογοθέτου.

Ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν ὁ Λυκοῦργος ἐν Βλαχίᾳ ἢ μέχρι τῆς πτώσεως καὶ τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἀπελθὼν δ' ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατώρθωσε νὰ ἐκδοθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σάμου, Σουλτανικὸν διάταγμα, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου θὰ ἐβελτίου ἀναμφιβόλως τὴν κατάστασιν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ οἰκοῦντος λαοῦ.

Τοῦτο ὅμως ἀντέκειτο εἰς τὰ συμφεροντίδια τῶν οὐτιδανῶν προὐχόντων τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου τόπου. Συνασπισθέντες λοιπὸν οὗτοι καὶ μετὰ *τῶν Ὀθωμανῶν*, κατώρθωσαν οὐ μόνον νὰ ματαιώσωσι τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἐνεργείας τοῦ Λογοθέτου, καὶ παρεμποδίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σωτηρίων ὑπὲρ αὐτοῦ μέτρων, ἀλλὰ καὶ καταραδιουργήσαντες αὐτὸν παρὰ τῇ Τουρκικῇ Κυβερνήσει, ἐξῆψαν αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδόλως ἐδίστασεν αὕτη ἐς τῇ μανίᾳ της νὰ δώσῃ εἰς τοὺς δημίους του τὴν συνήθη αὐτῇ διαταγήν. Διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ ἀποκεφάλισιν τοῦ Λυκούργου.

Πῶς κατώρθωσε νὰ σώσῃ τότε τὴν κεφαλήν του, καὶ πόσα ὑπέφερεν ἔκτοτε μαρτύρια ὁ ἀδάμαστος οὗτος ἀνήρ, μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι ν' ἀφηγηθῶμεν ἐν λεπτομερείᾳ.

Καὶ τὸ μὲ πρῶτον ἐκρύβη ὅπως ἀποφύγῃ τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς Τουρκικῆς λύσσης. Προδοθέντος ὅμως τοῦ ἀσύλου του, συνελήφθη καὶ ῥιφθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς δὲν ἐ-

περίμενε ἢ ὅπως ἡ αἱμοσταγὴς τοῦ δημίου μάχαιρα δώσῃ πέρας εἰς τὰς βασάνους του. Ἀλλ' αἱ θερμαὶ τῶν φίλων προσπάθειαι καὶ μεγάλη δόσις χρημάτων, ἀπέδωκαν αὐτῷ τὴν ζωὴν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν· ἀπεστάλη ἐξόριστος εἰς τὸν Ἄθωνα.

Μετὰ ἑξαετῆ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ἀβίωτον βίον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σάμον, ἔνθα καὶ ἐνυμφεύθη, καὶ *προεστὼς* μετ' ὀλίγον ἐγένετο. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐσυκοφαντήθη παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ κατεδικάσθη παρὰ τῶν Τούρκων εἰς θάνατον, ὅπως καὶ πάλιν σωθῇ εἰς Κέρκυραν διὰ πλοίου τινὸς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐῤῥίφθη μετεμφιεσμένος.

Μεταβὰς δ' ἐκεῖθεν ὁ τολμηρὸς καὶ πολυμήχανος οὗτος ἀνὴρ, ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπωλέσῃ εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν, παρὰ τῶν ὁποίων ἐφοδιασθεὶς διὰ συστατικῶν ἐπιστολῶν, μετέβη ἐκ νέου εἰς Σάμον, ἵνα καὶ πάλιν ἀμυνθῇ ὑπὲρ τοῦ πολυπαθοῦς τῆς νήσου λαοῦ.

Νέα ὅμως βάσανα· μόλις ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν νῆσον συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, καὶ καταδικάζεται παρὰ τῶν ἀτίμων αὐτῆς προὐχόντων εἰς θάνατον. Ἀλλ' ὁ χ ρ υ σ ὸ ς πλουσίου τινὸς συγγενοῦς αὐτοῦ, ἔσωσεν αὐτὸν καὶ ἐκ τρίτου. Μετά τινας δ' ἄλλας περιπετείας, διεσώθη εἰς Σμύρνην, ἔνθα κατηχηθεὶς, κατετάχθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν.

Ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἐξηγέρθη κατὰ τῶν τυράννων της, ἡ δὲ Πελοπόννησος πρώτη ἤρχισε νὰ κτυπᾶται μετὰ τῶν Τούρκων, δὲν ἠδύνατο ὁ Λυκοῦργος νὰ μένῃ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν πλέον ἐν Σμύρνῃ. Εὑρέθη λοιπὸν τῇ 25 Ἀπριλίου εἰς Σάμον· τὴν δὲ

8 Μαΐου, οἱ ὑποδεχθέντες αὐτὸν ὡς σωτῆρα των συμπολῖται αὐτοῦ, τὸν ἀνεκήρυξαν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν ἀρχηγὸν τῆς νήσου.

Μετὰ τόσης δὲ εὐφυΐας διευθέτισε τὰ πράγματα, ὥστε, ὅτε μετὰ ἕνα μῆνα ὁ ὑπὸ τὸν Καρᾶ Ἀλῆ Τουρκικὸς στόλος ἀπεπειράθη εἰς τὴν νῆσον ἀπόβασιν, κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὰς προσπαθείας του.

Ἐν τῷ κατορθώματι τούτῳ καὶ φίλοι καὶ ἐχθροὶ ἀνηρπάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, συνελθόντες δὲ ἁπαξάπαντες μετὰ τοῦ εὐγνώμωνος τῆς Σάμου λαοῦ, ἐψήφησαν τὸ ἑξῆς ὑπὲρ τοῦ Λυκούργου ψήφισμα. «Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, ἐπειδὴ Γεώργιος Λογοθέτης, ὁ καὶ Λυκοῦργος, πρῶτος τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας πῦρ ταῖς τῶν πατριωτῶν ἀνῆψε ψυχαῖς, καὶ τὴν πρέπουσαν εὐταξίαν πάσῃ τάξει διεφύλαξε, κινδυνεύουσάν τε τὴν πατρίδα φρονήσει καὶ γενναιότητι μόνος μετ' ὀλίγον ἐπιμείνας διέσωσε, ψηφίσασθαι αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν τῇ πατρίδι δυνάμεων, καὶ πρόεδρον τοῦ αὐτῆς βουλευτηρίου, τὰς πρώτας παρὰ πᾶσιν ἔχοντα τιμὰς αὐτόν τε καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, λαμβάνειν τε ἀπὸ κοινοῦ ἐπὶ λόγῳ ψιλῶν ἐξόδων, ἀνὰ γρόσια δώδεκα χιλιάδας κατ' ἔτος, ἕνεκα τῆς τε νῦν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα, ὅτι Σάμιοι τιμῶσιν ἀρετὴν, ἀξιοῦντες τοὺς ἀξίους καὶ εὐγνωμονοῦντες τοῖς εὐεργέταις».

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1822 ἐξεστράτευσεν μετὰ πεντακοσίων εἰς Χῖον, τῇ προσκλήσει, ὡς ἐνόμιζε, τῶν προκρίτων καὶ τῶν ἱερέων.

Γνωστὴ εἶνε ἡ καταστροφὴ τῆς δυστυχοῦς ταύτης νήσου, ὡς καὶ τὰ αἴτια ἐξ ὧν αὕτη προῆλθεν. Γνωστὸν ἐπίσης ὅτι ἡ

Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δοῦσα πίστιν εἰς τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν του, ἰσχυριζομένων ὅτι αὐτὸς καὶ μόνος εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀποτυχίας ἐκείνης, προσεκάλεσε τὸν Λυκοῦργον πρὸς ἀπολογίαν· κωφεύσασα δὲ εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας του.

Μετὰ μικρὸν ὅμως μεταμεληθεῖσα ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ τὴν ἀπρεπῆ πρὸς τὸν ἄνδρα διαγωγὴν αὐτῆς, ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σάμον, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς τὸν ἐδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, καὶ τῷ ἀνέθεσεν ἐκ νέου τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τοῦ Χοσρὲφ Πασσᾶ, ἤρχετο καὶ ἡ σειρὰ τῆς Σάμου. Ἐξεκίνησε δὲ κατ' αὐτῆς μετὰ στόλου φοβεροῦ ὁ Χοσρέφ, ὅστις τῇ 28 Ἰουλίου οὐδόλως ἀμφιβάλλων ὅτε καὶ ἡ νῆσος αὕτη δὲν θέλει ὑποστῇ τὴν τύχην τῶν Ψαρῶν. Πρὶν ὅμως ἀποπειραθῇ τὴν ἀπόβασιν, ἀπήτησε τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον ὑποταγὴν τῆς νήσου, ὑποσχόμενος ἀντὶ τούτου πλήρη ἀμνηστείαν. Ἀλλ' ὅτε ἔλαβε παρὰ τοῦ Λυκούργου τὴν ἀπάντησιν «*ἐδῶ δὲν ὑποτάσσονται, νικοῦν ἢ ἀποθνήσκουν*», ἤρχισε γενικὸν κατὰ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς νήσου κανονοβολισμόν· συγχρόνως δ' ἐπεχείρισε καὶ τὴν ἀποβίβασιν στρατοῦ ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης.

Ἀλλ' ὡς ἡ ἀπάντησις τοῦ Λυκούργου εἰς τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις τῶν Τούρκων ἦτον Ἑλληνική, τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ἀντίστασις. Ἀκλόνητος οὗτος ἐν τῷ μέσῳ τῶν διασταυρουμένων ἐκείνων κεραυνῶν, μάχεται ὡς λέων μετὰ ἑξακισχιλίων μαχητῶν, ἀποκρούει τὴν ἀπόβασιν, καὶ ἀνθί-

σταται κρατερῶς, μέχρις οὗ προφθάσας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, διεσκόρπισε τὰ θαλάσσια ἐκεῖνα κήτη.

Ἀπέκρουσε δὲ ἐπίσης ἐπιτυχῶς, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1826 φοβερὰν ἐκείνην ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Σάμου, ὅτε διεκρίθη ἰδίως ὁ ὑπ' αὐτὸν χιλίαρχος Λαχανᾶς διὰ τὸν ἀπαράμιλον ἡρωϊσμόν του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνδρεῖος τῆς Σάμου λαὸς δὲν ἐδείχθη ἀγνώμων πρὸς τὸν σωτῆρα καὶ πατέρα του· πόσον δὲ θερμὰ ἦσαν τὰ ὑπὲρ τοῦ Λυκούργου αἰσθήματα αὐτοῦ, πόσον ἐξετίμα τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετὰς, ἐνδείκνυται καὶ διὰ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ψηφισμάτων τῆς κατ' ἔτος συνερχομένης συνελεύσεώς του.

Ἐλθὼν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ μὲν πρῶτον σεβασθεὶς τὰ τοῦ λαοῦ ψηφίσματα, ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὸν Λυκοῦργον, ὡς τὸν ὑπέρτατον τῆς Σάμου Κυβερνήτην.

Εἶτα δὲ, ὅπως μὴ διαψεύσῃ τὴν καταγωγήν του, ἀπέστειλεν ἐκεῖ ὡς διοικητὴν τὸν Κωλέττην, τὸν δὲ Λυκοῦργον διώρισε μέλος τοῦ Πανελληνίου, ἀποστείλας συνάμα αὐτὸν ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον εἰς τὴν Λακωνίαν, ἐν ᾗ τὰ μαινόμενα πάθη ἀπῄτουν τὴν παρουσίαν του.

Μικρὸν ὅμως μετὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀγαπητὴν αὐτῷ Σάμον, ἥτις ἀποκλεισθεῖσα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, καὶ μὴ θέλουσα νὰ κύψῃ ἐκ νέου ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, ἀνηγόρευσε τὸν Λυκοῦργον ἡγεμόνα ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑποθέσεων.

Τί νὰ κάμῃ, ὅμως ἀπέναντι τῆς ἀμειλίκτου διπλωματίας, ἥτις ἀποφασίσασα τὴν παραχώρησιν τῆς ἀηττήτου ταύτης νήσου εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐπέμενεν ἀσπλάγχνως ἐν τῇ ἀδίκῳ ἀποφάσει της, ἐναντίον τῶν πρὸς μετάπεισιν αὐτῆς

θερμῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ; Ν' ἀντιτάξῃ ματαίαν ἀντίστασιν;

Παρῃτήθη λοιπὸν καὶ ἀπῆλθε σπαραττόμενος καὶ ἀλγῶν, ἐκ τῆς χώρας τὴν ὁποίαν ἐδόξασε καὶ δι' ἧς ἐδοξάσθη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετέβη εἰς Τῆνον, ἔνθα διέμεινεν μέχρι τοῦ 1836· εἶτα δὲ εἰς Ἀθήνας.

Ὑπηρέτησεν ὡς σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας· μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, καθιδρυθείσης τῆς Γερουσίας, ἐγένετο Γερουσιαστής.

Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸν Μαΐον τοῦ 1850 ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ.

Γόνος δευτερότοκος τοῦ Ἀνδρέα Κουντουριώτου καὶ ἀδελφὸς τοῦ περιωνύμου Λαζάρου ὁ Γεώργιος, ἐγεννήθη κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1781 ἐν Ὕδρᾳ.

Ἡ ἐπικρατεστέρα ἰδέα περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς περικλεοῦς οἰκογενείας εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, εἶναι, ὅτι κατήγετο αὕτη ἐκ τῶν Κουτούρων τῆς Μεγαρίδος.

Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Λαζάρου ἐσημειώσαμέν τινα περὶ τῆς καταγωγῆς ὡς καὶ τῆς ἐπωνυμίας τῶν Κουτουριωτῶν. Ἐνταῦθα δὲ δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον ν' ἀναφέρωμεν, ὅ,τι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Λάζαρος ἠκούσθη πολλάκις μυκτηρίζων τὴν ἰδέαν ταύτην· ἐβεβαίου δὲ, ὅτι Κουντουριῶται ἐπωνομάσθησαν, οὐχὶ διότι κατήγοντο ἐκ τῶν Κουντούρων, ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ πάππος αὐτοῦ Χατζῆ Γεώργιος ἐπισκεφθεὶς τὴν κωμόπο-

λιν ταύτην, ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν ἐνδεδυμένος τὴν Κουντουριωτικὴν ἐνδυμασίαν.

Ὡς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λάζαρος, οὕτω καὶ ὁ Γεώργιος, ἀπεποιήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ὅτε ὅμως εἶδεν ἀνυψουμένην τὴν ἱερὰν τῆς ἐλευθερίας σημαίαν, τὸν δὲ λαὸν ὀργῶντα πρὸς τὴν πάλην· ἠσπάσθη καὶ οὗτος αὐτὴν μετὰ βαθείας πίστεως, καὶ συνεναύτισε τὴν τύχην αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Λάζαρος, μετὰ τῆς τύχης τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ διαπρέπουσαι ἐν Ὕδρᾳ οἰκογένειαι, ἐν αἷς ἐπρώτευεν ἡ τῶν Κουντουριωτῶν, ἐδίστασαν πρὶν ῥιφθῶσιν εἰς τὴν πάλην, δὲν ἔπραξαν δὲ τοῦτο, ἢ ἀφοῦ δημαγωγὸς τολμηρὸς, ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου, ἐξήγειρε τῇ 30 Μαρτίου τὸν λαὸν, ὅστις καθαιρέσας τότε τὸν διοικητὴν τῆς νήσου Νικόλαον Κοκοβίλαν, ἠνάγκασε τοὺς οὐδόλως ἀντιστάντας εἰς τὰς θελήσεις του προεστοὺς, νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς διοικητὴν τὸν ἀχαλίνωτον στασιάρχην.

Ἀλλ' ἡ δικτατωρία τοῦ Οἰκονόμου δὲν διήρκεσεν ἢ ὀλιγώτερον τοῦ μηνός. Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γεωργίου Σαχτούρη Ἀντωνίου Κριεζῆ, καὶ ἄλλων, καθῃρέθη ὁ παράτολμος οὗτος ἀνὴρ, ἐξωρίσθη καὶ μετά τινας μῆνας ἀπέθανε δολοφονηθείς. Ἀλλ' ἂν οἱ πρόκριτοι ἀπηλλάγησαν οὕτω τοῦ Οἰκονόμου δὲν ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπανάστασιν, πολλοῦ γε δεῖ.

Ὁ δισταγμὸς ὃν ἔδειξαν κατ' ἀρχὰς, ἐπήγασεν οὐχὶ ἐκ φιλαργυρίας, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἐξ ἀδιαφορίας πρὸς τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐκ τῆς βαθείας συνειδήσεως, ἣν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους εἶχον, τοῦ μεγέθους τοῦ ἔργου ὅπερ προέκειτο ν' ἀναλάβωσι, καὶ τῆς εὐθύνης ἣν ὑπὲρ πάντας τοὺς

ἄλλους ἔμελλον νὰ φέρωσι περὶ τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ. Ἅμα δὲ ὁ λαὸς ἀπέδειξεν ὅτι ὀργᾷ πρὸς τὸν ἀγῶνα, οἱ πρόκριτοι, καίτοι καθαιρέσαντες τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναλαβόντες πᾶσαν τὴν προτέραν ἐξουσίαν, δὲν ὀπισθοδρόμησαν, ἀλλὰ ἐνέμειναν μετὰ πάσης θυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως εἰς τὸ ἅπαξ ἀρξάμενον ἐπιχείρημα.

Ἀφηγηθέντες, ἔστω καὶ μονομερῶς, τὸν βίον τοῦ Λαζάρου, ἀπαλλαττόμεθα ἐν μέρει νὰ λεπτολογήσωμεν προκειμένου περὶ τοῦ Γεωργίου, καθόσον ὁ βίος τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν συνδέεται. Γνωστότατον ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν αὐτοῖς ἦτο μία, αἱ δὲ ἐπιθυμίαι καὶ θελήσεις ἀμφοτέρων συνεταυτίζοντο πάντοτε.

Περὶ τοῦ Λαζάρου ἐῤῥέθη ἤδη, ὅτι ἀπεποιήθη πάντοτε τὰ ὁποῖα τὸ ἔθνος τῷ προσέφερεν ἀξιώματα καὶ πρωτεῖα· οὔτε προεδρείας ἐν ταῖς συνελεύσεσιν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ, οὐδὲ στρατιωτικὰ ἢ ἄλλα πολιτικὰ ἀξιώματα. Ὁ Γεώργιος ὅμως ἐκλεχθεὶς παμψηφεὶ πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐδέχθη, τῇ συναινέσει πάντοτε τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τὴν λίαν σοβαρὰν εὐθύνην νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα.

«Πρὶν δ' ἐκλεχθῶσι παρὰ τῆς βουλῆς τῆς γ'. περιόδου, λέγει ὁ Τρικούπης, ὁ πρόεδρος, ὁ ἀντιπρόεδρος καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῆς, ἐψηφίσθησαν τὴν 3 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τὴν προσωρινὴν προεδρείαν τοῦ γεροντοτέρου τῶν βουλευτῶν, τὰ πέντε μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ, παψηφεὶ μὲν ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης ὁ καὶ πρόεδρος, καὶ ὁ Παναγιώτης Μπότασης ὁ καὶ ἀντιπρόεδρος· κατὰ πλειονοψηφίαν δὲ ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, ὁ Ἀναγνώστης Σπηλιωτάκης καὶ ὁ Κωλέττης».

Κοσμούμενος διὰ προσόντων ἐπιζήλων τὰ ὁποῖα ἐπέστε-

φεν ἡ ἀληθῶς εὐγενὴς χρῆσις τοῦ πλούτου τῆς εἰς ἣν ἀνῆκεν οἰκογενείας, τῆς ὁποίας αἱ χρηματικαὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους θυσίαι συνεποσώθησαν κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς εἰς δύο περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν, κατώρθωσε, τὴν, τόσον ἀναγκαίαν ἐν τῇ τρικυμιώδη ἐκείνῃ ἐποχῇ, παγίωσιν τῆς Κυβερνήσεως, δι' ἧς ἐπέβαλεν ὑπακοὴν εἰς τὰ ἀτίθασα στοιχεῖα, καὶ ἔδειξεν εἰς τὴν, πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἔχουσα τότε τὰ βλέμματα ἐστραμμένα, Εὐρώπην, ὅτε εἶνε ἱκανὴ, ἀφ' ἑαυτῆς νὰ κυβερνηθῇ. Ἐκυβέρνησε δὲ τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ὅτε ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς τοῦ ἔθνους διευθύνσεως τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης ἐκλήθη ἐπὶ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα. Διωρίσθη δὲ μέλος τοῦ Πανελληνίου καὶ Γερουσιαστής. Ὁ δὲ Ὄθων καὶ σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας ἠθέλησεν αὐτὸν, καὶ Γερουσιαστὴν μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν. Τὸ δὲ 1848 ἐγένετο καὶ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Παραιτηθεὶς μετά τινας μῆνας, ἐγένετο πρόεδρος τῆς Γερουσίας, καὶ ὡς τοιοῦτος διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου.

Ἀπέθανεν ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τὸ 1858.

Πένθος τριήμερον διετάχθη καθ' ὅλον τὸ κράτος διὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1858 βασιλικοῦ διατάγματος, ἐδωρήθη εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ὁ ἀπονεμηθεὶς αὐτῷ Μεγαλόσταυρος, ὡς διηνεκὲς δεῖγμα τῆς πρὸς τὸν διάσημον τοῦτον ἄνδρα ἰδιαζούσης ἡμῶν (τοῦ βασιλέως) ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, καὶ ὡς κειμήλιον, ἀνακαλοῦν εἰς

τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐξόχους αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις».

ΔΗΜΗΤ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Ἢ ΠΛΑΠΟΥΤΑΣ.

Ὁ διαπρέψας κατὰ τὸν ἀγῶνα στρατηγὸς οὗτος, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος, ἐγεννήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος.

Ἀπόγονος ἁρματωλῶν, καὶ υἱὸς τοῦ περιφήμου Κόλια Πλαπούτα, ὅστις ὅτε, Πετμεζαῖοι Κολοκατρωναῖοι Ἀναγνωσταρᾶς καὶ λοιποί, διεσκορπίζοντο ὑπὸ τῆς λυσσώδους τῶν Τούρκων καταδιώξεως, καὶ ἐζήτουν ἄσυλον, οἱ μὲν εἰς Μάνην, οἱ δὲ ἀλλαχοῦ, μόνος αὐτὸς κρυπτόμενος καὶ ἀναφαινόμενος, καταδιώκων καὶ καταδιωκόμενος, καὶ ὡς ἀτμὸς διαφεύγων πάντοτε τοὺς μαινομένους διώκτας του, δὲν ἐγκατέλειψε τὰ ὑπερήφανα τῆς πατρίδος του ὄρη, ἀλλ' ἐπέμενε μένων ἐπ' αὐτῶν ὡς ἔνοπλος διαμαρτύρησις, καὶ ὡς ἂν ζητῶν διὰ τῆς ἀστραπῆς τοῦ τυραννοκτόνου πυροβόλου του ν' ἀποδιώξῃ τὴν προαιώνιον ζοφερὰν νύκτα, ἐν ᾗ ἐφαίνετο καταδικασμένος νὰ μαρανθῇ καὶ θνήξῃ ὁ ἀληθὴς τοῦ Σωτῆρος πρόδρομος Ἑλληνισμός.

Σκῆμνος τοιούτου λέοντος ὁ Δημήτριος, δὲν ἠδύνατο νὰ συζήσῃ ἐν εἰρήνῃ—ἂν ἡ εἰρήνη μεταξὺ τυραννούντων καὶ τυραννουμένων εἶνε δυνατὴ—μετὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἅμα ἡλικιωθείς, ἔδραξε τὰ ὅπλα, καὶ ἄξιος ἀντικαταστάτης τοῦ γηράσαντος πλέον πατρός του, ἀνέβη τὰ ὄρη ἐκδικητὴς τῶν κατατεθλιμμένων συνεπαρχιτῶν του· δὲν κατήρχετο δὲ ἐξ αὐτῶν, ἢ ὅπως συμπλακῇ μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἰδίως

μετὰ τῶν μαστιζόντων τὴν Γόρτυνα ἐπιφόβων καὶ ἀγρίων Λαλαίων, οἵτινες εὗρον ἐν αὐτῷ τιμωρὸν ἀμείλικτον τῶν κακουργημάτων των.

Τοιοῦτον ἐπὶ πολλὰ ἔτη διήρχετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου βίον ἐπὶ τῶν ψυχρῶν ὀρέων τῆς εὐάνδρου Καρυταίνης. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ὁ Μαυρομιχάλης μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη κατήρχετο κατὰ τῶν Καλαμῶν ἐκ τῶν ἀδουλότων ὀρέων τῆς Μάνης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Μανιατῶν του, τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἡμέραν (ἦτο ἡ 22 Μαρτίου) καὶ ὁ Δημήτριος Πλαπούτας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γεωργίου, καὶ τῶν Δεληγιανναίων, ὕψωσεν ἐν Γόρτυνι τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ, καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἀρκετῶν ὁπλοφόρων, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ Τούρκων· διασκορπίζων δὲ ἄλλους ἐδῶ, ἀφοπλίζων ἄλλους ἐκεῖ, κατασφάζων τοὺς ἀνθισταμένους ἀλλοῦ, ἠνάγκασε τοὺς λοιποὺς νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ παλαιὸν φρούριον τῆς Καρυταίνης.

Ἔφθασεν ἐκεῖ τότε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ παρουσία τοῦ ὁποίου καὶ ἐνεθάῤῥυνε καὶ συνεκίνει καὶ ὅπλιζε τὰ πλήθη, ἀμέσως δὲ τότε ὁ μετριόφρων Πλαπούτας, ἐτέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μέλλοντος νὰ πρωταγωνιστήσῃ κατὰ τὸν μαρτυρικὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀνδρός, καὶ ἐζήτησε τὰς διαταγάς του, τὰς ὁποίας τότε μόνον ἐφαίνετο δεχόμενος ἀπροθύμως, ὅτε ἔβλεπεν αὐτὸν διατάττοντα ἄλλους νὰ ὁρμήσωσι κατὰ φονικωτέρου πυρός.

Κτυπᾶται τῇ 27 Ἀπριλίου παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀλφειοῦ, κατὰ τὴν ὁδὸν Καρυταίνης, μετὰ τῶν Τούρκων τοῦ Φαναρίου, καὶ ἀφοῦ φοβερὰς ἐπήνεγκε κατ' αὐτῶν ζημίας, φονεύσας περὶ τοὺς 250 ἐκτὸς τῶν πνιγέντων ἐν τῷ Ἀλ-

φειῷ, ἠνάγκασε τοὺς ἐναπομείναντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης, ὅπου καὶ τοὺς ἐπολιόρκησεν. Ῥίπτεται ὡς ἐμμανὴς τῇ 12 καὶ 13 Μαΐου ἐν Βαλτετσίῳ, ἔνθα ὁ περὶ τῶν ὅλων ἐῤῥίφθη κῦβος. Ἐκεῖ κατεκόπτετο λυσσωδῶς ἐπὶ 23 ὥρας (τόσον διήρκεσεν ἡ φοβερὰ αὕτη μάχη). Ὅτε δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐτράπησαν ἐμετρήθησαν δὲ οἱ νεκροὶ οὓς ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, οἱ πλείονες τούτων ἔκειντο ἐν ᾗ θέσει συνεπλάκη ὁ Πλαπούτας μετ' αὐτῶν.

Μετὰ τοῦτο, σπουδαίαν ὑπηρεσίαν ηὐτύχησε νὰ προσφέρῃ τῇ πατρίδι, εἰς κρίσιμον τῷόντι στιγμήν. Ἕτοιμοι νὰ διασκορπισθῶσιν, ὠχροί, ἀπηλπισμένοι, εὑρίσκοντο πρὸ τοῦ Λάλα οἱ ἀποπειραθέντες νὰ πολιορκήσωσι τοὺς ἀδαμάστους Λαλαίους, Ἕλληνες· δὲν συνεῖχον αὐτοὺς ἢ οἱ λόγοι, τὸ θάῤῥος, τὸ παράδειγμα, τοῦ μεγαλοψύχου Ἀνδρέα Μεταξᾶ, ὅτε ὁ, ἔν τινι μετὰ τῶν Λαλαίων συμπλοκῇ, συμβὰς θάνατος τοῦ Γεωργίου Πλαπούτα, ἀδελφοῦ τοῦ βιογραφουμένου, καὶ ἡ μετὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο διάλυσις τοῦ ὑπ' αὐτῶν σώματος κατέστησαν τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων ζοφερωτέραν.

Ἤρχισαν ἤδη νὰ διασκορπίζωνται ὅτε αἴφνης παρέστη ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὁ Πλαπούτας, καὶ ἀμέσως τὰ πράγματα μετεβλήθησαν.

Εὑρίσκετο οὗτος εἰς τὰ Τρίκορφα ἀπέναντι τῶν ἐν Τριπόλει Τούρκων, ὅτε ἐπληροφορήθη τὸν ἔνδοξον τοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, τὴν διάλυσιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν διοικουμένου σώματος, καὶ τὴν κρίσιμον θέσιν τῶν Ἑλλήνων. Ἀναθέσας τότε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ὑπ' αὐτῶν ὁπλοφόρων εἰς τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, ἐκίνησε πρὸς τὸ παρὰ τὸ Λάλα Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἀγνίζοντος εἰσέτι ἀδελφικοῦ

αἵματος, ὡρκίσθη νὰ καταστρέψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην φωλεὰν, τῆς ὁποίας καὶ τὸ ὄνομα (Λάλα) καὶ ἡ θέα ἐπλήρου καὶ φρίκης καὶ ἀγανακτήσεως τὴν καρδίαν παντὸς Ἕλληνος, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐξορμῶντες οἱ περιώνυμοι διὰ τὸ ἄγριον αἱμοβόρον καὶ μάχιμον τοῦ χαρακτῆρος των, κάτοικοι αὐτῆς, καὶ τάφους ἤνοιγον, καὶ ἐρείπια ἐσώρευον, καὶ διὰ πυρκαϊῶν διεσκέδαζον, πρὶν ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτὴν πλήρεις αἵματος καὶ λαφύρων.

Ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων ἀφίξεως τοῦ Πλαπούτα, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ᾽ ἣν ὁ Ἰουσοὺφ Πασσᾶς ἐπὶ κεφαλῆς 1500 πεζῶν καὶ ἱππέων, ἐκινήθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὀχυρωμένων ἐνθέσει τινὶ Ποῦσι κοινῶς καλουμένῃ· ἀλλ᾽ εὗρεν ἐκεῖ πῦρ φονικὸν, καθ᾽ οὗ προσέκοψεν ἡ ὁρμή του.

Γνωστὸν ὅτι ἐπανῆλθε κατῃσχυμμένος, ἀφοῦ πολλὴν εἰς τοὺς Κόρακας καὶ τὰ ὄρνεα ἐχορήγησε τροφήν. Ἀφηγήθημεν ἐν ὀλίγοις ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀνδρέα Μεταξᾶ τὰ περὶ τῆς μάχης ταύτης, ἥτις ὁμολογουμένως δὲν ἦτο πολὺ κατωτέρα κατὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐν Βαλτεστίῳ κερδιθείσης, καὶ μετὰ τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειψαν οἱ βάρβαροι τὸ Λάλα·

Ἤδη ὁ ὅρκος τοῦ Πλαπούτα ἐξεπληροῦτο. Πῦρ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας μέχρι τῆς ἄλλης ἀπετέφρου τὴν φοβερὰν ταύτην κωμόπολιν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως ἠκολούθησεν ὁ Πλαπούτας τὸν Κολοκοτρώνην ἐκστρατεύσαντα εἰς Π. Πάτρας, καὶ μετὰ τοῦ Γενναίου καὶ τοῦ Ἀποστόλη Κολοκοτρώνη, ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ἀχαΐαν. Ὅταν δὲ τῇ 26 Φεβρουαρίου, τρισχίλιοι Τοῦρκοι ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως

ταύτης, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐστρατοπεδευμένων Ἑλλήνων, εἶδον αἴφνης καὶ τὸν Πλαπούτα ὡρμῶντα κατ' αὐτῶν.

Συμπλοκὴ λυσσώδης πολύωρος, πρὸς ἣν ἔθεσαν τέρμα τὰ σκότη τῆς νυκτὸς, ἠνάγκασε τοὺς δεκατισθέντας Τούρκους νὰ ἐπανέλθωσιν ὠχροὶ εἰς τὸ φρούριον.

Ἡ ἀνδρεία λοιπὸν τοῦ Πλαπούτα καὶ τῶν ἄλλων, ἤρχισεν ἤδη καὶ ἐνταῦθα νὰ δίδῃ μαθήματα αἱματώδη καὶ κατὰ τῶν ἐν Π. Πάτραις Τούρκων, οἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον ἀποθρασυνθῇ. Ἡ μάχη αὕτη ὡς καὶ ἡ κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν συναφθεῖσα, καθ' ἣν ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ νεαρὸς Γενναῖος ἔφθασαν μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς πόλεως, σκορπίζοντες καὶ σφάζοντες Τούρκους, ἦσαν τὸ προανάκρουσμα τῆς κατὰ τὴν 9 Μαρτίου συναφθείσης αἱματηρᾶς μάχης κατὰ 12 χιλιάδων Τούρκων, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Χασᾶν Πασσᾶ κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν ἠρίστευσεν ὁ Πλαπούτας, σφάξας ἰδιοχείρως τὸν Κεχαγιᾶ τοῦ πασσᾶ τούτου, ὅστις μετὰ δεκαεπτὰ ἄλλων κατέφυγεν εἰς λινόν τινα ὅπως σωθῇ. Μετὰ τὴν κρίσιμον ταύτην μάχην, καθ' ἣν ἔπεσον τριακόσιοι, καὶ διπλάσιοι ἐπληγώθησαν ἐκ τῶν Τούρκων, δὲν ἐτόλμησαν πλέον οὗτοι ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως.

Νέοι ὅμως κίνδυνοι φοβερώτεροι τῶν μέχρι τοῦδε ἀπειλησάντων τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐπέτρεψαν τῷ Πλαπούτα ὀλίγην ἄνεσιν, τῆς ὁποίας μετὰ τόσους ἀγῶνας εἶχεν ἀνάγκην.

Τριάκοντα πέντε περίπου χιλιάδες, ὑπὸ τοῦ Δράμαλη ἀγόμενοι, ἐβάδιζον κατὰ τῆς Τριπόλεως. Ἐνῷ δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν οὐδὲν νὰ παρεμβάλλῃ πρόσκομμα κατὰ τῆς θριαμ-

βευτικῆς πορείας των, ὁ Πλαπούτας πρῶτος ἐκίνησε μετὰ χιλίων διακοσίων Καρυτινῶν πρὸς συνάντησιν τοῦ ὡς ἀκαταμαχήτου θεωρουμένου τούτου ἐχθροῦ. Βαδίζων πρὸς τὴν Ἀκροκόρινθον εἶχε φθάσει εἰς τὸ χωρίον Σάγκα· προπορευόμενος δὲ πάντοτε τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀκολουθούμενος ἢ ὑπὸ δύο ὁπλοφόρων Μαστρογεώργη καὶ Ν. Μπούκουρα καλουμένων, συνηντήθη μετὰ δύο Τούρκων ἱππέων, καθ' ὧν ξιφουλκήσας, ὥρμησεν ἀκράτητος.

Ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοῦ συμπλακέντες ἱππεῖς, ἦσαν σπαθισταὶ ἐπιτήδειοι· τὸ δὲ ξῖφος του συνετρίβη. Πληγὴν πρώτην λαμβάνει τότε· δευτέραν καὶ τρίτην δύσκολον ἦτο νὰ ἀποφύγῃ· τὰ ὡς ἀστραπὴ λάμποντα, καὶ ὡς αὐτὴ ταχυκίνητα ξίφη τῶν φοβερῶν ἱππέων, ἤνοιγον ἤδη τάφον εἰς ὕπαρξιν τόσον διὰ τὴν πατρίδα, καὶ κατ' ἐκείνην μάλιστα τὴν εποχὴν, πολύτιμον· ὅτε δύο πυροβολισμοὶ ἐξήπλωσαν νεκροὺς τοὺς Τούρκους ἱππεῖς. Ὁ Μπούκουρας καὶ ὁ Μαστρογεώργης ἔσωσαν τὸν στρατηγόν.

Ὁ Πλαπούτας ἀπέστειλε μετὰ τοῦτο τὸ τεθλασμένον ξίφος του εἰς τὴν Γερουσίαν παρ' ἧς ἔλαβε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν. «Τὸ εἰς δύο τεθλασμένον ξίφος σου ἐλάβομεν· ἐπληροφορήθημεν καὶ ὅτι ἐπληγώθης ἐπιπολαίως εἰς τὸ πρόσωπον. Τοιαῦται πληγαὶ προσθέττουσι λάμψιν εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν ἥτις σὲ περικαλύπτει». Λέξεις πολλαὶ καὶ καλαὶ καὶ ἀληθεῖς καὶ πρέπουσαι ἦσαν αὗται, ἀλλ' ὅλαι ὁμοῦ δὲν ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσιν ἓν ξίφος, τοῦ ὁποίου τόσην ἀνάγκην εἶχε τότε ὁ στρατηγός. « Ἡ Γερουσία λέγει ὁ Σπηλιάδης ἐχρεώστει βέβαια νὰ τὸν στείλῃ ἄλλο ξίφος καλλήτερον, ἀλλ' ἠδύνατο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ὅτε ἡ Τροπολιτσᾶ ἦτον ἐ-

ρημος, νὰ εὕρῃ ξίφος; Πλὴν καὶ ζητοῦντα πυριτόβολα, «*δὲν εἴχομεν τοῦ λέγει, κατὰ τὸ παρὸν νὰ σὲ στέλωμεν, διότι στερούμεθα μολύβδου*» καὶ τοῦτο ἦτο βέβαια τὸ μέγα δυστύχημα».

Δὲν θὰ καταννικηθῶσιν ὅμως ἀπὸ τὰς ἐκ τῶν πραγμάτων δυσχερείας οἱ μέλλοντες μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ καταισχύνωσι τὸν ἀήττητον ἤδη νομιζόμενον Δράμαλην. Πολεμοφόδια ἔχουσιν οἱ ἐχθροί· θὰ λάβωσιν ἐξ αὐτῶν ὁ Πλαπούτας. Οἱ τολμήσαντες νὰ διακόψωσι τὴν πρὸς τὸ Χορβάτι πορείαν, τολμηροὶ Τοῦρκοι ἱππεῖς, ἐνῷ πληροῦσι διὰ τῆς σφαγῆς των τὰ ἐπίχειρα τῆς θρασύτητός των, ἐλαττοῦσιν ἐν μέρει καὶ τὰς στερήσεις τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγας ἡμέρας καλῶς ἔμελλον νὰ ἐφοδιάσωσιν οἱ παρὰ τὴν Ἀκωβαν προσβαλόντες αὐτὸν τρισχίλιοι πεζοί τε καὶ ἱππεῖς. Τῷ ὄντι συμπλακεὶς μετὰ τούτων ἐκεῖ τοὺς διεσκόρπισε μετὰ μάχην σφοδράν, καθ' ἣν ἔπεσον πλείονες τῶν 150. Προσβληθεὶς δὲ τῇ ἐπιούσῃ ὑπὸ δυνάμεων ἀνωτέρων ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἔδειξεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὅτι σκοπὸν δὲν εἶχε νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ.

Ἀλλ' ἡ πεισματωδεστέρα καὶ σπουδαιοτέρα διὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ἐκ τῶν μαχῶν τὰς ὁποίας συνῆψε κατὰ τῶν Τούρκων τότε, εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν ἐπὶ κεφαλῆς μόνον ὀκτακοσίων, ἀπέκρουσε τὰς ἀπηλπισμένας ἐφόδους τετρακισχιλίων ἱππέων, οἵτινες μετέβαινον εἰς Ἄργος, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πολιορκούντων τὸ ἐκεῖ φρούριον. Κατώρθωσε δὲ οὐχὶ μόνον νὰ παρακωλύσῃ τὴν φάλαγγα ταύτην, ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τῶν ἐν Ἄργει πολιορκητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ διασκορπίσῃ καὶ καταφθείρῃ ταύτην, καὶ οὕτω χορηγήσῃ καιρὸν καὶ τόπον

εἰς τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἐξέλθωσι τοῦ ἀχρήστου πλέον καταστάντος εἰς τοὺς Ἕλληνας φρουρίου, καὶ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν πολεμούντων ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ τοὺς Τούρκους.

Δὲν ἔπαυσε δὲ τιτανομαχῶν, ἢ μέχρι τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη, μετὰ τὴν ὁποίαν τῷ ἐδόθη παρὰ τῆς Γερουσίας, ὁ βαθμὸς τοῦ στρατηγοῦ.

Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐξετραχηλίσθησαν εἰς ἀσχημίας καὶ εἰς ἄδοξον πάλην ῥιφθέντες κατέκοπτον ἀλλήλους, δὲν ἠδύνατο καὶ ὁ Πλαπούτας νὰ μείνῃ ἐντελῶς ἀπαθής.

Ἀλλ' ἀφῶμεν αὐτόν, ὅπως τὸν ἐπανεύρωμεν βαδίζοντα κατὰ τοῦ Ἰμβραήμη, καὶ κατατρώγοντα τὰ ἀποστήματα ὅπως φθάσῃ εἰς Μανιάκι, ἔνθα ὁ ἀτρόμητος Ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, ἀλληλοκτονούμενος, τῇ 20 Μαΐου, ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας μετὰ τοῦ Ἰμβραήμη, ὕψωνεν ἐκεῖ τὴν ἀθάνατον προτομήν του· καὶ ἂς θλιβῶμεν μετ' αὐτοῦ, μὴ προφθάσαντος νὰ συμπολεμήσῃ, καὶ συζήσῃ ἢ συναποθάνῃ, μετὰ τοῦ νέου τούτου Λεωνίδα.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θέλων καὶ ἡ σταγὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος ν' ἀνταλλάσηται διὰ ποταμῶν ἢ δυνατόν, τουρκικοῦ, δὲν ἐπέτρεπε παρακεκινδυνευμένας ἐφόδους· εἶχε δὲ διατάξει ν' ἀποφεύγωσι καὶ τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας.

Πόσον δύσκολον ὅμως ἦτο εἰς τὸν ὁρμητικὸν Πλαπούταν ὅπως συνειθίσῃ νὰ φείδηται ἑαυτοῦ!

Εὑρίσκετο ἐστρατοπεδευμένος εἰς Βαλτέτσι ἐπὶ κεφαλῆς σώματος σφριγῶντος νὰ ῥιφθῇ κατὰ τῶν Τούρκων, ὅτε ὁ Γενναῖος ἐπάλαιε, κατὰ τῶν φαλάγγων τοῦ Ἰμβραήμη, εἰς τὴν ἐπάνω Χρέπαν. Κινηθεὶς δ' ἐκεῖθεν ὁ Πλαπούτας πρὸς

ἐπικουρίαν τῶν μαχομένων, καὶ συμπλακεὶς καθ' ὁδὸν μετὰ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, ἠναγκάσθη μετὰ πάλην μανιώδη ὅπως μὴ ἀπειθήση εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, νὰ ὑποχωρήσῃ· ἀλλ' ὁ Ἀφρικανὸς κατακτητὴς ἤρχισε νὰ τρομάζῃ συλλογιζόμενος διὰ πόσης φθορᾶς ἀγοράζει τοιαύτας ὑποχωρήσεις. Ὁ Γέρος εἶχε καλῶς ἐκλέξει τὸ ὁποῖον κατὰ τοῦ Ἰμβραήμη ἐφήρμοζε πολεμικόν του σύστημα.

Τοιουτοτρόπως ἐξηκολούθει ὁ Πλαπούτας νὰ μάχηται κατὰ τῶν Ἀράβων μέχρι τῆς παντελοῦς ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἀποπομπῆς των.

Ἦλθεν ὁ Κυβερνήτης καὶ τὰ ἀγενῆ καὶ ἄνανδρα πάθη ἤρχισαν ἀφ' ἧς ἐπάτισε τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, νὰ σκάπτωσι τὸν τάφον του. Ἀλλὰ τὸν Πλαπούταν κατεσπάραξε τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ εὐγενοῦς θύματος.

Συνώδευσεν ἐν τοσούτῳ τὸν Ὄθωνα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Μονάχου, ἔνθα μετέβη ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τούτῳ σταλείσης πρεσβείας. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμπόδισε τοὺς περὶ τὸν βασιλέα εὐγενεῖς Βαυαροὺς νὰ ὠρεχθῶσι τῆς κεφαλῆς του. Εὐτυχῶς πολὺ ταχέως ἐννόησαν οἱ μωροὶ οὗτοι αἱμοβόροι, ὅτι καὶ μία θρὶξ ταύτης ἐγγιζομένη, θ' ἀπέπεμπε κεραυνὸν, ὅστις θὰ μετέβαλεν εἰς θρύμματα, ἂν ὄχι ἄλλο, τοὐλάχιστον τὰς ἑαυτῶν σεβαστὰς κορυφάς.

Δὲν ἔζησεν ἢ ὅπως ἴδῃ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ ἐκ Βαυαρίας συρφετοῦ τούτου. Ἀπέθανε μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843.

Φιλόπατρις, ὑψηλόφρων, ἀνδρεῖος, ἐῤῥίφθη ἐν τῇ ὁποίᾳ μετὰ τῶν ἐφαμίλλων αὐτῷ ἧναψε φοβερᾷ πυρκαϊᾷ, καὶ δὲν ἔπαυσε λαμποκοπῶν καὶ ὀρχούμενος ἐν αὐτῇ, ἢ ὅτε ἔσβεσαν

νὰ σβέσωσι ταύτην οἱ δεσπόται τῆς γῆς, φοβούμενοι μὴ, ἡ ἐκ ταύτης μεταδοθεῖσα ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἐλευθέρων τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν φλὸξ, ὑλικωτέραν λαβοῦσα ὑπόστασιν, ἀπετεφρώσῃ τὰ σεσηπῶτα ἱδρύματα, ὑπὲρ τῆς στερεώσεως τῶν ὁποίων πολὺ τότε δὲν εἶχον ἀπελπισθῆ, καὶ ἐφ' ὧν καθήμενοι, ὑπέγραφον καταχθονίους συνθήκας, τῆς ὁποίας φαλακροὶ συνέτατοι ὑπουργοὶ, βυθίζοντες ἀπανθρώπως τὸν κάλαμον εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀσπαίροντος Ἑλληνισμοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΗΣ.

Ἐξ οἰκογενείας ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς εἷλκε τὸ γένος ὁ Γεώργιος Σισίνης. Υἱὸς τοῦ, μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐν τῷ τόπῳ ἐξασκοῦντος, Χρυσάνθου Σισίνη, καὶ τῆς Βικτωρίας, ἐγεννήθη ἐν Πύργῳ κατὰ τὸ ἔτος 1766.

Διδαχθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὑπὸ διδασκάλων ἱκανῶν καὶ πεπαιδευμένων, καὶ κλῆσιν πρὸς τὴν μάθησιν ἔχων πολλὴν, διεκρίθη πολὺ ἐνωρὶς διά τε τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν του· ἕνεκα δὲ τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων προσόντων αὐτοῦ, ἀνεδείχθη προεστὼς τῆς ἐν ᾗ ἐγεννήθη ἐπαρχίας, καί τοι νεώτατος ὤν.

Πλούσιος δὲ καὶ ἰσχυρὸς, δι' οὐδὲν ἄλλο μετεχειρίζετο τὰ πλούτη καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἢ ὅπως προστατεύῃ τοὺς πάσχοντας καὶ καταπιεζομένους· ἡ χήρα καὶ τὸ ὀρφανὸν εὕρισκον ἐν τῷ Γεωργίῳ Σισίνῃ εὐεργέτην ἀείποτε πρόθυμον, καὶ ἀντιλήπτορα συμπαθῆ.

Αἱ εὐχαί, τὰ ἐγκώμια, τὰ δάκρυα, τῶν εὐγνωμονούντων, ἔπρεπε νὰ καταστήσωσι τὸν ἄνδρα τοῦτον εὐτυχῆ. Ἦτο ἐν τούτοις δυστυχὴς καὶ τεθλιμμένος πάντοτε, διότι ἔβλεπε τὴν πατρίδα του πάσχουσαν, καὶ τυραννουμένην· ὑποκειμένην δὲ εἰς τὸ αὐθαίρετον τοῦ Κορανίου τὴν παλαί ποτε ἡγεμονίδα τοῦ κόσμου καὶ μητέρα τῶν φώτων.

Ὅτε ὅμως κατὰ τὸ ἔτος 1819 ἐγένοντο εἰς αὐτὸν γνωσταὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν Φιλικῶν, εἰς τὴν χορείαν τῶν ὁποίων ἐτάχθη, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ἀναγεννώμενον· τὸ μειδίαμα ἐπανεφάνη ἐπὶ τὰ χείλη του, καὶ τὸν μαρασμὸν διεδέχθη ἡ ζωηρότης· πλήρης δὲ τόλμης καὶ πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐπιτυχίας του εἰς ὃν ἀφιερώθη σκοποῦ, ἤρχισεν, ἀπόστολος φλογερὸς τῶν μυστηρίων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, νὰ ἐργάζηται ἀόκνως ὑπὲρ τῆς διαδόσεως αὐτῶν, μηδ' ἐκ τῶν κινδύνων πτοούμενος, μηδ' ἐκ τῶν ἐμποδίων ἀποθαῤῥυνόμενος.

Ὅτε δὲ ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα σημεῖα δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν αὐτῆς, προσεκάλεσε τὸν Σισίνην ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Τρίπολιν ὡς ὅμηρος· οὐδόλως ἐδίστασε νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν ἕδραν τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως ὅπως μὴ αὐξήσῃ τὰς ὑπονοίας τῶν Τούρκων· ἀλλ' ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, μαθὼν τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἐγκαίρως ἀπὸ τοῦ νὰ πορευθῇ πρὸς τὸ δεσμωτήριον καὶ θυσιασθῇ ἀνωφελῶς, καθ' ὃν χρόνον ἡ πατρίς, εἶχεν ἀνάγκην τοῦ ἰσχυροῦ βραχίονός του.

Πρὶν ἢ κατασταθῇ εἰσέτι γενικὴ ἡ κατὰ τῶν Τούρκων πάλη, ὁ Σισίνης εἶχε ξιφουλκίσῃ, καὶ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀλίγων γενναίων ἀνδρῶν, κατεκόπτετο μὲ τοὺς Τούρκους τῆς

16

Γαστούνης· ἤθελε δὲ ἀναγκάσει τούτους νὰ παραδοθῶσιν, ἂν μὴ ἔσπευδον εἰς βοήθειαν αὐτῶν οἱ Λαλαῖοι. Καὶ ἠναγκάσθη μὲν τότε νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Μανωλάδαν, ἀλλ' ὀλίγον βραδύτερον ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων Κεφαλλήνων καὶ ἄλλων τινων ὥρμησε κατὰ τῶν Λαλαίων, οἵτινες καταστενοχωρηθέντες καὶ ἀποκλεισθέντες πανταχόθεν, «ἀπέστειλαν ὡς λέγει ὁ Γερμανὸς διὰ νυκτὸς ἄνθρωπον μὲ γράμματα, πρὸς τὸν ἐν Πάτραις Ἰσοὺφ Πασᾶν, παρακαλοῦντες τον νὰ ὑπάγῃ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ, διὰ νὰ μεταβῶσι μὲ τὰς φαμίλιας των εἰς Πάτρας, ὅπου ἔχοντες ἐν ἀσφαλείᾳ τὰς φαμίλιας των, νὰ ἐξέρχωνται ἐλευθέρως νὰ πολεμῶσι τοὺς Ἕλληνας. . . . Ἐκίνησε λοιπὸν ὁ Ἰσοὺφ Πασᾶς καὶ ἔφθασεν εἰς τοῦ Λάλα τῇ ιά. Ἰουνίου ἀνεπειρέαστος, ἐπειδὴ δὲν προκατέλαβον οἱ πολιορκηταὶ Ἕλληνες τὰς ἔμπροσθεν θέσεις. Τῇ δὲ ιγ'. ἐστράτευσε μὲ ὅλους τοὺς Λαλαίους ἐναντίον τῶν πολιορκητῶν, οἵτινες συσσωματωθέντες εἰς τόπον λεγόμενον Ποῦσι, ὠχυρώθησαν καὶ ἤρχισεν ὁ πόλεμος πεισματώδης καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν ἀπὸ πρωΐας μέχρι τοῦ ἑσπέρας· πολλάκις ὥρμησε τὸ ἱππικὸν τῶν ἐχθρῶν πανταχόθεν, διὰ νὰ βάλῃ εἰς ταραχὴν τοὺς Ἕλληνας, πλὴν ἀντέκρουσαν γενναίως· μόνοι οἱ Φαναρῖται ἄφησαν τὴν θέσιν τους, καὶ ἔφυγον, καὶ διὰ τοῦτο ἐφονεύθησαν φεύγοντες ὑπὲρ τοὺς 20· οἱ δὲ λοιποὶ ἔδειξαν ἀνδρείαν ἀξίαν λόγου, καὶ μάλιστα οἱ Κεφαλληναῖοι μὲ τὰ κανόνια ἐπροξένησαν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς, οἵτινες ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Λάλα κατῃσχυμένοι, μὲ τὸ νὰ ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὀλίγιστοι».

Μετὰ τὴν ἧτταν των λοιπὸν ταύτην οἱ Λαλαῖοι, οὐχὶ μόνον δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων

προσβολὴν, ἀλλὰ παθόντες Σισινοφοβίαν οἱ τέως ἀήττητοι καὶ φοβεροὶ οὗτοι ἐξωμόται Τοῦρκοι, ἔφυγον ἅπαντες, μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων αὐτῶν διὰ τοῦ πεδινοῦ δρόμου Πύργου, καὶ Γαστούνης, ὅθεν δὲν ὑπόπτευον προσβολὰς ἀπὸ μέρους τῶν Ἑλλήνων· πυρπωλοῦντες δὲ τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν δρόμον των ἀπήντων χωρία, ἀφίχθησαν εἰς Πάτρας χωρὶς νὰ παρενοχληθῶσιν ὑφ' οὐδενός.

Καὶ ὥρμησε μὲν κατόπιν αὐτῶν ὁ Σισίνης, μὴ προφθάσας ὅμως νὰ παρεμποδίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ βαδίσωσι πρὸς τὰς Πάτρας καὶ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως ταύτης. ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ἐκείνου, καὶ πρὸς τοῦτο ἐτοποθετήθη εἰς τὸ μετόχι τοῦ α'Ομπλοῦ, ἐξ οὗ ὅπως μετατοπίσωσιν αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι, ἐδέησε νὰ ὁρμήσωσι κατ' αὐτοῦ πανστρατιᾷ, καὶ νὰ πέσωσιν ὄχι ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν. Ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος ὁ Σισίνης τότε· ἐξῆλθεν ἐκ τῆς μάχης ἡμικεκαυμένος καὶ αἱματόφυρτος·

Κατεδιώχθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὡς συμμεριζόμενος τὰς ἀρχὰς τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς, καὶ τολμήσας νὰ ὑποστηρίξῃ ταύτας καὶ διὰ τῶν ὅπλων.

Πολλὰ ἔπαθε τότε ὁ Σισίνης. Κατεδιώχθη, ἐφυλακίσθη ἐν Ὕδρᾳ μετὰ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Χρυσάνθου, καὶ ἀπώλεσεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν περιουσίαν του, διαρπαγεῖσαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Γούρα.

Τὰ παθήματα ὅμως ταῦτα δὲν ἴσχυσαν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ μειώσωσι τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἀκαταδαμάστου καὶ μεγαλόφρονος τούτου ἀνδρός. Ἀπε-

δείχθη δὲ τοῦτο ὅτε ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμβραήμη ἐχορηγήθη αὐτῷ ἡ ἐλευθερία· τεθεὶς τότε ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐπολέμει λυσσωδῶς τὸν ἐπίφοβον τοῦτον κατακτητήν.

Ἡ ἐν Ἄστρει Ἐθνοσυνέλευσις διώρισε καὶ τὸν Γεώργιον Σισίνην μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἧς ἡ προεδρεία ἐδόθη τῷ Ζαήμη. Βραδύτερον δὲ συνελθούσης τῆς αὐτῆς ταύτης Ἐθνοσυνελεύσεως ἐν Τροιζῆνι, ἐξελέγη ὁμοθύμως πρόεδρος αὐτῆς· ἐδικαίωσε δὲ διὰ τῆς συνετῆς καὶ συμβιβαστικῆς συμπεριφορᾶς του τὰς προσδοκίας τῶν ἀναβιβασάντων αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἕδρας.

Ἠγάπησεν ὑπηρέτησε καὶ ὑπεστήριξε τὸν Καποδίστριαν κατ' ἀρχὰς τῆς ἐλεύσεώς του, καὶ ἠγαπήθη παρ' αὐτοῦ, παρ' οὗ καὶ διωρίσθη μέλος τοῦ Πανελληνίου.

Ἀλλ' ὁ ζῆλος μετὰ τοῦ ὁποίου ὑπηρέτει τὸν, ὡς σωτῆρα τῆς πατρίδος ὑπὸ πάντων σχεδὸν θεωρούμενον Κυβερνήτην, ἤρξατο βαθμηδὸν μειούμενος, μέχρις οὗ μῖσος βαθὺ διεδέχθη τὸ τῆς ἀγάπης αἴσθημα.

Ἡ πρώτη αἰτία τῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν ψυχρότητος, χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου ὁ Καποδίστριας, ἀπέῤῥιψε μετὰ περιφρονήσεως τὸν τίτλον «Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας» καὶ ἀπεδέχθη τὸν, διὰ τὰς ἀκοὰς τοῦ Σισίνη καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ, κακόηχον ἐκεῖνον «Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος».

Ἐπουσιώδης καὶ μηδαμινὴ φαίνεται εἰς τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητήν, ἡ ἀφορμὴ αὕτη τῆς ἔχθρας τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν· ὁ μὴ ἐγνοῶν ὅμως ὅτι πολλάκις οἱ τύποι διασώζουσι τὴν οὐσίαν, καὶ ὅτι ὁ ἀποφεύγων νὰ ὀνομάσῃ τὸ πρᾶγμα ἢ λησμονῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὀλίγην πρὸς τὸ πρᾶγμα

τρέφει συμπάθειαν, θέλει δικαιώσει τὸν Σισίνην, πιστεύσαντα ὅτι καὶ εἰς τοῦτο διεῖδε τάσεις ἄλλας, παρὰ τὰς ὁποίας προσεδόκα παρὰ τοῦ Καποδιστρίου.

Ἀλλ' ἂν καὶ ἐτάχθη εἰς τὰς φάλαγγας τῶν ἐχθρῶν τοῦ Κυβερνήτου ἕνεκα τῶν ἄκρως φιλελευθέρων καὶ καθαρῶς Ἑλληνικῶν ἀρχῶν αὐτοῦ· οὐδέποτε ὅμως παρεξετράπη εἰς πράξεις ἀναξίας ἑαυτοῦ, οὐδ' ἐπεδοκίμαζε τὴν διαγωγὴν ἐκείνων, οἵτινες ὑπείκοντες εἰς τὰ ἀγενῆ πάθη των, ὤθουν ἀσπλάγχνως μέχρι τῆς ἐνόπλου βίας, καὶ ἐξετραχηλίζοντο εἰς ὕβρεις καὶ συκοφαντίας, κατὰ τοῦ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀξίου σεβασμοῦ, καὶ ἀνωτέρου πάσης διαβολῆς ἐξόχου τούτου πολιτικοῦ. Γέρων ἄλλως τε καὶ φιλάσθενος ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἔνθα καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

Ἦτο ἡ 27 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1829.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

Εἰς Περραιβείαν τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸ 1872 ἐγεννήθη ὁ Χριστόφορος Περραιβός, ἐκεῖ δὲ καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα μαθήματα.

Συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ῥήγα εἰς Βουκουρέστιον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1793, ἐγένετο ὀπαδὸς αὐτοῦ· ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ' ἐκείνης οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλειψε τὸν μεγαλεπήβολον ἀρχηγόν του.

Ὅτε ἡ προδοσία ὡδήγησε τὴν Αὐστριακὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν ἐν μέρει ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας, ἥτις ὑπὸ τοῦ

Ρήγα ἐτεκταίνετο κατὰ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, συνελήφθη μετὰ τούτου καὶ ὁ Περραιβός. Εὐτυχῶς ὅμως δὲν ὑπέστη τὸ ἔσχατον μαρτύριον, ὡς ὁ ἀρχηγὸς καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ, διότι ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐστρίας εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Ρήγα, ὅτι ὑπάγει εἰς Παυίαν ὅπως σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν, καὶ ὅτι κατὰ σύμπτωσιν γνωρισθέντες ὡς συμπατριῶται, συνοδοιπόρισαν ἐκ Βιέννης μέχρι Τεργέστης, δοῦσα πίστην ἀπέλυσεν αὐτόν.

Ἀλλ' οὐδ' ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπαλλαγήν του, ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐν Τεργέστῃ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Γαλλίας πρόξενος ὁ εὐχάριστως ἀναλαμβάνων ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν πάντα ἐλευθερόφρωνα, ὑπέδειξεν αὐτῷ ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο τότε νὰ πράξῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, κατὰ τῆς φοβερᾶς Αὐστριακῆς ἀστυνομίας, ἥτις οὐχὶ τὴν ἔκφρασιν ἐλευθέρων ἰδεῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν θέαν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νέων δημοκρατικῶν φρονημάτων.

Συντετριμμένος λοιπὸν καὶ μὲ καρδίαν αἱμάσσουσαν, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Τεργέστης πρὸς ἀναζήτησιν γωνίας γῆς ἐλευθέρας, ἔνθα ἡ ἐξωτερίκευσις τῆς διανοίας νὰ μὴ τιμωρεῖται ὡς ἔγκλημα. Ἐνόμισεν ὁ φλογερὸς νεανίας ὅτι ἐν τῇ δημοκρατουμένῃ τότε Κερκύρᾳ εὗρεν ὅ,τι ἐπόθει· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν, μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Γάλλων, τὸ Ῥωσσικὸν κνοῦτον θὰ ἔτρεπεν αὐτὸν εἰς φυγὴν ἄν, ὁ ἐν Κερκύρᾳ Ῥωσσικὸς πράκτωρ Ἐλευθέριος Μπενάκης ἐκ Καλαμῶν, καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ῥώσσου ναυάρχου Γεώργιος Παλατῖνος Κεφαλὴν, μὴ κατώρθουν, οὐ μόνον ν' ἀπαλλαγῇ πάσης καταδιώξεως, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου νὰ τιμηθῇ ὡς ἀφο-

σιωμένος δῆθεν εἰς τὸ Ρωσσικὸν κράτος. Μέχρι τοῦ ἔτους 1817 διέμενεν ἐν Κερκύρᾳ.

Ἀπελθὼν δ' ἐντεῦθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου εἰς Πετρούπολιν δι' ὑποθέσεις, καὶ διελθὼν διὰ τῆς Ὀδησσοῦ, συνηντήθη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας Σκουφᾶ, Ἀναγνωστοπούλου Τσακάλωφ καὶ Κομιζοπούλου. Ἐκ πρώτης δὲ ὄψεως ἐκέρδισε τὴν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην, αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδόλως ἐδίστασαν οἱ περιεσκεμμένοι καὶ ἐξ ἀνάγκης φιλύποπτοι οὗτοι ἄνδρες, ν' ἀποκαλύψωσιν αὐτῷ ἀμέσως καὶ ἀνεπιφυλάκτως τὰ κινδυνώδη μὲν ἀλλὰ καὶ μεγαλεπήβολα σχέδιά των. Αἱ μεγάλαι ψυχαί, ἂν εὐτυχήσωσι νὰ συναντηθῶσι συνεννοοῦνται εὐκόλως.

Ἔξαλλος ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου ἐδέχθη ὁ ἀληθῶς φιλόπατρις καὶ φιλοκίνδυνος Περραιβός, τὸ μυστήριον τῆς κατηχήσεως, καὶ προσέφερεν... ὅ,τι εἶχεν, προσέφερεν ἓν Φλωρίον.

Ἀνυπόμονος δὲ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας, ὅπως μεταδώσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν πῦρ, καὶ προπαρασκευάσῃ τὰ πνεύματα· ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ρωσσίας καὶ κατέβη ταχὺς εἰς Μάνην, ἔνθα κατώρθωσεν οὐ μόνον νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς ἐν διχονοίᾳ διατελοῦντας προκρίτους τῆς μικρᾶς ἀλλ' ἡρωϊκῆς ταύτης ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἀξίους νὰ δεχθῶσι μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ Περραιβοῦ μαθὼν ὁ πρό τινος ἀναδεχθεὶς τὴν διοίκησιν τῆς Ἑταιρίας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔγραψεν αὐτῷ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1820 ἐπιστολὴν ἐκ Πετρουπόλεως, δι' ἧς ἐπῄνει αὐτὸν διὰ τὸν ζῆλον του, καὶ

τὸν ἐνεθάῤῥυνεν ὅπως « μὴ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνεργῇ, νὰ προετοιμάζῃ, καὶ ἄς μὴ διστάζῃ κατὰ τὸ παραμικρόν»· τὸν διέτατε δὲ, νὰ συνακούηται μετὰ τοῦ Πετρόμπεη, νὰ συσκέπτηται μετ' αὐτοῦ, νὰ τὸν ἐνθαῤῥύνῃ, καὶ νὰ συμπράττῃ».

Μικρὸν μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις πεσθεὶς δυστυχῶς εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Δικαίου καὶ ἄλλων, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς μάτην ὁ Περῤαιβὸς τὴν ἐναντίαν ὑποστηρίξας γνώμην καὶ κυρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τὴν ὁποίαν ἐπέταττεν ἡ ἔλλειψις τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ἀναγκαίων, προσεπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν γνώμην του ταύτην καὶ διὰ τῆς ἀκαταμαχήτου λογικῆς τῶν πραγμάτων. Αἱ γνῶμαι, αἱ συμβουλαί του, ἀπόῤῥοια οὖσαι λεπτομεροῦς τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως, οὐδόλως ἐβάρυνον ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ὑψηλάντου.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρίας ἐξέλαβεν ὡς δειλίαν τὰς συμβουλὰς τῆς φρονήσεως· οὗτος δὲν ἤκουσεν ἢ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του καὶ τὰς ἐνθουσιώδεις κραυγὰς τοῦ Δικαίου.

Ἀποφασίσας λοιπὸν ὁ Ὑψηλάντης νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὴν ἔναρξιν τῆς πάλης, ἀπέστειλε τὸν Περῤαιβὸν εἰς τὴν Ἤπειρον, ὅστις « ὡς γνώριμος πρὸ χρόνων μὲ τοὺς περισσοτέρους καπετανέους», ἦτο ὁ καταλληλότερος ὅπως ἐνεργήσει ἐκεῖ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχῆς. «Σᾶς στέλλω, ἔγραφε πρὸς αὐτούς, τὸν ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον Περῤαιβὸν, τὸν παλαιὸν συναγωνιστήν σας, μὲ τὸν ὁποῖον πολλάκις συνηγωνίσθητε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, καὶ ἐμοιράσατε εὐτυχίας καὶ ταλαιπωρίας. Αὐτὸς θέλει σᾶς ἐξηγήσει τοὺς σκοπούς μου, καὶ σᾶς δώσει τὰς διαταγάς μου».

Ἐν Ἠπείρῳ λοιπὸν εὑρίσκετο ὁ Περραιβὸς, ὅτε ἐξεῤῥάγη ἡ ἐπανάστασις· ἀμέσως δὲ τότε ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, καὶ διωρίσθη φρούραρχος τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου Ρινιάσσης, τὸ ὁποῖον μικρὸν μετὰ τὴν παραίτησίν του ὡς φρουράρχου, παρεδόθη μετὰ ὀκταήμερον πολιορκίαν εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς. Ἠγωνίσθη εἰς ὅσας μάχας συνεκρότησαν οἱ Σουλιῶται κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ οὐδενὸς ἐδείχθη κατώτερος αὐτῶν κατὰ τὴν ἀνδρείαν· ἀνώτερος δὲ πολλῶν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν κατὰ τὴν στρατηγικὴν σύνεσιν.

Μετὰ τὴν διὰ συνθήκης παράδωσιν τοῦ Σουλίου, μετέβη ὁ Περραιβὸς εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἄστρος, ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνελθούσης Ἐθνοσυνελεύσεως, παρὰ τῆς ὁποίας διωρίσθη ὑπουργὸς τοῦ πολέμου.

Ὅτε ὅμως ἀπεφασίσθη ἡ πρὸς τὸν Ὄλυμπον ἐκστρατεία, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέως, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, νὰ γίνῃ ὁ ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ν' ἀποσυρθῇ εἰς Σκίαθον, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Καρατάσου διαλύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, ἠγωνίσθη ἐκεῖ ἐκθύμως κατὰ τοῦ Ναυάρχου Χοσρὲφ Πασσᾶ, ἀποπειραθέντος ν' ἀποβιβάσῃ στρατὸν κατὰ τῆς νήσου ταύτης. Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἀμπλιάνῃ ἔνδοξον μάχην, ὡς καὶ εἰς ἐκείνην τὴν κατὰ τὴν Πανάσσαρην συγκροτηθεῖσαν.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, προσεκλήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς· καὶ μετέβη μὲν εἰς τὴν Πελοπόννησον εὐελπιζόμενος ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ συμβιβάσῃ τὰ διεστῶτα· ἡμέρας ὅμως μόνον

παρέμεινεν ἐκεῖ, διότι ἡ κινδυνεύουσα ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐζήτει βοήθειαν.

Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκ τοῦ τόπου, ἐν τῷ ὁποίῳ Ἕλληνες ἐμάχοντο λυσσωδῶς κατ' Ἑλλήνων, ἔτρεξεν εἰς τὴν στερεὰν ἥτις ἐδῃοῦτο ἐκ τῶν ἐξ Ἄρτης καὶ Λαρίσσης ἐξορμώντων Τουρκικῶν ξιφῶν, καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὰς ἐκεῖ συναφθείσας τότε μάχας· ἠρίστευσε δὲ εἰς ἐκείνην τῆς Πεντώρης, ὡς καὶ εἰς τὴν τοῦ προφήτου Ἠλίου, παρὰ τὴν Ἄμφισσαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῆς Σκάλας εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης διεκρίθη, ἠκολούθη ἀδιασπάστως τὸν Καραϊσκάκην συμμέτοχος τῶν τε κινδύνων καὶ τῶν θριάμβων τοῦ ἐνδόξου τούτου στρατηγοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ ἀκάματος Περραιβὸς ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου· ἠκολούθησε δὲ αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἐκστρατείαν του, καὶ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν Πέτρᾳ καταστροφὴν τῶν Τούρκων.

Τὰς πρὸς τὴν Πατρίδα λαμπρὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ Περραιβοῦ καὶ ὁ εὐλαβούμενος τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀρετὴν ἀτυχὴς Κυβερνήτης, καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐπαξίως ἐξετίμησαν, διότι κατὰ τὸ ἔτος 1844 ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου.

Εἰς ἀέναον κίνησιν εἶχε φαίνεται καταδικάσει τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὁ Χριστόφορος Περραιβὸς, διότι ὅτε ἀνεπαύετο ἐκ τῆς σπάθης, ἀνελάμβανε τὸν κάλαμον, προϊόντα τοῦ ὁποίου οὐκ ὀλίγα ἀφῆκεν ἡμῖν ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνήρ. Ἐδημοσίευσε κατὰ τὸ ἔτος 1836, δίτομον σύγγραμα «ἀπομνημονεύματα πολεμικὰ», τὴν ἐπίσης δίτομον ἱστορίαν τοῦ Σουλίου καὶ τῆς

Πάργας κατὰ τὸ ἔτος 1857, διογραφίαν Ρήγα Φεῤῥαίου τοῦ Θετταλοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1860.

Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐνενηκοντούτοις περίπου τῇ 4 Μαΐου 1863.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Εἷς ἐκ τῶν θεμελιωτῶν καὶ δραστηριωτέρων ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος, ἠργάσθη μετὰ συνέσεως καρτερίας καὶ τόλμης, ὑπὲρ τῆς διαδιαδόσεως τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς σκοποῦ· μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἀγῶνος, ἔδειξεν ὁπόσον ὀξὺ εἶνε τὸ ξῖφος εἰς χεῖρας ἀνδρὸς τὸν ὁποῖον ἐμπνεύει ὁ θεῖος ὑπὲρ πατρίδος ἔρως.

Οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν περὶ τῶν γονέων αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἢ ὅτι ἐγεννήθη ἐν Ἀνδριτσαίνῃ τῆς Πελοποννήσου περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ὅτι χάριν ἐμπορίου ἀπεδήμησεν εἰς Ῥωσσίαν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ. Ἐν Ὀδυσσῷ διατρίβων, συνεδέθη κατὰ τὸ ἔτος 1814 μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, Νικολάου Σκουφᾶ, Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, καὶ Ἀθανασίου Τσακάλωφ, ἐν οἷς προσετέθη ὀλίγον ὕστερον καὶ ὁ Παναγιώτης Σέκερης ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ἔμπορον μετερχόμενος· τοῦτο δὲ ὄχι ὀλίγον συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ ζωὴν ἡ Ἑταιρία, καθόσον ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ, προσέφερεν ἀμέσως δέκα χιλιάδας γροσίων εἰς τὴν ἀποροῦσαν χρημάτων Ἑταιρίαν.

Ὅτε ὁ Σκουφᾶς μεταβὰς ἐξ Ὀδυσσοῦ εἰς τὴν Μόσχαν, ὅπως κατορθώσῃ νὰ μεταδώσῃ μέρος τοῦ πυρὸς τοῦ ἀναλύοντος τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ καρδίαν, ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἐν τῇ

Μεγαλουπόλει ἐκείνῃ ἐγκατεστημένων ἐμπόρων, ἐπανῆλθεν ἐκεῖθεν συντετριμμένος ἐκ τῶν χλευασμῶν αὐτῶν, τεθλιμμένος καὶ ἄθυμος διὰ τὴν περὶ τῆς πατρίδος κτηνώδη ἀδιαφορίαν των, τὴν ὁποίαν δὲν προσεδόκα οὐδὲ τόσον ζυσσώδη οὐδὲ τόσον γενικὴν, ἀνήγγειλε δὲ εἰς τοὺς ἀθυμοῦντας φίλους του τὴν οἰκτρὰν τῆς ἀποστολῆς σου ἀποτυχίαν· πρῶτος ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐγείρας τόσον μεστὸν ἐνθουσιασμοῦ, ὑπέμνησε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τοὺς φίλους του, ὅτι ἡ ἀθυμία καὶ ἀποθάῤῥυνσις δὲν πρέπει νὰ εὑρίσκωσι χῶρον εἰς τὰς μεγάλας καρδίας.

Ἀλλ' οὐδ' ὁ Ἀναγνωσττόπουλος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πολλὰ, οὐδ' οἱ συνεταῖροι αὐτοῦ πολλὰ ν' ἀκούσωσιν. Οἱ παράτολμοι οὗτοι ἄνδρες, τῶν λόγων φίλοι δὲν ἦσαν, τῶν ἔργων ἄνδρες ἦσαν.

Ἀφοῦ δ' ὡρκίσθησαν τὸν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σχουφᾶ ἐμπεριεχόμενον ὅρκον οἱ μέλλοντες οὗτοι πυρπολιταὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπόστολοι νέοι τῶν ἀρχῶν ὑπὲρ ὧν ἐσταυρώθη ὁ υἱὸς τῆς Παρθένου, ἤρξαντο διατρέχοντες αὐτὴν ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου ὅπως διαδώσωσι τὸ θεῖον κήρυγμα.

Μεταβὰς τότε ὁ Ἀναγνωστόπουλος εἰς Ἰσμαήλιον, εὗρεν ἐκεῖ καρδίας ἀληθῶς Ἑλληνικάς. Ὁ ἐν τῷ Ῥωσσικῷ στρατῷ ἀξιωματικὸς Παπαδόπουλος, ὁ τῶν Βουλγαρικῶν ταγμάτων ἀρχηγὸς Βατικιώτης, καί τινες ἄλλοι μεγαλέμποροι, ἐγένοντο μέλη τῆς Ἑταιρίας, ὑπὸ αὐτοῦ κατηχηθέντες. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ τοῦτο εἰς Ὀδυσσὸν, ἠκολούθησεν ἐκεῖθεν τὸν Σχουφᾶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἀπεφάσισαν νὰ στήσωσι τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν των οἱ τολμηροὶ οὗτοι ἄνδρες. Ἐνταῦθα ὁ Ἀναγνωστόπουλος κατήχησε τὸν Σέκερην,

ὅστις, ὡς εἴπομεν, προσέφερεν ὡς πρώτην προσφορὰν γενναίαν τῷόντι ποσότητα εἰς τὴν Ἑταιρίαν.

Ἀλλ' ἡ εὐγενὴς καὶ μεγάλη καρδία, ὁ φίλτατος αὐτῷ καὶ συνεργάτης Σκουφᾶς, ἀπέθανε· ἂν δὲ, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τοῦ θλιβεροῦ τούτου συμβάντος, μὴ ἔφθανεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Τσακάλωφ, εἷς καὶ οὗτος τῶν συναρχηγῶν, ὁ δυστυχὴς Ἀναγνωστόπουλος δὲν θ' ἀπέμενεν ἢ μετὰ τοῦ Ξάνθου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν κατάθλιψις ἐξεδιώχθη τῆς καρδίας των, ὁ δὲ Σέκερης, ὁ μεγάθυμος οὗτος Πελοποννήσιος, ἐν γνώσει τοῦ ὅτι τὰ κινοῦντα τὴν Ἑταιρίαν πρόσωπα, δὲν ἦσαν ὡς καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστεύετο, οὐδὲ ὁ Καποδίστριας οὐδὲ πρίγκηπες ἢ αὐτοκράτορες, δέχεται, μετὰ βραχεῖαν μετὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου συνδιάλεξιν, νὰ πληρώσῃ τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος τοῦ ἀειμνήστου Σκουφᾶ ἐκένωσε θέσιν. Ἀξίζει τῇ ἀληθείᾳ τὸν κόπον νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ περὶ Φιλικῆς Ἑταιρίας ἱστορικοῦ δοκιμίου τοῦ Φιλήμονος, τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἀντικειμένου συνδιάλεξιν τῶν δύο τούτων πατριωτῶν.

«Εἶναι περίεργος, λέγει οὗτος, ὁ τρόπος τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ ἡ διάθεσις τοῦ Σέκερη. Ὁ πρῶτος, φιλοτιμούμενος ἐξ ἑνὸς μέρους νὰ πείσῃ, καὶ ὑποπτεύων ἐκ τοῦ ἄλλου τὴν ἀποποίησιν τοῦ Σέκερη μανθάνοντος πλέον, ὁποῖα ἦσαν τὰ συνιστῶντα τὴν Ἀρχὴν ὑποκείμενα, ἐνῷ ὅλοι τὰ ἐφρόνουν ὡς ὑψηλὰ καὶ μεγάλα· προοιμιάζεται πρὸς τὸν Σέκερη ὡς ἀκολούθως.

«Θέλω σὲ ὁμιλήσει· ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς ὁμιλίας μου εἶναι πολλὰ σημαντικὸν, καὶ δὲν θέλει σὲ γνωρισθῇ, ἂν πρῶτον δὲν ἀποφασίσῃς ὁριστικῶς ἓν ἀπὸ τὰ δύο, περὶ τῶν

ἐποίων θέλεις ἐρωτηθῇ. Ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἐξεναντίας ἢ ἄρνησις τῆς προτάσεώς μου, θέλουν δείξει ἐπίσης καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοός σου καὶ τὸν πατριωτισμόν σου. Λάβε αὐτὸ τὸ μαχαιρίδιον, καὶ ἀκούων τὴν πρότασίν μου, θέλει εἶσαι βεβιασμένος, ἂν δὲν τὴν δεχθῇς δειλιῶν, ἢ νὰ μὲ σφάζῃς ἢ νὰ μὲ προδώσης· ἐξέτασον λοιπὸν τὴν καρδίαν σου, καὶ εἰπέ μοι ἂν πρέπῃ νὰ σ'ἐξηγηθῶ. Τοιουτοτρόπως ἀπαλλάττεσαι τοῦ ν' ἀδικήσῃς ἕνα συμπατριώτην σου καὶ σὲ τὸν ἴδιον».

«Ὁ Σέκερης ἀπεκρίθη· «φρονεῖς πῶς θέλω καταδεχθῇ νὰ δειχθῶ κατώτερός σου; Ἂν τὸ πρᾶγμα προξενεῖ δειλίαν, διατὶ σὺ δὲν φοβεῖσαι; Δὲν εἶναι ἄρα τοιοῦτον. Καὶ πῶς ἐγὼ νὰ φοβηθῶ; Λέγε ἐλευθέρως Φίλε! καὶ σ' ἐγγυῶμαι μὲν τὴν κατάστασιν καὶ μὲ τὸ αἷμά μου».

Μετὰ τοῦτο ἐξηγήθη ὁ Ἀναγνωστόπουλος· ὁ δὲ Σέκερης ἐξεπλήρωσεν ὅτι ὑπεσχέθη».

Διευθετήσας ὁ Ἀναγνωστόπουλος μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τὰ τῆς Ἑταιρίας ὅπως κάλλιον ἠδύνατο, ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως μεταβῇ εἰς τὰς Ἡγεμονίας, καὶ παραλάβῃ εἰς τὴν τῆς Ἑταιρίας Ἀρχὴν καὶ τὸν ἐν Βλαχίᾳ διαμένοντα δραστήριον καὶ νοήμονα Νέγρην.

Ἡ εἰς Βλαχίαν ἄφιξις τοῦ Ἀναγνωστοπούλου πολλῶν καλῶν πρόξενος τῇ ἱερᾷ τῆς πατρίδος ὑποθέσει ἐγένετο. Καὶ ὁ μὲν ὑπέρμετρος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δικαίου ἐνθουσιασμὸς, ὁ ἄγων εἰς τὴν ἀπώλειαν περιεστάλη· αἱ δὲ ὑπὸ τούτου, τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, συστηθεῖσαι καὶ διοργανωθεῖσαι Ἐφορίαι, ἔργον διοικητικοῦ ἰσχυροῦ νοὸς, ἀγλαοὺς ἐν βραχὺ παραγαγοῦσαι καρποὺς, ἐνέβαλον εἰς πολλοὺς τὴν σωτήριον πεποίθησιν, ὅτι δὲν διοικοῦσι τυχαῖα πνεύματα τὴν ἑταιρίαν.

Μόλις ὅμως τὰ πράγματα ἤρξαντο ἐν ταῖς ἡγεμονίαις βαδίζοντα κανονικῶς διὰ τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀνυπομονησία τοῦ Δικαίου, φοβερὸν μικροῦ δεῖν νὰ προκαλέσῃ ναυάγιον. Πείσας ὁ Ἀρχιμανδρίτης οὗτος τὸν Ἰωάννην Φαρμάκην καὶ Γεώργιον Ὀλύμπιον, ὅτι συμφέρει τῇ πατρίδι ἡ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέρα ἔναρξις τῆς ἐπαναστάσεως, ὥρισε καὶ τὴν ἡμέραν πρὸς ἔναρξιν αὐτῆς. Τί ἤθελε συμβῇ ἂν ὁ πολυμήχανος καὶ ἀγχίνους Ἀναγνωστόπουλος μὴ ἀνεκάλυπτε καὶ διέλυε τὴν συνωμοσίαν ταύτην!

Ἔφριξαν οἱ τὰ τῆς Ἑταιρίας μεμυημένοι διὰ τὴν ἀκατονόμαστον ταύτην διαγωγὴν τοῦ Δικαίου, ὅτε δὲ τὴν φρίκην αὐτῶν διεδέχθη ἡ ἀγανάκτησις, πάντες ὁμοῦ, οὐδὲ τοῦ μετριοπαθοῦς Λεβέντη ἐξαιρουμένου, ἐψήφισαν θάνατον κατὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου. Ἀλλ' ὁ Ἀναγνωστόπουλος γνωρίζων τὸν ἄνδρα, καὶ εἰς τὴν πρόθεσιν μᾶλλον αὐτοῦ ἀποβλέπων, κατεσίγασε τὴν τρικυμίαν καὶ οὐδ' ἐπείσθη νὰ διατάξῃ τι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ὅτε δὲ μετὰ τὰς ὁποίας τῷ ἀπηύθυνε ἐπὶ τῇ διαγωγῇ του ταύτῃ ἐπιπλήξεις, εἶδε τὸν φλογερὸν τοῦτον ἄνδρα συναισθανθέντα τὸ ἔγκλημά του, καὶ φρικιάσαντα ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ βαράθρου πρὸς τὸ ὁποῖον ὤθει τὴν Ἑταιρίαν, καὶ συνεπῶς τὴν πατρίδα, παρέλαβεν αὐτόν, ἀντὶ τοῦ Νέγρη, κατὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἤδη κακῶς διατεθῇ, εἰς τὴν Ἀρχὴν κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου 1819, ἀποκαλύψας οὕτω εἰς αὐτὸν τὰ πάντα.

Ἀδημονῶν δὲ περὶ τοῦ εἰς Πετρούπολιν μεταβάντος διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος ἑτέρου συναρχηγοῦ Ξάνθου, περὶ τοῦ ὁποίου πρὸ μηνὸς ἐστερεῖτο εἰδήσεων, ἔτρεξε πρὸς ἀναζή-

ζησιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἅμα φθάσας εἰς τὸ πλησίον καθαρτήριον Τομάροβας, τῆς (Ῥένι) ἀναγκάζεται νὰ γείνῃ ἐκεῖθεν ἄφαντος, διότι ἡ Πύλη ἐπιπληχθεῖσα παρὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ῥωσίας Στρογανὼφ «ὡς ἀμελοῦσα εἰς τὴν διασπορὰν νέων ταραχῶν ἐντὸς τῆς Ἐπικρατείας της» ἔμαθεν ἀρκετὰ ὅπως τεθῇ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς συνωμοσίας.

Ὅτε δ' Ὑψηλάντης, ἀρχηγὸς ἤδη ὑπέρτατος τῆς Ἑταιρίας, καταβὰς εἰς Κισνόβιον, προσεκάλεσεν ἐκεῖθεν τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἄλλα πρωτενεργὰ τῆς ἑταιρίας πρόσωπα, ὅπως σπεύσαντες παρ' αὐτῷ συνεννοηθῶσι περὶ τῶν περαιτέρω· ὁ Ἀναγνωστόπουλος καὶ ὁ Τσακάλωφ οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ἰταλίαν, οὗτος μὲν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς κατὰ τοῦ Γαλάτη θανατικῆς ἀποφάσεως, ἐκεῖνος δὲ μετὰ τὰς πρὸς τὴν Πύλην ἀποκαλύψεις τοῦ Ρώσσου πρέσβεως, ὑπακούοντες εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀπῆλθον εἰς συνάντησίν του.

Ἀλλ' ὁ δυστυχὴς Ἀναγνωστόπουλος ἀντὶ νὰ εὕρῃ παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ οἵαν ἤλπιζε καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ περιμένῃ ὑποδοχὴν, εὗρεν ἀπ' ἐναντίας δυσπιστίαν, ψυχρότητα, κρυψίνοιαν, καὶ μειδιάματα ἀμφίβολα. Ποταποὶ συκοφάνται εἶχον κατορθώσει νὰ πείσωσι τὴν εὔπιστον Ὑψηλάντην ὅτι, ὁ Ἀναγνωστόπουλος συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ διαμενόντων Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, Ἰγνατίου μητροπολίτου, καὶ Καρατζᾶ, ἐσκόπει νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Καί τινες μὲν τῶν καταχθονίων τούτων ἀνθρώπων ἔλεγον «ὅτι πρέπει νὰ πίῃ ὁ Ἀναγνωστόπουλος τὸ δηλητήριον εἰς τὸ τσάϊ, ἐνῷ ἔρχεται νὰ τὸ δόσῃ εἰς ἄλλον». Ἄλλοι δὲ ἀν-

πέτεινον λέγοντες «μία πιστολιὰ εἰς τὸ αὐτὶ εἶναι τὸ καλλήτερο».

Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρίας ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτήσεως τοιαύτας προτάσεις· οὐδὲν δὲ ἄλλο ἀπήτησε παρὰ τῶν τόσῳ ἐνδιαφερομένων δῆθεν περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἢ νὰ οἰκονομήσωσιν οὕτως τὸ πρᾶγμα, ὥστε οὐδενὸς νὰ πάθῃ ἡ ζωή.

Ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ὁ Ὑψηλάντης πικρῶς μετεμελήθη, διότι ἐξαπατηθεὶς, ἐθεώρησε τὸν Ἀναγνωστόπουλον ἱκανὸν διὰ τοιοῦτον κακούργημα.

Πόσα ὑπέστη ὁ ἀδάμαστος οὗτος ἀνὴρ μαρτύρια! Ἐκακουχήθη, ἐσυκοφαντήθη, ἐκινδύνευσε νὰ καταποντισθῇ ἐπὶ τῶν κυμμάτων μαινομένης θαλάσσης, καὶ δὶς ἔσωσεν ὡς ἐκ θαύματος τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐκ δολοφόνων χειρῶν. Ἀλλ' οὐδέποτε ἠκούσθη παραπονούμενος κατά τινος, οὐδ' ᾐσθάνθη τὸν ζῆλον του ἐλαττούμενον· ἐξεπλήρου δὲ πάντοτε τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν ἑαυτῷ ὑψηλὰ καθήκοντα, μετὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἐκείνης ἡ ὁποία ἀπέσπα τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν του. Δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἦναι τοιοῦτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς μεγαλουργοῦ ἐκείνης Ἑταιρίας.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως κατέβη μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἦτον ὁ Μέντωρ, καὶ ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ. Ἂν δὲ ὁ ἐν Ῥωσσίᾳ γεννηθεὶς, ζήσας, καὶ ὡς Ῥῶσσος μεγιστὰν ἀνατραφεὶς Ὑψηλάντης, κατώρθωσε νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὸν ἄτακτον βίον ὃν διῆγον, οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατιωτικοί· ἂν ὁ τριακονταέτης οὗτος νεανίας, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ σχεδὸν, ἐπὶ τῶν διδασκάλων τοῦ ἀτάκτου πο-

λέμου, Κολοκοτρώνη, Νικηταρᾶ, καὶ λοιπῶν, νὰ ἑλκύσῃ δὲ καὶ τὸ σέβας αὐτῶν, οὐδόλως ἀμφίβολον ὅτι ταῦτα κατὰ μέγα μέρος ὀφείλονται τῷ συνετῷ καὶ ἀξίῳ συμβούλῳ αὐτοῦ.

Ἀπέθανε κατὰ τὸν Ὀκτώμβριον τοῦ 1844 ἑξηκοντούτης περίπου.

Ἔζησε πένης καὶ πένης ἀπέθανεν, ὁ, ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρίας, διαχειρισθεὶς, χρήματα καὶ χρήματα.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ.

Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος πολεμάρχης τῶν Σουλιωτῶν, ἐγεννήθη τῷ 1775 ἐν Σουλίῳ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη.

Τραυματισθεὶς καὶ αἰχμαλωτισθεὶς εἴς τινα μάχην περὶ τὰ Ἄγραφα, μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ἀλβανῶν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, κατώρθωσε μετὰ ἑξάμηνον αἰχμαλωσίαν νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Κλεισούρας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε κλεισθῆ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἐν Μπερατίῳ ἡγεμονεύοντος Ἰμβρήμη, συγγενοῦς τοῦ Ἀλῆ, ἠμνηστεύθη παρὰ τούτου, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅμως νὰ διαμένῃ ἐν Κακολάκοις.

Μεταβὰς δ' ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀλῆ, ἀπεστάλη παρὰ τούτου εἰς Λάρισσαν, δι' ὑπηρεσίαν δῆθεν, πράγματι ὅμως ὅπως δολοφονηθῇ ἐκεῖ εὐκολώτερον. Ἐπροστατεύθη ὅμως ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ.

Ὁ οὐχὶ κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ πατρὶ αὐτοῦ Βελῆς, οὐχὶ

χρόνον δὲν ἐξετέλεσεν ὅ,τι διετάχθη, ἀλλ' ἐχορήγησεν εἰς τὸν Νότην καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ μέσα.

Κατορθώσας οὕτω νὰ διασωθῇ ὁ Μπότσαρης εἰς Κέρκυραν, καὶ συναθροίσας τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας Σουλιώτας, ἀπέβη μετ' αὐτῶν εἰς Πάργαν, καὶ εἶτα μεταβὰς εἰς Πρέβεζαν, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πολιορκοῦντος τὴν πόλιν ταύτην ἀρχηγοῦ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων.

Ὅτε μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Πρεβέζης, ἀπεφασίσθη καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Ἰωαννίνων, πρῶτος ὁ Νότης ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης μετὰ τῶν περὶ αὐτῶν ἀνδρείων Σουλιωτῶν, διψόντων ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ τυράννου Ἀλῆ Πασσᾶ.

Δυσαρεστηθεὶς ὅμως ὁ Μπότσαρης κατὰ τοῦ πολιορκοῦντος τὸν ἀντάρτην ἀρχιστρατήγου τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων, διότι δὲν ἐτήρησε τὴν ὁποίαν εἶχε δώση πρὸς τοὺς Σουλιώτας ὑπόσχεσιν περὶ κατοχῆς τῆς πατρίδος των, καὶ συνθηκολογήσας μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἔστρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ· τεθεὶς δ' ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν του, ἐβάδισε πρὸς τὸ Σοῦλι. Ἐκεῖ εἰς τὴν πρὸ δεκαπενταετίας ἐρημωθεῖσαν πατρίδα, ἐγκατασταθέντες τέλος οἱ ἐναπομείναντες ἐκ τῶν τόσων πολέμων καὶ συμφορῶν Σουλιῶται, ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Νότην Μπότσαρην.

Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῇ ἐπ' ἄπειρον· ἡ δὲ πτῶσις τοῦ ἀντάρτου τούτου, ἔμελλε νὰ καταστήσῃ ἐπισφαλῆ τὴν θέσιν τῶν ἐν Σουλίῳ. Καὶ τῷόντι οὕτω συνέβη· ἡ μὲν ἀνταρσία τοῦ αἱμοχαροῦς τυράννου ἐδαμάσθη, μετ' αὐτῆς δὲ ἔπεσε καὶ ἡ κεφαλή του·

ὁ δὲ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, ἠδυνήθη νὰ στρέψῃ τότε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ὁλόκληρον, πρὸς τὸ ἡρωϊκὸν Σοῦλι, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀπέλυσεν ὀρδὰς πολυαρίθμους, ὑπὸ στρατηγὸν ἔμπειρον, τὸν Ἀλβανὸν Ὀμὲρ Βριώνην. Οἱ δὲ δυστυχεῖς ἀλλ' ἀτρόμητοι Σουλιῶται, οὐδεμίαν ἐξ οὐδενὸς ἐλπίζοντες βοήθειαν, οὐδὲν ἄλλο ἠδύναντο νὰ πράξωσιν, ἢ νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρὰ αὐτῶν φρούρια Κίαφα καὶ Κοῦγαν, καὶ νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ πολεμάρχου των Νότη Μπότζαρη.

Μετὰ ἐπανειλημμένας ἐφόδους ἀποτυχούσας, οἱ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν ν' ἀποκλείσωσι στενῶς τὸ Σοῦλι, καὶ ἀναγκάσωσιν αὐτὸ, νὰ παραδοθῇ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφίμων, ἀφοῦ τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος, δὲν ἴσχυσαν ν' ἀναγκάσωσιν τοὺς ἐν αὐτῷ, νὰ κύψωσιν ὑπὸ τὸν ζυγόν των.

Ἀπέκλεισαν λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι στενῶς τοὺς Σουλιώτας, θέλοντες δὲ νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν ὑπὸ ὀλίγων ἀνδρῶν κατεχομένην πηγὴν, ἐξ ἧς ἐπορίζοντο ὕδωρ, ἐπετέθησαν ἐξ ἀπροόπτου κατ' αὐτῶν, ὀκτακισχίλιοι περίπου· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἀνδρεῖοι Σουλιῶται τοσαύτην ἀντέταξαν λυσσώδη ἀντίστασιν, ὥστε ἐδόθη καιρὸς εἰς τὸν Νότην, νὰ πέμψῃ αὐτοῖς ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Δράκον, ἥτις ἂν καὶ μικρὰ, ὑπὸ ἀρχηγὸν ὅμως μὴ καταδεχόμενον νὰ μετρᾷ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ἦτο ἀρκετὴ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀποπειραθέντας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἱεροῦ τούτου τῆς ἐλευθερίας ἀσύλου.

Ἐπὶ δέκα κατὰ συνέχειαν ὥρας, ἡ δρὰξ ἐκείνη ἡ ἐξ ὀλίγων δεκάδων συγκειμένη, ἐμάχετο περιφρονοῦσα τὰς ἐφόδους τὸ πῦρ καὶ τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων. Ὁ δὲ Νότης

εἰς τοὺς παρακινοῦντας νὰ σπεύσῃ αὐτοπροσώπως ὅπως διώξῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ὀθωμανοὺς, δὲν ἀξίζει τὸν κόπον, ἀπήντα, ἀρκεῖ ὁ Γεωργάκης.

Ἀλλ' ὅτε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καὶ νέαι δυνάμεις ἔφθασαν εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τούρκων, τότε ὁ Νότης ἐνόμισεν ὅτι δὲν προσβάλλει τὴν φιλοτιμίαν τοῦ κατὰ δεκακισχιλίων μαχομένου Δράκου, ἂν δράμῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ.

Παραλαβὼν λοιπὸν ἀμέσως πεντακοσίους λογάδας, τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, καὶ διὰ μιᾶς εὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς πάλης. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐξ ἀνθρώπων ταύτην καταιγίδα, τὴν ἐκ τῶν Σουλιωτικῶν φρουρίων κατελθοῦσαν; Διεσκορπίσθησαν, κατεμελίσθησαν, ἀνηρπάγησαν-ὅσοι, ἐκ τῶν ἐχθρῶν μωραθέντες, ἀπεπειράθησαν ἀντίστασιν. Ἄγνωστον πῶς κατώρθωσε νὰ σωθῇ ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτῶν Ὀμὲρ Βριώνης· ἀλλ' οὐδ' ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων εἶναι ἀκριβῶς γνωστός· οὐδόλως ὅμως ἤθελεν εἶσθαι ὑπερβολικὸν νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ἀριθμὸν τὸν ἀναβιβάζοντα τοὺς φονευθέντας εἰς 700 περίπου.

Μελανοὶ ἐκ τῆς πυρίτιδος, καὶ ἐρυθροὶ ἐκ τοῦ αἵματος, ἐπανήρχοντο βραδυποροῦντες οἱ θαυμαστοὶ νικηταὶ, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν Σουλιωτισσῶν, αἵτινες ἔκλινον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν λαφύρων. Ἡ σκηνὴ τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ στρατοῦ, ὅπλα, πολεμοφόδια, ἵπποι μεταφέροντο ἐπὶ ὥρας ὑπὸ τῶν ἀμαζόνων τούτων.

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ ἀθυμήσαντες πολιορκηταὶ ἡτοιμάζοντο νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν, νέαι ἐπικουρίαι, καὶ κατόπιν ἄλλαι, τὴν κατέστησαν στενωτέραν.

Ὁ Νότης τότε μὴ δυνάμενος οὐδὲ τὴν πολιορκίαν νὰ λύσῃ,

διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὤφειλε νὰ φείδηται καὶ τοῦ ὀλίγου Ἑλληνικοῦ αἵματος, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χυθῇ εἰς ἄλλας διὰ τὴν πατρίδα ἐπωφελεστέρας περιστάσεις· οὐδὲ βοήθειαν πλέον ἐλπίζων, μετὰ τὴν γνωστὴν ἐν Πέτα πανωλεθρίαν, καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Μεσολογγίου· τροφῶν δὲ καὶ πολεμοφοδίων στερούμενος, ἐν φοβερᾷ εὑρίσκετο ἀμηχανίᾳ, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ὑπέβαλον εἰς αὐτὸν προτάσεις περὶ παραδόσεως.

Οὐδεμίαν θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς Τούρκους ἀκρόασιν ὁ Νότης ἂν συνεζήτουν ἁπλῶς, καὶ δὲν παρεδέχοντο ἀμέσως καὶ οὕτως εἰπεῖν, μετὰ σεβασμοῦ, τοὺς ὁποίους ἀνθυπέβαλεν αὐτοῖς ὅρους. Οὕτω δὲ ἐκλείσθη συνθήκη καθ' ἥν, οὐ μόνον οἱ Σουλιῶται ἠδύναντο ν' ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν ὅπλων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ Σουλιῶται οἱ μετ' αὐτῶν συγκινδυνεύσαντες, νὰ δικαιοῦνται ἐλευθέρως ν' ἀπέλθωσιν εἰς τόπους τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκλογῆς.

Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν οἰκογενειῶν ἐν Ἑπτανήσῳ, ἐπανῆλθεν ὁ Νότης εἰς τὴν Στερεάν, καὶ ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας· διεκρίνετο δὲ πάντοτε διὰ τὴν κοσμοῦσαν αὐτὸν σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν.

Τὰ ἐπίζηλα ταῦτα προτερήματα τοῦ Νότη, καταφανέστερα ἐγένοντο καὶ ἐπὶ τῆς πολιορκίας καὶ ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου. Οὐδὲν ἐπεχειρεῖτο ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων πρὶν ἢ ζητηθῇ ἡ γνώμη αὐτοῦ.

Ὅτε δὲ ἀπεφασίσθη ἡ ἔξοδος τῆς ἀθανάτου ἐκείνης φρουρᾶς, διέταξε τὴν εἰς τρεῖς φάλαγγας διαίρεσιν αὐτῆς, καὶ τεθεὶς μετὰ τοῦ Κίτζου Τσαβέλα, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τοσαύτην ἀνέδειξεν ἐμπειρίαν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην περίστασιν, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος

συκοφάντας καὶ ὑβριστὰς τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν, ἠνάγκασε νὰ φεισθῶσιν αὐτοῦ.

Μετὰ μικρὰν ἀνάπαυσιν, νέους ἀνεζήτησε κινδύνους εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Συμπλακεὶς ὅμως εἰς τὸ Δίστομον, μετὰ δυνάμεων πολυαρίθμων, ἐτραυματίσθη ἐπικινδύνως, καὶ οὕτω ἠναγκάσθη νὰ βλέπῃ μακρόθεν τὸ πῦρ, τῶν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδίστρια συναφθέντων μαχῶν.

Ὁ Κυβερνήτης ἐσκέπτετο πῶς ἐπαξίως νὰ βραβεύσῃ τὸν ἄνδρα τοῦτον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ὄθων ἐτίμησε τὸν Νότην Μπότσαρην μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου.

Ἀπέθανεν ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1841.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΤΑΣ.

Ἔγγονος τοῦ Παναγιώτου Κρεββατᾶ, ὅστις κατὰ τὴν Πελοποννησιακὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ἔδωσε πρῶτος τὸ σύνθημα τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου, καὶ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Δημητρίου Κρεββατᾶ, καὶ τῆς Κλίνης, ἀδελφῆς τοῦ Ἀνδρίκου Νοταρᾶ, ὁ Παναγιώτης, ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ τῷ 1785.

Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα μαθήματα ὑπὸ Ἱεροκήρυκός τινος Μαξίμου καλουμένου, μετέβη κατόπιν εἰς Ἰταλίαν, ἐξ ἧς ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ πρὶν περατώσῃ τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς ἕνεκεν τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ πατρός του.

Ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κορνηλίου κατὰ τὸ ἔτος 1818.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης, ὁ ἀληθὴς οὗτος Σπαρτιάτης, προπαρεσκευάζετο δραστηρίως, διὰ τὴν μέλλουσαν ν' ἀνοιχθῇ

φοβερὰν π[illegible]λην· ἄξιος δὲ ἀπόγονος τοῦ Παναγιώτου Κρεββατᾶ, ἠργάζετο μετὰ πάθους [illegible] τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστατικῆς φλογὸς, ἀδιαφορῶν ἂν θ' ἀπετεφροῦτο ἐκ [illegible]αύτης καὶ ὅ,τι ἐκέκτητο προσφιλές.

Ἔκτοτε ἐγένετο ὁ Κρεβαττᾶς δραστηριώτερος, εὐθυμότερος, γλυκύτερος· ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα του ἐξήστραπτεν ἡ ἐπανάστασις. Ἡ γλῶσσα του κατέστη τολμηροτέρα, αἱ, πρὸς οὓς συνανεστρέφετο, καὶ οὗτοι ἦσαν ὅλαι τῆς κοινωνίας αἱ τάξεις, ὁμιλίαι αὐτοῦ, ἐξεφέροντο φλογεραὶ, ἔντονοι, ἐνθουσιώδεις· τὴν καρδίαν δὲ καὶ τὴν εὐφράδειαν ἔχων εἰς τὰ χείλη, εὐκόλως μετέδιδεν ὅ,τι ἠσθάνετο· ἐπυρπόλει.

Οἱ μετ' αὐτοῦ κατ' ἰδίαν συνδιαλεγόμενοι, μετεωρίζοντο εἰς ὁρίζοντα ὑψηλότερον, καὶ ἀπήρχοντο τῆς οἰκίας του οὐχ πλέον μισοῦντες τοὺς τυράννους των, ἀλλὰ μαινόμενοι καὶ κατὰ τούτων καὶ καθ' ἑαυτῶν, ὅτι ἐπὶ τοσούτων ἠνέχθησαν ν' ἀτιμάζωνται τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδος ἐδάφη, ὑπὸ βαρβάρων καὶ αἱμοβόρων Ἀσιανῶν· καταισχύνηται δὲ ὑπὸ τούτων φυλὴ, ἥτις ἐδίδαξε τὸν κόσμον, καὶ τὸ ζῆν ἐλευθέρως, καὶ τὸ θνήσκειν ἡρωϊκῶς.

Εὐνόητον ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Κρεββατᾶ δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ κέντρον, πρὸς ὃ συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο ἅπαντες οἱ μεμυημένοι.

Τὸ σκότος ὅμως ἐν ᾧ ἐχάνετο ἡ μυστηριώδης τῆς Ἑταιρίας Ἀρχή· ἡ ὡς ἐκ τούτου καταλαβοῦσα τὸν Κρεββατᾶν, εὔλογος περιέργεια ὅπως ἀποκαλύψῃ ταύτην· πρὸς δὲ ἡ προμήθεια πολεμοφοδίων καὶ ἄλλων διὰ τὸν προσεχῆ ἀγῶνα ἐφοδίων, ἠνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀποφασίσῃ τὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν μετάβασίν του. Διέτριβεν ἐκεῖ τότε ὁ Μπενάκης, Μαυρο-

κορδάτος, Μητροπολίτης Ἰγνάτιος, καὶ ἄλλοι, οἵτινες μεμυημένοι ὄντες εἰς τὰ τῆς Ἑταιρίας, ἐγνώριζον, ὡς ὁ Κρεββατᾶς ἐνόμιζεν, τὰ περὶ τῆς Ἀρχῆς· πρὸς τούτους δὲ ἐσκόπει ν' ἀποτανθῇ ὅπως πληροφορηθῇ περὶ αὐτῆς.

Ἀλλ' ὅπως ἀπέλθει τῆς πατρίδος ὁ Παναγιώτης, ἔδει νὰ ζητήσῃ τὴν συναίνεσιν τῶν Τούρκων, οἵτινες ὑποπτευόμενοι ὅτι τὸ πρὸς τὴν Εὐρώπην ταξίδειον τοῦ Κρεββατᾶ, ὑπέκρυπτε σχέδια καὶ σκοποὺς κατὰ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, κατ' οὐδένα τρόπον ἐπείθοντο νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Κρεββατᾶς ὅμως ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν Τούρκων τὴν ἄδειαν τῆς ἀναχωρήσεώς του, ἰσχυριζόμενος ὅτι οἰκογενειακαὶ ὑποθέσεις αὐτοῦ, ἀπαιτοῦσι τὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ παρουσίαν του, καὶ ὅτι μόνον ἡ ἔγκαιρος ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἄφιξίς του, δύναται ν' ἀπομακρύνῃ τὴν ἀπειλοῦσαν σπουδαῖα συμφέροντά του καταστροφήν· ἐπέτυχεν ἐπὶ τέλους ὅ,τι ἐπόθει, προσποιηθεὶς ἀσθένειαν ἐξ ἧς ὅπως δῆθεν ἀπαλλαγῇ, ὡς πάντες, ἐκτὸς τῶν ἰατρῶν οὓς προσεκάλεσεν καὶ ἐκ Πατρῶν καὶ ἐκ Τριπόλεως, ἐβεβαίουν, ἦτο ἀναπόφευκτος ἀνάγκη ἑνὸς ταξειδίου.

Ἀπελθὼν λοιπὸν εἰς Ἰταλίαν ὁ Κρεββατᾶς, παρέμεινεν ἐκεῖ πλέον τοῦ ἔτους. Αἱ ἀναζητήσεις του ὅμως οὐδὲν ἐπέφερον ἀποτέλεσμα, ὡς πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἑταιρίας· ὁ περικυκλῶν αὐτὴν πέπλος, ὁτὲ μεν πυκνούμενος ὁτὲ δὲ ἀραιούμενος, ἀλλ' οὐδέποτε διαῤῥηγνυόμενος, ἔπεισεν ἐπὶ τέλους τὸν ἐπίμονα Κρεββατᾶν, ὅτι διώκει τὸν ἄνεμον.

Ὅτε ὥδευεν ὁ Πετρόμπεης κατὰ τῶν Καλαμῶν, ἡ δὲ ἐπανάστασις διεδίδετο ἀστραπηδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ

Κρεββατᾶς, ὅστις πρό τινος εἶχεν ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἐξ ἧς εἶχε κομίσει καί τινα πολεμοφόδια, μόλις εὗρεν ἄσυλον διὰ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἀμέσως προσεκάλεσε τοὺς Λάκωνας εἰς τὰ ὅπλα.

Ἡ Λακωνία κατείχετο τότε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τρισχιλίων περίπου Τούρκων· μεταξὺ δὲ τούτων διεκρίνοντο οἱ τρομεροὶ Βαρδουνιῶται, οἵτινες εἰς χιλίους πεντακοσίους περίπου ἀριθμούμενοι, ἦσαν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν περιφήμων Λαλαίων ὠμότεροι, καὶ κατὰ πολὺ ἀνώτεροι πολεμικῶς. Δὲν ὑπετάσσοντο δὲ οὗτοι εἰς τὴν Τουρκικὴν ἀρχὴν, ἢ ὅτε ἀπελάμβανον μισθοὺς καὶ ἄλλα ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα συνεχῶς ἀπῄτουν παρ' αὐτῆς, καὶ τὰ ὁποία ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, ἐλάμβανον διὰ τῆς ῥομφαίας των. Ὡς ἐκ τῆς ἀδρανείας δὲ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως, ἐπὶ τοσοῦτον προήχθη ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ θράσος των, λακωνικὴν ἐχόντων τὴν καταγωγὴν, ἀρνησιθρήσκων τούτων Τούρκων, ὥστε ἐγκληματίας, Τοῦρκος ἢ Ἕλλην, ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καταδιωκόμενος, ἤρκει νὰ κατέφευγεν εἰς τὸ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχον τοῦ Μιστρᾶ, χωρίον Πάρορι, ὅπου οἱ πλεῖστοι τούτων εἶχον στήσει τοὺς τριορόφους πολεμικοὺς Πύργους των, ὅπως σωθῇ τῆς καταδιώξεως.

Οἱ κακοῦργοι ἔδιδον ἄσυλον εἰς τοὺς κακούργους· ἄσυλον ὅμως ἀσφαλὲς, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀρχὴ ἐσέβετο ἐξ ἀνάγκης.

Κατὰ τῶν φοβερῶν τούτων ἐνόπλων θηρίων, δὲν ἐδίστασεν οὐδ' ὁ Κρεββατᾶς νὰ κινηθῇ, οὐδ' ἡ ἐπὶ τόσας γενεὰς ἀσπαίρουσα ὑπὸ τὴν μάχαιραν αὐτῶν Λακωνία, νὰ ὀρθωθῇ καὶ τοὺς πολεμήσῃ.

Ὁπόσον θὰ ἔῤῥεεν αἷμα πρὶν ἢ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν πολε-

μικῶν πύργων των οἱ ἐμπειροπόλεμοι οὗτοι ἐχθροί! Θεία ὅμως πρόνοια ᾠκονόμησε τὰ πράγματα. Ἐγκατέλειπον οὗτοι τὴν Λακωνίαν, χωρὶς ῥανὶς αἵματος νὰ χυθῇ. Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Πλοῖόν τι ἐμπορικὸν τοῦ Α. Φραγκλῆ Μυκωνίου, ἐλλιμενισμένον ἐν Γυθείῳ (Μαραθωνῆσι) ἤρξατο νὰ τηλεβολῇ κατὰ προτροπὴν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, ὅστις εἶχεν καταβῇ ἐκεῖ μετὰ τριακοσίων Μανιατῶν, ὅπως καὶ οὗτος πολεμήσῃ κατὰ τῶν Βαρδουνιωτῶν. Ταραχθέντες οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐπὶ τῷ τηλεβολισμῷ, καὶ ἐρωτήσαντες, ἔμαθον ὅτι τηλεβολεῖ ὁ Φραγκλῆς.

Παρεξηγήσαντες ὅμως τὴν λέξιν, καὶ νομίσαντες ὅτι ἡ Φραγκιὰ ἔπεμψεν κατ' αὐτῶν στρατοὺς καὶ στόλους πολυαρίθμους ὅπως τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, ἐγκατέλειψαν τοὺς πύργους των καὶ ἀνεχώρησαν εἰς Μιστρᾶν, ἔνθα μετέδωκαν τὸν πανικόν, καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκομένους Τούρκους.

Μίαν μετὰ τοῦτο ἡμέραν, εὑρίσκοντο κεκλεισμένοι ἐντὸς τῆς Τριπόλεως, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ σίδηρος τῶν Ἑλλήνων, ἔμελλεν νὰ μεταβάλῃ εἰς φρικαλέον ἀνθρωποσφαγεῖον.

Ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ἅμα τῇ διὰ νυκτὸς καὶ κρυφίως ἀναχωρήσει τῶν Βαρδουνιωτῶν ἐκ τοῦ Μιστρᾶ, ἐκινήθη κατ' αὐτῶν· ἀναγγείλας δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Πέτρῳ Μαυρομιχάλῃ τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, τῷ ἀνέφερε συγχρόνως τὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ὅτε δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης ἔξαλλος ἐκ τῆς χαρᾶς, ἔγραφεν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἠλίαν καὶ τὸν Θεόδωρον Κολο-

κοτρώνην, νὰ κινηθῶσιν ὅσον τάχος κατὰ τῶν Βαρδουνιωτῶν· ὁ Κρεββατᾶς ὥρμα πρὸς καταδίωξίν των, ἀποφασισμένος νὰ κτυπηθῇ μετ' αὐτῶν, εἰς ὁποιανδήποτε θέσιν καὶ ἂν τοὺς συνήντα.

Ἀλλ' ὅτε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μαυρομιχάλη ἐγράφετο, οἱ Βαρδουνιῶται ἀνεπαύοντο ἐν Τριπόλει· ὁ φόβος εἶχε προμηθεύσει αὐτοῖς πτερά.

Διαρρυθμίσας ὁ Κρεββατᾶς τότε τὰ οἰκονομικὰ καὶ διοικητικὰ τῆς Λακεδαίμονος, ἠσχολήθη ἀμέσως μετὰ τοῦτο καὶ περὶ τὴν κατεδάφισιν τῶν πύργων, καὶ τοῦτο, διότι ἐφοβεῖτο, πολὺ εὐλόγως, μὴ περιπεσόντες εἰς χεῖρας ἄλλων χρησιμεύσωσι, καὶ πάλιν ὡς μέσον καταθλίψεως τοῦ τόπου· Ἀλλ' οἱ περισσότεροι τῶν Πύργων τούτων διετηρήθησαν τότε· βραδύτερον δὲ διατάξαντος τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου τῇ 25 Αὐγούστου «ἴχνος τυραννικῶν περιτειχισμάτων δὲν πρέπει νὰ μείνῃ» κατεδαφίσθησαν ἅπαντες.

Ὅτε δὲ ἡ Λακωνία ἀπηλλάγη ὁλοτελῶς καὶ τῶν ἄλλων Τούρκων, ὁ Κρεββατᾶς ἔσπευδε προθύμως ὅπου τὸ πυροβόλον ἐβρόντα· ὅπου δὲ ἡ μεγαλειτέρα ἀνάγκη, ἐκεῖ καὶ μετὰ μεγαλητέρας ἔτρεχε ταχύτητος.

Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως· ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Πατρῶν· ἠγωνίσθη ἐκθύμως κατὰ τοῦ Δράμαλη ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς καταστροφῆς του. Διεκρίνετο δὲ πάντοτε διὰ τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφοβίαν, καὶ τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ σύνεσιν αὐτοῦ.

Ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα καὶ πολιτικῶς, ὡς Γερουσιαστής, πληρεξούσιος, καὶ μέλος τοῦ Βουλευτικοῦ.

Δυστυχῶς ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀπέθανεν προώρως, ἀπέθανε βλη-

θεὶς ὑπὸ σφαιρῶν οὐχὶ ἐχθρικῶν. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο νὰ διέλθῃ ἔφιππος τὸν Εὐρώτα, χεὶρ δολοφόνος ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔῤῥιψε νεκρὸν ἄνδρα τὸν ὁποῖον ἐσεβάσθη τὸ πῦρ τόσων μαχῶν.

Αἱ ἀρεταὶ τοῦ Κρεββατᾶ δὲν ἦσαν κοιναί· οὐδὲν ἐπόθει δι' ἑαυτὸν, τὸ μόνον αὐτοῦ μέλημα ἦτον ἡ πατρίς· ἐπέβαλεν εἰς ἑαυτὸν, τὸ ὑψηλὸν καθῆκον νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν διεστώτων καὶ τὴν κατάπαυσιν τῶν διχονοιῶν. Ἦτο δὲ ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῆς πολιτελείας καὶ τῆς ἐπιδείξεως.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ ΒΡΕΣΘΕΝΗΣ.

Ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος ἐγεννήθη τῷ 1785 ἐν Στεμνίτσῃ χωρίῳ τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος, ὑπὸ πατρὸς μὲν Βασιλείου, μητρὸς δὲ Αἰκατερίνης.

Διδαχθεὶς τὰ ὅσα τότε ἐδιδάσκοντο γράμματα, καὶ προσκοληθεὶς παρὰ τῷ ἐκ πατρὸς θείῳ αὐτοῦ Θεωδωρήτῳ καλουμένῳ καὶ τούτῳ καὶ Ἱεράρχῃ Βρεσθένης, ἐχειροτονήθη δεκατετραέτης περίπου Ἀναγνώστης, καὶ ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἱεροδιάκονος, ἐξηκολούθει δὲ συγχρόνως καὶ νὰ ἐκπαιδεύηται παρὰ τῷ θείῳ, ὅπως καλλίτερον ἠδύνατο.

Ἐπίσκοπος δὲ Βρεσθένης, ἐχειροτονήθη μετ' ὀλίγα ἔτη, ἀντικαταστήσας τὸν ἑαυτοῦ θεῖον ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἀξιώματι. Ἦτο τότε τριακοντούτης.

Ὡς τοιοῦτος δὲ ὁ Θεοδώρητος, ἠργάσθη μετὰ ζήλου, πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας, συστήσας σχολεῖα διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ Βρεσθένειον καὶ ἄλλα, ὡς καὶ διὰ τὴν ἀνωτέραν, τὸ Βαμβακῶον.

Ὅτε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἀπέστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν Ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον τὸν Παπαφλέσαν, καὶ ἄλλους, ἕως διαδόσωσι τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, ὁ ἐκ τῶν πρώτων μυσταγωγηθεὶς εἰς τὰ δόγματά της, Θεοδώρητος, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἠργάσθη ὑπὲρ τῆς πολαπλασιάσεως ἐν Πελοποννήσῳ τῶν ἠθικῶν στοιχείων, ἐφ' ὧν ὤφειλε νὰ στηριχθῇ, καὶ δι' ὧν ἠδύνατο νὰ θριαμβεύσῃ, ἡ τόσῳ διακαῶς ὑπὸ τούτου ποθουμένη ἐπανάστασις.

Ἡ κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 ἔναρξις τῆς γιγαντώδους πάλης, εὗρε τὸν Θεοδώρητον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ τὴν χεῖρα ἔχοντα ἐπὶ τῆς σπάθης, τοὺς δ' ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν.

Φρονῶν ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης ὅτι ὁ τὴν ποιμαντορικὴν φέρων ῥάβδον, καὶ τὸ «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» διδάσκων, ὀφείλει ἐν ἀνάγκῃ, οὐχὶ μόνον διὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου νὰ δεικνύῃ τὸ σέβας αὐτοῦ, πρὸς τὸ θεῖον τοῦτο παράγγελμα, ὥρμα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀσυλογίστως, καθιστῶν οὕτω διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ θάρρους του, τοὺς μόλις χθὲς δειλοὺς δούλους, Αἴαντας καὶ Ἀχιλλεῖς φοβερούς.

Τῇ 25 Μαρτίου εὑρέθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἕλους, τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου, εἰς τὰ Βέρβενα, διότι ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὅπως ἐκεῖ σχηματισθῇ στρατόπεδον. Ἡ παρουσία δὲ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, ἐχρησίμευσεν ὡς σύνθημα, ὅπως τρέξωσιν ἀμέσως ἐκεῖ, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος, καὶ ὁ Ἀναγνώστης Κονδάκης μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας, καὶ ὁ Βαρβιτσώτης μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὀλίγους μὲν ἀλλ' ἀνδρειοτάτους, καὶ ὁ Παναγιώτης Γιατράκος μὲ τοὺς Λακεδαιμο-

νίους, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, καὶ ὁ Νικόλαος Δεληγιάννης, καὶ ἄλλοι. Τῇ πρωτοβουλίᾳ δὲ αὐτοῦ τούτου του Ἀρχιερέως «συνεστήθη, λέγει ὁ Σπηλιάδης, καὶ εἶδος τι ἐφορείας συγκειμένης ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, τὸν Δημήτριον Καραμάνον καὶ τὸν Νικόλαον Δεληγιάννην, διὰ ν' ἀλληλογραφῇ μὲ ἄλλα μέρη».

Ὅτε δὲ ἑπτακισχίλιοι Τοῦρκοι, ἐξελθόντες τὴν ἐπιοῦσαν ἐκ Τριπόλεως, διεσκόρπιζον τοὺς ἐν Βαλτετσίῳ στρατοπεδευμένους, ἤρξαντο ὡσαύτως καὶ οἱ ἐν Βερβαίνοις τρεπόμενοι εἰς φυγήν. Ὁ ἀτρόμητος ὅμως Ἱεράρχης κατ' οὐδένα τρόπον ἐπείσθη νὰ μετακινηθῇ ἐκεῖθεν· τὸ παράδειγμά του δὲ τοσοῦτον ἀνεθέρμανε τοὺς περὶ αὐτὸν, ὥστε ἐνῷ οἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ὁπλοφόροι ἀπεμακρύνοντο τῶν Βερβαίνων, οἱ ἐδικοί του περιεκύκλουν τὸν ἱεράρχην καὶ ἡτοιμάζοντο πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν.

Οὕτω δὲ τὸ ἐν Βερβαίνοις στρατόπεδον δὲν διελύθη ὁλοτελῶς. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔγραψε τότε πρὸς τὸν Θεοδώρητον «Καπετὰν Δεσπότη, φύλαξον τὴν θέσιν, καὶ μετ' ὀλίγον ἔρχομαι καὶ ἐγὼ εἰς Βαλτέτσι μ' ἀρκετὰ στρατεύματα»

Ἡ, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, Δεληγιάννη καὶ ἄλλων, συνελθοῦσα ἐν Καλτετζαῖς Πελοποννησιακὴ Γερουσία, ἐξελέξατο τὸν Βρεσθένης ἐπίσκοπον, πρόεδρον αὐτῆς. Οὗτος δὲ ἐδείχθη ἄξιος τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑψηλῆς εντολῆς, καταδείξας ὀλίγῳ βραδύτερον, ὅτι παρ' οὐδὲν ἐλογίζετο τὴν ζωὴν, προκειμένου νὰ παράσχῃ οἱανδήποτε ὑπηρεσίαν τῇ πατρίδι.

Εἰδοποιηθεῖσα ἡ Κυβέρνησις, ὑπὸ τοῦ φρουράρχου τῆς Ἀκροκορίνθου Πονηροπούλου, ὅτι οἱ Ναυπλιεῖς Τοῦρκοι ἐσκέ-

πτοντο περὶ παραδόσεως, ἀλλ' ὑπὸ ὅρους, περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὁποίων ἐζήτουν ν' ἀσφαλισθῶσι διὰ τῆς παραδόσεως ὁμήρων εἰς χεῖρας αὐτῶν· πρῶτος ὁ Βρεσθένης προσέφερεν ἑαυτὸν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ὅπως διευκολύνει τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας μεταβίβασιν τῶν ὀχυρῶν ἐκείνων φρουρίων.

«Εἰδοποιήθη καὶ ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, λέγει ὁ Σπηλιάδης, καὶ ἔχουσα τὸ δικαίωμα, ἀλλ' ὑπὸ ὅρους, νὰ κάμνῃ τὰς συνθήκας μὲ τοὺς Τούρκους τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε τὸν πρόεδρον Βρεσθένης Θεοδώρητον, τὸν ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον, τὸν Ἀναγνώστην Ζέρβαν, τὸν Ἀναγνώστην Ἀναστασόπουλον, καὶ τὸν Ἰωάννην Γ. Οἰκονομίδην πληρεξουσίους ἐπὶ τούτῳ . . .

Ἅπαντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι διεπραγματεύθησαν μὲ τοὺς Τούρκους νὰ παραδώσωσι τὰ φρούρια καὶ τὰ ὅπλα των, καὶ ν' ἀναχωρήσωσι μὲ τὸ ἓν τρίτον τῶν πραγμάτων εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Τῇ 18 Ἰουνίου ὑπέγραψαν τὰς συνθήκας, ἔλαβον καὶ ἔδωκαν ὁμήρους, ἔλαβον εἰς τὴν ἐξουσίαν των καὶ τὸ πρὸ τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου ἐπιθαλάσσιον φρούριον, καὶ ἤδη ἑκάτερα τὰ μέρη κατεγίνοντο νὰ τὴν ἐκπληρώσωσι καὶ ἐγένετο ἡ καταγραφὴ τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων».

Ἀλλ' ὅτε ἤρξατο ἡ ἐκτέλεσις τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς συνθήκης, τὰ στίφη τοῦ Δράμαλη κατέκλυζον τὰς πεδιάδας τοῦ Ἄργους· οἱ δὲ Τοῦρκοι τότε οὐχὶ μόνον διέκοψαν πᾶσαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων σχέσιν, ἀλλ' ἀτίμως φερόμενοι, ἐκράτουν παρ' αὐτοῖς καὶ τοὺς ὁμήρους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Βρεσθένην, οὐχὶ πλέον ὡς τοιούτους, ἀλλ' ὡς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου, καθ' ὧν εἶχον δικαίωμα, ὑπὸ Τουρκικὴν

πάντοτε ἔποψιν, ζωῆς ἢ θανάτου. Ἀλλ' ὁ Πρόεδρος, λέγει ὁ Βρεσθένης ἔμενεν ἀτρέμητος ἐνώπιον τῶν ἀγριωπῶς βρυχομένων ἐχθρῶν, ἀνατείνων τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ ὄρη τῆς θείας ἐλπίδος, «*ὅθεν ἡ βοήθεια τοῦ Κυρίου*». Κραταιότερος ἀνάγκης, καθυπέρτερος κινδύνου, ὑψηλότερος εἰρκτῆς, ἔσωζε καὶ τὸ φρόνημα, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς εὐσεβείας, τοῦ νικητοῦ Ἕλληνος· καὶ οὔτε πρὸς ὑποσχέσεις καὶ θωπείας ἔκλινε τῶν κρατούντων, οὐδ' ἐφοβήθη «*ὑπὸ τῶν δυναμένων ἀποκτῆναι τὸ σῶμα τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτῆναι*» ἀλλ' ἀντεῖχε πρὸς αὐτούς, πολὺ μᾶλλον ἀπτόητος, ἢ ὅσον ἀνεφάνη πρὸς τοσούτους ὅπλων κρότους καὶ συρρήγματα μαχῶν. Καὶ στενῶς καθειργμένος καὶ τυρούμενος ὡς λέων ἐν κλωβῷ, ἠτένιζε πρὸς τοὺς φρουροῦντας οὐχὶ πιθήκειον, ἀλλὰ βλοσυρὸν καὶ βασιλικόν ... Ἓξ μῆνες ὅλοι παρῆλθον. Ἡμέραι καὶ νύκτες ἐπίσης διέβαινον σκοτειναί. Χαμαικοιτία καὶ κακοπάθεια καὶ πεῖνα, καὶ πᾶσα ταλαιπωρία, καὶ στένωσις ἀπέβαινε προϊοῦσα δυσφορωτέρα. Ἐψωμίσθη ὁ Βρεσθένης, σπόρον βαμβακίου καὶ βρούλλου. Ἠσθένησεν ὡς πρὸς θάνατον. Ἀλλὰ καὶ περιωρισμένου καὶ λειποψυχοῦντος ἔλαμπεν ἡ γενναιότης αὐτοῦ καὶ καρτερία, ὡς σελήνη πλησιφαὴς, αὐγάζουσα ἐν μέσῳ κύκλου ὁμιχλώδους, ὃν καλοῦσιν ἅλωνα. Πολὺ σεβασμιώτερος παρὰ τὸν Ἀναξαγόραν, ὅστις καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἔγραφε τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸν, προσηύχετο μὲν, ἐνδελεχῶς πρὸς Θεὸν, ἐνουθέτει δὲ, προτρέπων τοὺς ἐχθροὺς πρὸς παράδοσιν εἰς ἰδίαν ἑαυτῶν σωτηρίαν, ἐστήριζε δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς τὴν πέτραν τῆς ὑπομονῆς, ταχεῖαν ὑπο-

σχόμενος ἐκ τῆς θείας χάριτος τὴν ἀπαλλαγὴν, ἥτις, τέλος καὶ ἀπεφάνη.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων εἰς τὸν στρατηγὸν Κολοκοτρώνην, ἀνεκτήσατο τὴν ἐλευθερίαν του ὁ Θεοδώρητος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ βασάνων ἀπολεσθεῖσαν ὑγείαν αὐτοῦ. Αἱ σωματικαὶ δυνάμεις εἶχον ἐγκαταλείψει τὸν σεβάσμιον Ἱεράρχην· ἀνέπνεε μόλις, ὅτε ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τῆς εἱρκτῆς του. Οὐδεὶς ἐπίστευεν ὅτι ἐν τῷ θνήσκοντι σώματι αὐτοῦ ἤθελεν ἐπανέλθει ἡ ζωή. Ἀλλ' ὁ Κύριος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τῆς πατρίδος, τόσῳ ἐνωρὶς, πολύτιμον δι' αὐτὴν ὕπαρξιν.

Εἶχε μόλις ἀνακτήσει τὰς δυνάμεις του, ὅτε προσέφερε καὶ πάλιν ἑαυτὸν εἰς ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος, ἐργασθεὶς ὡς πληρεξούσιος καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Β'. ἐν Ἄστρει Ἐθνοσυνελεύσεως.

Διορισθεὶς δὲ βραδύτερον ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ταύτης, καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ, διεύθυνε σχεδὸν διαρκῶς τὰς ἐργασίας τοῦ σώματος τούτου, ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀπουσίας τοῦ ἐν τοῖς στρατοπέδοις διατρίβοντος προέδρου Πέτρου Μαυρομιχάλη.

Ὅ,τι δὲ διέκρινε κυρίως τὸν κλεινὸν Ἱεράρχην κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἦτο ὁ *βαθὺς αὐτοῦ πρὸς τοὺς νόμους σεβασμός. Οὐδὲν* ἀντιβαῖνον πρὸς τοὺς νόμους, καὶ *οὐδένα*, ἐσυγχώρει.

« Καταφέρει ἀμειλίκτως τὸν πέλεκυν τοῦ νόμου, κατὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου τοῦ Χαραλάμπους Περοῦκα «διότι ἄνευ νόμου ἐπέβαλε μονοπώλιον ἅλατος» ὅτε ὡς Ὑπουργὸς τῶν

Οἰκονομικῶν, στερούμενος καὶ τοῦ ὀβολοῦ, καὶ μὴ δυνάμενος ἄλλως νὰ προμηθεύσῃ πυρίτιδα τοῖς ὑπὲρ τῶν ὅλων μαχομένοις, ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ μέτρου τούτου· καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 542 τῆς 24 Νοεμβρίου τοῦ 1832 ἐν Ἄργει ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, *κηρύττει αὐτὸν ἔκπτωτον τῆς ἀξίας του.*

Πράττει τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ, ἐπίσης στενοῦ φίλου του, Ἀνδρέα Μεταξᾶ, μέλους τοῦ ὁποίου προήδρευεν ὁ Βρεσθένης σώματος. Θὰ καγχάσῃ ἀναιδῶς ὁ παρὰ τὸν Παρθενῶνα ἀσχημονῶν καὶ ὀργιάζων συρφετὸς τῆς σημερινῆς βουλῆς, ἀκούων ὅτι ὁ Πρόεδρος ἐκείνης τῆς βουλῆς, ἑρμηνεύων καθαρῶς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος τὸν Μεταξᾶν, διότι ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 491 ἐγγράφου τῶν ἀρχείων, δὲν ἠδυνήθη νὰ συνεργασθῇ ἐπί τινα χρόνον, ἕνεκεν ἰδίων ὑποθέσεων, μετὰ τῶν συναδέλφων του.

Κεραυνοβολεῖ, διὰ τῆς ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου 1823 ἐν Κρανιδίῳ διακηρύξεώς του «πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας», τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, καὶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, διότι κατέλαβον ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Βουλευτικοῦ, τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, περιωρίσθη εἰς τὰ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ Ἐπισκοπῆς καθήκοντα.

Ἡ μετὰ τὸν Κυβερνήτην ἐπικαθήσασα ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Ἑλλάδος, ἀντιβασιλεία, ἀντήμοιψε κάπως τὸν ἔνδοξον ἱεράρχην, διορίσασα αὐτὸν Συνοδικόν.

Τὸ δὲ 1842 μετετέθη εἰς Ἐπισκοπὴν πλουσιωτέραν καὶ

μεγαλειτέραν, εἰς ἐκείνην τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος. Ἀλλ' ὁ Βρεσθένης οὐ μόνον δὲν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ διεμαρτυρήθη ἐντόνως κατὰ τῆς τοιαύτης μεταθέσεως, ὡς ἀντιβαινούσης εἰς τοὺς Ἀποστολικοὺς καὶ Συνοδικοὺς κανόνας.

«Ἀνεπιτήδειος Μεγαλειότατε, ἔγραφε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐν τῇ ἀπὸ 10 Φεβρουαρίου 1842 διαμαρτυρήσει του, νὰ προδώσω τὴν ἰδίαν συνείδησίν μου, ἐν ᾧ κατ' οὐδένα τρόπον μοὶ ἐπιτρέπει αὕτη ν' ἀποδεχθῶ τοιαύτην μετάθεσιν, ἥτις προσβάλλουσα καιρίως καὶ τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἔθνους μου εἰς αὐτὰς τὰς ἰδίας βάσεις των, σαλεύει ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν πρὸς αὐτὰς ὀφειλομένην λατρείαν, ἤθελον εἶμαι ὅλως ἀνάξιος καὶ τῆς βασιλικῆς χάριτος, τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει ἡ μετάθεσίς μου ἀπὸ μηκίστης εἰς μεγίστην καὶ λαμπρὰν ἄλλην Ἐπισκοπὴν λόγῳ προβιβασμοῦ, ἐὰν σεβόμενος ὡσαύτως τὴν τελείαν ὑπακοὴν καὶ πίστιν, τὰς ὁποίας ὀφείλω εἰς τὸν Θρόνον τῆς Υ. Μ. δὲν ἤθελον τῇ ἀναφέρει μὲ θάῤῥος καὶ εἰλικρίνειαν τοὺς ἀνυπερβλήτους αὐτοὺς θείους νόμους, οἵτινες ὁριστικῶς μοὶ ἀπαγορεύουσι τὸ ν' ἀφήσω τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀπ' ἀρχῆς ἐκκλησίας μου, καὶ νὰ μεταστῶ εἰς ἄλλην ὅσον ἂν ἦναι αὕτη λαμπρὰ καὶ ἐπωφελής . . . Εὔελπις δὲ ὁ ταπεινὸς ὑπήκοός της ἐγώ, δι' ὅσα χρέη ἰδικιτέρως μοὶ ἐπιβάλλει ὁ ἀρχιερατικός χαρακτήρ μου δὲν θέλω ἀποτύχει τῆς τόσον δικαίας, ὅσον νομίμου αἰτήσεώς μου αὐτῆς, καὶ ὅτι ἡ δικαιοσύνη τῆς Υ. Μ. δὲν θέλει κατακρίνει τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀχαΐας, καθὸ ἐπιβεβλημένην μοι παρὰ τῶν ῥηθέντων νόμων καὶ κανόνων τῆς ἐκκλησίας μου καὶ τῆς πίστεώς μου . . .»

Ἀλλ' οἱ λακτίζοντες οὕτω τὰ βασιλικὰ δῶρα, οἱ ἀδού-

-λωτον τὸν χαρακτῆρα ἔχοντες, φθίνουσι προώρως καὶ θνήσκουσιν ἐπὶ ψάθης. Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον Ἱεράρχην. Ἐπαύθη μετὰ τὴν διαμαρτύρησίν του ταύτην· ἐπείνασε καὶ ἐδίψησε καὶ ἠσθένησε, μᾶλλον ἠθικῶς· ἐξηκολούθει δὲ μαραινόμενος μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1843, ὅτε ἐντελῶς ἀπεσβέσθη. Ἀπέθανε συγχωρῶν τοὺς ἐχθρούς του.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΤΑΛΑΝΤΙΟΥ.

Ὁ σεβαστὸς οὗτος ἱεράρχης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1762, ἐν δὲ τῷ βαπτίσματι τῷ ἐδόθη τὸ ὄνομα Νικόλαος. Ἀλλ' ὀλίγον χρόνον παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ. Προχειρισθεὶς ἱεροδιάκονος ἐν τῇ παρὰ τῇ πόλει ταύτῃ Μονῇ τῆς Πεντέλης, ὅτε καὶ μετωνομάσθη Νεόφυτος, ἀνεχώρησε μικρὸν μετὰ τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων εὐρυτέρων.

Μὴ δυνηθεὶς ὅμως, ὡς φαίνεται, νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν εὐγενῆ τοῦτον πόθον αὐτοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἀπῆλθεν εἰς Λεβαδείαν, παρὰ τῷ Γαβριὴλ ἐπισκόπῳ Ταλαντίου, ὅστις παραλαβὼν αὐτὸν ὡς ἀρχιδιάκονον, τὸν ἐπεφόρτισε καὶ μὲ τὰ καθήκοντα γραμματέως τῆς ἐπισκοπῆς, τὴν ὁποίαν ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ καὶ ὡς Ἐπίσκοπος, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπαρχίας Ἀταλάντης.

Τῷόντι ὀλίγα παρῆλθον ἔτη καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἐναρέτου Ἱεράρχου Γαβριὴλ — ἀπεβίωσεν οὗτος κατὰ τὸ 1803 —δι' οὐδένα ἄλλον ἠδύνατο νὰ κενώσῃ τὴν ἐπισκοπὴν ταύ-

την, διότι οὐδεὶς ἄλλος, ἐκτὸς του βιογραφουμένου, ἡμιλλᾶτο αὐτῷ κατὰ τὰς ἀρετὰς, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

Ἦτο ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Ἀταλάντης, ὅτε ἡ Πελοπόννησος, ὑψώσασα πρώτη τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἠλέκτρισε τὴν γενναίαν ψυχήν του· τούτου ἕνεκεν πρώτη ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐκ τῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μερῶν, ἐκινήθη κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ποιμαντορικὴ ῥάβδος δὲν παρεκώλυε καὶ τὸν Νεόφυτον, ὡς καὶ ἄλλους κλεινοὺς ἱεράρχας, νὰ τρέχῃ εἰς τὰ στρατόπεδα, νὰ εὐλογῇ τοὺς πολεμιστὰς, καὶ ἐνθαῤῥύνῃ αὐτοὺς οὐχὶ μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον· σφίγγων τὴν σπάθην καὶ βαδίζων πρῶτος κατὰ τῶν πολεμίων· ὡς ὅτε, μαθὼν ὅτε ὁ ἥρως Διάκος, κυκλωθεὶς ἐν Ἀλαμάνᾳ ὑπὸ στιφῶν πολυαρίθμων, κατεκόπτετο μὲ αὐτοὺς, ἔσπευσε, καίτοι ἀσθενὴς, νὰ συμμετάσχῃ τοῦ κινδύνου μεθ' ὅσων ἠδυνήθη τότε ἐν τάχει νὰ κινήσῃ. Δυστυχῶς ἔφθασε μετὰ τὴν καταστροφήν.

Χωρὶς δὲ οὐδὲν ἐκ τῶν ποιμαντορικῶν καθηκόντων αὐτοῦ νὰ παραμελήσῃ, ἔτρεχεν ἀκούραστος ὅπου, ἡ παρουσία του ἠδύνατο ν' ἀποβῇ χρήσιμος.

Οὕτω δὲ ὅτε ἡ σύστασις Κυβερνήσεως, οἱασδήποτε κυβερνήσεως, ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῆς σωτηρίας τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος, ἔσπευσεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπως καὶ μετὰ τῶν, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, συνελθόντων ἐκεῖ, συνεργασθῇ ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ.

Φαίνεται ὅτι αἱ ληφθεῖσαι τότε πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως ἀποφάσεις ἀπήρεσκον εἰς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα

τοῦ Ἱεράρχου. Ὅθεν ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἠργάσθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη, Ἀνθίμου Γαζῆ, Ἰωάννου Σκανδαλίδου, καὶ ἄλλων, ὅπως οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου τῆς Στερεᾶς, συνελθόντες εἰς Συνέλευσιν, διαῤῥυθμίσωσι κἄπως τὰ πράγματα τοὐλάχιστον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω δὲ ἡ συνελθοῦσα κατὰ τὸν Νοέμβριον ἐν Ἀμφίσσῃ Συνέλευσις, ἐδωρήσατο εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑλλάδος, Κυβέρνησιν, ἥτις κατώρθωσε νὰ χαλιναγωγήσῃ ὁπωσοῦν τινὰς τῶν ἀτιθάσσων ἐκείνων ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες ὡς ὕβριν ἐθεώρουν τὸ «τοῖς νόμοις ὑπείκειν».

Οἱ κάτοικοι τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, «λέγει ὁ Σπηλιάδης, συνεκρότησαν κατὰ τὸν Νοέμβριον εἰς τὰ Σάλωνα συνέλευσιν, καὶ ἱδρύσαντο τὸν Ἄρειον Πάγον, ἐκ δεκατεσσάρων μελῶν συγκείμενον . . . ἐξ ὧν οἱ ἓξ συγκροτοῦσι τὴν πολιτικὴν δύναμιν, οἱ δὲ ἓξ τὸ ἀνέκκλητον δικαστήριον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καὶ ὑπὸ δύο προέδρων προεδρευόμενοι, θὰ ἐνεργῶσι τὰς ὑποθέσεις ἐκείνου τοῦ μέρους. Τοὺς δὲ προέδρους τούτους θὰ διαδέχωνται ἄλλοι, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τοὺς δώδεκα μετὰ παρέλευσιν πενῆντα δύο ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἐκλεχθῶσι, και τοιουτοτρόπως εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνιαυτοῦ θὰ προεδρεύωνται καὶ τὰ δύο τμήματα ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν του ἀλληλοδιαδόχως. . . . Πρόεδροι τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐξελέχθησαν εἰς μὲν τὸ Πολιτικὸν ὁ Νέγρης, εἰς δὲ τὸ Δικανικὸν ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος».

Ἀλλὰ καὶ πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης ἐχρημάτισεν ὁ Νεόφυτος. Ἀπήγγειλε δὲ καὶ λόγον μετὰ τὴν λειτουργίαν καὶ ἐγκαινίασίν της, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέδειξε τὴν

ἱερότητα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐναντίον αἱμοβόρου δεσπότου, οὐδὲν δικαίωμα κεκτημένου ἐπὶ τοῦ Ἕλληνος, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἐπαύσατο θεωρῶν ὡς κτῆνος.

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα περικοπάς τινὰς ἐκ τοῦ ὡραίου λόγου τὸν ὁποῖον ὡς πρόεδρος ἐξεφώνησε καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ὅπως καὶ ἐκ τούτου κρίνει ὁ ἀναγνώστης τὸν ἄνδρα.

«Συνήλθατε, λέγει εἰς τοὺς πληρεξουσίους εἰς Συνέλευσιν, κοινῶς καὶ κατ' ἰδίαν ἐμελετήσατε, διεφιλονεικήσατε, ἐσυμφωνήσατε, παρεδέχθητε τὴν παροῦσαν Νομικὴν διάταξιν, καὶ ἐπεκυρώσατε. Διαλύεται ἤδη ἡ Συνέλευσις, καὶ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιστρέφει ὅθεν διωρίσθη νὰ ἔλθῃ· ἔχετε πολλὰ νὰ εἴπῆτε πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς σας· τὴν εἰλικρίνειαν μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι κοινῶς, καὶ κατ' ἰδίαν συνωμιλήσαμεν περὶ παντός· τὸν ζῆλον ὅλων νὰ διοικηθῶμεν κατὰ τὸ παρὸν εὐτάκτως ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς τὰς περιστάσεις μας· τὴν ἐπιμέλειαν νὰ ἐμποδίσωμεν τὰς ἐθνοβλαβεῖς κενοδοξίας εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης ὑπόκειται... Εἴπατε πρὸ πάντων ὅτι ἕνα ἀκόμη χρησιμεύει, καὶ εἶναι τὸ κυριώτερον· μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ ἀκολουθῶσι τὸν πόλεμον. Βλέπετε τὸν τύραννον· α, ἐξηγριώθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ μὴ λειποθυμῆτε, εἴπατέ τους αὐτὰ εἶναι τὰ ἔσχατα σπαράγματα ἑνὸς μεγάλου θηρίου εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του· κτυπᾶτε τον, κτυπᾶτε τον! ἀκόμη ὀλίγον καὶ νεκρὸς ἔπεσεν· εἰς τὴν Ἑλλάδα νεκρός... καὶ τὸ τελευταῖον καὶ βασιμώτατον τοῦτο νὰ εἰπῆτε πρὸς τοὺς λαούς, ὅτι ὡρκίσθητε ἀπὸ μέρους των. Ὡρκίσθημεν εἰς τὸν ἐν Τριάδι ὑμνούμενον Θεὸν ἄσπονδον μῖσους ἐναντίον τοῦ τυράννου· εὐπείθειαν εἰς τὴν παροῦσαν Νομικὴν διάταξιν· καὶ

συμφωνίαν μεταξύ μας, καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων· τὸν δ' ἐπίορκον νὰ σπαράξῃ ἡ ῥομφαία τῆς οὐρανίου ἐκδικήσεως, νὰ τὸν κατακαύσῃ ὁ κεραυνὸς τοῦ Ὑψίστου, ἂν οἱ Νόμοι δὲν τὸν καταλάβωσι.

Δὲν θ' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰς περιπετείας καὶ καταδρομὰς ἃς ὑπέστη ὁ Νεόφυτος ὡς πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου χωρὶς οὐδέποτε ν' ἀθυμήσῃ. Ἀκούραστος ὁ σεβαστὸς Ἱεράρχης ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον μετέβαινεν ὁσάκις αἱ ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι Κυβερνήσεως ἀσχολίαι, αὐτοῦ τῷ ἐπέτρεπον. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὰς ἑκάστοτε συγκροτουμένας Ἐθνοσυνελεύσεις· διεκρίνετο δὲ πάντοτε διὰ τὴν εὐθύτητα καὶ τὸ διαλακτικὸν τοῦ χαρακτῆρός του.

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 διωρίσθη τοποτηρητὴς τῆς ἐπαρχίας Πάρου καὶ Νάξου, ἀντὶ τοῦ Ἱεροθέου Ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη ἐκκλησιαστικὸς ἐπίτροπος ἐν τῇ νήσῳ Ὕδρα.

Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ πολέμου παρεκλήθη διὰ τῆς ἑξῆς ἀφελοῦς ἀναφορᾶς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ νὰ δεχθῇ τὴν χηρεύσασαν Ἐπισκοπὴν Ἀττικῆς.

Σεβασμιώτατε Πάτερ!

Παρῆλθον ὁλόκληροι χρόνοι ἀφ' ὅτου οἱ πολῖται ἄρχισαν νὰ συνέρχωνται εἰς τὰ ἐρείπιά των. Ἡ ἐπαρχία μας στερεῖται τὸν πνευματικὸν ποιμένα της, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας μένουσιν ἀπροστάτευτα· ἡμεῖς καὶ οἱ λοιποὶ Συμπολῖται ἐπιθυμοῦμεν νὰ σᾶς ἀπολαύσωμεν ἤδη εἰς τὴν φίλην πατρίδα διὰ νὰ λάβητε τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἡ πατρὶς συμφώνως

μὲ τὰς κατὰ καιρὸν διοικήσεις σᾶς ἐπρόσφερεν χάριν τῆς ἐναρέτου διαγωγῆς σας, καὶ τῶν πρὸς τὸ ἔθνος ὠφελίμων ἀγώνων σας τὴν χηρεύσασαν ἐπισκοπὴν Ἀττικῆς. Κατὰ δὲ τὸ 1852 ἐγένετο Πρόεδρος τῆς ἱερᾶς Συνόδου, Ἀπέθανε δὲ ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ γήρατος ἀφοῦ ἐπὶ 25 καὶ πλέον ἔτη ἐλάμπρυνε τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ.

Υἱὸς καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀθανασίου Γραμματικοῦ περιφήμου ἁρματωλοῦ, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ἐγεννήθη τῷ 1792, δωδεκαέτης δὲ ὢν ἀφιερώθη παρὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Χρυσούλας εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἐν ᾗ διετέλεσε δὲ τὸ μὲν πρῶτον ὡς καλογεροπαῖδι ἐναρέτου τινὸς μοναχοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη ν' ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν, μετὰ δὲ τοῦτο ἐχειροτονήθη Διάκονος ἢ ὡς κοινῶς λέγομεν Διάκος. Διάκος λοιπὸν ἐπωνομάσθη ἔκτοτε, τὸ δὲ ἐπώνυμον τοῦτο διετήρησε πάντοτε. Ὁ καλὸς τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης καὶ τῆς Ἐλευθερίας στρατιώτης εἶναι καλός.

Ἐκ τῆς Μονῆς ταύτης, ἕνεκεν ἀκουσίου ἀνθρωποκτονίας ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη, ποθήσας τὸν ἐλεύθερον τοῦ κλέπτου ἀέρα.

Ἐπανελθὼν δὲ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν μονὴν, συλλαμβάνεται ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, καὶ ῥίπτεται εἰς τὰς φυλακάς· κατορθώσας ὅμως νὰ δραπετεύσῃ ἐκεῖθεν, πετᾷ πάλιν εἰς τὰ ὄρη, καὶ πλήρης λύσσης κατὰ τῶν Τούρκων, σπείρει ἐκεῖθεν τὸν θάνατον καὶ τὸν τρόμον. Προσφυγὼν δὲ μετά τινα χρόνον κατὰ προτροπὴν ἄλλων εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τῶν σωματοφυλάκων του.

Νέος ὅμως ἀγαθὸς, φιλελεύθερος, καὶ ἀνδρεῖος, δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἐπὶ πολὺ πλησίον τυράννου οἷος ὁ Ἀλῆς. Οὐχὶ μόνον ἠπείθει ὁ Διάκος ὁσάκις διετάττετο νὰ πράξῃ τι παρὰ τὴν συνείδησίν του· ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐζήτει νὰ παρακωλύσῃ ὅπως μὴ ὑπακούωσιν εἰς διαταγὰς ἀδίκους καὶ σκληράς.

Ταχέως λοιπὸν παρήτησε τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωννίνων, καὶ ἠκολούθησε τὸν Ὀδυσέα Ἀνδρούτσου, ὅτε οὗτος διωρίσθη τῷ 1816 παρὰ τοῦ Ἀλῆ ὁπλαρχηγὸς τῆς Λεβαδείας. Ἀναγκασθέντος ὅμως βραδύτερον τοῦ Ὀδυσέως νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχηγίας, καὶ μεταβῇ εἰς Λευκάδα, ἔνθα συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπέρτατα τὸν ἐκάλουν, συνέστησε τὸν Διάκον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας, οἵτινες παμψηφεὶ ἐξελέξαντο αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν ὅπλων τῆς ἐπαρχίας των. Ὡς τοιοῦτος δὲ διετέλει, ὅτε τὴν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐπανάστασιν ἠκολούθησεν ἡ τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὁποίαν ἐμιμήθη ἀμέσως ἡ πατρὶς τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Πανουργιᾶ.

Τῳόντι πρῶτος μετὰ τὸν Πανουργιᾶν ἀσπασθεὶς ὁ Διάκος τὴν ἐκ Πελοποννήσου διαταγὴν τοῦ Ἄρεως, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ταχὺς ἐῤῥίφθη κατὰ τῶν ἐν Λεβαδείᾳ Τούρκων, οἵτινες κατακλεισθέντες μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἠναγκάσθησαν μετὰ παρέλευσιν δεκταημέρου νὰ παραδοθῶσιν. Ἦτο ἡ πρώτη Ἀπριλίου ὅτε ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία ἐκεῖ.

«Τούτων γενομένων, ἀφηγεῖται αὐτόπτης ἱστορικὸς, συνηθροίσθησαν οἱ Λεβαδειεῖς ἅπαντες κατὰ τὴν θέσιν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ τὴν ἐπανάστασιν αὐτῶν καθηγίασαν διὰ τῆς λαμπροτέρας καὶ ἐνθουσιαστικωτέρας ἐκκλησιαστι-

κῆς τελετῆς. Εἷς μητροπολίτης ὁ Ἀθηνῶν Διονύσιος, καὶ δύο ἐπίσκοποι ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, καὶ ὁ Ἀμφίσσης Ἡσαΐας ἐκόσμουν αὐτὴν, εὐλογοῦντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Ἐν δὲ τῇ ἀδελφικῇ καὶ παῤῥησιαστικῇ ταύτῃ ἑνότητι καὶ συμπνοίᾳ τοῦ τε ἱεροῦ κλήρου, τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν, οἱ πάντες πεποίθησιν ἐσχημάτισαν πλήρη, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἰδοὺ ἀνακηρύσσονται ὁμοφώνως παρά τε τῶν ἀρχιερέων, τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρίας, Ἀθανασίου Ζαρείφη καὶ Δήμου Ἀντωνίου, τῆς μὲν Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος «*Κόνσολοι*» ὁ Νικόλαος Νάκος, ὁ Ἰωάννης Στάμου Λογοθέτης καὶ ὁ Ἰωάννης Φίλωνος· τῆς δὲ Λεβαδείας, προτάσει τῶν Κονσόλων, «Κολονέλος» ὁ Διάκος, καὶ πεντακοσίαρχοι ὁ Βοῦσγος, Ἰωάννης Λάπας, Μῆτρος Τριανταφυλλίνας καὶ Νικόλαος Σιμαρέσης. Τότε ὁ Διάκος ἐσχημάτισε τὴν σημαίαν αὐτοῦ, χρῶμα μὲν φέρουσαι λευκὸν σύμβολον, δὲ τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ ἐπιγραφὴν μεγάλοις γράμμασιν «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ».

Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Διάκου δὲν ἦτο βεβαίως ἄλλο, ἢ πῶς ταχύτερον νὰ ὑψωθῇ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος Ἐπαρχίας. Ἀνέπτυξε δὲ πρὸς τοῦτο δραστηριότητα τῇ ἀληθείᾳ ἀξιοθαύμαστον. Ἐνῷ δὲ ἀπέστειλεν ἀφ' ἑνὸς τὸν ἐξάδελφόν του Ἀντώνιον Κοντοσόπουλον εἰς τὴν Ἀταλάντην ὅπως κτυπήσῃ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, τὸν δὲ ἀτρόμητον Ἰωάννην Λάππαν κατὰ τῶν Θηβῶν' ἐκστρατεύει ἀφ' ἑτέρου ὁ ἴδιος μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς εἰς τὸν Ὀποῦντα (Μποδονίτσαν). Ἀφιχθεὶς ἐκεῖ τῇ ὀγδόῃ Ἀπριλίου, εὗρε τὸν Δυοβουνιώτην μετὰ τρια-

κοσίων ὁπλοφόρων ἱστάμενον ἀπέναντι τοῦ φρουρίου ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχεν ἀποκλείσῃ τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ δὲ εἰς μάτην ὥρμησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοῦ φρουρίου ἀπεφάσισαν νὰ τὸ πολιορκήσωσι.

Βλέπων ὅμως ὁ Διάκος ὅτε οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσιν ἢ εἰς ὀλιγοήμερον πολιορκίαν, ἀφῆκεν ἐκεῖ δύναμιν ἀνάλογον, καὶ ἐβάδισεν αὐθωρεὶ μετὰ τοῦ Διοβουνιώτου πρὸς τὰς Θερμοπύλας. Φθάτας δὲ εἰς τὸ πλησίον τῆς Ὑπάτης κείμενον χωρίον τῶν Κομποτάδων, ὅπου μετά τινας ὥρας ἀφίχθη καὶ ὁ Πανουργιᾶς μετὰ πεντακοσίων, ὥρμησεν ἐκεῖθεν ἀκ,άτητος κατὰ τῶν νέων Πατρῶν (Ὑπάτης), καὶ μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ Διοβουνιώτου καὶ Τράκα, κυριεύει τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ Τοῦρκοι ἐγείρει ὀδυφράγματα καὶ ὀχυρώματα, καὶ προχωρεῖ πολεμῶν καὶ καίων μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς πόλεως, ἔνθα οἱ ἐκεῖ συγκεντρωθέντες, Τοῦρκοι καταπτοηθέντες ἀπώλεσαν τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιστάσεως, καὶ ἤρξατο ἀμέσως διαπραγματευόμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τὰ περὶ τῆς παραδόσεώς των.

Καὶ ὁ μὲν πόλεμος ἔπαυσεν, ἡ δὲ συνθήκη δι' ἧς ὑπεχρεοῦντο οἱ Τοῦρκοι νὰ παραδόσωσι τὰ ὅπλα καὶ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Λαμίαν, ὑπογραφεῖσα ἀνέμενε τὴν πραγματοποίησίν της, ὅτε πῦρ σφοδρὸν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, πρὸς ὃ δι' ἄλλου σφοδροτέρου ἀπήντησαν οἱ Ἕλληνες, ἤρξατο διὰ νέων νὰ ποτίζῃ αἱμάτων τὸ ἔδαφος τῆς ἡμικεκαυμένης πόλεως, καὶ ὑπερπληροῖ αὐτὸ νεκρῶν πληγομένων καὶ ἐρειπίων. Τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ ὀργὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀτιμίαν τῶν Τούρκων κατεμέλιζε, συνέτριβε ἀνέτρεπε, καὶ

παντελῆ ἠπείλει φθορὰν τῶν ἀπίστων. Ἀναμφιβόλως οὐδεὶς θὰ ἐσώζετο.

Ἀλλ' ἡ τύχη ἠθέλησεν ἄλλως. Τὸ πῦρ διεκόπη βιαίως, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐξελθόντες τῆς πόλεως ἐτράπησαν ἐσπευσμένως οἱ μὲν πρὸς τοὺς Κομποτάδας, οἱ δὲ ἐζήτησαν καταφύγιον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀγάθωνος.

Ἀλλ' ὅπως ἐξηγήσῃ ὁ Ἀναγνώστης τὴν αἰσχίστην τῶν Τούρκων διαγωγὴν, ὡς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὰς κινήσεις, ἀνάγκη νὰ μάθῃ ὅτι, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς περὶ παραδόσεως συνθήκης, ἔλαβον οἱ πρῶτοι τὴν εἴδησιν ὅτι στρατιὰ πολυάριθμος ὑπὸ τὸν Κιοσὲ Μεχμὲτ Πασσᾶν καὶ τὸν Ὀμὲρ Βριώνην, σπεύδει πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν. Τῳόντι ὀλίγον ἀπεῖχον οἱ Πασσάδες οὗτοι τῆς Ὑπάτης, ὅτε οἱ Ἕλληνες, φρονίμως ποιοῦντες, ὑπεχώρησαν, ὡς εἴδομεν, ὅπως μὴ κυκλωθέντες ἀπολεσθῶσιν.

Μεταβάντες ἐκ τῶν Κομποτάδων εἰς Χαλκωματᾶν οἱ Ἕλληνες, καὶ συγκροτήσαντες συμβούλιον, ἐν ᾧ συνεζήτησαν περὶ τοῦ πῶς νὰ παρακωλύσωσι τὴν πρόοδον τῶν ἐχθρῶν, κατέλαβον οἱ Πανουργιᾶς καὶ Δυοβουνιώτης τὰς πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα ἀγούσας δύο ὁδοὺς, τὴν δὲ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κειμένην Δαμάσταν ὡς καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ Ἀλαμάναν, καθεῖξεν ὁ Διάκος.

Καὶ ὁ μὲν Δυοβουνιώτης μὴ δυνηθεὶς ν' ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν στιφῶν τοῦ Ὀμὲρ, ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὁ δὲ Πανουργιᾶς ἀφοῦ ἐφ' ἱκανὴν ἀντέστη ὥραν, καὶ εἶδε πολλοὺς σφαγέντας περὶ αὐτὸν, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Ἡσαΐαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Παπαγιάννην, ἐτράπη καὶ οὗτος εἰς φυγὴν, ἀφοῦ ἐκινδύνευσε τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ὁ Διάκος ὅμως δὲν κατεδέχθη οὐδὲ ν' ἀκούσῃ κἂν περὶ φυγῆς, καὶ ὅτε ἀκόμη περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῆς ὅλης δυνάμεως τῶν Τούρκων δὲν εἶχε περὶ αὐτὸν ἢ μόνον 48 συντρόφους τοῦ θανάτου.

Θὰ ἐζήλευον βεβαίως τὸν ὡραῖον τὸν ἀπαράμιλον τοῦτον ἥρωα αἱ ἐν τῷ οὐρανῷ στρατειαὶ τῶν Ἀγγέλων, ὅτε πρὸς τοὺς κομίσαντας τὸν ἵππον καὶ παρακαλοῦντας νὰ ἱππεύσῃ καὶ σώσῃ ἑαυτὸν ἀπήντα ὑπερηφάνως «*ζῶν ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν θέσιν του δὲν ἐκβαίνει*». Τῳόντι μετὰ τῆς δρακὸς τῶν παρ' αὐτῷ ἀπομεινάντων ἀνδρείων ἔμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ ἐν ᾗ ἔταζεν ἑαυτὸν τὸ καθῆκον, καὶ λέων φοβερὸς ἐπὶ ὥρας ἐβρυχᾶτο ἐκεῖ καὶ κατεκόπτετο, παλεύων κατὰ χιλιάδων λυσσώντων βαρβάρων. Φονεύεται ὁ ἀδελφός του, ἀλλ' οὗτος μεταχειρίζεται τὸ πτῶμα του ὡς προπύργιον, καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν φοβερὰν ἐργασίαν του· συντρίβονται ἡ σπάθη του καὶ ἡ δεξιά του χεὶρ ἐκ τῆς βροχῆς τῶν σφαιρῶν, ἀλλὰ τῷ ἀπομένει ἡ ἀριστερά· διὰ ταύτης λαμβάνει τὰ πιστόλιά του καὶ τὰ ἐκκενοῖ· μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ τὰ πληρώσῃ ἐκ νέου, κράζει τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ ὅπως τὸν φονεύσωσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπαντᾷ· εἶχον πέσει πάντες. Μόνος αὐτὸς ἐν τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ ἀνθρωποσφαγείῳ ἔζη εἰσέτι, ἀλλ' ἄοπλος, τετραυματισμένος, πυρίκαυστος, αἱματόφυρτος· καὶ τότε, ἀλλὰ τότε μόνον, ὥρμησαν οἱ βάρβαροι καὶ συλλαβόντες τὸν ἡρωομάρτυρα, ἐδέσμευσαν αὐτὸν καὶ... ἀλλ' ἂς ἀκούσωμεν καὶ τὴν ἀμίμητον δημώδη ποίησιν ἐξυμνοῦσαν καὶ περιγράφουσαν τὰ περὶ τοῦ Διάκου.

«Τρεῖς περδικούλαις κάθουνται, λέγει ὁ λαὸς, στοῦ [Διάκου τὸ ταμποῦρι

ἡ μιᾶ τηράει τῆ Λεβαδειᾶ, κ' ἡ ἄλλη τὸ Ζητοῦνι
ἡ τρίτη ἡ καλλίτερη μοιρολογάει καὶ λέγει.
Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε μαύρη σὰν καλλιακοῦδα.
Κὰν' ὁ Καλύβας ἔρχεται κὰν ὁ Λεβεντογιάννης,
Οὔτ' ὁ Καλύβας ἔρχεται οὔτ' ὁ Λεβεντογιάννης,
Μα' νὰν' οἱ Τοῦρκοι τὰ σκυλιὰ κ' ἀτὸς ὁ Μερ Βριώνης
Φέρουν χιλιάδες δεκοχτὼ πεζούρια καὶ καβάλα
Σήκω Διάκο μ' νὰ φύγωμε στὴ Λιβαδειὰ νὰ πᾶμε
Ὁπ' εἶν ὁ Διάκος ζωντανὸς Τούρκους δὲν προσκυνάει
Ἐλᾶτε νὰ πηγαίνωμεν κάτω στὴν Ἀλαμάνα.
Ὅπου ν' ταμπούρια δυνατὰ κιόμορφα μετερίζια,
Κιᾶς ἔρχουντ' οἱ παληότουρκοι τίποτε δὲν μᾶς κάμνουν,
Στὴν Ἀλαμάνα τρέξανε κ' ἔπιασαν τὰ ταμπούρια
Σὰν ἄρχισεν ὁ πόλεμος κ' ἄναψε τὸ ντουφέκι
«Καρδιά, παιδιά μου φώναξε, παιδιὰ μὴ φοβηθῆτε
Κ' Ἀνδρεῖοι ὡσὰν Ἕλληνες, ὡσὰν Γραικοὶ σταθῆτε».
Ἐκεῖνοι ἐφοβήθησαν κ' ἐσκόρπισαν στοὺς λόγκους,
Ἔμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιὰ μὲ δεκοχτὼ λεβέντες.
Τρεῖς ὥραις ἐπολέμαε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες,
Σχίσθηκε τὸ ντουφέκι του καὶ ἐγίνηκε κομμάτια,
Καὶ τὸ σπαθί του ἔσυρε καὶ ς' τὴ φωτιὰ ἐμβῆκεν
Ἔκοψε Τούρκους ἀπείρους κ' ἑφτὰ Μπουλομπασάδαις,
Πλὴν τὸ σπαθί του ἔσπασεν ἀπᾶν ἀπὸ τὴν χούφταν,
Κ' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια,
Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπ' ἐμπρὸς, καὶ δύο χιλιάδες πίσω.
Κ' Ὀμὲρ Βριώνης μυστικὰ ς' τὸν δρόμο τὸν ἐρώτα·
«Γίνεσαι Τοῦρκος Διάκο μου τὴν πίστην σου ν' ἀλλάξῃς;
«Νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ Τζαμὶ τὴν ἐκκλησιᾶ ν' ἀφήσῃς;

Κι' ἐκεῖνος τ' ἀπεκρίθηκε καὶ μὲ θυμὸν τοῦ λέγει·
«Πᾶτε καὶ σεῖς κ' ἡ πίστις σας, μουρτάτες νὰ χαθῆτε.
«Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θελ' ἀποθάνω.
«Ἂν θέλετε χίλια φλωριὰ καὶ χίλιους μαχμουτιέδες,
«Μόνον πεντ' ἔξη ἡμερῶν ζωὴν νὰ μοῦ χαρίστε,
«Οσον νὰ φθάσ' ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ καπετὰν Νικήτας».
Σὰν τ' ἄκουσ' ὁ Χαλίμπεης, μὲ δάκρυα φωνάζει·
«Χίλια πουγγιὰ σᾶς δίδω 'γὼ κι' ἀκόμα πεντακόσια
«Τὸν Διάκο νὰ χαλάσετε τὸν φοβερὸ τὸν κλέφτη
«Ὅτι θὰ σβύσῃ τὴν Τουρκιὰ καὶ ὅλο τὸ Δεβλέτι».
Τὸν Δάικο τότε πήρανε καὶ στὸ σουβλὶ τὸν βάλαν·
Ὀλόρθον τὸν ἐστήσανε, κ' αὐτὸς χαμογελοῦσε.
«Τὴν πίστη τους τοὺς ὕβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτους
«Ἐμέν' ἂν ἐσουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη·
«Ἂς ἦν καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ καπετὰν Νικήτας
«Αὐτοὶ θὰ καύσουν τὴν Τουρκιὰ κι' ὅλο σας τὸ Δεβλέτι».

Διὰ τοιούτου ᾄσματος, ἡ, τὴν καρδίαν τὸν θαυμασμὸν τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ, διατυποῦσα δημοτικὴ ποίησις, ἐξύμνησε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἐξοχωτέρου τῶν ἡρώων, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ ἔνθεν κακεῖθεν ἐῤῥιμένα ὀστᾶ, ἐπέπρωτο μετὰ πεντήκοντα καὶ πλέον ἔτη, νέοι εὐγενεῖς νὰ ζητῶσι, καὶ νὰ μὴ εὑρίσκωσιν, ἕνα λίθον ἐν μέσῳ τόσων ἠλιθίων ἀστῶν!

Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐμαρτύρησεν ἦτο ἡ 24 Ἀπριλίου τοῦ 1821.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΙΒΑΣ.

Ὁ Θεόδωρος Γρίβας υἱὸς τοῦ ἁρματωλοῦ Δράκου Γρίβα, ἐγεννήθη ἐν Πρεβέζῃ τὴν 26 Ἰουλίου τοῦ 1797. Καταδιω-

χθέντος τοῦ πατρός του παρὰ τοῦ Ἀλῆ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ λαβόντος ἐν Ἑπτανήσῳ Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου εἰς τὰ ἐκεῖσε ἐξ Ἑλλήνων συγκροτηθέντα τάγματα, ὁ Θεόδωρος ἀπεδύθη εἰς τὸ ἁρματωλικὸν στάδιον δεκαεξαετὴς ὑπὸ τὸν γέροντα Πανουργιάν. Μετὰ τετραετῆ διαμονὴν ἐκεῖ καθ' ἣν διεκρίθη εἰς διαφόρους μετὰ τῶν Τούρκων συμπλοκάς, ἐμπίπτει εἰς ἐνέδραν, καὶ συλλαβάνεται φέρων δύο πληγάς, μεταφέρεται δὲ εἰς Ἰωάννινα καὶ ῥίπτεται εἰς τὰς εἱρκτάς, θεραπευόμενος ὑπὸ τῶν συγκαθειργμένων.

Μετὰ δὲ ἑπτὰ μῆνας ἀποφυλακίζεται καὶ διορίζεται εἰς τὸ σῶμα τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Σατράπου (τσαρκατζίδων) μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως; Ἀνδρούτζου, Καραϊσκάκη καὶ λοιπῶν, εἰς ὃ ἐπὶ τετραετίαν περίπου ὑπηρέτησε διακριθεὶς εἰς διαφόρους περιστάσεις διὰ τὴν εὐτολμίαν του, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείαν κατὰ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Κολόνιας.

Κατὰ τὸ 1821 ἐκραγείσης ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως προσέβαλε μετ' ἄλλων ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βάλτον εἰς Ἀγρίνιον ἀγούσης τουρκικόν τι σῶμα διαβαῖνον, ὅπως ἐνοχοποιήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὸν τόπον του.

Καθ' ὅλον τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα διέπρεψεν κατ' ἐξοχὴν ἢ μόνος ἢ καὶ μετ' ἄλλων.

Εἰς τὴν ἅλωσιν τοῦ Βραχωρίου καθ' ἣν πρῶτος μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὁπλαρχηγῶν εἰσέβαλεν ἐν τῇ πόλει, κατεδίωξε καὶ ἠπείλησε τὴν φρουράν, πυρπολήσας καὶ τὰ καταστήματα εἰς ἃ ἔμενον αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Εἰς Μακρυνόρος κατὰ μεγάλης τουρκικῆς δυνάμεως ἐπιμενούσης νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν εἴσοδον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Εἰς Λουτράκι τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἀπέκρουσε μετὰ διήμερον ἀγῶνα μοῖραν ὁλόκληρον τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀποβιβασθεῖσαν, ἀναγκάσας αὐτὴν νὰ παλινδρομήσῃ εἰς Σαλαόραν (ἐπίνειον τῆς Ἄρτης).

Μεταξὺ Βονίτσης καὶ Ἀκτίου εἰς θέσιν Κατάκωλον προσέβαλε σπουδαίαν τουρκικὴν δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἐκ Πρεβέζης ἐξαναγκάσας αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ἴδια κακῶς ἔχουσαν.

Εἰς αἱματηρὰν μάχην ἀποβάσαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐγγὺς τῆς πολεως τῶν Πατρῶν παρὰ τὸ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπέχον τῆς πόλεως Μοναστήριον, Γηροκομείου καλούμενον. Ἔν τινι ἐπαύλει τότε, μόλις ὥραν ἀπεχούσῃ τῆς πόλεως Πατρῶν καλουμένῃ *Λιvὲς τοῦ Σαΐτ Ἀγᾶ*, ἐν ᾗ ὠχυρωθεὶς μεθ' ὀλιγίστων τοῦ πυρὸς τέκνων ἀντεπεξῆλθεν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων καὶ βομβαρδισμῶν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἰσοὺφ Πασᾶν στρατοῦ.

Δὶς εἰς Κομπότι κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Ἄρτης περὶ τὰ μέσα καὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Κατὰ τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τῆς ἐν Πέτᾳ καταστροφῆς ἐξορμήσας ἐκ τοῦ ἐν ᾧ παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν ὅπλων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Γεωρ. Βαρνακιώτου εἶχε ταχθῆ πρὸς φρουράν χωρίου Κομπότι καὶ ἀναλαβὼν λίαν κινδυνώδη ἀγῶνα κατὰ τοῦ ὁρμήσαντος πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐκ τοῦ Πέτᾳ τραπέντων πολυαρίθμου τουρκικοῦ ἱππικοῦ, κατώρθωσε νὰ

σταματήση τὴν καταδίωξιν, σώσας τοὺς τραπέντας ἀπὸ παντελῆ ὄλεθρον.

Εἰς θέσιν Ἅγιον Ἠλίαν παρὰ τῷ χωρίῳ Ἀετοῦ (τῆς Ἀκαρνανίας) ἔν τινι προσκαίρῳ ὀχυρώματι μετά τινων δεκάδων ἀνδρείων, ἀπέκρουον μετὰ τοῦ Γεωρ. Βαρνακιώτου ἐπὶ ὀκτάωρον τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους, τοῦ ὑπὸ τοὺς Μεχμὲτ Ῥεσὴτ ἢ Κιουταχὴν, καὶ Ἰσμαὴλ Πασᾶ Πλιάσαν στρατοῦ, βιάσαντες αὐτοὺς ἐπὶ τέλους ν' ἀποσυρθῶσιν.

Εἰς τὴν ἐν Παροῦτες τῆς Δωρίδος μάχην εἰς ἣν σπεύσας εἰς ἐπικουρίαν, ἐγένετο παραίτιος τῆς τροπῆς πενταπλασίας σχεδὸν τουρκικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1823 εἰς Μεσολόγγιον ἀποφασιστικὴν ἔφοδον τοῦ Ὀμὲρ Πασᾶ-Βριώνη καθ' ἣν αἱ λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος τοῦ Γρίβα κατ' ἐξοχὴν διευθύνοντο.

Εἰς Ἀχελῶον καθ' ἣν μετὰ μικροῦ ἀριθμοῦ καταλαβὼν τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ εἰς Σοροβήγλη παρὰ τὴν ἀρχαίαν στράταν, παρεμπόδιζεν ἐπὶ δώδεκα ὥρας ὁλόκληρον τὴν στρατιὰν τοῦ Βριώνη ὀκτάκις ἀποπειραθεῖσαν τὴν διάβασιν καὶ ἐξαναγκασθεῖσαν νὰ παλινδρομήσῃ μετὰ ἀνυπολογίστου ζημίας, μόλις δὲ κατορθώσασαν αὐτὴν ἀφοῦ μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀποχωρισθὲν διῆλθεν τὸν ποταμὸν εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας, σπεῦσαν δὲ νὰ κυκλώσῃ ἐκ τῶν νώτων τὸν Γρίβαν οὗτινος τὰ πολεμοφόδια εἶχον σχεδὸν ἐξαντληθῆ, ἀπέκρουσεν αὐτὸ ἂν καὶ δὲν ἐνισχύθη ποσῶς παρὰ τοῦ τρεῖς περίπου ὥρας ἀπέχοντος εἰς Λυγοβίτζη στρατοπέδου ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῷ ἐπικρατούσης διαφωνίας μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν.

Εἰς Μύλους τῆς Δαβιὰς (ἐν Μαντινείᾳ) κατὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐφοδιασμένου δι' ἱκανοῦ πυροβολικοῦ.

Εἰς τὸ παρὰ τὴν Τρίπολιν χωρίον 'Ρίζες κατὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Λαλιωτῶν.

Ὅτε δὲ τὸ Μεσσολόγγιον διέτρεχε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων, ἡ δὲ Κυβέρνησις προσεκάλει ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος πάντας τοὺς ὁπλαρχηγοὺς νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀπειλουμένου αὐτοῦ προπυργίου τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ Γρίβας προσεφέρθη πρόθυμος δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὴν τότε Κυβέρνησιν.

Μὴ δυνηθεὶς ὅμως ἕνεκα τοῦ κινδυνώδους τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ στρατολογήσῃ πλέον τῶν διακοσίων, ἐπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὸν στόλον.

Μάτην ὁ Μιαούλης δι' ἐπανειλημμένων ναυμαχιῶν ἀπεπειρᾶτο τὴν ἐκβίασιν τοῦ διὰ θαλάσσης ἀποκλεισμοῦ, ὃν ἀπετέλουν οἱ ἡνωμένοι τῆς Τουρκίας στόλοι, διὰ τοῦ μικροῦ στόλου του παλαίοντος κατὰ κολοσσῶν· ἐπὶ ἕνα σχεδὸν μῆνα δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐπισίτισιν τῆς φρουρᾶς καὶ ἀποβίβασιν τοῦ Γρίβα.

Καὶ τὸ μὲν Μεσσολόγγιον ἔπεσε τότε, ὁ δὲ Γρίβας ἐπανέκαμψε μετὰ τοῦ στόλου εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἀκολούθως οἱ ἐκεῖ Στερεολαδῖται ἐγκατέστησαν αὐτὸν ὡς Φρούραρχον εἰς τὸ δεσπόζον τὸ Ναύπλιον φρούριον Παλαμήδη, εἰς ὃ μετέβησαν καὶ τὰ λείψανα τῆς Ἡρωϊκῆς φρουρᾶς Μεσσολογγίου.

Ὁ 'Ρούμελη Βαλεσῆς Κιουταχῆς, κατέχων τὴν Στερεὰν ἅπασαν, ὡς ἐπίσης ὁ Ἰμβραήμης τὴν Πελοπόννησον, ἦσαν σχεδὸν κύριοι τῆς Ἑλλάδος, κατὰ συνέπειαν ὅλαι αἱ ἐλπί-

δες τοῦ ἔθνους ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς πέτρας ἐκείνης ἣν κατεῖχεν ὁ Θεόδωρος Γρίβας.

Τοῦτο δὲν ἐλάνθανε τὸν Ἰμβραήμην ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ πλησιάσῃ τὸν πύρινον ἐκείνης βράχον, κατέφυγεν εἰς ἄλλου εἴδους τακτικήν, ὑποσχεθεὶς ἑκατομμυρίων ἀποζημίωσιν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν θέσιν τοῦ τοποτηρητοῦ του ἐν Πελοποννήσῳ, καλῶς γινώσκων ὁ πανοῦργος Αἰγύπτιος ὅτε τὸ δρᾶμα τῆς ἐπαναστάσεως ἔληγε μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου. Πλὴν ἡ ἀπάντησις τοῦ Φρουράρχου τοῦ Παλαμηδίου ἦτο ὅτι «αἱ κλεῖς τοῦ φρουρίου κρέμανται εἰς τὸ στόμιον τῶν πυροβόλων του».

Λαβὼν δ Ἰμβραήμης εἰς Ἄργος τὴν Λακωνικὴν ἀπάντησιν τοῦ Γρίβα, καὶ ἀπελπισθεὶς ἐντελῶς περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ Παλαμηδίου, ἐπανέκαμψεν εἰς Τρίπολιν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσσηνίαν.

Ἐκ Παλαμηδίου ἐνίσχυσεν ὁ Θεόδωρος Γρίβας τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηνῶν; πέμψας μεγάλην ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του καὶ ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς εἰς τὸν ἔνδοξον Καραϊσκάκην, κρατήσας δὲ οὗτος τὸ φρούριον μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδιστρίου, τὸ παρέδωσεν εἰς αὐτόν, ἀποχωρήσας εἰς τὴν πατρίδα του ἐν ᾗ ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κυβερνήτου.

Ἐλθὼν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐν Ἄργει Ἐθνοσυνέλευσιν ὡς πληρεξούσιος τῶν ὅπλων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐξεπλήρωσε μετὰ προθυμίας καὶ φιλοπατρίας τὰ εἰς αὐτὸν ἐπιβληθέντα καθήκοντα.

Διαιρεθέντων τῶν πληρεξουσίων οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀντίθετον τοῦ προσωρινοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστίνου Καποδι-

στρίου μερίδα, καὶ ἐκραγέντος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐξελέχθη εἰς Μέγαρα γενικὸς ἀρχηγὸς· τῶν κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης δυνάμεων, ὁ δὲ Κωλέττης πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀντικαποδιστριακῆς μερίδος. Προσβαλὼν δὲ τότε τὰς ἐν τῷ Κορινθιακῷ Ἰσθμῷ συγκεντρωθείσας δυνάμεις τοῦ Αὐγουστίνου Καποδίστρια διὰ πολὺ κατωτέρας δυνάμεως, τὰς διασκορπίζει καὶ εἰσέρχεται μετὰ τοῦ Κωλέττου εἰς Ναύπλιον δραπετεύσαντος τοῦ Αὐγουστίνου.

Μεταβὰς δ᾽ ἐκεῖθεν εἰς Τρίπολιν ὅπως πολεμήσῃ τὴν ἀντίδρασιν τὴν ἀναφανεῖσαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς ἄρτι ἐγκατασταθείσης Κυβερνήσεως, ἐξεπλήρου ἐκεῖ τὸ καθῆκον του, ὅτε εἰδοποιηθεὶς παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γαρδικιώτου ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ὁπλαρχηγῶν συννενωθέντες, αὐτὸν μὲν κατέλυσαν τῆς ἀρχῆς, στρατιωτικὸν Διοικητὴν διορισθέντα κατὰ τὸν ἀνωτέρω Νομὸν ὑπὸ τῆς νέας Κυβερνήσεως, ἠπείλουν δὲ τὴν ἐξόντωσιν ἁπάντων τῶν Γριβαίων, μετέβη ἐκεῖσε ὅπου περιεπλέχθη μετ᾽ αὐτῶν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον διαρκέσαντα μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀφίξεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ βασιλέως Ὄθωνος.

Ἀφιχθέντος τοῦ Ὄθωνος μετέβη καὶ αὐτὸς εἰς Ναύπλιον ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι πάντες σχεδὸν οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς τε Πελοποννήσου τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν ἄλλων μερῶν ὅπως προσφέρωσι τὴν ὑποταγήν των εἰς τὴν βασιλείαν.

Ἡ βασιλεία ὅμως σκοποῦσα τὴν διάλυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἐν τῷ τόπῳ ἐπιβολήν της διὰ στρατοῦ ἀλλοδαποῦ τὸν ὁποῖον ἔφερε μεθ᾽ ἑαυτῆς, τὸν ἐφυλάκισε μετὰ πολλῶν ἄλλων διακεκριμένων ὁπλαρχηγῶν τῆς

τε Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς εἰς Ἀκροναυπλίαν, λόγῳ δῆθεν ὅτι συνωμώτουν κατὰ τῶν καθεστώτων.

Μετὰ παρέλευσιν ὅμως ἔτους σχεδὸν, δικασθεὶς καὶ ἀθωωθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Κατὰ δὲ τὸ 1836 διορισθεὶς ὡς Ἀρχηγὸς, κατέβαλε τὴν τότε ἐκραγεῖσαν ἐν τῇ Στερεᾷ σπουδαίαν ἀποστασίαν συνάψας διαφόρους μετὰ τῶν ἀποστατῶν μάχας.

Κατὰ τὸ 1843 ἐξελέχθη πληρεξούσιος ἐν τῇ τότε Ἐθνοσυνελεύσει ἐν ᾗ προΐστατο ἀρκετὰ ἰσχυρᾶς μερίδος.

Κατὰ δὲ τὸ 1844 ἐπιδιωκούσης τῆς τότε Κυβερνήσεως τὸν ἀποκλεισμόν του ἐκ τῶν ἐκλογῶν, ἀντετάχθη κατὰ τοῦ ἀποσταλέντος παρ' αὐτῆς στρατοῦ ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον διὰ Γαλλικοῦ Ἀτμοπλοίου ὅπερ ἐβιάσθη ἡ ἰδία Κυβέρνησις νὰ τῷ προμηθεύσῃ.

Ἐκλεχθεὶς ὅμως καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του ὑπὸ τῶν συνεπαρχιωτῶν του ὡς βουλευτὴς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Διορισθεὶς δὲ μετ' οὐ πολὺ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ ἐδείχθη ἀνώτερος τῶν προσδοκιῶν τῶν γνωριζόντων αὐτόν.

Κατὰ δὲ τὸ 1847 παραιτηθεὶς τῆς ἀνωτέρω θέσεως κηρύσσεται ἀντιπολιτευόμενος τῆς Κυβερνήσεως, διαλυθείσης δὲ τῆς βουλῆς μεταβαίνει εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Προσπαθεῖ καὶ ἐκείνη ἡ Κυβέρνησις νὰ τὸν ἀποκλείσῃ διὰ συγκεντρώσεως ἱκανοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας ἀντέστη ἐνόπλως κατὰ τῶν δυνάμεων αὐτῆς, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Ἑπτάνησον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἤπειρον.

Μετὰ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους διαμονὴν ἐκτὸς τοῦ Κρά-

τους ἐπανέρχεται ἀμνηστευθεὶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ὅτε καὶ ἐξελέχθη παμψηφεὶ βουλευτής.

Κατὰ τὰ 1854 ἐξελθὼν εἰς Ἤπειρον συνῆψε μετὰ τῶν Τούρκων τὰς δύο σπουδαιοτέρας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μάχας, τὴν μὲν εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Ἰωανίνων ἐν τῷ χωρίῳ Κουτσουλιὸ, τὴν δὲ εἰς Μέτσοβον.

Τυγχάνων βουλευτὴς καὶ κατὰ 1859 ἔλαβεν σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰσχυρὰν κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἀντιπολίτευσιν ἣν ἀπετέλουν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισημοτήτων τοῦ τόπου, ἀπολήξασαν εἰς τὴν Ναυπλιακὴν ἐπανάστασιν λαβοῦσαν χώραν κατὰ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1862 καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου κατὰ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἣν ἠσπάσθη σύμπαν τὸ ἔθνος, ἡ δὲ προσωρινὴ Κυβέρνησις τὸν προῆξεν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου ὃν εἶχεν εἰς τὸν τοῦ στρατάρχου. Ο στρατάρχης Γρίβας ἦτο ὑπέρμαχος τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἔθνους.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ δράματος αὐτοῦ, ἀσθενήσας ἕνεκεν τῶν κακουχιῶν, ἀπέθανεν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 24 Ὀκτωβρίου, κηδευθεὶς τὴν ἐπιοῦσαν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Ὁ ἔνδοξος οὗτος στρατηγὸς ἐγεννήθη εἰς Αἰτωλικὸν περὶ τὰ 1876· ἅμα δ' ἡλικιωθεὶς κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη, οὐδένα ἄλλον ζητήσας ὡς σύντροφον ἢ μόνον τὸ πυροβόλον του.

Φίλος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος ἀληθὲς τέκνον, ηὐφράνθη ἑαυτὸν ἀναγεννώμενον ὅτε κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀ-

ξίου υἱοῦ τοῦ περιφήμου Ἀνδρούτσου Ὀδυσσέως, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας μυστήρια.

Αἱ παρὰ τὸν Ἴστρον χῶραι ἐφλέγοντο· ἡ Πελοπόννησος συνέτριβε μετὰ κρότου φοβεροῦ τὰ δεσμά της· οἱ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι Πανουργιᾶς Διάκος συνέτριβον καὶ συνετρίβοντο, ἀλλ' ὁ σταυρὸς ὑψοῦτο ἐκεῖ πανταχοῦ. Πλὴν μόνη ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἐν μέσῳ τοῦ φλογιζομένου καὶ σκιρτῶντος Ἑλληνισμοῦ ἔμενεν ἀκίνητος, μ' ὅλον δὲ τὸν πληρώσαντα τὸν κόσμον φοβερὸν πάταγον, ἐφαίνετο ὡς μὴ ἔχουσα συναίσθησιν τῶν περὶ αὐτήν· ἐκοιμᾶτο.

Ἀλλ' ὁ ὕπνος ἐν ᾧ ἐφαίνετο βυθισμένη ἦτο τῳόντι ὕπνος βαρύς, δουλικός, ἢ ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἡσυχίαν πρὸς τὴν ἄκραν ἐκείνην γαλήνην ἥτις προηγεῖται τῆς τρικυμίας; Ὅτε ὁ Θούρειος τοῦ Ῥήγα καὶ οἱ συριγμοὶ τῶν σφαιρῶν ἀπετέλουν διῳδίαν κατακυλοῦσαν τὰ ὦτα, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπνώττουσα χώρα ἥτις μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων αὐτῆς, ἠρίθμει καὶ τὸ Μεσσολόγγιον, τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο καί ἀθάνατον Μεσολόγγιον τὸ ὁποῖον ὀλίγον βραδύτερον ἔμελλε νὰ συγκινήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τοὺς πολίτας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀναγκάσει τοὺς εὐγενεστέρους ἐξ αὐτῶν νὰ ῥιφθῶσιν ὡς οἱ στρατηλατούμενοι ἐπ' αὐτῆς, καὶ «ὡς εἰς γέφυραν ἄγουσαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν «νὰ ζητήσωσιν ἐκεῖ νὰ ἀποθάνωσιν;»

Ἄνδρες οἵτινες ἔμελλον νὰ σημάνωσι τὸ ἐγερτήριον καὶ δείξωσι διὰ τῆς σπάθης αὐτῶν εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνᾶνας τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν δόξαν, ὑπῆρχον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Ἀλλ' ὁ περὶ τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος δισταγμός, τοῦ μεγάλην ἐν αὐτῇ ἐπιῤῥο-

κεκτημένου Βαρνακιώτου καὶ τῶν αὐτῷ ὁμοφρόνων δύο ἢ τριῶν ἄλλων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ὁπλαρχηγῶν, ἐπὶ μικρὸν θὰ κρατήσῃ εἰσέτι αὐτὴν ἐν ἀκινησίᾳ.

«Τὴν ἀνάγκην τοῦ κινήματος τοῦ νομοῦ τούτου, λέγει ὁ Φιλήμων, οὐδόλως ἠγνόουν οἱ πλεῖστοι τῶν ὁπλαρχηγῶν, οὓς προσεκάλει εἰς τὸ καθῆκον ἑαυτῶν, καὶ ἰσχυρὰ συνείδησις καὶ προσβεβλημένη πλέον φιλαυτία. Εἷς τούτων ὁ Ἀλέξιος Βλαχόπουλος, ὁπλαρχηγὸς τῆς Ὀφιονίας (Βλοχοῦ) ἀποτελούσης, τὸ δυτικὸν μέρος τῆς εἰς πέντε διῃρημένης θέματα Αἰτωλίας, διαφερόντως ἐνήργει προτρέπων καὶ διαθέντων τὰ πνεύματα, ἕωσοῦ ἐκφρασθῇ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἡ πλειονοψηφία, ἂν οὐχὶ ἡ ὁμοψηφία. Ἀλλ' ἦτο ἀναγκαῖος καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς πρώτης ὠθήσεως· ἀπῃτεῖτο καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι εἷς Πανουργιᾶς τῆς Ἀνατολικῆς, καὶ τοιοῦτος ἐτόλμησε πρῶτος ὁ ὁπλαρχηγὸς τῆς Αἰωλίας (Ζυγοῦ) Δημήτριος Μακρῆς. Ἦν δὲ ἡ Αἰολια τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Αἰτωλίας.

Δὲν ἐβράδυνε τῳόντι ὁ ἀνὴρ οὗτος νὰ χυθῇ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Αἰτωλίας ἐν οἷς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἐκλέξει τὴν κατοικίαν του. Μετριόφρων ὅμως ὅσον καὶ ἀνδρεῖος, ἐπερίμενεν ὅπως λάβῃ τὴν δόξαν τῆς πρωτοβουλίας ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὡς εἰς τὸν συνετώτερον καὶ ἰσχυρότερον ὁπλαρχηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, πάντες παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα. Ἀλλ' ὁ ὀλίγους ἔχων ἴσους κατὰ τὴν φιλοπατρίαν ὁπλαρχηγὸς οὗτος, οὐδένα δὲ σχεδὸν κατὰ τὴν βαθύνοιαν καὶ τὸ προορατικὸν, ἐδείσταζεν ὡς εἴπομεν νὰ ῥίψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον. Ἀμφιβάλλων δὲ περὶ τῆς ἐπιτυχίας καὶ φοβούμενος εὐλό-

γως, μὴ αἱ μικραὶ καὶ ἀδιοργάνωτοι τῆς Ἑλλάδος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις, συντριβῶσιν ἀπέναντι τοῦ κολοσσοῦ ὃν ἐτόλμησε νὰ προκαλέσῃ εἰς μονομαχίαν, ἐκράτει μόνον τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ξίφους, ἀλλὰ δὲν ἐξεφούλκει.

Ἀλλ' ὅτε ἡ ἐν Δραγατσανίῳ μαρτυρήσασα ἀνθηρὰ νεότης, ἔδειξε τί δύναται θάῤῥος ἡρωϊκὸν, ὅτε ἤστραψεν ἡ Γραβιὰ καὶ ἐβρόντισε τὸ Βαλτέτσι· ὅτε ἡ Ὕδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαῤῥὰ ἀπέλυον κατὰ τῶν φοβερῶν τῆς Τουρκίας στόλων τὰ μικρὰ μὲν, ἀλλὰ ἀήττητα ἐκεῖνα σκάφη, τὰ ὁποῖα ἔπέπρωτο μετὰ δισχίλια περίπου ἔτη, νὰ ἐπισκιάσωσι τὴν δόξαν τῶν Σαλαμινομάχων, ἤρξαντο δὲ πυρπολούμενα καὶ συντριβόμενα τὰ κινητὰ ἐκεῖνα τῆς Τουρκίας φρούρια· ὅτε τέλος ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Ταϋγέτου, μία, ἀλλὰ τρομερὰ διὰ τοὺς δεσπότας ἠκούετο κραυγὴ, *ἐλευθερία*, ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, ἀμφιβάλλων ἂν δικαιοῦται ν' ἀντιτάξῃ τὴν θέλησίν του κατὰ λαοῦ ὁλοκλήρου ζητοῦντος ἔστω καὶ ν' αὐτοχειριασθῇ, ἰδὼν δὲ ὅτι καὶ οἱ πατριωτικοὶ δισταγμοί του ὑπό τινων κακοβούλων ὡς ἐγωϊστικοὶ παρεξηγούμενοι, ἠδύναντο νὰ μειώσωσιν τὴν παρὰ τῷ λαῷ ἐπιῤῥοὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ὤφειλεν ἐπ' ἀγαθῷ αὐτοῦ τούτου τοῦ λαοῦ νὰ τηρήσῃ ἀκμαίαν· τοὺς ὀφθαλμοὺς τότε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἀνατείνας καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν ἐπικαλεσθεὶς ὑπὲρ τοῦ δικαιοτέρου τῶν ἀγώνων, ὥρισε τοῖς περὶ αὐτὸν ὁπλαρχηγοῖς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὡς ἡμέραν τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως τὴν 26 Μαΐου.

«Ὁ Μακρῆς οὔτε ἡμέρας πλέον, λέγει ὁ Φιλήμων, οὔτε

ρας περιέμενεν. Ὀλίγῳ πρὸ τῆς ὁρισθείσης παρὰ τοῦ Βαρνακιώτου ἐποχῆς, ἐπροοιμιάσθη ἐν τῇ Σκάλᾳ τοῦ Μαυρομμάτη τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὡς οἱ Καλαβρυτινοὶ ἐν ταῖς Κασταναῖς τὴν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν στενὴν ἐκείνην δίοδον, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Ναύπακτον, ἐφόνευσε τοὺς συνοδεύοντας ἐκ τοῦ Μεσολογγίου δημόσια χρήματα Τούρκους, καὶ πρῶτος παρεσκευάσθη ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἐν αὐτῷ Τουρκικὴ ἀρχὴ ὑπέλαβε τὴν πρᾶξιν τούτου ὡς ἔργον ἁπλῶς κλεπτικόν, καθὼς καὶ ἡ τῆς Πελοποννήσου τὸ ἐν Κασταναῖς γεγονός, καὶ παραχρῆμα ἀπήτησε παρὰ τῶν Μεσολογγιτῶν τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἁρπαγέντων χρημάτων. Ἀλλὰ κατόπιν ἀκούσαντες οἱ Τοῦρκοι παρασκευαζόμενον τὸν Μακρῆν πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως, ἀπηλπίσθησαν, διότι ἔβλεπον ἑαυτοὺς μὲν ἀνικάνους πρὸς ἀντίστασιν, ὀλίγοι ὄντες, ἐνώπιον δὲ τῆς πόλεως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἤδη μοῖραν».

«Ἐντεῦθεν «εἰς Κόρακας πέμψαντες» καὶ τὴν ἀπαίτησιν περὶ τῶν ἁρπαγέντων χρημάτων, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀξίωσιν, μετέβαλον τρόπον, καὶ συντεθέντες μετὰ τῶν Μεσολογγιτῶν ὅπως μὴ ἐνοχληθῶσι, προέλαβον, ὡς πρότερον οἱ τοῦ Αἰγίου Τοῦρκοι, ἀναχωρήσαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, δεκαὲξ ὅλαι οἰκογένειαι, εἰς τὸ Ἀγρίνιον (Βραχῶρι) πρωτεύουσαν τῆς Ὀφιονίας. Τῇ δ' ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Μακρῆς εἰς τὴν πόλιν, ὅπου πρώτη κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἀνεπετάσθη ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου διὰ κοινῆς χαρᾶς καὶ ἀνευφημιῶν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας».

Δύο ἡμέρας πρὶν τῆς ὑπὸ τοῦ Βαρνακιώτου ὁρισθείσης 26 Μαΐου ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία ἐν τῇ πόλει ταύτῃ

ὑπὸ τοῦ Μακρῆ, ὅστις ἅμα εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ ἀνήγγειλε πρὸς τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς τὰ γενόμενα, εἶτα δὲ ἐ στράτευσε κατὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ. Οἱ ἐν αὐτῷ ὅμως Τοῦρ οὐδεμίαν εὐτυχῶς διενοήθησαν ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὸν Μ κρῆν ἀντίστασιν· παραδώσαντες δ' ἀμέσως εἰς αὐτὸν τὰ πλα, ἐξῆλθον τῆς πολίχνης ταύτης καὶ μετέβησαν εἰς Ἀγρίνιον. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἦτο—ἡ 27 Μαΐου—λαβὼν ὁδηγ παρὰ τοῦ Βαρνακιώτου καὶ δύναμιν ἐκ τετρακοσίων Ξη μεριτῶν ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γιώτην, ἐκίνησεν ἐπὶ κεφ λῆς ὀκτακοσίων περίπου ἐνθουσιώντων ὁπλοφόρων καὶ κατ τοῦ Ἀγρινίου, ἔνθα καὶ ὁ Βλαχόπουλος καὶ ὁ Σαδήμας κ ὁ Θεόδωρος Γρίβας συνεκεντροῦντο ὅπως προσβάλωσι τ ἐκεῖ Τούρκους, οἵτινες εἰς χιλίους περίπου ἐκλεκτοὺς μαχ τὰς ἀριθμούμενοι, κρατερὰν ἡτοιμάζοντο ν' ἀντιτάξωσι κατ τῶν Ἑλλήνων ἀντίστασιν.

Ἀλλ' ἡ 28 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπέδειξεν τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν ματαίαν καὶ πρόξενον ἀνωφελοῦς αἱματοχυσίας, οἱ σφριγῶντες καὶ πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ στρατοί, τοὺς ὁποίους λεοντάκαρδοι ἀληθῶς ὡδήγουν ἀρχηγοί, ὁρμήσαντες περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας ταύτης κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, ἠνάγκασαν τοὺς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως κατέχοντας, Τούρκους ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ἐνδότερα· ἀφοῦ δὲ παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν οἰκίας, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ κέντρον ὅπου ἦτο συγκεντρωμένη καὶ ὀχυρωμένη πρὸς τὸ διοικητήριον καὶ τὰς ἄλλας οἰκίας ἡ ὅλη δύναμις τῶν Τούρκων.

Ἡ πάλη ἥτις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως συνήφθη ἦτον ἀληθῶς πάλη λεόντων.

Τὸ αἷμα ἔρρεεν ἄφθονον, ὅτε καὶ νέα ἐπικουρία προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδεχθῶσι τοὺς ὅρους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες τοῖς μὲν Ἀλβανοῖς ἐπέτρεψα ὅπως καὶ μετὰ τῶν ὅπλων των ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, τοῖς δὲ ἐντοπίοις Τούρκοις ἠρνήθησαν τοῦτο·

Κατὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, διεκρίθη παρὰ πάντας ὁ Μακρῆς, πρῶτος ὁρμήσας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, καὶ κινδυνεύσας πολλάκις ν' ἀπωλέσῃ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἀφόβως ἐξέθετεν εἰς τὸ φονικὸν πῦρ τῶν ἐχθρῶν.

Τοῦτο ὅμως οὐδόλως παρεκώλυσεν αὐτὸν νὰ κινηθῇ ἄνευ ἀναβολῆς μετὰ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, κατὰ τοῦ Ζαπαντίου, καὶ ἐκτεθῇ ἐκεῖ εἰς πῦρ φονικώτερον. Ἡ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Ἀγρινίου κωμόπολις αὕτη, ὑπὸ τετρακοσίων περίπου ἐπιλέκτων πολεμιστῶν ὑπερασπιζομένη, κατώρθωσεν ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον ν' ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς αἱματηρὰς δοκιμασίας νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλος οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς παρέδωκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ὅπλα ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τιμῆς καὶ ζωῆς.

Ἐκ πόσων χωρῶν τὸ ὀξὺ ξίφος τῶν ἀτρομήτων Ἀκαρνάνων ἐδίωξε τοὺς τυράννους αὐτῶν!

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν ἐνταῦθα τοὺς ἄθλους τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις καὶ ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἐν Ἄρτῃ ἠνδραγάθησε καὶ ἠγωνίσθη, καὶ ἐν Μεσολογγίῳ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ κλεισθῇ καὶ συμπολιορκηθῇ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Μπότσαρη, καὶ ὅστις οὐδέποτε κατεδέχετο

νὰ μὴ ὁρμᾷ ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων μάχας.

Περατοῦντες ἤδη τὴν μικρογραφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ταύτην, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως βραδύτερον ἀποπειραθῶμεν ἴσην πρὸς τὸ εὐγενὲς ἀνάστημά του χαράξωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνδόξου τούτου στρατηγοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Φιλήμονα, «ἀφανὴς πρίν, προήχθη ἀπ' εὐθείας, μὴ ὑπηρετήσας ποτὲ ὑπὸ τὴν ὁπλαρχηγίαν ἄλλου, οὔτε θεωρηθεὶς πώποτε δημιούργημα ἄλλου. Μόνον φίλον αὐτοῦ εἶχε τὸ ὅπλον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μόνον πατρῷον οἶκον τὰ ὄρη».

Καρδία ἁπλὴ καὶ εὐγενής· χαρακτὴρ σκεπτικὸς ὀλιγόλογος καὶ ἀπονήρευτος. Ὀλίγοι κατεκαίοντο ὑφ' ὅσου ἐκεῖνος πατριωτισμοῦ, ὀλίγοι ἐκοσμοῦντο ὑφ' ὅσης ἐκεῖνος πραότητος καὶ μετριοφροσύνης· καὶ ὀλίγιστοι ἠδύναντο νὰ καυχηθῶσιν ὅτι ἡμιλλῶντο αὐτῷ κατὰ τὴν ἀνδρείαν.

Ἀπέθανεν ἓν ἔτος πρὶν τῆς ἐπὶ Ὄθωνος μεταπολιτεύσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΝΑΚΙΩΤΗΣ

Γόνος μιᾶς τῶν περιφανεστάτων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος οἰκογενειῶν, πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος καταγραφείσης ἐν τοῖς μητρῴοις τοῦ Ἄρεως, ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Νικολοῦ, Βαρνακιώτης ἐγεννήθη εἰς Βάρνακα τῆς Ἀκαρνανίας ἐξ οὗ προσέλαβε καὶ τὸ δι' οὗ ἐγνώσθη ἐν τῷ κόσμῳ ἐπώνυμον.

Καὶ τὸ μὲν ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀκριβῶς δὲν εἶναι γνωστὸν ἔκ τινων ὅμως ἱστορικῶν σημειώσεων ὁδηγούμενοι, συμπεραίνομεν ὅτι ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1778 ἢ 1779· ὥστε

κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως διετέλει ἐν ὅλῃ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τῇ ἀκμῇ. Ἦν υἱὸς τοῦ μεγάλου Καπετάνου τοῦ Ξηρομέρου Νικολοῦ, ἔγγονος δὲ τοῦ περιφήμου ἁρματωλοῦ Γιάννου, ὅστις ἐν ἔτει 1769 μεταβὰς διὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Ὀρλὼφ κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος καταπλεύσαντος Ῥωσσικοῦ στόλου εἰς Κριμαίαν μεθ' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ λογάδων Ἀκαρνάνων, ἠνδραγάθησε κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμον, τιμηθεὶς δ' ἐπαξίως δι' ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ βαθμοῦ καὶ παρασήμου, ὡς τὰ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Βαρνακιώτου ἀξιωματικὰ ἔγγραφα μαρτυροῦσιν, ἔπεσεν ἐπὶ τέλους εὐκλεῶς μαχόμενος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δόξης. Ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου Νικόλαος, πρωΐμως ἀποθανὼν, ἀφῆκεν αὐτὸν διάδοχον ἐν τῇ καπετανίᾳ τοῦ Ξηρομέρου, ἐκδοθέντος καὶ τοῦ προσήκοντος Σουλτανικοῦ ὁρισμοῦ.

Ἐξ ἀρχῆς τοῦ σταδίου αὐτοῦ ὁ νεαρὸς οὗτος τῶν γηρασάντων ἐν ὅπλοις ἁρματωλῶν ἀρχηγὸς, διεκρίθη ἐπὶ πολεμικῇ ἀνδρείᾳ καὶ ἀτομικῇ βαρύτητι. Πολὺ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὰ δημιουργήματα, καὶ, ὡς τότε συνήθως ἐκαλοῦντο, πρωτοπαλήκαρα αὐτοῦ, ἀνερχόμενα καὶ κατερχόμενα τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας τὰ ὄρη, καὶ διασχίζοντα διὰ τῆς ἀστραπῆς τοῦ πυροβόλου αὐτῶν τὰ πυκνὰ σκότη, ἐν οἷς ἔθνησκε λησμονημένος ὁ Ἑλληνισμὸς, παλμὸν ἤγειρον ὑψηλὸν ἐν τῇ ἀλγούσῃ καρδίᾳ τοῦ Ἕλληνος, καὶ τὴν παρήγορον ἐνέβαλλον τοῖς πᾶσιν ἐλπίδα, ὅτι ὁ ἀνὴρ, εἰς ἓν νεῦμα τοῦ ὁποίου καὶ ξίφη ἐγυμνοῦντο καὶ πυροβόλα ἐκρότουν, εἶχε τὴν θέλησιν οὐ μόνην νὰ ποιήσηται χρῆσιν ἐν δέοντι τῆς δυνάμεώς του ταύτης κατὰ τῶν τυραννούντων τὴν δυστυχῆ πατρίδα, ἀλλ' ὅτι καὶ συνειργάζετο μετὰ τῶν ὁμοταγῶν αὐτῷ, ὅπως ἐπιταχύνῃ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπὶ κεφαλῆς τιθέμενος τῶν σιδηροφορούντων ἁρματωλῶν, πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης τῆς πατρίδος του τοὺς ὠμοὺς τυράννους αὐτῆς.

Τῳόντι αἱ προσδοκίαι τῶν εἰδότων ἐκ τοῦ πλησίον ἢ ἐξ ἀκοῆς τὸν υἱὸν τοῦ διασήμου Νικολοῦ, δὲν ἐψεύσθησαν. Πολὺ πρὶν ἢ τὰ παθήματα, οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ αἵματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γεννήσωσι καὶ συμπήξωσι τὴν πρωτοπολήσασαν τὴν Ἀνατολὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἤρξατο ὁ Βαρνακιώτης πῦρ ἱερὸν μεταδίδων ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεθ' ὧν συνεκοινώνει, συνδιελέγετο καὶ ἀνταπέστελλεν.

Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐμόχθει ὅπως συγκινήσῃ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τὰς καρδίας τῶν ἰσχυρῶν, ἐν οἷς καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις στρατηγῶν Γάλλων ἢ Ῥώσσων, ἐπέτυχε δὲ νὰ λάβῃ, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1804 συνεπείᾳ ἐπιμόνου ἐπιτηδείας καὶ ἀληθῶς ὑψηλῆς ἐργασίας, παρὰ τοῦ κόμητος Μοντενίγου *Γενικοῦ πληρεξουσίου τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν*, ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐνυπῆρχον καθαρότατα αἱ λέξεις· «. . . Ἐκ δευτέρου σᾶς ἐπιβεβαιῶ ὅτι πάντα θέλω ἔχει διὰ τὸ ὑποκείμενόν σας ὅλην τὴν κλίσιν καὶ ὅλην τὴν προθυμίαν κλπ. . . Ὁ εὐγενέστατος κ. Σ. Νεράντζης μοὶ ἀνέφερε καταλεπτῶς τὰς ὁμιλίας, ὅπου μὲ αὐτὸν ἐλάβετε διὰ ζώσης φωνῆς, μοῦ ἐπαρέστησε τὴν καλὴν διάθεσιν, τὴν σταθερὰν γνώμην σας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας, μείνατε ἀναπαυμένος ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔνθερμος πόθος σας ἐκπληρωθήσεται βέβαια. . . . . Πληροφορηθῆτε πρὸς τούτοις ὅτι ἔγεινε γνωστὸν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ κραταιοῦ Αὐτοκράτορος ἐμοῦ δεσπότου ὁ ζῆλος σας καὶ ἡ καλή σας προαίρεσις. Φυλάξατε αὐτὰς τὰς ἀρετὰς εἰς τὴν καρδίαν σας». Ἐπάλαιεν ἀφ' ἑτέρου καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τοῦ φρικώδους καὶ πανισχύρου ἐκείνου τῶν Ἰωαννίνων Σατράπου, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρῃ ἐν τῷ ὑπερηφάνῳ Βαρνακιώτῃ, ὄργανον τῶν ὀρέξεών του ὤμοσε τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ.

Ἰδὼν ὅμως ὁ αἱμοχαρὴς οὗτος τύραννος, ὅτι πρὸς κέντρα λακτίζει, θέλων δὲ ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς κατὰ

τῶν ἐν Μπερατίῳ καὶ Γαρδικίῳ ἰσχυρῶν πολεμίων αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθροὶ ἐτύγχανον, ἔκλινε τὴν φοβερὰν κεφαλήν του πρὸ τοῦ Βαρνακιώτου, ὅστις, εἴτε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πολεμῶν, εἴτε μετὰ τοῦ Ἀλῆ συγκινδυνεύων, ἔδειξεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἀντίπαλος εἶναι δεινός, ἀλλὰ καὶ φίλος πολύτιμος.

Ἡ κατὰ τὰς μάχας Γαρδικίου καὶ Μπερατίου σύνεσις καὶ ἀνδρεία τοῦ Βαρνακιώτου, τοσοῦτον ἐθαυμάσθησαν τότε ὑπό τε τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ὡραῖον ἐποίησαν οὗτοι δημῶδες ὑπὲρ αὐτοῦ ᾆσμα, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ψαλλόμενον, ὑπομιμνήσκει τὸν ἡρωϊσμόν του.

Ἀλλ᾽ ὅτε τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ἡ σάλπιγξ ἠχήσασα ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, συνετάραξε καὶ ἀνεστάτωσε τὴν Πελοπόννησον, ὁ Βαρνακιώτης εὐθὺς κατεῖδε τὴν ὑποφώσκουσαν ἠῶ τῆς ἐθνεγερτηρίου ἡμέρας, ἣν πρὸ τόσου χρόνου ὠνειροπόλει, καὶ ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω μετὰ τόσης μερίμνης παρεσκεύαζεν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Στερεὰ δὲν ἠδυνήθη συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον νὰ ὑψώσῃ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἀλλ᾽ ἡ μικρὰ αὕτη βραδύτης συνέπεια τὸ μὲν τῆς πρὸς πολυαρίθμους Τουρκικὰς στρατιὰς γειτνείας, τὸ δὲ εὐλόγου δισταγμοῦ, ὃν ᾐσθάνοντο πολλοὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, ὡς ὁ Καποδίστριας, ὁ Κοραῆς, ὁ Κουντουριώτης καὶ ἄλλοι, φοβούμενοι μὴ ὡς ἐκ τοῦ προώρου ἡ ἐπανάστασις καταπνιγῇ εἰς τὰ σπάργανά της, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἔκρηξιν τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, καθ᾽ ἣν ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Βαρνακιώτης ἀναφαίνεται ὁ φοβερώτερος πυρπολητής.

Καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἔχαιρεν, ὡς εἴπομεν, ὁ φιλόπατρις Καπετάνος μεγίστην ἐπ᾽ ἀνδρείᾳ, συνέσει, καὶ ἐπιῤῥοῇ ὑπόληψιν. Πολὺ πρὸ τῆς ἐνάρ-

ξεως τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἐκ τῶν ἐπισήμων αὐτοῦ σχέσεων εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ παρασκευὴν τῶν πνευμάτων, πάντες δὲ καὶ πρὸ καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς αὐτὸν ἠτένιζον ὡς τὸν κυριώτερον τῆς ἐπαναστάσεως μοχλὸν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐν μέρει δυστυχῶς περισωζομένης ἀλληλογραφίας αὐτοῦ, ἐν ᾗ πολλαὶ εὑρίσκονται μαρτυροῦσαι τοῦτο ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου, Κολοκοτρώνη, Καραϊσκάκη, Ῥώμα, Μάρκο Μπότσαρη (α) κλπ. αἵτινες καταχωροῦνται ὡς ἐγράφησαν, καὶ τοῦ ἐν μυστικῇ συνελεύσει πρακτικοῦ

(α) γενεότατε στρατιγὲ σεπροσκινό.

ὁ χερὸς εσίμοσε καὶ πρέπι να μού δέσις τιν συμβολή σου το τί έχο νακάμο εγὸ οτὶ καὶ ειεδικί μου ανθρόπι εσφίχθικαν και όλι ειξένι τόρα προσταξέμε ανέχις εισιχία ναελθό νακουβεντιάσομε όχι καιδενέχις εισιχία αφτεὺ κόπιασε εδό και μένο

ειςτοὺς ορισμουσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡιΣ.

1822 Αβγούστου 7.

. . . . οτί εμὶς στοκάρελι άλον αποτὶν αφεντιὰ σου δὲν λογαριαζομε ούτε διὰ νὰ μὰς καμι δουλιὰ ούτε νὰ μὰς δόσι σιμβουλί . . . .

εις τούς ορισμούσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΙΣ.

. . . . ληπόν ος φρονημος οποῦ ήσέ καρτερούμε νὰ μὰς δόσις συμβολή . . . . (καὶ παρακατιὸν) . . . . . . ούτε τό ασκέρη σου ούτε οάδελφόσου μας κανει ηχτιζὰς καθός μας κὰνει ησυμβολὴ τὴς αφετιὰσου . . . .

ειςτούς ορισμούσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ.»

«Πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ φιλογενοῦς Ἥβου Ῥήγα τὸ ἔξοχον τοῦ ὑποκειμένου σου καὶ τὴν φρόνησίν σου ἐπήνεσα τὸν χαρακτῆρα σου καὶ τὴν φιλογένειάν σου· ἐξακολούθει λοιπὸν γενναῖε τὰ κινήματά σου μὲ τὴν συνήθη σου ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν κλπ.» καὶ ἐν ἄλλῃ «χαίρω ὅτι μὲ τὴν πλέον μεγάλην προθυμίαν συντρέ-

τῆς ἐν Ἀγρινίῳ Γερουσίας, ἐν ᾧ σημειοῦται «χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Βαρνακιώτου οὐδεὶς τῶν λοιπῶν Καπετάνων ἤθελε συμφωνήσει εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος».

Ἀφοῦ λοιπὸν μετὰ συνέσεως προδιέθεσε τὰ πράγματα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἔδωκε δὲ τὴν 10 Μαΐου τοῦ 1821 τὸ σημεῖον τῆς ῥήξεως, ἀμέσως ἡ περικυκλοῦσα αὐτὸν ἐκλεκτὴ φάλαγξ πυκνοῦται, πολλαπλασιάζεται διὰ τῶν κινηθέντων ἑτοίμως εἰς τὴν φωνήν του ἀετῶν τῆς Ἀκαναρνίας, διαιρεῖται, ἁπλοῦται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ συμπλέκεται εἰς πάλην δεινὴν μετὰ τῶν Τούρκων.

Ἅμα δὲ τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος ἡ ἐν Βραχωρίῳ Γερουσία πρώτιστα πάντων κατωνόμασε τὸν Βαρνακιώτην Στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ συγχρόνως διώρισε χιλιάρχους αὐτοῦ τοὺς διασημοτέρους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πολεμάρχους (α).

χεις εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ φυλάττεις ἀμόλυντον καὶ καθαρὸν τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον οἱ προπάτορές σου σοὶ ἄφησαν κλπ.

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

(α) ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τῷ Γενναιοτάτῳ Στρατηγῷ κυρίῳ

Γεωργάκη Νικολοῦ (Βαρνακιώτη)

Ἡ τοπικὴ Συνέλευσις ἡ ἐν Βραχωρίῳ συγκροτηθεῖσα πληροφορουμένη διὰ τὰς ἀρετάς σου, καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος ἀνδραγαθίας Σου ἐξελέξατό Σε Στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς, τὸ ὁποῖον σοὶ περικλείεται.

Ἐνῷ συγχαιρόμεθα τὴν πατρίδα διὰ τὴν ἀξιότητα τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, σοὶ φανε-

Λαβὼν δὲ ἅπασαν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὅπλων, ἐξώρμησεν ἀμέσως ἔνθους κατὰ τῶν εἰς διάφορα μέρη ἐστρατοπεδευμένων Τούρκων, καὶ τὸν μὲν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γιώτην μετὰ 400 λογάδων Ἀκαρνάνων πέμπει κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, ὅπου ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, κτυπᾷ οὗτος ἐρρωμένως τοὺς Τούρκους, αὐτὸς δ' ὁρμᾷ πρὸς τὸ Μακρυνόρος, διακόπτει ἐκεῖ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐχθρῶν, συντρίβει τὰς φάλαγγας ὅσαι ἐξ Ἄρτης ὁρμήσασαι ἔσπευδον πρὸς σωτηρίαν τῶν θραυομένων ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ὁμοθρήσκων των, καὶ ἐξαίφνης ἀκούεται εἰς Ἀγρίνιον, ἔνθα ἡ παρουσία του καταπαύει τὴν αἱματοχυσίαν, παραδοθέντων αὐτῷ τῶν Τούρκων, οἵτινες μεγίστην πρὸς αὐτον ἔτρεφον ὑπόληψιν, ἕνεκεν τῆς ἀτομικῆς καὶ οἰκογενειακῆς του εὐκλείας, ὡς τοῦτο παρακατιὸν θέλομεν ἴδει κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς

ρόνομεν ὅτι προσκαλοῦν τὴν προσοχήν σου τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ὁ ἐχθρὸς ἐπαπειλεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν συναθροίσει; τοὺς χιλιάρχους, κάμε ἐκείνην τὴν σκέψιν, ἥτις εἶναι ἁρμοδία πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν, διατάττων κάθε πρᾶγμα μὲ τὴν συνήθη σου φρόνησιν.

Μετέρχου τὸ ἔντιμον ἐπάγγελμα τὸ ὁποῖον ἡ πατρὶς σοὶ ἐνεπιστευθη μὲ τὸν γνωστὸν ζῆλον καὶ προθυμίαν σου καὶ ἔρρωσο εὐδοκιμῶν.

Ἐν Βραχωρίῳ τὴν 22 Μαρτίου 1822.

Διὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Γερουσίας

Γ. ΠΡΑΙΔΗΣ.—Π. ΓΑΛΑΝΗΣ—Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ.—Χ. ΣΤΑΙΚΟΣ—ΑΝΑΓΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ.—ΙΩ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ—ΑΝΤΩΝ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ—ΑΝΑΓΝ. ΜΑΚΡΥΣΥΓΚΟΥΚΗΣ—ΜΗΤΣΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

(Τ. Σ.) Ν. ΛΟΥΡΙΩΤΗΣ.

καταλήψεως τοῦ Ἀγρινίου ὑπῆρξαν καὶ μέγιστα καὶ ταχέα, ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἡμερῶν οὐδεὶς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἔμεινε Τοῦρκος.

Συστήσας μετὰ τοῦτο εἰς Μακρυνόρος στρατόπεδον διὰ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγάς του χιλιάρχων Α. Ἴσκου, Γώγου Μπακόλα, Ἰωάννου Ράγκου, Ἀλεξ. Βλαχοπούλου, Καραϊσκάκη Μακρῆ κλπ. καὶ ἀποστείλας τὸν Τσόγκα κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Βονίτσης, περιέτρεχεν ἁπανταχοῦ, ἐπιφέρων τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. Ὅτε δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ εἰς Μακρυνόρος ἰδίως προσηλωμένου Βαρνακιώτου, προσέβαλον καὶ μετετόπισαν τὸν Τσόγκαν, ἡ τόλμη των αὕτη, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ προκαλέσασα, ἀπέβη αὐτοῖς ὀλεθριωτάτη· διότι σπεύσας ταχὺς ἐπίκουρος τοῦ ἀναγκασθέντος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν Τζόγκα, κτυπᾷ τοὺς Τούρκους καὶ κλείει πάλιν αὐτοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ.

Ἐνῷ δὲ ἐπανώρθου τὰ πράγματα ἐν Βονίτσῃ, προεννόει ἀφ' ἑτέρου καὶ περὶ τοῦ Γώγου, ὅστις ἀποκλεισθείς, ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἐπιδραμόντων Τούρκων ἐν τῇ θέσει «Σταυρὸς» ἣν κατέλαβεν ὅπως παρακωλύσῃ τὴν κατὰ τῆς ἐπαρχίας τῶν Τσουμέρκων εἰσβολὴν αὐτῶν, ἤθελεν ἀφεύκτως καταστραφῆ, ἂν μὴ ἐπικουρία ταχέως ῥιφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαρνακιώτου εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Τούρκων, ἐδίωκεν ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀποδεκατισθέντας.

Ἀλλ' οὗτοι μὲν μεγάλως μετὰ μικρὸν ἐνισχυθέντες ἐπέτυχον δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ εἰσβάλωσιν κατὰ τῶν Τσουμέρκων, ὁ Βαρνακιώτης δὲ ἰδὼν τὴν δυστυχῆ ταύτην ἐπαρχίαν ἀπειλουμένην ὑπὸ στιφῶν ἀτιθάσσων, ἅτινα ὡδήγει πρὸς τὴν λεηλασίαν καὶ τὰς ὠμότητας ὁ αἱμοχαρὴς Ἀλῆ Πασσᾶς Ἀναπλιώτης, εἷς ἕτερος τῆς Βόσνας, καὶ ὁ ἔτι ὠμότερος τούτων Σοῦλτσε Κόρτσας, ἐκινήθη ὁ ἴδιος κατ' αὐτῶν. Ὀλίγων ὡρῶν βραδύτης ἤθελε πληρωθῆ διὰ χύσεως

οὐκ ὀλίγου ἀθώου αἵματος, ἕνεκα δὲ τούτου ἀκράτητος ἡ ἐκλεκτὴ πλὴν ὀλιγάριθμος φάλαγξ ἐβάδιζε μετὰ θάρρους ἡρωϊκοῦ κατὰ πολλαπλασίων Τούρκων, ὁ δὲ διοικῶν αὐτοὺς Βαρνακιώτης, ὅστις οὐδέποτε ἔστρεψε τοῖς ἐχθροῖς τὰ νῶτα, ἕτοιμος ἦν νὰ δώσῃ τῆς λεοντίου πάλης τὸ σύνθημα, ὁπότε μανθάνει ὅτι τετρακισχίλια γυναικόπεδα ἐν τῇ θέσει Θωδώργαινα καταφυγόντα, στενῶς ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ. Στρέφεται ὅθεν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ καταφθάσας ἐν στιγμῇ καθ' ἣν ἡ ἰσχὺς καὶ τὰ πολεμεφόδια ἐξηντλοῦντο τῶν ὀλίγων προασπιστῶν τῶν κινδυνευόντων, ῥίπτεται βαρὺς ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τούρκων, ἐπιφέρων τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν στιφῶν. Διὰ σειρᾶς τοιούτων ἀλλεπαλλήλων θριάμβων καὶ ἡ τῶν Τσουμέρκων καὶ ἡ τοῦ Ραδοβιζίου ἐπαρχίαι ὁλοσχερῶς ἀπαλλαγεῖσαι πάσης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς, ἐχαιρέτησαν τὸν Βαρνακιώτην ὡς σωτῆρα τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ἀληθῶς ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐξασφάλισις τόσων ἀθώων πλασμάτων, οὐ μόνον ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ παρέσχεν εἰς τὸν ἀγῶνα πλείονας μαχητὰς, διότι προθύμως πάντες συνέτρεχον βλέποντες τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἐκτὸς παντὸς ἐξ ἐχθρικῆς εἰσβολῆς κινδύνου.

Τὰς νίκας ταύτας ἠκολούθησεν ἑτέρα ἐπίσης ἔνδοξος καὶ τ' αὐτὰ ἐπενεγκοῦσα σωτήρια ἀποτελέσματα ἐπὶ χιλιάδων Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες καταφυγοῦσαι εἰς Κάλαμον τῆς Ἑπταννήσου, καὶ ἀπηνῶς ἐκδιωχθεῖσαι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ὑπὸ τοῦ μισέλληνος ἁρμοστοῦ Ἄδαμ, ἔμελλον νὰ γίνωσι θῦμα τῆς θηριωδίας τῶν ἐπερχομένων κατ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν Κιουταχῆ Τούρκων, ἂν μὴ ἔσωζεν αὐτὰς ὁ περιλάλητος τοῦ Ἀετοῦ κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου 1822 τοῦ Βαρνακιώτου θρίαμβος. Ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὴν ἐν Πέτᾳ ἧτταν τῶν Ἑλλήνων, ἧτταν ἣν πρός-

βλεψεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ ὁ Βαρνακιώτης, διότι αἱ παρεισφρύσασαι πολιτικαὶ διχόνοιαι ἐσκότιζον τὸν νοῦν τῶν διοργανισάντων τὴν ἀτυχῆ ταύτην ἐκστρατείαν, ὁ Κιουταχῆς λέγομεν ἀποβὰς εἰς παραλίαν τινὰ τῆς Ἀκαρνανίας θέσιν «Λουτράκι» καλουμένην ἐδῄου καὶ κατέστρεφεν ἀκωλύτως τὰ πέριξ, ἐπὶ μᾶλλον δὲ θαρρυνόμενος ἤρξατο βαδίζων πρὸς τὰ ἐνδότερα, σκοπῶν νὰ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν, καὶ καταλάβῃ τὰ ἐκ τοῦ Καλάμου ἀπανθρώπως ἐκδιωχθέντα τριακοντακισχίλια πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Μόλις ὅμως φθάσας πλησίον τοῦ χωρίου Ἀετοῦ συναντᾷ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, καὶ διασκορπίσας εὐάριθμον αὐτοῦ σῶμα, ὁρμᾷ καὶ κατὰ τοῦ μέρους τοῦ Προφήτου Ἠλία, ὅπερ κατεῖχεν ὁ Βαρνακιώτης μετὰ τοῦ Γρίβα. Ἐνταῦθα ὅμως ἀπαντᾷ ἀνδρείαν ἧς πολλάκις μέχρι τοῦδε οἱ Τοῦρκοι ἔλαβον πεῖραν, μετὰ ὀκτάωρον δὲ μανιώδη μάχην τρέπεται ἡττημένος καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν εὐαρίθμων πλὴν λεοντοκάρδων ἐκείνων τοῦ Σταυροῦ μαχητῶν, οἵτινες ὑπὸ τῶν δύο ἡρώων στρατηλατῶν αὐτῶν ὁδηγούμενοι πολιορκοῦσιν αὐτὸν στενῶς. Καὶ βεβαίως δὲν ἤθελε πολὺ ἀργότερον ὁ Κιουταχῆς διασπείρει τὴν φρίκην ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Ἀττικῆς, ἂν ἡ ἀντιζηλία τινῶν ὁπλαρχηγῶν ἀναχωρησάντων αὐτοβούλως δὲν ἤθελεν ἐμποδίσει τὸν Βαρνακιώτην τοῦ νὰ ἐξοντώσῃ μετὰ τῆς πολυαρίθμου αὐτοῦ στρατιᾶς τὸν Τοῦρκον σατράπην.

Τὰς μάχας τοῦ Βραχωρίου, Ζαπαντίου, Μακρυνόρους, Πέτα, Πλάκας, Κομποτίου, Βονίτζης Λουτρακίου, Πκλίμπεῖ κλπ. ὧν μνείαν ποιεῖται ἡ ἱςορία, ἕτεροι ἀκολουθοῦσι τοῦ Βαρνακιώτου ἔνδοξοι ἀγῶνες, ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ διχοστασίαι ἀπέρχονται δυστυχῶς ἤδη συνεπιφέρουσαι τὴν αἰώνιον αὐτῶν συνοδὸν, τὴν ἐθνικὴν ἀσθένειαν, καθ' ἧς οὐδὲν ἴσχυσαν τοῦ Βαρνακιώτου τὰ καθ' ἅπασαν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα θαύματα.

Ἡ γιγαντομαχία εἶχεν ἤδη διατρέξει τὸν μέσον περίπα

τῆς μακρᾶς αὐτῆς διαρκείας δρόμον, ὁπότε ἡ συμφορὰ καὶ ἡ πολιτικὴ διχόνοια διασπείρασαι πανταχοῦ τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὴν ἀποθάρρυνσιν ἀφῆκαν ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς πολυαρίθμους Τουρκικὰς στρατιὰς, αἵτινες ὑπὸ τὸν Κιουταχῆ καὶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην πανταχόθεν εἶχον εἰσβάλει· οἱ δὲ παραίτιοι τῆς οἰκτρᾶς ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων καταπλαγέντες ὑπὸ τῆς ἀπειλούσης τὴν ὁλοσχερῆ τῆς ἐπαναστάσεως καταστολὴν εἰσβολῆς, οὐδὲν ἕτερον εὗρον σωτηρίας φάρμακον, εἰμὴ τὴν διὰ στρατηγηματικοῦ τινος μέσου ἀναστολὴν τῆς ἐπερχομένης θυέλλης. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἐχρειάζετο ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνδραγαθίαι ἤθελον παράσχει πρὸς πάντας τὴν πίστιν, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐπιβάλει τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ἐχρειάζετο ἐπὶ πλέον ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἄκρατος πατριωτισμὸς ἤθελε παρωτρύνει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σχεδίου, ὅπερ καὶ ἐπιτυχὸν καὶ ἀποτυχὸν ὀλεθριωτάτας ἐπηπείλει κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ συνεπείας. Παρὰ τίνι ἄλλῳ ἠδύναντο ν' ἀνεύρωσι τ' ἀπαιτούμενα ταῦτα εἰμὴ παρὰ τῷ στρατηγῷ Βαρνακιώτῃ;

Μετ' ἐπιμονῆς λοιπὸν καὶ δακρύων παρεκάλεσαν σύμπαντες αὐτὸν, ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ κινδύνου, νὰ σώσῃ διὰ τοῦ ἐπιστήμως ὁρισθέντος στρατηγηματικοῦ μέτρου τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα, οἱ δὲ προὔχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὁ διευθύνων τὰ πολιτικὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πράγματα Α. Μαυροκορδάτος, ἀπηύθυναν αὐτῷ ἐπίσημον ἔγγραφον, ἐκφράζον τὴν ἐσχάτην τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἀπόγνωσιν καὶ ὁρίζον τὴν θυσίαν, ἣν ἀπῄτει παρ' αὐτοῦ ἡ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος φωνή. (α)

(α) «Ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν τοιαύτην καθ' ἣν μόνη ἡ γενικὴ συνδρομὴ καὶ προθυμία τῶν κατοίκων της μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, εἰμπορεῖ νὰ τὴν ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ὄνυχας.

Πρὸς τὴν φωνὴν ταύτην οὐδέποτε ἐκώφευσεν ὁ φιλόπατρις Βαρνακιώτης, διὸ καὶ ἤδη, καί τοι δυσχεραίνων, ἀνεδέχθη τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ βαρὺ ἔργον. Μετὰ σπανίας δὲ συνέσεως ἐργασθεὶς ἀναστέλλει ἀφ' ἑνὸς κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν τὰς ἐξ Ἄρτης ἑτοίμους νὰ κατέλθωσι Τουρκικὰς στρατιάς, ἐπιτυγχάνει δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν σωτηρίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπερ ἀπαράσκευον καὶ ἀσθενῶς ὑπὸ τριακοσίων μόνον ὁπλιτῶν φρουρούμενον, εὐκόλως ἤθελεν ἐκπορθηθῆ ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς πρώτην ἔφοδον, ἂν μὴ ὁ Βαρνακιώτης καταστρατηγούμενος τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην κατώρθου τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν ἐπὶ 15 ἡμέρας εἰς Κριονέρι ἀπομάκρυνσιν τῶν πολιορκητῶν, ὅπως ἀναμείνωσι τὴν ἄφευκτον δῆθεν

'Αλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἡ προθυμία (ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν γενναῖον κατορθοῦται) λείπει κατὰ τὸ παρὸν δι' ἐξωτερικάς τινὰς αἰτίας, δὲν μένει ἄλλη καταφυγή, παρὰ τὸ νὰ γενῇ στρατήγημα ἐπιτήδειον ν' ἀναβάλῃ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἕως ὅτου νὰ γενῇ τρόπος νὰ συναχθῶσιν οἱ σκορπισμένοι Ἕλληνες. Τοιοῦτον στρατήγημα δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία προσποιητικὴ διαπραγμάτευσις προσκυνήσεως, ἡ ὁποία ἐκτεινομένη εἰς μῆκος θέλει δώσει καιρὸν νὰ οἰκονομηθῶσι πρὸς τὸ συμφέρον τὰ πράγματα. Κοινῇ γνώμῃ λοιπὸν ὅλων ἡμῶν τῶν ἐνταῦθα παρευρεθέντων, διορίζεται ὁ γενναιότατος στρατηγὸς Γεώργιος Νικολοῦ (Βαρνακιώτης) τοῦ ὁποίου ὁ ἄμεμπτος καὶ φιλελεύθερος χαρακτήρ, σύρει ὅλων τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς ἑαυτὸν νὰ πραγματευθῇ το εἰρημένον στρατήγημα, μεταχειριζόμενος πᾶν ὅ,τι ἡ φρόνησίς του ἤθελε τὸν ὑπαγορεύσει, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, σκοπὸν κοινῶς παρὰ πάντων ἐγκρινόμενον καὶ ἐπιθυμούμενον, τοῦ νὰ κερδίσῃ δηλ. καιρόν, καὶ ἐν τούτῳ νὰ προετοιμασθῶσι τὰ σωτήρια μέσα διὰ τὸ μετὰ ταῦτα.

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.—ΚΩΝΣΤ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ.—ΙΩ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.—ΣΠΥΡ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ.—ΑΘΑΝ. ΡΑΖΗΣ.—ΕΥΘ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ. Ν. ΚΑΡΠΟΥΝΗΣ.—ΔΗΜ. ΠΛΑΤΥΚΑΣ.—ΠΑΝΟΣ ΡΑΓΚΟΣ,—ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΤΙΝΟΣ.—ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΑΠΛΟΥ.

Τῳόντι αἱ προσδοκίαι τῶν εἰδότων ἐκ τοῦ πλησίον ἢ ἐξ ἀκοῆς τὸν υἱὸν τοῦ διασήμου Νικολοῦ, δὲν ἐψεύσθησαν. Πολὺ πρὶν ἢ τὰ παθήματα, οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ αἵματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γεννήσωσι καὶ συμπήξωσι τὴν πυρπολήσασαν τὴν Ἀνατολὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἤρξατο ὁ Βαρνακιώτης πῦρ ἱερὸν μεταδίδων ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεθ' ὧν συνεκοινώνει, συνδιελέγετο καὶ ἀνταπέστελλεν.

Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐμόχθει ὅπως συγκινήσῃ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τὰς καρδίας τῶν ἰσχυρῶν, ἐν οἷς καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις στρατηγῶν Γάλλων ἢ Ῥώσσων, ἐπέτυχε δὲ νὰ λάβῃ, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1804 συνεπείᾳ ἐπιμόνου ἐπιτηδείας καὶ ἀληθῶς ὑψηλῆς ἐργασίας, παρὰ τοῦ κόμητος Μοντενίγου *Γενικοῦ πληρεξουσίου τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν*, ἰδιόγραφον ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἐνυπῆρχον καθαρότατα αἱ λέξεις· «. . . Ἐκ δευτέρου σᾶς ἐπιβεβαιῶ ὅτι πάντα θέλω ἔχει διὰ τὸ ὑποκείμενόν σας ὅλην τὴν κλίσιν καὶ ὅλην τὴν προθυμίαν κλπ. . . . Ὁ εὐγενέστατος κ. Σ. Νεράντζης μοὶ ἀνέφερε καταλεπτῶς τὰς ὁμιλίας, ὅπου μὲ αὐτὸν ἐλάβετε διὰ ζώσης φωνῆς, μοῦ ἐπαρέστησε τὴν καλὴν διάθεσιν, τὴν σταθερὰν γνώμην σας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας, μείνατε ἀναπαυμένος ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔνθερμος πόθος σας ἐκπληρωθήσεται βέβαια. . . . Πληροφορηθῆτε πρὸς τούτοις ὅτι ἔγεινε γνωστὸν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ κραταιοῦ Αὐτοκράτορος ἐμοῦ δεσπότου ὁ ζῆλος σας καὶ ἡ καλή σας προαίρεσις. Φυλάξατε αὐτὰς τὰς ἀρετὰς εἰς τὴν καρδίαν σας». Ἐπάλαιεν ἀφ' ἑτέρου καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τοῦ φρικώδους καὶ πανισχύρου ἐκείνου τῶν Ἰωαννίνων Σατράπου, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρῃ ἐν τῷ ὑπερηφάνῳ Βαρνακιώτῃ, ὄργανον τῶν ὀρέξεών του ὤμοσε τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ.

Ἰδὼν ὅμως ὁ αἱμοχαρὴς οὗτος τύραννος, ὅτι πρὸς κέντρα λακτίζει, θέλων δὲ ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς κατὰ

τῶν ἐν Μπερατίῳ καὶ Γαρδικίῳ ἰσχυρῶν πολεμίων αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθροὶ ἐτύγχανον, ἔκλινε τὴν φοβερὰν κεφαλήν του πρὸ τοῦ Βαρνακιώτου, ὅστις, εἴτε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πολεμῶν, εἴτε μετὰ τοῦ Ἀλῆ συγκινδυνεύων, ἔδειξεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἀντίπαλος εἶναι δεινὸς, ἀλλὰ καὶ φίλος πολύτιμος.

Ἡ κατὰ τὰς μάχας Γαρδικίου καὶ Μπερατίου σύνεσις καὶ ἀνδρεία τοῦ Βαρνακιώτου, τοσοῦτον ἐθαυμάσθησαν τότε ὑπό τε τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ὡραῖον ἐποίησαν οὗτοι δημῶδες ὑπὲρ αὐτοῦ ᾆσμα, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ψαλλόμενον, ὑπομιμνήσκει τὸν ἡρωϊσμόν του.

Ἀλλ' ὅτε τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ἡ σάλπιγξ ἠχήσασα ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, συνετάραξε καὶ ἀνεστάτωσε τὴν Πελοπόννησον, ὁ Βαρνακιώτης εὐθὺς κατεῖδε τὴν ὑποφώσκουσαν ἠῶ τῆς ἐθνεγερτηρίου ἡμέρας, ἣν πρὸ τόσου χρόνου ὠνειροπόλει, καὶ ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω μετὰ πόσης μερίμνης παρεσκεύαζεν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Στερεὰ δὲν ἠδυνήθη συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον νὰ ὑψώσῃ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἀλλ' ἡ μικρὰ αὕτη βραδύτης συνέπεια τὸ μὲν τῆς πρὸς πολυαρίθμους Τουρκικὰς στρατιὰς γειτονείας, τὸ δὲ εὐλόγου δισταγμοῦ, ὃν ᾐσθάνοντο πολλοὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, ὡς ὁ Καποδίστριας, ὁ Κοραῆς, ὁ Κουντουριώτης καὶ ἄλλοι, φοβούμενοι μὴ ὡς ἐκ τοῦ προώρου ἡ ἐπανάστασις καταπνιγῇ εἰς τὰ σπάργανά της, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἔκρηξιν τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Βαρνακιώτης ἀναφαίνεται ὁ φοβερώτερος πυρπολητής.

Καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἔχαιρεν, ὡς εἴπομεν, ὁ φιλόπατρις Καπετάνος μεγίστην ἐπ' ἀνδρείᾳ, συνέσει, καὶ ἐπιῤῥοῇ ὑπόληψιν. Πολὺ πρὸ τῆς ἐν ὁρμῇ ἐκρήξεως

ξίου υἱοῦ τοῦ περιφήμου Ἀνδρούτσου Ὀδυσσέως, ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας μυστήρια.

Αἱ παρὰ τὸν Ἴστρον χῶραι ἐφλέγοντο· ἡ Πελοπόννησος συνέτριβε μετὰ κρότου φοβεροῦ τὰ δεσμά της· οἱ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι Πανουργιᾶς Διάκος συνέτριβον καὶ συνετρίβοντο, ἀλλ' ὁ σταυρὸς ὑψοῦτο ἐκεῖ πανταχοῦ. Πλὴν μόνη ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἐν μέσῳ τοῦ φλογιζομένου καὶ σκιρτῶντος Ἑλληνισμοῦ ἔμενεν ἀκίνητος, μ' ὅλον δὲ τὸν πληρώσαντα τὸν κόσμον φοβερὸν πάταγον, ἐφαίνετο ὡς μὴ ἔχουσα συναίσθησιν τῶν περὶ αὐτήν· ἐκοιμᾶτο.

Ἀλλ' ὁ ὕπνος ἐν ᾧ ἐφαίνετο βυθισμένη ἦτο τῳόντι ὕπνος βαρύς, δουλικός, ἢ ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἡσυχίαν πρὸς τὴν ἄκραν ἐκείνην γαλήνην ἥτις προηγεῖται τῆς τρικυμίας; Ὅτε ὁ Θούρειος τοῦ Ῥήγα καὶ οἱ συριγμοὶ τῶν σφαιρῶν ἀπετέλουν διῳδίαν κατακυλοῦσαν τὰ ὦτα, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπνώττουσα χώρα ἥτις μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων αὐτῆς, ἠρίθμει καὶ τὸ Μεσσολόγγιον, τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο καὶ ἀθάνατον Μεσολόγγιον τὸ ὁποῖον ὀλίγον βραδύτερον ἔμελλε νὰ συγκινήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τοὺς πολίτας τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀναγκάσει τοὺς εὐγενεστέρους ἐξ αὐτῶν νὰ ῥιφθῶσιν ὡς οἱ στρατηλατούμενοι ἐπ' αὐτῆς, καὶ «ὡς εἰς γέφυραν ἄγουσαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν «νὰ ζητήσωσιν ἐκεῖ νὰ ἀποθάνωσιν;»

Ἄνδρες οἵτινες ἔμελλον νὰ σημάνωσι τὸ ἐγερτήριον καὶ δείξωσι διὰ τῆς σπάθης αὐτῶν εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνᾶνας τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν δόξαν, ὑπῆρχον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Ἀλλ' ὁ περὶ τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος δισταγμός, τοῦ μεγάλην ἐν αὐτῇ ἐπιῤῥ

κεκτημένου Βαρνακιώτου καὶ τῶν αὐτῷ ὁμοφρόνων δύο ἢ τριῶν ἄλλων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ὁπλαρχηγῶν, ἐπὶ μικρὸν θὰ κρατήσῃ εἰσέτι αὐτὴν ἐν ἀκινησίᾳ.

«Τὴν ἀνάγκην τοῦ κινήματος τοῦ νομοῦ τούτου, λέγει ὁ Φιλήμων, οὐδόλως ἠγνόουν οἱ πλεῖστοι τῶν ὁπλαρχηγῶν, οὓς προσεκάλει εἰς τὸ καθῆκον ἑαυτῶν, καὶ ἰσχυρὰ συνείδησις καὶ προσβεβλημένη πλέον φιλαυτία. Εἷς τούτων ὁ Ἀλέξιος Βλαχόπουλος, ὁπλαρχηγὸς τῆς Ὀφιονίας (Βλοχοῦ) ἀποτελούσης, τὸ δυτικὸν μέρος τῆς εἰς πέντε διῃρημένης θέματα Αἰτωλίας, διαφερόντως ἐνήργει προτρέπων καὶ διαθέντων τὰ πνεύματα, ἕωσοῦ ἐκφρασθῇ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἡ πλειονοψηφία, ἂν οὐχὶ ἡ ὁμοψηφία. Ἀλλ' ἦτο ἀναγκαῖος καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς πρώτης ὠθήσεως· ἀπῃτεῖτο καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι εἷς Πανουργιᾶς τῆς Ἀνατολικῆς, καὶ τοιοῦτος ἐτόλμησε πρῶτος ὁ ὁπλαρχηγὸς τῆς Αἰωλίας (Ζυγοῦ) Δημήτριος Μακρῆς. Ἦν δὲ ἡ Αἰολια τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Αἰτωλίας.

Δὲν ἐβράδυνε τῳόντι ὁ ἀνὴρ οὗτος νὰ χυθῇ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Αἰτωλίας ἐν οἷς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἶχεν ἐκλέξει τὴν κατοικίαν του. Μετριόφρων ὅμως ὅσον καὶ ἀνδρεῖος, ἐπερίμενεν ὅπως λάβῃ τὴν δόξαν τῆς πρωτοβουλίας ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὡς εἰς τὸν συνετώτερον καὶ ἰσχυρότερον ὁπλαρχηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, πάντες παρεχώρουν τὰ πρωτεῖα. Ἀλλ' ὁ ὀλίγους ἔχων ἴσους κατὰ τὴν φιλοπατρίαν ὁπλαρχηγὸς οὗτος, οὐδένα δὲ σχεδὸν κατὰ τὴν βαθύνοιαν καὶ τὸ προορατικὸν, ἐδείσταζεν ὡς εἴπομεν νὰ ῥίψῃ τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον. Ἀμφιβάλλων δὲ περὶ τῆς ἐπιτυχίας καὶ φοβούμενος εὐλό-

γως, μὴ αἱ μικραὶ καὶ ἀδιοργάνωτοι τῆς Ἑλλάδος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις, συντριβῶσιν ἀπέναντι τοῦ κολοσσοῦ ὃν ἐτόλμησε νὰ προκαλέσῃ εἰς μονομαχίαν, ἐκράτει μόνον τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ξίφους, ἀλλὰ δὲν ἐξεφούλκει.

Ἀλλ' ὅτε ἡ ἐν Δραγατσανίῳ μαρτυρήσασα ἀνθηρὰ νεότης, ἔδειξε τί δύναται θάῤῥος ἡρωϊκὸν, ὅτε ἤστραψεν ἡ Γραβιὰ καὶ ἐβρόντισε τὸ Βαλτέτσι· ὅτε ἡ Ὕδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαῤῥὰ ἀπέλυον κατὰ τῶν φοβερῶν τῆς Τουρκίας στόλων τὰ μικρὰ μὲν, ἀλλὰ ἀήττητα ἐκεῖνα σκάφη, τὰ ὁποῖα ἐπέπρωτο μετὰ δισχίλια περίπου ἔτη, νὰ ἐπισκιάσωσι τὴν δόξαν τῶν Σαλαμινομάχων, ἤρξαντο δὲ πυρπολούμενα καὶ συντριβόμενα τὰ κινητὰ ἐκεῖνα τῆς Τουρκίας φρούρια· ὅτε τέλος ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τοῦ Ταϋγέτου, μία, ἀλλὰ τρομερὰ διὰ τοὺς δεσπότας ἠκούετο κραυγή, *ἐλευθερία*, ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, ἀμφιβάλλων ἂν δικαιοῦται ν' ἀντιτάξῃ τὴν θέλησίν του κατὰ λαοῦ ὁλοκλήρου ζητοῦντος ἔστω καὶ ν' αὐτοχειριασθῇ, ἰδὼν δὲ ὅτι καὶ οἱ πατριωτικοὶ δισταγμοί του ὑπό τινων κακοβούλων ὡς ἐγωϊστικοὶ παρεξηγούμενοι, ἠδύναντο νὰ μειώσωσιν τὴν παρὰ τῷ λαῷ ἐπιῤῥοὴν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ὤφειλεν ἐπ' ἀγαθῷ αὐτοῦ τούτου τοῦ λαοῦ νὰ τηρήσῃ ἀκμαίαν· τοὺς ὀφθαλμοὺς τότε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἀνατείνας καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ποιητοῦ αὐτῶν ἐπικαλεσθεὶς ὑπὲρ τοῦ δικαιοτέρου τῶν ἀγώνων, ὥρισε τοῖς περὶ αὐτὸν ὁπλαρχηγοῖς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὡς ἡμέραν τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως τὴν 26 Μαΐου.

Ὁ Μακρῆς οὔτε ἡμέρας πλέον, λέγει ὁ Φιλήμων, οὔτε

ρας περιέμενεν. Ὀλίγῳ πρὸ τῆς ὁρισθείσης παρὰ τοῦ Βαρνακιώτου ἐποχῆς, ἐπροοιμιάσθη ἐν τῇ Σκάλᾳ τοῦ Μαυρομάτη τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὡς οἱ Καλαβρυτινοὶ ἐν ταῖς Κασταναῖς τὴν τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν στενὴν ἐκείνην δίοδον, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Ναύπακτον, ἐφόνευσε τοὺς συνοδεύοντας ἐκ τοῦ Μεσολογγίου δημόσια χρήματα Τούρκους, καὶ πρῶτος παρεσκευάσθη ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἐν αὐτῷ Τουρκικὴ ἀρχὴ ὑπέλαβε τὴν πρᾶξιν τούτου ὡς ἔργον ἁπλῶς κλεπτικὸν, καθὼς καὶ ἡ τῆς Πελοποννήσου τὸ ἐν Κασταναῖς γεγονὸς, καὶ παραχρῆμα ἀπήτησε παρὰ τῶν Μεσολογγιτῶν τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἁρπαγέντων χρημάτων. Ἀλλὰ κατόπιν ἀκούσαντες οἱ Τοῦρκοι παρασκευαζόμενον τὸν Μακρῆν πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς πόλεως, ἀπηλπίσθησαν, διότι ἔβλεπον ἑαυτοὺς μὲν ἀνικάνους πρὸς ἀντίστασιν, ὀλίγοι ὄντες, ἐνώπιον δὲ τῆς πόλεως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἤδη μοῖραν».

«Ἐντεῦθεν «εἰς Κόρακας πέμψαντες» καὶ τὴν ἀπαίτησιν περὶ τῶν ἁρπαγέντων χρημάτων, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀξίωσιν, μετέβαλον τρόπον, καὶ συντεθέντες μετὰ τῶν Μεσολογγιτῶν ὅπως μὴ ἐνοχληθῶσι, προέλαβον, ὡς πρότερον οἱ τοῦ Αἰγίου Τοῦρκοι, ἀναχωρήσαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, δεκαὲξ ὅλαι οἰκογένειαι, εἰς τὸ Ἀγρίνιον (Βραχῶρι) πρωτεύουσαν τῆς Ὀφιονίας. Τῇ δ' ἐπιούσῃ εἰσῆλθεν ὁ Μακρῆς εἰς τὴν πόλιν, ὅπου πρώτη κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἀνεπετάσθη ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου διὰ κοινῆς χαρᾶς καὶ ἀνευφημιῶν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας».

Δύο ἡμέρας πρὶν τῆς ὑπὸ τοῦ Βαρνακιώτου ὁρισθείσης 26 Μαΐου ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία ἐν τῇ πόλει ταύτῃ

ὑπὸ τοῦ Μακρῆ, ὅστις ἅμα εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ ἀνήγγειλε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς τὰ γενόμενα, εἶτα δὲ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ. Οἱ ἐν αὐτῷ ὅμως Τοῦρκοι οὐδεμίαν εὐτυχῶς διενοήθησαν ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὸν Μακρῆν ἀντίστασιν· παραδώσαντες δ' ἀμέσως εἰς αὐτὸν τὰ ὅπλα, ἐξῆλθον τῆς πολίχνης ταύτης καὶ μετέβησαν εἰς τὸ Ἀγρίνιον. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἦτο—ἡ 27 Μαΐου—λαβὼν ὁδηγίας παρὰ τοῦ Βαρνακιώτου καὶ δύναμιν ἐκ τετρακοσίων Ξηρομεριτῶν ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γιώτην, ἐκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς ὀκτακοσίων περίπου ἐνθουσιώντων ὁπλοφόρων καὶ κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, ἔνθα καὶ ὁ Βλαχόπουλος καὶ ὁ Σαδήμας καὶ ὁ Θεόδωρος Γρίβας συνεκεντροῦντο ὅπως προσβάλωσι τοὺς ἐκεῖ Τούρκους, οἵτινες εἰς χιλίους περίπου ἐκλεκτοὺς μαχητὰς ἀριθμούμενοι, κραταιὰν ἡτοιμάζοντο ν' ἀντιτάξωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀντίστασιν.

Ἀλλ' ἡ 28 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀπέδειξεν τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν ματαίαν καὶ πρόξενον ἀνωφελοῦς αἱματοχυσίας. Οἱ σφριγῶντες καὶ πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ στρατοί, τοὺς ὁποίους λεοντάκαρδοι ἀληθῶς ὡδήγουν ἀρχηγοί, ὁρμήσαντες περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας ταύτης κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, ἠνάγκασαν τοὺς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως κατέχοντας, Τούρκους ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ἐνδότερα· ἀφοῦ δὲ παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλειψαν οἰκίας, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ κέντρον ὅπου ἦτο συγκεντρωμένη καὶ ὀχυρωμένη πρὸς τὸ διοικητήριον καὶ τὰς ἄλλας οἰκίας ἡ ὅλη δύναμις τῶν Τούρκων.

Ἡ πάλη ἥτις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως συνήφθη ἦτον ἀληθῶς πάλη λεόντων.

Τὸ αἷμα ἔρρεεν ἄφθονον, ὅτε καὶ νέα ἐπικουρία προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδεχθῶσι τοὺς ὅρους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες τοῖς μὲν Ἀλβανοῖς ἐπέτρεψα ὅπως καὶ μετὰ τῶν ὅπλων των ἐξέλθωσι τῆς πόλεως, τοῖς δὲ ἐντοπίοις Τούρκοις ἠρνήθησαν τοῦτο.

Κατὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, διεκρίθη παρὰ πάντας ὁ Μακρῆς, πρῶτος ὁρμήσας μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, καὶ κινδυνεύσας πολλάκις ν' ἀπωλέσῃ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἀφόβως ἐξέθετεν εἰς τὸ φονικὸν πῦρ τῶν ἐχθρῶν.

Τοῦτο ὅμως οὐδόλως παρεκώλυσεν αὐτὸν νὰ κινηθῇ ἄνευ ἀναβολῆς μετὰ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, κατὰ τοῦ Ζαπαντίου, καὶ ἐκτεθῇ ἐκεῖ εἰς πῦρ φονικώτερον. Ἡ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Ἀγρινίου κωμόπολις αὕτη, ὑπὸ τετρακοσίων περίπου ἐπιλέκτων πολεμιστῶν ὑπερασπιζομένη, κατώρθωσεν ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον ν' ἀντισταθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς αἱματηρὰς δοκιμασίας νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλος οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς παρέδωκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ὅπλα ἐπὶ ἀσφαλείᾳ τιμῆς καὶ ζωῆς.

Ἐκ πόσων χωρῶν τὸ ὀξὺ ξίφος τῶν ἀτρομήτων Ἀκαρνάνων ἐδίωξε τοὺς τυράννους αὐτῶν!

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀριθμήσωμεν ἐνταῦθα τοὺς ἄθλους τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις καὶ ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἐν Ἄρτῃ ἠνδραγάθησε καὶ ἠγωνίσθη, καὶ ἐν Μεσολογγίῳ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ κλεισθῇ καὶ συμπολιορκηθῇ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Μπότσαρη, καὶ ὅστις οὐδέποτε κατεδέχετο

νὰ μὴ ὁρμᾷ ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων μάχας.

Περατοῦντες ἤδη τὴν μικρογραφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ταύτην, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως βραδύτερον ἀποπειραθῶμεν ἵνα τὴν πρὸς τὸ εὐγενὲς ἀνάστημά του χαράξωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνδόξου τούτου στρατηγοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Φιλήμονα, «ἀφανὴς πρὶν, προήχθη ἀπ' εὐθείας, μὴ ὑπηρετήσας ποτὲ ὑπὸ τὴν ὁπλαρχηγίαν ἄλλου, οὔτε θεωρηθεὶς πώποτε δημιούργημα ἄλλου. Μόνον φίλον αὐτοῦ εἶχε τὸ ὅπλον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μόνον πατρῷον οἶκον τὰ ὄρη».

Καρδία ἁπλὴ καὶ εὐγενής· χαρακτὴρ σκεπτικὸς ὀλιγόλογος καὶ ἀπονήρευτος. Ὀλίγοι κατεκαίοντο ὑφ' ὅσου ἐκεῖνος πατριωτισμοῦ, ὀλίγοι ἐκοσμοῦντο ὑφ' ὅσης ἐκεῖνος πρᾳότητος καὶ μετριοφροσύνης· καὶ ὀλίγιστοι ἠδύναντο νὰ καυχηθῶσιν ὅτι ἡμιλλῶντο αὐτῷ κατὰ τὴν ἀνδρείαν.

Ἀπέθανεν ἓν ἔτος πρὶν τῆς ἐπὶ Ὄθωνος μεταπολιτεύσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΝΑΚΙΩΤΗΣ.

Γόνος μιᾶς τῶν περιφανεστάτων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος οἰκογενειῶν, πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος καταγραφείσης ἐν τοῖς μητρῴοις τοῦ Ἄρεως, ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Νικολοῦ, Βαρνακιώτης ἐγεννήθη εἰς Βάρνακα τῆς Ἀκαρνανίας ἐξ οὗ προσέλαβε καὶ τὸ δι' οὗ ἐγνώσθη ἐν τῷ κόσμῳ ἐπώνυμον.

Καὶ τὸ μὲν ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἀκριβῶς δὲν εἶναι γνωστὸν ἔκ τινων ὅμως ἱστορικῶν σημειώσεων ὁδηγούμενοι, συμπεραίνομεν ὅτι ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1778 ἢ 1779· ὥστε

κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως διετέλει ἐν ὅλῃ τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τῇ ἀκμῇ. Ἦν υἱὸς τοῦ μεγάλου Καπετάνου τοῦ Ξηρομέρου Νικολοῦ, ἔγγονος δὲ τοῦ περιφήμου ἁρματωλοῦ Γιάννου, ὅστις ἐν ἔτει 1769 μεταβὰς διὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Ὀρλὼφ κατὰ τὸ Ἰόνιον πέλαγος καταπλεύσαντος Ῥωσσικοῦ στόλου εἰς Κριμαίαν μεθ' ἱκανοῦ ἀριθμοῦ λογάδων Ἀκαρνάνων, ἠνδραγάθησε κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμον, τιμηθεὶς δ' ἐπαξίως δι' ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ βαθμοῦ καὶ παρασήμου, ὡς τὰ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Βαρνακιώτου ἀξιωματικὰ ἔγγραφα μαρτυροῦσιν, ἔπεσεν ἐπὶ τέλους εὐκλεῶς μαχόμενος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δόξης. Ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου Νικόλαος, πρωΐμως ἀποθανὼν, ἀφῆκεν αὐτὸν διάδοχον ἐν τῇ καπετανίᾳ τοῦ Ξηρομέρου, ἐκδοθέντος καὶ τοῦ προσήκοντος Σουλτανικοῦ ὁρισμοῦ.

Ἐξ ἀρχῆς τοῦ σταδίου αὐτοῦ ὁ νεαρὸς οὗτος τῶν γηρασάντων ἐν ὅπλοις ἁρματωλῶν ἀρχηγὸς, διεκρίθη ἐπὶ πολεμικῇ ἀνδρείᾳ καὶ ἀτομικῇ βαρύτητι. Πολὺ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὰ δημιουργήματα, καὶ, ὡς τότε συνήθως ἐκαλοῦντο, πρωτοπαλήκαρα αὐτοῦ, ἀνερχόμενα καὶ κατερχόμενα τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας τὰ ὄρη, καὶ διασχίζοντα διὰ τῆς ἀστραπῆς τοῦ πυροβόλου αὐτῶν τὰ πυκνὰ σκότη, ἐν οἷς ἔθνησκε λησμονημένος ὁ Ἑλληνισμὸς, παλμὸν ἤγειρον ὑψηλὸν ἐν τῇ ἀλγούσῃ καρδίᾳ τοῦ Ἕλληνος, καὶ τὴν παρήγορον ἐνέβαλλον τοῖς πᾶσιν ἐλπίδα, ὅτι ὁ ἀνὴρ, εἰς ἓν νεῦμα τοῦ ὁποίου καὶ ξίφη ἐγυμνοῦντο καὶ πυροβόλα ἐκρότουν, εἶχε τὴν θέλησιν οὐ μόνην νὰ ποιήσηται χρῆσιν ἐν δέοντι τῆς δυνάμεώς του ταύτης κατὰ τῶν τυραννούντων τὴν δυστυχῆ πατρίδα, ἀλλ' ὅτι καὶ συνειργάζετο μετὰ τῶν ὁμοταγῶν αὐτῷ, ὅπως ἐπιταχύνῃ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐπὶ κεφαλῆς τιθέμενος τῶν σιδηροφορούντων ἁρματωλῶν, πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης τῆς πατρίδος του τοὺς ὠμοὺς τυράννους αὐτῆς.

Τώρα αι προσδοκίαι των ειδότων εκ του πλησίον ή εξ ακοής τον υιόν του διασήμου Νικολού, δεν εξεψεύσθησαν. Πολύ πριν ή τα παθήματα, οι στεναγμοί και τα αίματα του Ἑλληνισμοῦ, γεννήσωσι και συμπήξωσι την περιπολήσασαν την Ἀνατολὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, ἤρξατο ὁ Βαρνακιώτης πῦρ ἱερὸν μεταδίδων ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μεθ' ὧν συνεκοινώνει, συνδιελέγετο καὶ ἀνταπέστελλεν.

Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐμόχθει ὅπως συγκινήσῃ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τὰς καρδίας τῶν ἰσχυρῶν, ἐν οἷς καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις στρατηγῶν Γάλλων ἢ Ῥώσσων, ἐπέτυχε δὲ νὰ λάβῃ, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1804 συνεπείᾳ ἐπιμόνου ἐπιτηδείας καὶ ἀληθῶς ὑψηλῆς ἐργασίας, παρὰ τοῦ κόμητος Μοντενίγου *Γενικοῦ πληρεξουσίου τοῦ Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν*, ἰδιόγραφον ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐνυπῆρχον καθαρότατα αἱ λέξεις «. . . Ἐκ δευτέρου σᾶς ἐπιβεβαιῶ ὅτι πάντα θέλω ἔχει διὰ τὸ ὑποκείμενόν σας ὅλην τὴν κλίσιν καὶ ὅλην τὴν προθυμίαν κλπ. . . Ὁ εὐγενέστατος κ. Σ. Νεράντζης μοὶ ἀνέφερε καταλεπτῶς τὰς ὁμιλίας, ὅπου μὲ αὐτὸν ἐλάβετε διὰ ζώσης φωνῆς, μοῦ ἐπαρέστησε τὴν καλὴν διάθεσιν, τὴν σταθερὰν γνώμην σας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας, μείνατε ἀναπαυμένος ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔνθερμος πόθος σας ἐκπληρωθήσεται βέβαια. . . . Πληροφορηθῆτε πρὸς τούτοις ὅτι ἔγεινε γνωστὸν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ κραταιοῦ Αὐτοκράτορος ἐμοῦ δεσπότου ὁ ζῆλος σας καὶ ἡ καλή σας προαίρεσις. Φυλάξατε αὐτὰς τὰς ἀρετὰς εἰς τὴν καρδίαν σας». Ἐπάλαιεν ἀφ' ἑτέρου καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τοῦ φρικώδους καὶ πανισχύρου ἐκείνου τῶν Ἰωαννίνων Σατράπου, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρῃ ἐν τῷ ὑπερηφάνῳ Βαρνακιώτῃ, ὄργανον τῶν ὀρέξεών του ὤμοσε τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ.

Ἰδὼν ὅμως ὁ αἱμοχαρὴς οὗτος τύραννος, ὅτι πρὸς κέντρα λακτίζει, θέλων δὲ ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐπιτυχῶς κατὰ

τῶν ἐν Μπερατίῳ καὶ Γαρδικίῳ ἰσχυρῶν πολεμίων αὐτοῦ, οἵτινες καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχθροὶ ἐτύγχανον, ἔκλινε τὴν φοβερὰν κεφαλήν του πρὸ τοῦ Βαρνακιώτου, ὅστις, εἴτε κατὰ τοῦ Ἀλῆ πολεμῶν, εἴτε μετὰ τοῦ Ἀλῆ συγκινδυνεύων, ἔδειξεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἀντίπαλος εἶναι δεινὸς, ἀλλὰ καὶ φίλος πολύτιμος.

Ἡ κατὰ τὰς μάχας Γαρδικίου καὶ Μπερατίου σύνεσις καὶ ἀνδρεία τοῦ Βαρνακιώτου, τοσοῦτον ἐθαυμάσθησαν τότε ὑπό τε τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ὡραῖον ἐποίησαν οὗτοι δημῶδες ὑπὲρ αὐτοῦ ᾆσμα, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ψαλλόμενον, ὑπομιμνήσκει τὸν ἡρωϊσμόν του.

Ἀλλ' ὅτε τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ἡ σάλπιγξ ἠχήσασα ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, συνετάραξε καὶ ἀνεστάτωσε τὴν Πελοπόννησον, ὁ Βαρνακιώτης εὐθὺς κατεῖδε τὴν ὑποφώσκουσαν ἠῶ τῆς ἐθνεγερτηρίου ἡμέρας, ἣν πρὸ τόσου χρόνου ὠνειροπόλει, καὶ ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω μετὰ πάσης μεριμνης παρεσκεύαζεν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Στερεὰ δὲν ἠδυνήθη συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόννησον νὰ ὑψώσῃ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἀλλ' ἡ μικρὰ αὕτη βραδύτης συνέπεια τὸ μὲν τῆς πρὸς πολυαρίθμους Τουρκικὰς στρατιὰς γειτονείας, τὸ δὲ εὐλόγου δισταγμοῦ, ὃν ᾐσθάνοντο πολλοὶ τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος ἀνδρῶν, ὡς ὁ Καποδίστριας, ὁ Κοραῆς, ὁ Κουντουριώτης καὶ ἄλλοι, φοβούμενοι μὴ ὡς ἐκ τοῦ προώρου ἡ ἐπανάστασις καταπνιγῇ εἰς τὰ σπάργανά της, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἔκρηξιν τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Βαρνακιώτης ἀναφαίνεται ὁ φοβερώτερος πυρπολητής.

Καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἔχαιρεν, ὡς εἴπομεν, ὁ φιλόπατρις Καπετάνος μεγίστην ἐπ' ἀνδρείᾳ, συνέσει, καὶ ἐπιῤῥοῇ ὑπόληψιν. Πολὺ πρὸ τῆς ἐν ἔρξεως

ξεως τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἐκ τῶν ἐπισήμων αὐτοῦ σχέσεων εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ παρασκευὴν τῶν πνευμάτων, πάντες δὲ καὶ πρὸ καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς αὐτὸν ἠτένιζον ὡς τὸν κυριώτερον τῆς ἐπαναστάσεως μοχλὸν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἐν μέρει δυστυχῶς περισωζομένης ἀλληλογραφίας αὐτοῦ, ἐν ᾗ πολλαὶ εὑρίσκονται μαρτυροῦσαι τοῦτο ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰγνατίου, Κολοκοτρώνη, Καραϊσκάκη, Ῥώμα, Μάρκο Μπότσαρη (α) κλπ. αἵτινες καταχωροῦνται ὡς ἐγράφησαν, καὶ τοῦ ἐν μυστικῇ συνελεύσει πρακτικοῦ

(α) γενεότατε στρατιγὲ σεπροσκινό.

ὁ κερὸς εσίμοσε καὶ πρέπι να μού δέσις τιν συμβολή σου το τί έχο νακάμο εγὸ οτὶ καὶ ειεδικί μου ανθρόπι εσφίχθικαν και όλι ειξένι τόρα προσταξέμε ανέχις εισιχία ναελθό νακουδεντιάσομε ὄχι καιδενέχις εισιχία αφτοὺ κόπιασε εδό και μένο

ειςτοὺς ορισμουσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΙΣ.

1822 Αβγούστου 7.

. . . οτί εμὶς στοκάρελι άλον αποτὶν αφεντιὰ σου δὲν λογαριαζομε ούτε διὰ νὰ μὰς καμι δουλιὰ ούτε νὰ μὰς δόσι σιμβουλί . . . .

εις τούς ορισμούσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΙΣ.

. . . ληπόν ος φρονημος οποῦ ήσέ καρτερούμε νὰ μὰς δόσις συμβολή . . . . (καὶ παρακατιὸν) . . . . . ούτε τό ασκέρη σου ούτε οάδελφόσου μας κανει ηχτιζὰς καθός μας κὰνει ησυμβολὴ τὴς αφετιὰσου . . . .

ειςτοὺς ορισμούσου

ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ.»

«Πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ φιλογενοῦς Ἥβου Ῥήγα τὸ ἔξοχον τοῦ ὑποκειμένου σου καὶ τὴν φρόνησίν σου ἐπήνεσα τὸν χαρακτῆρα σου καὶ τὴν φιλογένειάν σου· ἐξακολούθει λοιπὸν γενναῖε τὰ κινήματά σου μὲ τὴν συνήθη σου ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν κλπ.» καὶ ἐν ἄλλῃ «χαίρω ὅτι μὲ τὴν πλέον μεγάλην προθυμίαν συντρέ-

τῆς ἐν Ἀγρινίῳ Γερουσίας, ἐν ᾧ σημειοῦται «χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Βαρνακιώτου οὐδεὶς τῶν λοιπῶν Καπετάνων ἤθελε συμφωνήσει εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος».

Ἀφοῦ λοιπὸν μετὰ συνέσεως προδιέθεσε τὰ πράγματα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἔδωκε δὲ τὴν 10 Μαΐου τοῦ 1821 τὸ σημεῖον τῆς ῥήξεως, ἀμέσως ἡ περικυκλοῦσα αὐτὸν ἐκλεκτὴ φάλαγξ πυκνοῦται, πολλαπλασιάζεται διὰ τῶν κινηθέντων ἑτοίμως εἰς τὴν φωνήν του ἀετῶν τῆς Ἀκαναρνίας, διαιρεῖται, ἁπλοῦται ἀνὰ πᾶσαν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ συμπλέκεται εἰς πάλην δεινὴν μετὰ τῶν Τούρκων.

Ἅμα δὲ τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος ἡ ἐν Βραχωρίῳ Γερουσία πρώτιστα πάντων κατωνόμασε τὸν Βαρνακιώτην Στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ συγχρόνως διώρισε χιλιάρχους αὐτοῦ τοὺς διασημοτέρους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πολεμάρχους (α).

χεις εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ φυλάττεις ἀμόλυντον καὶ καθαρὸν τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον οἱ προπάτορές σου σοὶ ἄφησαν κλπ.

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

(α) ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τῷ Γενναιοτάτῳ Στρατηγῷ κυρίῳ

Γεωργάκη Νικολοῦ (Βαρνακιώτη)

Ἡ τοπικὴ Συνέλευσις ἡ ἐν Βραχωρίῳ συγκροτηθεῖσα πληροφορουμένη διὰ τὰς ἀρετάς σου, καὶ διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος ἀνδραγαθίας Σου ἐξελέξατό Σε Στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ πρακτικοῦ αὐτῆς, τὸ ὁποῖον σοὶ περικλείεται.

Ἐνῷ συγχαιρόμεθα τὴν πατρίδα διὰ τὴν ἀξιότητα τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, σοὶ φανε-
ρώς

Λαβὼν δὲ ἅπασαν τὴν διεύθυνσιν τῶν ὅπλων, ἐξώρμησεν ἀμέσως ἔνθους κατὰ τῶν εἰς διάφορα μέρη ἐστρατοπεδευμένων Τούρκων, καὶ τὸν μὲν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γιώτην μετὰ 400 λογάδων Ἀκαρνάνων πέμπει κατὰ τοῦ Ἀγρινίου, ὅπου ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, κτυπᾷ οὗτος ἐρρωμένως τοὺς Τούρκους, αὐτὸς δ' ὁρμᾷ πρὸς τὸ Μακρυνόρος, διακόπτει ἐκεῖ τὴν συγκοινωνίαν τῶν ἐχθρῶν, συντρίβει τὰς φάλαγγας ὅσαι ἐξ Ἄρτης ὁρμήσασαι ἔσπευδον πρὸς σωτηρίαν τῶν θραυομένων ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ὁμοθρήσκων των, καὶ ἐξαίφνης ἀκούεται εἰς Ἀγρίνιον, ἔνθα ἡ παρουσία του καταπαύει τὴν αἱματοχυσίαν, παραδοθέντων αὐτῷ τῶν Τούρκων, οἵτινες μεγίστην πρὸς αὐτον ἔτρεφον ὑπόληψιν, ἕνεκεν τῆς ἀτομικῆς καὶ οἰκογενειακῆς του εὐκλείας, ὡς τοῦτο παρακατιὸν θέλομεν ἴδει κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς

ρόνομεν ὅτι προσκαλοῦν τὴν προσοχήν σου τὰ μέρη τὰ ὁποῖα ὁ ἐχθρὸς ἐπαπειλεῖ. Ἀφοῦ λοιπὸν συναθροίσει; τοὺς χιλιάρχους, κάμε ἐκείνην τὴν σκέψιν, ἥτις εἶναι ἁρμοδία πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν, διατάττων κάθε πρᾶγμα μὲ τὴν συνήθη σου φρόνησιν.

Μετέρχου τὸ ἔντιμον ἐπάγγελμα τὸ ὁποῖον ἡ πατρὶς σοὶ ἐνεπιστευθη μὲ τὸν γνωστὸν ζῆλον καὶ προθυμίαν σου καὶ ἔρρωσο εὐδοκιμῶν.

Ἐν Βραχωρίῳ τὴν 22 Μαρτίου 1822.

Διὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Γερουσίας

Γ. ΠΡΑΙΔΗΣ.—Π. ΓΑΛΑΝΗΣ—Γ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ.—Χ. ΣΤΑΙΚΟΣ—ΑΝΑΓΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ.—ΙΩ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ—ΑΝΤΩΝ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ—ΑΝΑΓΝ. ΜΑΚΡΥΣΥΓΚΟΥΝΗΣ—ΜΗΤΣΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

(Τ. Σ.) Ν. ΛΟΥΡΙΩΤΗΣ.

καταλήψεως τοῦ Ἀγρινίου ὑπῆρξαν καὶ μέγιστα καὶ ταχέα, ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἡμερῶν οὐδεὶς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἔμεινε Τοῦρκος.

Συστήσας μετὰ τοῦτο εἰς Μακρυνόρος στρατόπεδον διὰ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγάς του χιλιάρχων Α. Ἴσκου, Γώγου Μπακόλα, Ἰωάννου Ράγκου, Ἀλεξ. Βλαχοπούλου, Καραϊσκάκη Μακρῆ κλπ. καὶ ἀποστείλας τὸν Τσόγκα κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Βονίτσης, περιέτρεχεν ἁπανταχοῦ, ἐπιφέρων τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. Ὅτε δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ εἰς Μακρυνόρος ἰδίως προσηλωμένου Βαρνακιώτου, προσέβαλον καὶ μετετόπισαν τὸν Τσόγκαν, ἡ τόλμη των αὕτη, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ προκαλέσασα, ἀπέβη αὐτοῖς ὀλεθριωτάτη· διότι σπεύσας ταχὺς ἐπίκουρος τοῦ ἀναγκασθέντος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν Τζόγκα, κτυπᾷ τοὺς Τούρκους καὶ κλείει πάλιν αὐτοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ.

Ἐνῷ δὲ ἐπανώρθου τὰ πράγματα ἐν Βονίτσῃ, προεννόει ἀφ' ἑτέρου καὶ περὶ τοῦ Γώγου, ὅστις ἀποκλεισθείς, ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰωαννίνων ἐπιδραμόντων Τούρκων ἐν τῇ θέσει «Σταυρὸς» ἣν κατέλαβεν ὅπως παρακωλύσῃ τὴν κατὰ τῆς ἐπαρχίας τῶν Τσουμέρκων εἰσβολὴν αὐτῶν, ἤθελεν ἀφεύκτως καταστραφῆ, ἂν μὴ ἐπικουρία ταχέως ῥιφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαρνακιώτου εἰς τὰς πλευρὰς τῶν Τούρκων, ἐδίωκεν ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀποδεκατισθέντας.

Ἀλλ' οὗτοι μὲν μεγάλως μετὰ μικρὸν ἐνισχυθέντες ἐπέτυχον δι' ἄλλης ὁδοῦ νὰ εἰσβάλωσιν κατὰ τῶν Τσουμέρκων, ὁ Βαρνακιώτης δὲ ἰδὼν τὴν δυστυχῆ ταύτην ἐπαρχίαν ἀπειλουμένην ὑπὸ στιφῶν ἀτιθάσσων, ἅτινα ὡδήγει πρὸς τὴν λεηλασίαν καὶ τὰς ὠμότητας ὁ αἱμοχαρὴς Ἀλῆ Πασσᾶς Ἀναπλιώτης, εἷς ἕτερος τῆς Βόσνας, καὶ ὁ ἔτι ὠμότερος τούτων Σοῦλτσε Κόρτσας, ἐκινήθη ὁ ἴδιος κατ' αὐτῶν. Ὀλίγων ὡρῶν βραδύτης ἤθελε πληρωθῆ διὰ χύσεως

οὐκ ὀλίγου ἀθώου αἵματος, ἕνεκα δὲ τούτου ἀκράτητος ἡ ἐκλεκτὴ πλὴν ὀλιγάριθμος φάλαγξ ἐβάδιζε μετὰ θάρρους ἡρωϊκοῦ κατὰ πολλαπλασίων Τούρκων, ὁ δὲ διοικῶν αὐτοὺς Βαρνακιώτης, ὅστις οὐδέποτε ἔστρεψε τοῖς ἐχθροῖς τὰ νῶτα, ἕτοιμος ἦν νὰ δώσῃ τῆς λεοντίου πάλης τὸ σύνθημα, ὁπότε μανθάνει ὅτι τετρακισχίλια γυναικόπεδα ἐν τῇ θέσει Θωδώργαινα καταφυγόντα, στενῶς ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ. Στρέφεται ὅθεν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, καὶ καταφθάσας ἐν στιγμῇ καθ' ἣν ἡ ἰσχὺς καὶ τὰ πολεμεφόδια ἐξηντλοῦντο τῶν ὀλίγων προασπιστῶν τῶν κινδυνευόντων, ῥίπτεται βαρὺς ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τούρκων, ἐπιφέρων τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικῶν στιφῶν. Διὰ σειρᾶς τοιούτων ἀλλεπαλήλων θριάμβων καὶ ἡ τῶν Τσουμέρκων καὶ ἡ τοῦ Ραδοβιζίου ἐπαρχίαι ὁλοσχερῶς ἀπαλλαγεῖσαι πάσης ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς, ἐχαιρέτησαν τὸν Βαρνακιώτην ὡς σωτῆρα τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ἀληθῶς ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐξασφάλισις τόσων ἀθώων πλασμάτων, οὐ μόνον ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημα τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ παρέσχεν εἰς τὸν ἀγῶνα πλείονας μαχητάς, διότι προθύμως πάντες συνέτρεχον βλέποντες τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἐκτὸς παντὸς ἐξ ἐχθρικῆς εἰσβολῆς κινδύνου.

Τὰς νίκας ταύτας ἠκολούθησεν ἑτέρα ἐπίσης ἔνδοξος καὶ τ' αὐτὰ ἐπενεγκοῦσα σωτήρια ἀποτελέσματα ἐπὶ χιλιάδων Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες καταφυγοῦσαι εἰς Κάλαμον τῆς Ἑπταννήσου, καὶ ἀπηνῶς ἐκδιωχθεῖσαι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας ὑπὸ τοῦ μισέλληνος ἁρμοστοῦ Ἄδαμ, ἔμελλον νὰ γίνωσι θῦμα τῆς θηριωδίας τῶν ἐπερχομένων κατ' αὐτῶν ὑπὸ τὸν Κιουταχῆ Τούρκων, ἂν μὴ ἔσωζεν αὐτὰς ὁ περιλάλητος τοῦ Ἀετοῦ κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου 1822 τοῦ Βαρνακιώτου θρίαμβος. Ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὴν ἐν Πέτᾳ ἧτταν τῶν Ἑλλήνων, ἧτταν ἣν πρός-

βλεψεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ ὁ Βαρνακιώτης, διότι αἱ παρεισφρύσασαι πολιτικαὶ διχόνοιαι ἐσκότιζον τὸν νοῦν τῶν διοργανισάντων τὴν ἀτυχῆ ταύτην ἐκστρατείαν, ὁ Κιουταχῆς λέγομεν ἀποβὰς εἰς παραλίαν τινὰ τῆς Ἀκαρνανίας θέσιν «Λουτράκι» καλουμένην ἐδῄου καὶ κατέστρεφεν ἀκωλύτως τὰ πέριξ, ἐπὶ μᾶλλον δὲ θαρρυνόμενος ἤρξατο βαδίζων πρὸς τὰ ἐνδότερα, σκοπῶν νὰ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴν, καὶ καταλάβῃ τὰ ἐκ τοῦ Καλάμου ἀπανθρώπως ἐκδιωχθέντα τριακοντακισχίλια πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Μόλις ὅμως φθάσας πλησίον τοῦ χωρίου Ἀετοῦ συναντᾷ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, καὶ διασκορπίσας εὐάριθμον αὐτοῦ σῶμα, ὁρμᾷ καὶ κατὰ τοῦ μέρους τοῦ Προφήτου Ἠλία, ὅπερ κατεῖχεν ὁ Βαρνακιώτης μετὰ τοῦ Γρίβα. Ἐνταῦθα ὅμως ἀπαντᾷ ἀνδρείαν ἧς πολλάκις μέχρι τοῦδε οἱ Τοῦρκοι ἔλαβον πεῖραν, μετὰ ὀκτάωρον δὲ μανιώδη μάχην τρέπεται ἡττημένος καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν εὐαρίθμων πλὴν λεοντοκάρδων ἐκείνων τοῦ Σταυροῦ μαχητῶν, οἵτινες ὑπὸ τῶν δύο ἡρώων στρατηλατῶν αὐτῶν ὁδηγούμενοι πολιορκοῦσιν αὐτὸν στενῶς. Καὶ βεβαίως δὲν ἤθελε πολὺ ἀργότερον ὁ Κιουταχῆς διασπείρει τὴν φρίκην ἐν ταῖς πεδιάσι τῆς Ἀττικῆς, ἂν ἡ ἀντιζηλία τινῶν ὁπλαρχηγῶν ἀναχωρησάντων αὐτοβούλως δὲν ἤθελεν ἐμποδίσει τὸν Βαρνακιώτην τοῦ νὰ ἐξοντώσῃ μετὰ τῆς πολυαρίθμου αὐτοῦ στρατιᾶς τὸν Τοῦρκον σατράπην.

Τὰς μάχας τοῦ Βραχωρίου, Ζαπαντίου, Μακρυνόρους, Πέτα, Πλάκας, Κομποτίου, Βονίτζης Λουτρακίου, Πελίμπεϊ κλπ. ὧν μνείαν ποιεῖται ἡ ἱςορία, ἕτεροι ἀκολουθοῦσι τοῦ Βαρνακιώτου ἔνδοξοι ἀγῶνες, ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ διχοστασίαι ἐπέρχονται δυστυχῶς ἤδη συνεπιφέρουσαι τὴν αἰώνιον αὐτῶν συνοδὸν, τὴν ἐθνικὴν ἀσθένειαν, καθ' ἧς οὐδὲν ἴσχυσαν τοῦ Βαρνακιώτου τὰ καθ' ἅπασαν τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα θαύματα.

Ἡ γιγαντομαχία εἶχεν ἤδη διατρέξει τὸν μέσον περίπου

τῆς μακρᾶς αὐτῆς διαρκείας δρόμον, ὁπότε ἡ συμφορὰ καὶ ἡ πολιτικὴ διχόνοια διασπείρασαι πανταχοῦ τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὴν ἀποθάρρυνσιν ἀφῆκαν ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς πολυαρίθμους Τουρκικὰς στρατιὰς, αἵτινες ὑπὸ τὸν Κιουταχῆ καὶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην πανταχόθεν εἶχον εἰσβάλει· οἱ δὲ παραίτιοι τῆς οἰκτρᾶς ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων καταπλαγέντες ὑπὸ τῆς ἀπειλούσης τὴν ὁλοσχερῆ τῆς ἐπαναστάσεως καταστολὴν εἰσβολῆς, οὐδὲν ἕτερον εὗρον σωτηρίας φάρμακον, εἰμὴ τὴν διὰ στρατηγηματικοῦ τινος μέσου ἀναστολὴν τῆς ἐπερχομένης θυέλλης. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἐχρειάζετο ἀνὴρ, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνδραγαθίαι ἤθελον παράσχει πρὸς πάντας τὴν πίστιν, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐπιβάλει τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ἐχρειάζετο ἐπὶ πλέον ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ἄκρατος πατριωτισμὸς ἤθελε παρωτρύνει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν σχεδίου, ὅπερ καὶ ἐπιτυχὸν καὶ ἀποτυχὸν ὀλεθριωτάτας ἐπηπείλει κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ συνεπείας. Παρὰ τίνι ἄλλῳ ἠδύναντο ν' ἀνεύρωσι τ' ἀπαιτούμενα ταῦτα εἰμὴ παρὰ τῷ στρατηγῷ Βαρνακιώτῃ;

Μετ' ἐπιμονῆς λοιπὸν καὶ δακρύων παρεκάλεσαν σύμπαντες αὐτὸν, ἀπέναντι τοῦ φοβεροῦ κινδύνου, νὰ σώσῃ διὰ τοῦ ἐπισήμως ὁρισθέντος στρατηγηματικοῦ μέτρου τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα, οἱ δὲ προΰχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὁ διευθύνων τὰ πολιτικὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πράγματα Α. Μαυροκορδάτος, ἀπηύθυναν αὐτῷ ἐπίσημον ἔγγραφον, ἐκφράζον τὴν ἐσχάτην τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἀπόγνωσιν καὶ ὁρίζον τὴν θυσίαν, ἣν ἀπῄτει παρ' αὐτοῦ ἡ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος φωνή. (α)

(α) «Ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν τοιαύτην καθ' ἣν μόνη ἡ γενικὴ συνδρομὴ καὶ προθυμία τῶν κατοίκων της μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, εἰμπορεῖ νὰ τὴν ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ὄνυχας.

Πρὸς τὴν φωνὴν ταύτην οὐδέποτε ἐκώφευσεν ὁ φιλόπατρις Βαρνακιώτης, διὸ καὶ ἤδη, καί τοι δυσχεραίνων, ἀνεδέχθη τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ βαρὺ ἔργον. Μετὰ σπανίας δὲ συνέσεως ἐργασθεὶς ἀναστέλλει ἀφ' ἑνὸς κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν τὰς ἐξ Ἄρτης ἑτοίμους νὰ κατέλθωσι Τουρκικὰς στρατιάς, ἐπιτυγχάνει δ' ἀφ' ἑτέρου τὴν σωτηρίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπερ ἀπαράσκευον καὶ ἀσθενῶς ὑπὸ τριακοσίων μόνον ὁπλιτῶν φρουρούμενον, εὐκόλως ἤθελεν ἐκπορθηθῆ ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς πρώτην ἔφοδον, ἂν μὴ ὁ Βαρνακιώτης καταστρατηγούμενος τὸν Ὁμὲρ Βρυώνην κατώρθου τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὴν ἐπὶ 15 ἡμέρας εἰς Κριονέρι ἀπομάκρυνσιν τῶν πολιορκητῶν, ὅπως ἀναμείνωσι τὴν ἄφευκτον δῆθεν

Ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἡ προθυμία (ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν γενναῖον κατορθοῦται) λείπει κατὰ τὸ παρὸν δι' ἐξωτερικὰς τινὰς αἰτίας, δὲν μένει ἄλλη καταφυγή, παρὰ τὸ νὰ γενῇ στρατήγημα ἐπιτήδειον ν' ἀναβάλῃ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἕως ὅτου νὰ γενῇ τρόπος νὰ συναχθῶσιν οἱ σκορπισμένοι Ἕλληνες. Τοιοῦτον στρατήγημα δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ μία προσποιητικὴ διαπραγμάτευσις προσκυνήσεως, ἡ ὁποία ἐκτεινομένη εἰς μῆκος θέλει δώσει καιρὸν νὰ οἰκονομηθῶσι πρὸς τὸ συμφέρον τὰ πράγματα. Κοινὴ γνώμη λοιπὸν ὅλων ἡμῶν τῶν ἐνταῦθα παρευρεθέντων, διορίζεται ὁ γενναιότατος στρατηγὸς Γεώργιος Νικολοῦ (Βαρνακιώτης) τοῦ ὁποίου ὁ ἄμεμπτος καὶ φιλελεύθερος χαρακτήρ, σύρει ὅλων τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς ἑαυτὸν νὰ πραγματευθῇ το εἰρημένον στρατήγημα, μεταχειριζόμενος πᾶν ὅ,τι ἡ φρόνησίς του ἤθελε τὸν ὑπαγορεύσει, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, σκοπὸν κοινῶς παρὰ πάντων ἐγκρινόμενον καὶ ἐπιθυμούμενον, τοῦ νὰ κερδίσῃ δηλ. καιρόν, καὶ ἐν τούτῳ νὰ προετοιμασθῶσι τὰ σωτήρια μέσα διὰ τὸ μετὰ ταῦτα.

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.—ΚΩΝΣΤ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΥ.—ΙΩ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.—ΣΠΥΡ. ΚΟΥΡΚΟΥΜΕΛΗΣ.—ΑΘΑΝ. ΡΑΖΗΣ.—ΕΥΘ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ. Ν. ΚΑΡΠΟΥΝΗΣ.—ΔΗΜ. ΠΛΑΤΥΚΑΣ.—ΠΑΝΟΣ ΡΑΓΚΟΣ,—ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ.—ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΛΗΛΟΥ.

παράδοσιν τῆς πόλεως, μέχρις οὗ οἱ ἐν αὐτῇ πολιορκούμενοι ἐνισχυθέντες ἀπέκρουσαν πᾶσαν διαπραγμάτευσιν. Τὴν σπουδαίαν ταύτην τοῦ Βαρνακιώτου ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἔθνος, ἥν τινες παραδόξως ἠθέλησαν νὰ διαστρέψωσιν ἄλλοις αὐτὴν ἀποδόντες, πλεῖστοι ὅσοι ἀφηγοῦνται, καὶ ὁ εὑρεθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην Γεώρ. Γαζῆς ἐδημοσίευσεν ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ.

Πλὴν δυστυχῶς ὁ φιλόπατρις στρατηγὸς ὑπέστη, ὡς μὴ ὤφειλε, τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀείποτε ὡς πρόσκομμα τὴν ἀληθῆ ὑπεροχὴν καὶ τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις θεωρούσης ἀρχολιπαρίας τὰ ἰοβόλα βέλη. Κακὴ τῆς Ἑλλάδος μοίρα συνετάραττε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸν ἑλληνικὸν σύνδεσμον διὰ τῆς ἔριδος, ἣν ἡ φιλοδοξία ὀλίγων ἀνθρώπων ὑπεθέρμαινε, ὡς δὲ πλεῖστοι περιφανεῖς τοῦ ἀγῶνος στρατηλάται, οὕτω καὶ ὁ Βαρνακιώτης μυρίας ὑπέστη ἐπιβουλὰς καὶ καταδιώξεις ἐκ μέρους τῶν πρωταγωνιστούντων τότε πολιτικῶν ῥαδιούργων. Τούτου ἕνεκεν, μετὰ τόσους ἀγῶνας καὶ τόσας σωτηρίους τῇ πατρίδι δάφνας, βλέπομεν αὐτὸν πρὸς καιρὸν ἀκουσίως μὲν ἀπέχοντα νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῇ πολεμικῇ παλαίστρᾳ, ἀλλὰ μηδὲ πρὸς στιγμὴν παύοντα μεγάλας καὶ σωστικὰς νὰ προσφέρῃ τῇ κινδυνευούσῃ πατρίδι ἐκδουλεύσεις. Οὕτως, ἐνῷ καταδιώκεται ὑπὸ τῶν πολιτικῶς διοικούντων τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὁ Βαρνακιώτης ὅμως ἐξακολουθεῖ βοηθῶν τὴν πατρίδα, καὶ κατ' ἐπανάληψιν κατορθώνει νὰ κρατήσῃ ἀργοὺς τοὺς ἐπιδραμόντας Τούρκους τοὺς ὁποίους ἐντὸς ὀλίγου τῆς Ἀκαρνανίας τὰ ὅπλα καὶ τοῦ χειμῶνος ἡ ὁρμὴ καταναγκάζει κατεστραμμένους ν' ἀποχωρήσωσι.

Τοιαῦται ὑπηρεσίαι καὶ τόση δόξα ἔμελλον βεβαίως νὰ ἐπικρατήσωσι τῶν μικροραδιουργιῶν, αἵτινες τόσα κακὰ προὐξένησαν εἰς τοὺς λαοὺς πάντοτε. Καὶ πράγματι ἐπεκράτησαν, διότι τοῦ Βαρνακιώτου ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ φήμη οὐδὲ ἐπ' ἐλάχιστον ἠλαττώθη, νέον δὲ στάδιον ἀνοί-

γεται αὐτῷ αὖθις, μόλις τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ὁ ἀστὴρ ὠχρίασε πρὸ τῆς πατριωτικῆς λάμψεως τοῦ ἀφιχθέντος ἀειμνήστου Καποδιστρίου. Καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Κυβερνήτης εἶχεν ἐκτιμήσει τὴν ἀξίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Βαρνακιώτου, μεθ' οὗ καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν προπαρασκευὴν αὐτῆς, διαρκούσης δὲ ταύτης ἡ ταχύπτερος φήμη ἀπανταχοῦ εἶχεν ἀποδείξει ὀρθὴν τὴν μεγάλην περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἰδέαν, ἣν ἔκτοτε ἐμόρφωσεν ὁ περίνους πολιτικὸς ἀνήρ, διὸ μόλις ἀφιχθείς, πρῶτον πάντων προσεκάλεσε τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ φίλον Βαρνακιώτην, εἰς ὃν καὶ ἀνέθηκε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑποδουλωθείσης πάλιν ἕνεκεν τῶν περιστάσεων ἃς ἐξέθηκμεν ἤδη. Τὸ ἔργον ἦτο σπουδαῖον, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐξηρτᾶτο τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, διότι, ἄνευ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν μερῶν τούτων ἡ Εὐρώπη δὲν ἤθελε ποτὲ συνέλθει, ἵνα σκεφθῇ περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας λαοῦ ὑποδούλου. Διὰ τοῦτο δὲ ἐνθέρμως ὁ κατὰ τὴν Στερεὰν τοποτηρητὴς τοῦ Κυβερνήτου Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἐνητένισε πρὸς τὸν Βαρνακιώτην ὡς τὸν μόνον δυνάμενον νὰ παράσχῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν φίλην πατρίδα.

Πρόθυμος καὶ πάλιν ὁ Βαρνακιώτης ὁρμᾷ πρὸς νέους θριάμβους, ἐντὸς δὲ μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος συλλέξας περὶ αὐτὸν 1200 λογάδας Ἀκαρνάνας, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐκδιώκει αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ξηρομέρου πρὸς τὸν Καρβασαρᾶ, ὅπου στενῶς πολιορκήσας ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν, (α) ἔπειτα περιτρέχων ταχὺς εἰς τὰς

(α) . . . . Ἐπαινῶ τὴν δραστηριότητα καὶ τὸν ζῆλον σου μὲ τὴν ὁποῖον ἐνηργήσατε νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ Ξηρόμερον ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν Τούρκων κλπ.

26 Μαρτίου 1829

Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

χώρας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καθαρίζει ἐντελῶς αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἀπολειφθέντων Τούρκων, καὶ τέλος κυριεύει τὴν πόλιν τῆς Βονίτζης μετὰ λαμπρὰν νίκην, πολιορκήσας δ' ἐν τῷ φρουρίῳ αὐτῆς τὴν Τουρκικὴν φρουρὰν, κατορθώνει τῆς σημαντικῆς ταύτης στρατηγικῆς θέσεως τὴν παράδοσιν. Τότε ὁ Βαρνακιώτης ἐπιλαμβάνεται τῶν περὶ παραδόσεως καὶ αὐτῆς τῆς Πρεβέζης διαπραγματεύσεων, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Καποδιστρίου· ἀτυχῶς ὅμως ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐματαιώθη, ἕνεκεν τῆς ἀπερισκέπτως διαταχθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τζοὺρζ ἀποπλεύσεως τοῦ ἐν τῷ Ἀμβρακιακῷ κόλπῳ Ἑλληνικοῦ στολίσκου. (α) Τῆς Ἑλλάδος αἱ ἐλπίδες ἀνεπτερώθησαν τότε, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ σημαία ἀγερώχως πανταχοῦ ἐκυμάτιζεν. Ὑπελείπετο ὅμως ὑπὸ τὴν ἐ-

. . . . Ἡ ἐνέργειά Σας εἰς τὸ νὰ ἐξέλθουν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν Καρβασαρᾶ ἐφάνη εἰς ἐμὲ καί εἰς τὸν ἴδιον Κυβερνήτην πολλὰ ἀρεστόν. Τοῦτ' αὐτὸ τὸ εὐτυχὲς ἐπιτύχημα εἶμαι εὔελπις ὅτι θέλομεν κάμει καὶ εἰς τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Αἰτωλικῷ μὲ τὸν ἐνταῦθα ἐρχομόν Σας ὅπου σᾶς προσμένω μὲ ὅλην τὴν χαρὰν νὰ ἔλθητε πρὸς ἀντάμωσίν μου μετὰ τὸ Πάσχα κλπ.

10 Ἀπριλίου 1829.

ΑΥΓ. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

(α) Εἶναι περιττὸν νὰ Σᾶς προτρέψω νὰ ἐπαγρυπνήσετε εἰς κάθε τρόπον διὰ νὰ εὐχαριστηθῇ ὁ Μουσταφᾶ Ἀγᾶς καὶ νὰ πιστεύσουν οἱ Ὀθωμανοὶ ὅτι ἐνεργοῦνται αἱ συνθῆκαι μὲ καλὴν πίστιν, ἀκρίβειαν καὶ φιλανθρωπίαν, ἐπειδὴ γνωρίζω καὶ τὴν φρόνησίν σας καὶ τὸν πατριωτισμόν σας. . . . .

. . . Ὅταν Θεοῦ θέλοντος φθάσητε εἰς Πούνταν ἢ Βόνιτζαν μὴν ἀμελήσητε τὴν ἄλλην ὑπόθεσιν τοῦ Βελίμπεϊ. Ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ φέρετε ἢ νὰ μοῦ γράψετε μὲ ἄνθρωπον σίγουρον, τί εἶναι εὔκολον νὰ γίνῃ καὶ τί χρειάζεται κλπ.

Ἀπὸ τὸ δίκροτον 6 Μαΐου 1829.

Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ.

ξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν τὸ πολυπαθὲς πλὴν ἔνδοξον Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αἰτωλικὸν, ἅπερ στενῶς τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα πολιορκοῦσιν ἐκθύμως συντρέχοντος τοῦ ἀκαμάτου Βαρνακιώτου προσκληθέντος ἐπὶ τούτῳ εἰς Βασιλάδιον ἔνθεν ἐνηργεῖτο ὑπὸ τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Αὐγουστίνου ὁ διὰ θαλάσσης ἀποκλεισμός.

Ἡ πολιορκία ὅμως οὐδὲν ἐπετύγχανε καὶ ἡ ἀνάκτησις τῆς ἱερᾶς ταύτης χώρας βεβαίως δὲν ἤθελεν ἐπιτευχθῆ ἄν, ὡς λέγει ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ καὶ ὁ Γεώργιος Γαζῆς τυγχάνων τότε γραμματεὺς τοῦ Αὐγουστίνου εἰς τὰς στρατιωτικὰς ὑποθέσεις, ἔλειπεν ὁ Βαρνακιώτης (α) Ἀνυπομόνως βλέπων τὴν ἐπικίνδυνον βραδύτητα τῆς πολιορκίας ἀπεφάσισε διὰ παρατόλμου ἀποπείρας νὰ καταπαύσῃ ταύτην. Αὐθόρμητος ὅθεν προσφερθεὶς ἐπανειλημμένως εἰσῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐπιμόνως ἐν δυσὶν ἡμέραις ἐργασθεὶς, κατώρθωσε τὴν διὰ τῆς τόλμης καὶ ἐνεργητικότητος αὐτοῦ ματαίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ Ἄγγλου Σπέντσερ (ἐπίτηδες καταπλεύσαντος πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ) καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ τε Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἅπερ οἱ Τοῦρκοι κατεπείσθησαν νὰ παραδώσωσιν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συνθήκης γενομένης τὴν 2 Μαΐου 1829, καὶ τῶν πρὸς τὸν Βαρνακιώτην ἐπιστολῶν τῶν Τούρκων ὁπλαρχηγῶν. (β)

Ἡ ἀνάκτησις τοῦ Μεσολογγίου συνεπλήρωσε τὸ ἀνατεθὲν εἰς τὸν Βαρνακιώτην μέγα ἔργον καὶ ἐπέσυρε δικαίως τὸν

(α) Τοῦ γεγονότος τούτου αὐτόπτης ὑπῆρξεν καὶ ὁ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ ἔτι ζῶν σεβαστὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας Κ. Φίλιππος Ἰωάννου, ὅστις ἐτύγχανε τότε γραμματεὺς παρὰ τῷ Ναυάρχῳ Μιαούλη,

(β) Πολυαγαπητέ μου φίλε Καπετὰν Γεωργάκη Σὲ ἀκριβοχαιρετῶ. Φίλε μου λαμβάνοντας τὸ γράμμα σου εἶδα νὰ μοῦ γράφῃς πράγματα ἄτοπα ὅπου μὲ ὅλην τὴν φρονιμάδα ὅπου ἔχεις ἐγελά-

θαυμασμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων. Ἄνευ ταύτης ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Στερεᾶς δὲν ἐξησφαλίζετο, ἡ δὲ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελε κυρωθῆ, διότι οὐσιώδης βάσις τῶν συνδιασκέψεων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συνεδρίου εἶχε τεθῆ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν πράγματι ἀπελευθερωμένων χωρῶν. Οὕτως ὁ Βαρνακιώτης, ὅστις πρῶτος ἀνεκήρυξεν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτὸς καὶ ἐπεσφράγισε ταύτην διὰ τῶν μεγάλων του ἔργων καὶ τοῦ τελευταίου τούτου κατορ-

---

σθηκες πολύ, ὅπου ἐγὼ ἐὰν δώσω τὸ Μεσολόγγι πλέον δὲν ἔχω ζωὴ ἀπὸ τὸ Ῥούμελη καὶ κάλλιο ν' ἀποθάνω τιμημένος καὶ ὑγίαινε.

1829 20 Ἀπριλίου Μεσολόγγιον.

Ὁ φίλος σου

ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ ΓΚΙΡΙΤΛΗΣ.

Φετάγα Ἀδελφέ μου.

Σοῦ κάνω Σελιάμι καὶ εἰδοποιῆσε ὅτι λαμβάνοντας τὸ γράμμα μου εὐθὺς νὰ γίνῃς χαζίρι νὰ ἔβγῃς ἔξω, ὅτι ἰδοὺ ὅπου εὐθὺς ἐβγήκαμε καὶ ἡμεῖς, ἀκόμη δὲ ὅσα σκλαβάκια εὑρίσκονται αὐτοῦ ὅλα νὰ τὰ παραδώσῃς εἰς τὰ χέρια τῶν Ῥωμιῶν χωρὶς νὰ κρατήσῃς οὔτε ἕνα, ὅτι μᾶς εὐγαίνει μπελιᾶς.

1829 Μαΐου 2 Μεσολόγγι

(Τ. Σ.) ΜΟΥΣΤΑΦΑΣ ΓΚΙΡΙΤΛΗΣ.

α ἀγαπητέ μας ἀδελφὲ καπεταν γιοργάκι ακριβος σεχερετοῦμε καὶ σουφιλουμε τα ματια και με το φιληκόν μας σουφανερονομε οτι μεραν μετινημέρα ακαρτερούσαμεν αποχρισην σου νὰ μαθομεν τικουβεντες ἔκαμες με τον μουσταφαγα οτι ξέρις πολακαλὰ οπου το ανατοληκόν τοεχομεν νασουτοδοσομεν στοχέρι σου καθὸς σουεχομεν δόση καιτὴντιμήν μας και τα κεφαλιαμας εις το γερι σουκαὶ ετζινατοξέρις διατουτο αδελφέ μας σουεχομεν πολὴν ρετζὰ χορις αλο νακοπηάσης εις οπηον μερος αγαπὰς νακουβεντιασομε στοματικός.

Ταυτα και Θεοθεν καλες ανταμοσες

μαγίου 2 ανατολικόν

(Τ. Σ.) ΦΕΤΑΓΑΣ (Τ. Σ.) ΜΗΤΖΑΝΙΣ.

θύματος, ἅπερ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μία τῶν λαμ. προτέρων σελίδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Τὸ ἡρωϊκὸν δράμα ἐτελείωσεν, ὁ δὲ μεγαλώνυμος πολεμιστὴς μηδεμίαν ἐπιζητήσας ἀμοιβὴν ἀπεσύρθη ἡσύχως παρὰ πάντων τιμώμενος καὶ ἰδίως παρὰ τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις ἐξόχως ἠγάπα τὸν ἄνδρα ἕνεκεν τῶν ἔργων καὶ τῆς ἀρχαιόθεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος συνδεσάσης αὐτοὺς ἱερᾶς φιλίας· διὸ αὐτὸν μὲν διετήρησεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ, εἰς δὲ τὸν ἀδελφόν του Γιώτην ἀπένειμε τὸ τοῦ χιλιάρχου. Συστηθέντων δὲ τριῶν πολεμικῶν δικαστηρίων τοῦ μὲν ἐν Πελοποννήσῳ πρόεδρος διωρίσθη ὁ Δ. Πλαπούτας, τοῦ δὲ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὁ Νότης Μπότσαρης καὶ τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ ἕδραν ἔχοντος τὸ Μεσολόγγιον, ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης, ἔχων ὑπ' αὐτὸν ὡς μέλη τοὺς Διαμάντην Ζέρβαν, Στάθην Κατσικογιάννην, Ν. Τσαβέλαν, Α. Ισκον, Δῆμον Τσέλιον, Ιωάν. Κουτσονίκαν, Γεώργ. Λάμπρου Ζέρβαν, καὶ γραμματέα τὸν Γ. Γαζῆν.

Αἱ αὐταὶ δὲ ἀποκλειστικῶς ἠθικαὶ τιμαὶ καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος περιέβαλον τὸν ἔνδοξον τῆς ἐπαναστάσεως στρατηλάτην, μεχρισοῦ τὴν 28 Ἰανουαρίου 1842 ὅτε ἐτελεύτησεν ἐν Μεσολογγίῳ, ταφεὶς ἐν τῇ θέσει ἅγιος Ἀθανάσιος παρὰ τὸ φρούριον, ὅπερ τοσάκις ἀπηλευθέρωσεν.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐν Κορίνθῳ, περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1764, ἐγεννήθη ὁ Ἰωάννης Παππαδιαμαντόπουλος· πολὺ δὲ ἐνωρὶς ἐστερήθη τῶν γονέων αὐτοῦ. Τὴν θέσιν ὅμως τούτων ἀνεπλή-

ρου ἐν μέρει, ἡ κατά τινα ἔτη πρεσβυτέρα ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἀνθῆ.

Ὀλίγα ἠδυνήθη νὰ διδαχθῇ γράμματα, μόλις τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, διότι ὤφειλεν, ἄπορος ὤν, νὰ εὕρῃ ἐργασίαν ὅπως πορίζηται ἐκεῖθεν τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Μεταβὰς εἰς Πάτρας, τῇ προσκλήσει θείου τοῦ τινος ἐκ πατρὸς, ἐμπόρου, δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ παρ' αὐτῷ τὰς εἰς τὸ ἐμπόριον ἀναγκαίας γνώσεις· εὐνοηθεὶς δὲ καὶ προστατευθεὶς παρ' αὐτοῦ, συνέστησεν ἴδιον ἐμπορικὸν κατάστημα.

Δὲν ἐβράδυνε διὰ τῆς ἐμπορικῆς αὐτοῦ εὐφυΐας νὰ σωρεύσῃ πλοῦτον πολὺν, κατὰ συνέπειαν καὶ φίλους πολλοὺς ν' ἀποκτήσῃ, καὶ λάτρας ὄχι ὀλίγους, θαυμαστὰς δὲ καὶ τῶν ἰδεῶν του εἰλικρινεῖς, καὶ σύζυγον νὰ λάβῃ ἐξ οἴκου πλουσίου καὶ πολιτικὴν ἐξασκοῦντος ἐπιῤῥοὴν ἐν τῷ τόπῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν φαίνονται εἰς ἡμᾶς φυσικότατα καὶ συνήθη, θὰ συμβαίνουσι δὲ πάντοτε, ἐν ὅσῳ ἡ βάσις ἐφ' ἧς ἡ κοινωνία ἑδράζεται, εἶναι τὸ ἀτομικὸν ὑλικὸν συμφέρον. Τὸ ὡραῖον ὅμως καὶ ἀσύνηθες ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτο εἶνε, ὅτι ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ διαφθείροντος καὶ ἐξαχρειοῦντος πλούτου, διέμενεν ὁ αὐτὸς, ὡς καὶ ὅτε ἐμάχετο κατὰ τῆς πενίας. Γλυκὺς, προσηνὴς, φιλάνθρωπος ἐν ἔργῳ, καὶ, καθόσον ἐπέτρεπεν αὐτῷ ἡ διὰ τῆς εὐφυοῦς τοῦ πλούτου του χρήσεως, κτηθεῖσα ἐπιῤῥοή του, ἐπὶ τῶν Τούρκων καὶ Τουρκοκοτζαμπασίδων, προστάτης τῶν καταπιεζομένων ἄνευ διακρίσεως θρησκεύματος.

Ὑποδειχθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Π. Πατρῶν τῆς ὑπάρξεως

εταιρίας ενεργούσης υπέρ της αναστάσεως του Ἑλληνισμοῦ, ἐζήτησε μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς· καὶ οὕτω ἐμυσταγωγήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Εἰσῆλθε δὲ ἐν τῷ φοβερῷ κύκλῳ ὃν διέγραψεν ἡ μεγαλουργὸς αὕτη ἑταιρία, ὡς ἀνὴρ ἀληθὴς, γνωρίζων ὅτι πλοῦτος, οἰκογένεια, ζωὴ, ὤφειλον ἐν ἀνάγκῃ ἀδιστάκτως νὰ θυσιασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκοποῦ.

Ὅτε ἐκρίθη ἀναγκαῖον ν' ἀρχίσῃ ἡ κατὰ τῶν Τούρκων πάλη, ὁ πρῶτος ὅστις ἔδωκεν ἐν Πάτραις τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως, ἦτο ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, πρῶτος δὲ οὗτος ἐδέχθη ἀκλόνητος τὴν πρώτην τῶν Τούρκων ὁρμήν. « Οἱ ἐν Πάτραις Τοῦρκοι, γράφει ὁ Γερμανὸς εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του, μαθόντες τὰ τοιαῦτα, ἔμβασαν εὐθὺς τὰς φαμίλιας των εἰς τὸ Κάστρον· εἶτα τῇ 21 Μαρτίου ἐξῆλθον ἔνοπλοι εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως, καὶ περιεκύκλωσαν πρῶτον τὸ σπήτιον τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, ὅπου ὑπόπτευον, ὅτι εὑρίσκονται ἐναποτεθειμένα ἅρματα· ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εὗρον κεκλεισμένας τὰς πόρτας, ἄρχησαν τὸν πόλεμον ἔξωθεν, καὶ τοῦ ἐφόνευσαν εἰς τὸ παράθυρον ἕνα ἄνθρωπον· ἔπειτα ἔβαλον πυρκαιὰν εἰς τὰ πέριξ ὀσπήτια. »

Ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ πρῶτον ἐῤῥίφθη πυροβόλον, μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ ἐνδόξου καὶ μαρτυρικοῦ τέλους του, ὁ βίος τοῦ Ἰωάννου Παππαδιαμαντοπούλου, δὲν εἶναι ἄλλο, ἢ σειρὰ μόχθων ἀδιακόπων, μαρτυρίων συγκινούντων, καὶ πολυειδῶν θυσιῶν.

Τρέχει ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας δι' ὑπόθεσιν ἐθνικήν· ἀπέρχεται ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς προμήθειαν πολεμοφοδίων· ἐπανελθὼν

δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, σπεύδει ἀμέσως καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Τριπόλεως· διορίζεται μετὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας μέλος παραστατικὸν τῆς α. ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνελεύσεως· μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, μεταβαίνει εἰς Πάτρας ὡς φροντιστὴς γενικὸς τοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ ἐκεῖ φρουρίου στρατοπέδου.

Παρατρέχοντες τὰς μέχρι τοῦ 1825 σπουδαίας αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα θυσίας καὶ ἐκδουλεύσεις, σημειοῦμεν μόνον ὅτι, ὅτε ἡ πατρὶς ἐμαστίζετο ὑπὸ χρηματικῆς ἀπορίας ἢ ἤθελε νὰ κατασιγάσῃ πάθη, νὰ προλάβῃ ῥήξεις, νὰ ἐξομαλύνῃ δυσχερείας, πρὸς τὸν ἄνδρα τοῦτον ἔστρεφε τὸ βλέμμα, διότι παρ' αὐτῷ εὕρισκε συγκεντρωμένα τὰ ἐπίζηλα ἐκεῖνα προσόντα, δι' ὧν πολλάκις κατώρθου ὁ Παπαδιαμαντόπουλος νὰ ῥίπτῃ βάλσαμον εἰς τὰς τόσας πληγὰς αὐτῆς.

Ὅτε δὲ διωρίσθη μετὰ τοῦ Δημητρίου Θέμελη καὶ Γεωργίου Κανάβου, μέλος προεδρεῦον τῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι κεντρικῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, καὶ ἀνεχώρει μετὰ τούτων εἰς Μεσσολόγγιον, ἐγνώριζεν ὅτι βαδίζει πρὸς τὸ μαρτύριον καὶ τὸν θάνατον.

Φθάσας δὲ κατὰ τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ 1825 μετὰ τῶν δύο ἄλλων ἐπὶ τούτῳ διορισθέντων μελῶν εἰς Μεσσολόγγιον, ἀνέλαβε μετὰ προθυμίας τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων.

Δὲν ἐπιχειροῦμεν νὰ περιγράψωμεν, τὰ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Μεσσολογγίου, παθήματα καὶ μαρτύρια, τὴν ἀφοβίαν του κατὰ τοῦ πυρὸς, τὴν γα-

λήνην μεθ' ἧς ὑφίστατο τὰς ἀπεριγράπτους στερήσεις, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἥτις ἐπνίγετο εἰς τὸ αἷμά της, καὶ ἐν ᾗ ἐβασίλευεν ὁ θάνατος, ἡ φρίκη καὶ ὁ λιμός. Ἀλλ' ὅπως δόσωμεν ἀκριβῆ ὁπωσοῦν εἰκόνα τοῦ μεγαλείου τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ τοῦ ἐνδόξου θανάτου του, θ' ἀφήσωμεν νὰ ὁμιλήσῃ ὁ γνωστὸς Φίνλαϋ, τοῦ ὁποίου ὁ δηλητηριώδης κάλαμος οὐδενὸς ἐφείσθη, καὶ ὁ ὁποῖος νομίζει τις ὅτι ἐγεννήθη ὅπως στιγματίσῃ ἄνδρας ἐνδόξους οἵτινες παρεσκεύασαν καὶ διεξήγαγον ἀγῶνα ἀληθῶς φοβερὸν καὶ τρισένδοξον..

«Ὑπάρχουσιν ἀναντιρρήτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ, λέγει οὗτος, πολλὰ παραδείγματα ἡρωϊσμοῦ· ἀλλ' ἓν εἶναι ἄξιον ἰδίας μνήμης· οἱ προεστοὶ τῆς Πελοποννήσου δικαίως ἐστιγματίσθησαν ὡς εἶδός τι χριστιανῶν, μὴ πολὺ διαφερόντων τῶν Τούρκων, καὶ ὡς τάξις τις ἀνδρῶν, ὧν ἡ διαγωγὴ ἐφ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ ἰδιοτελείας. Τῆς κατηγορίας ὅμως ταύτης πρέπει νὰ ἐξαιρεθῇ εὐγενές τι παράδειγμα καθαροῦ πατριωτισμοῦ ἐπὶ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου. Τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην ἀποτελεῖ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἐκ Πατρῶν, ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ μέλος τοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα Ἐκτελεστικοῦ. Οὗτος κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1826 ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν προμήθειαν πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Οἱ φίλοι του τὸν ἐπίεζον νὰ μείνῃ, λέγοντες ὅτι ὡς μὴ ὢν στρατιωτικὸς, δὲν δύναται νὰ συντελέσῃ τὸ παράπαν εἰς τὴν παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Μεσσολογγίου. χρησιμώτερος δὲ ἔσεται ἂν μείνῃ ἐν Ζακύνθῳ, ὅθεν δύναται νὰ προμηθεύσῃ τὰ ἀναγ-

καία. Ἀλλ' ὁ εὐγενὴς οὗτος προεστὼς, ἀπεστόμωσε πάντας διὰ μόνης τῆς ἑξῆς ἀπαντήσεως. «Προέτρεψα τοὺς συμπολίτας μου νὰ ὁπλισθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ ὡρκίσθην νὰ ζήσω ἢ ν' ἀποθάνω μετ' αὐτῶν· αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ὑποσχέσεώς μου» ἐπανῆλθεν εἰς Μεσσολόγγιον καὶ ἀπέθανε τῷ ὄντι ἡρωϊκῶς ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς πόλεως ταύτης».

Τοιοῦτος καὶ ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρός· θῦμα ἑκούσιον τοῦ μεγάλου πατριωτισμοῦ του. Ὅτε προσέφερε τὴν ζωήν του εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, οὐδὲν ἄλλο ἐναπέμενε πλέον αὐτῷ ἢ μόνη ἡ ζωή.

ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ.

Εἷς ἐκ τῶν πρωτομαρτύρων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ τὰς Ἡγεμονείας πατρικῶς κυβερνήσαντος περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη. Καὶ ἐγεννήθη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1789· ἐσπούδασε δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, βοηθούμενος ὑπὸ ἐναρέτων καὶ χρηστῶν διδασκάλων, ἐκτὸς τῆς μητρικῆς, καὶ τὰς πλείστας Εὐρωπαϊκὰς διαλέκτους, ἐξ ὧν καὶ τὴν Γαλλικὴν, τὴν ὁποίαν μετὰ χάριτος καὶ ὡμίλει καὶ ἔγραφεν· ἐγκρατὴς δὲ ἐγένετο καὶ τῆς Τουρκικῆς καὶ Περσικῆς.

Ὀλίγας ἑβδομάδας πρὶν τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ζητηθεὶς παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς Μέγας διερμηνεὺς, ἐδέχθη τὴν, ὅσῳ ὑψηλὴν ὅ-

σῳ καὶ φοβερὰ ἐπιβάλλουσαν καθήκοντα, λειτουργίαν ταύτην, ἐνῷ ἐγνώριζε, μάλιστα δὲ καὶ ὑποβοήθει τελεσφόρως, τὰς ὑπὲρ τοῦ δούλου γένους ἐνεργείας τῆς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἑδρεούσης, παρατόλμου Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ τὴν ὁποίαν αὕτη ἡτοιμάζετο νὰ ἀνάψῃ φοβερὰν πυρκαϊὰν, καὶ ὅτι τὸ πρῶτον θῦμα τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας θὰ ἦτο αὐτὸς ὁ Μέγας διερμηνεύς.

Ἐν τούτοις ὁ ἀληθῶς μέγας ἐν τῷ πατριοτισμῷ αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Μουρούζης δὲν ἀπέφυγε νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν ταύτην, ἐνῷ ἔβλεπεν ὅτι ἡ ὕψωσίς του εἰς αὐτὴν, οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ τὴν παντελῆ ἐξόντωσιν αὐτοῦ, τὸν ἀποκεφαλισμόν του.

Κεραυνὸν φοβερὸν ἔῤῥιψε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ αἱμοχαροῦς Σουλτάνου ὁ Ὑψηλάντης, ὅτε ῥίψας τὸν κῦβον, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Δακίᾳ, καὶ διὰ τῆς φλογερᾶς προκηρύξεώς του ἠλέκτριζε τὴν Ἀνατολὴν ἅπασαν, καὶ συνεκίνει τὴν Δύσιν.

Παραζαλισθεῖσα ἡ Πύλη τότε, ἐπίστευσεν ὅτι ἡ συνωμοσία ἐκτείνει τὰ δίκτυα αὐτῆς μέχρι τῶν περάτων τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι ἀσφαλής. Ἐν τῇ γενικῇ σφαγῇ ἐζήτησε τότε τὴν σωτηρίαν του ὁ Ἰσλαμισμός. Οἱ πρῶτοι μάρτυρες δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἦναι ἢ οἱ ἐκλεκτότεροι τοῦ γένους· κατὰ τούτων ἤρχισε νὰ πίπτῃ κοπτερὸς ὁ πέλεκυς τοῦ δημίου. Τὰ πρῶτα θύματα, λέγει ὁ Σπηλιάδης, τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων, ἦσαν* ὁ Γεώργιος Μαυροκορδάτος, ὁ Μιχαὴλ Χαντσερῆς, ὁ Νικόλαος Χαντζερῆς, ὁ Στεφανάκης Μαυρογένης' ὁ Ἀλέκος Ῥάλλης καὶ ὁ υἱός του, ὁ Κωστάκης Γεράκης, ὁ

Νικόλαος Σκαναβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος, ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Πατριαρχείου Θεόδωρος Ῥίζος καὶ ἄλλοι. Πολυώδυνον θάνατον ἔλαβεν ὁ Πελοποννήσιος Δημήτριος Παππαρηγόπουλος καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης... ἐξωρίσθησαν δὲ ὁ Γεώργιος Νέγρης, ὅστις καὶ ἀπέθανε καθ' ὁδὸν, ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Σκαρλάτος Καλλιμάχης μ' ὅλους τῆς οἰκογενείας του καὶ ἀπηγχονίσθη εἰς τὴν ἐξορίαν του...»

Ἔβλεπεν ὁ Μουρούζης ὅτι τὸ ἀφθόνως χυνόμενον μαρτυρικὸν τοῦτο αἷμα, ἐξῆπτε ἀντὶ νὰ κατευνάζῃ τὴν μανίαν τῶν Τούρκων· οὐδ' ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ κἂν, ὅτι οὗτοι ἤθελον λησμονήσει νὰ ζητήσωσι τὴν κεφαλήν του. Ἠδύνατο δὲ νὰ σωθῇ δραπετεύων. Γνωρίζων ὅμως ὅτι ἡ φυγή του θὰ ἐδιπλασίαζε τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἡ σφαγὴ θὰ καθίστατο γενικωτέρα, ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ καὶ νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν σφάγιον ὑπὲρ τῶν πολλῶν.

Τούτου δὲ ἕνεκεν ὅτε «μετὰ τὰς εἰδήσεις, ἀφηγεῖται ἀξιόπιστος ἱστορικὸς, περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ἀπελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μουρούζη, καὶ ἀποσυρθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ διασκέψεως δωματίῳ, συνεβούλευσε καὶ προέτρεψεν εἰς φυγὴν τοῦτον. «Ἀφετέ με, εἶπε πρὸς αὐτὸν, νὰ πληρώσω ἐγὼ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου. Εἶμαι γέρων, καταβαίνων τὸν τάφον. Τὸ σχῆμα, ἡ λειτουργία μου, μὲ καλοῦσιν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου μου. Σωθῆτε ὅμως ὑμεῖς, διότι ἔχετε καὶ ἡλικίαν καὶ ἱκανότητα καὶ θέσιν κοινωνικὴν, νὰ ὑπηρετήσητε τὴν πατρίδα». Καὶ ταῦτα λέγων ἀπεκαλύψατο ὁ ἱεράρχης τὴν κεφαλὴν, ἀτενίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Οὐρανὸν, καὶ οἱονεὶ ἐπιμαρτυρόμενος τὸν Θεὸν ἐφ' ὅσων συνε-

βούλευε. «Γνωρίζω απήντησεν ὁ Μουρούζης, τὴν τύχην, ἥτις μὲ ἀναμένει. Ἀλλὰ ἂν φύγω ἐγὼ σώζω μὲν τὴν ζωήν μου, θέλω ὅμως ἴδει ἐξαγορασθησομένην αὐτὴν διὰ τοῦ αἵματος ἀπείρων ἀθώων. Ἡ φυγή μου θέλει βεβαιώσει ἔτι μᾶλλον τὰς περὶ ἐνοχῆς τοῦ γένους ὑποψίας τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἡ γενικὴ σφαγὴ θέλει παρακολουθήσει ταύτην. Συμφέρει ἕνα ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἂς θυσιασθῶ ἐγὼ, Δεσπότη μου, ἀλλ' ἂς σωθῶσιν οἱ ἀθῶοι, ἂς σωθῇ τὸ ἔθνος. Τότε καὶ ὁ Γρηγόριος εὐλογήσας, καὶ ὁ Μουρούζης ἀσπασθεὶς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ δεξιὰν, ἐνηγκαλίσθησαν ἄφωνοι ἐπὶ στιγμάς τινας, καὶ τὸν τελευταῖον ἐπὶ τῆς γῆς ἀσπασμὸν ἔδωκαν καὶ ἔλαβον μετὰ λυγμῶν, καὶ δακρύων».

Ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι ἀπὸ τῆς συγκινητικῆς ταύτης σκηνῆς, ὅτε μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ὑπηρεσίαν ὁ Μέγας διερμηνεὺς τῷ ἐδόθη παρ' ἀγνώστου τινὸς ἐπιστολὴ, ἐκ μέρους δῆθεν τοῦ Ὑψηλάντου. Ταραχὴ κατέλαβε τὸν Μουρούζην, ἐννοήσαντα ἀμέσως τὸν ἄτιμον τοῦτον δόλον τὸν καθαρῶς Τουρκικὸν, ἀλλ' οὐχ' ἧττον ἐξηκολούθησε βαδίζων πρὸς τὴν Πύλην ἂν καὶ δὲν ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἐκεῖ τὸν περιμένει ἡ αἱμοσταγὴς τοῦ δημίου μάχαιρα. (. . . Ἀναβὰς κατ' εὐθεῖαν, λέγει ὁ Φιλήμων, εἰς τοῦ χαριδζιγιὲ ναζιρὶ (τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ) ἐπαρουσίασεν αὐτὴν, (τὴν ἐπιστολὴν) ἀποδεικνύων τὸ ψευδὲς καὶ βεβαιῶν ἀθῶον ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐξυφανθείσης ἐνοχοποιήσεως. Ὁ χαριδζιγιὲ ναζιρὶ, συνησθάνθη ἐπὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ ἑτοιμότητι αὐτοῦ, ἀλλὰ προσέθηκε τελευταῖον «*Κακῶς σὲ διέβαλον εἰς τὸ δοβλέτι* (τὸν Σουλτάνον) *ἄπελθε εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ ἡσύχασον*». Οἱ λόγοι

οὗτοι οὐδὲν ἄλλο ἦσαν, ἢ ἡ ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον ἀνάγνωσις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως. Διὸ ἐξερχόμενον τῆς αἰθούσης τὸν Μουρούζην ἁρπάζει ὁ δήμιος καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν προσδιορισθέντα ὑπὸ τὸ «γιαλὶ-κιοσκιοῦ» (σουλτανικὴν σκιάδα) τόπον τῆς καταδίκης. Ἐντὸς λεπτῶν τινων τῆς ὥρας ὁ Σουλτάνος Μαχμοὺτ, ἀναφαίνεται καθήμενος ἐν τῇ σκιάδι, ἵνα ἴδῃ ὁ αἱμοχαρὴς τὸ θῦμα· πρὸς αὐτὸν δ' ἀναβλέψας ὁ Μουρούζης„ ἐφώνησεν εὔτολμος τουρκιστί. «Αἱμοβόρε Σουλτάνε! Σουλτάνε ἄδικε! Σουλτάνε ἄθλιε! ἡ τελευταία ὥρα τῆς βασιλείας σου ἐσήμανε· αἱ ὠμότητές σου τιμωρηθήσονται· ὁ Θεὸς ἐκδικήσοι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος». Ταῦτα εἰπὼν ἔκλινε γόνυ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δημίου· καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ αὐτοῦ κοπεῖσα προσηνέχθη, ὡς λέγουσιν, ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, τὸ δὲ σῶμα, ἀσπαῖρον ἔτι, ἐῤῥίφθη ἐν τῇ παρακειμένῃ θαλάσσῃ. Ἦτο ἤδη ἡλικίας τριάκοντα δύο περίπου ἐτῶν, τεσσαρακονθήμερος διατελέσας μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης».

Τὴν βάσανον τοῦ Κωνστ. Μουρούζη ἔμελλε μετά τινας ἡμέρας νὰ ὑποστῶσιν καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος, διερμηνεὺς τοῦ στόλου, ὅστις ὡς λέγουσιν, ἐξαχθεὶς ἐκ τῶν φυλακῶν ἐν αἷς ἐῤῥίφθη, μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου, κατεκόπη μεληδὸν ἐνώπιον τοῦ λυσσῶντος Σουλτάνου, τὰ δὲ ἀσπαίροντα μέλη του ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Τοιοῦτον τὸ τραγικὸν τέλος τῶν ἀδελφῶν Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου, ὅστις κατὰ τὸν Πουκεβὶλ «ἦτον ἄξιος πάσης συστάσεως τόσον διὰ τὰς ἀτομικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς ὅσον καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἐξόχους αὐτοῦ ποιότητας».

Θύματα τῆς Σουλτανικῆς θηριωδίας οἱ ἀδελφοὶ Μουρούζαι, καὶ μάρτυρες ἀληθεῖς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἠδύναντο, εὐκόλως ν' ἀποφύγωσι τὸ φοβερὸν μαρτύριον, σωζόμενοι ἐκτὸς τῆς Τουρκικῆς πρωτευούσης ἐν ᾗ ἐμαίνετο ὁ Ἰσλαμισμός· δὲν κατεδέχθησαν ὅμως νὰ γίνωσι δραπέται τοῦ καθήκοντος, ἐξαγοράζοντες οὕτω ὀλίγων ἐτῶν ζωήν, ἀλλ' ἐπροτίμησαν, θνήσκοντες τόσῳ ἐνδόξως, νὰ ἐπιζήσωσιν ἀθάνατοι ἐν τῇ μεγάλῃ καρδίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΑΣ

Ὁ ἄξιος οὗτος υἱὸς τοῦ Φώτου Τζαβέλα, ἐγεννήθη κατὰ τὸ **1801**.

Δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ μέρος οὔτε πρίν, οὔτε μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Σουλίου μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ εὑρισκόμενος.

Ἐπανελθὼν ὅμως ἐξ Ἰταλίας ἔτρεξεν ἀμέσως νὰ κλεισθῇ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ νὰ συμμεθέξῃ τῶν κινδύνων τῆς πολιορκίας ἐκείνης. Κατὰ τὴν ἐν Καρπενησίῳ μάχην καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ἐπέπεσε μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἀνδρῶν ἐκ τῶν νώτων τοῦ ἐχθροῦ καὶ διῆλθε τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, θραύων διασκορπίζων, καὶ σφάζων μέχρι τῆς αὐγῆς, ὅτε θελήσας νὰ ὑποχωρήσῃ εὗρε τὸν Σαλαδίμπεην παρὰ τὸν δρόμον αὐτοῦ, τολμῶντα νὰ τῷ ἐμποδίσῃ τὴν δίοδον· ἀλλ' ὡρμήσας κατ' αὐτοῦ, τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν μετὰ πάλην λυσσώδη καὶ διέβη διὰ τῶν τουρκικῶν πτωμάτων.

Ὀλίγον δὲ μετὰ τοῦτο λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐν Ἄμπλιανι μάχην ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυ-

ρός· πρῶτος μετὰ δεκάωρον λυσσώδη μάχην ὥρμησεν ἔξω τῶν προχωμάτων μὲ τὸ ξῖφος εἰς τὴν χεῖρα, ἀκολουθούμενος δὲ ὑπὸ τῶν ἀνδρείων του Σουλιωτῶν, ἔτρεψε τὸν ἐχθρὸν εἰς φυγήν· ὅπλα, κανόνια, πολεμοφόδια, ἵππους, σημαίας ἔλαβον οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ἐνδόξῳ ταύτῃ μάχῃ, τόσην δὲ φθορὰν ὑπέστησαν οἱ ἐχθροί, ὥστε, ὡς εἶναι γνωστὸν δὲν ἐπεχείρησαν πλέον νέαν εἰσβολήν· ὁ δὲ Τζαβέλας ὠνομάζετο ἔκτοτε καὶ *ἥρωας τῆς Ἀμπλιανης.*

Ἐπολέμησε καὶ εἰς τὸ Κρεμμύδι τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοῦ Ἰμβραήμη· ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς τὴν στερεὰν ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκεῖ συναφθείσας μάχας, ὡς καὶ εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καθ' ἣν διεκρίθη ὡς πάντοτε. Διὰ τὸ ἀληθῶς ἀπίστευτον ἀνδραγάθημα τῆς Κλείσοβας, οὐδεμία χεὶρ ἠδυνήθη νὰ πλέξῃ στέφανον ἀντάξιον τοῦ ἥρωος. Εἶναι ἡ Κλείσοβα νησίδιον κείμενον ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ Μεσολογγίου. Μετὰ πολλὰς ἀποτυχούσας ἀποπείρας καθ' ἃς πολλοὶ ἀπωλέσθησαν ἐχθροὶ κατώρθωσεν ὁ Κιουταχῆς ν' ἀποβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ νησιδίου τούτου στρατὸν πολυάριθμον.

Ἡ ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Πελοποννήσιον Παναγιώτην Σωτηρόπουλον φρουρὰ ἀνθίστατο εἰσέτι κρατερῶς, ὅτε ὁ Τζαβέλας μετ' ἄλλων ΕΝΔΕΚΑ ἐπέταξεν ἐκεῖ ἐκ Μεσολογγίου ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν ἀπόβασιν!!! Καταλαβὼν τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νησιδίου μικρὸν ναὸν, ἀνέβη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκ τοῦ προχείρου ὀχυρωθεῖσαν ὀροφὴν αὐτοῦ, καὶ ἀμέσως διέταξε πυροβολισμὸν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον. Πολλάκις ἐφώρμησαν οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ τὸ πῦρ, σατράπης ἀδυσώπητος, δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ προσεγγίσωσιν· ἐπὶ τέλους πληγώνεται καὶ ὁ

Κιουταχῆς καὶ ἡτοιμάζετο ν' ἀποσυρθῇ, ὅτε ἐπικουρία ἐκ τρισχιλίων τακτικῶν 'Αράβων ὑπὸ τὸν Χουσεΐμπεγην Γάλλον ἀρνησίθρησκον τὸν ἀναγκάζει νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς ἐπιθέσεις λυσσωδέστερον.

'Αλλ' ὅτε ὁ μὲν Χουσεΐμπεγκς ἐφονεύθη, πολλοὶ δὲ ἀξιωματικοὶ ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης, οἱ Ἕλληνες ὁρμῶσι ξιφήρεις καὶ συμπλέκονται μετὰ τῶν Τούρκων σῶμα πρὸς σῶμα· μετὰ πάλην τόσον ἄνισον καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν ὡς δαιμονιῶντες Τιτάνες, κατώρθωσαν νὰ ῥίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὅσους δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φωνεύσωσιν· καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων δὲν εἶναι γνωστὸς, ἐκ τοῦ ῥεύσαντος ὅμως αἵματος ἐγένοντο ἐρυθρὰ τὰ πέριξ τοῦ νησιδίου ἀβαθῆ ὕδατα.

Μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσσολογίου ἐσώθη ὁ Κίτσος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ ὅπως καὶ πάλιν ἀνδραγαθήσῃ ἐν 'Αραχώβῃ.

'Επὶ Κυβερνήτου ἐγένετο χιλίαρχος ἐν τοῖς πρώτοις· ἡ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια λαφυραγωγήσασα τὴν 'Ελλάδα τριμελὴς ἀντιβασιλεία κατεδίωξεν αὐτόν· ἐπὶ Ὄθωνος ὅμως ἐγένετο συνταγματάρχης καὶ κατόπιν ὑποστράτηγος καὶ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ· γερουσιαστὴς δὲ καὶ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν ἐχρημάτισε πρὶν ἀποθάνῃ.

Κατὰ τὸ 1854 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν Ἤπειρον στρατοῦ. Καὶ ἐδέχθη μὲν τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἀλλ' οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ὁ δαφνοστεφὴς στρατηγὸς ἄξιον τοῦ ὀνόματός του, ἕνεκεν τοῦ δυσαποφασίστου τοῦ Ὄθωνος, καὶ τῆς παντελοῦς ἐλλεί-

ψεως τῶν ἀναγκαίων. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ὀλίγον ἐπέζησεν ὁ ἀληθῶς φιλότιμος στρατηγός.

Ἀπέθανε τὴν 9 Μαρτίου τοῦ 1835.

ΑΘΑΝ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ.

Εἷς ἐκ τῶν ἀναμφισβητήτων ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1788, ἔνθα ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα τῆς παιδικῆς ἡλικίας γράμματα· καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ, ἔμπορος δερμάτων, καὶ ἐκ Τυρνώβου τῆς Θεσσαλίας καταγόμενος, ὠνομάζετο Νικηφόρος, ἡ δὲ μήτηρ Βασιλική, ἕλκουσα τὸ γένος ἐξ οἰκογενείας εὐπόρου καὶ διακρινομένης διὰ τὰ χριστιανικὰ αὐτῆς αἰσθήματα.

Πολὺ ἐνωρὶς ἐγκατέλειψε, καὶ ὁ εὐειδὴς Τσακάλωφ, ὡς τόσοι ἄλλοι, τὴν φιλτάτην αὐτῷ πατρίδα, ὅπως σώσῃ τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν ἐκ τῆς κτηνώδους ὁρμῆς τοῦ Μουχτὰρ Πασσᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἀπῆλθε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅστις διέμενε χάριν τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεών του ἐν Ῥωσσίᾳ.

Ὀλίγον ὅμως παρέμεινεν ἐν Ὀδησσῷ, διότι ἡ πρὸς τὰς σπουδὰς ἔφεσίς του, ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ πατρὸς καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς Παρισίους, ἔνθα κατὰ πρῶτον ἤρξατο νὰ σπουδάζῃ φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἄγνωστον πότε ἐπανῆλθεν εἰς Ῥωσσίαν, καὶ ἂν διέκοψεν ἢ ἐπαιραίωσε τὰς ἑαυτοῦ σπουδάς. Γνωστὸν μόνον εἶναι ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1783 ἤρχισε νὰ συνεργάζηται μετὰ τοῦ Σκουφᾶ κατὰ πρῶτον, εἶτα δὲ ἀπὸ κοινοῦ ἀμφότεροι καὶ μετὰ τοῦ Ξάνθου

καὶ Ἀναγνωστοπούλου πρὸς καταρτισμὸν τῆς Ἑταιρίας ἐκείνης ἥτις μετ' ὀλίγα ἔτη ἔμελλε νὰ συνταράξῃ τὸν κόσμον, καὶ τῆς ὁποίας πρῶτος ὅρος ἦτο νὰ μὴν δύνανται οἱ συναιτεριζόμενοι νὰ ποιῶσι γνωστὴν τὴν ἀρχὴν τῆς εταιρίας των, (τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν «Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν ἢ Φιλικὴν Ἑταιρίαν») πρὶν τῆς κοινῆς συνενοήσεως καὶ συγκαταθέσεως τῶν ἀρχηγῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν περὶ ἀρχηγίας ἔριν τῶν Ἀναγνωστοπούλου καὶ Ξάνθου, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ μάταιον αὐτῆς, διότι ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναφέρομεν ὅρου ἐξάγεται· ναὶ μὲν ἦσαν καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἕτερος ἐκ τῶν πρώτων συμμετασχόντων εἰς τὴν μεγάλην καὶ παράτολμον ταύτην ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ἠγνόει ὁ Ἀναγνωστόπουλος, τὸ πότε εἰσῆλθεν ὁ Ξάνθος εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ὡς τὸ αὐτὸ θὰ συνέβαινε καὶ τῷ Ξάνθῳ προκειμένου περὶ Ἀναγνωστοπούλου.

Εἴπομεν περὶ τοῦ πρώτου ὅρου. Ὁ δεύτερος δὲ ὅρος ἦτο, ἡ κατὰ βαθμοὺς κατήχησις τῶν μελῶν. Τὸν ὅρον τοῦτον καθίστα ἀναγκαῖον ἡ ἄνισος πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῶν ἀτόμων. «Διὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἠθικῶν, καταστάσεων λέγει ὁ Φιλήμων ἐν τῷ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἱστορικῷ δοκιμίῳ αὐτοῦ, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία διηρεῖτο εἰς ἑπτὰ βαθμούς. Ἦσαν δὲ οὗτοι.

Α'. Ὁ τῶν Βλάμιδων (ἀδελφοποιτῶν).

Β'. Ὁ τῶν Συστημένων.

Γ'. Ὁ τῶν Ἱερέων.

Δ'. Ὁ τῶν Ποιμένων.

Ε'. Ὁ τῶν Ἀρχιποιμένων.

ΣΤ'. Ὁ τῶν Ἀφιερωμένων.

Ζ'- Ὁ τῶν Ἀρχηγῶν, τῶν Ἀφιερωμένων.»

Τρίτος ὅρος ἦτο ἡ μόρφωσις ἰδιαιτέρου τῆς ἑταιρίας ἀλφαβήτου, τὸ ὁποῖον νὰ καλύπτῃ τὰς ἀμοιβαίας αὐτῆς κοινοποιήσεις.

Ἐσύγκειτο δὲ τοῦτο, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἀπὸ στοιχεῖα Ἑλληνικὰ καὶ Ἀραβικοὺς ἀριθμούς· ὅλα 22 ὡς ἀκολούθως.

η	ξ	υ	ψ	ω	2	2	3	4	5	6	7
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ
4α	8	9	0	α	β	γ	δ	94	ε		
ξ	ο	π	ρ	σ	τ	φ	χ	ψ	ω		

Ἀναχωρήσας κατὰ τὸ 1815 ἐκ Μόσχας ὁ Τσακάλωφ μετέβη εἰς Ὀδησσὸν ὅπως συσκεφθῇ ἐκεῖ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν, πρὶν ἢ ἐπιχειρίσῃ τὴν εἰς Ἀνατολὴν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ κατηχῆσαι ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας, περιήγησίν του. Ἀφοῦ δὲ συνεννοήθησαν ἐν Ὀδυσσῷ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τοῦ ἀποῤῥοφῶντος τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀντικειμένου, ἀνεχώρησαν ὁ μὲν Σκουφᾶς καὶ Ἀναγνωστόπουλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Τσακάλωφ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ γῆν καὶ θάλασσαν ὡς ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας.

Ἀφοῦ δὲ διῆλθε διάφορα μέρη, ποιῶν ἁπανταχοῦ προσηλύτους, ὡς αἱ πρὸς τὸν Ξάνθον ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἀποδεικνύουσιν, εὑρέθη ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τοῦ θανάτου τοῦ συναρχηγοῦ καὶ φίλου του Σκουφᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν τελευτὴν δὲ τούτου ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς φροντίζουσιν νὰ διατυπώσωσι τελειότερον τρόπον κατηχήσεως, οἱ ἐναπομείναντες τρεῖς ἀρχηγοὶ Τσακάλωφ Ξάνθος καὶ Ἀναγνωστόπουλος, συναποφασίζουσι ἀφ' ἑτέρου νὰ προσλάβωσιν ὡς συναρχηγὸν καὶ

τὸν Σέκερην, ὅστις μετὰ τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, ἐδέχθη προθύμως τὸ φοβερὸν τοῦτο φορτίον. Κατόπιν δὲ τούτου συνεσκέφθησαν πῶς νὰ σωθῶσιν ἐκ τοῦ ἐπικινδύνου Γαλάτη, ὅςις ἐνῷ ὅτε ἐν Ὀδυσσῷ κατηχήθη παρὰ τοῦ εὐπίςου Σκουφᾶ, ἔδειξεν ἀπαραδειγμάτιστον ἐνθουσιασμὸν, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζε τὸ παῤῥησιαστικὸν καὶ τὸ τολμηρὸν πνεῦμα του, ὑπέσχετο δὲ ὡς κατορθωτὰ ὄχι μόνον τὰ δύσκολα, ἀλλὰ καὶ τὰ φύσει ἀκατόρθωτα». ὀλίγον μετὰ τὸν προσηλυτισμόν του εἰς τοσαύτην προέβη θρασύτητα, ὥστε ἐπανελθὼν ἐκ Βουκουρεστίου, ἐξ οὗ ἐδιώχθη παρὰ τῆς ἐξουσίας διὰ τὴν ἀπρεπῆ διαγωγήν του, ἠπείλει ὅτι θέλει ἀποκαλύψει τὰ τεκταινόμενα εἰς τὴν Πύλην.

Μὴ δυνάμενοι ὅμως ν' ἀπαλλαγῶσιν τοῦ ἀθλίου τούτου ἀνθρώπου, ἀπεφάσισαν «νὰ τὸν ὁδηγήσωσιν ἐπιτηδείως, (διηγεῖται ὁ Φιλήμων) εἰς τὸν Μαυρομιχάλην, ἢ τὸν Μούρτσινον, εἰδοποιουμένους ἰδιαιτέρως τὴν διὰ δαπάνης τῆς Ἑταιρίας διαφύλαξιν τούτου μέχρι τῆς κινήσεως τοῦ πολέμου. Εἰς ἐναντίαν ἐπίφοβον περίστασιν, νὰ θανατωθῇ ἀφεύκτως».

Ἀναλαβὼν ὁ Τσακάλωφ νὰ λυτρώσῃ τὴν Ἑταιρίαν ἐκ τοῦ Γαλάτου τούτου, καὶ κατορθώσας νὰ πείσῃ αὐτὸν οὐχὶ ἄνευ κόπου, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Πελοπόννησον ὅπως προπαρασκευάσωσι δῆθεν ἀπὸ κοινοῦ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως· ἀνεχώρησε μετ' αὐτοῦ, τοῦ Δημητροπούλου, καὶ τινος ἄλλου πλοιάρχου ἐκ Πετῶν, καὶ κατηυθύνθη εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ὅπως ἐκεῖθεν βαδίσῃ μετὰ τῶν συντρόφων του πρὸς τὴν Μάνην. Ἀλλ' ὁ αἰωνίως δύστροπος Γαλάτης ἀποποιεῖται νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ, ἀλλ' ἀντ' ἄλλων προφασιζόμενος· τότε ὁ Τσακάλωφ, τὸν πείθει, λέγει ὁ ἴδιος, νὰ

περιηγηθῶσι πρῶτον μνημεῖά τινα τῆς Ἀρχαιότητος εἰς τὴν καταντικρὺ Ἑρμιόνην, ὅπου μετέβησαν. Αὐτὸς καὶ ὁ Γαλάτης βηματίζονται εἰς παραλληλόγραφον. Ἔφθασαν εἰς ἓν κοίλωμα, ὅπου ὁ Δημητρόπουλος εἰδοποιεῖ διὰ νεύματος τὸν πρῶτον, ὅτι εἶναι ἡ ὥρα. Ὁ Τσακάλωφ ἐντεῦθεν, δὲν προοδεύει, ὑποκρινόμενος ὅτι παρατηρεῖ τι. Ὁ Δημητρόπουλος λαμβάνει τὴν θέσιν του, καὶ πυροβολεῖ τὸν Γαλάτην. Αὐτὸς καὶ πληγωμένος ἀποσύρει τὸ ξῖφος, καὶ ὁρμᾷ κατὰ μέτωπον πρὸς τὸν φονέα του, ὅστις τὸν πυροβολεῖ ἐκ δευτέρου εἰς τὸ στῆθος καὶ τὸν θανατώνει».

Μετὰ τὸ τραγικὸν, ἀλλ' ἀναγκαῖον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑταιρίας, συμβὰν τοῦτο, κατέφυγεν ὁ Τσακάλωφ μετὰ τοῦ Δημητροπούλου εἰς Μάνην. Ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀπέλθη ἐκεῖθεν· μετά τινας δὲ περιπλανήσεις μετέβη εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ὁποίας μετέβη παρὰ τῷ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη παρ' οὗ διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ μαρτυρήσαντος ἱεροῦ λόχου. Μετὰ δὲ τὸ γνωστὸν τέλος τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις ἐπαναστάσεως, ἀπῆλθε πρὸς τὴν βρυχωμένην Ἑλλάδα ὅπως συμμερισθῇ τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἥρωος λαοῦ αὐτῆς.

Ὁ Κυβερνήτης ἐκτιμῶν τὴν ἱκανότητα τοῦ μετριόφρωνος τούτου ἀνδρὸς, διώρισεν αὐτὸν ὑπάλληλον τοῦ Γενικοῦ φροντιστηρίου.

Μετὰ δὲ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς βασιλείας ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὰς ἐπὶ τῶν συνειδήσεων καταπιέσεις τῆς ἀπολυτόφρονος ἀντιβασιλείας, δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ πλέον ἐν Ἑλλάδι ἀνὴρ ἀληθῶς φιλελεύθερος.

Ἐξεπατρίσθη λοιπὸν ὁ τόσον μοχθήσας ὅπως ἴδῃ τὴν πατρίδα ἐλευθέραν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν ἔνθα κατὰ τὸ ἔτος 1851 ἀπέθανε.

ΚΑΝΕΛΛΟΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ.

Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Ἰωάννου Δεληγιάννη, ἐγεννήθη μετὰ τὸν τριτότοκον Ἀνάστον, κατὰ τὸ ἔτος 1778 ἐν Λαγκαδίοις.

Μετὰ τὴν, διὰ Σουλτανικῆς διαταγῆς, σφαγὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, συμβᾶσαν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1816, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα πρό τινος διέτριβε καὶ ὁ πρωτοτοκος ἀδελφὸς αὐτῶν Ἀναγνώστης. Μυηθεὶς τοῦ μυστηρίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετὰ τριετῆ περίπου διαμονὴν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Τρίπολιν ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ κέντρου ἤρξατο ἐργαζόμενος πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ, καὶ προπαρασκευάζον δραστηρίως τὰ μέτα τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου.

Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος, ὕψωσε τὴν φωνὴν, ἀμέσως δὲ τότε ἐξεγείρονται τὰ πλήθη τῆς Γορτυνίας, δράζουν τὰ ὅπλα, καὶ περικυκλοῦν τὸν Κανέλλον, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη μέριμνα ἦτο τότε νὰ συλλάβῃ καὶ ἀφοπλίσῃ τοὺς ἐν τῇ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ πατρίδι ἐντοπίους Τούρκους. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔσπευσε προθύμως μεθ' ὅσων ἠδυνήθη νὰ ὁπλίσῃ προχείρως συνεπαρχιωτῶν αὐτοῦ ὅπου ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος ἐκάλει αὐτόν. Μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐν Βαλτετσίῳ μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος ἐνεργόν, συντελέσας σπουδαίως

εἰς τὸ νὰ καλυφθῶσιν ὑπὸ αἴγλης τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα, συν-νοηθεὶς μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πέτρου Μαυρομιχάλη, ἠργάσθη ὅπως στενώτερον ἀποκλεισθῶσιν οἱ ἐν Τριπόλει Τοῦρκοι. Ἐπολέμησε δὲ ἀνδρείως εἰς πάσας τὰς πέριξ τῆς πολιορκουμένης ταύτης πόλεως συναφθείσας μάχας, διακρι-θεὶς ἰδίως εἰς ἐκείνην τῆς Γράνας. Καὶ ταῦτα ἐνῷ ὁ εἰς χεῖ-ρας τῶν λυσσώντων Τούρκων ὡς ὅμηρος εὑρισκόμενος ἀδελ-φὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ἐστέναζεν ὑπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἠπειλεῖτο ἡ κεφαλή του. Καὶ ἐσπαράττετο μὲν συλλογιζόμενος τὰ ὁ-ποῖα ὑπέφερεν ὁ παμφίλτατος αὐτῷ ἀδελφὸς μαρτύρια· ἀλλ' ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὰς ἱερὰς τῆς πατρίδος ἀπαιτήσεις, ὀφείλει νὰ κλίνῃ ἀγογγίστως τὸν αὐχένα ὡς καλὸς πατριώτης· εἰς δὲ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου, ἀπήν-τα; «εἴμεθα ἑπτὰ ἀδελφοί, ἂν λείψει ὁ ἕνας, πάλιν θὰ μεί-νωμεν ἕξ.»

Ἀλλ' ὅτι κυρίως ὑψοῖ τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπεράνω καὶ αὐ-τῶν τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, εἶναι ἡ ὑψηλὴ αὐταπάρνησις τὴν ὁποίαν ἔδειξεν, ὅτε ὁ Κεχαγιάμ-πεης μετὰ στρατοῦ ἐκλεκτοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννη-σον· προσελθὼν τότε εἰς τὸν εἰς Χρυσοβῆτσι διαμένοντα Κο-λοκοτρώνην, προσέφερε, παρεκάλεσε μάλιστα τοῦτον νὰ δε-χθῇ, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μέλλοντος νὰ πολεμήσῃ καὶ ἐξοντώσῃ τὸν Κεχαγιάμπεην στρατοῦ, τοῦ ἐξ ἰδίων κατὰ τὸ πλεῖστον συγκροτηθέντος καὶ ὑπείκοντος εἰς μόνον αὐτόν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, μετέβη ἄγων ὀκτακοσίους περίπου εἰς Πάτρας, ὅπως μετὰ τοῦ Ζαήμη, Λόντου, Σέκερη καὶ ἄλλων, λάβῃ μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πολυπαθοῦς ταύτης πόλεως, διεκρίθη δὲ ἐν ταῖς εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς

συγκροτηθείσαις μάχαις διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρός του.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τοῦτο, ὁ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ προαχθεὶς ἤδη Κανέλλος, συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Μετὰ δὲ τὴν γνωστὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἐπανελθὼν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐβάδισε μετὰ χιλίων περίπου πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον.

Ἤρξαντο οἱ Τοῦρκοι διαπραγματευόμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως, ὅτε ἡ εἴδησις ὅτι τὸ Μεσολόγγιον κινδυνεύει ἠνάγκασε τὸν Κανέλλον νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων οἵτινες ἔγραφον, ὡς λέγει ὁ Γερμανὸς, «καθ' ἡμέραν σχεδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ζητοῦντες στρατιωτικὴν βοήθειαν, καὶ ἐπαπειλοῦντες, ὅτι, ἂν δὲν τοὺς προφθάσῃ ἐν καιρῷ, θέλει ἀναχωρήσουν διὰ τῶν πλοίων, καὶ θέλει ἀφήσωσι τὴν πόλιν ἐκείνην εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες κύριοι ὄντες ἐκείνης τῆς θέσεως, εὐκόλως δύνανται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι τοὺς ἔγραψαν ν' ἀνθέξωσι, καὶ θέλει τοὺς ἀποσταλῇ βοήθεια, καὶ διωρίσθησαν ἀμέσως ὁ Πετρόμπεης, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ μὲ ὅσους στρατιώτας δυνηθῶσι νὰ συνάξωσι».

Ἡ προσδοκωμένη ὅμως παράδοσις τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, καὶ τὰ λάφυρα τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἤλπιζον νὰ διανεμηθῶσιν οἱ πολιορκηταὶ, ἀπέτρεψαν πολλοὺς ἐκ τῶν περὶ τὸν Κανέλλον στρατιωτῶν ὅπως ἀκολουθήσωσι τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ, τὸν ὀμόσαντα νὰ μὴ ἀποθέσῃ τὴν

σπάθην πρὶν τῆς παντελοῦς ἐξώσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μεγαλόφρωνα Πελοποννήσιον νὰ δράμῃ καὶ οὗτος πρὸς σωτηρίαν τῆς ἡρωϊκῶς ἀγωνιζομένης ταύτης πόλεως.

Καὶ τοιοῦτος ἐδεικνύετο πάντοτε εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας· ἐπὶ δὲ τῶν ἐρίδων καὶ ἐμφυλίων ῥήξεων ἐπολιτεύετο ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀναγνώστης· ἦτο πρᾶος τὸν χαρακτῆρα καὶ συμβιβαστικός· μόνον δ' ὅτε ἀπηλπίζετο νὰ ἑνώσῃ τὰ διεστῶτα καὶ συμβιβάσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, ἐτάσσετο πρὸς τὴν μερίδα εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὑπολείπτετο καὶ τῶν ὁποίων τὰς ἀρχὰς ἠσπάζετο. Οὕτω δὲ κατεδιώχθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ 1824· ἀλλὰ δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι δὲν ἐμόλυνεν, ὡς ἄλλοι τινὲς, τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς ἀδελφικὸν αἷμα, ὁ εὐγενὴς τὴν καρδίαν οὗτος ἀνὴρ ὅστις μόνον ὅτε κατὰ τῶν Τούρκων ἐῤῥίπτετο, ἐγνώριζε καλῶς πρὰν χρῆσιν νὰ ποιῆται τῆς ἑαυτοῦ σπάθης.

Ἀπέδειξε δὲ τοῦτο, καὶ, ὅτε πολεμῶν τὸν Ἰμβραήμην, ἐλησμόνει τὸν θάνατον· οὐδενὸς δειχθεὶς κατώτερος τῶν ὀλίγων ἐκείνων θαυμασίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἡγουμένου τοῦ Κολοκοτρώνη ἔφερον πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἄξιον τοῦτον ἐξ Ἀφρικῆς κατακτητὴν, καὶ παρ' ὀλίγον δήμιον τῆς ἐπαναστάσεως.

Καὶ ἡσύχασε μὲν, ἀνεπαύθη πλέον, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἡ ἀμοιβὴ τῶν τόσων ἀγώνων του, ἦτο ἡ στέρησις τῶν πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν περιφρόνησις ἐκείνων πρὸς οὓς τράπεζαν πολυτελῆ ἡτοίμασεν ἡ δεξιά του. Ὁ καταφρονῶν

τοὺς κόλακας καὶ τοὺς ἀποδεχομένους τὰς τούτων κολακείας οὐδεμίαν δύναται νὰ εὕρῃ χάριν παρὰ τῇ αἰωτάτῃ τοῦ κράτους ἀρχῇ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι ὁ Κυβερνήτης καὶ θέλων δὲν ἠδύνετο νὰ ἀμοίψῃ ἐκδουλεύσεις τοσαύτας καὶ τηλικαύτας. Ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦτον ἐλθοῦσα ἀντιβασιλεία, ἡ ἀσπλάγχνως τὰ ἐκ τοῦ δανείου ἑκατομμύρια σπαταλίσασα· ἀλλ' ὁ Ὄθων!... Ἐτέρπετο φαίνεται ὁ ἡγεμὼν οὗτος νὰ βλέπῃ τὸν ἀδάμαστον στρατηγὸν φθείνοντα ἐν ταῖς στερήσεσιν, καὶ ἐπερίμενεν ἴσως νὰ ἴδῃ τὸν Κανέλλον, ἄνδρα ἀληθῆ, ταπεινούμενον ὑπὸ τῆς πενίας καὶ κλίνοντα τὸν αὐχένα ἐνώπιον τῆς μεγαλειότητός του, ὅπως ἐπὶ τέλους νεύσῃ νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὸν ἄλλοτε τρισόλβιον στρατηγὸν τὰ μέσα τοῦ ζῆν ὁπωσοῦν ἀνέτως· ἐπερίμενεν ὅμως εἰς μάτην.

Ὑπηρέτησεν ὡς πληρεξούσιος τὴν πατρίδα ἐπὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1842· ὡς βουλευτὴς δὲ καὶ πρόεδρος τῆς μετὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν πρώτης βουλῆς.

Ἀπέθανεν ἐκ γήρατος μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1862.

ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐν Αἰγίῳ ἐγεννήθη ὁ Δημήτριος οὗτος, τῷ 1796, ὑπὸ πατρὸς μὲν Ἀγγέλου Μελετοπούλου, μητρὸς δὲ Ἀναστασίας, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Χαραλαμπαίων.

Ἐκπαιδευθεὶς ὅπως οἱ μαῦροι ἐκεῖνοι χρόνοι ἐπέτρεπον, ἐδόθη μετὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὅτε δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν ἐκ Κωνσταντινοπόλεως, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ὅπως

ὡς προεστὼς τῆς Πελοποννήσου προστατεύσῃ τὰσυμφέροντα τῆς πατρίδος, μετέδωσε καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐμυήθη μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ καρδία τοῦ Δημητρίου ἔπαλλε σφοδρότερον· ἐθλίβετο δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἔναρξιν τῆς πάλης. Ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ συνδιαλεγόμενος περὶ τούτου ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τοῦ Γερμανοῦ· «οἱ Τοῦρκοι (ἔλεγεν) Δεσπότη μου εἶνε μερμίγκια». «Μερμίγκια εἶνε ἄρχοντα Κυρ' Ἀγγελῆ, ἀπήντα ὁ Ἱεράρχης, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς καταστρέψωμεν, καὶ θὰ δοξάσωμεν τὸ ἔθνος». Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Δημήτριον· «δὲν εἶνε ἀλήθεια παλληκάρι Μῆτρο,» ἠρώτησεν. «Ἀλήθεια, ἀπήντησεν, ὁ ἐνθουσιῶν νεανίας, καὶ ἂν δὲν τοὺς καταβάλωμεν, ὅμως ἂς ἀποθάνωμεν».

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πόσου ἐνθουσιασμοῦ ἐζώσθη τὴν σπάθην, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὁ Δημήτριος Μελετόπουλος.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὥρμησεν μετὰ τοῦ Λόντου, Ζαΐμη καὶ ἄλλων, κατὰ τῶν Πατρῶν, ἀποτυχούσης δὲ τῆς ἐξ ἐφόδου κυριεύσεως τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ τοῦ φρουρίου αὐτῆς, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὴν, ἐνέμειναν, δὲ ἐγκαρτεροῦντες μέχρι τέλους, ῥιψοκινδυνεύοντες κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες πολυάριθμοι ὄντες καὶ καλῶς ἐφοδιασμένοι, ἐποίουν καθημερινὰς ἐξόδους.

Τοσοῦτον δὲ διεκρίθη κατὰ τοὺς πρώτους τούτους ἀγῶνας ὁ Δημήτριος Μελετόπουλος, ὥστε ἡ Πελοποννησιακὴ

Γερουσία ἐκτιμήσασα δεόντως τοὺς ἀγῶνας του, ἔπεμψεν αὐτῷ τὸ δίπλωμα χιλιάρχου.

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἔτρεξεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη· ἠγωνίσθη ἐν Δερβενακίοις ἔνθα τὸ τουρκικὸν αἷμα ἔῤῥευσε ποταμηδὸν, καὶ ἐκινδύνευσεν ἐν Ἀκράτᾳ ἐν ᾗ εὗρον τάφον τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου τούτου στρατοῦ.

Προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου μετὰ τοὺς ἀγῶνας του τούτους, δὲν ἀναπαύεται εἰς τὰς δάφνας του, ἀλλ' εἰς νέους ῥίπτεται κινδύνους.

Λαμβάνει καὶ πάλιν μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἐγκαρδιώνει τοὺς ἀθυμοῦντας πολιορκητὰς, προτείνει σχέδια ἐπικροτηθέντα παρὰ τῶν ἐκεῖ συγκινδυνευόντων ἀξίων συναγωνιστῶν αὐτοῦ, καὶ προμηθεύσας ἐξ ἰδίων τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, τῷ τὰ πάντα στερουμένῳ ἐκείνῳ στρατῷ, τρέχει εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα· καταλαβὼν δὲ μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτου τὴν Ρουτάνην, ἀνοίγει ἐκεῖ διὰ τοῦ ξίφους του τάφον βαθὺν εἰς τὸν ἀπειλοῦντα αὐτὴν Μπαϊρὰμ Πασσᾶ.

Ἀφοῦ δὲ ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Τζαβέλα καὶ Πανουργιᾶ καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀμπλιανῇ μάχην, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ἥτις ἤρχισεν ἤδη νὰ σπαράττηται ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Διαταχθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας τὰς ἀρχὰς συνεμερίζετο, καὶ τῆς ὁποίας ψυχὴ ἦτον ὁ Κωλέττης, νὰ καταδιώξῃ καὶ συλλάβῃ τὺν Ἀνδρέαν Λόντον, Ἀναστάσιον Λόντον καὶ Ἀνδρέαν Ζαήμην, ὑπήκουσεν· δὲν ἐξετέλεσεν ὅμως ἢ ἐν μέρει τὴν διαταγὴν, ὁ ὄντως εὐγενὴς Μελετό-

Ζ'- Ὁ τῶν Ἀρχηγῶν, τῶν Ἀφιερωμένων.»

Τρίτος ὅρος ἦτο ἡ μόρφωσις ἰδιαιτέρου τῆς ἑταιρίας ἀλφαβήτου, τὸ ὁποῖον νὰ καλύπτῃ τὰς ἀμοιβαίας αὐτῆς κοινοποιήσεις.

Ἐσύγκειτο δὲ τοῦτο, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἀπὸ στοιχεῖα Ἑλληνικὰ καὶ Ἀραβικοὺς ἀριθμούς: ὅλα 22 ὡς ἀκολούθως.

η	ξ	υ	ψ̀	ω	2	2	3	4	5	6	7
α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ
4α	8	9	0	α	β	γ	δ	94	ε		
ξ	ο	π	ρ	σ	τ	φ	χ	ψ	ω		

Ἀναχωρήσας κατὰ τὸ 1815 ἐκ Μόσχας ὁ Τσακάλωφ μετέβη εἰς Ὀδησσὸν ὅπως συσκεφθῇ ἐκεῖ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ἀρχηγῶν, πρὶν ἢ ἐπιχειρίσῃ τὴν εἰς Ἀνατολὴν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ κατηχῆσαι ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας, περιήγησίν του. Ἀφοῦ δὲ συνεννοήθησαν ἐν Ὀδυσσῷ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ἑταιρίας ἐπὶ τοῦ ἀποῤῥοφῶντος τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀντικειμένου, ἀνεχώρησαν ὁ μὲν Σκουφᾶς καὶ Ἀναγνωστόπουλος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Τσακάλωφ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ γῆν καὶ θάλασσαν ὡς ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας.

Ἀφοῦ δὲ διῆλθε διάφορα μέρη, ποιῶν ἁπανταχοῦ προσηλύτους, ὡς αἱ πρὸς τὸν Ξάνθον ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἀποδεικνύουσιν, εὑρέθη ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τοῦ θανάτου τοῦ συναρχηγοῦ καὶ φίλου του Σκουφᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ τὴν τελευτὴν δὲ τούτου ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς φροντίζουσιν νὰ διατυπώσωσι τελειότερον τρόπον κατηχήσεως, οἱ ἐναπομείναντες τρεῖς ἀρχηγοὶ Τσακάλωφ Ξάνθος καὶ Ἀναγνωστόπουλος, συναποφασίζουσι ἀφ' ἑτέρου νὰ προσλάβωσιν ὡς συναρχηγὸν καὶ

τὸν Σέκερην, ὅστις μετὰ τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, ἐδέχθη προθύμως τὸ φοβερὸν τοῦτο φορτίον. Κατόπιν δὲ τούτου συνεσκέφθησαν πῶς νὰ σωθῶσιν ἐκ τοῦ ἐπικινδύνου Γαλάτη, ὅςις ἐνῷ ὅτε ἐν Ὀδυσσῷ κατηχήθη παρὰ τοῦ εὐπίςου Σκουφᾶ, ἔδειξεν ἀπαραδειγμάτιστον ἐνθουσιασμὸν, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζε τὸ παῤῥησιαστικὸν καὶ τὸ τολμηρὸν πνεῦμα του, ὑπέσχετο δὲ ὡς κατορθωτὰ ὄχι μόνον τὰ δύσκολα, ἀλλὰ καὶ τὰ φύσει ἀκατόρθωτα». ὀλίγον μετὰ τὸν προσηλυτισμόν του εἰς τοσαύτην προέβη θρασύτητα, ὥστε ἐπανελθὼν ἐκ Βουκουρεστίου, ἐξ οὗ ἐδιώχθη παρὰ τῆς ἐξουσίας διὰ τὴν ἀπρεπῆ διαγωγήν του, ἠπείλει ὅτι θέλει ἀποκαλύψει τὰ τεκταινόμενα εἰς τὴν Πύλην.

Μὴ δυνάμενοι ὅμως ν' ἀπαλλαγῶσιν τοῦ ἀθλίου τούτου ἀνθρώπου, ἀπεφάσισαν «νὰ τὸν ὁδηγήσωσιν ἐπιτηδείως, (διηγεῖται ὁ Φιλήμων) εἰς τὸν Μαυρομιχάλην, ἢ τὸν Μούρτσινον, εἰδοποιουμένους ἰδιαιτέρως τὴν διὰ δαπάνης τῆς Ἑταιρίας διαφύλαξιν τούτου μέχρι τῆς κινήσεως τοῦ πολέμου. Εἰς ἐναντίαν ἐπίφοβον περίστασιν, νὰ θανατωθῇ ἀφεύκτως».

Ἀναλαβὼν ὁ Τσακάλωφ νὰ λυτρώσῃ τὴν Ἑταιρίαν ἐκ τοῦ Γαλάτου τούτου, καὶ κατορθώσας νὰ πείσῃ αὐτὸν οὐχὶ ἄνευ κόπου, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Πελοπόννησον ὅπως προπαρασκευάσωσι δῆθεν ἀπὸ κοινοῦ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως· ἀνεχώρησε μετ' αὐτοῦ, τοῦ Δημητροπούλου, καὶ τινος ἄλλου πλοιάρχου ἐκ Πετῶν, καὶ κατηυθύνθη εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ὅπως ἐκεῖθεν βαδίσῃ μετὰ τῶν συντρόφων του πρὸς τὴν Μάνην. Ἀλλ' ὁ αἰωνίως δύστροπος Γαλάτης ἀποποιεῖται νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ, ἀλλ' ἀντ' ἄλλων προφασιζόμενος· τότε ὁ Τσακάλωφ, τὸν πείθει, λέγει ὁ ἴδιος, νὰ

περιηγηθῶσι πρῶτον μνημεῖά τινα τῆς Ἀρχαιότητος εἰς τὴν καταντικρὺ Ἑρμιόνην, ὅπου μετέβησαν. Αὐτὸς καὶ ὁ Γαλάτης βηματίζονται εἰς παραλληλόγραφον. Ἔφθασαν εἰς ἓν κοίλωμα, ὅπου ὁ Δημητρόπουλος εἰδοποιεῖ διὰ νεύματος τὸν πρῶτον, ὅτι εἶναι ἡ ὥρα. Ὁ Τσακάλωφ ἐντεῦθεν, δὲν προοδεύει, ὑποκρινόμενος ὅτι παρατηρεῖ τι. Ὁ Δημητρόπουλος λαμβάνει τὴν θέσιν του, καὶ πυροβολεῖ τὸν Γαλάτην. Αὐτὸς καὶ πληγωμένος ἀποσύρει τὸ ξῖφος, καὶ ὁρμᾷ κατὰ μέτωπον πρὸς τὸν φονέα του, ὅστις τὸν πυροβολεῖ ἐκ δευτέρου εἰς τὸ στῆθος καὶ τὸν θανατώνει».

Μετὰ τὸ τραγικὸν, ἀλλ' ἀναγκαῖον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑταιρίας, συμβὰν τοῦτο, κατέφυγεν ὁ Τσακάλωφ μετὰ τοῦ Δημητροπούλου εἰς Μάνην. Ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν· μετά τινας δὲ περιπλανήσεις μετέβη εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ὁποίας μετέβη παρὰ τῷ Ἀλεξ. Ὑψηλάντῃ παρ' οὗ διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ μαρτυρήσαντος ἱεροῦ λόχου. Μετὰ δὲ τὸ γνωστὸν τέλος τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις ἐπαναστάσεως, ἀπῆλθε πρὸς τὴν βρυχωμένην Ἑλλάδα ὅπως συμμερισθῇ τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἥρωος λαοῦ αὐτῆς.

Ὁ Κυβερνήτης ἐκτιμῶν τὴν ἱκανότητα τοῦ μετριόφρωνος τούτου ἀνδρὸς, διώριζεν αὐτὸν ὑπάλληλον τοῦ Γενικοῦ φροντιστηρίου.

Μετὰ δὲ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς βασιλείας ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὰς ἐπὶ τῶν συνειδήσεων καταπιέσεις τῆς ἀπολυτόφρονος ἀντιβασιλείας, δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ πλέον ἐν Ἑλλάδι ἀνὴρ ἀληθῶς φιλελεύθερος.

Ἐξεπατρίσθη λοιπὸν ὁ τόσον μοχθήσας ὅπως ἴδῃ τὴν πατρίδα ἐλευθέραν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν ἔνθα κατὰ τὸ ἔτος 1851 ἀπέθανε.

ΚΑΝΕΛΛΟΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ.

Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ Ἰωάννου Δεληγιάννη, ἐγεννήθη μετὰ τὸν τριτότοκον Ἀνάστον, κατὰ τὸ ἔτος 1778 ἐν Λαγκαδίοις.

Μετὰ τὴν, διὰ Σουλτανικῆς διαταγῆς, σφαγὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, συμβᾶσαν κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1816, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα πρό τινος διέτριβε καὶ ὁ πρωτοτοκος ἀδελφὸς αὐτῶν Ἀναγνώστης. Μυηθεὶς τοῦ μυστηρίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετὰ τριετῆ περίπου διαμονὴν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Τρίπολιν ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ κέντρου ἤρξατο ἐργαζόμενος πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ, καὶ προπαρασκευάζον δραστηρίως τὰ μέσα τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου.

Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος, ὕψωσε τὴν φωνὴν, ἀμέσως δὲ τότε ἐξεγείρονται τὰ πλήθη τῆς Γορτυνίας, δράττουν τὰ ὅπλα, καὶ περικυκλοῦν τὸν Κανέλλον, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη μέριμνα ἦτο τότε νὰ συλλάβῃ καὶ ἀφοπλίσῃ τοὺς ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι ἐντοπίους Τούρκους. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔσπευδε προθύμως μεθ᾽ ὅσων ἠδυνήθη νὰ ὁπλίσῃ προχείρως συνεπαρχιωτῶν αὐτοῦ ὅπου ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος ἐκάλει αὐτόν. Μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐν Βαλτετσίῳ μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος ἐνεργόν, συντελέσας σπουδαίως

εἰς τὸ νὰ καλυφθῶσιν ὑπὸ αἴγλης τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα, συννοηθεὶς μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πέτρου Μαυρομιχάλη, ἠργάσθη ὅπως στενώτερον ἀποκλεισθῶσιν οἱ ἐν Τριπόλει Τοῦρκοι. Ἐπολέμησε δὲ ἀνδρείως εἰς πάσας τὰς πέριξ τῆς πολιορκουμένης ταύτης πόλεως συναφθείσας μάχας, διακριθεὶς ἰδίως εἰς ἐκείνην τῆς Γράνας. Καὶ ταῦτα ἐνῷ ὁ εἰς χεῖρας τῶν λυσσώντων Τούρκων ὡς ὅμηρος εὑρισκόμενος ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, ἐστέναζεν ὑπὸ τὰ δεσμὰ καὶ ἠπειλεῖτο ἡ κεφαλή του. Καὶ ἐσπαράττετο μὲν συλλογιζόμενος τὰ ὁποῖα ὑπέφερεν ὁ παμφίλτατος αὐτῷ ἀδελφὸς μαρτύρια· ἀλλ' ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὰς ἱερὰς τῆς πατρίδος ἀπαιτήσεις, ὀφείλει νὰ κλίνῃ ἀγογγίστως τὸν αὐχένα ὡς καλὸς πατριώτης· εἰς δὲ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδώρου, ἀπήντα; «εἴμεθα ἑπτὰ ἀδελφοί, ἂν λείψει ὁ ἕνας, πάλιν θὰ μείνωμεν ἕξ.»

Ἀλλ' ὅτι κυρίως ὑψοῖ τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, εἶναι ἡ ὑψηλὴ αὐταπάρνησις τὴν ὁποίαν ἔδειξεν, ὅτε ὁ Κεχαγιάμπεης μετὰ στρατοῦ ἐκλεκτοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον· προσελθὼν τότε εἰς τὸν εἰς Χρυσοβῆτσι διαμένοντα Κολοκοτρώνην, προσέφερε, παρεκάλεσε μάλιστα τοῦτον νὰ δεχθῇ, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ μέλλοντος νὰ πολεμήσῃ καὶ ἐξοντώσῃ τὸν Κεχαγιάμπεην στρατοῦ, τοῦ ἐξ ἰδίων κατὰ τὸ πλεῖστον συγκροτηθέντος καὶ ὑπείκοντος εἰς μόνον αὐτόν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως, μετέβη ἄγων ὀκτακοσίους περίπου εἰς Πάτρας, ὅπως μετὰ τοῦ Ζαΐμη, Λόντου, Σέκερη καὶ ἄλλων, λάβῃ μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πολυπαθοῦς ταύτης πόλεως, διεκρίθη δὲ ἐν ταῖς εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς

συγκροτηθείσαις μάχαις διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον τοῦ χαρακτῆρός του.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τοῦτο, ὁ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ προαχθεὶς ἤδη Κανέλλος, συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Μετὰ δὲ τὴν γνωστὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἐπανελθὼν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐβάδισε μετὰ χιλίων περίπου πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον.

Ἤρξαντο οἱ Τοῦρκοι διαπραγματευόμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως, ὅτε ἡ εἴδησις ὅτι τὸ Μεσολόγγιον κινδυνεύει ἠνάγκασε τὸν Κανέλλον νὰ δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων οἵτινες ἔγραφον, ὡς λέγει ὁ Γερμανὸς, «καθ' ἡμέραν σχεδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ζητοῦντες στρατιωτικὴν βοήθειαν, καὶ ἐπαπειλοῦντες, ὅτι, ἂν δὲν τοὺς προφθάσῃ ἐν καιρῷ, θέλει ἀναχωρήσουν διὰ τῶν πλοίων, καὶ θέλει ἀφήσωσι τὴν πόλιν ἐκείνην εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες κύριοι ὄντες ἐκείνης τῆς θέσεως, εὐκόλως δύνανται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι τοὺς ἔγραψαν ν' ἀνθέξωσι, καὶ θέλει τοὺς ἀποσταλῆ βοήθεια, καὶ διωρίσθησαν ἀμέσως ὁ Πετρόμπεης, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ μὲ ὅσους στρατιώτας δυνηθῶσι νὰ συνάξωσι».

Ἡ προσδοκωμένη ὅμως παράδοσις τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, καὶ τὰ λάφυρα τὰ ὁποία ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἤλπιζον νὰ διανεμηθῶσιν οἱ πολιορκηταὶ, ἀπέτρεψαν πολλοὺς ἐκ τῶν περὶ τὸν Κανέλλον στρατιωτῶν ὅπως ἀκολουθήσωσι τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ, τὸν ὀμόσαντα νὰ μὴ ἀποθέσῃ τὴν

σπάθην πρὶν τῆς παντελοῦς ἐξώσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μεγαλόφρωνα Πελοποννήσιον νὰ δράμῃ καὶ οὗτος πρὸς σωτηρίαν τῆς ἡρωϊκῶς ἀγωνιζομένης ταύτης πόλεως.

Καὶ τοιοῦτος ἐδεικνύετο πάντοτε εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας· ἐπὶ δὲ τῶν ἐρίδων καὶ ἐμφυλίων ῥήξεων. ἐπολιτεύετο ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀναγνώστης· ἦτο πρᾶος τὸν χαρακτῆρα καὶ συμβιβαστικός· μόνον δ' ὅτε ἀπηλπίζετο νὰ ἑνώσῃ τὰ διεστῶτα καὶ συμβιβάσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, ἐτάσσετο πρὸς τὴν μερίδα εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὑπολείπτετο καὶ τῶν ὁποίων τὰς ἀρχὰς ἠσπάζετο. Οὕτω δὲ κατεδιώχθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῦ 1824· ἀλλὰ δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι δὲν ἐμόλυνεν, ὡς ἄλλοι τινὲς, τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς ἀδελφικὸν αἷμα, ὁ εὐγενὴς τὴν καρδίαν οὗτος ἀνὴρ ὅστις μόνον ὅτε κατὰ τῶν Τούρκων ἐῤῥίπτετο, ἐγνώριζε λαμπρὰν χρῆσιν νὰ ποιῆται τῆς ἑαυτοῦ σπάθης.

Ἀπέδειξε δὲ τοῦτο, καὶ, ὅτε πολεμῶν τὸν Ἰμβραήμην, ἐλησμόνει τὸν θάνατον· οὐδενὸς δειχθεὶς κατώτερος τῶν ὀλίγων ἐκείνων θαυμασίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἡγουμένου τοῦ Κολοκοτρώνη ἔφερον πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἄξιον τοῦτον ἐξ Ἀφρικῆς κατακτητὴν, καὶ παρ' ὀλίγον δήμιον τῆς ἐπαναστάσεως.

Καὶ ἡσύχασε μὲν, ἀνεπαύθη πλέον, μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἡ ἀμοιβὴ τῶν τόσων ἀγώνων του, ἦτο ἡ στέρησις τῶν πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν περιφρόνησις ἐκείνων πρὸς οὓς τράπεζαν πολυτελῆ ἡτοίμασεν ἡ δεξιά του. Ὁ καταφρονῶν

τοὺς κόλακας καὶ τοὺς ἀποδεχομένους τὰς τούτων κολακείας οὐδεμίαν δύναται νὰ εὕρῃ χάριν παρὰ τῇ ἀιωτάτῃ τοῦ κράτους ἀρχῇ.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι ὁ Κυβερνήτης καὶ θέλων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀμοίψῃ ἐκδουλεύσεις τοσαύτας καὶ τηλικαύτας. Ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦτον ἐλθοῦσα ἀντιβασιλεία, ἡ ἀσπλάγχνως τὰ ἐκ τοῦ δανείου ἑκατομμύρια σπαταλίσασα· ἀλλ' ὁ Ὄθων!... Ἐτέρπετο φαίνεται ὁ ἡγεμὼν οὗτος νὰ βλέπῃ τὸν ἀδάμαστον στρατηγὸν φθείνοντα ἐν ταῖς στερήσεσιν, καὶ ἐπερίμενεν ἴσως νὰ ἴδῃ τὸν Κανέλλον, ἄνδρα ἀληθῆ, ταπεινούμενον ὑπὸ τῆς πενίας καὶ κλίνοντα τὸν αὐχένα ἐνώπιον τῆς μεγαλειότητός του, ὅπως ἐπὶ τέλους νεύσῃ νὰ χορηγηθῶσιν εἰς τὸν ἄλλοτε τρισόλβιον στρατηγὸν τὰ μέσα τοῦ ζῆν ὁπωσοῦν ἀνέτως· ἐπερίμενεν ὅμως εἰς μάτην.

Ὑπηρέτησεν ὡς πληρεξούσιος τὴν πατρίδα ἐπὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1842· ὡς βουλευτὴς δὲ καὶ πρόεδρος τῆς μετὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν πρώτης βουλῆς.

Ἀπέθανεν ἐκ γήρατος μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1862.

ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐν Αἰγίῳ ἐγεννήθη ὁ Δημήτριος οὗτος, τῷ 1796, ὑπὸ πατρὸς μὲν Ἀγγέλου Μελετοπούλου, μητρὸς δὲ Ἀναστασίας, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Χαραλαμπαίων.

Ἐκπαιδευθεὶς ὅπως οἱ μαῦροι ἐκεῖνοι χρόνοι ἐπέτρεπον, ἐδόθη μετὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὅτε δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν ἐκ Κωνσταντινοπόλεως, ἔνθα εἶχε μεταβῇ ὅπως

ὡς προεστὼς τῆς Πελοποννήσου προστατεύσῃ τὰσυμφέροντα τῆς πατρίδος, μετέδωσε καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐμυήθη μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ καρδία τοῦ Δημητρίου ἔπαλλε σφοδρότερον· ἐθλίβετο δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἔναρξιν τῆς πάλης. Ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ συνδιαλεγόμενος περὶ τούτου ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, μετὰ τοῦ Γερμανοῦ· «οἱ Τοῦρκοι (ἔλεγεν) Δεσπότη μου εἶνε μερμίγκια». «Μερμίγκια εἶνε ἄρχοντα Κυρ' Ἀγγελῆ, ἀπήντα ὁ Ἱεράρχης, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ θὰ τοὺς καταστρέψωμεν, καὶ θὰ δοξάσωμεν τὸ ἔθνος». Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν Δημήτριον· «δὲν εἶνε ἀλήθεια παλληκάρι Μῆτρο,» ἠρώτησεν. «Ἀλήθεια, ἀπήντησεν, ὁ ἐνθουσιῶν νεανίας, καὶ ἂν δὲν τοὺς καταβάλωμεν, ὅμως ἂς ἀποθάνωμεν».

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πόσου ἐνθουσιασμοῦ ἐζώσθη τὴν σπάθην, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὁ Δημήτριος Μελετόπουλος.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὥρμησεν μετὰ τοῦ Λόντου, Ζαΐμη καὶ ἄλλων, κατὰ τῶν Πατρῶν, ἀποτυχούσης δὲ τῆς ἐξ ἐφόδου κυριεύσεως τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ τοῦ φρουρίου αὐτῆς, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὴν, ἐνέμειναν, δὲ ἐγκαρτεροῦντες μέχρι τέλους, ῥιψοκινδυνεύοντες κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες πολυάριθμοι ὄντες καὶ καλῶς ἐφοδιασμένοι, ἐποίουν καθημερινὰς ἐξόδους.

Τοσοῦτον δὲ διεκρίθη κατὰ τοὺς πρώτους τούτους ἀγῶνας ὁ Δημήτριος Μελετόπουλος, ὥστε ἡ Πελοποννησιακὴ

Γερουσία ἐκτιμήσασα δεόντως τοὺς ἀγῶνας του, ἔπεμψεν αὐτῷ τὸ δίπλωμα χιλιάρχου.

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἔτρεξεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη· ἠγωνίσθη ἐν Δερβενακίοις ἔνθα τὸ τουρκικὸν αἷμα ἔῤῥευσε ποταμηδὸν, καὶ ἐκινδύνευσεν ἐν Ἀκράτᾳ ἐν ᾗ εὗρον τάφον τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου τούτου στρατοῦ.

Προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου μετὰ τοὺς ἀγῶνας του τούτους, δὲν ἀναπαύεται εἰς τὰς δάφνας του, ἀλλ' εἰς νέους ῥίπτεται κινδύνους.

Λαμβάνει καὶ πάλιν μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἐγκαρδιώνει τοὺς ἀθυμοῦντας πολιορκητὰς, προτείνει σχέδια ἐπικροτηθέντα παρὰ τῶν ἐκεῖ συγκινδυνευόντων ἀξίων συναγωνιστῶν αὐτοῦ, καὶ προμηθεύσας ἐξ ἰδίων τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, τῷ τὰ πάντα στερουμένῳ ἐκείνῳ στρατῷ, τρέχει εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα· καταλαβὼν δὲ μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτου τὴν Ρουτάνην, ἀνοίγει ἐκεῖ διὰ τοῦ ξίφους του τάφον βαθὺν εἰς τὸν ἀπειλοῦντα αὐτὴν Μπαϊρὰμ Πασσᾶ.

Ἀφοῦ δὲ ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Τζαβέλα καὶ Πανουργιᾶ καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀμπλιανῇ μάχην, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ἥτις ἤρχισεν ἤδη νὰ σπαράττηται ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Διαταχθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας τὰς ἀρχὰς συνεμερίζετο, καὶ τῆς ὁποίας ψυχὴ ἦτον ὁ Κωλέττης, νὰ καταδιώξῃ καὶ συλλάβῃ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον, Ἀναστάσιον Λόντον καὶ Ἀνδρέαν Ζαΐμην, ὑπήκουσεν· δὲν ἐξετέλεσεν ὅμως ἢ ἐν μέρει τὴν διαταγὴν, ὁ ὄντος εὐγενὴς Μελετό-

πουλος· διότι ἀπήλλαξε μὲν τὴν Κυβέρνησιν ἐκ τῶν ἰσχυρῶν τούτων ἀντιπάλων της, δὲν ἠθέλησε ὅμως νὰ παραδώσῃ καὶ τούτους εἰς χεῖρας αὐτῆς, ἀλλὰ κλείσας τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ καταφύγωσιν ἐπί τινα χρόνον, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς τὴν νῆσον Κάλαμον.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὑπηρετούντων τὴν Κυβέρνησιν Ῥουμελιωτικῶν στρατευμάτων, ἀντετάχθη τότε δοὺς εἰς αὐτὰ νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι δὲν εἰσῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς κατακτηταὶ, ἀλλ' ὅτι ἁπλῶς ἦσαν ὄργανα Κυβερνήσεως πεπολιτισμένης, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμεῖ, ἢ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν, τιμωρήσῃ δὲ τοὺς παρεκτραπέντας ἐκ τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

Ἕνεκα τῶν σπουδαίων ἐκδουλεύσεών του τούτων, ὁ πρό τινος προβιβασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ Μελετόπουλος, ἔλαβε παρὰ τῆς Βουλῆς τὸ ἑξῆς εὐχαριστήριον γράμμα.

«Τῷ στρατηγῷ Δημητρίῳ Μελετοπούλῳ· λαμπρῶς καὶ εὐκλεῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς εὐνομίας ἀγωνιζομένῳ, ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων χάριτας μεγάλας ὁμολογεῖ»·

Μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰβραήμη, καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου χορηγηθεῖσαν γενικὴν ἀμνηστείαν, ὁ Μελετόπουλος ἐτέθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, μὲ τὸ ὁποῖον ἐξ ἰδίων συνετήρει πάντοτε σῶμα.

Τρέχει ὅπου ἠκούετο ὅτι εὑρίσκεται ὁ ἐχθρός· κτυπᾶται εἰς τὰ Βέρβενα· μάχεται ὡς Λέων εἰς τὸ Λεοντάρι καὶ εἰς τοὺς Πετσάκους· παρευρίσκεται εἰς τὴν κατὰ τὴν Βέργαν μάχην· κατακαίεται εἰς τὸ Ἀλμυρὸν καὶ κινδυνεύει εἰς τὰ Τσετσεβά· «ἐπέδειξε δὲ, (λέγει συγγραφεὺς Γάλλος) ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν

ἐν τῇ μάχῃ τῆς Καυκαρίας καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἀπέκρουσαν τὰς μανιώδεις ἐφόδους τῶν Αἰγυπτίων».

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνος, περιφρονήσας καὶ βαθμοὺς καὶ ἀμοιβὰς, ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ὅπως ἀποφύγῃ τὰς καταδιώξεις τῆς ὑποβλεπούσης αὐτὸν, ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων φρονημάτων του, ἀντιβασιλείας. Ὅτε δὲ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἐπιέζετο φιλικῶς ὑπὸ τοῦ Κωλέττου, νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν ὑπασπιστοῦ τοῦ βασιλέως, ὅπως ὀλίγον ὕστερον προβιβασθῇ εἰς ἐκείνην τοῦ αὐλάρχου· ὁ μεγαλόφρων καὶ δημοκρατικὸς τὸ φρόνημα Μελετόπουλος ἀπέρριψεν ὑπερηφάνως τὴν ἐπίζηλον ταύτην προσφοράν.

Ἀξίζει τῷ ὄντι τὸν κόπον νὰ χαράξωμεν ἐνταῦθα τὰς λέξεις δι' ὧν συνώδευσε τὴν ἀποποίησίν του ὁ ἀγαπητὸς στρατηγός.

«Ἀδελφὲ Κωλέττη, εἶπε, μὴ μὲ ἀναγκάζεις νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν αὐλήν· ἐγὼ δὲν θὰ σοῦ χρησιμεύσω εἰς τὴν αὐλήν· ὁ αὐλικὸς πρέπει νὰ περιποιεῖται τὰς ἀδυναμίας τῶν βασιλέων καὶ νὰ τοὺς κολακεύῃ. Ἐγὼ θὰ τοὺς λέγω τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἡ ἀλήθεια ἠξεύρεις δυσαρεστεῖ τοὺς βασιλεῖς. Εἶμαι λοιπὸν ἄχρηστος ὡς αὐλικός».

Κατὰ τὸ 1842 ἐξελέχθη Δήμαρχος παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Βραδύτερον ἐγένετο Νομάρχης Ἀττικῆς· μετὰ τοῦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν· προήχθη δὲ καὶ εἰς τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου. Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1858 ἐξ ἀποπληξίας.

Ἀγνοεεῖται ἂν εὑρέθησαν παρ' αὐτῷ τὰ τῆς ταφῆς του.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ.

Ὁ Ἰωάννης Δυοβουνιώτης ἢ Γερο-Δυοβουνιώτης ἐγεννήθη τῷ 1757 ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Οἴτης *Δύο Βουνὰ* ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον.

Ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος Ξιέκης ἡ δὲ μήτηρ του Τριανταφυλλιᾶ. Ἦτο δεκατριῶν ἐτῶν ὅταν εἶδε τὸν δυστυχῆ πατέρα του σφαζόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὴν δὲ μητέρα ἀποθνήσκουσαν ὑπὸ τῆς ὡς ἐκ τοῦ τραγικοῦ τούτου συμβάντος λύπης της. Μικρὸν μετὰ τοῦτο ὁ ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρὸς Ἰωάννης ἠναγκάσθη ὅπως πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν νὰ γίνῃ χειροβοσκός·

Τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ του ὅμως ἐμφωλεῦον μῖσος, κατὰ τῶν σφαγέων τοῦ πατρός του, ὤθει τὸν δεκαπενταετῆ τοῦτον υἱὸν τῆς φύσεως, πρὸς τὰ ὅπλα· τὰ ἥρπασε καὶ ἔτρεξεν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ περιφήμου Ἀνδρούτζου πατρὸς τοῦ Ὀδυσσέως, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐγέννετο μετὰ προθυμίας δεκτὸς ὡς ψυχυἱός.

Ἡ πρώτη κατὰ τῶν Τούρκων συμπλοκὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ νέος Δυοβουνιώτης, ἠξίωσεν αὐτὸν τοῦ εἰς τοὺς ἀνδρείους διδομένου ἐπωνύμου *Κάρα* ὅπερ προστιθέμενον εἰς τὸ ὄνομα Ἰωάννης ἀποτέλεσε τὸ ὄνομα διὰ τοῦ ὁποίου ἔκτοτε ἐκαλεῖτο. Ἀριστεύσας δὲ ἐν δευτέρᾳ συμπλοκῇ, ἐγένετο πρωτοπαλλήκαρον. Ἠκολούθησε μετὰ τοῦτο τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔνθα καὶ συνεκινδύνευσε.

Ἀποχωρισθεὶς δὲ βραδύτερον τοῦ Ἀνδρούτσου, ἐσχημάτισεν ἴδιον σῶμα· τοσαύτην δὲ, πολεμῶν τοὺς Τούρκους, ἐ-

δείκνυεν ἀνδρείαν ὥστε οὗτοι ὅπως ἀπαλλαχθῶσιν διώκτου τόσον λυσσώδους, ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσωσιν ἁρματωλὸν τῆς Βουδινίτζης.

Καταστενοχωρηθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ πανούργου καὶ αἱμοβόρου Ἀλῆ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων ὅστις πανταχοῦ εἶχε στήση παγίδας κατ' αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἑπτάνησον. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ζήσῃ ἐνταῦθα ἐπὶ πολύ· ἔπασχε νοσταλγίαν τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο τέκνον τῶν ὀρέων. ἐπανελθὼν λοιπὸν εἰς τὴν πατρίδα ἠνάγκασε, τὸν ἄγριον Σατράπην τῶν Ἰωαννίνων, διὰ τῆς ἀδαμάστου ἀνδρείας του νὰ τῷ παραχωρήσῃ καὶ πάλιν τὴν ὁπλαρχηγίαν (ἁρματωλίκι) τῆς Βουδονίτζης, εἰς τὴν ὁποίαν, μετά τινα χρόνον, προσετέθησαν καὶ ἄλλα δύο ἁρματωλίκια τὸ τοῦ Ζατουνίου καὶ ἐκεῖνο τῶν Σαλώνων. Ἐναντίον δὲ τῶν ῥαδιουργιῶν καὶ ἀπαιτήσεων ἰσχυρῶν τινων Ὀθωμανῶν, προσετέθη εἰς τὰ τρία ταῦτα ἁρματωλίκια καὶ τέταρτον, τὸ τῆς Ἐλατείας.

Τότε δὲ ὅπως ἐπαρκῇ εἰς τὰ καθήκοντα τὰ ὁποῖα τῷ ἀνετέθησαν παρέλαβε συνεπείκουρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γεώργιον.

Μυσταγωγηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1820 εἰς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Σακελίωνος ἤρχισε, ἔκτοτε νὰ παρασκευάζηται καὶ νὰ περιμένῃ. Ἀλλὰ δὲν ἠναγκάσθη νὰ περιμένῃ ἐπὶ πολύ· ἡ διακαῶς ποθουμένη ἔναρξις τῆς πάλης δὲν ἐβράδυνε. Τὴν ἐν Σαλώνοις καταστροφὴν τῶν Τούρκων, ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν Βουδουνίτζῃ καθ' ἧς ἐπέπεσε φοβερὸς μετὰ τριακοσίων πεντήκοντα ἀνδρείων· λησμονήσας ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ του ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἐ-

κινδύνευεν ἡ κεφαλὴ του, ὡς ὁμήρου ὑπὸ τῶν Τούρκων κρατουμένου υἱοῦ του, τοῦ ὁποίου ἡ μετ' οὐ πολὺ ἀπαλλαγὴ (ἀντηλλάγη οὗτος μετὰ τοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ αἰχμαλωτισθέντος Ὀσμὰν Μπέγη) κατέστησεν αὐτὸν ἀχαλίνωτον. Ἔσπευσε κατόπιν εἰς βοήθειαν τοῦ Κοντογιάννη, μετὰ τούτου δὲ, τοῦ Πανουργιὰ καὶ Διάκου, κατέκλεισαν τοὺς Τούρκους ἐν Ὑπάτῃ. Ἀντεστάθη δὲ κρατερῶς καὶ κατὰ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη εἰς Δέμα.

Ὅτε ὁ Μπαϊρὰμ Πασσᾶς ἄγων 22 χιλιάδας, ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλλῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸ συλλογισθῶσι. Συνεκρότησαν οὗτοι ἀμέσως συμβούλιον ἐν ᾧ ἀπεφασίσθη ν' ἀκολουθήσωσι τὴν γνώμην τοῦ Δυοβουνιώτου, πεπεισμένου ὅτι οἱ ἐχθροὶ θὰ διέλθωσι τὴν διὰ τῶν Βασιλικῶν δημοσίαν ὁδὸν, καὶ κατέλαβον τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ὑπέδειξε θέσεις.

Ἅμα ἐγνώσθη, λέγει ὁ ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος, ὅτι ὁ Βεϋρὰν πασσᾶς ἔφθασεν εἰς Λαμίαν, 1600 περίπου Ἕλληνες, ὑπὸ τὸν Δυοβουνιώτην τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Γούραν ἀναπληροῦντα τὸν Ὀδυσέα, ὅστις δὲν προέφθασεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, κατέλαβον τὴν Λεωφόρον τῶν Βασιλικῶν δι' ἧς *εὐλόγως προωιώνισεν* ὁ Δυοβουνιώτης ὅτι ἔμελλεν νὰ διέλθῃ ὁ Βεϋρὰν πασᾶς. Τῷόντι τῇ 26 Αὐγούστου ἐκίνησεν ὁ πασᾶς οὗτος ἐκ Πλατανιᾶς, καὶ πλησιάσας μετὰ δυνάμεως τετραπλασίας καὶ πυροβόλων, ἐπεχείρησε νὰ διελάσῃ ἐκ παντὸς τρόπου. Ἀλλ' ἐνταῦθα συνεκροτήθη μία τῶν μᾶλλων ἀξιομνημονεύτων μαχῶν τῆς ἐπαναστάσεως καθ' ἑαυτήν τε καὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα παρήγαγεν.

Πεισματώδης επετέθη ὁ Βεϋρὰν πασσᾶς, ἀλλὰ πεισματωδέστερον ἀντέστησαν οἱ ἡμέτεροι, ἀριστεύσαντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους τοῦ Γούρα. Μετὰ πολύωρον δὲ σύγκρουσιν, ἐτράπησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπέστρεψαν κακῶς ἔχοντες εἰς Πλατανιάν. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀπέβαλον 700 φονευθέντας, ἐν οἷς ἕνα πασᾶν, καὶ πολλοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς, 18 σημαίας, 800 πολεμιστηρίους ἵππους· τοιοῦτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ τρόμος αὐτῶν, ὥστε τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Βεϋρὰν πασσᾶς ἀπῆλθεν εἰς Λαμίαν, καταλιπὼν εἰς Πλατανιὰν πᾶσαν σχεδὸν αὐτοῦ τὴν συσκευήν, καὶ κόψας τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχιοῦ, οὐδὲ ἠκούσθη ἔκτοτε, οὐδὲ γνωστὸν εἶναι τί ἀπέγεινεν».

Οὕτω δὲ ἐκερδίθη ἡ ἔνδοξος αὕτη μάχη, καὶ στρατὸς ὅστις ἠπείλει πρὸ μικροῦ τὴν Ἑλλάδα, ἐν μέρει μὲν ἐσφάγη, ἐν μέρει δὲ διεσκορπίσθη καὶ κατέστη ὅλως ἀνεπίφοβος.

«Ἡ φθορὰ τῶν ἐχθρῶν, λέγει ὁ Αἰνιᾶν, (ἀκριβέστερος* ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς μάχης ταύτης τοῦ Παπαρηγοπούλου, ὡς δυνηθεὶς νὰ σπουδάσῃ ἐπιτοπίως τὰ πράγματα) ὑπῆρξε σημαντικωτάτη, τέσσαρες περίπου χιλιάδες ἐφονεύθησαν εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης· τοὺς δὲ λοιποὺς κατεδίωξαν ἕως τὸ ἑσπέρας. Ὅλοι δὲ οἱ διασωθέντες κατέφυγον εἰς τὴν Λαμίαν. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς ἐνδόξου ταύτης μάχης δὲν ἦτο τοῦτο. Ὅτε ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τοῦ Μπαϊρὰμ Πασσᾶ, ἀπελπισθεὶς πλέον τοῦ νὰ λάβῃ ταχεῖαν βοήθειαν, καὶ μὴ ἔχων καὶ τροφὰς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς εἰς Λαμίαν, καὶ νὰ μείνῃ ὅλη ἡ ἐντὸς τῶν Θερμοπυλῶν Στερεὰ ἐλευθέρα».

Ὅπως δὲ κατανοήσωμεν ὁπόσον κρίσιμος ἦτο τότε ἡ θέ-

σις τῆς Ἑλλάδος, πρὶν τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα θριαμβεύσωσι κατὰ τῶν ὀρδῶν τοῦ Μπαϊρὰμ Πασᾶ· καὶ ὁποίαν ὑπηρεσίαν προσέφερεν ὁ Δυοβουνιώτης εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, μαντεύσας τὴν πορείαν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπιμείνας νὰ καταληφθῶσιν αἱ περὶ τὰ Βασιλικὰ θέσεις, μεταφέρομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ καὶ τὰ ἑξῆς. «Θεωροῦμεν τὴν μάχην ταύτην, λέγει οὗτος πολὺ ὀρθῶς, ὡς μία τῶν σημαντικωτέρων· διότι ἦτο μάχη ἐκ τοῦ συστάδην δύο ἀντιπάλλων στρατοπέδων· διότι ἡ νίκη ὑπῆρξε βεβαία καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν ἐχθρῶν μεγίστη· διότι ἡ νίκη αὕτη ἠνάγκασε καὶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην νὰ ἀποσυρθῇ ἄπρακτος, καὶ νὰ λάβωσιν εὐτυχῆ ἔκβασιν τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον Ἑλληνικὰ ἐπιχειρήματα· οἷον ἡ ἅλωσις τῆς Τριπόλεως κτλ. κτλ. διότι τελευταῖον τὸ στράτευμα τοῦ Μπαϊρὰμ Πασᾶ συνίστατο ἀπὸ Κονιαρέους, Καχλαμάνους, Ντελίδας, καὶ ἄλλους μὲ διαφόρους ὁπλισμοὺς ἀσυνειθίστους· καὶ ἐφαίνετο τρόπον τινὰ ἡ πρώτη δύναμις τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος διεύθυνε κατὰ τῆς Ἑλλάδος· διότι ἡ δύναμις τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη ἐσύγκειτο ἀπὸ Ἀλβανοὺς ἔχοντας τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν τὸν αὐτὸν ὁπλισμὸν καὶ τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἤθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τὴν μάχην ταύτην συνέλαβον οἱ Ἕλληνες τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τρομάζωσι τὰς διαφόρους ἐνδυμασίας, καὶ ὀνομασίας τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων· ἔλαβον δὲ καιρὸν νὰ προετοιμασθῶσιν καὶ εἰς νέους ἀγῶνας».

Ἀλλ' ἡ λαμπρὰ αὕτη μάχη ἦτον ἡ τελευταῖα διὰ τὸν Δυοβουνιώτην. Κεκμηκώς, γέρων πλέον καὶ ἀσθενής, ἠναγκάσθη ν' ἀναθέσῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικοῦ σώματος εἰς τὸν υἱόν του Γεώργιον. Δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναθέσῃ

καὶ ἄλλας δάφνας· ἄλλως ἀρκετὰς εἶχε δρέψη, καὶ ἠδύνατο εὐδαίμων καὶ φθονούμενος ν' ἀναπαυθῇ ἐπ' αὐτῶν. Ἐγχειρίζων δὲ τὴν τυραννοκτόνον σπάθην του εἰς τὸν ἄξιον νὰ τιμήσῃ ταύτην μονογενῆ υἱόν του, «μάχου ὑπὲρ πατρίδος, τῷ εἶπεν, ἡ ζωή σου ὀφείλεται εἰς αὐτήν».

Τί ἄλλο ἠδύνατο, τί ἄλλο ἐδικαιοῦτο ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ γερολέοντος τούτου ἡ πατρίς;

Ἀπέθανεν ἐν Ἀμφίσσῃ κατὰ τὰ τέλη Ἰαννουαρίου τοῦ ἔτους 1831.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΤΟΥΜΠΑΖΗΣ

Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Νικολάου, προεστῶτος τῆς νήσου Ὕδρας, καὶ τῆς Ἄννης ἐξ ἀρχαίας οἰκογενείας καταγομένης, ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ περὶ τὰ 1781. Ἦτο δὲ εἰσέτι παῖς ὅτε ἠναγκάσθη νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι ἐκ ταύτης καὶ μόνης ἤντλουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν οἱ κάτοικοι τῆς ξηρᾶς καὶ ἀγόνου ταύτης νήσου, Τοῦτο μὲν ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἔλλειψις σχολείων ἠνάγκασαν τὸν Ἰάκωβον νὰ μὴ ἐπιμεληθῇ ἐγκαίρως τὴν ἑαυτοῦ ἐκπαίδευσιν, μολονότι διὰ τῆς ἐπιμελείας του κατώρθωσε βραδύτερον νὰ καλλιεργηθῇ κάπως περὶ τὰ γράμματα, καὶ ὄχι ὀλίγων γνώσεων νὰ γένηται κάτοχος.

Βαρέως δὲ φέρων τὴν δουλείαν τοῦ γένους κατετάχθη ὁ πρῶτος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν. Ἅμα δὲ τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως, ἐχαιρέτησε ταύτην μετ' ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ δι' ἔργων καὶ θυσιῶν περιφανῶν ἐξεδήλωσεν, καὶ ἀπαραμείωτον διετήρησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μαρ-

τυρικοῦ ἀγῶνος, διότι οὐ μόνον καὶ τὰ τέσσαρα πλοῖα τῶν ὁποίων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐμμανουὴλ ἦτο ἰδιοκτήτης, προσέφερεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίων ἐπεσκεύαζον καὶ ἐτήρουν κατάλληλα πάντοτε δι' ἐκστρατείαν, καὶ εἰς ἑκουσίους ἐράνους προθυμότατοι ἦσαν. Εἰς πολλὰς χιλιάδας (60 περίπου) διστήλων ἀριθμοῦνται αἱ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους θυσίαι τῆς οἰκογενείας Τομπάζη.

Τούτου δ' ἕνεκα, ἰδίως δὲ καὶ διὰ τὰς προσωπικὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς, ὅτε ἡ Ὕδρα ἀπεφάσισε νὰ κινήσῃ τοὺς στόλους αὐτῆς, ὅπως καὶ μετὰ τῶν δύο ἄλλων νήσων Ψαρῶν καὶ Σπετσῶν ἀντιταχθῶσι κατὰ τῶν τῆς Τουρκίας στόλων' πρὸς τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην πρῶτον ἔστρεψε τὸ βλέμμα καὶ εἰς τοῦτον ἐπέβαλε τὸ τοῦ ναυάρχου ἀξίωμα, κατὰ τὸ παρὰ πόδας ψήφισμα τοῦ λαοῦ τῆς νήσου.

«Καπετὰν Γιακουμάκη Νικολάου Τομπάζη.

«Ἡ κοινὴ βουλὴ τῆς πατρίδος, λέγει, θέλουσα νὰ διαφυλαχθῇ ἡ καλὴ σύστασις καὶ εὐταξία εἰς τὸν στόλον της εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, ἀποκατέστησεν ἐσὲ ἀρχηγὸν εἰς τὰ Καράβιά της. Ἐσεῖς οἱ Καπεταναῖοι εἶσθε εἰς χρέος νὰ ὑπακούσητε εἰς τὰς διαταγὰς καὶ παραγγελίας τοῦ εἰρημένου Καπ. Γιακουμῆ μὲ πᾶσαν προθυμίαν, διὰ νὰ ἀπολαύσητε ἐν καιρῷ ὁμοῦ μετὰ τῆς συντροφίας σας παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως μας καὶ τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος τὸν στέφανον τῆς δόξης καὶ τιμῆς.

«Ἡ πατρὶς παραγγέλλει ἐσὲ τὸν ἀρχηγὸν νὰ διαφυλάξητε τὴν ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν καὶ Καπεταναίων, νὰ συμβουλεύησε μὲ ὅλους εἰς κάθε σου κίνημα, νὰ ἀγαπᾶτε τοὺς συντρόφους σας, νὰ ἦσθε πρόθυμοι

νὰ κτυπήσητε τὸν ἐχθρὸν, ἂν δοκιμάσῃ νὰ εὔγῃ ἀπὸ τὰ κάστρα. Ὅστις δὲ ἀπὸ ἐσᾶς πράξει τὸ ἐναντίον τῆς παραγγελίας ταύτης, ἡμεῖς δὲν θέλομεν κρίνει τὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ θέλει κρίνει αὐτὸν τὸ ὑψηλὸν κριτήριον τοῦ βασιλέως μας, καὶ θέλει δώσει ἐκεῖ λογαριασμὸν εἰς ὅσα κακῶς ἐφέρθη. Ὁμοίως καὶ σεῖς, γενναῖοι σύντροφοι νὰ πολεμήσητε μὲ ἀνδρίαν τὸν ἐχθρὸν τῆς πόλεώς μας, διὰ νὰ λάβητε παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως μας τὸν στέφανον τῆς τιμῆς καὶ δόξης. Ἂν δὲ καί τις ἀπὸ ἐσᾶς ἐναντιωθῇ εἰς ὅσα παραγγέλλει ἡ πατρὶς, ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς τὸ ὑψηλὸν κριτήριον τοῦ βασιλέως μας.

Ὕδρᾳ, τῇ 26 Μαΐου 1821.

«Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὕδρας».

Ἅμ' ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων ἔκρινεν ἀναγκαῖον τὸν ἔκπλουν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τῆς ἐν Συβότοις τουρκικῆς μοίρας· συμφώνους δ' εἶχε πρὸς τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἄλλων νήσων τοὺς ἀρχηγούς. «Περίστασις ὅμως ἄλλη ἀνέστειλεν, λέγει ἱστορικός τις τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπέβη ἐν τῇ Ὕδρᾳ ὁ Νεόφυτος Βάμβας, δραπετεύσας ἐκ τῆς Χίου. Ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐν γένει, καὶ ἰδίως ἐπιθυμῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς γενεθλίας πατρίδος αὐτοῦ, προέτεινεν οὗτος ὡς ἀναγκαιοτέραν τὴν ἔκπλευσιν τοῦ στόλου, ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χίου. Ἄνευ ἑτέρας πολιτικῆς σκέψεως, ἐθεώρει ὁ Βάμβας τὴν ἐπανάστασιν αὐτῆς ὡς μόνον μέσον δυνάμενον σῶσαι, καθ' ἃ συνέβη καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ σημαντικώτερον καὶ πλουσιώτερον μέρος τῶν

κατοίκων ταύτης ἀπό τε τῆς ἀγχόνης καὶ τῆς μαχαίρας τοῦ δημίου. Συνήγορος τῆς προτάσεως τοῦ Βάμβα ἐγένετο ὁ Ἰωάννης Κλάδος, ἐπιτυχὼν ἐν ταῖς παρατηρήσεσιν αὐτοῦ, δι' ἣν ὡς προείπομεν, ἔχαιρεν ὑπόληψιν ἀγαθὴν παρὰ τοῖς Ὑδραίοις».

Ἦτον ἡ 21 Ἀπριλίου ὅτε ὁ στόλος τῶν Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Τομπάζη ἀπέπλευσε, καὶ μετὰ διήμερον πλοῦν ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Ψαρῶν. τῇ 27 δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κατέπλευσεν εἴς τινα λιμένα τῆς Χίου, εἰς τοῦ Πασᾶ τὴν βρύσιν καλουμένου. Ἀμέσως δὲ τότε διηύθυνεν ὁ Τομπάζης πρὸς τοὺς Χίους τὴν παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Ὕδρας συνταχθεῖσαν προκήρυξιν, δι' ἧς προσεκαλοῦντο οὗτοι (οἱ Χίοι) νὰ δράξωσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν κοινῶν τῆς πατρίδος ἐχθρῶν, καὶ προσφέρωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους, πᾶσαν τὴν δυνατὴν αὐτῶν συνδρομήν.

Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν ἔδωκεν, ἐν τῇ Ὑδραϊκῇ ναυαρχίδι καί ἐνώπιον τῶν πλοιάρχων τῆς Ὕδρας ὡς προσωρινὸς ναύαρχος τῆς Ὕδρας, τὸν ἑξῆς ὅρκον.

«Ὀρκίζομαι εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν τὸν ὑπερασπιζόμενον τὸν δίκαιον, τὸν ἐκδικούμενον τὸν κακὸν καὶ παραβάτην τῶν ἠθικῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀρετῶν· ὀρκίζομαι εἰς τὸ θεῖον καὶ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον· ὀρκίζομαι εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν τοῦ Γένους ἀνέγερσιν, παρόντων τῶν ἀξιοτίμων Καπεταναίων τῆς Ὕδρας, νὰ φυλάξω ὅσα ἀκολουθοῦν.

«α.) Νὰ ἀναδεχθῶ τὴν προσωρινὴν ἀξίαν τοῦ Ναυάρχου

τοῦ ναυτικοῦ Ὕδρας, ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία μας, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πατρὶς μᾶς ἔστειλεν κατὰ τὴν κοινὴν ψῆφον τῶν συμπατριωτῶν μου Καπεταναίων, τὴν ὁποίαν ἀναδέχομαι προθύμως καὶ μὲ τὴν ἀναγκαίαν φιλογένειαν.

«β΄.) Νὰ ἀκούω τὰς διαταγὰς τῆς βουλῆς τῆς Ὕδρας, ὅπου ἤθελε τύχει νὰ μᾶς πέμψῃ.

«γ΄.) Νὰ κινήσω τὸ ναυτικὸν τῆς Ὕδρας κατὰ τοῦ βαρβάρου τυράννου τῆς Πατρίδος καὶ τῶν ὀπαδῶν του, χωρὶς νὰ βλάψω ἄλλον, ὅπου κριθῇ εὔλογον ἀπὸ τὸ κοινὸν συμβούλιον.

«δ΄. Εἰς ἀναποκτήτους τόπους, ἢ ἐχθρικὸν πλοῖον νὰ σέβωμαι τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀθώων ὁμογενῶν μας, τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὑπηκόων, καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὅταν παραδίδωσι τὰ ὅπλα χωρὶς πόλεμον.

«έ. Ἐπειδὴ τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἑνωμένον μὲ τὰ πλοῖα τῶν ἄλλων δύο Νησίων, νὰ συνεργῶ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν, κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἥτις θέλει γίνεται εἰς τὰ πολεμικά μας συμβούλια κατὰ καιρούς.

«ϛ΄.) Νὰ φέρω ἢ νὰ στείλω εἰς Ὕδραν τὸ μέρος τῶν λαφύρων, ὅπου ὁ παρὼν στόλος ἤθελε κάμῃ, διὰ νὰ μοιράσῃ ἡ πατρὶς κατὰ τοὺς διορισθέντας νόμους.

«ζ΄.) Ἂν δὲ παραβῶ τὸν ἄνω ἐκτεθέντα ὅρκον μου, κηρύττομαι ἀνάξιος τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι ὑπουργήματος, καὶ ὑπόχρεως, νὰ δώσω λόγον εἰς τὸν Θεὸν, εἰς τὴν πατρίδα μου, καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Γένους.

«Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στόλῳ τῇ 28 Ἀπριλίου 1821.

Ὁ Ναύαρχος

«ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΗΣ Ν. ΤΟΥΜΠΑΖΗΣ.»

Μετὰ τοῦτο ἐγένετο λαμπρὰ τελετὴ ἐν τῇ Ὑδραϊκῇ Ναυαρχίδι, ἐν ᾗ ἅπαντες ὡρκίσθησαν, νὰ μὴ θελήσωσιν ἄλλο, ἢ τάφον ἐντὸς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἢ τὴν πατρίδα ἐλευθέραν.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἐκείνην ἡμέραν συνέλαβον οἱ πλοίαρχοι Πενότσης καὶ Σαχτούρης, παρὰ τὰς Ἀγνούσας, τουρκικόν τινα πάρωνα, φέροντα τὸν Μισίρ μπλασῆ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων καὶ τῶν ἀκολούθων του, καὶ διήρπασαν τὰ ὁποῖα παρ' αὐτῷ εὑρέθησαν πολύτιμα πράγματα ὧν ἡ ἀξία ἠριθμεῖτο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, καὶ κατέσφαξαν αὐτὸν (πρᾶξις ἀπάνθρωπος) μὲ ὅλους τοὺς περὶ αὐτόν.

Ἐν τούτοις ἄλλα τινὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐβύθισαν αὔτανδρον τῇ 1 Μαΐου, ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου Τουρκικὴν ἡμολίαν, τῇ δὲ 5 τοῦ ἰδίου συνέλαβον δύο ἕτερα πλοῖα.

Ἀλλ' οἱ μὲν Χῖοι ἄοπλοι ὄντες καὶ ὅλως ἀπαράσκευοι, ἐκώφευον εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς παροτρύνσεις τοῦ Τουμπάζη· οὗτος δὲ μὴ θέλων νὰ περιμένῃ ἀσκόπως πλέον ἐκεῖ ἀπέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια τῇ 7 Μαΐου.

Ὀλίγας ὅμως ἡμέραι μετὰ τὴν ἐπάνοδον, ἐξέπλευσε καὶ αὖθις πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, κατὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἐδειλίασε ν' ἀντιταχθῇ ἐκ τοῦ συστάδην. Ἰδὼν δὲ ὅτι ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἐρέσου ἐσωρμίσθη Τουρκικόν τι δίκροτον, ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ πυρπολικὸν ὅπως τὸ κατακαύσῃ· ἀλλ' ἀφοῦ τοῦτο ἐκάη ἐπὶ ματαίῳ, ἔπεμψε τὴν ἐπιοῦσαν κατ' αὐτοῦ ἕτερα δύο, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἐβυθίσθη ὑπὸ τοῦ δικρότου· τὸ ἕτερον ὅμως διοικούμενον παρὰ τοῦ Ψα-

ριανοῦ ἥρωος Παπανικολῆ βοηθουμένου καὶ ὑπὸ τοῦ ἐκ Γόρτυνος ἀτρομήτου Ἰωάννου Θεοφιλοπούλου, προσαυθὲν ἐπὶ τῆς πρώρας ἤρξατο μεταδίδων αὐτῷ τὸ πῦρ. «Ἐγένετο δὲ ἤδη, λέγει ἱστορικός τις καταπληκτικώτατον τὸ θέαμα. Κολοσιαία στήλη φλογὸς μεμιγμένη μετὰ καπνοῦ πυκνοτάτου καὶ μελανωτάτου, ἤνωσε τὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτομάτως τὰ τηλεβόλα τοῦ δικρότου κενούμενα, τὰ μὲν κατόπιν τῶν δὲ, ὡς ἄλλος ἤγγελον μακρὰν βαρύηχος κώδων τὸν θάνατον τοῦ γίγαντος τούτου. Σύγχρονοι δὲ γοερώταται καὶ ταραχωδέσταται κραυγαὶ χιλίων ὡς ἔγγιστα ἀνδρῶν, παλαιόντων ἀναμὶξ καὶ ἐναγωνίως, πρὸς τὰ δύο ἀνθρωπολέτειρα στοιχεῖα τῶν φλογῶν καὶ τῶν ὑδάτων, ἠκούοντο ὡς τελοῦσαι οἰονοὶ τὰ ἐπικήδεια τοῦ γίγαντος. Τέλος δὲ πάντων ἡ βαρύδουπος ἐπελθοῦσα ἔκκρηξις τῆς πυριταποθήκης διεμέλισε τὸν γίγαντα, καὶ πλεῖστα μὲν αὐτοῦ μέλη καὶ τηλεβόλα ἐξεσφενδόνισεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸν δ' ὅλον ἐνεταφίασεν ὑπὸ τὰ ὕδατα».

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὥρμησε κατὰ τῶν Τουρκικῶν κολοσσῶν ἅμα ἀναφανέντων· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐνόμισαν ἄνανδρον νὰ ἐπωφεληθῶσι τοῦ οὐρίου ἀνέμου καὶ ὀπισθοδρομήσαντες νὰ ζητήσωσιν ἀσφαλὲς καταφύγιον ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ δὲ Τομπάζης τότε εἰσέπλευσεν εἰς τὰς Λεύκας, θέσιν πλησίον τῶν Κωδωνίων. Τὴν δ' ἐπομένην ἡμέραν συνεπείᾳ παραστάσεων τοῦ προεστῶτος τῶν Κωδωνιῶν Χατζῆ Ἀθανασίου, ἔσπευσε ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ λιμένος· μετά τινας ὅμως ὥρας ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὴν σφαγήν. Ἔσωσε δὲ διὰ τῶν λέμβων τοῦ στόλου ὅσους ἠδυνήθη· τὸ τρίτον ὅ-

μως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης ἐσφάγη ἢ αἰχμαλωτίσθη.

Μετὰ τὸ φοβερὸν τοῦτο συμβὰν ἐπανῆλθε τῇ 12 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου εἰς τὰ ἴδια, νικητὴς μὲν, ἀλλὰ τεθλημένος διὰ τὸ δυστύχημα τῶν Κυδωνιῶν.

Ἀλλ' ὁ εὔλογος φόβος μήπως καὶ ἡ Σάμος ὑποστῇ τὴν τύχην τῶν Κυδωνιῶν, ἠνάγκασε μετ' οὐ πολὺ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον νὰ ἐκπλεύσῃ ἐκ νέου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Τουμπάζη, ὅστις ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην νὰ παρεμποδίσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον ἀπὸ τοῦ νὰ ποιήσῃ ἀποβάσεις εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους. Ἀφοῦ δὲ ἠσφάλισε τὴν Σάμον, σπουδαίως πρὸς στιγμὴν ἀπειληθεῖσαν, καὶ ἠνάγκασε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐπανῆλθεν τῇ 9 Αὐγούστου εἰς τὰ ἴδια.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος παρεχώρησε προθύμως τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Μιαούλην, μεθ' οὗ συνηργάζετο ἀδελφικῶς καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα.

Ἀπεβίωσε τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1829.

Φιλόπατρις, φιλομαθὴς, ἐχθρὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς ἰδιοτελείας, εὐεργετικὸς καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς, δυστύχημα ὅτι ἀφῃρέθη ἐκ τῆς πατρίδος τόσῳ ἐνωρίς.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΑΝΓΩΣΤΑΡΑΣ ἢ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Ἀγνοεῖται καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ χρόνος τῆς γεννήσεως τοῦ περιφήμου τούτου ἁρματωλοῦ.

Ἀναγκασθεὶς νὰ τραπῇ ἐπὶ τὰ ὄρη ὅπως ἀποφύγῃ τὰς ἐκ

μέρους τῶν Τούρκων καταδιώξεις, τὰς ὁποίας προεκάλει ἡ πρὸς αὐτοὺς συχνάκις ἐκδηλουμένη περιφρόνησίς του, καὶ σχηματίσας συμμορίαν ἐξ ἀνδρῶν ὡς αὐτὸς λεοντοκάρδων τοσοῦτον τρόμον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὰς περὶ ἀμνηστείας προτάσεις του, διαπραγματευθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ ὡς ἴσος πρὸς ἴσον, τὸν ἠνάγκασε νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τε καὶ τοῖς ὀπαδοῖς αὐτοῦ τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει ἐπίσημον ἀμνηστείαν.

Αἱ ἄτιμοι ὅμως παγίδες τὰς ὁποίας ἔστενον κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἠνάγκασαν τὸν Ἀναγνωσταρᾶν νὰ ἐκπατρισθῇ. Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατεχομένην τότε Ἑπτάννησον, κατετάχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν· ὀλίγον ὅμως ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς τῶν Γάλλων δημοκρατίας, προτιμήσας νὰ καταταχθῇ ἐν τῷ Ῥωσσικῷ στρατῷ.

Μετὰ τριετοῦς ἐν τῷ στρατῷ τούτῳ ὑπηρεσίας, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Ἠλία Χρυσοσπάθη, καί τινος Παναγιώτου Δημητρακοπούλου εἰς Πετρούπολιν, ὅπως διεκδικήσῃ τὰ καταπατούμενα, ὡς ἐφρόνει, δικαιώματά του, ὑπὸ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ ἀρχηγοῦ τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων· διελθὼν δὲ διὰ τῆς Ὀδυσσοῦ ἐκατηχήθη, μετὰ τῶν δύο ἄλλων, τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου εἰς τὸν ὁποῖον «ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὡς γράφει ἱστορικός τις, ἔδιδε τὴν πλέον ἐξαίρετον πίστιν καὶ τιμήν. Ὅλοι δὲ συμφωνήσαντες νὰ ἀνταμωθῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ Σκουφᾶ καὶ Ἀναγνωστοπούλου, ἀνεχώρησαν πλήρεις εὐχαριστήσεως εἰς τὴν Πετρούπολιν».

Φθάσαντες εἰς Πετρούπολιν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μετὰ τῶν ἄλλων δύο συναγωνιστῶν αὐτοῦ, καὶ κατωρθώσαντες διὰ τῆς προστασίας τοῦ Καποδιστρίου νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον καὶ δικαιωθῶσι παρ' αὐτοῦ, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ὡς διωκόμενοι, διότι ἐβιάζοντο νὰ καταβῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως συνενοηθῶσιν ἐκεῖ μετὰ τῶν περιμενόντων αὐτοὺς ἀρχηγῶν, καὶ ἀρχίσωσι νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐπαναστάσεως.

Φθάσαντες δὲ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ἐφοδιασθέντες ἄνευ ἀναβολῆς διὰ χρημάτων, καὶ ὁδηγιῶν ἀναχώρησαν πάραυτα, ὁ μὲν Ἀναγνωσταρᾶς διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Χρυσοσπάθης διὰ τὴν Μάνην.

Μεταβὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀναγνωσταρᾶς εἰς Ὕδραν, κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐκ Καλαβρύτων Νικηφόρου Παμπούκη διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς νήσου. Παραλαβὼν δὲ τοῦτον εἰς τὴν Ἑταιρίαν καὶ σχετισθεὶς δι' αὐτοῦ μετὰ τῶν προκρίτων τῆς νήσου ἤρξατο νὰ κατηχῇ ὅσους ἐνόμιζε χρησίμους διὰ τὴν Ἑταιρίαν. «Τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, λέγει ὁ Φιλήμων ἐν τῷ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας δοκιμίῳ αὐτοῦ, ἐστάθη παράδοξος ὁ τρόπος τὸν ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετεχειρίζετο πρὸς ἐκείνους, ὅσους ἤθελε νὰ κατηχήσῃ. Κιθαρίζων τὸ κοινῶς λεγόμενον *Μπουζοῦκι*, ἐτραγῴδει ἢ κανὲν τοῦ Ῥήγα, ἢ Κλέπτικον ᾆσμα, καὶ οὕτω διεγείρων τὸν ἐνθουσιασμὸν, εὐκόλυνε τὴν πιστὴν ἀποδοχὴν τῆς κατηχήσεως. Ἦτον ἄρα κατ' ἕνα τρόπον ὁ Ὀρφεὺς τῶν Φιλικῶν».

Ἀφοῦ ἐνέπλησε τὴν Ὕδραν καὶ τὰς Σπέτσας συνομοτῶν, ἐσκέφθη ὅτε ἦτο καιρὸς νὰ διαδοθῇ ἡ Ἑταιρία καὶ εἰς τὴν

Πελοπόννησον· μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος ἐκεῖ ὡς ἀποκεκηρυγμένος ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀνέθεσε τὴν δύσκολον ταύτην ἀποστολὴν εἰς τὸν Παμπούκην, οὗτος δὲ διέμεινεν ἐν Ὕδρᾳ, μέχρις οὗ πληροφορηθεὶς τὰς προόδους τῆς Ἑταιρίας, μετέβη καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Πελοπόννησον, πλήρης πεποιθήσεως περὶ τῆς ἐπιτυχίας, διότι ἐν τῇ ταχείᾳ καὶ ἐπιτυχῇ διαδόσει τοῦ μυστηρίου, διέβλεπε τὸν δάκτυλον τῆς θείας προνοίας.

Ἐξηκολούθει δὲ οὕτω ὁ ἐνθουσιωδέστερος καὶ ἐπιτηδειότερος οὗτος ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας νὰ ἐργάζηται ὑπὲρ αὐτῆς ἀόκνως καὶ τολμηρῶς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος.

Ὅτε δὲ ἀνεπετάσθη ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως, περιττὸν νὰ εἴπωμεν μετὰ πόσης χαρᾶς ἐρρίφθη εἰς τὴν ἀνοιχθεῖσαν πάλην, ἀνὴρ ὅστις συνείθισε νὰ τέρπηται ἐν τῇ κλαγγῇ τῶν ὅπλων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Βαλτέτσι ἔνδοξον μάχην, εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ ἠγωνίσθη ἐκθύμως κατὰ τοῦ Δράμαλη.

Γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ἐν Κρεμύδι προξενηθεῖσαν τοῖς Ἕλλησι ὑπὸ τοῦ Ἰβραὴμ Πασσᾶ καταστροφήν, ἀπεφάσισαν οὗτοι νὰ καταλάβωσι τὴν Σφακτηρίαν, ὅπως κωλύσωσιν ἐκεῖθεν τὸν Ἀφρικανὸν νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν λιμένα. Ἀναθέτας τότε ὁ Ἀναγνωσταρᾶς εἰς ἄλλον τὸ ὁποῖον διεύθυνε ὑπουργεῖον τῶν πολεμικῶν, μετέβη εἰς τὴν Σφακτηρίαν, ἥτις ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γίνῃ θέατρον σφαγῆς τρομερᾶς, καὶ ἐν ᾗ ἐπέπρωτο νὰ πέσῃ ἐνδόξως ὁ μέγας φιλέλλην Ἰταλὸς Σανταρόζας, ὁ ἀτρόμητος Τσαμαδός, ὁ ἥρως Σαχίνης αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ τόσα ἄλλα ἔνδοξα τῆς Ἑλλάδος τέκνα.

Ὀλίγον μετὰ τὴν πρώτην ἀπόβασιν τοῦ Ἰβραὴμ πασσᾶ ἱστορεῖ ὁ Παπαρηγόπουλος, εἰς τὴν Πελοπόννησον, περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1825, ἐῤῥίφθησαν εἰς τὴν Σφακτηρίαν μετὰ χιλίων περίπου ἀνδρῶν, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ γέρων Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σταῦρος Σαχίνης, ὁ Ἀναστάσιος Τσαμαδὸς, ὁ Δημήτριος Σαχτούρης, καὶ ἐν τῷ ἅμα προσεβλήθησαν αὐτόθι ὑπὸ δυνάμεως πεζικῆς καὶ ναυτικῆς· 350 ἄνδρες ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ Τσαμαδὸς καὶ εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων φιλελλήνων, ὁ περιώνυμος Πεδεμόντιος Κόμης Σανταρόζας· διακόσιοι ᾐχμαλωτίσθησαν, πεντακόσιοι διέφυγον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, διὰ τοῦ πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου Πόρου· ὁ Δ. Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐσώθησαν, ὁ μὲν κολυμβῶν, ὁ δὲ ἐπὶ λέμβου, ἐνῷ κατέπιπτεν ἐπ' αὐτῶν βροχὴ πολεμίων σφαιρῶν, εἰς τὸν πάρωνα τοῦ Τσαμαδοῦ, τὸν πολυθρύλητον ἐκεῖνον Ἄρην, ὅστις, καίτοι χηρεύσας τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, κατώρθωσε νὰ διελάσῃ ἀνὰ μέσον 34 σκαφῶν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου, τῶν ὁποίων ἡ διπλῆ καὶ τριπλῆ σειρὰ εἰς μάτην ἠγωνίσθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ».

Τ ιοῦτον ἔλαβεν ἔνδοξον τέλος ὁ Ἀναγνωσταρᾶς.

Φοβερὸς ἁρματωλὸς ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τρόμος τῶν τυραννούντων τὴν πατρίδα του Τούρκων κατὰ τοὺς μαύρους τῆς δουλείας χρόνους· ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἀκούραστος, ἐνθουσιώδης, πλήρης πυρὸς ἱεροῦ, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἀγῶνος· πρωταγωνιστὴς τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐκρήξεώς της, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν, ἀηδιάσας νὰ ζῇ, μάρτυς τῶν θριάμβων τοῦ ἐξ Ἀφρικῆς κατακτητοῦ, ἔπεσεν ἐν Σφακτηρίᾳ πλήρης τραυ-

μάτων· τῇ ἀληθείᾳ ὀλίγους ἔσχε τοὺς ὁμοίους αὐτῷ ὁ γέρων οὗτος Ἄρης.

ΕΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ.

Ἐν Πάτμῳ εἶδε τὸ φῶς ὁ Ἐμανουὴλ Ξάνθος τῷ 1772. Νικόλαος Ξάνθος ὠνομάζετο ὁ πατὴρ αὐτοῦ, Δούκαινα δὲ ἡ μήτηρ.

Ἐν τῇ σχολῇ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἐσπούδαζε μετ' ἐπιμελείας, ὅτε δυσχέρειαι οἰκογενειακαὶ ἠνάγκασαν τὸν ἀτυχῆ νεανίαν νὰ διακόψῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, καὶ νὰ ζητήσῃ πόρον ζωῆς παρά τινι ἐμπορικῷ οἴκῳ τῆς Τεργέστης, Δὲν ἔμεινεν ὅμως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἢ μέχρι τοῦ 1810 ὅτε μετέβη εἰς Ὀδυσσὸν πρὸς εὕρεσιν καλλιτέρας τύχης.

Γνωρισθεὶς ἐν Ὀδυσσῷ μετὰ τοῦ Νικολάου Σκουφᾶ καὶ Ἀθανασίου Τσακάλωφ, καὶ ὁμιλήσας αὐτοῖς, ἄνευ ἐπιφυλάξεως, ἥτις φαίνεται δυστυχῶς ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο πολὺ ἀναγκαία, ὑπό τινων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συστάσεως μυστικῆς Ἑταιρίας κατὰ τὸν τύπον τῆς τῶν ἐλευθέρων κτιστῶν, ἐν ᾗ νὰ εἰσαχθῶσιν τὰ εὐγενῆ καὶ ἀκμαῖα τοῦ γένους στοιχεῖα, εὗρεν ἐν αὐτοῖς ὅσην οὐδὲ νὰ φαντασθῇ κἂν ἠδύνατο, προθυμίαν· καὶ τοῦτο διότι οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει ὁ Ξάνθος, ἢ ὅ,τι κατεκυρίευε τοῦ νοὸς τοῦ Σκουφᾶ καὶ περὶ τοῦ ὁποίου καὶ συνενοεῖτο καὶ συνειργάζετο πρό τινος μετὰ τοῦ μεγαλόφρωνος Τσακάλωφ.

Ἄγνωστον ἂν προέβησαν τότε εἰς ἐργασίας, ἂν διετύπωσαν τὸν κανονισμὸν τῆς, ὁποίας τὴν σύστασιν συναποφά-

σισαν εταιρίας, και αν διέμεινον επί πολύν εν Όδησσῷ· Γνωστόν μόνον ότι, ότεπερί τα τέλη Μαρτίου του 1817 αφί χθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Σκουφᾶς μετά τοῦ Τσακάλωφ, ὁ Ξάνθος διέτριβεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐργαζόμενος ὡς γραμματεὺς ἐν τῷ ἐμπορικῷ οἴκῳ τοῦ Λεμονῆ Παλαιολόγου.

Ὁ μετ' ὀλίγον ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Σκουφὰ κατέθλιψε μὲν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρεθέντας ἀρχηγούς, ἀποφασίσαντας ἤδη νὰ στήσωσιν ἐκεῖ τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν των, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀπέτρεψεν αὐτοὺς νὰ χωρήσωσι πρὸς τὰ πρόσω.

Συσκεφθέντες λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ Τσακάλωφ, Ξάνθος, Ἀναγνωστόπουλος καὶ ὁ Σέκερης, προστεθεὶς καὶ οὗτος εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχηγῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ, ἀπεφάσισαν.

«Α'. Νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν Ἑταιρίαν, λέγει ἱστορικός τις, ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ὅσους προέβαλλε ἡ διαγωγὴ τοῦ Γαλάτη περιμενομένου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Β'. Νὰ κατορθώσωσιν, ὥστε νὰ πεισθῇ ὁ ἀφιγνώμων ἔτι Α. Γαζῆς, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόληψις ὑπέσχετο τὰς μεγαλειτέρας ὠφελείας εἰς τὸ μέρος ὅπου εὑρίσκετο.

Γ'. Νὰ εἰδοποιήσωσι τοὺς Καπετανέους τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου περὶ τῆς γενομένης πρὸς τὸν Σουλτάνον εἰδοποιήσεως, ἐκ μέρους ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ

Δ'. Νά λάβωσιν ἓν μέτρον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀπαγορευθῇ αὐστηρῶς εἰς καθένα τούτων παντὸς εἴδους κατάχρησις, ἢ

κίνημά τι γενόμενον ἰδιαιτέρως ἀπὸ μόνην τὴν θέλησιν ἑνὸς χωρὶς τῆς ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως καὶ τῶν τριῶν.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον εἴπομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Τσακάλωφ, ὁποῖον ἡ Ἑταιρία διέτρεξε κίνδυνον ἐκ τῆς διαγωγῆς τοῦ Γαλάτη καὶ πόσον σκληρά, ἀλλὰ καὶ σωτήριος ἦτο ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπόφασις τῶν ἀρχηγῶν, καὶ ποῖος ἐξ αὐτῶν ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσίν της.

Ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθῶσι καὶ τὰ περὶ Γαζῆ ἀποφασισθέντα, διότι δὲν ἐπρόκειτο κυρίως περὶ τούτου, ἀλλὰ περὶ τῆς εὑρέσεως ἑνὸς ὑπερτάτου ἀρχηγοῦ, καὶ ν' ἀναθέσωσι τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρίας· ἐπειδὴ δὲ ὡς τοιοῦτος ἐξελέχθη παμψηφεὶ ὁ Καποδίστριας, μόνος δὲ ὁ Γαζῆς ἐγνωρίζετο προσωπικῶς μετὰ τούτου· ὁ Ξάνθος πρὸς ὃν ἀνετέθη ἡ διεξαγωγὴ τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως, ἐδέησε πρὶν ἐπισκεφθῇ τὸν εἰς Πετρούπολιν ὑπουργὸν τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Πήλιον ὄρος ἔνθα διέμενεν ὁ Γαζῆς τότε καὶ τῷ ἀνακοινώσῃ τὸ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καποδιστρίου σχέδιόν των, πείσῃ δὲ τοῦτον νὰ ἑνώσῃ τὰς προσπαθείας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐν λόγῳ σχεδίου.

Ἀγνοεῖται τί ἀκριβῶς ὑπεσχέθη καὶ τί ἐνήργησεν ὁ Γαζῆς, ὅπως διευκολύνῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς δυσχεροῦς ὅσῳ καὶ λεπτῆς ταύτης ἐντολῆς, εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ μεταβάντα εἰς τὸ Πήλιον ὄρος Ξάνθον, ὅστις ἀνεδέχθη νὰ φέρῃ ταύτην εἰς πέρας, ἐμπειρότερος τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ Πηλίου ὄρους ὁ Ξάνθος ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μόσχαν· συνεννοηθεὶς δὲ μετὰ

τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμενόντων μεγαλεμπόρων Κομιζοπούλου καὶ Νικολ. Πατσιμάζη ἀποτελούντων ἤδη μέρος τῆς Ἀρχῆς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ 1820 καὶ τῇ 14ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀφίχθη εἰς Πετρούπολιν, τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν παρουσιάζεται πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὡς ἀφηγεῖται ἱστορικός τις καὶ ἐκθέτων προφορικῶς ὅλον τὸ σύστημα τῆς Ἑταιρίας, τοὺς Ὀργανιστάς, τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν πρόοδόν της· ἀλλ' ἀποβάλλεται. Ὁ Καποδίστριας, ἐνῷ ἐθεώρει πάντοτε παράκαιρον τὴν ὕπαρξίν της, δὲν ἠδύνατο καὶ ὡς ὑπουργὸς ξένης δυνάμεως νὰ ἀποδεχθῇ, τὴν ὁποίαν προεσημειώσαμεν πρόσκλησιν. Δὲν εἶναι ἔτι ἔξω τοῦ προκειμένου, ἂν παρατηρήσωμεν, ὁπόσον συνήργησεν ἀκόμη εἰς τὴν ἀποδοκιμασίαν ταύτης ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κουμαρηνοῦ ἐκ μέρους τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, καὶ πρὸ αὐτῆς ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νέγρη. Ὁ Ξάνθος εὑρίσκεται ἤδη ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγαλητέρας ἀμηχανίας, ἀλλ' ἦτον ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ παρουσίασις ἑνὸς σημαντικοῦ ὑποκειμένου. Ἐγνώριζεν ἐκ μνήμης τὴν Ὑψηλαντικὴν οἰκογένειαν καὶ ἐξαιρέτως τὸν διαπρέψαντα εἰς τὰ στρατιωτικὰ Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Παρουσιάζεται πρὸς τοῦτον ἐκφραζόμενος τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς του Ὁ Ὑψηλάντης δέχεται εὐχαρίστως τὴν περὶ ἀρχηγίας πρότασιν, ὑπογράφει τὴν μνημονευθεῖσαν συνθήκην, ἀφιεροῦται ὅλως εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Πατρίδος του, καὶ ἀναγνωρίζεται (15 Ἰουνίου 1820). ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ».

Παραδεχθεὶς δὲ ὁ Ξάνθος τὰς προτάσεις τοῦ Ὑψηλάντου, αἰτήσαντος νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς τὸ ἑξῆς οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ἢ ὅτε οὗτος ἤθελε διατάξει· καὶ ὑπογράψας τὴν πρά-

ξιν τῆς ἀναγνωρίσεως, ἡτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ ἐκ Πετρουπόλεως, ὅτε ἀποφασίσας ὁ Ὑψηλάντης νὰ ταχύνῃ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, παρήγγειλεν αὐτῷ ν' ἀναβάλλῃ τὴν ἀναχώρησίν του. Κατελθόντες δὲ ὁμοῦ εἰς Κισνόβιον, συνεσκέπτοντο ἂν ἔπρεπε νὰ καταβῶσιν εἰς Μάνην καὶ σαλπίσωσιν ἐκεῖθεν τὸ ἐγερτήριον. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἀπεῤῥίφθη· ἀπεφασίσθη δὲ, ὅπως ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀρχίσῃ πρῶτον νὰ βροντᾷ τὸ πυροβόλον.

Καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἀτυχοῦς ἐκείνου δράματος ἠκολούθει ὁ Ξάνθος τὸν Ὑψηλάντην. Μετὰ δὲ τὴν παντελῆ ἀπόσβεσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, μετέβη μετὰ τοῦ Τσακάλωφ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως καὶ ἐκεῖ ἐπιτελέσει τὸ καθῆκόν του. Ἠναγκάσθη ὅμως μετ' ὀλίγον τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ν' ἀπέλθῃ εἰς Αὐστρίαν, ὅπως κατωρθώσει νὰ φυγαδεύσῃ ἐκεῖθεν τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μουγκάσης στενῶς ἀποκεκλεισμένον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην· ἀποτυχὼν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα ἠγωνίσθη κατὰ τὸν μακρὸν καὶ πολύδακρυν ἀγῶνα ὡς ἁπλοῦς πολίτης, οὐδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀξιῶν ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνήρ.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀγνοοῦσα ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τί ὠφείλει τὸ ἔθνος πρὸς τὸν Ξάνθον ἐνόμισεν ὅτι ἱκανοποιεῖ κάπως αὐτὸν διὰ τοῦ χρυσοῦ τοῦ Σωτῆρος σταυροῦ.

Ἀπέθανεν ἐπὶ ψάθης καὶ οὗτος, κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1852.

ΠΑΝΑΓ. ΣΕΚΕΡΗΣ.

Ὁ μὲν πατὴρ τοῦ Παναγιώτου Σέκερη ἐκαλεῖτο Δημήτριος· ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Χάϊδω· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Παναγιώτης ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει κατὰ τὸ ἔτος 1785. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πόλει τῆς γεννήσεώς του· μετὰ δὲ τοῦτο μετέβη εἰς Δημητσάνην, ὅπως μαθητεύσῃ ἐν τῇ σχολῇ τῆς κωμοπόλεως ταύτης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός αὐτοῦ, φονευθέντος ὑπό τινος Ὀθωμανοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ, φοβούμενος καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ζωὴν, καὶ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν· συστήσας δ' ἐκεῖ οἶκον ἐμπορικὸν, ἤρξατο διὰ τῆς ἀληθῶς ἐμπορικῆς εὐφυΐας αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐμπορικάς του σχέσεις νὰ ἐπεκτείνῃ, καὶ πλούτη νὰ σωρεύῃ.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Σκουφᾶ καὶ Ἀναγνωστοπούλου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐμυσταγωγήθη παρὰ τοῦ δευτέρου εἰς τὰ τῆς εταιρίας μυστήρια· ἀμέσως δὲ προσέφερεν 10,000 γρόσια, τὰ ὁποῖα «ὁ Ἀναγνωστόπουλος, λέγει ὁ Φιλήμων, προβλέπων περιστάσεις τινὰς περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν ἐξηγηθῇ ἀλλοῦ, ἐφρόντισε νὰ προλάβῃ τὸν Σέκερην, παρακινῶν νὰ διευθύνῃ τὴν συνδρομὴν αὐτὴν πρὸς τὸν εἰς Ὀδυσσὸν ἀδελφόν του, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν δέοντα καιρόν. Ἀλλ' ὁ πολύτιμος οὗτος Ἕλλην σιωπᾷ τότε, καὶ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἀποστέλλει τὴν περὶ ἧς ὁ λογος ποσότητα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀναγνωστοπούλου. Ὁ Σκουφᾶς ἐρωτᾷ τὸν φίλον του, τί εἶναι αὐτά; Εἶναι ἡ συνεισφορὰ τοῦ Σέκερη ἀποκρίνεται ὁ Ἀναγνωστόπουλος. Τότε καὶ οἱ δύο ἐπίστευσαν τὴν μέλλουσαν πρόοδον τῆς ἐπιχειρίσεώς των ὄχι διὰ τὴν ποσότητα τῶν χρημάτων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ

Ἑλληνικοῦ αἰσθήματος. Ἐζήτουν δὲ τὸν ἁρμόδιον καιρὸν, καὶ μᾶλλον ὁ Ἀναγνωστόπουλος, τοῦ νὰ δείξωσι πρὸς τὸν Σέκερην, πόσον καὶ αὐτοὶ ἤξεύρουν νὰ ἐκτιμοῦν τὰ αἰσθήματά του».

Πλήρης ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ πεποιθὼς εἰς τὸ αἴσιον τῆς ἐπιχειρίσεως ἤρξατο νὰ μεταδίδῃ τὸ ὁποῖον μετὰ συγκινήσεως ἐδέχθη μυστήριον· κατήχησε δὲ τὸν Σπυρίδωνα Μαῦρον, τὸν Κουμπάρην καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐμπόρους, μεγαλεμπόρους καὶ πλοιάρχους. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ συναποφασίζουσιν ὁ Ἀναγνωστόπουλος καὶ Τσακάλωφ νὰ προσλάβωσιν ὡς συναρχηγὸν καὶ τὸν Σέκερην εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγκαίως ὤφειλον νὰ φανερώσωσι καὶ τὴν ὁποίαν εἶχον ἀποκρύψει αὐτῷ ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας. «Προπαρασκευασμένος ὁ Ἀναγνωστόπουλος, λέγει ὁ ἴδιος ἱστορικὸς ἐξηγεῖται πρὸς τὸν Σέκερην. Αὐτὸς πείθεται, χωρὶς νὰ ὀλιγοψυχήσῃ εἰς τὸ βάρος καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ ἔργου, δεικνύων ὅλον τὸν ὑπέρμετρον ἐνθουσιασμὸν, ὄχι διὰ λόγων, ὡς ἄλλοι, ἀλλὰ διὰ χρηματικῶν θυσιῶν». Μετὰ δὲ τοῦτο ἐξελέχθη ταμίας τῆς Ἑταιρίας τῆς ὁποίας τὸ κενὸν ταμεῖον ἐπλήρου πάντοτε ἐκ τῶν τοῦ ἰδίου ταμείου χρημάτων. Ἔκτοτε διάνοιαν, ζωὴν, πλούτη, ἀφιέρωσε πρὸς τὴν Ἑταιρίαν ἀντὶ δὲ νὰ περιορίζῃ τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρίσεις καὶ δοσοληψίας, ὅπως εὑρεθῇ κάτοχος μικροῦ τοὐλάχιστον μέρους τῆς ἀπείρου περιουσίας του, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ὁποίου παρεσκεύαζεν ἀγῶνος, ἔπραττεν ὅλως τοὐναντίον, ἵνα μὴ δώσῃ ἀφορμὴν ὑπονοιῶν, εἰς τὴν προσεκτικῶς ἐπιτηροῦσαν αὐτὸν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν μολοντοῦτο ὁ εὐφυὴς οὗτος ἀνὴρ κατώρθου νὰ διαβουκολῇ. Ἅπαξ μόνον ἐπέτυχεν αὕτη ν' ἀνακαλύψῃ ἴχνη

τινὰ τῆς συνομοσίας· συνελήφθη μάλιστα τότε καὶ ἐφυλακίσθη ὁ Σέκερης· κατώρθωσεν ὅμως καὶ τὰ ἴχνη ταῦτα νὰ ἐξαλείψη τῇ βοηθείᾳ τοῦ διερμηνέως τοῦ στόλου Νικολάου Μουρούζη, καὶ κατὰ τῶν προδοσάντων αὐτὸν, καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν Ἑταιρίαν, τὴν πατρίδα, νὰ στρέψη τὴν ὀργὴν τῆς ἀμειλίκτου Τουρκικῆς ἐξουσίας. «Ὁ Π. Σέκερης λέγει ἱστορικός τις, προδίδεται πρὸς τὸν Καπετὰν Πασσᾶν ἀπό τινας ἀντιζήλους τοῦ Μαυρομιχάλου Μανιάτας, ὡς συναγροικούμενος μὲ τοῦτον διαβαλλόμενον ἐπὶ μυστικῇ συναγροικήσει μὲ τοὺς Ῥώσσους. Διεσώθη παραδόξως διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ἐπιμονῆς του, τῆς εὐμενοῦς διαθέσεως τοῦ Καπετὰν Πασσᾶ ὡς πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἑταίρων, οἱ ὁποῖοι ἐξέλαβον τὸν κίνδυνον ὡς ἴδιον».

Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἢ μόνην τὴν ζωὴν αὐτοῦ· κατώρθωσε δὲ μεταμφιεσμένος νὰ ῥιφθῇ εἰς πλοῖον καὶ νὰ διασωθῇ, γυμνὸς σχεδὸν, εἰς Ὀδυσσὸν, ἔνθα μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, λυτρωθεῖσα ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τῶν χειρῶν τῶν δημίων. Φυλάσθενος δὲ ὢν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀγωνισθῇ καὶ διὰ τῶν ὅπλων, ἔμεινεν ἐν Ὀδυσσῷ μέχρι τοῦ ἔτους 1830· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ διαμένων ποικιλοτρόπως ἠργάζετο ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος, καὶ τὴν ἀρωγήν του οὐδέποτε ἠρνήθη εἰς τοὺς πάσχοντας καὶ ἐνδεεῖς.

Μετὰ τὸ 1830 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου, ὡς ἐκολακεύετο νὰ πιστεύσῃ, ἠδύνατο, ἡ εὐεργετηθεῖσα παρ' αὐτοῦ πατρὶς, νὰ χορηγήσῃ ὀλίγον ἄρτον εἰς τὸ ἄλλοτε τρισόλβιον τοῦτο τέκνον της.

Καὶ ηὐδόκησε μὲν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ διωρίσῃ, πολὺ μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφιξίν του, τὸν Σέκέρην τελώνην εἰς Ὕδραν. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ τρώγῃ ἡσύχως τοὐλάχιστον τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθη νὰ ρίψῃ αὐτῷ ὀλίγον ἄρτον, ἀλλ' ἐφρόντιζε νὰ τῷ ἐπιβάλλῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, χάριν τῆς ὑγείας του βεβαίως, καὶ ἀλλαγὴν ἀέρος, μεταθέττουσα αὐτὸν ἀπὸ Ὕδρας εἰς Ναύπλιον, ἀπὸ Ναύπλιόν εἰς Κατάκωλον κτλ.

Ὁ δὲ Ὄθων ἀνίκανος, καὶ ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς ἄτομον, νὰ ἐκτείνῃ τὸ βλέμμα πέραν τοῦ σμικροῦ καὶ ταπεινοῦ ὁρίζοντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνήθως περιορίζονται ζῶσι καὶ ἀποθνήσκουσιν, οἱ ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ θρόνου γεννώμενοι, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐννοήσῃ ἄνδρα ὑψωθέντα ὑπεράνω τῶν γηΐνων, καὶ θυσιάσαντα τὸ *ἑαυτοῦ σύμπαν* εἰς τὸν ἱερὸν τῆς πατρίδος βωμὸν, νομίσας δὲ ὅτι τιμᾷ, ἀνταμοίβει, τὸν Σέκερην ἀπέστειλεν παράσημόν τι, τὸ τοῦ *Σωτῆρος* νομιζόμενο. Ἀλλ' ὁ μεγαλόφρων καὶ ἀληθῶς φιλελεύθερος οὗτος ἀνὴρ μειδιάσας ἴσως ἐπὶ τῇ καθαρῶς βασιλικῇ ταύτῃ ἀγαθότητι τοῦ Ὄθωνος, δὲν ἐδέχθη νὰ στιγματίσῃ τὸ στῆθος αὐτοῦ διὰ τοιούτων παιδαριωδῶν ἀθυρμάτων, τῶν ὁποίων καὶ τότε, ὡς καὶ τώρα, βδελυρὰ ἐγένετο κατάχρησις· ἀπέρριψεν εὐγενῶς τὴν προσφοράν. Καὶ τῳόντι· ἀνάγκην παρασήμων δὲν εἶχεν ἀνὴρ ὅςις ἐν ὅσῳ ἡ καταιγὶς ἠπείλει τὸν εἰς ὃν ἀνῆκεν ἐθνισμὸν, συνεπλάκη μετ' αὐτῆς, ἀδιαφορῶν ἂν θὰ συναρπασθῇ ὑπὸ τῆς μανίας της· ἀνὴρ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν τοῦ ὁποίου, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγυσιν ὑπολογισμὸς, εἶναι ἀδύνατος, ἀφοῦ οὐδ' αὐτὸς κατεδέχθη νὰ τὰς ὑπολογίσῃ.

Ἔζησεν ἥσυχος καὶ γαλήνιος μέχρι τοῦ ἔτους 1846, ὅτε ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ.

Ὁ θάνατός του συνεκίνησε τὴν πόλιν ταύτην.

ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ.

Ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς ἐγεννήθη ἐν Μηλιαῖς τῆς Θεσσαλίας περὶ τὰ μέσα Μαρτίου τοῦ ἔτους 1764· ἐν δὲ τῷ βαπτίσματι ἐδόθη αὐτῷ τὸ ὄνομα Ἀναστάσιος. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Παναγιώτης Γκάζαλης, Μαρία δὲ ἡ μήτηρ.

Τὰς πρώτας αὐτοῦ σπουδὰς ἤρχισεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς πατρίδος του· εἶτα δὲ μετέβη ἐν Ζαγορᾷ, ἔνθα ὑπηρετῶν παρά τινι κληρικῷ, κατώρθου συγχρόνως νὰ φοιτᾷ καὶ ἐν τῷ ἐν ἐκείνῃ τῇ κωμοπολει καλλιτέρῳ σχολείῳ. Χειροτονηθεὶς δὲ κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἱεροδιάκονος, καὶ μετὰ ἓν ἔτος πρεσβύτερος, ὠνομάσθη Ἄνθιμος.

Μετ' οὐ πολὺ μεταβὰς εἰς Βιζήτζαν ὡς διδάσκαλος ἐπὶ ἐνιαυσίῳ μισθῷ ἑκατὸν γροσίων, ἀνεχώρησε μετὰ παρέλευσιν ἔτους ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ ὡς ἱεροδιάκονος καὶ ὡς γραφεὺς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατώρθωσε νὰ ζῇ ὁπωσοῦν ἀνέτως ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας του, βοηθῇ δὲ τὴν πολυμελῆ καὶ πενομένην οἰκογένειαν του. Μετά τινα ἔτη, τὰ ὁποῖα διῆλθεν ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ σπουδῇ, ἐχειροτονήθη Ἀρχιμανδρίτης· ὀλίγον δ' ὕστερον, τῇ προσκλήσει τῶν ἐν Βιέννῃ ὁμογενῶν ἐμπόρων, ἀπῆλθεν εἰς ἐκείνην τὴν μεγαλούπολιν ὡς ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ὀρθοδόξου ναοῦ. Δυνάμενος δὲ κατὰ τὴν διατριβὴν

του ἐν Βιέννῃ, καὶ μετὰ μεγαλειτέρας νὰ ζῇ ἀνέσεως, καὶ περισσότερον νὰ διαθέττῃ χρόνον πρὸς σπουδὴν, κατώρθωσε καὶ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν νὰ ἐκμάθῃ, καὶ τὰς μελέτας του εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας νὰ συμπληρώσῃ καὶ δίτομον γραμματικὴν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν νὰ μεταφράσῃ καὶ δημοσιεύσῃ· ἔτος δὲν παρήρχετο χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ εἰς φῶς καὶ πόνημα τι τοῦ Γαζῆ, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπισποῦν πάντοτε τὴν προσοχὴν τῶν σοφῶν ἀνδρῶν.

Ὀλίγον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ συγγράμματος ἐκείνου, ἐξέδωκε γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ πίνακα μὲ παλαιὰ καὶ νέα ὀνόματα. Μετὰ ἓν ἔτος πίνακα γεωγραφικὸν τῆς Εὐρώπης Ἑλληνιστί. Τὰ δύο ταῦτα ἔργα ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ. Ἐν Βενετίᾳ δὲ ὀλίγον βραδύτερον ἐξέδωκεν ἑπτάτομον Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1809 μέχρι τοῦ ἔτους 1816 ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸ ἐκ τριῶν τόμων λεξικὸν αὐτοῦ.

Ἐπιθυμήσας μετὰ τὰ ἔργα του ταῦτα ὁ Γαζῆς, νὰ συστήσῃ Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, συνεννοήθη περὶ τούτου μετὰ τοῦ Δούκα καὶ Κωνσταντᾶ, ἀλλ' ἀπέτυχεν· ὅπως δὲ παρηγορηθῇ διὰ τὴν ἀποτυχίαν του, συνέστησεν ἐν Βιέννῃ τὸν Λόγιον Ἑρμῆν, δι' οὗ διέχεε τὰ φῶτα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἥναπτεν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἠρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἔμελλε νὰ πυρπολήσῃ σύμπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Παραιτηθεὶς ὅμως ἀπὸ τοῦ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ μετὰ τὸ ἔτος 1816, μετέβη δι' ὑποθέσεώς του εἰς Ὀδυσσόν· ἐκεῖ δὲ κατηχήθη ὑπὸ τοῦ

Σκουφᾶ καὶ Τσακάλωφ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας· μετὰ τοῦτο παραιτηθεὶς πάσης ἄλλης ἀσχολίας ἀφιερώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκοποῦ καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅπως μεταδώσῃ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑταιρίας.

Μετὰ τοσαύτης δ' ἐνήργει περισκέψεως ὁ Ἄνθιμος τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ὥστε «ὀλίγον μόνον (λέγει ὁ κατὰ πάντα ἀξιόπιστος καὶ σεβαστὸς καθηγητὴς Φίλιππος Ἰωάννου) πρὸ τῆς παγγενοῦς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία, ἐλπίζουσα ἐκ τῆς ἀποστασίας τοῦ ἰσχυροῦ τῆς Ἠπείρου Σατράπου ὠφέλειαν καὶ βοήθειαν, ἤρχισεν ἤδη διὰ τῶν ἀποστόλων της νὰ προαλείφῃ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἀθλητὰς καὶ νὰ ἐπισπεύδῃ τὸν μέγαν ἀγῶνα, *ἀνεκοίνωσεν ὁ Γαζῆς εἰς τὸν φίλον καὶ ὁμοστεγόν του Κωνσταντᾶν πάντα τὰ σχέδια τῶν ἑταίρων*».

Ἐξ ἐγγράφου τινὸς συνταχθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ φέροντος χρονολογίαν 22 Σεπτεμβρίου 1818, ὡς καὶ τὰς ὑπογραφὰς **ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΞΑΝΘΟΣ, ΑΘΑΝ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ, ΠΑΝΑΓ. Α. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΑΓ. ΣΕΚΕΡΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΠΑΤΖΙΜΑΔΗΣ, ΓΕΩΡΓ. ΛΕΒΕΝΤΗΣ** καὶ **ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΟΜΙΖΟΠΟΥΛΟΣ**, ἐξάγεται ὅτι ὁ Γαζῆς οὐ μόνον μετεῖχε τῆς Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἀλλ' ὅτι ἦτο καὶ ὁ ἀρχηγός, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς.

Τοῦτο δὲ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ οὐχὶ μόνον διότι τὸ ἔγγραφον τοῦτο φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Γαζῆ ὑπεράνω ὅλων τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὡς καὶ ἐκ τῶν περικοσμούντων τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐπιζήλων προτερημάτων, οἷα ἡ θαυμαζομένη

σύνεσις αὐτοῦ καὶ βαθύνοια, ἡ μεγάλη παιδεία του, ὁ ἄκρατος πατριωτισμὸς καὶ αἱ μετὰ διασήμων ἀνδρῶν, ὡς τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἄλλων, σχέσεις του.

Ἅμ' ἀρξαμένης τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπηκολούθησε ταύτην καὶ ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ Γαζῆς ἠργάσθη ἐκθύμως, ἀλλ' ἄνευ δυστυχῶς ἀποτελέσματός τινος εὐχαρίστου· οἱ κατὰ πολὺ ἀνώτεροι τὸν ἀριθμὸν Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπανάστασιν, μεθ' ὃ ὁ Γαζῆς, ἀφοῦ πολλοὺς διέφυγε κινδύνους καὶ ὑπέφερε τὰ πάνδεινα, κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἄσυλον ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σκιάθου· μεταβὰς δ' ἐκεῖθεν εἰς Σκόπελον ἔνθα καὶ πάλιν ἐκινδύνευσε νὰ καῇ ζῶν, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὅπως ἐργασθῇ μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς σύστασιν Κυβερνήσεως· μετὰ δὲ τοῦτο μεταβὰς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὴν διοργάνωσιν ἐπεφορτίσθη ὁ Νέγρης, ἐξελέχθη μέλος τοῦ ὑπὸ τούτου σχηματισθέντος Ἀρείου Πάγου, ἐνέμεινε δὲ ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ εἰς ἣν ἔταξεν αὐτὸν τὸ καθῆκον, μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης.

Ἀφοῦ δὲ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν ἀγῶνα δὲν ἐφείσθη κόπων οὐδὲ μόχθων, ὅπως ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, ἀφοῦ πολλάκις ἐκινδύνευσε, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπεθαῤῥύνθη· ἀπεσύρθη, γέρων ἤδη καὶ κεκμηκώς, εἰς Τῆνον, ἔνθα ἀπεφάσισε νὰ συστήσῃ, καὶ συνέστησε, σχολεῖον, εἰδὼς κάλλιστα ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὅπως διατηρήσῃ τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ αἵματός της ἀνέκτησεν ἐλευθερίαν, εἶχεν ἀνάγκην τοῦ ἐκ τῶν σχολείων φωτός.

Ὀλίγον ὅμως μετὰ τοῦτο ἐπέζησεν ὁ Ἄνθιμος. Προσε-

ληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας ἐσώθη· μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἐνόσησεν ἐξ ἀτροφίας καθ' ἧς οὐδὲν ἠδυνήθησαν δυστυχῶς τὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης, καὶ αἱ θερμαὶ τῶν τε συγγενῶν καὶ φίλων περιποιήσεις.

Ἀπέθανεν ἐκ τῆς νόσου ἐκείνης, τὴν 28 Νοεμβρίου 1828, ἐν Σύρῳ. Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς πόλεως ταύτης.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ σεβασμίου τούτου γέροντος καὶ ἀληθῶς μεγάλου πατριώτου, ἔρρευσεν ἄφθονον τὸ δάκρυ τῆς χήρας καὶ τοῦ ὀρφανοῦ.

ΓΕΝΝΑΙΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Καὶ κατὰ μὲν τὴν βάπτισιν ὠνομάσθη Ἰωάννης, βραδύτερον δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἐπωνομάσθη Γενναῖος διὰ τὸ ἄτρομον καὶ γενναῖον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Τῳόντι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος ἐδείχθη ἄξιος τοῦ ἐπωνύμου τούτου· διότι εἴτε παρακολουθῶν τὸν πατέρα, εἴτε ἀντικαθιστῶν αὐτόν, ὅπερ συνέβαινεν ἐνίοτε, ἐδοξάζετο πάντοτε διὰ πράξεων ἡρωϊσμοῦ.

Καὶ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς, τὸν εἶδον περιφρονοῦντα τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον· ἀλλ' οὐδέποτε ῥίψασπιν ἢ ἡττημένον.

Σχηματίσας κατὰ τὸ ἔτος 1822 ἴδιον σῶμα, ἐξεστράτευσε μετὰ τριακοσίων πεντήκοντα Γορτυνίων εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μαυροκορδά-

του· δὲν παρευρέθη ὅμως εἰς τὴν ἐν Πέτᾳ μάχην, ἥτις τόσον ὀλεθρία ἀπέβη εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἡ εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠνάγκασε τὸν πατέρα αὐτοῦ νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ ἐσπευσμένως.

Λαβὼν δὲ τότε μέρος εἰς τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν συναφθείσας πεισματώδεις μάχας, ἔδειξεν ὅτι δὲν προσεκλήθη εἰς μάτην.

Ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἔλαβε μέρος ὡς ἦν ἑπόμενον κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ κατ' αὐτῆς εἶχε κηρυχθῆ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ἀποσταλεὶς δὲ παρὰ τούτου ἐπίκουρος τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων πολιορκουμένου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πάνου, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς πεντακοσίων Γορτυνίων, καὶ ἐβάδισε πρὸς συνάντησιν τῶν πολιορκητῶν.

Πολεμῶν ὅμως κατ' ἀδελφῶν δὲν ἠδύνατο νὰ δείξῃ ὁ νεαρὸς πολεμιστὴς τὴν ἀνδρείαν ἐκείνην ἧς πεῖραν πικρὰν συχνάκις ἐλάμβανον τοῦ Κορανίου οἱ ὀπαδοί.

Ἰδίως πολεμῶν τὸν Ἰβραήμην διεκρίθη διὰ τὸ παράτολμον, ἀκούραστον, καὶ ἀκαταδάμαστον, τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ.

Ὅτε ἀποβιβασθεὶς οὗτος ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἤρξατο συντρίβων τοὺς ἀποπειρωμένους ἀντίστασιν κατὰ τῶν λογχῶν αὐτοῦ, ἀπολυθεὶς τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐξ Ὕδρας ἔνθα ἐκρατεῖτο περιορισμένος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὠνομασθεὶς ὑπ' αὐτῆς Γενικὸς ἀρχηγὸς προσεκάλει τοὺς πολεμιστὰς τῆς χερσονήσου ὅπως κινηθῶσι πρὸς σωτηρίαν τῆς τὰ λοίσθια πνεούσης ἐπαναστάσεως· ἀμέσως πρῶτος ὁ Γενναῖος ἐκινήθη εἰς τὴν φωνὴν τοῦ πατρός, τὴν δὲ 18

Μαΐου ἄγων ὀκτακοσίους Τριπολίτας, ἀφικνεῖται πρῶτος εἰς τὸ Μακροπλάγι, ἔνθα συνέῤῥευσαν, τὸ παράδειγμά του μιμούμενοι, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Δημήτριος Τσόκρης, ὁ Π. Γιατράκος, οἱ Ζαχαρόπουλοι, ὁ Βαρβιτσιώτης μετὰ τοῦ Παπατσιώνη Πλαπούτα, καὶ . . . . ὅλοι ἐν γένει οἱ διασημότεροι ὁπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλ' ἐνῷ οἱ Ἕλληνες συνήρχοντο ἐνταῦθα, ὁ Ἰμβραήμης κινηθεὶς κατ' αὐτῶν, ἀνεφάνη αἴφνης τῇ 5 Ἰουνίου ὀλίγας ὥρας μακρὰν τῆς ἐν ᾗ ἐστρατοπέδευον θέσεως· ὁ δὲ Γενναῖος ἀντὶ νὰ περιμένῃ ὅπως οὗτος κινηθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, πρῶτος ὥρμησε κατ' αὐτοῦ· ἅμα δ' ἔφθασεν εἰς Τραμπάλαν πλησίον τοῦ Ἀκόβου κειμένην, συνεπλάκη μετὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν ἐχθρῶν, ἀπόφασιν δ' ἔχων νὰ μὴ στρέψῃ αὐτοῖς τὰ νῶτα, διέταξε τοὺς ὑπ' αὐτὸν γενναιοτέρους, ν' ἀποκτείνωσιν ἐκείνους οἵτινες πρῶτοι θὰ ἐτρέποντο εἰς φυγήν. Δύο συνεχεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἐμάχετο κατὰ τῶν τακτικῶν τοῦ Ἰμβραήμη ταγμάτων χωρὶς οὐδόλως νὰ μετακινηθῇ ὑπ' αὐτῶν· ὅτε δὲ διετάχθη παρὰ τοῦ ἐν Ἀκόβῳ παραμένοντος πατρὸς ν' ἀποσυρθῇ, ὀκτακόσιοι Ἄραβες νεκροί, εἶχον ἀραιώσει τὰς τάξεις τῶν ἐξ Ἀφρικῆς φαλάγγων.

Ὀλίγας μετὰ τοῦτο ἡμέρας, ἤτοι τῇ 24 Ἰουνίου μαχόμενος ἐπὶ πέντε κατὰ συνέχειαν ὥρας εἰς Συλίμναν, θέσιν πλησίον τῆς Τριπόλεως κειμένην, κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐχόντων καὶ τηλεβόλα καὶ βομβίδας, τοσαύτην ἐπεδείξατο γενναιότητα, ὥστε ἠνάγκασε τὸν Ἰμβραήμην νὰ τεθῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν εἰς μάτην ἐφορμώντων ταγμάτων

του, τὰ ὁποῖα τότε μόνον εἶδον τὸν Γενναῖον ἀποσυρόμενον ἡσύχως μετὰ τῶν ἀνδρείων του, ὅτε ἀρκούντως ἀπεδεκατίσθησαν παρ' αὐτοῦ.

Ὅτε ὁ πατὴρ μετά τινας ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, ἀπεφάσισε, φειδόμενος τοῦ ὀλίγου Ἑλληνικοῦ αἵματος, ν' ἀποφεύγῃ ταύτας, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ἀκροβολιστικὸν πόλεμον, διαιρῶν δὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς πολλὰ μέρη, καὶ καταλαμβάνων τὰ ὄρη τὰ στενὰ, καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ὀχυρὰς θέσεις, νὰ παραβλάπτῃ τὸν ἐχθρὸν, μακρὰν τῆς λόγχης αὐτοῦ, ὁ Γενναῖος ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ τακτικῇ ἐδείχθη ἀμίμητος· παρηκολούθει τὸν Ἰβραήμην βῆμα πρὸς βῆμα, καὶ εἴτε ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἴτε ἐκ τῶν ὄπισθεν τὸν παρηνόχλει πάντοτε, δεκατίζων τὸν στρατὸν αὐτοῦ, προσβάλλων τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν ἢ ὀπισθοφυλακὴν, ἁρπάζων τὰς τροφὰς, τὰ ζῶα καὶ τὰ πολεμοφόδια, καταπονῶν οὕτω καὶ ἀπελπίζων τὸν ἄξιον τοῦτον στρατηγόν.

Ἔδραμε καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα πρὸς βοήθειαν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς τελευταίας ἐν τῇ Ἀττικῇ μάχας.

Κατεδιώχθη καὶ οὗτος ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας· μετὰ τὴν δοθεῖσαν ὅμως εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ χάριν, ἐγένετο συνταγματάρχης καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὄθωνος· μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843 Γερουσιαστής.

Ἐπὶ τῶν Κριμαϊκῶν οὐδὲν ἔλαβε μέρος καθὰ ἀποδοκιμάζων τὸ μωρὸν ἐκεῖνο κίνημα.

Ὑπηρέτησε τὸν Ὄθωνα μέχρις ἐσχάτων, οὐχὶ ὅμως τυφλῶς, ἀλλὰ συμβουλεύων τὸν ἀτυχῆ τοῦτον ἡγεμόνα ὅτι ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη τῷ ὑπηγόρευεν.

Μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴν μεταπολίτευσιν ἀπεσύρθη τοῦ πολιτικοῦ σταδίου, εἰς ὃ τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἠδύνατο νὰ διακριθῇ ἀνὴρ ὅστις ἐγεννήθη διὰ τὸ πῦρ.

Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸ ἔτος 1868.

Κατέβη εἰς τὸν τάφον φέρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δάφνας ἀμαράντους, τῶν ὁποίων τὴν ἀνθηρότητα οὔτε ἡ, ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἐν οἷς διέτριβε, δυσσώδης ἀτμοσφαῖρα, ἠδυνήθη νὰ μειώσῃ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΑΡΜΑΚΗΣ.

Ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης ἐγεννήθη τὸ 1752 ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων, ἐν τῇ μεταξὺ Καστορίας καὶ Σιατίστης κωμοπόλει Μπλάτσι καλουμένῃ.

Ἀκολουθήσας κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς, ἀρχιποιμένος ὄντος, οὐχὶ μικρὰν ἀπέκτησεν ἐκ τούτου περιουσίαν· ἀλλ' ἀναγκασθεὶς ν' ἀποσπασθῇ ἐκ τοῦ εἰρηνικοῦ ὃν διῆγε βίου, ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τῶν Τούρκων παρ' ὧν ὑπεβλέπετο πάντοτε διὰ τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος του τὸ ὁποῖον δὲν ἐπεμελεῖτο οὐδὲ κἂν ν' ἀποκρύπτῃ ἀπ' αὐτῶν, ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἀνῆλθεν, ὡς τόσοι ἄλλοι, καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν, εἰς τὰ ὄρη ἅτινα ἦσαν τότε τὸ καταφύγιον τῶν ἐλευθέρων καρδιῶν.

Ὅτε ὁ ἀνυπόμονος καὶ φλογερὸς Παπαθύμιος, ὑπεκίνησε τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπανάστασιν, ὁ νεαρὸς Φαρμάκης εὑρέθη τότε παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ τολμηροῦ ἐπαναστάτου, παρηκολούθει αὐτὸν καθ' ὅλας του τὰς περιπετείας καὶ συνεκινδύνευε. Μετὰ δὲ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἀτυχοῦς ἐ-

κείνης ἐπαναστάσεως καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν, διὰ πολλοῦ Τουρκικοῦ αἵματος ἱκανοποιηθέντων ἐπὶ τούτῳ, ἁρματωλῶν, κατέφυγε μετ' ὀλίγων ὀπαδῶν καὶ πάλιν εἰς τὰ ὄρη, ἐξ ὧν συχνὰ κατερχόμενος, συνεπλέκετο λυσσωδῶς μετὰ τῶν ἀμειλίκτων διωκτῶν αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅτε ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διορισθεὶς τοπάρχης τῶν Σερρῶν Ἰσμαὴλ Βεγῆς, ἐπεφορτίσθη παρὰ τῆς Πύλης τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν περιστολὴν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν σπουδαίως ἀνησυχούντων τοὺς Τούρκους πολυαρίθμων ὀπαδῶν τοῦ Παπαθύμιου, ἀφοῦ τὸ πρῶτον διέταξε τὴν διὰ παντὸς μέσου ἐξόντωσιν τοῦ Φαρμάκη, πολλὰς ὑποσχεθεὶς ἀμοιβὰς εἰς τὸν κομίσοντα τὴν κεφαλήν του, ἰδὼν ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ παράτασις τῆς πάλης μετ' ἀνδρὸς κατορθοῦντος νὰ διαφεύγῃ πάντοτε τοὺς ἀποδεκατιζομένους ἐχθρούς του, οὐδόλως συνέφερεν αὐτῷ, κατέφυγεν εἰς τὸ σύνηθες παρὰ τοῖς Τούρκοις στρατήγημα· τῷ προσέφερε τὴν ὁπλαρχηγίαν τῆς Καλαμαριᾶς.

Καὶ ἐδέχθη μὲν τὴν ὁπλαρχηγίαν ταύτην ὁ Φαρμάκης, ἀλλ' οὐχὶ δι' ἄλλο ἢ ὅπως κατορθώνει, ἐκμεταλευόμενος τὴν ἐκ ταύτης ἰσχύν του, νὰ προστατεύῃ ἀποτελεσματικώτερον τοὺς καταδιωκομένους.

Τῳόντι ἐγένετο ἔκτοτε ὁ Φαρμάκης τὸ ἄσυλον τῶν δεομένων ἀσύλου. Ἐξερεθίσας ὅμως ἕνεκα τούτου τὸν πανίσχυρον τῆς Ἠπείρου Σατράπην, τὸν Ἀλῆν, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ ὅπως μὴ ἐμπέσῃ εἰς τὰς παγίδας, αἵτινες ἐπιτηδείως παρ' ἐκείνου εἶχον στηθῆ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. Κατέφυγε τότε εἰς Ὀδυσσόν. Σχετισθεὶς δ' ἐνταῦθα μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, Παναγιώτου Ἀναγνωστοπούλου

Ἰωάν. Τσακάλωφ καὶ Ἐμμανουὴλ Σκουφᾶ, κατετάχθη ἐν αὐτῇ, κατηχηθεὶς ὑπὸ του τελευταίου τούτου.

Εἶχε μεταβῇ εἰς Ῥωσσίαν τότε ὁ Φαρμάκης μετὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ ἄλλων τινῶν καὶ δι' ὑποθέσεις σπουδαίως ἀφορώσας ἑαυτόν. ἀλλ' ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγένετο μέλος τῆς μεγαλεπιβόλου ἐκείνης Ἑταιρίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν αὐτοῦ προσηλωμένον ἐν αὐταῖς. Παραιτήσας ὅθεν αὐτὰς εἰς τὴν τύχην, ἐγκατέλειψε τὴν χώραν ἐκείνην ἐν ᾗ ὁ Καισαρισμὸς ἀποπνίγει ἐν τῇ γεννέσει αὐτῶν τοὺς εὐγενεστέρους τῆς καρδίας παλμοὺς, ἀποκτείνων δὲ καὶ ἀποκτεινοῦν τὸ πνεῦμα, ἐπίεζεν ἀφορίτως τὰ γενναῖα καὶ δημοκρατικὰ στήθη τοῦ ἐλευθέρου τούτου τοῦ Ἄρεως καὶ τῶν ὀρέων τέκνου.

Καταβὰς ἐξ Ὀδυσσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσκόπει νὰ παραμείνῃ ἐνταῦθα, ὅπως μετὰ τοῦ μεγαλοψύχου Παναγ. Σέκερη καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ, ἐργασθῇ ἀποτελεσματικώτερον ὑπὲρ τοῦ ὅσῳ ὑψηλοῦ καὶ ὡραίου, τόσῳ καὶ κινδυνώδους σκοποῦ. Τὸ ἀμβλὺ ὅμως, πλὴν καὶ ὕποπτον ὄμμα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἠνάγκασε τὸν Φαρμάκην νὰ μακρυνθῇ τῶν ὀδόντων τῆς Τίγριδος. Ἀπελθὼν δὲ τῆς Τουρκικῆς πρωτευούσης, περιηγήθη τὰς δούλας ἐπαρχίας, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, ἀπόστολος θερμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος· ἐθεᾶτο εἰς τὸν Ἄθωνα κ' ἐξαίφνης ἠκούετο εἰς τὰς Σέῤῥας, ἐνῷ μετὰ βραχὺ ἀνεφαίνετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, διασχίζων δὲ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τὰς ταλαιπωρουμένας ταύτας ἐπαρχίας, ἐπλήρου ταύτας συνωμοτῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ Ἄθωνι κατήχησε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ τὸν ἐκεῖ διαμένοντα τότε πατριάρχην Γρηγόριον,

ἐν ταῖς Σέῤῥαις δὲ τὸν Ἐπίσκοπον Ἀρμαδερίου Ἰγνάτιον καὶ τὸν Ἀρχιερέα Χρύσανθον.

Μεταβὰς κατόπιν εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ἔνθα πολυπληθὴς ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεθερμένετο καὶ ἐξωρμᾶτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, Ὀλυμπίου, Περῤαιβοῦ καὶ Ἀναγνωστοπούλου, συνηργάζετο μετ' αὐτῶν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὅτε ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης, ἀνέλαβε τὴν ὑπερτάτην τῆς Ἑταιρίας διοίκησιν, δὲν ἠμέλησε ν' ἀντεπιστέλῃ καὶ μετὰ τοῦ Φαρμάκη, τοῦ ὁποίου αἱ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ἐπιστολαὶ ἐξοικόνισμα οὖσαι τῆς ἁπλῆς καὶ γενναίας αὐτοῦ καρδίας, φέρουσιν ἅπασαι στερεοτύπους τὰς ὀλίγας μὲν, ἀλλ' ὡραίαν καὶ ὑψηλὴν ἐγκλειούσας ἀπόφασιν, λέξεις ταύτας «... τώρα δὲν μένει ἄλλο νὰ σᾶς εἴπω, παρὰ νὰ σᾶς βεβαιώσω καὶ ἐγγράφως τὴν γνώμην μου, ὅτι, ὁπόταν κριθῇ ἁρμόδιος ὁ καιρὸς νὰ μᾶς δοθῇ ἡ ἀποφασιστική σας προσταγὴ, ὑπόσχομαι νὰ τὴν ἐξακολουθήσω μὲ τὴν ὑστερινὴν ῥανίδα τοῦ αἵματός μου, χωρὶς ποτὲ νὰ μὲ δειλιάσῃ καμμία ἀνθρώπινος περίστασις. . . . »

Ἀνέτειλε τέλος ἡ ἡμέρα τῆς 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, καθ' ἣν ὁ μητροπολίτης Ἰασίου Βενιαμὶν ηὐλόγησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ τοὺς κυκλοῦντας αὐτὴν λογάδας, (δὲν εἶχον εἰσέτι συμμιχθῇ μετὰ τούτων οἱ μέλλοντες μετά τινας ἡμέρας ν' ἀτιμάσωσι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἄνανδροι καὶ προδόται) ἐν οἷς διεκρίνετο καὶ ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης, ὅστις σπασάμενος τὸ ξίφος ἐτάχθη ἔνθους εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῶν ἐφορμώντων ἤδη κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Ἀλλ' ὁ Φαρμάκης, ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος, ὁ Ἀθανάσιος

Καρπενισιώτης καί τινες ἄλλοι, ἀλλ' ὀλίγιστοι ἥρωες, ὀλίγους ἠδύναντο νὰ εὕρωσι τοὺς μιμητὰς μεταξὺ τοῦ ἀνάνδρου ἐκείνου συρφετοῦ ὅστις περιεκύκλου τὸν δυστυχῆ Ὑψηλάντην.

Γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Ἡ προδοσία τῶν, οἰκτρὸν ἕνεκα τούτου τέλος, λαβόντων, Σάββα καὶ Βλαδιμερέσκου· τοῦ Δούκα ἡ λειποταξία, καὶ ἡ, τὴν ἐν Δραγατσανίῳ καταστροφὴν προξενήσασα ἀπείθεια τοῦ Καραβιά· αἱ καταχθόνιοι σκευωρίαι καὶ σατανικαὶ ἐπιβουλαὶ κατὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ τούτου κινήματος τῶν πρακτόρων τῆς Αὐστρίας μυστικῶν τε καὶ φανερῶν, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ μυσαρὸς Οὐδρίσκης· οἱ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τέλος κεραυνοὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ αἱ ἐκ τούτου φοβεραὶ συνέπειαι· ὅλα ταῦτα ὁμοῦ καὶ ἄλλα τὴν ἀποτυχίαν ἐπενεγκόντα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ἠνάγκασαν τὸν μὲν Ὑψηλάντην ν' ἀπέλθῃ τῶν Ἡγεμονιῶν, τὸν δὲ Φαρμάκην νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀρζεσίαν, ἔνθα μεταβὰς καὶ ὁ Ὀλύμπιος, ἔπεισεν αὐτὸν ὅπως ἐγκαταλείψωσι τὴν θέσιν ταύτην, καταλάβωσι δὲ ἄλλην ὀχυρωτέραν ἐξ ἧς τελεσφορωτέραν ν' ἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν.

Ἐμβριθέστερον ὅμως κατόπιν σκεφθέντες, ἄσκοπον δὲ καὶ ἀνωφελῆ θεωρήσαντες τὴν ἀντίστασιν, ἥτις καὶ μέχρι θανάτου παρατεινομένη ἀδύνατον ἦτο ν' ἀναφλέξῃ τὴν ἀποσβεσθεῖσαν ἐπανάστασιν, ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθωσι τῆς Βλαχίας, ἀνοίγοντες δὲ δρόμον μὲ τὸ ξίφος εἰς χεῖρας διὰ τῆς Μολδαυΐας καὶ Βεσσαραβίας, καταβῶσιν ἐκεῖθεν δι' οἱουδήποτε μέσου εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Ἤρξατο λοιπὸν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ τολμηροῦ τούτου σχεδίου· σταματήσαντες ὅμως μετὰ ὀλιγοήμερον ὁδοιπορίαν,

ἣν κατέστησαν ἐπίμοχθον οὐχὶ οἱ καθ' ὁδὸν ἀπαντώμενοι ἐχθροί, τοὺς ὁποίους εὐκόλως διεσκόρπιζον ἡ ὑπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς τούτους πολεμάρχους ὑπερήφανος φάλαγξ, ἀλλ' ἡ σωματικὴ κατάστασις τοῦ ἐκ τόσων ταλαιπωριῶν καὶ ἠθικῶν τραυμάτων ἀσθενήσαντος Ὀλυμπίου, ἠναγκάσθησαν νὰ διέλθωσιν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου ἐξεκίνησαν ἐκεῖθεν διὰ τὴν Βεσσαραβίαν. Ἀλλ' ἅμα φθάσαντες εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέκου ἀπεκλείσθησαν ὑπὸ τοῦ Σελὴμ βεγῆ καὶ τοῦ Κουτσιοὺκ Ἀλῆ ἀγόντων ἑξακισχιλίους ἄνδρας.

Ὁ ἀγὼν ἤρξατο τότε σφοδρὸς ἀμφοτέρωθεν. Οἱ Τοῦρκοι τρομεροὶ συνήθως ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ὁρμῇ ἀπεκρούσθησαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ μετὰ δευτέραν καὶ τρίτην ἔφοδον ἀπεθαῤῥύνθησαν, ὥστε ἐπωφελεῖς προτάσεις ἀποτείναντες τοῖς Ἕλλησι, τάξαντες δὲ καὶ τριήμερον ἀνακωχὴν, παρεκάλουν αὐτοὺς ὅπως γίνωσι δεκταὶ αἱ προτάσεις των, καὶ παύσῃ ἀνωφελὴς αἱματοχυσία.

Ἀλλ' ἡ μὲν ἀνακωχὴ ἔληξεν ἀνωφελῶς, ὁ δὲ ἀγὼν ἤρξατο ἐκ δευτέρου λυσσωδέστερος· ἐπὶ ἐννέα εἰσέτι ἡμέρας ἐμαίνετο ὁ Ἄρης ἐνταῦθα, ὅτε νέαι προτάσεις, ἐκ μέρους τῶν Τούρκων πάντοτε, κατέπαυσαν πρὸς ὀλίγον τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἀποτυχόντος καὶ πάλιν τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐπανελήφθη ἡ ἀδροφονία, διαρκέσασα μέχρι τῆς 22 Σεπτεμβρίου καθ' ἣν νέοι ὅροι πολὺ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων ἐπωφελέστεροι, ἐκ μέρους τοῦ Πασσᾶ τῆς Ἰμβραήλας, οὓς ἐκόμισεν ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ, συνοδευμένος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀθλίου Οὐδρίσκη, ἐγγυηθέντος ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεώς του τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης, ἔῤῥιψαν τὴν διαίρεσιν με-

ταξὺ τῶν οὐδέποτε διαιρεθέντων δύο ἀρχηγῶν, Ὀλυμπίου καὶ Φαρμάκη, ὅστις μόνος δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς ὑφ' αὑτὸν ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν Τούρκων.

«Κυριώτερα μέρη τῆς συνθήκης, λέγει ἱστορικός τις, ἦσαν ἡ ἔνοπλος ἔξοδος τῶν περὶ τὸν Φαρμάκην καὶ ἡ ἐλευθέρα ἀπέλευσις αὐτῶν ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας. Ἀλλ' ἐκ τούτων, ἑκατὸν πεντήκοντα λογιζομένων, τριάκοντα τρεῖς δυσπιστοῦντες ἐπὶ τῷ χαρακτῆρι τῶν Τούρκων καὶ ταῖς ἐγγυήσεσι τοῦ Οὐδρίσκη, ἐξέφυγον τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23 Σεπτεμβρίου, καὶ ἐκτὸς ἑνὸς μόνου διεσώθησαν εἰς τὰ Αὐστριακὰ ὅρια. Εἴθ' ἔπραττον τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Φαρμάκης καὶ οἱ ἄλλοι, ὅπως σώσωσι κἂν ἑαυτοὺς σωματικῶς, ἀφ' οὗ ἠθικῶς οὐκ ἐτόλμησαν, αὐδ' ἠκολούθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὀλυμπίου! διότι ἅμα παραδοθέντες τῇ ἐπαύριον, 23 Σεπτεμβρίου, οἱ μὲν στρατιῶται ἐθανατώθησαν, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ πεμφθέντες εἰς Σιλίστριαν ἐσφάγησαν, ὁ δὲ Φαρμάκης σιδηροδέσμιος ὁδηγηθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐβασανίσθη καὶ ἐκαρατομήθη».

Πολλάκις ἠκούετο λέγων, ἀφ' ἧς κατετάχθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, «δὲν ὑποφέρω πλιὰ, δὲν βλέπω τὴν ὥρα πότε ν' ἀνάψῃ ἡ φωτιὰ νὰ καῶ ἐκεῖ μέσα, γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα». Καὶ ἀληθῶς ἅμα ἠνοίχθη ἡ πάλη, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, ἐδείκνυεν ὅτι τοῦτο καὶ μόνον ἐπόθει ὁ γηραιὸς πολεμιστὴς ὅτε συνεπλάκετο μετὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τί παθὼν ἐσυνθηκολόγησε μετ' αὐτῶν καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ πόθον; Νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, ἡ τοὺς γέροντας χαρακτηρίζουσα φιλοζωΐα ἐσμικρίνησε τὴν ψυχὴν

τοῦ γέροντος πολεμιστοῦ, καὶ ὅτι ὅπως κερδίσῃ ὀλίγων ἐτῶν ζωὴν παρεδόθη τοῖς Τούρκοις, καὶ ἀπώλεσεν οὕτως οἰκτρῶς τὴν ζωήν;

Τοῦτο ἰσχυρίζονται ὅσοι ἐλησμόνησαν ὅτι οἱ 150 περίπου ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ὤφειλον νὰ ζήσωσιν ὅπως ἀποτελεσματικώτερον διὰ τὴν πατρίδα ἀποθάνωσιν ἐν τῷ μέλλοντι. Ὑπὲρ τῆς ζωῆς τούτων κατεδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμοὺς μετὰ τῶν Τούρκων καὶ συνάψῃ μετ' αὐτῶν συνθήκην, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας ὤφειλε νὰ πιστεύσῃ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ πεισθῇ ὅτι οἱ ὑπογράψαντες καὶ οἱ ἐγγυηθέντες ὑπὲρ αὐτῆς θὰ ἦσαν τὰ ἀτιμώτερα τοῦ κόσμου θηρία.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ.

Ὁ Γεώργιος Βούλγαρης κατήγετο ἐξ οἰκογενείας μετοικησάσης ἐξ Ἀλβανίας μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταστροφὴν τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἐγεννήθη δὲ ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1766 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη καὶ τῆς Ἑλένης Γκίκα.

Παίζων μετὰ τῶν συνομιλήκων καὶ δεικνύων αὐτοῖς ἐνίοτε τὴν ἰσχὺν τῶν βραχιόνων του, διῆλθε τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐν τῇ νήσῳ ἐν ᾗ ἐγεννήθη, καὶ τὴν ὁποίαν ἔμελλε ἅμ' ἀνδρωθεὶς νὰ κυβερνήσῃ.

Δὲν εἶχε συμπληρώσει τὸ δέκατον πέμπτον τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτος, ὅτε εἰσῆλθεν ὡς ἁπλοῦς ναύτης ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ στόλῳ. Ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Ὕδρας ἄσημος, ἄγνωστος καὶ τεθλιμμένος διότι ἐγκατέλειπεν οἰκογένειαν ἐξ ἧς ἀπέσπασεν αὐτὸν ἡ πενία· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὄχι μακροῦ

χρόνου θὰ ἐπανέλθῃ ἐν πομπῇ διοικητὴς ταύτης καὶ δημιουργὸς τοῦ μεγαλείου της.

Ὀλιγοχρόνιος ὑπηρεσία ἐν τῷ Τουρκικῷ ναυτικῷ ἤρκεσεν εἰς τὸν ὑπὸ πολλῶν προτερημάτων περικοσμούμενον Γεώργιον, ν' ἀναβιβάσῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ βαθμοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ ναυάρχου Χουσεΐν Πασᾶ. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κατώρθωσεν ὁ Βούλγαρης, νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ ὑπόληψιν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου Ὀθωμανοῦ, στενοῦ συγγενοῦς τοῦ Σουλτάνου Σελήμη, ὥστε οὐδὲν ἐν τῷ ναυαρχείῳ ἐπράττετο ἢ ἀπεφασίζετο, χωρὶς προηγουμένως νὰ ζητηθῇ καὶ ἡ γνώμη αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὅτε λαβὼν πληρεξουσιότητα νὰ καταστρέψῃ τὴν πειρατείαν ὑφ' ἧς ἐμαστίζετο τὸ Αἰγαῖον, κατώρθωσε διὰ μετρίας δυνάμεως, νὰ σπείρῃ τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀδαμάστους πειρατὰς, καὶ ἀπαλλάξῃ ἐξ αὐτῶν τὰς θαλάσσας ἐκείνας, καὶ τοῦτο ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων ἑβδομάδων· τότε ἡ ἰσχὺς καὶ διασημότης τοῦ μόλις τριακονταετοῦς τότε Γεωργίου Βούλγαρη, εἰς τοιοῦτον προήχθη σημεῖον, ὥστε μία μόνη λέξις αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Τζανετάκη, ἤρκεσεν ὅπως πείσῃ τὴν Πύλην νὰ διορίσῃ τοῦτον ἡγεμόνα τῆς Μάνης, ἀντὶ τοῦ Μαυρομιχάλη, πρὸς ὃν ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία κατὰ πρῶτον ἀπέβλεψεν.

Ἀλλ' ἡ μικρὰ νῆσος ἐν ᾗ ὁ Βούλγαρης ἐγεννήθη ἔπασχεν ἀφορήτως· ἡ τάξις ἐξ αὐτῆς εἶχεν ἐκλείψει· αἱ δὲ κλοπαὶ, αἱ βιαιοπραγίαι, οἱ φόνοι, ἠπείλουν τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς ἐν αὐτῇ κοινωνίας ἐκείνης. Ὁ ἱερὸς βράχος καθ' οὗ συνετρίβη ἡ θαλασσία δύναμις τῆς Τουρκίας, καὶ ὅστις ἐπέπρωτο νὰ γίνῃ τὸ προπύργιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας μικροῦ δεῖν ἐρημοῦτο.

Τότε ὅμως παρέστη ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιδεοῦς ἐκείνης κοινωνίας ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, καὶ σωτὴρ καὶ τιμωρός.

Ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν νὰ μένῃ πλέον μακρὰν τῆς φιλτάτης πατρίδος του. Ἐζήτησεν ὅπως ἀνατεθῇ αὐτῷ πρὸς καιρὸν ἡ διοίκησις τῆς νήσου.

Ἀλλ' ἡ αἴτησίς του ἀπεῤῥίφθη, ὁ εὐνοῶν αὐτὸν Χουσεῒν Πασᾶς κατ' οὐδένα τρόπον ἐπείθετο ν' ἀποχωρισθῇ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρός. Ὁ Γεώργιος ὅμως ὅστις προέβλεπεν ἴσως τὴν ἄρνησιν τοῦ προστάτου του, οὐδόλως ἐξεπλάγη ἐπ' αὐτῇ. Δὲν ἦτον οὗτος ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἀποτρέπονται τῶν προθέσεών των. ἐν τῷ πρώτῳ βήματι.

Ἡ οὐδόλως ὑπὸ τῶν κωλυμάτων μειουμένη ἐπιμονὴ, σπανίως ἢ οὐδέποτε ἀποτυγχάνει τοῦ ἐν διανοίᾳ ψυχρᾷ καὶ ἰσχυρᾷ ἀποφασισθέντος σκοποῦ. Ὁ δὲ Βούλγαρης εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει νὰ κυβερνήσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, νὰ κτυπήσῃ ἀμειλίκτως τὴν μαινομένην ἐν αὐτῇ ἀναρχίαν, νὰ φυγαδεύσῃ ἐξ αὐτῆς τὴν κλοπὴν, τὸν φόνον, τὴν αὐτοδικίαν, τὴν ἀεργίαν καὶ τὴν συμφοράν· εἶχε τέλος ἀποφασίσει νὰ σώσῃ αὐτήν. Καὶ τὸ ἀπεφάσισεν *ἅπαξ* καὶ *ἀμετακλήτως*. Κατὰ δὲ τῆς σιδηρᾶς θελήσεώς του ὤφειλον ἀναγκαίως νὰ συντριβῶσι τὰ προσκόμματα *πάντα*.

Ἡ οὐδὲν ἄνευ λόγου ποιήσασα θεία πρόνοια δὲν ἥνωσεν ἀσκόπως ἐν αὐτῷ, νοῦν ἰσχυρὸν, θέλησιν ἀδάμαστον καὶ φλέγοντα πατριωτισμόν.

Ἡ διοίκησις λοιπὸν τῆς νήσου τῷ ἐδόθη παρὰ τῆς Πύλης, καὶ μάλιστα μετὰ πλήρους ἐλευθερίας ἐνεργείας· τὸ δίπλωμα δι' οὗ διωρίσθη Βέης τῆς Ὕδρας τῷ ἐχορήγει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Διὰ τοιαύτης φοβερᾶς ἐξουσίας τεθωρακισμένος ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, καὶ συνοδευμένος ὑπὸ Τουρκικῶν δικρότων

καὶ τρικρότων, ἀφίχθη εἰς Ὕδραν, ἔνθα οἱ μὲν φρόνιμοι καὶ φιλήσυχοι τῶν πολιτῶν ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς μὲν ἴσως ἀλλ' οὐχὶ ἀμοίρου δυσπιστίας τινος, οἱ δὲ μαχαιροβγάλται μετ' ἀδιαφορίας μικρὸν ἀπεχούσης τῆς περιφρονήσεως.

Ἀλλ' ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ἀπέδειξεν ὁ μικρόσωσωμος οὗτος τῆς νήσου Κυβερνήτης ὅτι ἦτο θηριοδαμαστὴς ἐκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ Βούλγαρη ἅμ' ἀναλαβόντος τὴν ἐξουσίαν ἦτο, νὰ κηρύξῃ ἀμνηστείαν τῶν παρελθόντων ἀδικημάτων. Εἶτα δὲ συστήσπς πολιτοφυλακὴν ἐξ 120 ἀνδρῶν καλῶς μισθοδοτουμένων, ἀπηγόρευσε τοὺς πυροβολισμοὺς, τὰς ὁπλοφορίας καὶ τὰς νυκτερινὰς διασκεδάσεις, ἐξ ὧν τόσοι φόνοι καὶ τραυματισμοί. Ἀμείλικτος δὲ ὅσον καὶ δίκαιος δεικνυόμενος κατὰ τῶν παραβαινόντων τὰς διατάξεις ταύτας φίλων ἢ ἐχθρῶν, κατώρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἡ ἀναρχία ἠπείλει ν' ἀποσυνθέσῃ.

Ἀλλ' ἐνῷ ἠργάζετο ὅπως μεταβάλῃ τοὺς ἀτιθάσσους καὶ ἀέργους εἰς πολίτας εἰρηνικοὺς καὶ φιλοπόνους, πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἐφείσθη οὐδὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τολμήσαντος νὰ παραβῇ τὰ διατεταγμένα· προεννόει ἀφ' ἑτέρου καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῆς νήσου ἀναγκῶν.

Συγκαλέσας δὲ συνέλευσιν ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, καὶ συζητήσας μετ' αὐτῆς περὶ τοῦ ἁρμόζοντος πολιτεύματος, ἐξελέξατο εἰκοσαμελὲς συμβούλιον ὅπως συσκεπτόμενος καὶ συνεννοούμενος μετ' αὐτοῦ ἐφαρμόζῃ τὰ ἀποφασισθέντα.

Ἡ ἔλλειψις ὕδατος ἔπαυσεν οὖσα ἐπαισθητὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ· ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτοφυλάκων ἠλαττώθη κατὰ

τὸ ἥμισυ, τὰ δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας ταύτης χρήματα ἐδαπανῶντο εἰς ἀγαθοεργίας· ἡ σύστασις τέλος σχολείου ἐν ᾧ συνέῤῥεον πλεῖστοι ὅσοι καὶ ἐκ τῶν ἄλλων νήσων ὅπως μαθητεύσωσι παρ' αὐτῷ· ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα κατέστησαν τὸν Βούλγαρην ἀγαπητὸν καὶ ἀναγκαῖον παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὅτε οὗτος χάριν τῆς ὑγείας του παρῃτήθη, καὶ μεταβὰς εἰς 'Αθήνας παρέμενεν ἐκεῖ, συνελθόντες εἰς συνέλευσιν συνέταξαν πρόσκλησιν, τὴν ὁποίαν πρεσβεία πενταμελής, ἀποσταλεῖσα εἰς 'Αθήνας, ἐκόμισε πρὸς αὐτόν. Περικοπαί τινες τῆς ἐπισήμου ταύτης προσκλήσεως ἔχουσιν οὕτω «. . . 'Επειδὴ διὰ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἠθέλησεν ὁ ῥηθεὶς Καπετὰν Γεώργιος νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιστασίαν, διὰ νὰ λάβῃ ἄνεσιν, ἡμεῖς δὲ γνωρίζοντες ὅτι ἡ ἔλλειψίς του δὲν ἦτον ἐπωφελής, ἀλλ' ἠμποροῦσε νὰ καταντήσῃ ὁ τόπος μας εἰς ἐκείνας τὰς ἀποστασίας καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ κακά, ὅσα καὶ πρὶν τοῦ ἐρχομοῦ του ἐδοκίμαζε, καὶ τέλος πάντων, στοχαζόμενοι τὸν ὄλεθρον καὶ τὸν ἀφανισμὸν ὅπου ἤθελε μᾶς ἀκολουθήσει, διὰ τοῦτο κοινῇ γνώμῃ ὅλοι, μικροί τε καὶ μεγάλοι, τὸν παρεκαλέσαμεν νὰ δεχθῇ πάλιν τὸ αὐτὸ βάρος καὶ τὸν παρόντα χρόνον 1807 νὰ ἐπιστατήσῃ ὡς καὶ τὸν παρελθόντα, καὶ νὰ σταθῇ μετὰ τῶν ἐκλελεγμένων συνδίκων ὡς διοικητής μας (ζαμπίτης) καὶ ὡς φιλόπατρις καὶ ζηλωτὴς καὶ διὰ τὰ περιστατικὰ τοῦ καιροῦ συγκατένευσεν εἰς τὰς παρακλήσεις μας καὶ ἐδέχθη πάλιν τὸ αὐτὸ βάρος τοῦ ἐρχομένου χρόνου. . . .»

Καὶ ἐνέδωκε μὲν ν' ἀναλάβῃ καὶ αὖθις τὴν διοίκησιν τῆς νήσου· ἐκυβέρνησε δὲ ταύτην, οὐχὶ ἄνευ περιπετειῶν δι' ἑαυτόν, μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1812 ὅτε προσβληθεὶς ὑπὸ κα-

κοπήθους πυρετοῦ, ἀπεβίωσε κατὰ τὸ πεντηκοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

ΙΩΝΝΗΣ ΓΟΥΡΑΣ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γεννηθεὶς ὁ γενναῖος οὗτος πολεμιστὴς, καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ εὑρεθεὶς, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, ἔσφιγξεν ἔνθους τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔφερεν ἀργυρᾶ ὅπλα, καὶ τὴν φέρουσαν τὸν ἐσταυρωμένον ἱερὰν σημαίαν ἁρπάσας, ὥρμα μετ' αὐτῆς πρῶτος κατὰ τῶν μὴ δυναμένων ἢ ὠχρὰν ἡμισέληνον καὶ ξῖφος ἀμβλὺ ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὴν ὁρμήν του, ἐπτοημένων ἐχθρῶν.

'Ολίγα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη ὑπηρέτει ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ὑπὸ τὸν 'Οδυσσέαν 'Ανδρούτσου ὁπλαρχηγὸν τότε Λεβαδείας· ἕνεκεν ὅμως ἐκδουλεύσεως σπουδαίας, ἐκτιμηθείσης δεόντως ὑπὸ τοῦ 'Οδυσσέως, καὶ ἐξ ἧς μικροῦ δεῖν ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωὴν, προήχθη μῆνας τινας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος εἰς πρωτοπαλήκαρον. Μετὰ τὴν πολυορκίαν δὲ τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ δραπετεύσαντος ἐκ τῆς Λεβαδείας τοῦ 'Αληπασσίζοντος 'Οδυσσέως, ἠναγκάσθη ὁ Γοῦρας νὰ προσφύγῃ ὑπὸ τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Πανουργιὰν, πρὸς ὃν οἱ Τοῦρκοι εἶχον παραχωρήσει τὸ «ἁρματολίκι» τῆς ἐπαρχίας 'Αμφίσσης. Εὑρέθη δὲ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, παρ' οὗ ἀποσταλεὶς τότε εἰς τὰ πέριξ τῆς 'Αμφίσσης χωρία πρὸς στρατολογίαν, καὶ συγκεντρώσας περὶ ἑαυτὸν ἑπτακοσίους περίπου, ὥρμησε τὴν πρωΐαν τῆς 27 Μαρτίου κατὰ τῆς 'Αμφίσσης καθ' ἧς εἶχεν ὁμοίως κινηθῆ μετὰ

τῶν ἀνδρείων ὁπλαρχηγῶν Παπανδριᾶ καὶ Μανίκα καὶ ὁ Πανουργιᾶς. Καὶ ἡ μὲν πόλις ἐκυριεύθη· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν μετὰ δεκαήμερον πολιορκίαν παρέδοσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Ἅμα ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς πολεμικῆς σκηνῆς, ἠκολούθησεν ὁ Γοῦρας τὸν πρῶτον ἀρχηγὸν αὐτοῦ· ἀφοῦ δὲ κατεκεραυνοβόλησε μετ' αὐτοῦ τοὺς Τούρκους ἐν Γραβιᾷ, Θυάμῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐχωρίσθη κατόπιν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐσχημάτισεν ἴδιον σῶμα ἐξ ὀλίγων λογάδων, μεθ' ὧν ἀνεφαίνετο πάντοτε ἐκεῖ ἔνθα ἡ μάχη ὅπως κερδηθῇ, ἀπήτει τὴν παρουσίαν ἀνδρῶν ῥιψοκινδύνων.

Ἐπολέμησε καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη σταλεῖσαν κατὰ τῶν Βλαχοχωρίων φάλαγγα· ἐκινδύνευσεν, ἀποκλεισθεὶς ὑπὸ πολυαρίθμων Τούρκων, μετὰ τοῦ Σκαλτσοδήμου καὶ Σαφάκα, ἐν τῷ πλησίον τῆς Ὑπάτης κειμένῳ χωρίῳ Καστανιᾷ, ἀλλ' ἐσώθη πολλοὺς ἐξαφανίσας ἐχθρούς.

Τεθεὶς μικρὸν μετὰ τοῦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀμφισσέων, καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐξ οὗ πρό τινος εἶχεν ἀποχωρισθῇ, ἔδραμε μετ' αὐτοῦ πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς Λεβαδείας· τοποθετηθέντες δὲ οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἐν τῇ Πέτρᾳ, ὅπως διακόψωσι τὴν μεταξὺ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας συγκοινωνίαν τῶν ἐχθρῶν, συνεπλάκησαν ἐκεῖ μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐκ Θηβῶν ἀναχωρήσαντες ἐβάδιζον πρὸς τὴν Λεβαδείαν, καὶ ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ διασκορπισθῶσι, φονεύσαντες ὄχι ὀλίγους.

Ἀξία ὅμως ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν

ἥτις κατὰ μέγα μέρος ἐκερδήθη διὰ τῆς ἀνδρείας τοῦ ἀτρομήτου πολεμάρχου.

Τρεῖς Πασσάδες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὡς ἱκανοῦ καὶ ἀνδρείου φημιζομένου Βεϋρὰν Πασσᾶ, ἡγούμενοι στιφῶν πολυαρίθμων καὶ ἀγρίων, ἀφοῦ κατέθραυσαν τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν, κατεπλημμύρησαν τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1821, σκοποῦντες νὰ βαδίσωσι κατὰ τῆς Τριπόλεως, ὅπως ἐκ τοῦ κέντρου τούτου τῆς Πελοποννήσου κτυπήσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἐπιφόβου ταύτης δυνάμεως δὲν ἔμενεν ἀργὸς καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις ἐθεάθη τότε διευθυνόμενος πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Κινηθέντες τῇ 22 Αὐγούστου οἱ ἐχθροὶ ἐκ Λαμίας, καὶ διελθόντες τὰς Θερμοπύλας, κατεσκήνωσαν ἔν τινι πεδιάδι Πλατανιὰ καλουμένη, ὥραν μόλις ἀπέχουσαν τῆς λεωφόρου τῶν Βασιλικῶν, διὰ τῆς ὁποίας διεννοοῦντο νὰ διέλθωσιν. Ἀλλὰ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ταύτης καταλαβόντες οἱ Ἕλληνες, εἰς 1500 ἀριθμούμενοι, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς τὴν διάβασιν ἢ διὰ τῶν πτωμάτων των.

Ὁπόσον θὰ ἐδεινοῦτο ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἂν μὴ κατεθραύετο ἐνταῦθα ἡ φοβερὰ αὕτη δύναμις.

Χάρις ὅμως εἰς τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν τοῦ Δυοβουνιώτου, προϊδόντος τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ μετ' ἐπιμονῆς ὑποστηρίξαντος τὴν κατάληψιν τῆς λεωφόρου τῶν Βασιλικῶν, καὶ εἰς τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν τοῦ Γούρα, τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί, ὁ στρατὸς οὗτος τοῦ Βεϋρὰν Πασσᾶ σφαγείς, διασκορπισθείς, αἰχμαλωτισθείς, ἐπλήρωσε τοὺς Ἕλληνας ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ

ἵππων, πραγμάτων τόσῳ χρησίμων εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

«Ἐκ τῆς μάχης ταύτης, ἀφηγεῖται φιλαλήθης ἱστορικός, ἀπώλεσεν ὁ Βεϋρὰν Πασσᾶς φονευθέντας μέχρι τῶν ἑπτακοσίων, ἐν οἷς συνηριθμήθησαν καὶ ὁ Μεμῆς Πασσᾶς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βεϋρὰν Πασσᾶ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ Μουχουδὰρ Ἀγᾶς καὶ Σελιχτὰρ Ἀγᾶς, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι Βέγαι ἀγιάναι καὶ χιλίαρχοι. Οἱ δ' Ἕλληνες, κύριοι τῆς μάχης, ἐζημιώθησαν περὶ τοὺς πεντήκοντα πεσόντας καὶ πληγωθέντας, ἐζώγρισαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν, καὶ ἐκράτησαν δεκαοκτὼ σημαίας, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ λεγομένη «γιουροὺς βαϊρὰκ» (ὁρμῆς ἢ ἐφόδου σημαία) δύο τηλεβόλα καὶ ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους ἵππους τοῦ πολέμου, πλείστων ἄλλων ἀναιρεθέντων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Γούρα παρετηρήθη ἐξογκωθεῖσα ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως τοῦ ξίφους, τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ ῥεύματος κοκκινοβαφὲς γενόμενον ἕνεκα τοῦ ῥεύσαντος ἐν αὐτῷ πολλοῦ αἵματος. Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν μεγάλως ἐτίμησε ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου. Ὅλους ἐνέπνεεν ὁ αὐτὸς ζῆλος καὶ ὅλων ἡ ἐπιθυμία περὶ τῆς ἥττας τοῦ ἐχθροῦ ὑπῆρχε μία. Ἀλλ' ἰδίως διεφημίσθη ὁ Γούρας, ὡς ἡ ψυχὴ γενόμενος τῆς μάχης καὶ ὡς θανατώσας αὐτοχειρὶ τὸν Μεμῆς Πασσᾶν».

Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον οὐδέτερος νὰ μείνῃ ὁ Γούρας δὲν ἠδύνατο· περιεπλάκη καὶ οὗτος ἐν αὐτῷ λαβὼν μέρος ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως. Αἱ ὀλίγαι δὲ αὗται λέξεις τὰς ὁποίας ἔγραφε πρὸς τὴν κυβέρνησιν μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀδελφοκτόνου πολέμου δεικνύουσι τὸν ἄξεστον μὲν πλὴν καὶ εὐθὺ χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς «ἡ κυβέρνησις νὰ τιμωρήσῃ τοὺς απο-

στάτας, διότι ἄλλως θ' ἀποστατήσω καὶ ἐγὼ τὸ ἑπόμενον ἔτος».

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐσωτερικῆς διαμάχης διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Συμπλακεὶς δὲ τότε μετὰ τοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως κηρυχθέντος Ὀδυσσέως, καὶ μὴ κατορθώσας νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀντιπάλου του, ἔπεισεν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ, ὑποσχεθεὶς ὡς ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, οὐχὶ μόνον ἀμνηστείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὑποσχεθεὶς ὅμως ἀντίθετα ἐκείνων τὰ ὁποῖα μικρὸν ὕστερον ἐξετέλεσε, καὶ ἀδικήσας τὸν πρώην ἀρχηγὸν καὶ εὐεργέτην του, ἑαυτὸν ἀπόνως ἐκηλίδωσεν ὡς μὴ ὤφειλε.

Ὡς ἀρχηγὸς δὲ τῶν ὅπλων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀντετάχθη κατὰ τῶν καταπλημμυρησάντων αὐτὴν Τουρκικῶν ὀρδῶν, μετὰ τῶν ἄλλων ὑπ' αὐτὸν ὁπλαρχηγῶν, προθύμως ὑπεικόντων εἰς τὰς διαταγάς του, ἀλλ' οὐδὲν ἄξιον λόγου ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ τῶν πάντων στερούμενος. Ἀναγκασθεὶς δ' ἄλλως τε νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὅπως τὴν σώσῃ ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ στενῶς πολιορκοῦντος αὐτὴν Κιουταχῆ καὶ διανυκτερεύων κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἑνδεκάτης Ὀκτωβρίου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀλίγων πιστῶν, ἐκτὸς τῶν προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ μὲν ὅπως ἐμποδίσῃ λειποταξίαν στρατιωτῶν τινων, εὐκαιρίαν ζητούντων πρὸς τοῦτο, τὸ δὲ ὅπως ἐπιτηρεῖ καὶ τῶν ἐχθρῶν τὰ κινήματα, ἐπληγώθη δυστυχῶς εἰς τὸν κρόταφον ὑπὸ τῶν Τούρκων τυχαίως πυροβολούντων, καὶ ἔπεσεν ἄπνους· οὕτω δὲ ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσεν ἕνα τῶν λαμπροτέρων πολεμιστῶν.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΡΟΥΦΟΣ.

Μία τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν Πελοποννήσῳ οἰκογενειῶν ἡ ἐξ ἧς ὁ Βενιζέλος Ῥοῦφος εἷλκε τὸ γένος, εἶνε καὶ ἡ ἐξ Ἐνετίας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μετοικήσασα πρὸ δύο περίπου αἰώνων οἰκογένεια Κανακάρη. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Βενιζέλος ἐν Πάτραις τῷ 1795 ὑπὸ τῆς Παρασκευῆς Κωστάκη, ἐκ λίαν γνωστῆς τῷ τόπῳ οἰκογενείας καταγομένης.

Καταληφθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ, ἐκινήθη κατὰ τῶν Τούρκων ἐκ τῶν πρώτων ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος, ἄξιος δὲ ἀντικαταστάτης τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εὑρισκομένου κατὰ τὴν δεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, συνέταξε καὶ συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν ἄλλων Ἀχαιῶν, τὴν πρώτην ἐκείνην πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις ἱστορικὴν προκήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἀποκλείσας τότε μετὰ τῶν ἄλλων τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους ἐν τῷ φρουρίῳ, ἔδειξεν ὅτι οὐδόλως ἐπτόει αὐτὸν ὁ θάνατος ὑφ᾽ οὗ μετ᾽ αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἠπειλοῦντο καὶ ἅπαντες οἱ ἀδιοργάνωτοι ἀπειροπόλεμοι καὶ σχεδὸν ἄοπλοι πολιορκηταί.

Ἀλλ᾽ ἐνῷ κυρίως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἀπησχόλει ἡ πολυόδυνος καὶ πολυχρόνιος αὕτη πολιορκία, δὲν ἐκώφευεν ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ εἰς τὰς ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀκουομένας οἰμωγάς· ἔτρεχε δὲ πάντοτε πρόθυμος καὶ ταχὺς ἔνθα ἡ παρουσία του ἠδύνατο ν᾽ ἀποβῇ ὠφέλιμος τῇ πατρίδι, ὑπομένων ἀγογγύστως, αὐτὸς ὁ ἐν τῇ ὀλβιότητι καὶ ταῖς ἀσιατικαῖς ἀναπαύσεσιν ἀνατραφείς, καὶ μόχθους καὶ σκληραγω-

γίας καὶ στερήσεις παντοειδεῖς, ὡς ὅτε ῥιφθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς Ζακύνθου ἡ σπάνις πολεμοφοδίων ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μεταβῇ ἐν Ζακύνθῳ ὅπως θεραπεύσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ὑπὸ τῶν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως μαινομένων Ἄγγλων, ἐκλαμβανόντων ἀνοήτως τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὡς Ῥωσσικὴν ὑποκίνησιν, ὑπέστη μετὰ στωϊκῆς ἀπαθείας πολύμηνον μαρτύριον.

Τῆς ἐπιφθόνου ἀπαθείας ὑφ' ἧς ἐκοσμεῖτο δείγματα ἔδωσεν ὅτε ἐξελέχθη πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἑρμιόνῃ πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τῆς τρικυμιώδους ἐκείνης Συνελεύσεως ἐν ᾗ πᾶσα περὶ οἱουδήποτε ἀντικειμένου συζήτησις, εἰς διαπληκτισμοὺς ἀπολήγουσα, εἰς δεινὴν ὑπέβαλλε μετὰ τοῦ τόπου δοκιμασίαν καὶ τοὺς στωϊκοτέρους τῶν πληρεξουσίων.

Ὁ Κυβερνήτης δίκαιος ἐκτιμητὴς τῶν οὐχὶ τυχαίων τοῦ Βενιζέλου προσόντων, διώρισεν αὐτὸν ἅμ' ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔκτακτον ἀπεσταλμένον Ἠλείας.

Ὅτε δὲ μικρὸν μετὰ τοῦτο τὴν ἐν Σύρῳ κοινωνίαν ἤρξατο ἀποσυνθέτων τὸ ἔγκλημα ὑφ' ὅλας τὰς εἰδεχθεῖς αὐτοῦ μορφάς, ἡ δὲ πειρατεία καὶ τὸ λαθρεμπόριον, ἠπείλουν οὐχὶ μόνον τὴν νεοσύστατον ταύτην πόλιν τοῦ Ἑρμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἔθνους καιρίως προσέβαλον, τότε ὁ Κυβερνήτης εἰς οὐδένα ἄλλον ἀπέβλεψεν· παρὰ τοῦ Βενιζέλου Ῥούφου ἐζήτησεν ὅπως μεταβὰς ἐκεῖ ἐπανορθώσει τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ νόμου ἐγκαθιδρύσῃ.

Μετὰ τόσης δὲ συνέσεως καὶ μετριοπαθείας ἐξεπλήρωσεν ὁ Ῥοῦφος καὶ ἐν βραχυτάτῳ μάλιστα διαστήματι χρόνου τὸ ἀπείρως δυσχερὲς τοῦτο καθῆκον, ὥστε ἀπέσπασεν ἐκ τοῦ Κυβερνήτου κατὰ τὴν 18 Μαΐου 1828 τὸ ἑξῆς ἐγ-

γραφον, τὸ ὁποῖον τῇ ἀληθείᾳ θὰ ἠδικοῦμεν ἀμφοτέρους τοὺς ἄνδρας τούτους ἂν μὴ κατεχωροῦμεν ἐνταῦθα.

«Ἡ ἀναφορά σου τῆς 14 τοῦ παρόντος μηνός,—ἔγραφεν ἐκεῖνος τῷ Ῥούφῳ—προξενεῖ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀληθινὴν εὐχαρίστησιν, καὶ δὲν ἠξεύρει πῶς νὰ Σοῦ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της. Ὁ πεφωτισμένος ζῆλος, μεθ' οὗ ἐξετέλεσας τὰς διαταγάς της, ἡ σύλληψις τῶν ἀθλίων ἐκείνων ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ πάλιν ἠθέλησαν νὰ ἐνοχοποιήσωσι τὴν τιμὴν τῆς ἐθνικῆς ναυτιλίας καὶ τῆς ἐθνικῆς σημαίας, εἶναι πράγματι μεγάλου συμφέροντος. Θέλουσι δὲ ἀποβῆ σωτήρια, ὅταν ἡ δικαιοσύνη δυνηθῇ νὰ δώσῃ παραδείγματα διὰ τῆς αὐστηρότητος μεθ' ἧς θέλει τιμωρήσει τοὺς κακούργους.

«Κληρονομήσας τὸν πατριωτισμόν, ὅστις καθιστᾷ προσφιλῆ εἰς τὸ ἔθνος τὴν μνήμην τοῦ πατρός σου, εὑρίσκεις βεβαίως εἰς τὸ αἴσθημα τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων Σου, τὴν ἡδυτέραν ὅλων τῶν ἀμοιβῶν. Ἡ κυβέρνησις ὅμως σοὶ ὀφείλει δημόσιον καὶ ἐπίσημον τεκμήριον τῆς ἐπιδοκιμασίας της καὶ τῆς ἀπεριορίστου ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐμπνέεις πρὸς αὐτήν. Δέχθητε ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἀντὶ τοῦ ὀφειλομένου Σοι πράγματι τεκμηρίου, καὶ βεβαιώθητε ὅτι, ἐν καιροῖς εὐνοϊκωτέροις, θέλει σπεύσει νὰ Σὲ ἀμοίψῃ, ὡς πρέπει νὰ ἀμοίβῃ τοὺς ὑπαλλήλους ἐκείνους, οἵτινες εἶνε ὅμοιοί Σου».

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος ἀπεσπάσθη τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἐν ᾧ πρό τινος εἶχε ζητήσει ἀνάπαυσιν, καὶ ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Μετὰ δὲ τὴν μεταπολίτευσιν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν· Ἀλλ' ἀπεσύρθη ταχέως τῆς

ἐξουσίας· δὲν κατεδέχετο ὁ μεγαλόφρων Ἀχαιὸς οὐδὲ νὰ ταπεινωθῇ ἀπέναντι ὀλίγων σανίδων κεκαλυμένων δι' ἐρυθροῦ, νομίζομεν, ἐριούχου, ἅτινα δι' ἑνὸς μόνου λακτίσματος ἔμελλεν ὀλίγα ἔτη βραδύτερον νὰ ἐκκενώσῃ ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῶν καθημένου πεισμόνος ἡγεμόνος, οὐδὲ νὰ κολακεύσῃ τὸν βασιλέα ὅπως ἐν τῇ ἐξουσίᾳ διατηρηθῇ.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἐκραγεῖσα ἐν Ἠπειροθεσσαλίᾳ ἐπανάστασις ἀνέφλεξεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βενιζέλου τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἅγιον, ὑφ' οὗ καθ' ὅλα τὰ ἑπτὰ ἔτη τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἐπυρπολοῦντο τὰ στήθη τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Πολλὰ προσέφερε τότε ἀναλόγως τῆς μετρίας περιουσίας του ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου.

Κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1862,—ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἂν μὴ ἠργάζετο θαῤῥαλέως καὶ μεθ' ὑπερτάτης αὐταπαρνήσεως, Κύριος εἶδεν ὑφ' ὁπόσης φρίκης θὰ κατελαμβάνοντο καὶ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει μόνον αὐτῆς, οἱ ἐνταῦθα ἔντιμοι ἔμποροι καὶ ἐμπορίσκοι, οἱ ἐντιμότεροι τούτων ἀποθηκάριοι καὶ ἐν γένει ἀπαξάπαντες οἱ ἀστοὶ — ὑψώθη μετὰ τοῦ Βούλγαρη καὶ Κανάρη εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, ἐξ ἧς ἑκουσίως κατῆλθε τῇ ἐννάτῃ Φεβρουαρίου, ὅπως ἀποσοβήσῃ τὴν δεινὴν καταιγίδα ἣν ἤγειρον ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος ὁρίζοντος ἡ ἀρχομανία καὶ τὰ ποταπὰ πάθη γνωστῶν ἀνθρωπίσκων.

Ἀναγορευθεὶς ὅμως κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἐδέχθη ὡς τοιοῦτος, τὸν βασιλέα Γεώργιον, παρὰ τοῦ ὁποίου βραδύτερον ἐκλήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν.

Διετέλει ἐν Πάτραις ἰδιωτεύων, ὅτε προσβληθεὶς ὑπὸ ὀ-

ξείας νόσου καθ' ἧς ματαίως ἠγωνίσθη ἡ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἐν Πάτραις 'Ασκληπιάδων ἀποτεθησαυρισμένη ἐπιστήμη, ἐξέπνευσε τὴν 18 Μαρτίου 1868.

Τὴν ἐκφορὰν του συνόδευσαν συγκεκινημένοι ἅπαντες οἱ πολῖται· αἱ δὲ ἐργασίαι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διεκόπησαν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Τοῦ ἐπὶ πολλὰ ἔτη χρηματίσαντος προεστοῦ Μεσολογγίου, 'Ιωάννου Τρικούπη, πρωτότοκος υἱὸς ἦτον ὁ Σπυρίδων Τρικούπης· ἐγεννήθη δὲ τῇ 8 'Απριλίου 1788 ἐν Μεσολογγίῳ ἔνθα καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα μαθήματα ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Παλαμᾶν. Ποθήσας ὅμως τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν μετέβη εἰς Πάτρας. Μετὰ τετραετῆ δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμονὴν, ἀπῆλθεν εἰς 'Ρώμην, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ τότε Παπικοῦ κράτους διαμένοντος Ἄγγλου φιλέλληνος Γκυλφὸρδ πατρικοῦ φίλου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠγαπᾶτο ὡς υἱός.

Εὑρίσκετο εἰς Παρισίους ὅτε ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ διακόψῃ τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἥσυχον τοῦ σπουδαστηρίου βίον, καὶ ν' ἀσπασθῇ ἐκεῖνον τοῦ στρατοπέδου καὶ τῶν κινδύνων.

Ἔκτοτε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐπέτρεψεν ἑαυτῷ νὰ ἡσυχάσῃ. 'Εργάζεται μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς καταρτισμὸν τῆς κατὰ τὴν Δυτικὴν 'Ελλάδα ἀτυχοῦς ἐκστρατείας κατὰ τὸ 1822· τρέχει ἐκ Μεσολογγίου εἰς Ζάκυνθον, ἐκ Ζακύνθου εἰς Κέρκυραν, ἐκ τῆς πόλεως ταύτης εἰς Τρίπολιν, εἰς Πάτρας, ἐπανέρχεται εἰς Μεσολόγγιον· τρέχει πανταχοῦ καὶ πάν-

τοτε πρὸς ἐξυπηρέτησιν σπουδαίων τῆς πατρίδος ἀναγκῶν.

Ἐκλεχθεὶς παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ κατὰ τὰ 1824 βουλευτὴς, συνηργάσθη μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου μεθ' οὗ βραδύτερον συνεδέθη καὶ διὰ συγγενείας στενῆς, νυμφευθεὶς τὴν αὐταδέλφην αὐτοῦ Αἰκατερίνην, καὶ «ἦτο, λέγει ὁ Φίνλαϋ, τὸ μέσον, δι' οὗ μετεβιβάζοντο αἱ ἐξωτερικαὶ δοξασίαι εἰς τὴν πλειονότητα τῶν μελῶν τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ὑπηρέτησαν καλῶς τὴν πατρίδα». Ἀπὸ δὲ τοῦ 1824 καὶ ἐντεῦθεν οὐδέποτε ἐπαύσατο ἐκλεγόμενος πληρεξούσιος ἢ βουλευτὴς Μεσολογγίου, ἐπαρκῶν πάντοτε διὰ τῆν ἱκανότητος, καὶ ἀνωτέρας παντὸς προσωπικοῦ συμφέροντος πολιτείας του εἰς τὰς προσδοκίας τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Ὅτε ἐκρίθη ἀναγκαία, ἡ σύστασις κυβερνήσεως δικτατορικῆς, ὁ Τρικούπης ὅστις ἐκ τῶν πρώτων ἐπεθύμησε καὶ ὑπεστήριξε τὸ σωτήριον τοῦτο μέτρον, δικαίως συμπεριελήφθη ἐν αὐτῇ· ἀνέπτυξε δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκείνας ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ κυβέρνησις τοῦ τόπου, ἢ μᾶλλον ἡ σωτηρία αὐτοῦ, θὰ ἦτο ἀδύνατον, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις κατὰ τοὺς δεινοὺς ἐκείνους καιροὺς, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἐσήμαινε ἢ *ἔλλειψιν κυβερνήσεως*.

Ὅτε δὲ ὁ Καποδίστριας ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεζήτει ἱκανότητας ὅπως συνεργασθῇ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀναδεχθέντος δυσχεροῦς ἔργου, τῆς αναπλάσεως καὶ διοργανώσεως τοῦ τόπου, τὸν Τρικούπην ἐξελέξατο Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας. Δὲν ἠδύνατο δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος ν' ἀρνηθῇ τὴν ὁποίαν προσέφερεν αὐτῷ πρωθυπουργίαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους, ἂν καὶ προσωπικαὶ συμπάθειαι καὶ δεσμοὶ συγγενι-

καὶ εἷλκον αὐτὸν ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ἐδέχθη τὴν ὑψηλὴν ταύτην λειτουργίαν ὁ ἀληθῶς πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ, ὑψωθεὶς ὑπεράνω τοῦ ταπεινοῦ ὁρίζοντος, ἐν ᾧ περικλείονται, οἱ ἐπιτρέποντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν εἴσοδον καὶ ἐπικράτησιν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα, ἂν μὴ κατασιγάζουν, ἀμβλύνουν ὅμως ἀναμφιβόλως τοὺς ὑψηλους καὶ γενναίους αὐτῆς ὑπὲρ πατρίδος παλμούς.

Ἀναδεχθεὶς λοιπὸν ὁ Τρικούπης τὸ βάρος τῆς πρωθυπουργίας, παρεῖξε σπουδαίας τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας· διαφωνήσας ὅμως ὁ ἀληθῶς φιλελεύθερος οὗτος ἀνὴρ πρὸς τὸν Κυβερνήτην διετήρησε, κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν, τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων.

Ὅτε ὁ Κυβερνήτης ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐπὶ πολὺ μὲν ἀλλ' ὄχι καὶ ἀσκόπως ἀναβληθεῖσαν, ἐθνοσυνέλευσιν ὁ Τρικούπης ἐξελέχθη πληρεξούσιος Μεσολογγίου.

Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ παραιτηθῇ, διότι αἱ καθαρῶς δημοκρατικαὶ ἀρχαὶ τοῦ μεγαλόφρονος τούτου ἀνδρὸς δὲν ἐπέτρεπον αὐτῷ νὰ συνεργασθῇ μετ' ἀνθρώπων οἵτινες ἐδέχθησαν εὐπειθῶς παρὰ τῶν ἐκλογέων αὐτῶν ἐντολὴν περιορισμένην. Κατώρθωσεν ὁ πολυμήχανος Κυβερνήτης τότε, διὰ τῶν ὀργάνων αὐτου, ὥστε πᾶσαι αἱ ἐπαρχίαι, πλὴν ὀλίγων, νὰ παραγγείλωσιν εἰς τοὺς πληρεξουσίους των, ὅπως μὴ διαφωνῶσι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους.

Ἀποῤῥίψας λοιπὸν τοιαύτην ἐντολὴν ὁ Τρικούπης ἀποχωρήσας δὲ συνάμα καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων διευθύνσεως, κατετάχθη εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, μετὰ τῆς ὁποίας ὅμως ἐπαύσατο συνεργαζόμενος ὅτε αὕτη, ἤρξατο ἐκτρεπομένη εἰς βιαιότητας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου, καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Αὐγουστίνου, ἐξελέχθη ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἔμεινε δὲ ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος, ὅτε ἡ ἀναδεχθεῖσα νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος αὐτοῦ ἀντιβασιλεία, διώρισεν αὐτὸν πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων.

Μετὰ μικρὸν ὅμως ἐννοήσασα ἐν τῇ ἀπολιτοφροσύνῃ αὐτῆς ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ συνεργασθῇ μετ' ἀνδρὸς οἷος ὁ Τρικούπης, κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς παρουσίας του διορίσασα αὐτὸν πρέσβυν εἰς Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, σχετισθεὶς μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν διασήμων ἀνδρῶν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου βασιλείου ἠργάζετο ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος του μέχρι τοῦ ἔτους 1838 ὅτε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἄγνωστον διὰ ποίαν αἰτίαν.

Ἔμενε δὲ ἐν Ἀθήναις ἰδιοτεύων καὶ ὑποβλεπόμενος ὑπὸ τοῦ δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διατεθέντος Ὄθωνος μέχρι τοῦ 1841, ὅτε διωρίσθη καὶ ἐκ δευτέρου πρέσβυς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνατεθέντων αὐτῷ ὑψηλῶν καθηκόντων.

Ἡ κατὰ τὰ 1843 μεταπολίτευσις ἠνάγκασε τὸν Τρικούπην νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, καὶ λάβῃ μέρος ἐνεργὸν καὶ σπουδαῖον ὡς πληρεξούσιος Μεσολογγίου εἰς τὰς ἐργασίας τῆς κληθείσης τότε νὰ συντάξῃ τὸ πολίτευμα ἐθνοσυνελεύσεως.

Μετὰ τοῦτο δὲ ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν καὶ Γερουσιαστής.

Ἀπαλλαγεὶς μετ' ὀλίγον τῶν τοῦ ὑπουργοῦ καθηκόντων,

ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς Γερουσίας, διηύθυνε δὲ καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀντιπολίτευσιν.

Δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἐξακολουθῇ ὁ Τρικούπης συνεργαζόμενος μετ' αὐτῆς, ἐκτραπείσης ἤδη εἰς βιαιότητας, καὶ προκαλεσάσης τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα στασιαστικὰ κινήματα, τὰ ὁποῖα ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀπεδοκίμαζεν, ὡς καιρίως παραβλάπτοντα τ' ἀληθῆ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα.

Ἀποσπασθεὶς λοιπὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἠργάσθη πρὸς σχηματισμὸν ἀχρόου ὑπουργείου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γεωργίου Κουντουργιώτου, ἀφ.ῦ -ρὶν τούτου κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος νὰ σχηματίσῃ αὐτὸς οὗτος ὑπουργεῖον, ἐνόμισε φρόνιμον ν' ἀποποιηθῇ.

Ὅτε τῷ 1850 ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ ναύαρχον τὸν Πάρκερ, ἠσέλγει ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν καὶ ἀπέκλειε τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς ἄλλας παραλίους πόλεις, φοβερὸς ἐξηγέρθη ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὁ Τρικούπης, καὶ διὰ φλογερᾶς εὐγλωττίας κατεστιγμάτισε τὴν ἄνανδρον πολιτικὴν τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως· ἐδέχθη δὲ νὰ μεταβῇ καὶ εἰς Παρισίους ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος, ὅπως πείσῃ τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνεργήσῃ συμφώνως μὲ τὴν Ἑλληνικὴν πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Διορισθεὶς πρέσβυς ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὸ πέρας τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἔμεινεν ἐν Λονδίνῳ ὡς τοιοῦτος μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐξωσάσης τὸν ἀτυχῆ Ὄθωνα Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως.

Εὑρέθη λοιπὸν ἐν Ἀθήναις ὅτε ἐξεῤῥάγη ἡ καταιγίς, ἡ ἀναρπάσασα τὸν Ὄθωνα ἐκ θρόνου τὸν ὁποῖον ὤφειλε τότε νὰ σεβασθῇ, καὶ τὸν ὁποῖον ὅπως πληρώσῃ ἡ Ἑλλὰς κενωθέντα

ἔτρεψε κατὰ πρῶτον τὸ βλέμμα πρὸς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας Ἀλφρέδον, διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου ἐμόχθησεν ὡς οὐδεὶς ἄλλος.

Ἔκτοτε παθούσης τῆς ὑγείας αὐτοῦ ἐπαύσατο ἀναμιγνυόμενος ἐπισήμως εἰς τὰ δημόσια. Ἔζησε δὲ μέχρι τῆς 13 Φεβρουαρίου 1873.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ

Ὁ Χριστόδουλος Χατζηπέτρος υἱὸς τοῦ βαθυπλούτου Γεωργίου Χαντζηπέτρου, ἐγεννήθη ἐν τῇ κωμοπόλει Βιτερνίκου, κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους 1794.

Ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Σέῤῥας τῆς Μακεδονίας, ὅπως σπουδάσῃ τὰ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς διδασκόμενα γράμματα, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς Βιέννην παρὰ τῷ ἐκείνῃ τῇ πόλει διατρίβοντι Ναπολέοντι.

Παρουσιασθεὶς δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ νεαρὸς Χριστόδουλος, παρέστησεν αὐτῷ μετὰ συγκινήσεως τὰ δεινοπαθήματα τῆς πασχούσης πατρίδος, καὶ ἐζητήσατο τὴν κραταιὰν ὑπὲρ αὐτῆς προστασίαν του.

Παραμείνας δὲ ἐν Βιέννῃ μέχρι τοῦ 1813, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἔνθα ἔζη ἀπρακτῶν καὶ μαραινόμενος μέχρι τοῦ 1817 ὅτε ὁ Ἀλῆ Πασᾶς διώρισεν αὐτὸν γραμματέα αὐτοῦ. Δύο δὲ ἔτη βραδύτερον ἐγένετο κοινωνὸς τοῦ μυστηρίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ἔκτοτε περὶ ουδενὸς ἄλλου ἐμερίμνα, ἢ περὶ τῆς ἀπε-

λευθερώσεως τῆς πατρίδος· αὐτὴ καὶ μόνη ἀπερόφα ὅλην αὐτοῦ τὴν διάνοιαν.

Ἡ διακαῶς ποθουμένη πάλη δὲν ἐβράδυνε ν' ἀνοιχθῇ. Ἔδραξε τότε τὰ ὅπλα ὁ νεαρὸς Χριστόδουλος μὲ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἐνθουσιασμὸν τὸν ὁποῖον οὔτε οἱ κίνδυνοι οὔτε τὰ δυνοπαθήματα οὔτε αἱ ἐκ τούτου νόσοι ἠδυνήθησαν νὰ μειώσωσιν.

Σχηματίσας σῶμα ἐξ ἰδίων διέτρεχεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν φλογιζομένην Ἑλλάδα, ἀναζητῶν τοὺς κινδύνους, τὰς μάχας καὶ τὸν θάνατον, ὅστις τόσον ἄφθονος ἐξέῤῥεεν ἐκ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους του.

Τὸ Ἀσπροπόταμον, ἡ Καλαμπάκα, τὸ Νεόκαστρον, τὸ Μεσολόγγιον, εἶνε μάρτυρες τοῦ ἡρωϊσμοῦ του. Κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς, ἐξελθὼν καὶ οὗτος ἐκ Μεσολογγίου ἐπὶ κεφαλῆς τετρακοσίων, διῆλθε ξιφήρης ὡς λέων παρωργισμένος τὴν ἄβυσσον ἐκείνην τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς σῶος! καὶ ἀβλαβής!!!

Ἐκστρατεύσας ὀλίγον ὕστερον εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐκεῖ συναφθείσας μάχας, καὶ ἠνδραγάθησεν εἰς ἐκείνην τῆς Ἀραχώβης. Κατὰ τὴν φοβερὰν δὲ ἐν Φαλήρῳ πανολεθρίαν ἥτις ἐβύθισεν εἰς ἀπελπισίαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ὤθησεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου τὴν ἐπανάστασιν ἐσώθη καὶ πάλιν ὡς ἐκ θαύματος ἵνα καὶ πάλιν τρέξῃ πρὸς ἀναζήτησιν νέων θριάμβων, ἐν Ναυπάκτῳ, ἐν Θήβαις καὶ τελευταίως ἐν Πέτρᾳ καθ' ἣν ἐδοξάσθησαν τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα, καὶ ἐκλείσθη τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων.

Ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του ἐπὶ Κυβερνήτου, καὶ ἐπὶ Ὄθωνος, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἠγαπήθη, ὡς λέγεται, οὔτε

πολὺ οὔτε ὀλίγον. Ἐγένετο δὲ ὑποστράτηγος καὶ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ 1854 ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν ὁ Ὄθων τὴν ἀρχηγίαν τῆς κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐκστρατείας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ δεχθῇ.

Καὶ ὅμως κατὰ τὸ ἀθλίως παρασκευασθὲν καὶ ἀθλιέστερον ἀπολῆξαν ἐκεῖνο κίνημα, ἔδειξεν ὁ Χατζηπέτρος ὅτι ἡ χεὶρ αὐτοῦ δὲν ἀπέμαθε νὰ κρατῇ τὴν σπάθην τοῦ στρατηγοῦ. Ἐν Λουτρῷ, ὅπου ἀληθὲς λουτρὸν αἵματος ἀπέβη ἡ ἐκεῖ συναφθεῖσα μάχη, κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Καρδίτσας καὶ κατὰ τὰ μεγάλα Καλύβια ἀντετάχθη κατὰ δεκαπλασίων, ἀλλ' οὐδέποτε ἔδειξεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὰ νῶτα· ἐν δὲ τῇ Καλαμπάκᾳ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα ὑπὸ τὸν Χατζηπέτρον καὶ τὸν ἀνδρεῖον Λεωτσάκον ἔδρεψαν δάφνας ἀμαράντους.

Εἰς χιλίους περίπου συνεποσοῦντο οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρεῖοι οἱ ἀποφασίσαντες ἐκεῖ νὰ δοξάσωσι τὴν πατρίδα· ἀπὸ πρωΐας τῆς 9 Μαΐου ἀντέκρουον ἀδιάσειστοι τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις δωδεκακισχιλίων περίπου Τούρκων· μετὰ τὴν δύσιν δὲ τοῦ Ἡλίου, σύραντες τὰ ξίφη, ὥρμησαν ἀκράτητοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Ὁ ἀνατείλας τὴν πρωΐαν Ἥλιος ἐφώτιζε πεδιάδας πλήρεις σκηνῶν, ἀποσκευῶν ὅπλων, πτωμάτων καὶ ψυχοραγούντων.

Μετὰ τὴν κατοχὴν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν δυνάμεων, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔζη ἡσύχως οὐδόλως ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ κατὰ τοῦ Ὄθωνος τεκταινόμενα ὑπὸ τῶν οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον ἐχόντων μητροκτόνων, οὓς ἐκτὸς

ολίγων ἐξαιρέσεων, δὲν συνήγαγεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ, ἡ πολιτικὴ ἀτιμία καὶ πάθος μὴ ἱκανοποιουμένης ἀρχομανίας.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος διώρισεν τὸν Χατζηπέτρον ἐπίτιμον ὑπασπιστὴν αὐτοῦ.

Ἀπέθανεν ὑπὸ ἀποπληξίας τὴν 29 Ὀκτωβρίου τῷ 1869. Ἦτο ἑβδομηκοντούτης.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ ἢ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῦ ὁποίου ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ δραστηριότης ἐπετάχυνον τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐγεννήθη τῷ 1788 ἐν Πολιανῇ χωρίῳ τοῦ δήμου Ἀμφίας· καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Δημήτριος Δικαῖος, Κωνσταντίνα δὲ ἡ μήτηρ.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεώς του· μετὰ δὲ τοῦτο ἐπέμφθη εἰς τὴν τότε ἀκμάζουσαν σχολὴν τῆς Δημητσάνης, ἐξ ἧς ἀποφοιτίσας ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος καὶ μετ' οὐ πολὺ μοναχός.

Ὑποβλεπόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τὸ ἀδούλωτον τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ἐχειροτονήθη Ἀρχιμανδρίτης.

Διαμένων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν παρὰ τοῦ Παναγιώτου Ἀναγνωστοπούλου, καὶ ἀπεστάλη παρὰ τούτου ὡς ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ἔνθα ὀλίγος χρόνος ἤρκεσεν εἰς τὸν φλογερὸν τοῦτον ἄνδρα νὰ μεταδώσῃ εἰς πολλοὺς τὸ πῦρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐμπλίσῃ ταύτας συνομωτῶν.

Ἐπανελθὼν ἐκ τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσκόπει ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως νὰ στήσῃ τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν του.

Ἀλλ' ἡ ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκικῇ πρωτευούσῃ διαμονὴ ἀνδρὸς οἷος ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, ἦτο κίνδυνος διὰ τὴν Ἑταιρίαν. Δύσκολον ἦτο νὰ μὴ ἑλκίσῃ οὗτος τὸ ἄγριον τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας ὄμμα, Τούτου ἕνεκεν οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑταιρισταὶ ἐπεθύμησαν τὴν ἀπομάκρυνσίν του.

Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ καταγγελθῇ ὡς συνομότης ν' ἀναζητηθῇ καὶ καταδιωχθῇ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, νὰ κινδυνεύσῃ καὶ σωθῇ διὰ χρημάτων, ὅπως ἀποφασίσῃ ν' ἀπέλθῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον, ἥτις μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Δικαίου μετεβλήθη εἰς ἡφαίστιον ἀπειλοῦν ἔκρηξιν.

Ὁ φλογερὸς οὗτος τῆς Ἑταιρίας ἀπόστολος, εὗρεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ τῆς χερσονήσου ταύτης σπινθῆρας καθ' ὧν φυσήσας ἤναψεν εὔκολον πυρκαϊάν.

Ἀφοῦ δὲ οἱ συνετοὶ αὐτῆς προὔχοντες καὶ ἀρχιερεῖς, πυροσβέσται γενόμενοι, ἐμόχθησαν εἰς μάτην, συνῆλθον εἰς ἐν πλησίον τοῦ Αἰγίου Μοναστήριον ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τί δέον γενέσθαι, ζητήσωσι δὲ καὶ παρὰ τοῦ Γρηγορίου τούτου ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν ἑξῆς.

«α'. Εἰ σύμφωνον ἅπαν τὸ ἔθνος εἰς τὸν προκρίμενον ἀγῶνα καὶ εἰ συνυπακούεται.

β'. Ποῖα εἶναι τὰ ἄφευκτα ἀναγκαῖα εἰς τὸν ἔργον τοῦτο· πόσα ἐξ αὐτῶν ἔχομεν, πόσα ἐλλείπουσι, καὶ πόθεν νὰ πορισθῶμεν τὰ ἐλλείποντα.

γ'. Τίς ἡ δύναμις τοῦ ἔθνους, καὶ ἂν ἐξικανῇ εἰς τὸν σκοπόν.

δ'. Τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ τοῦ πράγματος καὶ πότε;

ε'. Ἐὰν συμφέρῃ ὅπως πανταχόθεν νὰ γίνῃ ἡ προσβολὴ ἢ ἀλληλοδιαδόχως, καὶ πόθεν ἀρκτέον;

ς'. Εἰ ἔχομεν ξένην δύναμίν τινα, συντρέχουσαν εἰς τὸ ἔργον, καὶ τίνι τρόπῳ θέλει γίνῃ ἡ συνδρομή, ἐὰν τοῦτο ὑπέσχετο, καὶ εἶναι βάσιμος ἡ ὑπόσχεσις;

ζ'. Ξένης τινὸς δυνάμεως ἀντιστάσης τί ποιητέον;

η'. Τίνες οἱ ὁδηγοῦντες εἰς τ' ἄλλα μέρη τὸ ἔργον τοῦτο;

θ'. Ἐὰν συμφέρῃ νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸν κοινὸν τοῦτον ἀγῶνα οἱ εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης διεσκορπισμένοι ὁμογενεῖς, καὶ μάλιστα οἱ πεπαιδευμένοι;

ι'. Μὴ δυνάμενοι νὰ οἰκονομήσωμεν τὴν ἐξουσίαν τί ποιητέον;

ια'. Ἐὰν πρὸ τοῦ ἔργου ἀνακαλύψῃ τοῦτο ἡ διοίκησις, ποία οἰκονομία πρέπει νὰ γίνῃ;»

Τί ἀπήντησεν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ὁ Δικαῖος; Εἰς ἐπίλυσιν τῶν πλείστων, ἐὰν μὴ ὅλων, ἐκ τῶν ζητημάτων τούτων δὲν ἀπητοῦντο ἢ τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα «τρία πράγματα»· «*χρήματα*» δηλονότι, «*χρήματα καὶ πάλιν χρήματα*»· ὁ δὲ πτωχὸς Ἀρχιμανδρίτης ἀντὶ τούτων δὲν ἠδύνατο ἢ πῦρ μόνον, οὐχὶ τρεῖς, ἀλλὰ μυριάκις τρεῖς, ἀντλῶν αὐτὸ ἐκ τῆς καρδίας του, νὰ προσφέρῃ «πῦρ» καὶ ὡς ἀπάντησιν νὰ προσφέρῃ.

Ἀλλ' ὅπως συμπεράνωμεν, ὁποία ἐδόθη εἰς τὰς μνησθείσας ἐρωτήσεις ἀπάντησις ἀρκεῖ νὰ ῥίψωμεν τὸ βλέμμα ἐπὶ

τῆς, ἐξ ἐπιστολῆς συμβολικῆς ἣν ἔγγραφεν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἑπομένης περικοπῆς.

«Δὲν ἠξεύρω διατί περιωρίσθης εἰς τὸν ὁρίζοντά σου, ἀδελφὲ Θεμείδη· καὶ ἄλλο δὲν ἠξεύρεις πλέον παρὰ νὰ συμβουλεύῃς τὸν Δικαῖον νὰ μὴν ὁρμᾷ κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ ἄλλα κουραφέξαλα. Ὁ Δικαῖος, φίλε, ἔκαμεν ὡς ἐπροστάχθη· τὰ δανείσματα ἔγειναν πρὸς τὰ σύνεφα ἀπὸ μέρος τῆς βροχῆς. Αὐτὰ βιαζόμενα ἐπολλαπλασιάσθησαν τί θέλει ἡ εὐγένειά σου; νὰ μὴν ἀκουσθῇ μικρὸς κἂν δοῦπος; οἱ φρόνιμοι πρότερον σκέπτονται ταῦτα, καὶ ὕστερον ἀποφασίζουν, καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις μένουν σταθεροί. . . »

Κόποι, θυσίαι, συκοφαντίαι, ὕβρεις, κίνδυνοι προφανεῖς, ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, περιορισμοὶ ἐν μοναστηρίοις κατ' οὐδὲν ἴσχυσαν νὰ μετριάσωσι τόν ζῆλον τοῦ ἀδαμάστου τούτου ἀνδρός. Πρὸς τοὺς ἀποπειρωμένους νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν προσεκτικώτερον, καὶ νὰ μετριάζωσι τὰς ἐνθέους ὁρμάς του ἵνα μὴ πάθῃ καὶ ἡ ζωή του, κινδυνεύσῃ δὲ καὶ ἡ εταιρία· «περὶ ἐμοῦ ἁπάντα ἀδιαφορῶ, ἤθελον δὲ ἀδιαφορήσῃ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς εταιρίας, ἂν μ' ἔπειθέ τις ὅτι θυσιαζομένης καὶ ταύτης ἤθελεν ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίς »

Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἀγῶνος ἥρπασε τὰ ὅπλα, ἔῤῥιψεν τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ, καὶ μετεσχηματίσθη εἰς πολεμιστὴν ὅστις ἔτρεχεν ἀκράτητος ὅπου πῦρ καὶ καπνὸς καὶ ἀλλαλαγμοὶ καὶ θάνατος.

Ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἄθλων αὐτοῦ δὲν θ' ἀφηγηθῶμεν ἢ τὴν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πασσᾶ ἐκστρατείαν.

Ἐξελθὼν τοῦ Ναυπλίου, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναυαρίνου πρὸς στρατολογίαν, ἀπήντησε καθ'

εδὸν τοὺς διὰ συνθήκης παραδόσαντας τὸ φρούριον τῆς Πύλου Ἕλληνας, ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν ὁποίων, ἐμάντευσε τὸ μέγεθος τῶν ἐπικειμένων τῇ πατρίδι κινδύνων.

Δὲν χάνει καιρὸν τότε, προχωρεῖ πρὸς τὴν Πύλον, διέρχεται τὰς Καλάμας· συνεννοεῖται μετὰ τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου Πετρόμπεη καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν, καὶ προχωρῶν φθάνει μέχρι Μανακίου ὅπου ἀποφασίζει ἄγων μόλις 1500 ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Συγκαλέσας δὲ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς «ἐνταῦθα, λέγει αὐτοῖς, πρόκειται ἢ νὰ νικήσωμεν καὶ σώσωμεν τὴν πατρίδα, ἢ νὰ φονευθῶμεν ἅπαντες μέχρις ἑνός». Οὐδεὶς ἀντέλλεξε τότε, ἀλλ' ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου μόλις τριακόσιοι περίπου περιεφρόνησαν τὸν θάνατον, καὶ ἔμειναν μετ' αὐτοῦ.

Ὀχυρωθέντες δὲ ὅπως καλλήτερον ἠδυνήθησαν, περιέμενον ἀτάραχοι τὴν ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν. Ὁρμῶσιν οὗτοι κατ' αὐτῶν ἀλλ' ἀποκρούονται· ἐπαναλαμβάνουσιν ἐκ δευτέρου τὴν ἔφοδον ἀλλὰ τὸ εὔστοχον πῦρ τῶν Ἑλλήνων ματαιοῖ τὰς προσπαθείας των. Λυσσῶν καὶ κατησχυμένος ὁ Ἰμβραΐμης τότε διατάττει καὶ τρίτην ἔφοδον, τεθεὶς δὲ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἀπειλεῖ θάνατον κατὰ τῶν δειλιώντων καὶ ὀπισθοδρομούντων στρατιωτῶν, οἵτινες βλέποντες ὅτι ἢ προχωροῦντες ἢ ὀπισθοδρομοῦντες οὐδὲν ἄλλο ἔχωσι νὰ περιμένωσι ἢ τὸν θάνατον, ἐῤῥίφθησαν ὡς μαινόμενοι κατὰ τῆς φούκτας ἐκείνης τῶν ἡρώων. Ὥρμων καὶ ἔπιπτον· ἀλλ' ἐπικνοῦντο καὶ πάλιν ὥρμων· τέλος ἀνέβησαν τοὺς βράχους ἐκείνους, εὗρον δ' ἐπ' αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας ὀρθοὺς καὶ ἑτοίμους νὰ συμπλακῶσι μετ' αὐτῶν σῶμα πρὸς σῶμα, καὶ ν' ἀποθάνωσιν ἀφοῦ πωλήσωσι πολὺ ἀκριβὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν.

τῆς, ἐξ ἐπιστολῆς συμβολικῆς ἣν ἔγγραφεν κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἑπομένης περικοπῆς.

«Δὲν ἠξεύρω διατί περιωρίσθης εἰς τὸν ὁρίζοντά σου, ἀδελφὲ Θεμείδη· καὶ ἄλλο δὲν ἠξεύρεις πλέον παρὰ νὰ συμβουλεύῃς τὸν Δικαῖον νὰ μὴν ὁρμᾷ κατὰ τὴν συνήθειάν του, καὶ ἄλλα κουραφέξαλα. Ὁ Δικαῖος, φίλε, ἔκαμεν ὡς ἐπροστάχθη· τὰ δανείσματα ἔγειναν πρὸς τὰ σύνεφα ἀπὸ μέρος τῆς βροχῆς. Αὐτὰ βιαζόμενα ἐπολλαπλασιάσθησαν τί θέλει ἡ εὐγένειά σου; νὰ μὴν ἀκουσθῇ μικρὸς κἂν δοῦπος; οἱ φρόνιμοι πρότερον σκέπτονται ταῦτα, καὶ ὕστερον ἀποφασίζουν, καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις μένουν σταθεροί. . . »

Κόποι, θυσίαι, συκοφαντίαι, ὕβρεις, κίνδυνοι προφανεῖς, ἀπόπειραι κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, περιορισμοὶ ἐν μοναστηρίοις κατ' οὐδὲν ἴσχυσαν νὰ μετριάσωσι τὸν ζῆλον τοῦ ἀδαμάστου τούτου ἀνδρός. Πρὸς τοὺς ἀποπειρωμένους νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν προσεκτικώτερον, καὶ νὰ μετριάζωσι τὰς ἐνθέους ὁρμάς του ἵνα μὴ πάθῃ καὶ ἡ ζωή του, κινδυνεύσῃ δὲ καὶ ἡ ἑταιρία· «περὶ ἐμοῦ ἀπάντα ἀδιαφορῶ, ἤθελον δὲ ἀδιαφορήσῃ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς ἑταιρίας, ἂν μ' ἔπειθέ τις ὅτι θυσιαζομένης καὶ ταύτης ἤθελεν ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίς »

Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἀγῶνος ἥρπασε τὰ ὅπλα, ἔῤῥιψεν τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ, καὶ μετεσχηματίσθη εἰς πολεμιστὴν ὅστις ἔτρεχεν ἀκράτητος ὅπου πῦρ καὶ καπνὸς καὶ ἀλλαλαγμοὶ καὶ θάνατος.

Ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἄθλων αὐτοῦ δὲν θ' ἀφηγηθῶμεν ἢ τὴν κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ πασσᾶ ἐκστρατείαν.

Ἐξελθὼν τοῦ Ναυπλίου, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναυαρίνου πρὸς στρατολογίαν, ἀπήντησε καθ'

ὁδὸν τοὺς διὰ συνθήκης παραδόσαντας τὸ φρούριον τῆς Πύλου Ἕλληνας, ἐκ τῶν πληροφοριῶν τῶν ὁποίων, ἐμάντευσε τὸ μέγεθος τῶν ἐπικειμένων τῇ πατρίδι κινδύνων.

Δὲν χάνει καιρὸν τότε, προχωρεῖ πρὸς τὴν Πύλον, διέρχεται τὰς Καλάμας· συνεννοεῖται μετὰ τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου Πετρόμπεη καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν, καὶ προχωρῶν φθάνει μέχρι Μανακίου ὅπου ἀποφασίζει ἄγων μόλις 1500 ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Συγκαλέσας δὲ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς «ἐνταῦθα, λέγει αὐτοῖς, πρόκειται ἢ νὰ νικήσωμεν καὶ σώσωμεν τὴν πατρίδα, ἢ νὰ φονευθῶμεν ἅπαντες μέχρις ἑνός». Οὐδεὶς ἀντέλλεξε τότε, ἀλλ' ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου μόλις τριακόσιοι περίπου περιεφρόνησαν τὸν θάνατον, καὶ ἔμεινον μετ' αὐτοῦ.

Ὀχυρωθέντες δὲ ὅπως καλλήτερον ἠδυνήθησαν, περιέμενον ἀτάραχοι τὴν ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν. Ὁρμῶσιν οὗτοι κατ' αὐτῶν ἀλλ' ἀποκρούονται· ἐπαναλαμβάνουσιν ἐκ δευτέρου τὴν ἔφοδον ἀλλὰ τὸ εὔστοχον πῦρ τῶν Ἑλλήνων ματαιοῖ τὰς προσπαθείας των. Λυσσῶν καὶ κατῃσχυμένος ὁ Ἰμβραΐμης τότε διατάττει καὶ τρίτην ἔφοδον, τεθεὶς δὲ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἀπειλεῖ θάνατον κατὰ τῶν δειλιώντων καὶ ὀπισθοδρομούντων στρατιωτῶν, οἵτινες βλέποντες ὅτι ἢ προχωροῦντες ἢ ὀπισθοδρομοῦντες οὐδὲν ἄλλο ἔχωσι νὰ περιμένωσι ἢ τὸν θάνατον, ἐῤῥίφθησαν ὡς μαινόμενοι κατὰ τῆς φούκτας ἐκείνης τῶν ἡρώων. Ὥρμων καὶ ἔπιπτον· ἀλλ' ἐπικνοῦντο καὶ πάλιν ὥρμων· τέλος ἀνέβησαν τοὺς βράχους ἐκείνους, εὗρον δ' ἐπ' αὐτῶν τοὺς Ἕλληνας *ὀρθοὺς* καὶ ἑτοίμους νὰ συμπλακῶσι μετ' αὐτῶν σῶμα πρὸς σῶμα, καὶ ν' ἀποθάνωσιν ἀφοῦ πωλήσωσι πολὺ ἀκριβὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν.

Καὶ τῷόντι ἀπέθανον ἅπαντες, ἀλλ' ἐπὶ σωροῦ πτωμάτων ἕκαστος. Ὁ δὲ Ἰμβραΐμης ζητήσας νὰ ἴδῃ τὸν ἀρχηγὸν καὶ μαθὼν ὅτι ἀπέθανεν, ἐξεμάνη κατὰ τῶν ἀποκτεινάντων αὐτὸν, ὡς μὴ φεισαμένων τοιούτου ἥρωος.

ΝΚΟΛΑΟΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Παῦλος καὶ Μαργαρίτα ἐκαλοῦντο οἱ γεννήτορες τοῦ Νικολάου Ζωσιμᾶ· ἐγεννήθη δὲ ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1759 μετὰ τὸν Ἰωάννην, ὅστις ἦτο ὁ πρωτότοκος, ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιον καὶ τὸν Θεοδόσιον, ἦτο δὲ πρεσβύτερος κατὰ τέσσαρα περίπου ἔτη τοῦ Ζώη καὶ Μιχαὴλ διδύμων ὄντων.

Δὲν εἶχεν εἰσέτι συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὅτε ἐγκατέλειψε τὴν δουλωμένην αὐτοῦ πατρίδα καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν ἀδελφῶν Θεοδοσίου καὶ Μιχαὴλ, χάριν ἐμπορίας εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας· πρὶν τούτου ὅμως ἐπαιδεύθη ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ὡς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τὰ τόσον ἀναγκαῖα πρῶτα στοιχεῖα τῶν ἐγκυκλίων Ἑλληνικῶν μαθημάτων.

Ἀλλ' ὀλίγον παρέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, διότι ὁ θάνατος τοῦ, ἐν Νίζνᾳ τῆς Ῥωσσίας, τὸ ἐμπόριον μετερχομένου, πρωτοτόκου ἀδελφοῦ Ἰωάννου, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Λιβόρνον, καὶ μεταβῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Παραλαβὼν δὲ ὀλίγον μετὰ τὸ ἀτυχὲς τοῦτο συμβὰν, τοὺς, μετὰ τοῦ ἀποβιώσαντος, ἐγκατασταθέντας ἐν Νίζνᾳ ἑτέρους ἀδελφοὺς, Ἀναστάσιον καὶ Ζώην ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν, ἥτις ὡς ἐμπορικὸν κέντρον παρεῖχεν εὐρύτερον κύκλον ἐνεργείας εἰς τὴν ἐμπορικὴν μεγαλοφυΐαν του.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν, ὁ πλοῦτος τὸν ὁποῖον ἐμπορευόμενοι, ἐσώρευσαν οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι, δὲν ἠριθμεῖτο ἢ κατὰ ἑκκατομμύρια. Πᾶν ὅ,τι ἤγγιζον μετεβάλετο εἰς χρυσόν· τὸ δὲ ταμεῖον αὐτῶν ἦτο ὁ μαγνήτης πρὸς ᾧ εἵλκετο ἄφθονον, τὸ τοὺς πάντας ὑποχειρίους ποιοῦν παντοδύναμον τοῦτο μέταλον.

Ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι κατώρθωσαν νὰ παλαίσωσιν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν συνοδευόντων τὸν πλοῦτον πειρασμῶν, καὶ ἐνίκησαν τὴν λαμπροτέραν τῶν νικῶν. Ἀνάκτορα δὲν ἀνήγειρον, θεράποντας, ἐνδύματα πολυτελῆ, ἁμάξας καὶ ἄλλα, ὑπὲρ τῶν ὁποίων στενάζουσιν αἱ ἀγενεῖς φύσεις, δὲν ἠθέλησαν· τίτλους εὐγενείας, παράσημα, καὶ μειδιάματα ἡγεμονικά, περιεφρόνησαν· ἄνδρες δὲ ἀληθεῖς, μετεχειρίσθησαν τὰ ἄπειρα αὐτῶν πλούτη ὡς μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ· διὰ τοῦ χρυσοῦ δηλονότι αὐτῶν προσεπάθησαν νὰ διαχύσωσι φῶς ἐπὶ τὴν ἀνατολήν, καὶ διασκεδάσωσι τὰ σκότη δι' ὧν τὸ Κοράνιον πρὸ αἰώνων ἐκάλυπτεν αὐτήν.

Ἂν ἐπέτυχεν ὁ ἀληθῶς οὐράνιος οὗτος τῶν Ζωσιμάδων σκοπὸς, πῶς, καὶ διὰ ποίων θυσιῶν· θὰ σιωπήσωμεν ἡμεῖς ὅπως ἄλλοι ἀνθ' ἡμῶν ὁμιλήσωσιν. « . . . Ἀρκοῦμαι κατὰ τὸ παρὸν νὰ σὲ ἀναγγείλω (ἐδημοσίευε τότε ὁ Γ. Λασσάνης διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ) ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ γνωστοῦ καὶ εἰς σὲ, καὶ εἰς ὅλον τὸ γένος, φιλογενέστατον Ζωσιμᾶ, διὰ νὰ γνωρίσῃς καλλήτερα τὸν ἄνδρα τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἡ Θεία Πρόνοια εἰς τὰς κρισίμους ταύτας περιστάσεις ηὐδόκησε νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς τὴν πατρίδα μας.

«Ηὐχόμην νὰ εἶχα αἰτίας, ἐξακολουθεῖ ὁ ἴδιος διὰ νὰ σὲ

ὁμιλήσω καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐνταῦθα παροικούντων ὁμογενῶν. Ἀλλ' οἱ καλοί μας Μοσχοβῖται Γραικοί, ἂν ἐξαιρέσῃς τὸν ἀείμνηστον Καπλάνην, ὅστις μόνος ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τῶν Ζωσιμάδων, νομίζουν ὅτι μὲ συνδρομάς τινὰς εἰς τύπωσιν βιβλίων, καὶ φειδωλὰς ἐλεημοσύνας, εἰς διερχομένους ἀπόρους ὁμογενεῖς, ἐξεπλήρωσαν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα μεγάλα καὶ ἱερὰ χρέη των.

Οἱ γνήσιοι οὗτοι καὶ εὐπειθεῖς υἱοὶ τῆς πατρίδος μὴ ὑποφέροντες νὰ βλέπωσι τὴν τιθηνὸν ἡμῶν μητέρα ἐνδεδυμένην ῥάκια πενιχρά, καὶ κατασπαραττομένην ἀπὸ τοὺς ἀσπλάγχνους τῶν σκοτεινοτάτων προλήψεων ὄνυχας, διεσκέφθησαν φάρμακον σωτηριωδέστατον, τὴν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας διάδοσιν τῶν φώτων εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των. Ὅθεν μὴ φειδόμενοι ἁδρὰς δαπάνας, ἀνήγειραν εἰς τὰ Ἰωάννινα σχολεῖον λαμπρότατον, τὸ ἐπροίκισαν μὲ βιβλιοθήκην ἐκλεκτῶν συγγραμμάτων, καὶ πρὸς παντοτεινὴν διατήρησιν αὐτοῦ, κατέβαλον εἰς τὸ ἐνταῦθα ὀρφανοτροφεῖον μεγάλην ποσότητα χρημάτων, ἀπὸ τὸν τόκον τῶν ὁποίων ὄχι μόνον οἱ μισθοὶ τῶν ἀναγκαίων διδασκάλων νὰ πληρώνωνται, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐπιμελεῖς μαθητὰς νὰ δίδωνται ἐτήσια σιτηρέσια πρὸς ἀπράγμονα ἐξακολούθησιν τῶν μαθημάτων.

Μὴ ἐξαρκεισθέντες δὲ εἰς τοῦτο μόνον τὸ θεάρεστον ἔργον, ἀλλὰ θέλοντες νὰ κάμωσι τὰς εὐεργεσίας των κοινοτέρας εἰς ὅλον τὸ γένος, ἐνήργησαν μὲ τὰς πλουσίας των συνεισφορὰς νὰ ἐκδοθῶσι πάμπολα κοινωφελέστατα βιβλία, καὶ νὰ μοιρασθῶσι δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς. Καὶ εἰς *τῶν εὐεργετῶν τούτων τῆς Ἑλλάδος* τὴν γενναιότητα χρεω-

μεν καὶ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀρίστην ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης τοῦ σοφωτάτου Κοραῆ... Τώρα μοῦ ἦλθον εἰς τὸν νοῦν οἱ λόγοι τοῦ σοφοῦ Κοραῆ. «Ταλαίπωροι πλούσιοι! φιλόδοξοι εἶσθε, καὶ δὲν ἠξεύρετε ποῦ κατοικεῖ ἡ δόξα! φιλόδοξοι εἶσθε, καὶ δὲν ἔχετε τόσον κἂν νοῦν, ὅσον ἔχει ὁ πλέον ἄδοξος τῶν πτωχῶν! φιλόδοξοι εἶσθε, καὶ μ' ὅλον τοῦτο πλανᾶσθε, ταλαίπωροι, εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν δρόμον, ὅστις καταντᾷ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀδοξίαν». Αἴ, φίλε! ἐὰν οἱ πλούσιοί μας ἤκουον τοὺς λόγους τούτους τοῦ γηραιοῦ Νέστορος τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ἐξέταζον νὰ καταλάβωσι κατὰ βάθος τὴν ἔννοιάν των, κ' ἔβαλλον εἰς πρᾶξιν τὰς σοφὰς συμβουλὰς τοῦ παρακινοῦντος, καὶ αὐτοὶ μεγάλως ἤθελαν δοξασθῆ, καὶ τὸ γένος μας δὲν ἤθελεν ἀργήσει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι ποθοῦμεν νὰ τὸ ἴδωμεν εὐδαιμονίαν. Παράδειγμα τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου φέρω τοὺς Ζωσιμάδας. Τῶν Μαικηνῶν τούτων τῆς Ἑλλάδος τὰ ὀνόματα, καὶ εἰς τὴν τωρινήν της κατάστασιν μὲ θαυμασμὸν καὶ σέβας μεγάλον προσφέρει ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἄλλην λαμπροτέραν θέλει τοὺς δοξάζει ὡς τοὺς θερμοτάτους προαγωγοὺς τῆς εὐδαιμονίας της, ὡς τοὺς πρώτους ἀναγεννητάς της».

Ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς, ἐγράφη καὶ ἐδημοσιεύθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἡ ἀριθμοῦσα ἐν μέρει τὰς θυσίας καὶ μεγάλας εὐεργεσίας τῶν Νικολάου Ζωσιμᾶ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀπέθανεν παρῆλθον **24** ὅλα ἔτη· ποσάκις δὲ ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι τούτῳ, ἐξέπληξαν τὸν κόσμον αἱ δωρεαὶ καὶ θυσίαι τῶν Ζωσιμάδων καὶ ἰδίως τοῦ ἐπιζήσαντος μέχρι τοῦ **1842** Νικολάου, περικοπαί τινες γὰ[illegible] ι Ζωσιμάδων λόγου τοῦ ἀμιμήτου ἐκκλησιαστικοῦ

ῥήτορος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, δύνανται νὰ δώσωσιν εἰς ἡμᾶς ἰδέαν τινά.

«Καθὼς εἰς τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγὴν, λέγει οὗτος, τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἶχεν ἡ Πρόνοια τοὺς Ζοροβάβελ, τοὺς Ἔσδρας, τοὺς Νεεμίας, καὶ τοὺς Μακκαβαίους τετηρημένους, οὕτως εἶχε προπαρασκευασμένους καὶ τοὺς βοηθοὺς τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ νέου Ἰσραήλ. Ἐκ τούτων ἦσαν προωρισμένοι καὶ οἱ ἀοίδημοι Ζωσιμάδαι. «Ἐπάνω πέντε πόλεων,» καὶ «Ἐπάνω δέκα πόλεων» κατέστησεν ὁ Κύριος ἐκείνους τοὺς δούλους, τοὺς πενταπλασίως καὶ δεκαπλασίως τὸ πιστευθὲν ἀργύριον πολλαπλασιάσαντας. (1) Καὶ τὴν ἐν εὐεργεσίαις τὸ τοῦ πλούτου τάλαντον πληθύνουσαν Ζωσιμαίαν ἀδελφότητα κατέστησεν ὡσαύτως ἐπὶ πολλῶν, ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος, συνεργοῦσαν, μεταξὺ τῶν πρώτων, καὶ μακρόθεν εἰς ἀνάστασιν τοῦ γένους τῶν ἀδελφῶν. Ἐκκλησίαι καὶ σχολαὶ ἐμάξευον πληθύνουσαι καὶ κρατύνουσαι τοὺς υἱοὺς τοῦ νέου Ἰσραήλ· ταῦτα λοιπὸν πρώτιστα καὶ κράτιστα συνοικοδομοῦσι καὶ οἱ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτῶν ἐπισπεύδοντες Ζωσιμάδαι. «Ἐξήστραψε τέλος ὁ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν συνταράξας καὶ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην μετέωρον ἀναστήσας Ἑλληνικὸς ἀγὼν, ὁ πολυχρόνιος ἅμα καὶ πολυώδυνος. Ἀλλ' ἡ καρδία τῶν Ζωσιμάδων δὲν ἀπελπίζεται. «Δύο μόνον ἐκ τῆς πεντάδος ἀπέμειναν (τῶν ἄλλων ἀδελφῶν πολὺ πρὸ τοῦ ἀγῶνος πρὸς Κύριον μεταστάντων) ὁ Ζώης εἰς τὴν Μόσχαν καὶ ὁ Νικόλαος εἰς τὴν Νίζναν. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο κατὰ τὴν τρικυμίαν ἐκείνην ὀξέως, ὡς οἱ λεγό-

(1) Λουκ. ιθ'. 16. 18.

μενοι τῶν Διοσκούρων ἀστέρες, ἐπιφαινόμενοι, ἐνήργουν συντόνως πάλιν, καθὼς οἱ πέντε, προστιθέντες εἰς τὸν οἰκεῖον καὶ ὃν ἐκληρονόμησαν ζῆλον τῶν ἀδελφῶν. Πολλὰς χιλιάδας χρημάτων εἰσέφερον εἰς τὸν ἀείμνηστον τοῦ φοβεροῦ ἀγῶνος πρώταθλον· καὶ ἄλλας πάλιν ἐφεξῆς, ἤδη λυφήσαντος τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ τοῦ ἀοιδήμου Κυβερνήτου, τοῦ Εἰρηνάρχου καὶ προπομποῦ τῶν σκήπτρων τῆς βασιλείας· καὶ βιβλίων δὲ καὶ τότε πάλιν πλῆθος μέγα καὶ πολὺ, τῶν μὲν εἰς σύστασιν βιβλιοθήκης, τὰ δὲ καὶ πρὸς τὸ διανέμεσθαι δωρεὰν ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἐφεξῆς δὲ προσετέθη καὶ τὸ νομισματικὸν τιμαλφέστατον ταμεῖον μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης χρημάτων, ὡς καλὴ κορωνὶς, στεφανοῦσα τὸ τέλος καὶ τῶν δωρεῶν καὶ τοῦ μετὰ τοῦ σώματος βίου, τῆς Ζωσιμογενοῦς καὶ ἀειζώου ἀδελφότητος. Καθὼς ὁ φωστὴρ τῆς ἡμέρας, καταβαίνων πρὸς τὴν δύσιν ἠρέμα καὶ μεγαλοπρεπῶς πυραυγὴς, ἀστράπτει καὶ μέγας διὰ τῶν πορφυρουσῶν ἀτμίδων, οὕτω καὶ ὁ φωτοφόρος δίσκος τῆς μεγαλοδωρίας τῶν Ζωσιμάδων ἐξεπύρονε μεγαλοπρεπέστατα, προσεγγίζων εἰς τοῦ βίου τὰς δυσμάς».

Περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ τῶν Ζωσιμάδων· σημειοῦμεν τὰ περὶ τοῦ Νικολάου, διότι τούτου τὸν βίον σκιαγραφήσωμεν ἐνταῦθα. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ ἀείδοιμος οὗτος ἀνὴρ ἠγόρασε διακοσίας πεντήκοντα μετοχὰς τῆς ἐθνικῆς τραπέζης, ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ὁποίων διέταξε νὰ διατηρῶνται τὰ ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαῖα καθιδρύματα. Διακοσίας δὲ πεντήκοντα χιλιάδας ῥουβλίων, ἐγκατέλειπε διὰ τὴν κηδείαν του, τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ γίνῃ ἄνευ πομπῆς· δι' ὑπανδρείαν πτωχῶν κορασίων· δι ἀ

δωρεὰς πτωχῶν ἱερέων, πτωχῶν φίλων καὶ συγγενῶν αὐτοῦ καὶ ὑπηρετῶν.

Ἀπέθανε κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1842.

Τοιοῦτος ὁ Νικόλαος Ζωσιμᾶς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἵτινες καὶ ἄγαμοι ἔμειναν, ὅπως καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν μὴ ἐπασχολεῖ ἡ οἰκογένεια πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος, καὶ μέρος, τοῦ εἰς αὐτὴν ἀφιερωθέντος ἀπείρου πλούτου των, ἀπορρόφᾶ ἡ συντήρησις, ἀνατροφὴ καὶ ἀποκατάστασις τέκνων. Ἐγεννήθησαν διὰ τὴν πατρίδα καὶ εἰς αὐτὴν καὶ *μόνην*, ἀπαρνηθέντες ἑαυτοὺς καὶ ὑπεράνω τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁρμῶν παθῶν καὶ ἀναγκῶν, ὑψωθέντες οἱ θαυμάσιοι, ἀφιέρωσαν καρδίαν, διάνοιαν καὶ πλούτη· ἀλλ' ἡ διάνοια αὐτῶν, ἰδίως δὲ ἡ καρδία ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διότι ἐργασθέντες ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ταύτην ἐξυπηρέτησαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ.

Ἐν τῇ κωμοπόλει Κορακοβουνίου τῆς Κυνουρίας, ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ἐγεννήθη ὁ Γεώργιος Λεβέντης τῷ 1870 ὑπὸ πατρὸς μὲν Θεοδώρου Λεβέντη καλουμένου, μητρὸς δὲ Λεοντιάδος.

Ἦτο μόλις δεκαπενταετὴς ὅτε ἐγκαταλήψας τὴν πατρικὴν ἑστίαν ἀπῆλθεν εἰς Μολδαυΐαν παρά τινι θείῳ αὐτοῦ ἐκ πατρὸς, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ νεαροῦ Γεωργίου ἀξιέπαινον ἔλαβε πρόνοιαν, ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ καλοῦ τούτου θείου διωρίσθη ὁ Λεβέντης βραδύτερον καὶ διερμηνεὺς τοῦ γενικοῦ ἐν Μολδαυΐα προξενείου.

Ὀλίγα μετὰ τοῦτο παρῆλθον ἔτη καὶ ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ προξενείου τούτου, διότι διαταχθεὶς ὁ προϊστάμενος αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας Στοργανὼφ ν' ἀναλάβῃ προσωρινῶς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ γενικὸν προξενεῖον, εἰς οὐδένα τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων ἠδυνήθη νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Ἰασίῳ προξενείου. Οὐδεὶς ὅσον ὁ Λεβέντης ἐφαίνετο αὐτῷ ἄξιος τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ὤφειλε πρὸς καιρὸν νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς ἄλλον, διὰ τὰς πράξεις τοῦ ὁποίου αὐτὸς οὗτος ἦτον ὑπεύθυνος.

Εὐτύχημα καὶ τοῦτο, διότι ἐκ τῆς θέσεως ταύτης προσεκτήσατο ὁ Λεβέντης κεφάλαια ἠθικά τε καὶ ὑλικά, τῶν ὁποίων τόσον εὐγενῆ ἐγνώριζε νὰ ποιῆται χρῆσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ἐξηκολούθει διευθύνων τὸ κατὰ τὴν Μολδαυΐαν γενικὸν τῆς Ῥωσσίας προξενεῖον, ὅτε ὁ Νικόλαος Γαλάτης ἐκδιωχθεὶς παρὰ τῆς ἐν Πετρουπόλει Κυβερνήσεως ὡς ἀνήκων «εἴς τινα Ἑλλήνων Ἑταιρίαν ἀνυπόμονον καὶ σφόδρα ὀργῶσαν, ὅπως ἀποσείσῃ τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν» ἀφίχθη εἰς Ἰάσιον ἔνθα τὸ προξενεῖον εἶχε λάβῃ διαταγὴν νὰ προσφερθῇ πρὸς αὐτὸν γενναίως καὶ φιλανθρώπως.

«Ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, λέγει ἡ σημειώσασά τινα περὶ τοῦ Λεβέντη, εὐγενὴς αὐτοῦ θυγάτηρ Χαρίκλεια, κατήχησεν ὁ Γαλάτης πολλοὺς καὶ δὴ καὶ τὸν διευθύνοντα τὸ κατὰ τὴν Μολδαυΐαν γενικὸν τῆς Ῥωσσίας προξενεῖον Γεώργιον Λεβέντην, οὗτινος ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διετέλει. Καθ' ὑπερβολὴν ἄσωτος ὤν, συνεχῶς περιέπιπτεν εἰς ἀξιοποίνους καὶ ἐπιφόβους παρεκτροπάς, ὁ δὲ φιλογενὴς Λεβέντης ἀείποτε

ἐφιλοτιμήθη καὶ ἐσπούδασεν, ἵνα προλάβῃ ἢ ἐπανορθώσῃ τὰς ἀδικουργίας καὶ τὴν ἀπληστίαν του, δαπανήσας ἐν ὅλῳ πλείονα τῶν 4,000 ὀλλ. φιορινίων χάριν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἧς τὰ συμφέροντα ἐξετέθει καὶ ἐζημίου ὁ Γαλάτης».

«Μυηθεὶς ὁ Γεώργιος Λεβέντης τὸ τῆς Ἑταιρίας μυστήριον ἐπεδείωξε μετὰ πλείστης ὅσης προθυμίας καὶ φιλοπάτριδος ἐνθουσιασμοῦ τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσίν του. Ὁ τῆς Ἑταιρίας σκοπὸς κατέστη ἔκτοτε τὸ κυριωδέστατον τῆς καρδίας του μέλημα, τὸ κέντρον καὶ τὸ ὁρμητήριον πάσης ἐνεργείας του, τὸ ἀκρότατον τῶν εὐγενῶν πόθων του καὶ τὸ γλυκύτατον τοῦ βίου του χρυσοῦν ὄνειρον. Ἄφθονον ἀνέρρεεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, ὅπερ αὐτὸς πάλιν γενναίως ἐδαπάνα ὑπὲρ τῆς τῶν Φιλικῶν Ἑταιρίας, τῆς ζωοποιηθείσης καὶ πραγματοποιηθείσης διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν ἀνηκούστων θυσιῶν τοῦ Γ. Λεβέντη καὶ τῶν ὀλίγων αὐτῷ ὁμοίων. Ἀλληλογραφίαν συνδέουσαν καὶ ἐνθαρρύνουσαν τὰ μέλη πρὸς τὸν σκοπόν, σχέδια τολμηρότατα, παρασκευαὶ ὅπλων, πολεμοφοδίων καὶ γενναίων ὁπλιτῶν, καὶ ἀποστολαὶ τῶν ἱκανοτάτων, ἵνα ἐνεργήσωσιν εἰς διάφορα μέρη, ταῦτα πάντα ηὐδοκίμων διὰ τῆς δεξιότητος καὶ τῆς ἀφειδοῦς τοῦ ἐνθέρμου πατριώτου δαπάνης.

Πρῶτος οὗτος, καθ' ἃ ἱστορεῖται, συνέλαβε τῷ 1817 τὴν ἰδέαν περὶ τῆς προπαρασκευῆς πρὸς τὴν σύγχρονον μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπανάστασιν τῆς Σερβίας. Ἔζη τότε ἐν τῇ Βασσαραβίᾳ ὁ Καρᾶ-Γιώργης περίφημος ἄλλοτε στρατηγὸς τῶν Σέρβων, γνωστὸς δὲ διὰ τὰς ἰσχυρὰς σχέσεις καὶ τὰ ἀδιαφειλονείκητα δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἡγεμονίας ταύτης

Οἷον εἶχεν ἐξαιρέτως πελώριον ἀνάστημα, τοιαύτην καὶ διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις καρδίαν. Μετὰ τοῦ Γεωργίου Νικολάου Ὀλυμπίου, γνωριζομένου παρὰ τοῦ Καρᾶ-Γιώργου ἀπὸ τῆς Σερβικῆς ἐπαναστάσεως, ἐσκέφθη ὁ Λεβέντης, εἰ ἀπεφάσιζεν οὗτος ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Σερβίαν, ἀναλάβῃ δὲ διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς ἑαυτοῦ τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως τοῦ τόπου, καὶ συνδράμῃ οὗτος ἐν καιρῷ τὴν μελετωμένην ἐπανάστασιν ἀρχομένην συγχρόνως ἀπό τε τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σερβίας. Ὁ Ὀλύμπιος θεωρήσας δυνατὸν τὸ τοιοῦτον, ἀπῆλθε πέραν τοῦ Προύθου καὶ εὗρε πρόθυμον τὸν Καρᾶ-Γιώργην, ζητήσαντα μόνον μυστικότητα τοῦ πράγματος ὡς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας καὶ ἀσφάλειαν προσωπικὴν ὡς πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς μέχρι τῶν μεθορίων τῆς Σερβίας. Ὁ Λεβέντης, προσωρινῶς διευθύνων τότε τὸ ἐν Ἰασίῳ Ῥωσσικὸν προξενεῖον, ὑπεσχέθη ἀμφότερα, καὶ μετά τινας ἡμέρας μεταβάντα διὰ τοῦ Προύθου τὸν Καρα-Γιώργην παρέλαβεν ἀπελθὼν ὁ Ὀλύμπιος, καὶ ὡδήγησε νυκτὸς εἰς τὴν ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου οἰκίαν κατὰ τὸν Γαλατᾶν, πλησίον τοῦ Ἰασίου κειμένην. Ὁ φυλάττων τὴν οἰκίαν κηπουρός, Βούλγαρος τὸ γένος, ὡρκίσθη ἤδη παραληφθεὶς ἐν τοῖς ἀδελφοποιητοῖς τῶν Φιλικῶν· οἱ δὲ τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἡγεμόνος ὑπάρχοντες ὡσεὶ ἑβδομήκοντα Σέρβοι, εἰδοποιηθέντες προσηκόντως ἐπὶ τοῦ προκειμένου διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Βέλκου, ἀδελφοῦ τοῦ γνωστοῦ Χαϊδοὺτ Βέλκου, τοσαύτην ἐτήρησαν ἐχεμύθιαν, ὥστε ἐν πλήρει ἡ τοπικὴ ἐξουσία ἔμεινεν ἀγνοίᾳ τοῦ πράγματος ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ Καρᾶ-Γιώργης διέτρεψε πλησίον τοῦ Ἰασίου.

Τρεῖς ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔλαβε νυκτερινὰς συνεν-

τεύξεις μετ' αὐτοῦ ὁ Λεβέντης. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην, παρόντος καὶ τοῦ Ὀλυμπίου, κατήχησεν αὐτὸν ἐν τῇ Ἑταιρίᾳ ὁρκισθέντα δι' ἑαυτὸν καὶ δι' ὅλην τὴν ἑαυτοῦ γενεὰν αἰωνίαν ἔχθραν κατὰ τοῦ τυράννου, ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος δὲ τῆς Σερβίας καὶ ὅλων τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους Χριστιανῶν, ἄνευ διαφορᾶς ἐθνικότητος καὶ δόγματος πᾶσαν αὐτοῦ τὴν συνδρομὴν πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ.

Κατὰ τὴν δευτέραν δὲ εἰσηγήσατο πρὸς τοῦτον τὰ ἀκόλουθα. «Ἅμα φθάσῃ εἰς Σερβίαν, νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὴν ἐξουσίαν τοῦ τόπου, δυνάμει τῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ τῶν σχέσεών του. Ἡ Πόρτα θέλει ταραχθῇ φυσικῶς, καὶ θέλει ὑποθέσει, ὅτι ἡ ἔξοδός σου εἶναι παιγνίδι τῆς Ῥωσσίας, διὰ νὰ εὕρῃ αἰτίαν νὰ κηρύξῃ κατ' αὐτῆς πόλεμον. Εἶναι δὲ ἐνδεχόμενον προτοῦ ἀποφασίσῃ νὰ κηρυχθῇ κατὰ σοῦ, νὰ σοὶ προτείνῃ τὴν ἡγεμονίαν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ ὁποῖα ὑποπτεύεται μεγαλήτερα κακά. Εἰς μίαν τοιαύτην περίστασιν εἶναι καλὸν νὰ δεχθῇς τὴν Ἡγεμονίαν, λαμβάνων πάντοτε προφυλακτικὰ μέτρα καὶ νὰ δείξῃς μάλιστα κἄποιαν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πόρτα. Πρῶται δὲ πράξεις εἶναι νὰ συστήσῃς σχολεῖα Σερβικὰ καὶ Ἑλληνικά, νὰ κάμῃς ἐργοστάσια καὶ νὰ χύνῃς κανόνια καὶ τουφέκια τὰ ὁποῖα νὰ χρησιμεύσουν ἐν καιρῷ». Ὁ Καρᾶ Γεώργης δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποσχεθῇ ὅλα ταῦτα.

Ἐν τῇ τρίτῃ συνεντεύξει ἐν ᾗ ἐπανελήφθησαν ἐν ὀλίγοις τὰ ἤδη γνωστά, ἐφοδιάσας ὁ Λεβέντης τὸν στρατηγόν, δι' ἀφθόνου χρυσοῦ καὶ Ῥωσσικοῦ διαβατηρίου, λαβὼν δὲ καὶ τὰς δεούσας προφυλάξεις ὅπως μὴ ἀποκαλυφθῇ ὑπὸ τῆς ἀγρύπνου Αὐστριακῆς ἀστυνομίας ὁ εὐκόλως ὑπὸ τοῦ πελωρίου ἀνα-

στήματός του ἀναγνωριζόμενος Καρᾶ-Γιώργης, ἀπεχωρίσθη μετὰ συγκινήσεως τοῦ γενναιόφρονος ἀλλ' ἀτυχοῦς τούτου ἀνδρὸς, ὅστις ἐπέπρωτο, πρὶν ἄρξηται τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Λεβέντη μεγαλεπιβούλων σχεδίων, νὰ δολοφονηθῇ ὑπὸ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ φίλου καὶ ἀναδόχου, τοῦ ἀπανθρώπου Βόττζα, ὁπλαρχηγοῦ τῆς Σεμενδρίας ἐπαρχίας τῆς Σερβίας, εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὁποίου κατέφυγεν ὡς εἰς ἄσυλον. Ὁ ἄτιμος δολοφόνος δι' ἑνὸς κτυπήματος ἔρριψεν εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν ἔνδοξον στρατηγὸν καὶ πρωτεργάτην τῆς αὐτονομίας καὶ δόξης τῆς Σερβίας, καὶ πληγὴν καιρίαν κατήνεγκεν κατὰ τῆς δυστυχοῦς Ἀνατολῆς.

Ἰδὼν οὕτω διὰ μιᾶς ἀνατρεπόμενα τὰ ἑαυτοῦ σχέδια ὁ Λεβέντης, κατεθλίβη, ἀλλὰ δὲν ἀπεδειλίασεν· Ἐξηκολούθει δὲ νὰ ἐργάζηται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μετα τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ζήλου ὅστις καὶ ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἀτυχίαις μένει ἀπαρομείωτος ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀληθῶς φιλελευθέρου ἀνδρός.

Ἡ ἀξία τοῦ Λεβέντη ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ τέλους καὶ ὑπὸ τῶν ζηλοτύπων ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρίας, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ μυήσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέγα τῆς ἑταιρίας μυστήριον. Ὅτε δὲ ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον παρέλαβε τὸν Λεβέντην ὡς μέλος τῆς ἀρχῆς.

Ὀλίγαι μετὰ τοῦτο παρῆλθον ἡμέραι καὶ νέα προσέφερε ποσὰ (8 περίπου χιλιάδας τάλληρα) διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑταιρίας. Ἀλλ' ἡ θυσία αὕτη δὲν ἦτον ἡ τελευταία, ὡς δὲν ἦτον οὐδ' ἡ πρώτη. Ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἔπαυε δαπανῶν ἐν ὅσῳ εἶχε τι νὰ δαπανήσῃ. Οἱ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας καὶ ἀλλαχοῦ σπουδασταὶ τοὺς ὁποίους ἐξ ἰδίων

συνετήρει· οἱ πολυπληθεῖς πένητες πρὸς τοὺς ὁποίους οὐδέποτε ἐδείχθη φειδωλός· αἱ ἀτομικαὶ τῶν συνεταίρων αἰτήσεις πρὸς τὰς ὁποίας ποτὲ δὲν ἐκώφευεν· ὅσα τῇ Ἑταιρίᾳ τοσάκις προσέφερε μεγάλα ποσά· ὅσα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων καὶ συνδρομὰς σχολείων ἐδαπάνησε· τόσαι τέλος καὶ τόσαι χρηματικαὶ θυσίαι δὲν εἶναι εὔκολον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς ἕνα μόνον ἀριθμόν.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ὅσας τῇ πατρίδι προσέφερεν, εὐφυῶς ἐκμεταλευόμενος ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας τὴν ἐπιῤῥοὴν τὴν ὁποίαν ἐχορήγει αὐτῷ ἡ ἐπίζηλος θέσις ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥωσσικῇ ὑπηρεσίᾳ, δύσκολον εἶναι νὰ ἐκτιμηθῶσιν. Ὁποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῶν μετὰ τοῦ ὑπόπτου Ἀναγνωστοπούλου καὶ τῶν ἐν Μολδαυΐᾳ οὐχὶ ἀσήμων ἑταίρων διαπληκτισμῶν, ἂν μὴ ὁ Λεβέντης κατεσίγαζε τὴν ἐκ τούτου ἀπειλήσασαν νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑταιρίαν τρικυμίαν;

Ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σίεκου ἀποθανατισθέντος Ὀλυμπίου, ἂν ἡ παρέμβασις τοῦ Λεβέντη, δὲν ἔσωζεν αὐτὸν ἐκ τῆς καταδιώξεως τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Καρατζᾶ;

Τί θὰ ἐγίνετο ὁ ἐπίσης ἡρωϊκῶς τελευτήσας εἰς Μανιάκι ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, (ὁ Παππαφλέσας) καὶ τὰ ὁποῖα μετ' αὐτοῦ ἔφερεν ἔγγραφα τῆς ἑταιρίας, ὅτε συνελήφθη καὶ ἐκρατήθη περιωρισμένος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σούτσου, ἐὰν μὴ ἔσπευδεν ὁ Λεβέντης καὶ τὴν ὁποίαν ὁ ἡγεμὼν διεννοεῖτο νὰ διατάξῃ σωματικὴν ἐπὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου ἔρευναν νὰ προλάβῃ, καὶ τὴν ἀπόλυσιν τούτου νὰ ἐπιτύχῃ;

Πληροφορηθεῖσα ἐν τούτοις τὰ περὶ τοῦ Λεβέντη ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις, ἐψυχράνθη ὡς ἦν ἑπόμενον· ἀγνοοῦμεν δὲ ἂν

καὶ πῶς, ἐξεδήλωσε τὰς διαθέσεις του ταύτας εἰς τὸν φιλοπάτριδα ἄνδρα ὁ ἐν Πετρουπόλει Καισαρισμός. Ὁ Λεβέντης ὅμως παραιτήσας τὴν Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν, μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε δὲ μέρος, ὡς πληρεξούσιος τῆς πατρίδος του Κυνουρίας εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἐν Προνοίᾳ ἐθνοσυνελεύσεως.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος, ζητηθείς, ὑπηρέτησε προθύμως εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις.

Ἀλλ' ἀνὴρ, οἷος ὁ ἐλευθερόφρων Λεβέντης, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὑποπέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν βασιλέως. Ἕνεκα τούτου μετὰ συντριβῆς καρδίας ἔβλεπον τὸν ἄλλοτε τρισόλβιον τοῦτον ἄνδρα οἱ ἐναπομείναντες αὐτῷ ὀλίγοι φίλοι, πενόμενον καὶ ὑπὸ πολυμελοῦς οἰκογενείας βεβαρυμένον, καὶ μαραινόμενον, μέχρις οὗ κεραυνοβόλος ἀποπληξία, ἀφήρπασεν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὴν ζῶσαν ταύτην κατὰ τοῦ κτηνώδους ὑλισμοῦ διαμαρτύρησιν.

Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Νοεμβρίου 1847.

ΟΚΟΝΟΜΟΣ ὁ ἐξ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ.

Κυριακὸς καὶ Ἀνθὴ, ὠνομάζοντο οἱ εὐσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι γεννήτορες τοῦ Οἰκονόμου Ἐν Τσαριτσάνῃ δὲ τῆς εὐάνδρου Θεσσαλίας, κατὰ τὸ ἔτος 1780 ἐγεννήθη, ὁ κλεινὸς οὗτος τῆς ἀληθείας Ἀπόστολος.

Τῶν πρώτων γραμμάτων, τῶν κοινῶς λεγομένων κοινῶν, διδάσκαλος αὐτοῦ, ἦτο ὁ πατὴρ, ὅστις δὲν ἦτο μὲν κάτοχος μεγάλης παιδείας, ἦτον ὅμως εἷς τῶν λογίων τῆς τότε ἐποχῆς· παρὰ τούτου δὲ ἐβοηθήθη περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῆς τε Λατινικῆς, ὡς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς.

Υἱὸς πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου ὁ Κωνσταντῖνος (τοῦτο τὸ ὄνομα ἐδόθη τῷ βιογραφουμένῳ ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι) δύσκολον ἦτο νὰ μὴ προτιμήσῃ ἀντὶ πάσης ἄλλης τὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς λειτουργίαν, πρὸς ἣν ἄλλως τε ὤθουν αὐτὸν καὶ αἱ ἰδιαίτεραι περιστάσεις τοῦ γένους, καὶ ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ φύσις. Μόλις λοιπὸν εἶχε συμπληρώσει τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας καὶ ἐγένετο ἀναγνώστης, ὀκτὼ δὲ μετὰ τοῦτο ἔτη ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος, ὅπως ὀλίγον βραδύτερον, ἐπικροτοῦντος τοῦ κοινοῦ, προχειρισθῇ Οἰκονόμος καὶ ἱεροκήρυξ τῆς ἐκκλησίας.

Ἱεροκήρυξ ὅμως ἀληθὴς, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ στιγματίζῃ ἐντόνως τὴν στιγματίζουσαν τὴν ἀνθρωπότητα *πλεονεξίαν*, ὡς καὶ τὸ, ἐξ οὗ αὕτη πηγάζει, δικαίωμα τῆς πληρούσης τὰς κοινωνίας ἀτιμιῶν καὶ ἐγκλημάτων ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας· δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ κηρύττῃ ἀνὰ πᾶσαν ὥραν καὶ ἀνὰ πᾶσαν χώραν, δι' ἧς διήρχετο, ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο ἥπλωσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἢ ὅπως καθιερώσῃ, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀδελφότητα ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἀλλὰ δὲν ἀφέθη ἐπὶ πολὺ ἐλεύθερος νὰ κεραυνοβολῇ, ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος. Ἐῤῥίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὑπὸ τοῦ αἱμοχαροῦς μὲν ἀλλὰ νοήμονος Ἀλῆ πασσᾶ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων· ἤθελε δὲ ἀποσβεσθῇ ἐκ τῆς ἐν αὐταῖς δυσοδίας καὶ τῶν βασάνων, ἂν αἱ προσπάθειαι τῶν τε συγγενῶν καὶ φίλων, ἰδίως δὲ χρημάτων δόσις ὄχι μικρὰ μὴ κατηύναζε τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου.

Ἅμα ἀπαλλαγεὶς τῶν δεσμῶν, ἐγένετο διδάσκαλος· μικρὸν δὲ μετὰ τοῦτο διωρίσθη παρὰ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ἔξαρχος Θεσσαλονίκης, καὶ Ἐπίτροπος τοῦ Γερασίμου, Ἀρ-

χιερέως τῆς πόλεως ταύτης, προσκληθέντος παρὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπὶ δύο ἔτη διαμείνας ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲν ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τί ἐστὶ ἀνάπαυσις· διότι καὶ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, καὶ ἐν πάσῃ, ἔστω καὶ ἐξ ὀλίγων συναθροίσει, ἐκήρυττε τολμηρῶς καὶ ἀφόβως τὸν *λόγον τοῦ Θεοῦ*· ἐμόχθει ὅπως μορφώσῃ διανοίας, ὅπως ἠλεκτρίσῃ καρδίας, ὑποσκάπτων οὕτω τὰς βάσεις, σαθρὰς ἄλλως τε, ἐφ' ὧν ἡ τυραννία στηρίζει τὸ μυσαρὸν οἰκοδόμημά της, καὶ προπαρασκευάζων τὰ πνεύματα ὅπως ἀποδεχθῶσιν τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας κήρυγμα, τοῦ μετά τινα ἔτη μέλλοντος λυτρωτοῦ· τῆς Φιλικῆς δηλονότι ἑταιρίας.

Ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις ηὔξανε διὰ τῆς μελέτης, ἀντικείμενον τῆς ὁποίας ἦσαν αἱ γραφαί, τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, καὶ τὰ μαθηματικά.

Μετὰ διετῆ ὡς εἴπομεν ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμονήν, μεταβὰς τῷ 1809, τῇ προσκλήσει πολλῶν ἐκ τῶν ἐν Σμύρνῃ σημαινόντων, εἰς τὴν πόλιν ταύτην, συνέστησε καὶ διωργάνωσε μετὰ τοῦ Κοῦμα σχολὴν ἐπικληθεῖσαν «φιλολογικὸν γυμνάσιον,» ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδασκεν εὐδοκίμως τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, καὶ τὰ ἱερὰ μαθήματα.

Τοσαύτην δὲ ὑπόληψιν ἐνεκτήσατο τὸ καθίδρυμα τοῦτο, ὑπὸ τῶν δύο τούτων σοφῶν ἀνδρῶν κοσμούμενον, ὡς καὶ τοῦ Στεφάνου Οἰκονόμου, αὐταδέλφου τοῦ βιογραφουμένου, ὅστις προσετέθη ὀλίγον βραδύτερον ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὥστε ἀνεγνωρίσθη ὡς δημόσιον καθιδρυμα μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεώς του.

Ὁ φθόνος ὅμως, ἡ ἀσθένεια αὕτη τῶν μικρῶν ψυχῶν,

ἠνάγκασε τὸν κλεινὸν ἱδρυτὴν τῆς τόσον ὡραίους καρποὺς ἐν βραχὺ παραγαγούσης σχολῆς ταύτης, ν' ἀπέλθῃ εἰς Μιτυλήνην, ἐκεῖθεν δὲ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν «ὡς καθολικὸς ἱεροκήρυξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐκκλησιῶν».

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ἂν καὶ πῶς, ἐξεπλήρουν τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ ταῦτα καθήκοντα ὁ Μέγας Οἰκονόμος.

Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους διατρίβων ἐμυσταγωγήθη καὶ εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας· νέαν ὅλως ῥώμην προσέλαβον ἔκτοτε οἱ ἀπ' ἄμβωνος λόγοι τοῦ θείου ῥήτορος καὶ πῦρ ἀσύνηθες ἐφλόγιζε τοὺς ἀκροωμένους αὐτόν.

Ἀλλ' ὅτε ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστάσεως ἤρχισεν ὁ δολοφόνος Ἰσλαμισμὸς νὰ κατακρεουργῇ, ἀθώους, ἀόπλους, γέροντας καὶ γυναῖκας, ὁ Οἰκονόμος ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς Κωνςαντινουπόλεως καὶ ἐζήτησε τὸ μὲν πρῶτον ἄσυλον εἴς τι πλοῖον, εἶτα δὲ ἐσώθη δι' αὐτοῦ εἰς Ὀδυσσόν.

Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ τῷ ἐδόθη ἀφορμὴ, ὅτε μετ' ὀλίγον ἀφίχθη ἐκεῖ τὸ λείψανον τοῦ μεγαλομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου, ἐκφωνῶν τὸν ἐπιτάφιον, νὰ ῥίψῃ τοὺς φοβεροὺς τῆς ἀπαραμίλου ῥητορικῆς δεινότητός του κεραυνοὺς κατὰ τοῦ αἱμοσταγοῦς θρόνου τῶν Σουλτάνων καὶ ἐκτραγῳδήσῃ μετὰ πάθους πολλοῦ, καὶ ὕψους ἀθανάτου τὰς συμφορὰς τοῦ κατακλιζομένου Ἑλληνισμοῦ.

Ὑπερεπληρώθη τιμῶν κατὰ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ διατριβήν του· διότι καὶ σύνεδρος ἐξελέχθη παμψηφεὶ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐν Πετρουπόλει ἐκκλησιαστικῆς ἀκαδημίας, καὶ συ-

νεταῖρος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γενικῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας, μέλος δὲ ἀντεπιστέλλον τῆς ἐν Βερολίνῳ· καὶ παράσημα πολλὰ καὶ πολύτιμα ἐδέχθη (!) ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, καὶ τοῦ φιλομούσου βασιλέως τῆς Πρωσσίας· πρός δε καὶ ἰσόβιον σύνταξιν ὑπὸ τοῦ πρώτου ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ καταδειχθῇ φυλετική τις συγγένεια ἐνυπάρχουσα μεταξὺ τῆς Σλαβορωσσικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εὗρεν ἐν τῷ Οἰκονόμῳ ἄξιον ἐκτελεστὴν τῆς ἐπιθυμίας του ταύτης.

Τῳόντι φιλοπονήσας οὗτος, ἐξέδωκεν ἐπὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον, παρ' ἁπάντων τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἐπικροτηθέν.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, λέγει ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς, ὁμοιάζει ὁ Οἰκονόμος ὡς ἐκ τοῦ ὀξυδερκοῦς καὶ τοῦ εὐστόχου τῶν θεωρημάτων, περιοδευτῇ ἢ κατοπτευτῇ πρὸ μακρῶν γενεῶν αὐτόχρημα παραγενομένῳ εἴς τε τὴν περὶ τὰ ὑψηλὰ ὀροπέδια τῆς μεσομφάλου Ἀσίας συνοικίαν τοῦ Σλαβικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐκεῖθεν πανεθνῆ μετανάστευσιν καὶ μετανάστευσιν τῶν δύο ἰαπετείων ἐθνῶν πρὸς τὰ ἑσπεριώτερα μέρη ὁδευόντων· τοῦ μὲν Ἑλληνικοῦ (ἄλλο τότε φέροντος ὄνομα) πρὸς τὸν Πηνειόν, τὸν Σπερχειόν, τὸν Ἀχελῶον, τὸν Ἀλφιὸν καὶ τὸν Εὐρώταν, ὅθεν κατὰ πλάτος καὶ μῆκος ποῤῥώτερον ἐξεχύθη· τοῦ δὲ Σλαβικοῦ, πρὸς τὸν Τάναϊν καὶ Βόλγαν καὶ Βορυσθένην, ὅθεν ἐγένετο κύριον πολλῶν διαστάσεων· προϊόντων δὲ τῶν χρόνων, καὶ εἰς συνάντησιν ἦλθε νέαν τοῦ πάλαι συνοίκου καὶ συγγενῆ, καὶ τὸν ἐν Χεροῦνι βασιλικὸν συνεώρτασε γάμον ἐπὶ τῶν θυσιαστηρίων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὁσιώσεως, τῆς ἐν Χριστῷ Ὁμοδόξου ἁγίας θρησκείας».

Ἀλλ' αἱ τιμαί, τὰ πλούτη, ἡ δόξα, δὲν ἠδύναντο νὰ κρατῶσι μακρὰν τῆς φίλης πατρίδος τὸν Οἰκονόμον. Ἐπανῆλθε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀπεκατέστη ἐν Ναυπλίῳ, εἶτα δὲ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἔζησεν, ὑπὸ πάντων ἀγαπόμενος καὶ θαυμαζόμενος, μέχρι τῆς ὀγδόης Μαρτίου τοῦ 1857, ὅτε νοσήσας μετέβη γαλήνιος καὶ ἱλαρὸς ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν.

Οἱ θησαυροὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ τοὺς ὁποίους ἐγκατέλειπεν ἡμῖν εἶνε.

Ἡ Ῥητορικὴ ἐκδοθεῖσα ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1814.

Ἡ μετὰ ἓν ἔτος ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἐκδοθεῖσα Ἱερὰ Κατήχησις.

Τὰ Γραμματικὰ ἐκδοθέντα ἐπίσης ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1817.

Οἱ πλήρης καλλονῆς ἀπείρου, καὶ ῥητορικῆς δεινότητος λόγοι τοὺς ὁποίους κατὰ καιροὺς ἀπήγγειλεν, δημοσιευθέντες ἐν Βερολίνῳ τὸ 1853.

Τὸ περὶ προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀριστούργημά του δι' οὗ «κατεῤῥάπισε στιβαρῶς τὰς διακένους καὶ γελοίας ἀξιώσεις σοφῶν τινων ἀπογόνων πατέρων βαρβάρων, σοφισθέντων μὲν ὑφ' Ἑλλήνων ποτέ, ἀθετησάντων δὲ τοὺς διδασκάλους καὶ τολμώντων νομοθετεῖν ἔκφυλόν τινα καὶ μαρουακὴν τῆς Ἑλλάδος μούσειον ἀπαγγελείαν, ἄλλην παρ' ἣν παῖδες παρὰ πατέρων ἡμεῖς ἐκδεχόμενοι δι' αἰώνων ἀτμήτων ἤχοῦμεν».

Τὸ ἐξ 800 περίπου σελίδων συγκείμενον πόνημα τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐν Πετρουπόλει, δαπάνῃ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων.

Ἐν Ἀθήναις δὲ ἐξέδωκε τὴν Τετράβιβλον, περὶ τῆς ἑρμη-

νείας τῶν ἑβδομήκοντα· τὸν κατὰ τὸν ἱερὸν Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν δεκάλογον· τὸ περὶ προσκυνήσεως τῶν ἱερῶν τόπων· τὸ προσκυνητήριον τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου· καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρζα.

Ἐὰν δὲ προσθέτωμεν καὶ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐν τῷ μνημοσύνῳ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων κατὰ τὸ 1842, ἐκεῖνον ὃν ἐξεφώνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βρεσθένους Θεοδωρήτου κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ τῆς κηδείας τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκφωνηθέντα· ἔχομεν σχεδὸν πλήρη τὸν κατάλογον τῶν ἀθανάτων πονημάτων τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Κωνσταντῖνος καὶ Μαρία ὠνομάζοντο οἱ γονεῖς τοῦ ἐν Νάξῳ γεννηθέντος περὶ τὰ τέλη τῆς 18 ἑκατονταετηρίδος Ἰωάννου Παπαρηγοπούλου.

Ἦτο παιδίον ὅτε ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν παρά τινι συγγενεῖ του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου ἐσπούδαζε μετ' ἐπιμελείας. Ἀλλ' ὀλίγον παρέμεινεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, διότι ἡ ἀσέλγεια Ὀθωμανίδος τινος ἠνάγκασε τὸν προστάτην τοῦ νεαροῦ Παπαρηγοπούλου νὰ φυγαδεύσῃ αὐτὸν εἰς Μόσχαν, ἔνθα ἡ εὐφυΐα, φιλοπονία καὶ φιλομάθειά του εἵλκυσαν τὴν συμπάθειαν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατρίβοντος Πρίγκηπος Δημητρίου Δολγορούκη, ὁ ὁποῖος παρέλαβε τὸν Παπαρηγόπουλον μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Περσίαν, πρὸς ἣν ἐπορεύθη χάριν ὑπηρεσίας. Δὲν ἐπανῆλθεν δ' ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἀφοῦ ὁ ἐξάδελφος τοῦ

Πρίγκηπος τούτου, παρέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν προστασίαν του, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ διερμηνεὺς τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου ἐγένετο ὅτε ὀλίγον μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1807 ἄφιξίν του ἐξεῤῥάγη ὁ τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος. Ἐν ταῖς περιπετείαις τοῦ πολέμου τούτου ἐδείχθη ἄξιος ἀληθῶς τῶν ὧν παρὰ τοῦ Πρίγκηπος ἀπελάμβανε συμπαθειῶν, διότι καὶ ἀνδρείαν ἐπεδείξατο, καὶ σύνεσιν ἀσυνήθη εἰς ἡλικίαν νεανικήν. Μετὰ δὲ τὰ πέρας τοῦ πολέμου μετέβη εἰς Κέρκυραν, ἐκεῖθεν δὲ ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἐγένετο κάτοχος, διότι αἰτήσεις προσώπων πρὸς τὰ ὁποῖα ηὐγνωμόνει καὶ πολλὴν ἔτρεφεν ὑπόληψιν ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πάτρας ὡς διερμηνεὺς τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει Ῥωσσικοῦ προξενείου. Ὅτε δὲ ὁ Γερμανὸς καὶ ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας Βλασσόπουλος ἤρχισαν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ποιήσωσι κοινωνινὸν τῶν σχεδίων ἐργασιῶν καὶ πόθων αὐτῶν, καὶ τὸν εὐφυᾶ καὶ δραστήριον Παπαρηγόπουλον. Ἀφ' ἧς δ' ἡμέρας ἐμυήθη ὁ ἀνὴρ οὗτος τὰ μυστήρια τῆς Ἑταιρίας, ἠσθάνθη ἑαυτὸν πολλαπλασιαζόμενον· καρδίαν, διάνοιαν, ὕπαρξιν, ἀφιέρωσεν ὑπὲρ τῆς εὐοδόσεως καὶ ἐπιτυχίας τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἡ Ἑταιρία προέθετο. Ἄξιος δὲ συνεργάτης τοῦ μεγαλεπιβόλου Γερμανοῦ ἐβοήθει αὐτὸν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων ἐκείνων ἡ ἐπιτυχία τῶν ὁποίων πολλὰ ὑπέσχετο ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν τοῖς σχεδίοις τούτοις, περιελαμβάνετο καὶ ἡ ἐξόντωσις ἢ ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ φοβεροῦ καὶ ἰσχυροῦ Σατράπου τῶν Ἰωαννί-

νων Ἀλῆ Πασσᾶ. Μετὰ τόσης δὲ ἐπιτηδειότητος καὶ εὐφυΐας ἠργάσθη ὁ Παπαρηγόπουλος ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου, ὥστε πολὺ εὐλόγως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ σωτήριον τοῦτο μέτρον θὰ ἐναυάγει ἂν μὴ οὗτος ἐπεχείρει τὴν πραγματοποίησίν του.

«Ἓν τῶν σπουδαιοτέρων μελημάτων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἑταιρίας ταύτης, ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὡς γνωστόν, τὸ νὰ ἐξοικειωθῶσιν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐξουδετερώσωσι τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν· ἄνευ τούτου οἱ πάντες ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι ἤθελε καταπνιγῇ ἀμέσως πᾶσα ἀπόπειρα ἐπαναστάσεως. Καὶ ὁ μὲν Γερμανὸς ἀπεκάλυψε τὴν εὐχὴν ταύτην τῆς Ἑταιρίας εἰς τὸν Παπαρηγόπουλον· οὗτος δὲ ἐνθυμηθεὶς ὅτι πάλαι ποτὲ ὁ Σατράπης, ἐπιβαλὼν φόρον εἰς τὰ κληροδοτήματα τοῦ Καπλάνη καὶ ἄλλων διαμενόντων ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐσφετερίσθη ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία διεμαρτυρήθη κατ' αὐτοῦ, ἀνεμόχλευσε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, προὐκάλεσε διαταγὴν, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα καὶ διεκδικήσῃ τὴν σφετερισθεῖσαν περιουσίαν τῶν κληροδοτημάτων. Ἵνα δὲ καλύψῃ τοὺς σκοπούς του, καὶ ἵνα σαγηνεύσῃ εὐκολώτερον τὸν τύραννον, διέδωκεν ὅτι ἔχει ἐντόνους περὶ τούτου διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς του».

Ἀπελθὼν λοιπὸν ἐπὶ τοιαύτῃ προφάσει εἰς Ἰωάννινα καὶ συνδιαλεχθεὶς μετὰ τοῦ Ἀλῆ, κατώρθωσε θαυμάσιον τῳόντι κατόρθωμα νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῷ νῷ τοῦ πανούργου Πασσᾶ, τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ῥωσσία θὰ βοηθήσῃ αὐτὸν ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Κυριάρχου του. Μετὰ τόσης δὲ τέχνης καὶ τόσον βαθέως ἐνεχάραξεν ἐν τῷ νῷ τοῦ Ἀλῆ τὴν καταστρέψασαν αὐτὸν, πρὸς σωτηρίαν τῆς

Ἑλλάδος βεβαιότητα ταύτην, ὥστε μόλις ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῦ σπαραγμοῖς διεῖδεν ὁ αἱμοβόρος Σατράπης τὴν λεπτότητα τοῦ ἐν ᾧ περιεπλέχθη δικτίου, ὅτε καὶ ἐξεμάνη κατὰ τοῦ αὐτουργοῦ τῆς καταστροφῆς του.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο καὶ μόνον ἤρκεσεν ὅπως συστήσῃ τὸν βιογραφούμενον εἰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἥτις σαφῶς διετυπώθη διὰ τοῦ παρακατιὼν ἐγγράφου ὅπερ τῷ ἐδόθη, ὡς ἐκ μέρους τῆς Πελοποννήσου καθὸ φέροντος τὰς ὑπογραφὰς τῶν μέγα ἐν αὐτῇ σημαινόντων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Πάτρας ἐκ Ῥωσσίας, ἔνθα εἶχε μεταβῇ, ὅπως δῆθεν ὑπηρετήσῃ ἐν Πετρουπόλει τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ, πράγματι ὅμως ἵνα φροντίσῃ περὶ τῶν τῆς Ἑταιρίας ὑποθέσεων, δι' ὅπερ ἀπεριόριστος τῷ ἐδόθη πληρεξουσιότης ὑπὸ τῆς ἐν Αἰγίῳ συνελθούσης μυστικῆς συνελεύσεως τῶν τῆς Πελοποννήσου Ἀρχιερέων, προκρίτων καὶ λοιπῶν.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Τὸ συμμαρχεῖν τῇ ἀληθείᾳ καὶ συνιστᾷν τοὺς καλῶς καὶ τιμίως πολιτευομένους νόμιμόν τε ἔστι καὶ δίκαιον. Τὸν μὲν γὰρ Τζωάννη Παπαρηγόπουλον πρὸ χρόνων ἱκανῶν κατοικοῦντα ἐν Πάτραις καὶ ὑπουργοῦντα εἰς τὸ ἐκεῖσε Ῥωσσικὸν Κονσολάτον, καὶ οὐ μόνον τῶν καθηκόντων τῶν ἀναγομένων τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ ἀρίστῃ οἰκονομίᾳ τοῦ ὑπουργήματός του ἀκριβῆ φύλακα ἀναδειχθέντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν καθ' ἑαυτὸν βίον ἀνεπείληπτον πάντῃ καὶ ἄμεμπτον κατὰ τὸν πάντα λόγον καὶ τρόπον ἀναφανέντα, καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἠθῶν ἀκριβῶς ἀντεχόμενον, εἰς δὲ τὰ φιλογενῆ ἔργα κατ' οὐδὲν τῶν φιλογενεστέρων ἀπολειπόμενον, ὡς ἐκ-

φιλογενῶν καὶ ὀρθοδόξων γονέων καταγόμενον, καὶ καλῶς ἀνατραφέντα καὶ παιδευθέντα, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ πάντων κοινῶς τῶν χριστιανῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀγαπόμενον καὶ τιμώμενον διά τε τὰ φυσικὰ αὐτοῦ καὶ ἐπίκτητα προτερήματα, συνιστῶμεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πιστοποιητικοῦ γράμματος, τοιοῦτον εἰδότες τὸν ἄνδρα διὰ πολυχρονίου συναναστροφῆς καὶ πείρας καὶ γνωστοποιοῦντες πρὸς ἅπαντας τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ἵνα ἀξιωθῇ δικαίως τῆς πρεπούσης τιμῆς, ὅπου ποτ' ἂν ἀπέλθῃ».

Ἐπὶ τούτῳ γοῦν δέδοται αὐτῷ τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον ἡμῶν γράμμα».

αωκ'. Νοεμβρίου κδ.

† Ὁ Πατρῶν ΓΕΡΜΑΝΟΣ

† Ὁ Χριστιανουπόλεως ΓΕΡΜΑΝΟΣ

† Ὁ Κερνίκης ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ.

Ἕπονται καὶ αἱ τῶν ἄλλων ὑπογραφαί.

Δὲν θὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰ καθέκαστα βίου τόσον πολυκυμάντου καὶ μακροῦ, ἀφιερωθέντος πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος συμφερόντων. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ μὴ σημειώσωμεν ἐν ὀλίγοις, τὰς ἀφανεῖς μὲν ἀλλ' εὐφυεῖς ἐκείνας ἐργασίας αἵτινες ὡς ἔμπνευσις ἐξ Οὐρανοῦ ἢ συμπληροῦσιν ἔργον ἀπαιτοῦν πολυετεῖς μόχθους καὶ θυσίας ἢ βοηθοῦσιν ἀποτελεσματικῶς ἐν κρισίμῳ στιγμῇ ἱερὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀνασύρουσιν ἐκ τοῦ ναυαγίου σκοποὺς καταποντιζομένους.

Οὕτω δὲ ὁπότε αἱ τρεῖς εὐεργέτιδες δυνάμεις ὑπὸ τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης ὠθούμεναι διέταξαν τοὺς στό-

λους αὐτῶν, ὅπως πλεύσωσιν εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ ἐπιβάλωσι τοῖς διαμαχομένοις Ἕλλησί τε καὶ Τούρκοις ἀνακωχὴν, ὁ Παπαρηγόπουλος τότε ὁ ὁποῖος διωρίσθη διερμηνεὺς τοῦ Ῥωσσικοῦ στόλου, ἅμ' ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντά του, κατέδειξε τὴν κακὴν πίστιν τοῦ Ἰμβραήμη, ὅστις ἐναντίον τῆς ὑποσχέσεώς του, ἐπεσίτιζε κρυφίως τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ στρατοὺς αὐτοῦ. Ἤρκει βεβαίως τοῦτο νὰ ἐρεθίσῃ τοὺς ἐξαπατωμένους ναυάρχους, οἵτινες ἀμέσως ἀπεφάσισαν νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου, ὅπως ἐγγύτερον ἐπιτηρῶσιν ἐκεῖθεν τὸν δόλιον Ἰμβραήμην.

Πρὶν τούτου ὅμως δὲν ἐθεώρησαν περιττὸν νὰ εἰδοποιήσωσιν αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ τῷ ἔγραφον ὅτι ἡ τρικυμία τοὺς ἠνάγκαζε νὰ διατάξωσι τὸν εἰς τὸν λιμένα εἴσπλουν. Ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν διέταξαν τοὺς διερμηνεῖς νὰ ἐγχειρίσωσι τῷ Ἀφρικανῷ ἀρχιστρατήγῳ.

Ἀλλ' ὅτε οἱ διερμηνεῖς μετέβησαν παρὰ τῷ ἀρχιστρατήγῳ τῶν Τούρκων, δὲν εὗρον ἢ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Ἰμβραήμη, Ταχὶρ Πασσᾶν, ὅστις ἀπόλυτον ἀντέταξε σιωπὴν εἰς τὰς περὶ τῆς ἀπουσίας τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐπανειλλειμμένας καὶ ἐπιμόνους αὐτῶν ἐρωτήσεις.

Ἀγανακτοῦντες οἱ διερμηνεῖς (ἐκτὸς τοῦ τῆς Ῥωσσίας εὐφραινομένου ἐπὶ τούτοις) διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορὰν τοῦ Ταχὶρ Πασσᾶ, ἀνεχώρησαν καὶ ἀνέφερον περὶ τῆς ἀποστολῆς των εἰς τοὺς Ναυάρχους, οἵτινες ὄχι ὀλιγώτερον ἀγανακτήσαντες, διέταξαν ἀμέσως τὸν στόλον νὰ εἰσπλεύσῃ.

Ὀλίγαι ὧραι παρῆλθον μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην, καὶ τὰ συντρίμματα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρουν τὸν λιμένα.

Ὅπως ἐννοήσωμεν διατί ὁ Παπαρηγόπουλος ἔχαιρεν ἀντὶ νὰ συμμερισθῇ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συναδέλφων του, ὡς καὶ τὴν ἀνεξήγητον καὶ εἰς πολλοὺς εἰσέτι φαινομένην ἀπουσίαν τοῦ Ἰμβραήμη, ἀνάγκη νὰ ῥίψωμεν προσεκτικὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς.

«Σὲ συμβουλεύω ὡς φίλος (ἔγραφεν ἀνωνύμως τῷ Ἰμβραήμη ὁ Παπαρηγόπουλος) νὰ κάμῃς τρόπον νὰ μὴ ἐπιδοθῇ εἰς χεῖράς σου τὸ ἔγγραφον τῶν ναυάρχων· διότι ἐὰν μὲν λάβῃς αὐτὸ, ὀφείλεις νὰ ὑπακούσῃς· καὶ τότε ἐνδέχεται νὰ διακινδυνεύσῃς, ὥσπερ ἐν καλυβίῳ κεκλεισμένος· ἂν δὲ δὲν τὸ λάβῃς, οἱ ναύαρχοι δὲν θὰ τολμήσωσι νὰ εἰσέλθωσι καὶ τότε διατηρεῖς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας·· ἢ ἂν τοῦτο πράξωσι, βεβαίως θὰ πάθωσιν ἔκ τε τῆς ὑπεροχῆς τῶν τε ναυτικῶν δυνάμεων, ἐκ τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος κανονοστοιχειῶν, ἐκ τῶν πυρπολικῶν σου, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ σου».

Ἡ παγὶς ὡς εἴδομεν ἐστήθη ἐπιτηδείως.

Ὅτε ὁ Καποδίστριας ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως, μεταξὺ ἄλλων τόπων, εὑρίσκετο καὶ ἡ Ναύπακτος εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἐδυσφόρει δὲ πολὺ ὁ ἔξοχος οὗτος ἀνὴρ συλλογιζόμενος πόση αἵματος ἀπώλεια ἀπῃτεῖτο διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν τόπων τούτων, καὶ ἰδίως τῶν φρουρίων τῆς Ναυπάκτου.

Ἀλλ' εἰς τὸν Παππαρηγόπουλον ἐπεφυλάσσετο καὶ πάλιν νὰ προσφέρῃ τῇ Πατρίδι ὑπηρεσίας, διότι σταλεὶς νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Τούρκων περὶ τῆς παραδόσεως Ἀντιῤῥίου καὶ Ναυπάκτου κατώρθωσε τὸ πρῶτον, διὰ δὲ τὸ δεύ-

τερον ἀπήντα ἀνυπερβλήτους δυσκολίας μεχρισοῦ διὰ τῆς προσκλήσεως καὶ αὐτοπροσώπου μεταβάσεως τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου ἐν Ναυπάκτῳ ἠναγκάσθησαν οἱ ἐν αὐτῇ Τοῦρκοι νὰ παραδοθῶσιν ὡς καὶ παρεδόθησαν. Τοῦτ' αὐτὸ, ὡς ἐξετέθη ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ, ἐγένετο ὀλίγον βραδύτερον τῆς παραδόσεως τῆς Ναυπάκτου καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Μεσολογγίῳ καὶ Αἰτωλικῷ Τούρκους.

Ἡ περὶ τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων τούτων συνθήκη τὰ πρὸς τὸν Παππαρηγόπουλον ἐπίσημα ἔγγραφα, τοῦ Κυβερνήτου ὡς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του τ' ἀφορῶντα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ἡ ἔγγραφος ὁμολογία τοῦ Ναυάρχου Μιαούλη, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὴν ἑξῆς περικοπὴν καταδικνύουσι τί ὀφείλει ἡ πατρὶς εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον.

. . . . Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου—ἔγραφεν ὁ Μιαούλης—τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1829 καὶ ἐτελείωσε τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἀξιέπαινον ἄοκνον προσπάθειαν, εἰς τὸν τιμιώτατον χαρακτῆρα, καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ εὐγενοῦς Κυρίου Ἰωάννου Παπαρηγοπούλου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβον τέλος αἱ μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Ὀθωμανῶν συμβάσεις, διὰ τὴν παράδοσιν τῶν ῥηθέντων φρουρίων εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως . . . .»

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐγκατεστάθη καὶ οὗτος ἐν Ἀθήναις ἔνθα ἔζη παρὰ πάντων τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος; Καὶ παρα μὲν τῆς Ῥωσσίας ἠμείφθη διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας του μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συμβού-

λου, ἐξ οὗ καὶ ὑλικῶς ἐβοηθεῖτο, ὅπως βοηθεῖ τὸν πλησίον· παρὰ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ... καὶ παρὰ ταύτης ἠμοίφθη μὲ ὄχι ὀλίγους σταυρούς.

Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἐννενηκοντούτοις περίπου.

ΧΡΥΑΝΘΟΣ ΣΙΣΥΝΗΣ.

Ἔγγονος τοῦ Χρυσάνθου τοῦ ἐξ Ἑνετίας πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἐπανελθόντος εἰς τὴν πατρίδα, ἣν οἱ πρόγονοί του, φεύγοντες τὴν τουρκικὴν ῥομφαίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι, καὶ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Γεωργίου Σισύνη, ὁ Χρύσανθος, ἐγεννήθη ἐν Γαστούνῃ περὶ τὰ τέλη παρελθόντος αἰῶνος ἐκ της Ὑακύνθης Σταθακοπούλου, γυναικὸς ἐναρέτου καὶ φιλοθρήσκου ἥτις ἐδίδασκε πάντοτε τὸν υἱὸν αὐτῆς οὐχὶ μόνον διὰ λόγων εὐκόλως ἐκφερομένων καὶ εὐκολώτερον λησμονουμένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος ὅπερ ἐκ τῶν γονέων ἰδίως προερχόμενον ἀκαταμάχητον ἐξασκεῖ ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν τέκνων, καὶ δημιουργεῖ ἐν ταῖς τρυφεραῖς τῶν νέων καρδίαις κόσμον εὐγενῶν αἰσθημάτων οὐδέποτε μαραινομένων.

Διδαχθεὶς παρ' αὐτοῖς ὁ Χρύσανθος τὰ πρὸς τὸν Θεόν, τὴν πατρίδα καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα, ἄφατον ᾐσθάνετο εὐφροσύνην ὅτε τῷ παρήχετο ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλώνῃ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ ταλαιπωρουμένους τὰ ὑφ' ὧν ἐνεφορεῖτο αἰσθήματα.

Τοιοῦτος ὢν ὁ υἱὸς τοῦ Γεωργίου Σισύνη, καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ εὑρεθεὶς ὅτε ἡ πατρὶς ἔῤῥηξε κραυγὴν κατὰ τῶν τυράννων της, καὶ ἐκάλει διὰ τοῦ Γερμανοῦ τὰ

τέκνα αὐτῆς εἰς πάλην ζωῆς ἢ θανάτου, ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ τεθεὶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πατρὸς, παρηκολούθει αὐτὸν ἀναποσπάστως καθ' ὅλας τὰς κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐπαναστάσεως συναφθείσας μάχας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῶν καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἔλαβε δὲ μέρος μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Χλουμουτσίου ἐν ᾧ ἀπεκλείσθησαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Γαστούνης· ἠγωνίσθη ἐκθύμως κατὰ τῶν Λαλαίων, καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς συμπλοκὰς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες συνῆψαν μετὰ τῶν μαχίμων τούτων ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους ὅπως ἐκβάλωσιν ἐκ τῆς τρώγλης των καὶ ἀναγκάσωσι νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ ἐν Πάτραις φρούριον, ἐδέησε νὰ θρηνήσωσι τὴν ἀπώλειαν τόσων γενναίων πολεμιστῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Ἠλείας ἐκ τῶν Λαλαίων δὲν ἔμεινεν ἀργὸς, ἀλλ' ἔτρεξεν εἰς τὰς Πάτρας. Πολιορκῶν δ' ἐκεῖ τοὺς Τούρκους μετὰ τοῦ Λόντου, Μελετοπούλου, Κανακάρη, καὶ λοιπῶν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διανομὴν τῶν σφαιρῶν, οὐχὶ ὅπως μὴ ἀποκλεισθῇ ἐκ τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων.

Ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος, ζητῶν νὰ ἐκτείνῃ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, συνεξεστράτευσε καὶ ὁ Χρύσανθος μετ' αὐτοῦ· ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν ἐν Κομπότι μάχην, ὡς καὶ εἰς ἐκείνην τοῦ Πέτα· εὐτυχῶς δὲ ἐπέζησε τῆς καταστροφῆς τὴν ὁποίαν ὑπέστη ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ.

Ὅτε βραδύτερον καταχθόνιος δαίμων ὥπλιζε τοὺς Ἕλληνας κατ' ἀλλήλων, δὲν κατώρθωσεν οὐδ' ὁ εὐγενέστερον πολλῶν ἄλλων αἰσθανόμενος Χρύσανθος, ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὀλεθρίας ἐπιῤῥοῆς του. Ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ τὸ κατορθώσῃ ὁπό-

τε Ζαΐμης καὶ Λόντος ἐπὶ κεφαλῆς δισχιλίων ὁπλοφόρων ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Γαστούνης, ἐσκόπουν ὅπως διὰ τῆς βίας ἐπιβάλωσιν εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ πολιτικὴν τὴν ὁποίαν ἀπεδοκίμαζε,καὶ τῆςὁποίας ἐκηρύχθη πολέμιος, ὡς θεωρῶν αὐτὴν ἐπιβλαβῆ πρὸς τὰ γενικὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα.

Οὐδ' ὅτε μικρὸν μετὰ τοῦτο, τὰ ὑπὸ τὸν Γούραν κυβερνητικὰ στρατεύματα ἐλεηλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἠδύνατο νὰ μένῃ ὁ Χρύσανθος ἀπαθής· ἀλλ' ἔδραξεν ὀργισμένος τὰ ὅπλα καὶ ἀντετάχθη κρατερῶς κατὰ τῶν Ῥουμελιωτικῶν στρατευμάτων τὰ ὁποῖα δὲν ἐμισθοδότει ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅπως βανδαλίζωσιν.... Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, κλίνας δὲ τὸ οὖς καὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς φρονήσεως παρῄτησε πᾶσαν ἀντίστασιν ἣν ἠδύνατο βεβαίως νὰ παρατείνῃ, και παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς χεῖρας τῆς ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην τότε προεδρευομένης κυβερνήσεως, παρὰ τῆς ὁποίας ἐπέμφθη εἰς Ὕδραν, ἔνθα ἐκρατήθη ἐπί τινας μῆνας περιωρισμένος.

Ἀπολυθεὶς ἐκ τῆς νήσου ταύτης μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀποβάσεως τοῦ Ἰμβραὴμ, ἐνησχολήθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Πατρῶν, ἀλλ' ἄνευ δυστυχῶς οὐδενὸς ἀποτελέσματος, διότι οἱ Τοῦρκοι πολλυπληθεῖς ὄντες καὶ ὑπὸ ἐμπείρων ἀρχηγῶν ὁδηγούμενοι, πολεμεφοδίων δὲ μὴ στερούμενοι καὶ εὐποροῦντες τροφῶν, συχνὰς ἐποίουν ἐξόδους, τὰς ὁποίας ἐξέτεινον καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Γαστούνης, τῆς ὁποίας τὰ μετὰ τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν γειτονεύοντα χωρία οὐχὶ ἅπαξ ἐλεηλατήθησαν παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Χρύσανθος ἀμφισβητῶν αὐτοῖς εὐτόλμως τὴν λείαν καὶ συμπλεκόμενος λυσσωδῶς μετ' αὐτῶν οὐχὶ ἅπαξ κατώρθωσε, σω-

ζόμενος ἐκ τοῦ πυρὸς αὐτῶν ὡς ἐκ θαύματος, νὰ στρέψωσιν αὐτῷ οἱ ἐχθροὶ οὗτοι τὰ νῶτα καὶ νὰ τραπῶσι τὴν πρὸς τὰς Πάτρας ἄγουσαν δεκατισμένοι καὶ αἱματόφυρτοι. Τὴν 12 Ἰουλίου, λέγει ὁ Τρικούπης, τετρακόσιοι ἱππεῖς ἐπάτησαν αἴφνης τὰ Λεχενά. ὅπου ἐφόνευσαν καὶ ἠχμαλώτισαν πολλούς. ἐπιπεσόντων δὲ διακοσίων Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Κώσταν Μπότσαρην, καὶ διακοσίων ἐντοπίων ὑπὸ τὸν Χρύσανθον Σισίνην, ἀνεχώρησαν ἀπάγοντες τοὺς αἰχμαλώτους των».

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, φοβουμένη ἡ Κυβέρνητις μὴ καὶ ἡ στενῶς ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ πολιορκο μένη ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ὑποστῇ τὴν τύχην τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως προσεκάλεσε καὶ τὸν Χρύσανθον νὰ τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων. Οὗτος δὲ μεταβὰς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρό τινος διωρισθέντος Γενικοῦ ἀρχηγοῦ, Καραϊσκάκη, τὰ πολεμικὰ τοῦ ὁποίου σχέδια ἐπεκρότει πάντοτε, καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων οὐχὶ ἅπαξ ἐκινδύνευσεν.

Ἐπανελθὼν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγαλοφυοῦς στρατηγοῦ, καὶ τὴν ἐν Φαλήρῳ γνωστὴν συμφοράν, ἐξ ἧς ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, εἰς νέους ἐῤῥίφθη ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους φεῦ! δὲν ἐπέστεφε πλέον ἡ ἐπιτυχία· καὶ τὸ μὲν ἐν Γαστούνῃ Χλουμούτσιον (φρούριον) ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ὁποίου εἰς μάτην ἐκινδύνευσε ν' ἀπολέσῃ τὴν ζωήν, περιῆλθε μετὰ κρατερὰν καὶ πολυχρόνιον ἀντίστασιν εἰς χεῖρας τοῦ Ἰβραήμη· ὁ δὲ προασπιστὴς τοῦ φρουρίου τούτου, ὁ προσφιλὴς τοῦ Χρυσάνθου ἀδελφός, ἀναγκασθεὶς νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ ἔμεινεν αἰχμάλωτος παρ' αὐτῷ· πρὸς τούτοις δὲ ἤρξατο καὶ ἡ ὑποταγή. Χο-

ρία τινὰ τῆς ἐπαρχίας, καταθλιβόμενα ὑπὸ δεινῶν ἀφορήτων ἀπειλούμενα καὶ ὑπὸ τῆς λόγχης τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐσκόπουν νὰ προσκυνήσωσι τὸν ἐχθρόν, Πύργιοι δέ τινες ὑπετάσσοντο ἤδη, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου Χρυσάνθου πρὸς τὸν Κολοκοτρώνης « . . ἔλαβον γράμμα τοῦ πατρός μου ἀπὸ Δίβρην (ἔγραφε) διὰ τοῦ ὁποίου μοῦ λέγει ὅτι μερικοὶ Πυργιῶται ἐπῆγαν εἰς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους καὶ ἐσυμφώνησαν νὰ πιάσουν τὴν Σκαφιδιάν, καὶ νὰ καθήσουν εἰς τὰ σπήτια των ὡς προσκυνισμένοι. Τοῦτο λοιπὸν μὲ παρεκίνησε νὰ ὑπάγω μὲ μερικοὺς εἰς τὸ Κατάκωλο καὶ νὰ πιάσω ὅσους ἠμπορέσω· καὶ τὴν τετράδην νὰ φθάσω ὅθεν εἶσθε μὲ ὀκτακοσίους . . . »

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Χρυσάνθου ἐν ταῖς δειναῖς ἐκείναις περιστάσεσιν ἐδείχθη λαμπρότατος ὡς καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τῆς ἐπιστολῆς ταύτης γραμμμῶν καταφαίνεται. Ἀδάμαστος οὗτος καὶ ἀπαθὴς ἐν μέσῳ τῶν ὑπὸ τόσης συμφορᾶς συντριβομένων συνεπαρχιωτῶν αὐτοῦ, ἐνῷ ὡς γίγας ἀνθίσταται καὶ κατὰ τοῦ φοβεροῦ κινδύνου τῆς ὑποταγῆς καὶ κατορθεῖ νὰ καθαρίσῃ τὴν Ἠλείαν ἐκ τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως μιάσματος τούτου, τρέχει ἀφ' ἑτέρου κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὅπως ἀποκρούσει τὸν ἐπίφοβον ἐχθρόν, μεθ' οὗ πάντοτε συναντᾶται, καὶ εἴτε δεκάδας ἄγων εἴτε ἑκατοντάδας, ἀκριβὰ τὸν ἀναγκάζει νὰ πληρώσῃ διόδια πρὶν τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του, τὴν ὁποίαν ἄλλος τις ὅμοιος αὐτῷ, Γενναῖος Μελετόπουλος ἢ Πλαποῦτας, θέλει διακόψει, ὅπως τὰ αὐτὰ πράξει πρὶν ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι τοῦ εἰς μεγίστην ἀθυμίαν περιελθόντος ἕνεκα τῆς τακτικῆς ταύτης Αἰγυπτίου νικητοῦ.

Ἐξηκολούθει δὲ οὕτω παλαίων κατὰ τῆς συμφορᾶς κα τῶν πολεμίων ὁ γενναῖος ἀνὴρ μέχρι τῆς ἐκδιώξεως αὐτῶ. Ἀποθέσας δὲ τότε τὰ δαφνοστεφῆ ὅπλα ἀνεπαύθη· ἐπιμε λῶς δὲ ἀποφεύγων ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς πρὸ τοῦ Κυβερνήτ. καὶ μετὰ τοῦτον ἐμφυλίους ἔριδας, ἔζησεν ἥσυχος μέχρι τοῦ ἔτους 1844 ὅτε ἀπεβίωσεν.

ΓΕΩΡ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος ἐκ τῆς Φτέρης, χωρίου κειμένου κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Ὀλύμπου, ἐγεννήθη κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1772, ἐκ πατρὸς μὲν Νικολάου, μητρὸς δὲ Νικολέτας.

Παιδίον εἰσέτι ὢν ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ κατετάχθη ὑπὸ τοὺς περιφήμους ἁρματωλοὺς Λαζαίους, συγγενεῖς αὐτῷ ἐκ πατρὸς ὄντας. Ὅτε δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παρέλαβεν ὡς κληρονομίαν τὸ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ καπετανάτον, ἡ φήμη αὐτοῦ ὡς ἀνδρείου καὶ συνετοῦ ἀρχηγοῦ μικρὸν μετὰ τοῦτο κατέστη τοσαύτη, ὥστε ἐκλίθη ὑπὸ πάντων διὰ τοῦ τιμητικοῦ ἐπωνύμου Ὀλύμπιος.

Ἐμαίνετο τότε ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἁρματωλῶν, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν Ὄλυμπον. Λαζαῖοι τότε Μπαχλαβαῖοι, Μπιτζυταῖοι, ὁ Νῖκος Τσάρας, ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Ζιάκας καὶ ἄλλοι, ἀνέβησαν τὸν Ὄλυμπον καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Γεωργάκη κατεκεραύνουν τὸν πολιορκοῦντα αὐτοὺς Ἀλῆν.

Ὅτε δὲ οἱ ὀνομαστοὶ οὗτοι Τουρκοφάγοι ἀπεφάσισαν νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν τῆς κατὰ τῆς Τουρκίας παλαιούσης ἐνδόξου Σερβίας, φάραγγες δὲ πολλαὶ καὶ πυκναὶ ἐζήτουν

ἂν κρατήσωσιν αὐτοὺς ἀποκεκλεισμένους ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκείνου, ἡ φοβερά των μάχαιρα τὰς διέῤῥηξε, δι' ἀφθόνου ῥαντίσασα Τουρκικοῦ αἵματος τὰ ἐδάφη ἐκεῖνα. Ἔτρεξαν μετὰ ταῦτα πτερωτοὶ πρὸς τὴν Σερβίαν.

Πολλαὶ δὲν παρῆλθον ἡμέραι ἀφ' ὅτου οἱ περίφημοι οὗτοι ἁρματωλοὶ ἐγκατέλειψαν μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν τὸ ὑπερήφανον ὄρος, καὶ λαίλαψ τρομερὰ προσέβαλε τὸν ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων συγκείμενον στρατὸν τοῦ Τοπὰλ Πασσᾶ, ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ ὁποίου ἀσπαίρουσα ἔκειτο ἤδη ἡ δυστυχὴς Σερβία.

Ἅμα πετάξαντες ἐκ τοῦ Ὀλύμπου οἱ ἀετοὶ ἐκεῖνοι εὑρέθησαν μετὰ μικρὸν εἰς τὴν Σερβίαν, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, ὅστις συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ ὁδηγοῦντος τοὺς Σέρβους εἰς τὴν πάλην, ἀτρομήτου Καραγεώργη καὶ σχεδιάσας μετ' αὐτοῦ νυκτερινὴν ἐπίθεσιν, ὥρμησεν ἅμα ἐσήμανεν ἡ ὁρισθεῖσα ὥρα, μετὰ τῆς φάλαγγος τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ἁρματωλῶν, κατὰ τοῦ ἀναπαυομένου Τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Τὸ αἰφνήδιον καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπιτιθεμένων κατεπτόησαν τοὺς ἀμερίμνως κοιμωμένους Τούρκους, ἡ δὲ σφαγὴ καὶ ὁ φόνος δὲν ἔπαυσαν ἢ ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἀποχωρήσαντες, ἐγκατέλειψαν ἅπαν τοῦ πολέμου τὸ ὑλικὸν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν των. Καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Σέρβων Καρα-Γιώργης δὲν ἐδείχθη κατώτερος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἀνδρείαν.

Συμπολεμῶν βραδύτερον ὁ Ὀλύμπιος μετὰ τῶν Ῥώσσων τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος του, τοσαύτην σύνεσιν καὶ στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν ἐπεδείξατο, ὥστε διωρίσθη παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου συνταγματάρχης

τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Βλαχικῶν στρατευμάτων.

Ὅτε δὲ τὸ δεύτερον ἐξεῤῥάγη πόλεμος Ῥωσσοτουρκικὸς, ἠξιώθη ἕνεκα τοῦ ἡρωϊσμοῦ αὐτοῦ, τοῦ παρασήμου τοῦ τάγματος τῆς Ἁγίας Ἄννης, ὡς μαρτυρεῖ τὸ, ὑφ' οὗ τοῦτο, ἐσυνοδεύθη ἑπόμενον δίπλωμα.

ΗΜΕΙΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΠΡΩΤΟΣ
ΥΜΠΕΡΑΤΩΡ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ
ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΡΩΣΣΙΩΝ.

Τῷ Κ. Ἀλβανῷ συνταγματάρχῃ Γεωργίῳ Ν. Ὀλυμπίῳ.

Πρὸς ἀμοιβὴν τῆς ἐνζήλου ὑπηρεσίας ὑμῶν καὶ τῆς διακρίσεως, ἐπιδειχθείσης ἐν τῷ πολέμῳ τοῦ 1811 κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἰδίως ἐν τῇ μάχῃ τῆς ἐννάτης 8βρίου εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως περὶ τὸ Βιδίνι, ὅπου ὑμεῖς εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν ἐθελοντῶν, πρῶτος ἐῤῥίφθητε εἰς τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ ἐδηλώσατε τὴν σπανίαν ἀνδρείαν, τὸ θάῤῥος καὶ τὸν ζῆλον, πανευμενέστατα ἀνηγορεύσαμεν ὑμᾶς τῇ 12 Ἰανουαρίου 1812 ἱππότην τοῦ τάγματος τῆς Ἁγίας Ἄννης τετάρτης τάξεως, τὸ δίπλωμα τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν ἐνετείλαμεν ἡμεῖς ὑπογράψαι· τῇ σφραγίδι δὲ τοῦ τάγματος ἐπικυρῶσαι καὶ τὰ σημεῖα τοῦ τάγματος ἀποστεῖλαι.

Τῇ 9 Φεβρουαρίου 1817.

Ἐξεδόθη εἰς τὸ γραφεῖον τῶν Ῥωσσικῶν Αὐτοκρατορικῶν ταγμάτων.

Ἐν Πετρουπόλει 31 Ἰανουαρίου 1818.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Καγγελαρίου ὁ μυστικὸς ἐν ἐνεργείᾳ σύμβουλος ά. τάξεως.

Μυηθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ὁ Γεωργάκης τὰ τῆς Φιλικῆς

Εταιρίας μυστήρια, ἠργάσθη μετὰ πολλῆς ζέσεως ὑπὲρ αὐτῆς κατηχήσας καὶ συμπαραλαβὼν ἐν αὐτῇ, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων διακεκριμμένων ἀνδρῶν καὶ τὸν Θεόδωρον Βλαδιμερέσκον, ἄνδρα ἐπιῤῥοῆς καὶ ὑπολήψεως καὶ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λίαν ἔμπειρον.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ Γεωργίου Λεβέντη συνηργάσθη, ὅπως, ἅμα τῇ ἐξεγέρσει τῆς Ἑλλάδος, κατορθωθῇ νὰ δράξῃ συγχρόνως καὶ ἡ Σερβία τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Τουρκίας, πρὸς τοῦτο δὲ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Καραγεώργη, ὅστις δυστυχῶς ἅμα μεταβὰς εἰς τὴν Σερβίαν ἐδολοφονήθη.

Τοῦτο ὅμως δὲν ἀπεθάῤῥυνε τὸν Ὀλύμπιον, ὅστις τὴν ἐπιτυχίαν, τοῦ ἀληθῶς σωτηρίου, διὰ τὸν ἀρξάμενον ἀγῶνα, σχεδίου του ἐπιδιώκων, συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας Μιλόσχη, διὰ δὲ τοῦ Γεωργίου Εὐαγγελίδη τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε παρ' αὐτῷ προσεπάθησεν ὅπως τὸν πείσῃ νὰ κηρυχθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας.

Μέχρι ποίου δὲ σημείου προέβησαν αἱ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τούτων συννενοήσεις, αἵτινες βεβαίως θὰ κατέληγον εἰς ἐντελῆ ὁμοφωνίαν, ἂν μή, ἡ ταχύτερον τοῦ ὁρισθέντος χρόνου ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις, ἀφῄρει τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς ὡρίμανσιν αὐτῆς χρόνον, μαρτυρεῖ ἡ ἑξῆς ἐπιστολὴ τοῦ Μιλόσχη.

«Πρὸς τὸν ἀγαπητόν μοι φίλον Γεώργιον Ὀλύμπιον

«Τὰ ὅσα μοὶ ὡμίλησεν ὁ Γεώργιος Εὐαγγελίδης περὶ τῆς γνωστῆς ὑποθέσεως διὰ τὴν αὐθεντείαν σας, ὅταν ἀποφασίσητε καὶ κάμετε ἐκεῖνο, ἐγὼ εἶμαι σύμφωνος εἰς κάθε τι. Τοῦτο νὰ τὸ ἠξεύρετε βεβαίως, ὅτι εἰς κάθε χρείαν θέλω σᾶς εὑρεθῇ, καὶ ἔσεσθε ἀμέριμνος. Τὴν φαμίλιαν σας ἂν θε-

λήσητε νὰ τὴν στείλετε εἰς ἐμένα, σᾶς βεβαιῶ, ὅτι θέλει ἔχει τὴν κάθε ἡσυχίαν της, ὡς καὶ τὸ ἴδιόν μου ὀσπήτιον. Σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς καὶ μένω.

Ὁ φίλος σας
ΜΙΛΟΣΧΗΣ ΟΜΠΡΕΝΟΒΙΚ
Ἐπιτηρητὴς καὶ ἀρχιστράτηγος Σερβίας.

Τοιαῦται καὶ ἄλλαι αἱ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐργασίαι τοῦ Γεωργάκη ὡς μέλους τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας.

Ἀλλ' ἔπρεπε ν' ἀνοιχθῇ ἡ ὑπὲρ πατρίδος πάλη ὅπως ἀποστράψῃ ἐν αὐτῇ ὁ ἀληθῶς μέγας ἐν τῷ πατριωτισμῷ καὶ τῷ ἡρωσμῷ αὐτοῦ ἀνὴρ οὗτος. «Μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν καὶ σέβας—ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐκ Βουκουρεστίου τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1820, ὅτε οὗτος ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἑταιρίας διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν ταῖς ἡγεμονίαις δυνάμεων—ἤκουσα καὶ ἐδέχθην τὰ ὅσα οἱ κύριοι Ξάνθος καὶ Περῥαιβὸς μοὶ ὡμίλησαν συμφώνως ἐκ μέρους τῆς ἐκλαμπρότητός σας. Τώρα δὲν μένει ἄλλο νὰ Σᾶς εἰπῶ, παρὰ νὰ Σᾶς βεβαιώσω καὶ ἐγγράφως τὴν γνώμην μου, ὅτι ὁπόταν κριθῇ ἁρμόδιος ὁ καιρὸς νὰ μᾶς δοθῇ ἡ ἀσφαλιστική σας προσταγή, ὑπόσχομαι νὰ τὴν ἐξακολουθήσω μὲ τὴν ὑστερινὴν ῥανίδα τοῦ αἵματός μου, χωρὶς ποτὲ νὰ μὲ δειλιάσῃ καμμία ἀνθρώπινος περίστασις». Σμικρὸν παρῆλθε χρονικὸν διάστημα ἀφ' ὅτου ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐπαναστάσεως, καὶ ἀπεδείχθη ἐν ἔργοις ὅτι ὁ Γεωργάκης γράφων ταύτην τότε, ἐβύθιζε τὸν κάλαμον ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ καρδίᾳ.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος ἐν Δακίᾳ προεῖδεν ὁ ἔμπει-

ρος οὗτος πολεμηστής, τὸ ἄδοξον αὐτῆς τέρμα. Ἐπιζητῶν δὲ, δι' ἑαυτὸν τοὐλάχιστον, τελευτὴν ἔνδοξον, καὶ ἀηδιάσας ζωὴν ἣν διῆγεν ἐν τῷ μέσῳ ἀνάνδρων, προδοτῶν, καὶ κενοδόξων, ἠγανάκτει καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ πυρὸς τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο εὐλαβούμενον τὸν ἡρωϊσμόν του. Ὅτε ἔμαθε τὸν κίνδυνον τὸν ὁποῖον διέτρεχον οἱ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν ἐν Δραγατσανίῳ ἐστρατοπεδευμένων Τούρκων, τοὺς ὁποίους ὡδήγησεν ἐκεῖ παρὰ τὴν ρητὴν διαταγὴν αὐτοῦ ὁ ἀνόητος καὶ κενόδοξος Καραβίας, ὥρμησε φοβερὸς ἐν μέσῳ τῶν ὑπὸ ἑξαπλασίας δυνάμεως κατακοπτομένων ἱερολοχιτῶν, καὶ ἔσωζε τὴν σημαίαν τοῦ ὄντως ἱεροῦ τούτου λοχου, καὶ ὄχι ὀλίγους τῶν νεκρῶν τούτων μαχητῶν ἐκ τῆς σφαγῆς· ἔδειξε τότε πρὸς τὸν φιλόζωον ἐκεῖνον συρφετὸν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου περιεστιχίζετο ἡ σημαία τῆς ἐπαναςάσεως, ὅτι ὁ μόνος πόθος αὐτοῦ, πόθος ἀληθῶς ὑψηλὸς, ἦτο νὰ ἀποθάνῃ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ὀλίγιστος δὲ παρῆλθε χρόνος ἀπὸ τῆς ἐν Δραγατσανίῳ πανολεθρίας, καὶ ἡ πατρὶς ἔσχε, τὴν ἐπιτυχίαν νὰ ἴδῃ τὸ ἔνδοξον τέκνον της θνῆσκον κατὰ τρόπον προτοτύπως ἡρωϊκὸν, ὡς ἀμέσως θέλομεν ἰδεῖ.

Συμπτώσεις ἀτυχεῖς, δειλία καὶ προδοσίαι, ἀπειρία, ἔλλειψις μέσων καὶ πειθαρχίας, κακὰ τόσα, ἐξ ὧν τόσαι ἧτται καὶ καταστροφαὶ, ἠνάγκασαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἡγεμονίας. Ἐνῷ δὲ ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατὸς προδοθεὶς, δειλιάσας, ἀποδεκατισθεὶς ὑπὸ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἀσθενειῶν, λυσσωδῶς δὲ ὑπὸ τῶν νικητῶν Τούρκων καταδιωκόμενος καὶ στερούμενος τῶν ἀπολύτως διὰ τὴν ζωὴν ἀναγκαίων,

διελύετο, καὶ ἕκαστος ἐζήτει ἄσυλον καὶ κρύπτας· ἑνωθεὶς ὁ Ὀλύμπιος μετὰ τοῦ ἀχωρίστου φίλου του Φαρμάκη ἐν τῇ Ἀρζεσίᾳ, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ φορείου κομιζόμενος (λύπαι καὶ ταλαιπωρίαι κατέβαλον σωματικῶς τὸν ἄλλως τε οὐχὶ εὔρωστον Γεωργάκην) μετέβη ἐν ἀρχῇ τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σιέκου, παρὰ τὰ ὅρια τῆς Μολδαυΐας κείμενον, κατέλαβεν αὐτὸ μετὰ τῶν ὀλίγων ὀπαδῶν του —δὲν εἶχε πλείονας τῶν τριακοσίων πεντήκοντα—καὶ περιέμενεν ἐκεῖ τοὺς πολυαρίθμους ἐχθροὺς ἵνα δείξῃ αὐτοῖς νέον εἶδος Ἑλληνικῆς τελευτῆς.

Δεκακισχίλιοι Ὀθωμανοὶ περιεκύκλωσαν μετά τινα ἡμέρας τὴν μονήν. Ἡ δὲ πάλη προεμυνήετο φοβερά. «Ἀδελφοὶ— λέγει εἰς τοὺς ὀπαδούς του, ὁ ἀθάνατος Ὀλύμπιος τότε ὅπως προετοιμάσει αὐτοὺς εἰς περιφρόνησιν καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς· κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν, μόνον ἔνδοξον θάνατον πρέπει νὰ εὐχώμεθα· δὲν πιστεύω δὲ ὅτι θὰ εὑρεθῇ ἐξ ἡμῶν δειλός τις ὅστις θὰ λυπηθῇ τὴν ζωήν του· ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τοὺς ἀληθεῖς ἐκείνους ἀδελφούς μας Ἕλληνας τοὺς ἐν Δραγατσανίῳ καὶ Σκουλένι πεσόντας, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα ζητεῖ ἐκδίκησιν· ἐὰν ἀποθάνωμεν καθὼς ἐκεῖνοι, θὰ ἔλθῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μία ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν, ἡ πατρὶς θέλει συλλέξῃ τὰ ὀστᾶ μας καὶ μεταφέρει αὐτὰ ὅπως ἐνταφιάσῃ εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν προγόνων μας».

Ἡ προσβολὴ κατὰ τῆς μονῆς ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἤρξατο ἀμέσως σφοδρά· ἔφοδοι ἐπὶ ἐφόδων ἀντεκρούοντο πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ τὰς περὶ παραδόσεως ἐπανειλημένας προτάσεις τῶν Τούρκων ἀπέρριπτεν μετὰ πε-

μιφρονήσεως. Δεκαπέντε περίπου ἡμέρας καὶ νύκτας ἐξηκολούθει ἡ τιτανομαχία αὕτη, διῆλθον δὲ ταύτας οἱ Ἕλληνες ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν, τοῦ καπνοῦ, τῶν αἱμάτων καὶ τοῦ ἀδιακόπου πυροβολισμοῦ, τῶν πάντων στερούμενοι.

Ἀλλ' ἡ παντελὴς ἔλλειψις τροφῶν καὶ ἡ σπάνις πολεμοφοδίων, ἠνάγκασαν τὸν συμπολεμιστὴν τοῦ Ὀλυμπίου Φαρμάκην, νὰ κλίνῃ τὸ οὖς πρὸς τὰς εὐαρέστους ἀληθῶς προτάσεις τῶν Τούρκων, ὅπως σώσῃ, ὡς ἐνόμιζεν, ἐκ βεβαίου θανάτου ἄνδρας χρησιμεύσοντας ἐν τῷ μέλλοντι. Κλείσας δὲ συνθήκην μετὰ τῶν δολίων ἐχθρῶν, ὑπὸ ὅρους ἐντίμους, ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ὁποίων ἐγγυήθη ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεώς του, ἄτιμός τις τῆς Αὐστρίας ὑπάλληλος, Οὐδρίσκης καλούμενος, καὶ κατὰ τοὺς ὁποίους ἐπετρέπετο τῷ Φαρμάκῃ μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, νὰ ἐξέλθῃ ἔνοπλος, καὶ ἀπέλθῃ ἐλεύθερος καὶ ἀνενόχλητος ἐκ τῆς Μολδοβλαχίας· παρέδωσεν τῇ 33 Σεπτεμβρίου ἑαυτὸν μετὰ ἑκατὸν εἴκοσιν ἄλλων πολεμιστῶν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἵτινες ὅπως τιμήσωσιν ἐπαξίως τήν, ἐν ὀνόματι τῆς Αὐστρίας δοθεῖσαν ἐγγύησιν, τοὺς μὲν στρατιώτας κατέσφαξαν ἀμέσως, τοὺς δὲ ἀξιωματικούς, ἀποστείλλαντες εἰς Σιλιστρίαν, κατεκρεούργησαν ἐκεῖ, τὸν δὲ εὐαπάτητον Φαρμάκην ἀπήγαγον σιδηροδέσμιον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα «ζῶν εὐελπισθεὶς ἐρρίφθη πρὸς θέαν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Γαλατᾶ».

Ἀλλ' ἀφῶμεν τὸν ὑπὸ τοῦ Ἄρεως χειροκροτηθέντα πολλάκις ὑπερήφανον ἄλλοτε πολεμιστήν, κινοῦντα, ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ συνοικίᾳ τῆς Τουρκικῆς πρωτευούσης, τὸν οἶκτον, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν φρίκην τῶν θεωμένων, καὶ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν ἀθάνατον Ὀλύμπιον ὅστις ἀποφασίσας ἐκ τῆς

μονῆς τοῦ Σιέκου νὰ μεταβῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔδωκε καὶ τελευταῖον φοβερὸν μάθημα εἰς τοὺς τυράννους τοῦ γένους του.

Εὑρίσκετο κεκλεισμένος ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τοῦ ναοῦ ὅπου εἶχεν ἀναβιβάσει καὶ ὅσην τῷ ἀπέμεινε πυρίτιδα μετὰ ἕνδεκα ἄλλων, ἀφιερωθέντων μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐνδοξότερον τῶν θανάτων ἡρώων, ὅτε τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Φαρμάκη, εἰσώρμησαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Πρὶν δὲ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ κωδωνοστασίου, ἐπρότεινον τῷ Γεωργάκη νὰ παραδοθῇ ὑπὸ ὅρους ἐπωφελεῖς. Οὗτος ὅμως μὴ καταδεχθεὶς οὐδὲ κἂν νὰ περιφρονήσῃ τὰς προτάσεις αὐτῶν, διότι οὐδὲ τῆς περιφρονήσεως τοιούτου ἥρωος ἤξιζον καὶ αὗται καὶ οἱ προβάλλοντες αὐτὰς βάρβαροι, ἡτοιμάζετο νὰ δόσῃ ἀπάντησιν φοβεράν, ἥτις ἔμελλε ν' ἀντηχήσῃ ἰσχυρῶς εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ συγκινήσῃ καὶ κλονίσῃ ἰσχυρότερον σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἡ μανία τῶν ἀρχηγῶν Τούρκων, μετὰ τὴν οὕτως ἀπόῤῥιψιν τῶν περὶ παραδόσεως ἐπωφελῶν προτάσεών των, δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Αἰσχυνόμενοι διότι ΕΝΔΕΚΑ μόνον ἄνδρες κατώρθουν ν' ἀπασχολῶσι τὰς φάλαγγάς των καὶ κρατῶσιν αὐτὰς ἀκινήτους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥρμησαν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἐλπίζοντες νὰ συλλάβωσιν (οἱ μωροὶ) ζῶντα τὸν Γεωργάκην. Πολλοὶ ἀναβαίνουσιν ἤδη τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἄπειροι συνωθοῦνται περὶ αὐτὸ ἀλλαλάζοντες.

Τοιαύτην ὅμως καὶ ὁ Ὀλύμπιος ἐπεζήτει ὅπως τελευτήσει περίστασιν. Ν' ἀποθάνει «γιὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα» ὡς πρὸ χρόνων ὡρκίσθη ἐν τῇ ἑταιρίᾳ ταρταρώνων, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ἐχθροὺς, ἦτο τὸ ὄνειρόν του. Πλήρης

λοιπὸν ὑπερκοσμίου γαλήνης ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐράνιον πατέρα καὶ ἔδωκε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδα· ἐνῷ δὲ ὁ Θεοδόξαστος οὗτος μάρτυς ἀπετεφροῦτο εἰς τὸ κενὸν, σωροὶ ἐξ ἐρειπίων καὶ τουρκικῶν πτωμάτων ἀντικαθίστων τὸ κωδονοστάσιον καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ἐν συντομίᾳ καὶ ὁ ἔνδοξος βίος καὶ ὁ ἐνδοξότερος θάνατος τοῦ κορυφαίου ἁπάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ βιοσάντων ἡρώων. Ἐκλέϋτεν ὁ Ὀλύμπιος οὐχὶ πλέον ἑαυτὸν ἢ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, δείξας εἰς ὁποῖον θεῖον ἀληθῶς ὕψος δύναται νὰ μετεωρισθῇ αὕτη, καὶ ὁποία Ἐδὲμ θ' ἀντικαθίστα τὰς σημερινὰς οἰκτρὰς κοινωνίας, ἂν μὴ ἡτοιμάζοντο εἰσέτι αὗται ὑπὸ θεσμῶν ὑποβοηθούντων τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κτηνώδους ἐγωϊσμοῦ ἐξ οὗ καὶ ῥαβδοῦχοι καὶ Καίσαρες καὶ δήμιοι καὶ οἱ κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν σειμωνιακοὶ καὶ οἱ ἔντιμοι τούτων δικασταὶ καὶ κατήγοροι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ.

Ἐν τῷ χωρίῳ Δολιανὰ τοῦ Ζαγορίου, ἐπαρχίας τῆς Ἠπείρου, ἐγεννήθη ὁ Γεώργιος Γεννάδιος τῷ 1784, ἐκ πατρὸς μὲν Ἀναστασίου ἱερέως, Παππαναστασίου κοινῶς καλουμένου, μητρὸς δὲ Ἄννης ἢ Σωσάννης.

Ἡ ὠμότης τῶν ἐν Ζαγορίῳ Τούρκων καὶ αἱ ἀφόρητοι αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πιέσεις, ἠνάγκασαν καὶ τὸν Παππαναστάσην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ χωρίον αὐτοῦ, μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ μικροῦ Γεωργίου καὶ καταφύγῃ εἰς Σηλύμβριαν τῆς Θράκης, ἔνθα μετὰ τρία ἔτη ἀπεβίωσε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ συζύγου, παραλαβοῦσα ἡ δυστυχὴς μήτηρ τὸν πεφιλημένον αὐτῆς υἱὸν, ἐπανῆλθεν εἰς Δολιανὰ, ὅπου ἡ καρδία ἀγαθῶν συγγενῶν ἐχορήγει αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ πρὸς τὸ ζῆν χρειώδη.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς τοῦ τρυφεροῦ Γεωργίου οἱ καλοὶ οὗτοι συγγενεῖς ἀξιέπαινον ἔλαβον πρόνοιαν.

Ἀφοῦ δὲ τὸ εὐφυὲς παιδίον ἐδιδάχθη ἐν τῷ χωρίῳ τὰ πρῶτα μαθήματα, ἀπεστάλη κατόπιν καὶ εἰς Ἰωάννινα ὅπως σπουδάσῃ ἐκεῖ καὶ τὰ ἐγκύκλια, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ὁποίων ἐστάλη εἰς Βουκουρέστιον πρὸς θεῖόν του τινα ἡγούμενον ἑνὸς τῶν μοναστηρίων τῆς πόλεως ταύτης, παρεδόθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν τοῖς διδασκάλοις ἄριστον Φωτιάδην πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν.

«Εὐθὺς λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς, ἀφηγεῖται ἕτερος βιογράφος του ὁ Φωτιάδης ἠγάπησεν ὡς ἄλλον υἱὸν τὸν μικρὸν αὐτοῦ μαθητὴν Γεώργιον· καὶ πρῶτον πάντων, μετωνόμασεν αὐτὸν καὶ συντομίας χάριν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ θείου, Γεννάδιον. Ἔπειτα δὲ ἐπελήφθη σπουδαίως τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ. Ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ὁ Γεώργιος Γεννάδιος κατέστη οὐ μόνον εἷς τῶν πεφιλημένων, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν λίαν διακεκριμένων μαθητῶν τοῦ Λάμπρου. Ἀπῃτεῖτο ἐκφώνησις πανηγυρικοῦ λόγου πρὸς ἐγκώμιον τῆς σχολῆς ἢ τοῦ προστατεύοντος αὐτὴν ἡγεμόνος; Ὁ Λάμπρος ἀνέθετε τοῦτο συνήθως εἰς τὸν Γεννάδιον· οὗτος δὲ ἐξέπληττε καὶ εὐχαρίστει τοὺς πάντας διά τε τὸ παῤῥησιαστικόν του καὶ διὰ τὴν ζωηρότητα, μεθ' ὧν ἀπήγγελε τὸν λόγον. Ἐδυσκολεύετό τις ν' ἀπαντήσῃ εὐστόχως εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ διδασκάλου; οὗτος ἠρώτα ἀμέ-

σως μετ' ἐκεῖνον τὸν Γεννάδιον, καὶ ὁ φιλότιμος μαθητὴς τὰ πάντα ἐμηχανᾶτο, ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν διδάσκαλον. Ἐπρόκειτο περὶ συνθέσεως ἐπιτυμβίου τινὸς ἢ ἐπιγράμματος ἢ σπουδαίας ἐπιστολῆς; ὁ Γεννάδιος πρόθυμος ἦν ν' ἀποδυθῇ ἀμέσως εἰς τὸν ἀγῶνα, ὃν ἐξετέλει τοὺς πάντας εὐχαριστῶν».

Ἐκ τοῦ Βουκουρεστίου ἀπῆλθε μετά τινα χρόνον ὁ ἄπληστος μαθήσεως Γεννάδιος, εἰς Λειψίαν πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του καὶ σπουδὴν τῆς Γερμανικῆς.

Ἐπανελθὼν δ' ἐκεῖθεν μετὰ τριετῆ διαμονὴν, εἰς Βουκουρέστιον, ἀνεδέχθη νὰ διδάσκῃ μετὰ τοῦ Νεοφύτου Δούκα καὶ ἄλλων ἐν τῇ σχολῇ τῆς πόλεως ταύτης.

Περιττὸν ὅλως ἤθελεν εἶσθαι νὰ σημειώσωμέν τι ἐνταῦθα περὶ τοῦ ζήλου μεθ' οὗ ἐξεπλήρου τὰ θεῖα ἀληθῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο δυσεκπλήρωτα τοῦ διδασκάλου καθήκοντα, ὁ ὁ νεαρὸς οὗτος διδάσκαλος.

Ἀλλὰ λαβὼν εἰς χεῖρας ἁπαλὰς καὶ εὐπλάστους καρδίας ὁ πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ καρδίας ἀκατασχέτως φερόμενος Γεννάδιος, ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μορφώσῃ ταύτας ὁμοίας ἐκείνης τῆς ὁποίας τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος παλμὸν ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη καὶ ᾐσθάνετο καὶ μετέδιδεν ἔν τε ταῖς σχολαῖς καὶ τοῖς στρατοπέδοις; «Τὸν ἐνθυμοῦμαι, γράφει οὕτω μαθητής του ὅταν ἐν τῷ δημοσίῳ σχολείῳ τοῦ Βουκουρεστίου, ἐν πλήθοντι ἀκροατηρίῳ, ἐν ᾧ παρεκάθηντο καὶ οἱ τοῦ ἡγεμόνος υἱοί, διδάσκων τὸν Ἰσοκράτην, πανηγυρίζοντα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν τὴν λαμπρότητα καὶ εὔκλειαν, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ὅλον ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων εἰκόνων ἐκβαχευόμενον, καὶ διατάξας νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα, ἤρξατο ἐν λέξεσι διαπύροις ἐκθέτων οἷα

ἦν ἡ Ἑλλὰς διδάσκαλος καὶ κορωνὶς τῶν ἐθνῶν, ὅταν ἔλαμπεν ἐπ' αὐτῆς ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, καὶ πῶς κατέστη τῶν λαῶν χλεύη καὶ ἐξουθένημα, ἀφ' ὅτου ὑπέκυψεν εἰς δουλείας ζυγόν· καὶ τοσοῦτον συνεκινήθη, περιγράφων τὴν ἔνδοξον ἐλπίδα, ἥτις ἦν τότε ἔγκλημα, ὥστε τὴν φωνήν του διέκοψαν δάκρυα, τῶν δὲ νέων ἀκροατῶν του κορυφωθεὶς ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐξεῤῥάγη εἰς κεραυνώδεις χειροκροτήσεις».

Μετὰ τριετῆ ἐπιτυχῆ διδασκαλίαν ἐν Βουκουρεστίῳ προσκληθεὶς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ὀδυσσῷ νεοσυστάτου Ἑλληνικῆς σχολῆς. Καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμείνῃ ἢ τρία μόνον ἔτη· ἀλλ' ὅτε ἀνεχώρει οἱ ἐν αὐτῇ ἀποκαταστημένοι Ἕλληνες ἐθλίβησαν ἐπὶ τῇ στερήσει φίλου εἰλικρινοῦς καὶ πνευματικοῦ πατρὸς τῶν ἑαυτῶν τέκνων.

Ἐπανακάμψας καὶ πάλιν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπως τῇ παρακλήσει τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἀναδιοργανώσῃ τὴν ἐκεῖ σχολὴν, ἠργάζετο ἐπὶ τούτῳ μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔτρεχεν ὡς βλέπομεν προθύμως ὁ ἀκάματος οὗτος τοῦ γένους διδάσκαλος ὅπου ἡ φωνὴ τοῦ διψῶντος παιδείας Ἑλληνισμοῦ τὸν ἐκάλει. Ἀλλ' ὅτε ὑψώθη ἐν Δακίᾳ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἡ σημαία τοῦ ἀγῶνος ἔτρεξεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ ταχθῇ ὑπ' αὐτὴν, ἕτοιμος ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Εὑρίσκετο εἰς Τρανσυλβανίαν, ἔνθα πρὸς στρατολογίαν καὶ προμήθειανπολεμεφοδίων εἶχε μεταβῆ, ὅτε κατεσπάραξε τὴν καρδίαν του ἡ εἴδησις τῆς ἐν Δραγατσανίῳ καταστροφῆς, καὶ ἡ ἀμέσως μετὰ τοῦτο κατάπνιξις τῆς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐπαναστάσεως. Καταβὰς δὲ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας ἐν αἷς καὶ ἐκινδύνευ-

σεν. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος εἵλκυεν αὐτὸν ὅσῳ καὶ ἂν ἦτο προφανής, τόσον δὲ θάῤῥος ἐνέπνεεν διὰ τοῦ παραδείγματός του ὅσον καὶ ἐνθουσιασμὸν διὰ τῆς φλογερᾶς εὐγλωττίας του.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἀνέλαβε πάλιν, τοὺς ὑπὲρ τῶν φώτων καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ γένους διακοπέντας ἀγῶνας του.

Ἐμόχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφείου καὶ τοῦ κεντρικοῦ σχολείου· ἐπελείφθη μετ' ἀκαμάτου δραστηριότητος τοῦ σχηματισμοῦ δημοσίας βιβλιοθήκης· ἐχρημάτισε καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ γυμνασιάρχης· κατέστη δὲ ὁ ἠθικὸς πατὴρ καὶ προστάτης πολλῶν διαπρεψάντων καὶ διαπρεπόντων ἀνδρῶν.

Ἀπέθανε κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ **1854**. Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη καὶ δικαίως ἐθνικὴ συμφορά, ὁ δὲ ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως Π. Ἀργυρόπουλος, ἑρμηνεὺς τοῦ γενικοῦ πένθους γενόμενος, ἔγραφε πρὸς τὴν σεβαστὴν σύζυγον αὐτοῦ ὡς ἑξῆς.

«Τὴν στέρησιν τοῦ μακαρίτου ἡμῶν συζύγου συνησθάνθη τὸ Πανελλήνιον, συνησθάνθησαν ὅλοι οἱ θιασῶται τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὁ μακαρίτης τοσαῦτα καὶ τόσον τελεσφόρως ἐμόχθησεν.

«Τὴν θλίψιν ὑμῶν συμμεριζόμενος, καὶ ὡς δημόσιος λειτουργός, καὶ ὡς πολίτης, σπεύδω νὰ διαβεβαιώσω ὑμᾶς Κυρία, ὅτι πρωυργιέτατον καθῆκον τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας οὗ προσωρινῶς προΐσταμαι, θεωρῶ τὸ νὰ ἐπικαλεσθῶ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦ σεβαστοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου τὴν στέρησιν θρηνοῦμεν ἅπαντες, τὴν ἐπιψήφισιν τῶν βουλευτικῶν σωμάτων, ἥτις οὐδέποτε ἔλλειψεν εἰς πᾶν ὅτι γενναῖον καὶ

ἐθνικὸν, καὶ τοιοῦτον ἀναντιῤῥήτως εἶνε πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν περίθαλψιν τῆς τοῦ μακαρίτου οἰκογενείας, ὅστις πεντήκοντα ὅλα ἔτη οὐ διέλιπε μοχθῶν ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ τοῦ ὁποίου μαθηταὶ καυχῶνται ὅτι εἶνε οἱ πλεῖστοι τῶν διαπρεπόντων σήμερον εἰς τὰς διαφόρους τῆς κοινωνικῆς κλίμακος βαθμίδας, ἰδίως δὲ εἰς τὸν τῆς διδασκαλίας κλάδον».

Συγγράμματα τοῦ Γενναδίου ἀριθμοῦνται ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλολογίᾳ ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς.

Στοιχειώδης πραγματεία περὶ τῶν χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ Φραγκίσκου Σοαβίου, μεταφρασθεῖσαν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν.

Διαφόρους μεταφράσεις ἔκ τε τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ τοῦ Γερμανικοῦ, καὶ ἄλλα διδακτικὰ σπουδαῖα πονήματα ἐξέδωκεν ὁ ἀοίδημος οὗτος τοῦ γένους διδάσκαλος. Ἐκ τούτων δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ, καὶ ἡ Σύνοψις τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας ἐτυπώθησαν πολλάκις καὶ καλλιεργοῦσι μέχρι σήμερον καρδίαν καὶ διάνοιαν τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτώντων.

ΕΥΑΓΓΕΛΗΣ ΖΑΠΠΑΣ.

Λάμποβον, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τεπελανίου, ὀνομάζεται ὁ τόπος ἐν ᾧ ἐγεννήθη τῷ 1800 ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας, ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων.

Δεκατριέτης ὢν, ἐστάλη παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ὡς φρουρὸς εἰς φρούριόν τι καλούμενον Μάζια καὶ κείμενον πλησίον τῶν Ἰωαννίνων.

« Ἐνταῦθα διέμεινεν ὁ Εὐαγγέλης λέγει ὁ Γούνας;

μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, διακρινόμενος πάντοτε διά τε τὴν τόλμην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν νοημοσύνην, καὶ τὴν φιλοπατρίαν του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤρξαντο καὶ τὰ προανακρούσματα τῆς τε ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ζάππας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφλέγετο μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ διακριθῇ διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ καὶ πολλὴν διάθεσιν δὲν εἶχε νὰ ἐξυπηρετήσῃ μετὰ ζήλου μόνον τὰ τοῦ Ἀλῆ ἐπαναστατικὰ μάλιστα συμφέροντα· ἡ θεία πρόνοια ὅμως δὲν ἄφησεν ἐπὶ πολὺ ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἀφιταλαντευόμενον τὸν Εὐαγγέλην».

Ὅτε οἱ Σουλιῶται ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ ἐφαίνοντο πολεμοῦντες ὑπὲρ τοῦ ἀποστατήσαντος κατὰ τῆς Πύλης Ἀλῆ Πασσᾶ, κυρίως ὅμως ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ὁ Ζάππας ῥιφθεὶς ἔξω τοῦ ἐν ᾧ εὑρίσκετο κεκλεισμένος φρουρίου, τίθεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μάρκου Βότσαρη παρ' ᾧ ἀναγνωρίσθη ὀλίγον βραδύτερον ὡς πρωτοπαλλήκαρον.

Ἔκτοτε οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἔμενον ἡνωμένοι, καὶ ἡνωμένοι ἐθεῶντο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρός, τρόμον ἐμπνέοντες εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐκπλήττοντες τὸν κόσμον διὰ τοῦ μυθώδους ἡρωισμοῦ των.

Ἐν τῇ θέσει Κομιτσάδες, εἰς τὰ ἐν τῷ μέσῳ Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων κείμενα *πέντε Πηγάδια*, εἰς τὴν ἐξ ἐφόδου ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Ρινιάσης, εἰς Βαριάδας, καὶ εἰς ὅσα ἄλλα μέρη ἐθριάμβευσαν τὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Μάρκου ὅπλα τῶν Σουλιωτῶν, ὁ Ζάππας ἐδείχθη ἄξιος σύντροφος τοῦ ἥρωος τούτου.

Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 21 Νοεμβρίου, ἐπέ-

πεσε κατὰ τῆς ὑπὸ φρουρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπερασπιζομένης τότε Ἄρτας, ὅπως δὲ καταλάβη τὸ προάστιον αὐτῆς Μουράτιον, ἐδέησε νὰ διέλθῃ τὸν παραρέοντα ποταμὸν Ἴναχον ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν καὶ ἀψυφήσῃ τὸ ὑπὸ τῶν πυροβόλων τῶν φρουρίων ἐκχυνόμενον κατ' αὐτοῦ πῦρ, ὁ Εὐαγγέλης, ὅστις οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο τοῦ Μάρκου ἐκινδύνευσε τότε ν' ἀπωλέσῃ τὴν ζωήν.

Ὁπότε δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπῆλθεν ὁ Μάρκος εἰς Μεσολόγγιον, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ Εὐαγγέλη· καὶ τοῦτο διότι μέλλων νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Σπλάντζαν ὁ Νικόλαος Ζέρβας μετὰ τοῦ Λάμπρου Βεΐκου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Βασιλείου, ἀπήτησε παρὰ τοῦ Μάρκου, ὅπως κινηθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ πρωτοπαλήκαρον αὐτοῦ Εὐαγγέλην.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἔνδοξον θάνατον τοῦ Μάρκου, καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ζάππας ἔτρεχεν ὅπου ὁ κίνδυνος ἦτο προφανέστερος καὶ οἱ ἐχθροὶ τολμηρότεροι.

Καὶ μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Μπότσαρη ἀδελφοῦ τοῦ Μάρκου συνηγωνίσθη, καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου Βεΐκου, Μαμούρη καὶ Βασιλείου Ζέρβα συνεκινδύνευε, καὶ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Γούρα ἠνδραγάθει· καὶ ἄλλους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του γνωστοὺς πολεμιστὰς εἶχεν ὅτε λαβὼν τὸ δίπλωμα τοῦ ταξιάρχου διῴκησεν ὡς τοιοῦτος τὰ Βλαχοχώρια.

Ἡ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος λύσσα τοῦ Εὐαγγέλη δὲν ἠλαττώθη, οὐδ' ὅτι οἱ Τοῦρκοι πρὸς ἀντεκδίκησιν συνέλαβον τὴν γραίαν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐκράτησαν αὐτὴν αἰχμάλωτον.

Παρωτρυνόμενος τότε ὑπό τινων ὅπως ἐναποθέττων τὰ ὅπλα, ἀπαλλάξῃ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτήν· «ναὶ εἶπε χάριν τῆς μητρός μου ὀφείλω καὶ πρόθυμος εἰμὶ νὰ θυσιάσω καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν μου, ἀλλ' ἡ θυσία αὕτη οὔτε τὴν γραίαν μητέραν μου ὠφελεῖ, οὔτε τοὺς Τούρκους πείθει πρὸς ἀπελευθέρωσίν της· ἄλλως τὴν μὲν ζωήν μου, ὀφείλω ἤδη εἰς τὴν πατρίδα μου· ἡ δὲ γραία μήτηρ μου, καὶ ἂν τὰ πάνδεινα πάθῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἂν ζῶσαν τὴν ἐψήσουν, δὲν θά δυσαρεστηθῇ, ὅταν μάθῃ, ὅτι καὶ ὁ υἱός της διεκδικεῖ μὲ τὸ αἷμα τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματα αὐτῆς ἐπ' ἐμοῦ καὶ τῆς προσφιλεστάτης πατρίδος ἐπὶ τῶν λοιπῶν τέκνων της».

Μετὰ τὴν εἰρήνην παραιτήσας ὁ μεγάλος οὗτος ἀνὴρ βαθμοὺς ἀναγνωρισθέντας, ἀποποιηθεὶς δὲ τὰς ὡς μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του προσφερθείσας αὐτῷ γαίας, ἐγκατέλειψε διὰ παντὸς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ ἀπῆλθεν εἰς Βέῤῥοιαν τῆς Μακεδονίας, σκοπῶν νὰ δοθῇ εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν Γεωργίαν.

Πρὶν ὅμως τούτου ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του Λάμποβον ἠσπάσθη τὴν μητέρα καὶ ἐζήτησε τὴν εὐχὴν τῆς πολυπαθοῦς γραίας.

Ἀλλ' ὁ βίος ἐν τόπῳ ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν διατελοῦντι, ἦτον ἀφόρητος εἰς τὸν Εὐαγγέλην. Μετὰ μικρὰν ἔθεν διατριβὴν εἰς τὴν Βέῤῥοιαν, ἐγκατέλειψεν αὐτὴν καὶ μετέβη εἰς Δακίαν τῷ 1831 ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη.

Τῷ 1831 λέγει ἕτερος βιογράφος του ἔφθασεν εἰς Βουκουρέστιον, οὐδὲν ἄλλο φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἐφόδιον, πλὴν μόνης τῆς πεποιθήσεώς του εἴς τε τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ

εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἱκανότητα. Προσηνὴς τοὺς τρόπους, κόσμιος καὶ αἰδήμων τὴν συμπεριφορὰν, καὶ κάτοχος ἐμπειρικῶν τινων χειρουργικῶν γνώσεων, ἃς εἶχε διδαχθῆ ἐν τοῖς στρατοπέδοις, βοηθῶν τὸν συμπατριώτην του Πέτρον Παναγιώτου, τὴν ἐμπειρικὴν χειρουργικὴν μετερχόμενον ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἐβράδυνε διὰ τῶν προσόντων τούτων νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὰ ἐκλεκτότερα στοιχεῖα τῆς Δακικῆς πρωτευούσης· καὶ πρῶτον πάντων, ἐξοικειώθη μετὰ τῶν ἀρχόντων οἵτινες καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ὡμίλουν τότε καὶ ἐσεμνύνοντο νὰ ἔχωσι σχέσεις μὲ Ἕλληνας ἀγωνιστὰς, οἷος ἦτον ὁ Ζάππας· συνάμα ἐξῳκειώθη καὶ μὲ ἡγουμένους τῶν Ἑλληνικῶν Μοναστηρίων, οἵτινες διεχειρίζοντο καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρεχώρουν ὑπὸ ἐνοίκιον πλούσια Μοναστηριακὰ κτήματα, ἐνοικιασταὶ δὲ πάντων σχεδὸν τῶν ἐν Δακίᾳ κτημάτων ἦσαν καὶ εἶναι Ἕλληνες· δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξοικειωθῇ καὶ μετὰ τούτων ὁ Ζάππας, καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἔμεινεν ἀναποφάσιστος καὶ μελετῶν τρόπον τινὰ τὴν κοινωνίαν· ὅτε δὲ εἶδεν ὅτι μικρᾶς ἱκανότητος καὶ μικροτέρας δραστηριότητος ἐνοικιασταὶ κτημάτων, ἐν βραχὺ διαστήματι χρόνου ἐγίγνοντο πλούσιοι καὶ βαθύπλουτοι μόνον διὰ τὸ παραγωγικὸν τῆς γῆς καὶ οὐχὶ διά τινος ἐξιδιασμένης ἱκανότητος ἢ δραστηριότητος, τότε ἐπείσθη ὅτι μόνον ἐν τῇ γῇ καὶ μόνον διὰ τῆς Γεωργίας πρέπει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἔνθερμον ἐπιθυμίαν του.

Ὀλίγα ἔτη ἤρκεσαν εἰς τὸν νοήμονα καὶ ἐπιχειρηματίαν Εὐαγγέλην ὅπως ὡς ἐνοικιαστὴς μικρῶν τὸ πρῶτον κτημάτων, εἶτα δὲ μεγαλειτέρων σωρεύσῃ πλοῦτον ἐπὶ πλούτου, τοῦ ὁποίου τοιαύτην ἐποιήσατο χρῆσιν ζῶν οἵαν καὶ ἀ-

πωθανών. Όσον ηὔξανον τὰ πλούτη του, τόσον ἡ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν καὶ ἀγαθοποιεῖν τάσις αὐτοῦ, κατὰ παράδοξον ἐξαίρεσιν, ἀνεπτύσσετο. Εὐηργέτει, εὐηργέτει πάντοτε, οὐδέποτε λησμονῶν, τὸ «μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου».

Ἔζη οὕτω ἀγαπώμενος καὶ εὐλογούμενος ὑπὸ τῶν πενήτων καὶ τῶν πασχόντων μέχρι τοῦ 1863 ὅτε αἴφνης προσεβλήθη ὑπὸ νόσου καθ' ἧς ματαία ἀπέβη τῆς ἐπιστήμης ἡ πρόθυμος ἀρωγή. Οὐδὲν ἠδυνήθησαν κατὰ τῆς νόσου ταύτης οἱ ἐπιστημότεροι τοῦ Βουκουρεστίου ἰατροί. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι τῶν Παρισίων ὅπου μετέφερε τὸν ἀσθενῆ ὁ, κατὰ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τὸν ἄδολον πατριωτισμὸν ὅμοιος αὐτῷ ἐξάδελφος Κωνσταντῖνος, ἐμόχθησαν εἰς μάτην.

Ἐτελεύτησε τῇ 19 Ἰουνίου 1865.

Εὐτύχημα τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι δὲν ἀπέθανεν ἀδιάθετος. Πρὶν ἢ νοσήσῃ συνέταξεν ἰδιοχείρως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαθήκην δι' ἧς δωρεῖται τῷ ἔθνει πλέον τῶν ἓξ ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους ἑρμηνεύουσα πρὸς τὸν ἀείμνηστον τοῦτον ἄνδρα, ἐψήφισεν ἵνα, τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, ἀναγραφῇ ὁμοῦ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ βουλευτηρίου, ἀμείβουσα οὕτω τὸν ἄνδρα ὅστις καὶ ζῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ μόνης ᾐσθάνετο τὴν καρδίαν του πάλλουσαν, ἀποθνήσκων δὲ, εἰς αὐτὴν τοὺς τελευταίους παλμοὺς αὐτοῦ ἀφιέρου, καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου της κατέλιπε τὴν πλουσίαν αὐτοῦ περιουσίαν.

Ἐνεταφιάσθη ἐν τῷ ναῷ Εὐαγγελσιμῷ, τῷ δαπάνῃ αὐτοῦ ἀνεγερθέντι. Ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπιγέγραπται.

Ἐνθάδε κεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ δοῦλος τοῦ Θεοῦ
κτήτωρ αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας
ΕΥΑΓΓΕΛΗΣ ΖΑΠΠΑΣ
ἀποθανὼν τὴν 19 Ἰουνίου 1865.

Ὡς καὶ τὸ ἑξῆς ἐπιτύμβιον.

Ἄνδρα οὐ πέτρα τεκμαίρει.
ὁ γὰρ τύμβος τῇ 'κείνου δόξῃ οὐχ' ἀνὴρ
τῇ σώματος περιβάλλεται·
τοῦτ' ἐκ πάντων τῷδε τῷ τάφῳ τύχη
ἔνειμε ξένον, ὡς οὐχ' εἷς ἑνός ἐστιν
ἀλλὰ τρισσοὶ ἔχουσιν ἕνα·
σάρκας μὲν ὅδὶ ἐν ἀλλοδαπῇ γαίᾳ,
κεφαλὴν δ' ἄλλος ἐν ἱερῷ ἄστει Ἀθήνης,
χ' ὁ τρίτος ἐν Λαμπόδῳ ὀστέα κοῦφα.
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΖΑΠΠΑ 'κείνου,
οὗ τοὔνομα μέγα ἐν Ἑλλάδι πᾶσαν φέρεται,
Εὖ γὰρ ἄσβεστον κλέος ἑαυτῷ περιθεὶς
ἐν προμάχοις πατρίδα ἱερὰν ἀπ' αἰσχροῦ ζυγοῦ
ῥυόμενος οὐκ ἀρκέσθη,
ἀλλὰ τῆς γειναμένης ἄπο τλησίμοχθος
ἄφενον οὐ κοινὸν θησαυρίσας
Ἕλλησι βασιλικῶς ἀρετῆς ἔστησ' ἀγῶνα
καλόν τε καὶ τέχνης.
Ἴφιτε, τὸ σὸν κλέος οὐκ ἄφθιτον μόνον·
Ἑλλὰς καὶ ἐκ τοῦ ΖΑΠΠΑ Ὀλύμπια ἔχει.

ΑΘΑΝ. ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΩΤΗΣ

Ἄγνωστον πότε, ποῦ καὶ ὑπὸ ποίων ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης.

Ἦτο ὁπλοποιός· ὅπως πορίζηται διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του τὰ μέσα τοῦ ζῆν, διήρχετο διαφόρους πόλεις τῆς Τουρκίας, ἀλλ'ἐπὶ τέλους ἀπεκατεστάθη εἰς Ἰάσιον, ἔνθα ἐπί τινα χρόνον ἐξήσκει τὴν τέχνην του ταύτην τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐγκατέλειψεν ὅπως γένηται ἐνοικιαστὴς κτημάτων.

Ἐμυήθη καὶ οὗτος τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ ἐδείχθη ἄξιος αὐτῆς, πολλοὺς ἄλλους ὁμοίους αὐτῷ κατηχήσας.

Ἅμα δὲ ἤρξατο ἐν Δακίᾳ ἡ μέλλουσα τόσον ἀθλίως νὰ καταλήξῃ πάλη, ὁ Ὑψηλάντης παρέλαβε μετ' αὐτοῦ τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην.

Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ χωρισθῇ τοῦ ἀξίου τούτου συντρόφου του, καὶ ν' ἀποστείλλῃ τοῦτον εἰς Γαλάτσι ἔνθα ἐβασίλευεν ἡ ἀναρχία καὶ ἡ σύγχυσις. Ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀπῄτει τὴν παρουσίαν ἀνδρὸς νουνεχοῦς τολμηροῦ καὶ δραστηρίου, τοιοῦτος δ' ὁμολογουμένως ἦτον ὁ Ἀθανάσιος Καρπενισιώτης, ὅστις ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν του, κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ, διοργανώσῃ καὶ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ἐν Γαλάτσι ἀποτεθαρρυμένους ὀλίγους ἄνδρας, τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, καὶ οὕτω ὀχυρωθεὶς προχείρως μετὰ τούτων ἐπὶ τριῶν κατερειπωμένων ὠχυρωμάτων, ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ ἐπανειλημμένως στρατὸν πολυάριθμον.

Ἦσαν μία δράξ, μόλις διακόσιοι, οἱ ἀποφασίσαντες μετὰ τοῦ Λεοντοκάρδου τούτου ἀνδρὸς ν' ἀντισταθῶσιν· μετ' αὐτῶν ἦσαν ὁ ἀποθανὼν ἐνταῦθα ἡρωϊκῶς Πελοποννήσιος Κοτῆρας, ὁ Ζακύνθιος Σπῦρος Δαλόστρος, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κεφαλλῆνες Ἠλίας καὶ Τρύφων Μαγκαλάροι, καὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀπεθανάτισεν ἡ ἱστορία.

Τόσοι ὀλίγοι ν' ἀποφασίσωσι νὰ πολεμήσωσι κατὰ τοσούτων στιφῶν, θὰ ἦσαν μωροὶ ἐὰν μὴ ἦσαν ἥρωες.

Ἦτο ἡ 7 Μαΐου ὅτε ἑπτακισχίλιοι Ὀθωμανοί, οἱ πλεῖστοι ἱππεῖς καὶ μετὰ πυροβολικοῦ, ὥρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ πάλην λυσσώδη ἀποσυρθέντες οἱ ἐν τοῖς δύο ὀχυρώμασιν λαβόντες θέσιν συνεκεντρώθησαν ἅπαντες εἰς τὸ τρίτον τὸ παρὰ τοῦ Καρπενισιώτου κατεχόμενον· προσκληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων νὰ παραδοθῶσιν, οὐδεμίαν ἀπάντησιν κατεδέχθησαν νὰ δώσωσιν, ἢ μᾶλλον ἀπήντησαν διὰ τοῦ πυρὸς τῶν πυροβόλων αὐτῶν.

Ἤρχισε τότε πάλη φοβερά· ἑκατὸν πεντήκοντα μόλις, ἐντὸς μικροῦ ὀχυρώματος περικυκλωμένοι ὑπὸ χιλιάδων μάχονται ἐπὶ δέκα τέσσαρας ὥρας καὶ μένουν ὀρθοί!!! δὲν ἐκτοπίζονται!!!

Μαίνονται τότε καὶ ὁρμῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἐκ δευτέρου κατ' αὐτῶν, βέβαιοι ὄντες ὅτι θὰ τοὺς διεσκόρπιζον, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες, ῥίπτονται ἐκ νέου κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς τυφλοί, ὡς ἂν ἤθελον νὰ καταστρέψουν τὸ σύμπαν· μάτην ὅμως, πίπτουν νεκροὶ ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ὅτε δὲ ἡ νὺξ ἐπῆλθε καταθραύσαντες τὸ ἐξ ἀνθρώπων ἐκεῖνο τεῖχος, ἐσώθησαν ἰσφήροις ἐπί τινος χερσονήσου τοῦ Προύτου.

Ὁ ἡρωϊσμὸς τοῦ Καρπενισιώτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν το-

σοῦτον ἐπροξένησαν θαυμασμὸν, λέγει ὁ Σπηλιάδης, εἰς τοὺς πολεμικοὺς τῶν Ῥώσσων οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς Βεσσαραβίαν, ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦλθον εἰς Ῥενὶ νὰ τοὺς ἴδωσιν.

Κατασκευάσας τάφον ἐν τῇ ῥηθείσει χερσονήσῳ ὁ Καρπενησιώτης πρὸς ἀπονήσωσιν αὐτῆς, περιέμενεν ἐκεῖ νέους ἀγῶνας, καὶ νέας ἐπιθέσεις.

Καὶ τῷόντι δὲν ἐβράδυνον ὀκτακισχίλιοι Τοῦρκοι ἐξ ὧν δισχίλιοι ἱππεῖς, νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, μόλις συμποσουμένων εἰς πεντακοσίους· καταλαβόντες δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ὁρμῇ τὸ ὑπὸ εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα Ἑλλήνων κατεχόμενον Σκουλένι, ἤρξαντο ὀχυρούμενοι ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ διακόσιοι Ἕλληνες ῥιφθέντες κατ' αὐτῶν τοὺς διεσκόρπισαν, φονεύσαντες περὶ τοὺς τριακοσίους.

Ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν περὶ τὸν Καρπενισιώτην κατὰ τὴν μάχην ταύτην, δύσκολον νὰ περιγραφῶσιν. Ἀπεκρούετο καὶ ἡ ΟΓΔΟΗ ἔφοδος, ὅτε ὁ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, ὁ Ἰωάννης Κοντογόνης, ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἄλλων μὴ δυνάμενοι νὰ κρατηθῶσιν ἐντὸς τῶν καπνιζόντων χαρακωμάτων των, ὥρμησαν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανήρχοντο αἱμοσταγεῖς καὶ πλήρεις λαφύρων.

Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθησαν καὶ νέα μεγάλης ὁλκῆς κανόνια, κατέστρεφε τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων. Ὅτε δὲ θέσας εἰς κίνησιν καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴν αὐτοῦ, διέταξε γενικὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν, τὰ μικρὰ τῶν Ἑλλήνων τηλεβόλα ἔκειντο ἄχρηστα καὶ ἄνευ πυριτοβολῶν· ἐνῷ δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν

ἀληθῶν τούτων ἡρώων εἶχον πέσει, ἄλλοι περὶ τοὺς τριάκοντα πλήρεις πληγῶν ἐξηντλημένοι ἐκ τῆς αἱμοῤῥαγίας ἐσύροντο πρὸς τὸν ποταμὸν, καὶ ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἐῤῥίπτοντο ἐν αὐτῷ· ὁ ἐκ Χίου Σεβαστόπουλος ἀκουμβῶν ἐπὶ σωροῦ σφαγμένων βαρβάρων ἐξηκολούθει μὲν εἰσέτι νὰ μάχηται τὸ αἷμά του ὅμως ἔῤῥεεν καὶ ἤρξατο κλονούμενος, πλησίον του ὁ Σπῦρος Δαλόστρος, Ζακύνθιος, λαβὼν καὶ τελευταίαν ἐν τῷ στήθει πληγὴν, ἔγραφεν ἐπὶ χάρτου διὰ τοῦ ῥέοντος αἵματός του «*θνήσκω ὑπὲρ πατρίδος*».

Ὁ Ἀθανάσιος ἔμενεν εἰσέτι ὀρθὸς μετ' ὀλίγων, μόλις πεντήκοντα· μὴ θέλων δὲ νὰ περιμείνῃ ἀκίνητος τὴν ἔφοδον τοῦ ἐχθροῦ ὥρμησε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν κατὰ τῶν ἐφορμώντων ἐχθρῶν, οὕτω δὲ κόπτοντες καὶ κοπτόμενοι μετὰ τῶν Τούρκων ἀπέθανον ἅπαντες, ἅγια θύματα τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

ΑΛΕΞΙΟΣ ΝΟΥΤΣΟΣ.

Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου, ἅμα βαπτισθεὶς ὠνομάσθη Ἰωάννης, ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα εἴς τινας τόπους συνήθεια μετέβαλλε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ ὑποκοριστικὸν Γιαννοῦτσος, εἶτα δὲ εἰς τὸ ὑποκοριστικότερον, Νοῦτσος.

Νοῦτσος λοιπὸν Καραμεσίνης, ἐκ Καπεσόβου, κωμοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου, ὠνομάζετο ὁ πατὴρ, Στασινὴ δὲ ἡ μήτηρ, καταγομένη ἐκ τῆς κωμοπόλεως Τσεπελόβου εἰς τὴν αὐτὴν ἀνήκουσαν ἐπαρχίαν. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Ἀλέξιος κατὰ τὸ ἔτος **1770**.

Ἐνάρετοι, εὐσεβεῖς, εὔποροι οἱ γονεῖς τοῦ Ἀλεξίου, ζῶν-

τες δὲ ἐν τόπῳ ἐν ᾧ καὶ σχολεῖα ὑπῆρχον καὶ μέσα πρὸς συντήρησιν αὐτῶν, ἐμερίμνησαν ἐπιτυχῶς ὑπὲρ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ μικροῦ Ἀλεξίου· ἠγάπων αὐτὸν πολὺ διότι ἦτο ὁ πρῶτος καὶ ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος· μετὰ τὰς τρεῖς ἃς μετὰ τὸν Ἀλέξιον ἐγέννησαν θυγατέρας, δὲν ἤλπιζον νὰ ἀποκτήσωσιν ἕτερον ἄρρεν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, δηλητηριασθέντος, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ θεραπεύοντος αὐτὸν ἰατροῦ, τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀλῆ,, ὁ Ἀλέξιος μόλις εἶχε συμπληρώσει τὸ 16 τῆς ἑαυτοῦ ἡλικίας.

Ἀλλ' ὁ Ἀλῆς ἀπαλλαγεὶς διὰ τοῦ οἰκείου αὐτῷ τρόπου τοῦ Νούτσου, ὅστις πολλὰ παρενέβαλλε προσκόμματα πρὸς τοὺς καταχθονίους αὐτοῦ σκοποὺς, καὶ ἀντετάσσετο εὐθαρσῶς κατὰ τῶν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καταπιέσεις του, ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀπροστάτευτον τὸ ὀρφανὸν ἐκείνου, τῇ συνεργείᾳ τοῦ ὁποίου προήχθη εἰς ὃ εὑρίσκετο σημεῖον,

Διδάσκαλοι λοιπὸν καὶ μέσα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γεννήτορος δὲν ἔλλειψαν ἀπὸ τὸν νεαρὸν Ἀλέξιον, ὅστις ἐξακολουθῶν μετ' ἐπιμελείας τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς, ἐγένετο ὁπωσοῦν ἐγκρατὴς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ τῆς Γαλλικῆς τὴν ὁποίαν μετ' εὐχερείας καὶ ὡμίλει καὶ ἔγραφεν.

Ὀλίγα μετὰ τὴν στέρησιν τοῦ πατρὸς ἔτη, ἐγένετο προεστώς· οὐδέποτε δὲ ἢ σπανίως ἀπεμακρύνετο τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠγαπᾶτο ὡς ἄλλος υἱός.

Ἀλλ' ἡ μετὰ τοῦ μυσαροῦ τυράννου καὶ τῶν περικυκλούντων αὐτὸν ἀχρείων συμβίωσις, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐ-

πενεργήτη ὀλεθρίως ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος, τοῦ μὴ εἰσέτι ἀνδρωθέντος Ἀλεξίου.

Αἱ ἡδοναί, αἱ διασκεδάσεις, οἱ πότοι καὶ οἱ χοροὶ θὰ ἦσαν τὸ μόνον αὐτοῦ μέλημα ἂν μή, ἡ πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ἀγάπη, ἐπέβαλλεν αὐτῷ τὸ καθῆκον νὰ μεριμνᾷ ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων κατοίκων αὐτῆς, καὶ παλαίει εὐθαρσῶς κατὰ τῶν ἐκ μέρους τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν ἀκολάστων τοῦ Ἀλῆ υἱῶν, διαπραττομένων αὐθαιρεσιῶν.

Οὕτω δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Σατράπου, Μουχτάρης καὶ Βελῆς, ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Νοῦτσον διακείμενοι, ἀλλ' ἀδυνατοῦντες νὰ βλάψωσιν αὐτὸν ἀτομικῶς, ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλωσιν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου, φόρους τοὺς ὁποίους κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελον οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ πληρώσωσι πειθόμενοι τῷ Ἀλεξίῳ, ἡ δὲ ὑπόθεσις γνωστὴ γενομένη πρὸς τὸν Ἀλῆν, ἐλύθη ἐναντίον τῶν διαθέσεων τοῦ νέου Νούτσου, ἐπὶ τοσοῦτον παρέφερεν αὐτὸν ὁ πατριωτικὸς πόνος, ὥστε κατεστιγμάτισεν ἀφόβως καὶ ἐνώπιον πολλῶν τὴν ἀπληστίαν τοῦ φοβεροῦ καὶ αἱμοχαροῦς Σατράπου, μὲ τόνον δὲ μεστὸν δικαίας ἀγανακτήσεως, τῷ ὑπέμνησεν τὰς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ ὑποχρεώσεις καὶ τὰς ὁποίας εἶχε χορηγήσει τῷ Νούτσῳ ὑποσχέσεις, ὅτε διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλων τούτου κατωρθοῦτο νὰ δοθῇ τῷ Ἀλῇ ἡ σατραπεία τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ ἀσυνήθης αὕτη ἐν τῇ φοβερᾷ αὐλῇ τῶν Ἰωαννίνων γλῶσσα, τοὺς μὲν παρεστῶτας κατέστησεν ἀναύδους, ἐμμανῆ δὲ τὸν τύραννον, εἰς ἓν νεῦμα τοῦ ὁποίου οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις, πολλαὶ ἔπεσον κεφαλαί.

Εὐτυχῶς οὐδὲν τραγικὸν συνέβη· τὴν ἐξορίαν μόνον τοῦ

Ἀλεξίου διέταξεν ὁ Ἀλῆς. Ἀνακαλέσας δ' αὐτὴν βραδύτερον, ἐγένετο παραδόξως μετὰ τοῦτο ὁ ὑπερασπιστὴς καὶ προστάτης τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ζαγορίου, ἥτις ἀπαλλαγεῖσα ὁλοτελῶς τῆς Τουρκικῆς καταπιέσεως, ἤρξατο ἔκτοτε εὐημεροῦσα ὑλικῶς καὶ προαγομένη ἠθικῶς, ὡς οὐδεμία ἄλλη τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

Ἡ διὰ τὴν κατωτέραν καὶ διὰ τὴν ἀμέσως ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν σύστασις τεσσαράκοντα σχολείων ἐν τοῖς τεσσαράκοσιν περίπου χωρίοις καὶ κωμοπόλεσιν τοῦ Ζαγορίου, ποιεῖ τοῦτο καταφανέστατον.

Τῷ 1819 ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας· ἡ δὲ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἰσχὺς αὐτοῦ, αἱ τιμαὶ καὶ ὠφέλειαι ἃς παρὰ τοῦ Ἀλῆ ἀπελάμβανε κατ' οὐδὲν παρεκώλυσαν αὐτὸν ὅπως ἐργαθῇ μετ' ἐπιτηδειότητος καὶ προπαρασκευάσῃ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις τυράννου.

Μετὰ τὴν ἀποκήρυξιν τούτου παρὰ τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, διεκρίθη ὁ Νοῦτσος καὶ διὰ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν του, καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα μεθ' ἧς διεβουκόλει τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ἐκμεταλευόμενος ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κατ' ἀλλήλων λύσσαν των.

Καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ ἐπολέμησε καὶ μετὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων ἡνώθη, καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον τούτων ἔπεισεν ὅπως προσκαλέσῃ τοὺς Σουλιώτας ὡς ἐπικούρους, πρὸς τούτους δὲ καταδείξας τί τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον ὑπαγορεύει, ἔπεισεν ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦ Ἀλῆ τότε, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ μικρὸν μετὰ τοῦτο, νὰ πολεμήσωσιν.

Γνωρίζων δὲ τὴν Ἀλβανικὴν καὶ γνώριμος τυγχάνων

τοῖς Ἀλβανοῖς διὰ τὰς μετὰ τοῦ Ἀλῆ στενὰς σχέσεις του, κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν, καὶ θέσῃ οὕτω τὰς βάσεις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς συμμαχίας, ἐξ ἧς ἂν ὀλίγον τότε καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ὠφελήθησαν, οὐδεὶς πταίει ὀλιγώτερον τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις διὰ πᾶν ὅ,τι διενοεῖτο ἢ διενήργει, πρὸς τὴν προαγωγὴν τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐγένετο φιλικὸς ἀπέβλεπε πάντοτε. Καὶ διὰ τοῦτο ὅτε ἐξεῤῥάγη ἡ ἐπανάστασις, ἡ δὲ ὀλίγῳ βραδύτερον ἐγερθεῖσα Δυτικὴ Ἑλλὰς, ἀψηφίσασα ἐν ἔργοις τὴν γειτονίαν φοβερῶν δυνάμεων, προσείλκυε τοὺς ῥιψοκινδύνους, ἐγκαταλείψας εἰς τὴν τύχην του τὸν Ἀλῆ πασσᾶν, ἔτρεξεν εἰς Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον πολὺ τῇ ἀληθείᾳ εὐχάριστος δὲν θὰ ἦτο διαμονὴ, διὰ τὸν ἐν τῇ τρυφῇ καὶ τῇ πολυτελείᾳ ἐθισμένον Ἀλέξιον, ἂν μὴ, ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὁρμὴ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἀνύψου τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπεράνω τῶν φθαρτῶν καὶ γηΐνων.

Ἀπελθὼν ἐκ Μεσολογγίου εἰς Πελοπόννησον καὶ διαταχθεὶς παρὰ τῆς ἐν Κορίνθῳ ἑδρευούσης τότε Κυβερνήσεως κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822 νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅπως συμβιβάσῃ τὰς μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐγερθείσας διενέξεις, ὑπήκουσεν, ἀπῆλθεν ἐκεῖ καὶ ἡ ἁρμονία ἐπῆλθεν.

Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐκ Λεβαδείας ἀναχωρήσει τοῦ ἀγαλλομένου ἐπὶ τούτῳ Νούτσου, ἤρξατο ἐκ νέου ἡ εἰς συμφορὰς μέλλουσα νὰ καταλήξῃ μεταξὺ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου διχόνοια. Θέλουσα δὲ ἡ κυβέρνησις νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας τῆς τὰ γενικὰ τοῦ τόπου συμφέροντα παραβλαπτούσης διαστάσεως ἐκείνης, ἐπετάχυνε δυστυχῶς τὴν καταστρο-

φὴν διὰ τῶν ἀσυνέτων μέτρων, ἅτινα ὁ κακὸς βεβαίως τῆς Ἑλλάδος δαίμων ὑπηγόρευσεν αὐτῇ.

Ἀπέστειλεν ἐκ δευτέρου τὸν Ἀλέξιον μετὰ τοῦ Παλάσκα πρὸς τοὺς διαπληκτιζομένους, ἀλλ' οὐχὶ πλέον ὡς εἰρηνοποιόν·

Καὶ διὰ μὲν τοῦ Παλάσκα ὤφειλεν ὁ Νοῦτσος, κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Ὀδυσσέα ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν ὅπλων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· ὁ ἴδιος δὲ διωρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Μαΐου 1822 διατάγματος αὐτῆς «γενικὸς ἐπιτηρητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, τῷ ἐχορηγεῖτο δὲ τὸ δικαίωμα.

«Νὰ κάμῃ μετὰ τῶν χιλιάρχων τὰ σχέδια τοῦ πολέμου.

«Νὰ προμηθεύῃ διὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου τὰς προμηθείας καὶ λοιπὰ ἀναγκαῖα τῶν στρατιωτῶν.

«Νὰ φροντίσῃ νὰ πληρωθῶσιν οἱ δουλευμένοι μισθοὶ τῶν ξένων στρατιωτῶν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας κατ' ἀναλογίαν καὶ νὰ κρατηθοῦν εἰς λογαριασμὸν τῶν εἰσοδημάτων.

«Νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸ στρατιωτικὸν τῆς ἀντιμισθίας τὸ σύστημα.

«Νὰ ἐπιθεωρῇ τὰς πράξεις τῆς διορισθείσης ἐπιτροπῆς διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτικῶν.

«Νὰ προβάλῃ εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τὰ ὅσα στοχάζεται ἀναγκαῖα σχέδια καὶ νὰ εἰδοποιῇ περὶ τούτων καὶ τὴν Διοίκησιν διὰ τοῦ Μινίστρου τῶν Ἐσωτερικῶν. . . .»

Ἡ ἐξουσία ἥτις, ὡς βλέπομεν ἐδόθη τῷ Νούτσῳ, ἦτον εὐρυτάτη. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἠγανάκτησεν ἐκ τούτου· τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἀνέφλεξεν ἰδίως ἡ ἰδέα τοῦ νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχηγίας ὑπὲρ τοῦ Παλάσκα.

Τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Ὀδυσσέως ἐπὶ τῇ ἀξιοκατακρίτῳ

διαγωγῇ τῆς Κυβερνήσεως συνεμερίσθησαν, ὡς ἦν ἑπόμενον, καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ὁπλαρχηγοὶ καὶ στρατιῶται, πλειότερον δὲ τῶν ἄλλων τέσσαρες ἢ πέντε ἐκ τῶν μᾶλλον αὐτῷ ἀφοσιωμένων, οἵτινες τοποθετηθέντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἣν ἀναγκαίως θὰ διήρχοντο οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Κυβερνήσεως, ἀπέκτειναι αὐτούς.

Τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Νούτσου, κατέθλιψε πάντας· οἱ δὲ γνωρίσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἄνδρα, πολλὰ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ ἔχυσαν δάκρυα.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐν Ἰθάκῃ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη καὶ ἐκεῖ τὰ πρῶτα διδαχθεὶς ὁ Ἰωάννης Βλασσόπουλος μαθήματα, μετέβη ἅμα ἡλικιωθεὶς εἰς Μόσχαν τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα τῇ προστασίᾳ θείου τοῦ τινος κατετάχθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῆς πόλεως ταύτης, ἐξ ἧς ἅμα ἐξελθὼν, κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἀξιωματικός. Ὅτε δὲ μετά τινα ἔτη προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου ἐζητήσατο ἄδειαν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ποθητὴν αὐτῷ πατρίδα.

Ἀφίχθη ἐν Ἰθάκῃ εὐτυχῶς καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν ἡ Λευκὰς ἠπειλεῖτο σπουδαίως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅστις μὴ κορεσθεὶς ἐκ τῶν αἱμάτων ἅτινα ἔπιεν ἐν Πρεβέζῃ, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους κατὰ μέγα μέρος ἐθέρισεν ἡ ἀνηλεὴς μάχαιρά του, τὰ αὐτὰ θὰ διέπραττε καὶ ἐν Λευκάδι, ἂν μὴ ἔσπευδεν ἑτοίμως ὁ Βλασσόπουλος πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς.

Ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας κατελήφθη ἡ δυστυχὴς νῆσος ἅμα ἔμαθε τὰς προθέσεις τοῦ φοβεροῦ τυράννου, διότι δὲν ἠ-

δύνατο οὐδεμίαν ν' ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν. Ἡτοιμάζετο οὗτος νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς, ὅτε εἶδε λέμβον ἐν ᾗ ἐπέβαινε Ῥῶσσος ἀξιωματικὸς ταχέως ἐπὶ τῶν ὑδάτων πετῶσαν καὶ διευθυνομένην πρὸς τὴν ἀκτήν.

Μετά τινας δὲ στιγμὰς πηδήσας εἰς τὴν ξηρὰν ὁ ἐν τῇ λέμβῳ ἀξιωματικὸς, παρέστη ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ, ἄνευ δὲ περιφράσεων, ἀλλὰ καθαρῶς καὶ ἀποτόμως τῷ ἠπείλησε πόλεμον ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας, ἂν μὴ παρῃτεῖτο τῆς πραγματοποιήσεως τῶν κατὰ τῆς νήσου ὀλεθρίων σκοπῶν του. Βεβαιώσας δὲ αὐτὸν ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, στόλος Ῥωσσικὸς, ἕτοιμον ἔχει ἤδη ν' ἀποβιβάσῃ κατ' αὐτοῦ στρατὸν πολυάριθμον, ἠνάγκασε τὸν τρομάξαντα Σατράπην νὰ κατασβέσῃ δι' ἄλλου ἄλλων λαῶν αἵματος, τὴν καταβιβρώσκουσαν αὐτὸν φλόγα. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἦτο ὁ Βλασσόπουλος ὅστις διὰ τοῦ εὐφυοῦς τούτου στρατηγήματος ἔσωσε λαὸν ὁλόκληρον ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ ὅστις ἐπανελθὼν μικρὸν μετὰ τοῦτο εἰς Ῥωσσίαν, ἠμείφθη γενναίως διὰ τὴν πρᾶξίν του ταύτην παρὰ τῆς Ῥωσσικῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ προβιβασμοῦ' ἐγένετο τότε ἀντισυνταγματάρχης.

Ἀλλ' ἐν Ῥωσσίᾳ δὲν παρέμεινεν ἢ μικρὸν, διότι διορισθεὶς ὁ Κόμης Ὄρλιος τοποτηρητὴς τοῦ Αὐτοκράτορος κατὰ τὴν Ἑπτάνησον, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Βλασσόπουλον ὡς ὑπασπιστήν του.

Ἀφοῦ δὲ ὑπηρέτησεν ὡς τοιοῦτος ἐπί τινα χρόνον, διωρίσθη κατόπιν, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 1816, Γενικὸς πρόξενος τῆς Ῥωσσίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἔνθα κατηχηθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἀτυχοῦς Ἀριστείδου Παπᾶ, κατετάχθη ὁ μετριόφρων οὗτος ἀνὴρ, ὡς ἁπλοῦν μέλος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, τοὺς

σκοποὺς τῆς ὁποίας μετὰ σπανίας συνέσεως καὶ προθυμίας ὑπηρέτησε, πολλὰ προσενεγκὼν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, καὶ πλεῖστα θυσιάσας ποσὰ ὅπως διασκεδάσῃ τὰς περὶ προετοιμαζομένης ἐξεγέρσεως ὑπονοίας τῶν Τούρκων τῶν ὁποίων ἕνεκα τούτου τὰς περὶ δανείων ἀπευθυνομένας αὐτῷ αἰτήσεις οὐδέποτε ἀπέρριπτεν.

Ὅτε δὲ οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο ἐξαγριούμενοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, προσεπάθουν δὲ παντοιοτρόπως ὅπως δι' ἐναργεστέρων τεκμηρίων ἐνισχύσωσι τὰς ὁποίας εἶχον συλλάβει ὑπονοίας, σκοποῦντες μετὰ τοῦτο νὰ προβῶσιν εἰς ἐκτάκτους κατὰ τῶν χριστιανῶν βιαιότητας· ὁ Βλασσόπουλος, ὅστις ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εὐχερέστερον παντὸς ἄλλου ἠδύνατο νὰ βολιδοσκοπήσῃ τὰς διαθέσεις τῶν βαρβάρων, κατώρθωσε νὰ πολλαπλασιάσῃ τότε τὰ πρὸς αὐτοὺς δάνεια ἅτινα τοῖς ἐχορήγει ἄνευ ἐγγυήσεως καὶ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ αἰτήσει των.

Ἀλλ' ὁ μὲν Βλασσόπουλος ἐγνώριζεν ὅτι ταῦτα θυσιάζονται ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως πῶς ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες προητοίμαζον ἐπανάστασιν ἀφοῦ οἱ προεξάρχοντες αὐτῶν πολλαπλασιάζουν τὰς μετὰ τούτων δοσοληψίας των;

Κατὰ τὴν ἡμέραν ὅμως καθ' ἣν ἐξερράγη ἐν Πάτραις ἡ ἐπανάστασις, ὡς λυσσῶντες ὥρμησαν οἱ ἐξαπατηθέντες Τοῦρκοι μὲ γυμνὰς τὰς μαχαίρας κατὰ τῆς οἰκίας ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Βλασσόπουλος, διαρρήξαντες δὲ τὰς θύρας αὐτῆς καὶ ἀναβάντες πτερωτοὶ τὰς βαθμίδας ἤρξαντο καταπλημμυροῦντες τὰ δωμάτια ἀναζητοῦντες αὐτὸν ὅπως τὸν κατακρεουργήσωσιν.

Ἀλλ' ὁ προνοητικὸς Βλασσόπουλος πολλὰς πρὸ τούτου ὥρας εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν κατοικίαν αὐτοῦ καὶ καταφύγει εἰς

πλοῖόν τι ἐν τῷ λιμένι σταθμεῦον, ἐκεῖθεν δὲ ἐθεᾶτο ἀσφαλὴς αὐτὸς τὴν οἰκίαν του πυρπολουμένην ὑπὸ τῶν μαινομένων Ὀθωμανῶν. Ἀποπλεύσας δὲ ταχέως ἀπῆλθεν εἰς Ἰθάκην.

Μετὰ βραχεῖαν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διαμονὴν μετέβη εἰς Ῥωσσίαν, παρέμεινε δ' ἐκεῖ, ποικιλοτρόπως ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἐργαζόμενός, μέχρι τοῦ 1828, ὅτε διωρίσθη καὶ πάλιν γενικὸς πρόξενος τῆς Πελοποννήσου. Διετέλει δὲ ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ ἔτους 1831 ὅτε ἀσθενήσας ἀπεβίωσεν ἐν Ναυπλίῳ, προσωρινῇ τότε πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἔνθα μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἐπάνοδόν του τὰ ὁποῖα ἐπεφορτίσθη καθήκοντα ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐγκατασταθῇ.

Κενὸν δυσεκπλήρωτον ἄφησεν ὁ καταθλίψας τοὺς συναγωνιστὰς καὶ φίλους αὐτοῦ, καὶ κατασπαράξας τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ θάνατός του. Τὴν ἀπώλειαν ὅμως τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ᾐσθάνθη ἰδίως ὁ Κυβερνήτης, ὅστις τόσον καλῶς ἐγνώριζε νὰ ὠφελεῖται τῆς καλῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐξιδιασμένης ἱκανότητος τοῦ Βλασσοπούλου.

Σ. ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ.

Ἐν τῷ χωρίῳ Δρέμσσα, ἀνῆκον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παρνασίδος, ἐγεννήθη ὁ διακεκριμένος οὗτος πολεμιστὴς κατὰ τὸ ἔτος 1767.

Τὸ πρῶτον ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἦτο τὸ τοῦ ποιμένος· ἠδύνατο βεβαίως καθὸ υἱὸς προεστοῦ καὶ μέλος οἰκογενείας εὐπορούσης, νὰ τραπῇ εἰς ἄλλην ἀσχολίαν ὁπωσοῦν ἄνετον, ἀλλ' ἡ ποιμενικὴ διὰ τὰς ῥεμβώδεις φύσεις ἔχει θέλγητρα τὰ ὁποῖα δεσπόζουσιν αὐτῶν.

Ταχέως ὅμως, πολὺ ταχέως ἠναγκάσθη καὶ οὗτος ν' ἀποσπασθῇ τοῦ καταθέλγοντος αὐτὸν ποιμενικοῦ βίου.

Καταδικασθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων εἰς θάνατον, καὶ διασωθεὶς τῇ αὐθορμήτῳ παρεμβάσει ἰσχυροῦ τινος Ὀθωμανοῦ Δελῆ Ἀχμέτη καλουμένου, ἀναγκασθέντος μικρὸν μετὰ τοῦτο νὰ δράξηται τῶν ὅπλων κατὰ τῶν ἰδίων ὁμοθρήσκων, ἠκολούθησε τὸν σωτῆρά του αὐτὸν ὁ εὐγνώμων Πανουργιᾶς, ἐπὶ πέντε δὲ συνεχῆ ἔτη οὐδὲ στιγμὴν ἀπεσπάσθη τοῦ ἀνδρείου τούτου Ὀθωμανοῦ.

Ἀλλ' ὁ μὲν Δελῆ Ἀχμέτης συνδιαλαγεὶς μετὰ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως, κατέθεσε τὰ ὅπλα, ὁ δὲ Πανουργιᾶς τότε ἴδιον σῶμα σχηματίσας καὶ ἐπίφοβος τοῖς Τούρκοις καταστὰς, ἠνάγκασε τὴν ἐξουσίαν νὰ τῷ παραχωρήσῃ τὴν ἐπὶ τὰ στρατιωτικὰ τῆς ἐπαρχίας Ἀμφίσσης ἀρχηγίαν, ἁρματωλίκι κοινῶς, καλουμένην.

Ὅτε ὅμως μετ' ὀλίγον ἐζήτησαν νὰ τῷ ἀφαιρέσωσι τὸ ἀξίως δοθὲν αὐτῷ ἀξίωμα τοῦτο, πάλιν ἐγένετο κλέπτης. Μετὰ πολλὰς δὲ συμπλοκὰς ἃς συνῆπτε μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, καθ' ἃς ἐξήρχετο πάντοτε ἀβλαβὴς, ἐνέπεσε τέλος εἰς τὰς παγίδας αὐτῶν· συνελήφθη διὰ δόλου.

Ἀποσταλλεὶς δὲ τότε εἰς Ἰωάννινα (ἦτο κατὰ τὸ 1817 ἐῤῥίφθη παρὰ τοῦ φεισθέντος εὐτυχῶς τῆς ζωῆς αὐτοῦ Ἀλῆ εἰς τὰς φυλακὰς, ἔνθα ἔμενεν αὐστηρῶς ἐπιτηρούμενος μέχρι τοῦ ἔτους 1820.

Πόλεμος λυσσώδης εἶχεν ἐκραγῇ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτῷ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων. Αἱ περιπέτειαι δὲ τοῦ πολέμου τούτου ἤ-

νοιξαν εἰς τὸν Πανουργιᾶν τὰς θύρας τῆς ἐν ᾗ ἐμαραίνετο φυλακῆς.

Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἄμφισσαν, ἀμέσως δὲ τότε τῷ παρεχωρήθη ἐκ δευτέρου τὸ ἀρματωλίκι τῆς ἐπαρχίας. Εὐτύχημα· διότι ἡ μετά τινας μῆνας ἐκραγεῖσα ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασις, εὗρεν τὸν Πανουργιᾶν ἐν καταστάσει πάνυ εὐχαρίστῳ, ὡς ἔχοντα οὐ μόνον τὴν θέλησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Παρνασίδα.

Ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἠλίου, πλησίον τῆς Ἀμφίσσης κειμένης, εὑρίσκετο ὁ Πανουργιᾶς ὅτε ἐπληροφορήθη τὴν ἐξέγερσιν τῆς Ἀχαΐας. Προσκαλέσας δὲ ἀμέσως τοὺς προύχοντας καὶ προεστῶτας τῆς ἐπαρχίας, κατέδειξεν αὐτοῖς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ κινηθῶσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ἀνασκευάσας δὲ ἐπιτυχῶς τὰ ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τοῦ κινήματος ἐπιχειρήματά τινων ἐξ αὐτῶν, καταπολεμήσας τοὺς δισταγμοὺς ἄλλων, ἅπαντας δὲ ἐνθαῤῥύνας, διὰ τῆς ἁπλῆς μὲν καὶ ἀπερίττου, ἀλλ' ἐκ φλεγομένης καρδίας ἐξελθούσης ὁμιλίας αὐτοῦ, καὶ συνορκισθεὶς μετ' αὐτῶν, ὕψωσε πρῶτος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Τρέχουσι τότε οἱ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πανουργιᾶ διατελοῦντες Μανίκας, Παπανδριᾶς, Γούρας καὶ λοιποί, οἱ μὲν πρὸς τὰ Βραχοχώρια, οἱ δὲ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ· ἐθαῤῥύνουσιν τοὺς λαούς, ἐξορμῶσιν αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τοὺς ὁπλίζουσι καὶ τοὺς συγκεντροῦσι.

Συνενωθέντες δὲ ὅλοι ὁμοῦ τῇ 26 Μαρτίου ἔξωθεν τῆς Ἀμφίσσης, ὥρμησαν τῇ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Πανουργιᾶ κατὰ τῆς πόλεως ταύτης.

Μετὰ τετράωρον προσβολὴν, λέγει ὁ Γερβῖνος, πανταχόθεν γενομένην ἐκυριεύθη ἡ πόλις· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐξεραίσει Ἀλβανῶν τινων παραδοθέντων, ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει. Αὕτη ἐστερεῖτο καὶ δεξαμενῶν καὶ πηγαίου ἢ φρεατίου ὕδατος. Ἅμα δὲ γενομένων τῶν Ἑλλήνων κυρίων τῆς ἔξω πηγῆς, οὐδεὶς εἰς τοὺς Τούρκους ἔμενε πλέον ἀπαλλαγῆς τρόπος. Τῇ 8 Ἀπριλίου ἐξώρμησαν ἀπελπιστικοὶ οὗτοι, ἵνα καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ ὕδατος· ἀπέτυχον ὅμως δεκατριῶν φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρχηγὸς Χάϊτας. Τελευταῖον δὲ ὑπείκοντες ὑπὸ τὴν ἀκαταμάχητον ἀνάγκην τῆς δείψης, οἱ Βέγιδες καταβάντες εἰς τὸν Πανουργιᾶν, ἠρώτησαν «*Ποῖὸς εἶναι ὁ ἀφέντης σας νὰ προσκυνήσωμεν; Νὰ, ἐγὼ 'μαι ὁ ἀφέντης σας, καὶ ἐμένα θὰ προσκυνήσητε*, ἀπεκρίθη ὁ Πανουργιᾶς. Ἄνευ δὲ λόγων περαιτέρω ἐξῆλθον ἅπαντες τῆς Ἀκροπόλεως τῇ 10 Ἀπριλίου, παραδόσαντες προηγουμένως τὰ ὅπλα. Ἡ πολυορκία διήρκεσε δεκατρεῖς ἡμέρας.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Ἀμφίσσης ἔσπευσεν ὁ Πανουργιᾶς μετὰ πεντακοσίων ὁπλοφόρων ὡς ἐπίκουρος τοῦ Δυοβουνιώτου πολιορκοῦντος, τὸ φρούριον τῆς Βουδονίτσης. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὥρμησεν ὁ Ὀμὲρ Βριώνης μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, οὐδόλως πτοηθεὶς ὁ Πανουργιᾶς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν, ἀντετάχθη μετὰ τοῦ Διάκου καὶ Δυοβουνιώτου κατ' αὐτῶν, καταλαβόντων τούτων μὲν τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου, καὶ ἐκείνην τοῦ Σπερχιοῦ, τοῦ δὲ Πανουργιᾶ, τὰ χωρία Μουσταφᾶ Μπεγῆ καὶ Χαλκομάτα, ὅπως ἀποφράξῃ τὴν πρὸς τὴν Ἄμφισσαν πορείαν τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐστερήθη ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν ἐν

ταῖς θέσεσι ταύταις συναφθεῖσαν λυσσώδη μάχη· ἑνὸς τῶν λαμπροτέρων ἡρώων αὐτῆς, ἐθρήνησε τὸν Ἀθανάσιον Διάκον, οἱ δὲ Πανουργιᾶς καὶ Δυοβουνιώτης δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των ἀπέναντι τῶν πολυπληθῶν φαλάγγων τὰς ὁποίας ὡδήγησε κατ' αὐτῶν ὁ ἔμπειρος περὶ τὰ στρατιωτικὰ Ὀμὲρ Βρυώνης, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι καὶ οὗτος διὰ πολλοῦ ἐπλήρωσεν αἵματος τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του.

Μετὰ μικρὸν ἐπολέμησε καὶ εἰς Καστράκι· κατόπιν ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὲρ τῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπειλουμένης Λεβαδείας. Κατὰ δὲ τὸν Αὔγουστον τοῦ πρώτου τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους ἠγωνίσθη ἐκθύμως εἰς τὰ Βασιλικά, ἔνθα τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα ἤραντο θρίαμβον, ἀπαλλάξαντα ἐκ πολλῶν περιπετειῶν τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις νέαν ἔλαβεν ἔκτοτε ῥώμην.

Ἐπὶ δὲ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη, λαβὼν μέρος εἰς τὸ ὑπὸ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος συγκροτηθὲν στρατιωτικὸν συμβούλιον, συνετάχθη τῇ γνώμῃ τοῦ Ὀδυσσέως ὅστις ἀντιταχθεὶς κατὰ τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι πρέπει νὰ παρακωλύσωσι τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, «μᾶς ἔστειλεν, εἶπεν, ὁ Σουλτάνος τριάκοντα χιλιάδες σφακτά, ἂν τὰ ἐμβάσωμεν εἰς τὴν μάνδραν καὶ φράξωμεν τὴν πορείαν, θὰ χαλάσουν ὀλίγον βελάζοντα τὸ χοζοῦρι τῶν ἀρχόντων μας εἰς τὴν Κόρινθον· ἀλλὰ θὰ ξυπνίσουν τὰ ἀδέλφια μας οἱ Μωραΐται καὶ ἂς κάμουν καλὰ μὲ αὐτούς. Ἂν δὲν θελήσουν νὰ λάβουν τὸν κόπον νὰ τοὺς σκοτώσουν εἰς δύο μῆνας θὰ τοὺς ξεπαστρέψουν ἡ πεῖνα καὶ αἱ θέρμαι». «Εἶναι ἀλήθεια, προσέθεσεν εἰς ταῦ-

τα ὁ Πανουργιᾶς, αἱ θέρμαι, ἡ πεῖνα καὶ ὁ Σουλτάνος εἶναι οἱ πιστότεροί μας σύμμαχοι εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον μὲ τὴν Τουρκίαν· ἀλλ' ἐγὼ ἠξεύρω καὶ ἕνα ἄλλο, τὴν φωτιὰν καὶ τὸ τσεκοῦρι, καὶ πηγαίνω 'μπρὸς νὰ τὸν εὕρω.

Τῳόντι ἡ ἐπικρατηθεῖσα καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ἰδέα τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἤρξατο πραγματοποιῶν ὁ Πανουργιᾶς «μὲ τὸ τσεκοῦρι καὶ μὲ τὴ φωτιὰ» ἐδείνωσεν ὄχι ὀλίγον τὴν θέσιν τοῦ ὑπὸ τὸν Δράμαλη στρατοῦ, ὅστις ἀντὶ νὰ εὕρῃ ὡς ἤλπιζεν ἐν τοῖς κατὰ τὴν διάβασίν του χωρίοις καὶ οἰκίας καὶ τροφὰς καὶ ποίμνια, ἀπήντησεν ἐρημίαν καὶ τέφραν. Μικρὸν πρὸ τῆς διαβάσεως τῶν ἐχθρῶν εἶχε παραδώσει ὁ Πανουργιᾶς εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον οἰκίας καὶ ὅ,τι ἄλλο δυσματακόσμιστον, τὰ δὲ ζῶα τὰ ποίμνια καὶ ἄλλα διέταξε καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς μέρη ἀπρόσιτα.

Συνενωθεὶς μετὰ τοῦτο μὲ τὸν Ὀδυσσέα, ἔκλεισε τὰ στενὰ δι' ὧν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τροφὰς καὶ ἐπικουρίας ἡ ἀκολύτως εἰσβαλοῦσα εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατιά· διακόψαντες δ' οὕτω τὴν συγκοινωνίαν τοῦ πεινῶντος ἐχθροῦ, οἱ ἔμπειροι στρατηγοί, συνετέλεσαν ὄχι μικρὸν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ **1824** ἡ γνώμη τοῦ γέροντος Πανουργιᾶ ἀποδεκτὴ γενομένη καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, ἀπέβη τοῖς Τούρκοις ὀλεθρία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀμφίσσης καὶ αἱ γειτονεύουσαι ταύτῃ χῶραι ἠπειλοῦντο σπουδαίως ὑπὸ τοῦ Ἀμπὰζ Πασσᾶ, ὅστις ἡγούμενος αἱμοχαροῦς στρατιᾶς ὥρμησεν, ἐκ Λαμίας κατὰ τῶν χωρῶν τούτων. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀμπλιανην τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες κατέλαβον κατ' ἐπίμονον ἀπαί-

τησιν τοῦ Πανουργιᾶ προσέκοψεν ἡ ὁρμὴ τοῦ ἀγρίου τούτου Πασσᾶ. Συνήφθη ἐνταῦθα μάχη φοβερὰ, πεισματώδης, ἡμέραν θερινὴν ὁλόκληρον διαρκέσασαν, καθ' ἣν ὁ ἀπαράμιλος τῶν Ἑλλήνων ἡρωϊσμὸς, τὴν σμικρότητα τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἀναπληρώσας κατετρόπωσε ὅσους δὲν ἠδυνήθη νὰ κατασφάξῃ ἐχθρούς. Τὸ ἐν τῇ Ἀμπλιανῃ στηθὲν τρόπαιον εἶναι ἰσοϋψὲς τῶν ἐν Βαλτετσίῳ καὶ Βασιλικῶν ἐγερθέντων.

Μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου οὐδὲ στιγμὴν ἀπέθεσε τὴν σπάθην ὁ γέρων Πανουργιᾶς, μετὰ δὲ ταύτην ἀπεσύρθη εἰς Ἄμφισσαν ἔνθα ἔζη ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ ἔτους 1834 ὅτε, ἀπεβίωσεν.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ,

Ὁ Νεόφυτος Βάμβας ἐγεννήθη ἐν Χίῳ κατὰ τὸ 1770, ἐκ πατρὸς μὲν Ἰσιδώρου καλουμένου, μητρὸς δὲ Σταμματοῦς.

Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τοῖς σχολείοις τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἀπεστάλη κατόπιν ὑπὸ τῶν γονέων εἰς Σίφνον ἐν ᾗ ὑπῆρχε τότε σχολὴ ἀπολαμβάνουσα φήμην τινα. «Διέμεινεν ἐκεῖ, διηγεῖται ὁ ἴδιος ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, μαθητεύων δύο ἔτη. Ἡ σχολὴ εἶχεν ἕνα μόνον διδάσκαλον, Μισαὴλ τὸν Πάτμιον, ὅστις ἐδίδασκε μόνον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καθὼς πάντες σχεδὸν οἱ διδάσκαλοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Φιλολογία, Λογικὴ, Φιλοσοφία, Στοιχεῖα Μαθηματικῆς ταῦτα ἦσαν τότε ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις ἢ ὅλως ἀγνώριστα, ἢ σπανιώτατα. Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ἀναφέρω μετ' ἐπαίνου τὴν φιλομάθειαν τῶν Σιφνίων, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ξένους μαθητὰς ἐξαίρετον φιλανθρωπίαν».

Ἀπελθὼν ἐκ Σίφνου μετὰ διετῆ ὡς ἴδομεν διατριβὴν

ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἔνθα δὲν παρέμεινεν ἢ ὀλίγους μῆνας. Ὁ πόθος τῆς μαθήσεως ὤθει αὐτὸν μακρὰν τῆς Χίου. Μετέβη εἰς Πάτμον ὅπως μαθητεύσῃ παρὰ τῷ περιωνύμῳ τότε Δανιήλ. «Ἐμαθήτευσε δὲ ἐνταῦθα, λέγει, δύο ἔτη. Ἡ διδασκαλία περιωρίζετο εἰς ἐξήγησιν καὶ συντακτικὴν ἀνάλυσιν. Φιλολογικὴ θεωρία δὲν ἐγίνετο· διότι οἱ διδάσκαλοι δὲν ἤξευρον οὔτε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, οὔτε ἄλλην τινα Εὐρωπαϊκήν· καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς δὲν εὕρισκέ τις, εἰμὴ παλαιάς τινὰς ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν. Γύμνασις ὅμως εἰς τὸ συντάττειν ἐγίνετο πολὺ μεγαλειτέρα, παρὰ ἐν τοῖς σημερινοῖς σχολείοις καὶ γυμνασίοις· ταύτης δὲ τῆς ἐλλείψεως αἰτία εἶναι ἡ σύγχρονος ἐπισώρευσις, πολλῶν ἑτεροειδῶν μαθημάτων, ἐνῷ ἔπρεπε βάσις τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἕλληνος νὰ ἦναι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἐπὶ ταύτης νὰ ἐποικοδομῶνται βαθμηδὸν τὰ λοιπά, καὶ οὐχὶ τὰς μὲν ξένας γλώσσας νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ ὁ Ἕλλην, ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ νὰ σολοικίζῃ καὶ νὰ βαρβαρίζῃ».

Ἀπελθὼν καὶ ἐκ Πάτμου ὁ Βάμβας ἔνθα ἐντὸς διετίας διήνυσε τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῇ σχολῇ αὐτῆς διδασκομένων μαθημάτων, μετέβη εἰς τὴν πατρίδα, ἀφοῦ πρὶν τούτου προσπαθήσας νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν εἰς Πίσσαν τῆς Ἰταλίας μετάβασίν του, ἔνθα ἐσκόπει νὰ ἐργάζηται ὅπως ζῇ καὶ νὰ ζῇ ὅπως σπουδάζῃ, ἀπέτυχεν.

Εὐτυχῶς κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπανῆλθεν εἰς Χίον ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἔνθα εἶχεν ἀποσταλλῇ ὑπὸ τῆς κοινότητος τῆς νήσου ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του, ὁ συμπατριώτης τοῦ Βάμβα, Δωρόθεος Πρώϊος.

Παρὰ τούτῳ διορισθέντι καθηγητῇ ἐν τῇ σχολῇ τῆς νήσου ἐξηκολούθει νὰ διδάσκηται ὁ φιλομαθὴς Βάμβας.

Ὅτε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος Χαντσερῆς διερμηνεὺς τοῦ Καπετὰν Πασᾶ ἐλθὼν εἰς Χίον μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, παρέλαβε τὸν Πρώϊον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς διδάσκαλον τῶν τέκνων του, συμπαρέλαβεν οὗτος καὶ τὸν Βάμβαν, παρὰ τοῦ ὁποίου κατ' οὐδένα τρόπον ἤθελε ν' ἀποχωρισθῇ ὡς βοηθόν. «Ἡ περίστασις αὕτη ἐφάνη εἰς ἐμὲ, διηγεῖται ὁ ἴδιος, λίαν εὐτυχὴς διότι ἤλπιζον ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ν' ἀποκτήσω ἱκανὰ χρήματα διὰ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἡ ἐλπίς μου προέβη μέχρι βεβαιότητος διὰ τὸν μετ' ὀλίγους μῆνας προβιβασμὸν τοῦ Χαντζερῆ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας· ἀλλὰ τόσον ἀπατηλὴ ἀπέβη ἐκείνη ἡ δοκοῦσα εὐτυχὴς περίστασις! καὶ πόσας ἐπιβουλὰς καὶ ῥαδιουργίας τεκταίνονται τὰ ἀνδράποδα τῆς τύχης διὰ νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς αὐλὰς αὐτῆς! ὁ ἡγεμὼν ἀνεχώρησεν εὐθὺς διὰ τὸν τότε πόλεμον τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν ἀποστάτην Πασβάνογλουν, ἀφήσας τὴν Δόμναν νὰ ἔλθῃ κατόπιν, συμπαρηκολούθησε καὶ ὁ Πρώϊος. Ἐγὼ δὲ ἔμενον διὰ νὰ ἀναχωρήσω μετὰ τῆς Δόμνας· ἄλλος τις ὅμως διὰ μεσιτειῶν, ἀπούσης τῆς Δόμνας καὶ τῶν μαθητῶν μου, ἥρπασε τὴν θέσιν μου· τότε εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Χατμάνου Γεωργίου Μαυροκορδάτου, ἀνδρὸς ἀξιοτίμου διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἀλλὰ μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας, ἀποβληθέντος τοῦ ἄλλου μετεκλήθην εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ δοὺς πίστιν μᾶλλον εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Πρωΐου, ἀποβλέπων δὲ πάντοτε καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Εὐρώπης, κατέλειπον, μετὰ λύπης τὴν ἀξιοσέβαστον οἰκογένειαν τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἀπῆλθον εἰς

Βουκουρέστιον. Μόλις δὲ παρῆλθεν ἓν ἔτος, καὶ πέμψας ὁ Σουλτάνος καπιστὴν, ἔσφαξε τὸν ἡγεμόνα ὡς γράψαντα πρὸς τὴν Πύλην ψευδεῖς κατηγορίας κατὰ τοῦ Χουσεΐν Πασσᾶ ἀρχιστρατήγου ἐν τῷ εἰρημένῳ πολέμῳ· εἰς τοιαύτην φρικώδη καταστροφὴν κατήντησεν ἐκείνη ἡ λαμπρὰ σκηνὴ, καὶ ἐγὼ ὁ ἐλπίζων ταχὺν πορισμὸν, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, στερούμενος καὶ τῶν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἀναγκαίων».

Ἀλλ' ὁ ἐπιμένων νικᾷ· ἄοκνος ἐργασία καὶ οἰκονομία αὐστηρὰ, ἐχορήγησαν τῷ Βάμβᾳ μέρος τῶν διὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ σπουδάς του ἀναγκαιούντων. Δύο μόνον χιλιάδας γροσίων ἐμπεριεῖχε τὸ βαλάντιον αὐτοῦ ὅτε ἐναντίον τῶν συμβούλων φίλων τοῦ τινων, ἀνεχώρει διὰ Παρισσίους. Δίκαιον εἶχεν ὁ ἐνάρετος οὗτος νέος νὰ κωφεύσῃ εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν οἰκείων· διότι φίλεργος ὢν, ὀλιγαρκὴς, ἀπηλλαγμένος νεανικῶν ματαιοτήτων, πεποιθὼς δ' ὡς ἐκ τούτου εἰς ἑαυτὸν, καὶ, ὅπερ ταὐτὸν, εἰς τὴν θείαν ἀρωγὴν, ἥτις ἐγκαταλείπει μόνον τοὺς ἐγκαταλείποντας ἑαυτοὺς, ἤτοι τοὺς φυγοπόνους ἀκολάστους καὶ κακοήθεις, ἐπίστευεν ἀδιστάκτως ὅτι ἤθελεν ἐπὶ τέλους κατορθώσει νὰ κατισχύσῃ τῶν ἐκ τῆς πενίας ἐμποδίων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἅμ' ἀφιχθεὶς εἰς Παρισίους κατώρθωσε νὰ εὕρῃ μαθητάς τινας πρὸς οὓς διδάσκων τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀπελάμβανε μικράν τινα παρ' αὐτῶν ἀμοιβὴν, βραδύτερον δὲ σχετισθεὶς μετά τινων ἄλλων διακεκριμένων Ἑλλήνων, καὶ κερδίσας ὡς ἦν ἑπόμενον τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν, συνεστήθη παρὰ ὑπὸ τούτων, παρὰ τῷ Κοραῇ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠγαπήθη ὡς υἱός.

Ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη συνέζων καὶ συνειργάζοντο τὰ δύο διακε-

κριμένα ταῦτα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τέκνα, ὅτε δὲ καθήκοντα ἄλλα ἠνάγκαζαν τὸν Βάμβαν νὰ χωρισθῇ τοῦ πεφιλημένου αὐτοῦ προστάτου, διδασκάλου καὶ πατρὸς, δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο ἄνευ λυγμῶν.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἀνεδέχθη τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῆς νήσου. Ἔμεινε δὲ ἐν τῇ πατρίδι μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος.

Διαφυγὼν παραδόξως τοὺς ἀγρίους σφαγεῖς, μετέβη διὰ πλοίου Ὑδραϊκοῦ εἰς Ὕδραν, ἐξ ἧς ἠκολούθησε τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ὅτε οὗτος διέβη ἐκεῖθεν.

Καὶ μέχρι μὲν τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη οὐδὲ στιγμὴν ἀπεσπάσθη αὐτοῦ ὁ Βάμβας. Καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως συνεκακουχήθη μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ εἰς τὰς κατὰ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Λαμίαν ἐκστρατείας τὸν ἠκολούθησε· δὲν ἀπεχωρίσθη δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ του οὐδ' ὅτε ἀσθενὴς καὶ καταβεβλημένος ὁ διὰ πᾶν ἄλλο ἱκανὸς Βάμβας ἢ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, ἐσύρετο μόλις διὰ τῶν ποδῶν· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου καὶ εἰς ἐκείνην τοῦ Ναυπλίου συνεκινδύνευσε μετ' αὐτοῦ.

Ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη εὑρίσκετο εἰς Ναύπλιον· «ἐνῷ δὲ οἱ βουλευταί, διηγεῖται ὁ ἴδιος, ἐκάθηντο μετὰ τοῦ προέδρου Ὑψηλάντη συμβουλευόμενοι περὶ τῶν πραγμάτων, ἠγγέλθη ὅτι ὁ Δράμαλης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ ἰσθμοῦ μετὰ τριάκοντα χιλιάδων πεζῶν ὁμοῦ καὶ ἱππέων. Τότε εἰσελθὼν εἶπον πρὸς τὸν Πρόεδρον, τί κάθεσαι; προσμένεις νὰ ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ νὰ σὲ συλλάβωσι μετὰ τῶν βουλευτῶν ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν συγκεκλεισμέναι

ἔξελθε καὶ ἐγὼ κρατῶν τὸν σταυρὸν προπορεύομαι κηρύττων, *ὅστις εἶναι χριστιανὸς καὶ πιστὸς Ἕλλην, ἂς ἀκολουθῇ·* ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθην.

Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἠννόει τὸν Βάμβαν· ὡς φαίνεται δέ, οὐδ' ὁ Βάμβας τὸν Ὑψηλάντην, ἐξ οὗ ἀπεχωρίσθη τότε ὅπως ἀναζητήσῃ ἄσυλον διὰ τὰς δύο ἀδυνάτους ἀδελφάς του, ἐξ ὧν ἡ πρεσβυτέρα ἕνεκα τῶν κακουχιῶν καὶ θλίψεων ἐτελεύτησεν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1823 εὑρίσκομεν τὸν Βάμβαν ἐν Κεφαλληνίᾳ διευθυντὴν Λυκείου, ἐν ᾧ οὐκ' ὀλίγοι συνέῤῥεον μαθηταί. Μετὰ πενταετῆ δ' ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διαμονὴν μετέβη εἰς Κέρκυραν τὴν Ἀκαδημίαν τῆς ὁποίας προσεκλήθη νὰ κοσμήσῃ ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας.

Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου προσεκλήθη ἐν Ἀθήναις καὶ διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, ἐδίδασκε δὲ ἐν αὐτῷ, μέχρι τοῦ ἔτους 1855 ὅτε ἀσθενήσας ἀπεβίωσεν τὴν ἐννάτην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τούτου.

Πολλὰ συγγράμματα ἐκληροδότησεν εἰς τὸ ἔθνος ἡ ἔξοχος παιδεία καὶ φιλοπονία τοῦ Βάμβα. Ταῦτα δὲ εἶναι·

Ἡ *Ῥητορική*, ἥτις ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τὸ 1813, ἐν Ἀθήναις δὲ τὸ 1841.

Στοιχεῖα τῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τὸ 1818, ἀνατυπωθέντα δὲ ἐν Ἀθήναις τὸ 1843.

Τεχνολογικὸν, τυπωθὲν ἐν Χίῳ τὸ 1820, ἀνατυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1825 καὶ ἐν Ἀθήναις τὸ 1846.

Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ

ἐξεδόθη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1828 καὶ ἀνετυπώθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1848.

Ἐσωτερικαὶ ἐνέργειαι τῆς ἐμπνεύσεως τῶν θείων γραφῶν, ἐκδοθὲν ἐν Σύρῳ τὸ 1828.

Σημειώσεις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ *Ἐγχειρίδιον τῆς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ῥητορικῆς*, ἐκδοθέντα ἀμφότερα ἐν Ἀθήναις, τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1849, τὸ δὲ δεύτερον τὸ 1851.

Ἐγχειρίδιον ἠθικῆς ἐν Ἀθήναις τὸ 1853.

Στοιχεῖα φιλοσοφίας, δημοσιευθὲν ἐν Ἀθήναις τὸ 1838 καὶ μετατυπωθὲν τὸ 1856 καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀνέκδοτα.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ.

Ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων, τοῦ Ἀναστασίου Δοῦκα καὶ τῆς Ἀγγελικῆς, γεννηθεὶς τὸ 1760 καὶ ἀνατραφεὶς ὁ Νεόφυτος Δοῦκας, καθιερώθη ὑπ' αὐτῶν ἐν νεαρᾷ εἰσέτι ἡλικίᾳ εἰς τὸ Μοναστήριον ἡ «Εὐαγγελίστρια,» ἔνθα μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν λεγομένων γραμμάτων, ἐχειροτονήθη τὸ μὲν πρῶτον Ἀναγνώστης, εἶτα δὲ ἱεροδιάκονος, πρὶν δ' ἢ συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ πρεσβύτερος.

Ἀπελθὼν ἅμα τῇ χειροτονήσει του ὡς πρεσβυτέρου, τῇ ἀδείᾳ πάντοτε τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς ἐκείνης, εἰς Μέτσοβον, ὅπως ἐν τῇ λαμπρᾷ τῆς κωμοπόλεως ταύτης σχολῇ ἀποκτήσῃ ὅ,τι σφοδρῶς ἐπιθύμει, ἐγένετο πρότυπον κοσμίου ἐναρέτου καὶ ἐπιμελοῦς μαθητοῦ.

Μετὰ τριετεῖς ἐν τῇ σχολῇ σπουδάς, μετέβη εἰς Βουκου-

ρέστιον. Σχετισθεὶς δ' ἐνταῦθα μετὰ τοῦ γνωστοῦ ἐν τῷ τότε φιλολογικῷ κόσμῳ Λάμπρου Φωτιάδου, καὶ ἀδελφικῶς συμβιῶν μετ' αὐτοῦ ὁ φιλομαθὴς Νεόφυτος, ὑπερηύξησε τὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεών του.

Προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ διαμενόντων Ἑλλήνων ὅπως ἱερατεύσῃ ἐν τῷ ἐκεῖσε ναῷ ὃν διετήρει ἡ ὁμόδοξος ἀποικία, ἀπῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐστρίας, ἔνθα μετὰ σμικροῦ χρόνου παρέλευσιν, ἐχειροτονήθη, τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τῶν σεβομένων τὸν ἄνδρα ὁμογενῶν, Ἀρχιμανδρίτης.

Μετὰ πενταετῆ ὅμως ἐν Βιέννῃ διατριβὴν, ἠναγκάσθη, οὐχὶ ἄνευ ἄλγους, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ τέκνα καὶ ἀπέλθῃ ἐκ δευτέρου εἰς Βουκουρέστιον, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀποθανόντα πολύτιμον φίλον του Φωτιάδην.

Δὲν ἠδύνατο νὰ κωφεύσῃ ὁ Νεόφυτος εἰς τὴν συγκινητικὴν καὶ κατ' ἐπανάληψιν πρόσκλησιν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ ὁμογενῶν. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν τοῦ νὰ ἀποσπάσωσιν ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς κοινότητος τὸν Νεόφυτον, ἦτο ὑπαγόρευσις ἀπελπισίας ἣν ἐνέβαλλεν αὐτοῖς ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ σοφοῦ Φωτιάδου ἀρχίσασα παραλυσία τῆς λαμπρᾶς τῆς πόλεως ἐκείνης σχολῆς, παραλυσία ἥτις παρατεινομένη θὰ ἐπέφερεν ἄφευκτον τὴν παντελῆ τῆς σχολῆς ταύτης νέκρωσιν.

Ὁ δὲ ἀνὴρ τοῦ καθήκοντος ἐγκαταλείψας ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Αὐστρίας ὅ,τι ἠδύνατο νὰ θέλξῃ πάντα ἄλλον θνητὸν, ἀφίχθη ἐγκαίρως ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἀφοῦ δὲ τὸν ἀποσβεσθέντα φωστῆρα, διεδέχθη ἕτερος,

ἡ ἐν βραχὺ παρακμάσασα καὶ ἐρημωθεῖσα σχολή, ἐντὸς βραχέως ἤρξατο νέαν λαμβάνουσα καὶ ζωὴν καὶ λαμπρότητα.

Οἱ μόλις εἰς πεντήκοντα ἀριθμούμενοι μαθηταὶ αὐτῆς ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου ἐγένοντο ἑξαπλασίονες, ὑπερέβησαν τοὺς τριακοσίους· ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν ηὔξανεν ὅτε ἐχθρὸς θηριώδης κατενεγκὼν ῥάβδον βαρυτάτην κατὰ τῆς γεροντικῆς κεφαλῆς τοῦ Νεοφύτου, ἔῤῥιψεν αὐτὸν ἀναίσθητον κατὰ γῆς. Τὰ τραύματα δὲν ἦσαν ἀκίνδυνα, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἐπέφερον θάνατον, ἀλλὰ πολυχρόνιον διακοπὴν πάσης διανοητικῆς ἐργασίας.

Ἦτο λοιπὸν τοῦτο φυσικῶς καὶ τραῦμα ἐπίσης κινδυνῶδες κατὰ τῆς πολυπαθοῦς σχολῆς, τὸ ὁποῖον ἀγνοοῦμεν ἂν ἐθεραπεύθη.

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀναῤῥώσει ἐντελῶς ἐκ τῆς πληγῆς, ὅτε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία κατέταξεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἑαυτῆς μελλῶν. Μεγάλην δὲ τότε σχετικῶς πρὸς τὴν περιουσίαν του προσέφερεν καὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρίας συνδρομήν. Κατὰ πόσον δὲ ἠργάσθη ὅπως καὶ δι' ἄλλων διακεκριμένων ὁμογενῶν αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν αὐτῆς, δείκνυται καὶ ἐκ τῶν συμβολικῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην μετὰ τὴν ἀνύψωσίν του ἐπὶ τῆς ὑπερτάτης ἀρχηγίας τῆς Ἑταιρίας, ἐξ ὧν καταχωροῦμεν τὴν ἑξῆς.

«Ἐκλαμπρότατε!»

«Πρό τινων ἡμερῶν ἔγραψα τῇ ἐκλαμπρότητί Σας δεικνύων, ἣν ἔχω διάθεσιν περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν σχολείων τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὡς ταπεινὸς κἀγὼ τοῦ γένους διδάσκαλος· καὶ διὰ τοῦτο συνέστησα ἐμαυτὸν τῇ ἐκλαμπρότητί

τη; εἰς τὸ νὰ μὲ ἀγαπᾷ. Καὶ νῦν τὰ αὐτὰ ταῦτα τὴν παρακαλῶ νὰ φρονῇ περὶ ἐμοῦ, ὡς εἰς πᾶν καλὸν καὶ ὠφέλιμον συντελοῦντος τὰ δυνατά. Θέλει λάβει ἐν τούτοις καὶ ἓν γράμμα, σταλλὲν παρὰ τοῦ ἄρχοντος Καμινάρη Κυρίου Σάββα, παρά τινος τῶν ἐνταῦθα προὐχόντων, ἐκ τοῦ ὁποίου θέλει καταλάβει τὸ ὑποκείμενον προθυμότατον εἰς τὰ καλὰ τῆς πατρίδος, καὶ θέλει δεχθῇ τὴν προθυμοτάτην αὐτοῦ ἀφοσίωσιν μὲ βαθυτάτην πίστιν, καὶ ὡς τοιοῦτον θέλει ἀξιώσει νὰ κάμη τὴν ἀπάντησιν ἐλευθερωτέραν.

Μένω μὲ ἄκρον σέβας καὶ πρόθυμον ἀφοσίωσιν εἰς τὴν φιλογενεστάτην ἐκλαμπρότητα».

Τῇ κζ'. Ὀκτωβρίου αωκ'. ἐκ Βουκουρεστίου.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ

«Ὁ ταπεινὸς Ἀρχιμανδρίτης καὶ διδάσκαλος».

Ἡ προβεβυκυῖα ἡλικία τοῦ Δούκα, καὶ ἡ ἐκ τῶν μὴ ἐντελῶς θεραπευθέντων τραυμάτων σωματικὴ ἀτέλεια δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ ν' ἀγωνισθῇ, ὡς ἐπόθει, ὑπὸ τὰς νικηφόρους σημαίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐλεύσει τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τῇ συστάσει τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφείου μετέβη ἐκ Βουκουρεστίου, ἔνθα διέμενεν, καὶ ἐχορήγει ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ δωρεὰν, καὶ μετὰ νεανικῆς τῷόντι προθυμίας, ἄφθονον πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὰ ἐν αὐτῷ φοιτῶντα πεντακόσια περίπου ὀρφανά.

Μετὰ δωδεκαετῆ ἐν Αἰγίνῃ διαμονὴν ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ῥιζαρείου σχολῆς. Ἐξηκολούθει δὲ ἐργαζόμενος καὶ διδάσκων μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1845.

Εἶναι τῳόντι ἐκπληκτικὸν ἀφηγεῖται ἕτερος βιογράφος του τὸ ποσὸν, τῆς ἐργασίας, ἣν εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ βίου του ὁ ἀληθῶς χαλκέντερος οὗτος κληρικός. Καὶ νὰ μνημονεύσῃ τι; ἁπλῶς τὰ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντα, σχολιασθέντα παραφρασθέντα, ἢ ἁπλῶς δημοσιευθέντα ἰλιγγιᾷ. Τὸ μὲν ὅλον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὁπωςδήποτε φιλοπονηθέντων ἀποτελεῖ τόμους ὀγδοήκοντα καὶ δύο· τὸ δὲ ὅλον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δωρηθέντων ἰδίων συγγραμμάτων ἢ φιλοπονημάτων ἀποτελεῖ πολλὰς χιλιάδας τόμων, ῞Ινα δὲ μὴ παραλείψωμέν τι τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀντιγράφομεν τὴν γενομένην ἀπαρίθμησιν αὐτῶν ἔχουσαν οὕτω·

«Γραμματικὴ Τερψιθέα. Ἐν Βιέννῃ 1301, 1808, 1809.

«Χείμαρος χρόνων. Ἐν Βιέννῃ.

«Παιδαγωγικὰ Μαθήματα. Ἐν Βιέννῃ.

« Φοῖνιξ ἢ ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῶν διαλόγων, ἐν Βιέννῃ 1875.

«Ἀποθήκη τῶν παίδων. Ἐν Βιέννῃ 1814

«Λογικὴ, Ἠθικὴ, Φυσικὴ, Μεταφυσικὴ, Ῥητορική.

Ἐν Αἰγίνῃ 1834

«Ξυνωρὶς)
«Σοφιστὴς) ἐν Αἰγίνῃ
«Πανυγηριστὴς)

«Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους περὶ παντοίων ὑποθέσεων, »τὸν ἀριθμὸν δύο χιλιάδες, ἐξ ὧν μέγα μέρος ἐδημοσιεύθη »εἰς ἓξ τόμους ἐν Βιέννῃ, Αἰγίνῃ, Ἀθήναις, και ἐν τοῖς δια»φόροις αὐτοῦ συγγράμματι, τινὲς δὲ ἔμειναν ἀνέκδοτοι

«Διάλογοι (ἀνέκδοτοι).

Περὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐπρεπείας καὶ τάξεως, παιδείας τε

τῶν ἱερέων, ἀποσκορακίσεως τῶν τυχὸν κακῶς ὑπ' ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ παρεισφρυσάντων ὑπὸ τῆς τῶν ἑκάστοτε προϊσταμένων τῆς ἐκκλησίας κενοδοξίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίας. (ἀνέκδοτο).

«Ἕλληνες συγγραφεῖς παραφρασθέντες, ἐξηγηθέντες καὶ διορθωθέντες.

«Θουκιδίδης. Ἐν Βιέννῃ 1805—1806 τομ. 10.
«Ἀριανὸς » » 1809
«Εὐτρόπιος » » 1807 τομ. 2
«Ὅμηρος
«Εὐριπίδης) Ἐν Αἰγίνῃ 1831—35
«Σοφοκλῆς)
«Αἰσχύλος) » » 1839
«Θεόκριτος » » »

Σχολιασθέντες συγγραφεῖς

«Δίων ὁ Χρυσόστομος. Βιέννῃ. 1810 τομ. 3.
«Μάξιμος Τύριος » »
«Ἀπολλόδωρος κλπ. » »
«Οἱ δέκα ῥήτορες μετὰ λεξικοῦ. Ἐν Βιέννῃ 1813—13 τομ. 10.
«Ηρωδιανὸς ἐν Βιέννῃ. 1812.
«Αἰσχύνης Σωκρατικός. Βιέννῃ 1814.
«Ἀριστοφάνης. Ἐν Ἀθήναις 1815 τομ. 3.
«Πίνδαρος » » 1842 »

Ἅπαντα δὲ ταῦτα ἐδημοσίευσεν ὁ ἀείμνηστος Δούκας ἰδίοις ἀναλώμασι καὶ ἅπαντα πρὸς γενικὴν ὠφέλειαν. Κατηναλίσκετο ὡς εἴδομεν, διδάσκων νυχθημερὸν, ἵνα πρo-

πορίζηται καὶ δαπανᾷ ἀφειδῶς τὸν διὰ κόπων καὶ μόχθων κτηθέντα πλοῦτον πρὸς ἔκδοσιν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπειτα διένειμε δωρεὰν τοῖς χρείαν ἔχουσιν.

Τὴν περὶ τοῦ θανάτου λοιπὸν τοιούτου ἀνδρὸς εἴδησιν συγκίνησις πάνδημος διεδέχθη. Ἐπειδὴ ἄπειροι οἱ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντες, ἄπειροι καὶ οἱ μετὰ δακρυβρέκτων ὀφθαλμῶν ἀκολουθήσαντες τὴν κηδείαν του.

Ἐτάφη ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ ἐκκλησιαστικῇ σχολῇ. Ἐπὶ δὲ τοῦ μνημείου του ἐνεχαράχθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα.

Κλαῦσαι καὶ Μοῦσαι καὶ Ἀπόλλων ἀργυρότοξος.
Φόρμισσεν γοερὸν κείμενον ἔνθα, ὅτι
Κῆρ ὅλους γε δάμασε τανηλεγέος Θανάτοιο
Δῖον Νειόφυτον, κάλλιμον, ὑψόνοον,
Ὅς βίβλους πολλὰς γράψεν, τὰς πρόφρονι θυμῷ
Δῶρον ἐδώρησε τειρομένοις γενεῇ.

ΗΛΙΑΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

Τέκνον τοῦ Ταϋγέτου καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Πετρόμπεη, ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης, ἐγεννήθη τῷ 1790.

Ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ ἐκ τοῦ ἀδουλώτου ὄρους ὅπως ἐκδιώξῃ τῶν Καλαμῶν τοὺς μιάνοντας τὴν πόλιν ταύτην Τούρκους καὶ κηρύξῃ ἐκεῖθεν ἐπισήμως τὴν ἐπανάστασιν, ὁ νεαρὸς Ἠλίας ἠκολούθησεν ἔνθους τὸν πατέρα.

Μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῶν ἐν Καλάμαις Τούρκων, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς δύο περίπου χιλιάδων σφριγγόντων διὰ μάχης Σπαρτιατῶν, ὥρμησε κατὰ τῆς Τριπόλεως, ἥτις ἐπέ-

πρωτο μετά τινας μῆνας νὰ πνιγῇ εἰς τὸ αἷμά της καὶ κινήσῃ τὸν οἶκτον πολλῶντινῶν καὶ τὴν ὀργὴν ἄλλων διὰ τὰ τόσον ἀθῶα θύματα τῆς ἀγρίας μὲν ἀλλὰ συγγνωστῆς τῶν νικητῶν Ἑλλήνων λύσσης.

Διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ τὴν προώρως ἀναπτυχθεῖσαν ἐν αὐτῷ στρατιωτικὴν εὐφυΐαν καὶ σύνεσιν, εἰς τὰς πέριξ τῆς Τριπόλεως συναφθείσας μάχας, μετὰ τὰς ὁποίας οἱ κατὰ πρῶτον ἡττώμενοι Ἕλληνες, εἶτα δὲ νικηταὶ, ἐγένοντο κύριοι τοῦ κέντρου τούτου τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως, ἐθαυμάσθη ἰδίως εἰς τὴν πληρώσασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ δόξης καὶ ἐλπίδων μάχην τοῦ Βαλτετσίου, καθ' ἣν ἐπαίχθη ἀληθῶς ἡ τύχη τῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ ἀλεπαλλήλους ἥττας ἃς ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες, ἤρξαντο καὶ αὖθις συγκεντρούμενοι ἐν Πιάνᾳ καὶ Χρυσοβιτσίῳ, συναισθανόμενοι δὲ τὸ φοβερὸν τῆς θέσεως εἰς ἣν περιήγαγον αὐτοὺς αἱ προηγηθεῖσαι ἀτυχίαι, ἀπόφασιν ἔλαβον νὰ πολεμήσωσι μέχρις ἐσχάτων, καλῶς εἰδότες ὅτι ἡ προσθήκη καὶ ἄλλης ἥττης, πρὸς ταῖς τόσαις ἄλλαις, θὰ ἔρριπτε τὸ πᾶν εἰς τὴν ἀπώλειαν.

Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Βερβένων, λέγει ὁ Φίνλαϋ, γενομένης συσκέψεως περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, ἐνεκρίθη ἡ κατάληψις τῆς θέσεως Ζελίου, καὶ πρὸς τοῦτο ἐκινήθη ὁ Κυριακούλης μετὰ τοῦ Σαλαφατίνου. Καθ' ὁδὸν ἀπαντᾷ οὗτος ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Βαρβίτσης τὸν Ἠλίαν μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα Λακώνων καὶ διακοσίων πεντήκοντα Μεσσηνίων ὑπὸ τὸν Κεφάλαν καὶ Παπατσώνην. Ἐκεῖ ἔλαβον ἀμφότεροι γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη, δι' οὗ ὡδηγοῦντο ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ Βαλτέτσιον, ὡς τὴν μόνην κατάλληλον

θέσιν διὰ τὴν προσεχῆ γενικὴν μάχην. Τὴν ἰδέαν ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ Κυριακούλης παρατηρῶν, ὅτι οὐδόλως συμφέρει ἡ ἐκ νέου τοποθέτησις τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ, ὅπου ἐνικήθησαν πρὸ ὀλίγου· ὁ Ἠλίας ἐξ ἐναντίας παρεδέχθη ταύτην ὡς τὴν ἀρίστην· ἀπὸ λόγου δ' εἰς λόγον προεχώρησαν θεῖος καὶ ἀδελφιδοῦς μέχρι διενέξεως φορτικῆς, καὶ ὁ Ἠλίας ἄκοντος τοῦ Κυριακούλη μετέβη εἰς τὸ Βαλτέτσιον, ὅπου ἤρξατο εὐθὺς τῆς ἀνεγέρσεως ἑνὸς δι' ἑαυτὸν προμαχῶνος. Κατόπιν δὲ τούτου ἐπανῆλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Κυριακούλης, ὡς μὴ ἐγκαταλειμπάνων μόνον τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, δι' οὓς ἄλλοτε θέλομεν εἰπεῖ λόγους· καὶ οὕτω παραδεχθέντος κοινῶς τοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη, συνεκεντρώθησαν εὐθὺς μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Πέτροβας, Κεφάλας, Παπατσώνης, Νικήτας, Φλέσσας (ἀδελφὸς τοῦ Δικαίου) Ἰωάννης Μαυρομιχάλης . . .»

Ἡ ἰδέα τοῦ Κολοκοτρώνη μεθ' οὗ συνετάχθη καὶ ὁ Ἠλίας, ὑποστηρίξας αὐτὴν μετὰ τόσου ζήλου, ὑπῆρξε σωτήριος διὰ τὴν ψυχορραγοῦσαν ἐπανάστασιν. Γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου, γνωστὰ ἐπίσης τὰ ἐκ ταύτης λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐπανάστασις ἠδυνήθη ἔκτοτε ν' ἀτενίσῃ ἀφόβως τὸ μέλλον.

Τῆς μεγάλης ταύτης καὶ περιωνύμου μάχης ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος πνεῦμα ὑπῆρξεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἥρως ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης. Ἐν γένει τὸ καθῆκον ἑαυτῶν ἐξεπλήρωσαν ὅλοι μὲν οἱ κλεισθέντες ὡς ἄλλοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μάρτυρες, ὅλοι δὲ οἱ ἔξωθεν βοηθήσαντες, ὡς ἄνδρες πατριωτισμοῦ καὶ τιμῆς. Βεβαίως οὔτε οἱ πρῶτοι ἐνίκων ἄνευ τῶν δευτέρων, οὔτε οἱ ἔσω ηὐδοκίμων ἄνευ τῶν

ἔξω· διαφέρει ὅμως ὁ ἀποφασιστικὸς κίνδυνος, ἐν ᾧ ἐῤῥίφθησαν οἱ κλεισθέντες, καθότι ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, οὐδεμία αὐτοῖς σωτηρίας ὑπελείπετο ἐλπίς, ὅτε ἤθελεν ἔχει ἔμπροσθεν μὲν τὸ πεδίον καὶ τὸν Κεχαγιᾶν Βεγῆν, πλαγίως δὲ τὸν Ρουμπῆν καὶ ὄπισθεν τὸ ἱππικὸν, ἐν ᾧ οἱ ἔξω ἔσχον καὶ τὰ νῶτα ἐλεύθερα καὶ τὰ ὄρη καταφύγιον ἐν ἀνάγκῃ.

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Πελοπόννησος κατώρθωσε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτῆς ἐχθροὺς νὰ κατατροπώσῃ καὶ κατὰ θάλασσαν νὰ ἀσφαλισθῇ διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Ὑδραίων, Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν, κατασυντριψάντων τὸν ἐπίφοβον τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ στόλον· ἡ Βοιωτία ἐδῃοῦτο ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Πασσᾶ, ὅστις ἐφαίνετο σκοπῶν μετὰ τὴν τελείαν καταστροφὴν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, νὰ βαδίσῃ καὶ κατὰ τῆς Πελοποννήσου.

Τὴν ἀνάγκην ταύτην κατιδὼν ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης, πρῶτος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, ὅτε δὲ ἀφίχθη εἰς Στεβενῖκον, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετ' ἀλαλαγμῶν χαρᾶς· ὁ ἴδιος δὲ Ὀδυσσεὺς συνώδευσεν αὐτὸν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σούρπην, χωρίον κείμενον πλησίον τῆς Λεβαδείας, ἔνθα εἶχεν συγκεντρωθῇ μὲ τὰ μέλλοντα νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τῶν πολιορκούντων τὴν Λεβαδείαν ἐχθρῶν.

Συσκεφθέντες ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλλωσι διὰ νυκτὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἐκδιώξωσι τούτους τῆς πόλεως. Ἡ πρόθεσίς των ὅμως αὕτη ἀπέτυχεν· διότι τὸ σῶμα τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο ὁ Γοῦρας ἀπατηθὲν ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς ἐξέλαβεν ὡς Τουρκικὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν καθ' ἧς ἐπυροβόλησαν ἔφερε τὴν ἀ-

ταξίαν, τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ ἐν Σούρπη στρατοπέδου.

Μετὰ τὸ ἀτυχὲς τοῦτο συμβὰν οἱ συνενωθέντες εἰς Κριεκοῦκι Ἠλίας Μαυρομιχάλης καὶ Ὀδυσσεὺς, ἀπεφάσισαν νὰ τοποθετηθῶσιν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν Ἀράχωβαν στενῷ τοῦ Ζεμενοῦ. Συγκροτήσαντες δ' ἐνταῦθα στρατόπεδον εἶδον ἀγαλλόμενοι συῤῥέοντας ἐνταῦθα καὶ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Κοντοσόπουλον καὶ τὸν Μίλιον Κατσικογιάννην καὶ ἄλλους.

Πρὶν δ' ἢ ἀπέλθῃ ἀπὸ Κρεκοῦκι ὁ Μαυρομιχάλης ἔπεμψε καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀπεσταλμένον δι' οὗ παρήγγελλεν αὐτοῖς ὅπως πέμψωσιν αὐτῷ ἐπικουρίας, ἀλλ' ἀντὶ τούτων ἔλαβε παρ' αὐτῶν τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν παραθέττομεν ἐνταῦθα ὅπως γένηται γνωστὸν καὶ ἐκ τούτου τινα ὑπόληψιν ἔχαιρε παρὰ τῷ Ἑλληνισμῷ ὁ νεαρὸς οὗτος ἥρως.

«Γενναῖε Σπαρτιάτα !

«Δι' ἐπιστολῆς σας σήμερον πληροφορηθέντες τὴν ἔξοδόν σας, ἐχάρημεν χαρὰν ἀπερίγραπτον. Ἡ φήμη αὕτη ἀπονεκρώνει ἤδη τοὺς τυράννους, ἡ δὲ δύναμίς σας μᾶς βεβαιώνει τὸν ἀφανισμόν των. Ἂς αἰσθανθῶσι λοιπὸν καὶ πάλιν αἱ Θερμοπύλαι τὰς δυνάμεις τῆς Σπάρτης, καὶ τὸ αἷμα τῶν τυράννων ἂς γίνῃ θυσία ὑπὸ τὰς σκιὰς τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν ἄλλων συστρατιωτῶν σου. Ἡ πατρὶς φωνάζει ἤδη. «*ἐκδίκησιν Ἕλληνες, ἐκδίκησιν Σπαρτιᾶται!*» Εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς ἡ Σπάρτη δεικνύει ἱκανότητα, φυλάξατε τὰ ὅπλα της ἀπὸ τοὺς ἀπανθρώπους τυράννους. Ἀλλ' ἡ δύστηνος Ἀττικὴ ἐκράτει τόσους χρόνους ἀντὶ ὅπλων ἄροτρον καὶ ἀξί-

νην. Αὐτὰ τὴν ἐταπείνωσαν πολύ. Μόλις ἐξύπνησεν· ἡ ἀμάθεια ὅμως πρὸς τὰ ὅπλα... καὶ τί λέγομεν; ... ἡ ἔλλειψις τῶν ὅπλων ὀπισθοδρομίζει τὴν προθυμίαν μας εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος. Τοῦτο βεβαιούμενος, Κύριε, λάβετε οἶκτον εἰς τὴν ψυχήν σας, θεωροῦντες τὴν ἀπευκταίαν κατάστασιν τοῦ πολυχρονίου ζυγοῦ μας. Εἰς τὴν ζήτησιν τῶν ἀδελφῶν Λειβαδιτῶν ἐστείλαμεν πρὸ ἡμερῶν μερικοὺς στρατιώτας καὶ σήμερον ἄλλους, θέλομεν πασχίσει καὶ τώρα νὰ στείλωμεν, ὅσους ἠμποροῦμεν. Ἂν ἡμεῖς ἀδύνατοι νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν, δυνατὸν ὅμως τὸ ἔθνος νὰ σᾶς πλέξῃ στέφανον δόξης.

Μιμούμενοι τότε οἱ ἀπόγονοι τὰ ἔργα τῶν προγόνων των, θέλουσι μίαν ἡμέραν στήσῃ εἰς τὴν λαμπρὰν πόλιν τοῦ Περικλέους τὸν ἐπάξιον ἀνδριάντα σας».

«Ἐξ Ἀθηνῶν τῇ 6 Ἰουνίου 1821».

Κληθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀρχηγὸς αὐτῶν, μετέβη μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Κυριακούλη εἰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων ἡ Ἀκρόπολις ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένη, ἐπολιορκεῖτο στενῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλ' ὁ Ἠλίας ἰδὼν ὅτι ἡ ἐξ ἐφόδου ἅλωσις τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ἦτον εὐχερής, καὶ ὅτι ὀλίγων ἑβδομάδων στενὴ πολιορκία θὰ ἠνάγκαζε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ μένῃ ἀργὸς οὐδὲ κἂν ἐπ' ὀλίγον, ἐξεστράτευσε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1822 εἰς Κάρυστον, ἔνθα τῇ 12 Ἰανουαρίου μετὰ λυσσώδη συμπλοκὴν καθ' ἣν διεκρίθη καὶ πάλιν ὁ απαράμιλος ἡρωϊσμός του ἐτελεύτησε διατρυπηθεὶς ὑπὸ βροχῆς σφαιρῶν καθ' ἣν στιγ-

μὴν περικυκλούμενος ὑπὸ ἀπειραρίθμων ἐχθρῶν ξιφήρης ἤνοιγε δρόμον διὰ μέσου αὐτῶν.

Ὁ θάνατος τοῦ νεαροῦ τούτου ἥρωος ἐθεωρήθη καὶ ἦτο πράγματι ἐθνικὴ συμφορά. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου ἔγραφεν ἱστορικός. «Τὸ πρῶτον δυστύχημα ὅπερ συνέβη τῷ 1822 εἰς τοὺς Ἕλληνας ἦτο ὁ θάνατος τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη· ὁ ἥρως οὗτος ἐκλείσθη ἐντὸς ἀρχαίου μύλου, προσδοκῶν ἐπικουρίαν τινα παρὰ τοῦ θείου του Κυριακούλη καὶ τοῦ Βάσου· μετὰ δίωρον δὲ μάχην, ἰδὼν ὅτι ἀπέτυχεν, ὥρμησε ξιφήρης ν' ἀνοίξῃ δίοδον μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν· προσβληθεὶς δὲ ὑπὸ σφαίρας, ἔπεσε· δύο μόνον ἐκ τῆς συνοδίας του ἐσώθησαν. Τὸν θάνατον τοῦ Ἠλία ἐθρήνησαν ἅπαντες διότι ἀνέπτυξε στρατιωτικά τινα προτερήματα καὶ ἔξοχον ἀνδρείαν· οὐδεὶς ἀρχηγὸς ἠγαπᾶτο πλειότερον τούτου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, διότι οὐδεὶς ἐκήδετο πλειότερον τούτων· καὶ οὐδεὶς ἔδειξε πλειοτέραν αὐτοῦ ἀφιλοκέρδειαν, ἐκοσμεῖτο δὲ ὑπὸ τοῦ νεανικοῦ ἐκείνου ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ προσκτῶντος δόξαν μᾶλλον ἢ δύναμιν».

ΠΕΤΙΜΕΖΑΙΟΙ

Μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸν μικρὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν, ἔστω καὶ ἐν παρόδῳ ν' ἀφηγηθῶμεν τὰ ἀνδραγαθήματα, τὰ θύματα καὶ τὰς θυσίας τῆς πολυμελοῦς καὶ ἐνδόξου οἰκογενείας τῶν Πετιμεζαίων.

Παρατρέχοντες ὅμως τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἄθλους αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ποιήσωμεν λόγον περὶ τοῦ ἁρματωλοῦ τῶν ἁρματωλῶν, περὶ τοῦ Θανάση, ἀδελφοῦ καὶ

πατρὸς τῶν διακριθέντων κατὰ τὸν μεγάλον ἀγῶνα ἀξίων διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ περίφημος οὗτος ἁρματωλὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1767. Δεκαπενταέτης περίπου μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν θέαν τῶν Τούρκων, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πετάξῃ εἰς τὰ ὄρη ῥίπτων δ' ἐκεῖθεν ἀστραπὰς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ Τουρκοτσαπασίδων ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ κλίνωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ὑπὸ τὴν φοβερὰν ῥομφαίαν του, καὶ τῷ παραχωρήσωσι τὸ ἁρματολῖκι τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ἡ κατὰ τοῦ Θανάση λύσσα τῶν Τούρκων οὐδαμῶς ἐμειώθη, καὶ διὰ τοῦτο ὅτε οὗτος ἠναγκάσθη κατὰ τὸν φθινόπωρον τοῦ 1796 νὰ μεταβῇ εἰς Μάνην καὶ ἄφησεν ἀντιπροσώπους αὐτοῦ τοὺς ἀδελφοὺς Ἀντώνιον καὶ Ἰωάννην, οἱ Τοῦρκοι προσβαλόντες δολίως αὐτοὺς εἰς τὸ μετόχιον τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, Σελίμναν, καλούμενον, κατέσφαξαν τοὺς περισσοτέρους τῶν ὀπαδῶν των, ἐν οἷς καὶ δύο ἐξαδέλφους τοῦ Θανάση τὸν Δημήτριον καὶ Στέφον Πετιμεζάδας, τοὺς δὲ λοιποὺς διεσκόρπισαν.

Ἐπανελθὼν δὲ τότε ἐκ Μάνης ὁ Θανάσης καὶ ἰδὼν τὴν καταστροφὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξεμάνη, ὥστε ὁ φοβερὸς οὗτος Λέων μετεβλήθη εἰς Τίγριν λυσσῶσαν.

Ἔκτοτε ὁ θάνατος αὐτοῦ κατέστη ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τοὺς Τούρκους καὶ μόνον, ὅτε διὰ δόλου κατωρθώθη ὁ θάνατος τοῦ ἀληθῶς δι' αὐτοὺς τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἀνέπνευσαν οἱ ἄνανδροι δολοφόνοι του.

Ἄφησεν ὅμως ὁ Θανάσης ἀξίους ἐκδικητὰς ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος, τοὺς υἱοὺς τὸν Βασίλειον, τὸν Νικόλαον, τὸν

Γκολφῖνον, τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Παναγιωτάκην, τὸν ἐξάδελφον Ἀναγνώστην καὶ τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον.

Καὶ ὁ μὲν ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος πρὶν ἀκουσθῇ τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα, ἠργάζετο ὑπὲρ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀγῶνος, μυηθεὶς τὰ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τοῦ Παγκάλου.

Ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ βροντᾷ τὸ πυροβόλον, ὁ φλογερὸς Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου, εὑρέθη εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῶν ἀνδρείων· ἀφοῦ συνεμέθεξεν εἰς τοὺς ἀγῶνας πρὸς ἅλωσιν τῶν ἐν Καλαβρύτοις Τουρκικῶν πύργων, ὥρμησε κατόπιν εἰς Τριπόταμα κατὰ τῶν Λαλαίων· μετὰ τοῦτο ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ πορευθῇ εἰς Λεβίδι, ἔνθα ὀλίγοι ἀτρόμητοι ὑπὸ τὸν ἐνταῦθα πεσόντα ἥρωα Στριφτόμπολα ἐκαίοντο ἐκ τοῦ πυρὸς πολυαρίθμου στρατοῦ ἀλλὰ δὲν ὑπεχώρουν, ἔστειλεν ἐκεῖ τὸν υἱόν του Ἰωάννην μετὰ τῶν τριῶν ἐξαδέλφων, συστήσας αὐτοῖς τὸ τῆς Σπαρτιάτιδος «ἢ τὰν ἢ ἐπιτάν».

Ἔτρεχε πανταχοῦ· ἀλλ' ἐκ τῆς Τριπόλεως δὲν μετεκινήθη, ἢ ἀφοῦ τὴν εἶδεν ἐκπορθουμένην. Ἠγωνίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἔλαβε μέρος ὡς πληρεξούσιος τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Ἄστρει ἐθνοσυνελεύσεων. Ἦρατο δὲ δυστυχῶς καὶ οὗτος τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Κυβερνήτεως, παρὰ τῆς ὁποίας ἐκηρύχθη ἀντάρτης καὶ κατεδιώχθη· ἀλλ' ἀμνηστευθεὶς μετὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμβραήμη εἰς Πελοπόννησον, διωρίσθη τότε ἀρχηγὸς τῶν ὅπλων τῆς Ἠλείας, ἐδικαίωσε δὲ τὸν διορισμόν του, πολεμῶν ἐκθύμως τὸν ἐπίφοβον ἐχθρόν.

Δυστυχῶς δὲν ἔζησεν ὅπως ἴδῃ στεφανουμένους τοὺς ἀγῶνας του· ἀφήρεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς πατρίδος ὁ πολλοὺς τότε θερίζων τυφοειδὴς πυρετός.

Ὁ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς κατὰ τῶν Τούρκων πάλης, ἐῤῥίφθη παράφορος ἐν αὐτῇ, καὶ ἀφοῦ μετὰ τῶν ἄλλων κατετρόπωσε τοὺς ἐν Καλαβρύτοις Τούρκους, διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀκροκορίνθου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὡς ἑξῆς ἐπισήμου ἐγγράφου.

Φιλογενέστατε Καπετὰν Ἀναγνώστη Πετιμεζᾶ!

Σὲ διορίζομεν ἀρχηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Κάστρου τῆς Κορίνθου νὰ προστάτῃς καὶ νὰ κυβερνᾷς τὸ στράτευμα εὐτάκτως καὶ δικαίως καθὼς εἶναι χρέος ἑνὸς ἀρχηγοῦ, ἐὰν κανεὶς ἀπὸ τοὺς καπεταναίους καὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας σοῦ δείξῃ ἀπείθειαν καὶ ἀνυποταξίαν, ἔχεις τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν κρίνῃς καὶ νὰ τὸν παιδεύῃς κατὰ τὸ σφάλμα του. Εἶσαι εἰς χρέος νὰ μᾶς εἰδοποιῇς δι' ὅσα εἶναι χρεία νὰ ἠξεύρωμεν περὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ στρατεύματος καὶ τῆς πολιορκίας.

Ἐν Ἄργει τὴν 22 Νοεμβρίου 1821.

(Τ Σ.) ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου.

Μεταβὰς εἰς Κόρινθον τότε ἐπετάχυνε διὰ τῆς παρουσίας του τὴν πτῶσιν τοῦ ὀχυροῦ ἐκείνου φρουρίου. Ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως ἐθεωρήθη *κατόρθωμα* εἶναι ἡ τήρησις καὶ θρησκευτικὴ ἐκπλήρωσις τῶν ὅρων τοὺς ὁποίους ἐμπεριεῖχεν ἡ περὶ παραδόσεως συνθήκη.

Δὲν ἔζησε δυστυχῶς ἵνα δρέψῃ καὶ ἄλλας δάφνας· ἀπέ-

θανε μετὰ τοῦ δεκαετοῦς υἱοῦ του Σωτηρίου, θάνατον ἡρωϊκὸν, μαχόμενος κατὰ τῶν στιφῶν τοῦ Δράμαλη.

Ὁ δὲ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ, καταστενοχωρηθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς λυσσώδους τῶν Τούρκων καταδιώξεως, ἀπῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκ τῶν τῆς χερσονήσου ἁρματωλῶν εὗρον ἐγκάρδιον φιλοξενίαν. Ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ μικρὰν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διαμονὴν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξηρέθισε τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν, ὥστε ἂν ἐσώθη ἐκ τῶν αἱμοφύρτων χειρῶν αὐτῆς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν πρόθυμον προστασίαν, ἣν ἐχορήγησεν αὐτῷ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης, φυγαδεύσας αὐτὸν ἀσφαλῶς ἐκ δευτέρου εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα κατετάχθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ ἄλλων εἰς τὴν Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν.

Ἐπανελθὼν εἰς Κέρκυραν ἐκ Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας ὅπου συνεξεστράτευσεν καὶ οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐπανέκαμψεν ἐκεῖθεν κρυφίως εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔνθα ἡ ἀνοχὴ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας τῷ ἐπέτρεψε νὰ παραμείνῃ, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν μόνον, διότι ἐλθὼν εἰς ἔνοπλον ῥῆξιν πρός τινας Ὀθωμανοὺς, ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ ζητήσῃ ἄσυλον μακρὰν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων· ἐγένετο ἔκτοτε ἀφανής.

Ἀλλ' ὅτε ἐθεάθη ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἡ ἱερὰ τοῦ ἀγῶνος σημαία, ἐῤῥίφθη δὲ ὁ περὶ τῶν ὅλων κύβος, τότε καὶ ὁ ὡς ἀπολεσθεὶς θεωρούμενος Βασίλειος, ἀνεφάνη πάνοπλος, καὶ ὡς οἰστριλατούμενος ἐῤῥίφθη μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν ἐν Καλαβρύτοις πύργων· τρέχει μετὰ τοῦτο εἰς βοήθειαν τῶν λεόντων οἵτινες ἐβρυχῶντο, εἰς

Λεβίδι· βαδίζει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολάου πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Κεχαγιάμπεη, κινδυνεύει πολλάκις εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ὡς καὶ εἰς ἐκείνην τῶν Πατρῶν· πολεμεῖ κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ Ἰμβραήμη ὡς ἀληθὴς ἀνδρεῖος· ἐκστρατεύσας δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐπανέκαμψεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἢ ἀφοῦ ἀπεκρούσθησαν καὶ ἀπῆλθον κατησχυμένοι οἱ ἐχθροί.

Πολιτικῶς ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα καὶ ὡς πληρεξούσιος τῶν ὅπλων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἐν Ἄστρει τότε συνελθοῦσαν ἐθνοσυνέλευσιν.

Ὁ Κυβερνήτης ἐτίμησε τὸν Βασίλειον Πετιμεζᾶν διὰ τοῦ διπλώματος τοῦ ταξιάρχου χιλιάρχου. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστῖνος διώρισεν αὐτὸν Γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

Ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐγένετο συνταγματάρχης, τὸ δὲ 1836 Τετράχης τῆς ά. Τετραχίας τῶν φαλαγγιτῶν. Τῇ δὲ 25 Ἰανουαρίου 1847 προεβιβάσθη καὶ ὑποστράτηγος. Ἀλλὰ πληρεξούσιος ἐξελέχθη παρὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843· μετὰ δὲ ταύτην βουλευτής. Ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως ἐγένετο Γερουσιαστὴς, καὶ ἀντιστράτηγος.

Ἀπεβίωσε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1872.

ΒΑΣΟΣ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ.

Ἐν Σμύρνῃ γεννηθεὶς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας κατὰ τὰ τέλη παρελθόντος αἰῶνος ὁ Βάσος ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἅμα ἤρξατο ἡ πάλη ὅπως λάβῃ μέρος ἐν αὐτῇ, καὶ μὴ

δειχθῇ ἐπιλήσμων τοῦ ὅρκου ὃν αὐθόρμητος καὶ ἐν συγκινήσει ὤμοσεν ὅτε κατετάχθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τσακάλωφ.

Ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης μικρὸν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφίχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἠγωνίζετο ἐν Εὐβοίᾳ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγούς, εἶτα δὲ ἀναγνωρισθεὶς, παρὰ τῶν Κυμαίων ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ γενναίως τελευτήσαντος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης Γεωργίου Παπᾶ, ἤρξατο εὐθὺς δίδων δείγματα οὐχὶ μόνον γενναιότητος ἀπαραμίλου, ἀλλὰ καὶ συνέσεως στρατηγικῆς ἀσυνήθους.

Ἦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου ὅτε στρατοπεδεύσας μετὰ τοῦ Κριεζώτου, μεθ' οὗ ἀδελφικὴν συνῆψε σχέσιν, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Καρύστου, ἐν τῷ Ἀλιβερίῳ, κατόρθωσε, μετὰ τῶν δύο τούτων ἀξίων καὶ κατὰ πάντα ὁμοίων αὐτῷ συναρχηγῶν, νὰ τρέψῃ πρώτην ἤδη φορὰν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν τοὺς ἐκ Ξηροχωρίου καὶ Καστράκι ὁρμήσαντας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, τρομεροὺς πολεμίους.

Ἐκλεχθέντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχηγοῦ τῶν ὅπλων τῆς Καρυστίας τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη, ὁ μετριόφρων καὶ συνετὸς Μαυροβουνιώτης, ὅστις καὶ ἐδικαιοῦτο ν' ἀπαιτήσῃ δι' ἑαυτὸν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν θ' ἀνηγορεύετο μετ' εὐφυμιῶν ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγός αὐτῆς, ἀνεγνώρισε προθύμως τὴν στρατιωτικὴν ἡγεμονίαν τοῦ νεαροῦ Μαυρομιχάλη, ὅπως δὲ καταπνίξει τὰς μεμψιμοιρίας καὶ ἐγωϊστικὰς ἀπαιτήσεις τῶν

ἄλλων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ὁπλαρχηγῶν, ἐκήρυξεν ὅτι ὑποτάσσετο ἀγογγύστως αὐτῷ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μεγαλόφρων Σπαρτιάτης ἅμ' ἀφίχθη περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου εἰς Ἀλιβέρι, ὅπου περιέμενεν αὐτὸν ὁ Βάσος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καρύστου Νεοφύτου, ἠσπάσθη ὡς ἀδελφὸς τὸν γενναῖον πολεμιστὴν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν συναρχηγίαν. Συγκινηθεὶς τότε ὁ Βάσσος ἐπὶ τῇ ἀληθῶς Σπαρτιατικῇ ταύτῃ συμπεριφορᾷ, ἐνηγκαλίσθη ἔνθους τὸν ὁποῖον ἔμελλε μετὰ μικρὸν νὰ θρηνίσῃ ἥρωα· συνορκισθέντες δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ σεβαστοῦ ἱεράρχου Νεοφύτου, ὑπεσχέθησαν μεθ' ἐγκαρδίου ὁρμῆς ὅπως βοηθῶσιν ἠλλήλους ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ, ἔχωσι δὲ ἐν τῷ νῷ ἀπαύστως τὸ τοῦ θείου κήρυκος «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος».

Ἀλλ' ὁ Ὀμὲρ Πασσᾶς τῆς Καρύστου εἰθεισμένος νὰ καταπατῇ ἀκολύτως τὴν Εὔβοιαν, μένεα δὲ πνέων διὰ τὸ πρό τινος δοθὲν αὐτῷ ἐν Ἀλιβέρι παρὰ τοῦ Βάσου καὶ τῶν ἄλλων ῥάπισμα, κατέστη φρενήρης ἅμα ἐπληροφορήθη τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη, καὶ τὴν συγκέντρωσιν ἰσχυροτέρου Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἐν Ἀλβέρι. Ἀπόφασιν δὲ λαβὼν νὰ κτυπηθῇ λυσσωδῶς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνίσχυσε διὰ τῆς ἀποστολῆς μιᾶς φάλαγγος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ τρόμον ἐμπνέοντος ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἕλληνας, Ἰουσοὺφ ἀγᾶ συγγενοῦς του, τὴν πρὸς βορρᾶν καὶ πλησίον τῆς Καρύστου κειμένην κωμόπολιν Στύρα, εἶτα δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῶν ἐν Ἀλιβερίῳ συγκεντρωθέντων Ἑλλήνων.

Ἀλλ' οἱ τὴν θέσιν ταύτην κατέχοντες ὀλιγάριθμοι Ἑλ-

λῆνες ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἵτινες οὐχὶ μόνον δὲν κατεδέχοντο νὰ μετρῶσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὑπομονὴν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὅπως περιμένωσιν ἀκίνητοι τὰς ἐφόδους των. Ἐκινήθησαν λοιπὸν ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Βάσος καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ τοῦ Ὀμὲρ, ἅμα δ' ἀφιχθέντες πλησίον τῶν Στυρῶν, ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τῶν καταπιπτουσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βροχῶν (ἦτο Ἰανουάριος) νὰ σταματήσωσιν ἔν τινι πλησίον ἐκεῖ κειμένῳ χωρίῳ. «Τὴν δὲ πρωΐαν τῆς δωδεκάτης λέγει ὁ Φιλήμων, ἐξελθόντες οἱ ἐν Στύροις Τοῦρκοι προεκάλεσαν τὴν συμπλοκήν. Ὁ Βάσος μὴ περιμένων τὸν Ἠλίαν ὄπισθεν ἐρχόμενον, καθ' ἣν εἶχον συμφωνίαν, ὥρμησε πλησιάσας τούτους· φθάσαντος δὲ καὶ τοῦ Ἠλία, ἤρξατο ἡ μάχη, καθ' ἣν ἅπαξ κενώσαντες τὰ πυροβόλα αὐτῶν οἱ Καρυστηνοὶ, ἐφόρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ξιφήρεις. Τοιαύτην πάντοτε ἠκολούθουν οἱ γενναῖοι οὗτοι τακτικὴν πολέμου. Ἀλλὰ πίπτουσι περὶ τοὺς τριάκοντα, αἰχμαλωτίζονται ἑπτὰ, τραυματίζονται πολλοὶ καὶ ἀποθοῦνται οἱ λοιποὶ διωκόμενοι· εἰσελθόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ χωρίῳ, κατεκλείσθησαν ἐντὸς πέντε μόνον οἰκιῶν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἐπολιορκίθησαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Εὐβοίᾳ ἀνδραγαθήματα τοῦ Βάσου. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου περιεπλέχθη δυστυχῶς καὶ οὗτος ἐν αὐτῷ. Ἐξιλέωσεν ὅμως τὴν πατρίδα διὰ τῶν, μετὰ τὴν κατάπασσιν αὐτοῦ, ἀγώνων κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Εὑρίσκετο εἰς τὴν Μεγαρίδα ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Εὐβοίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικήν· κινηθεὶς δ' ἀμέσως τότε πρὸς τὴν ἀπειλουμένην ἐπαρχίαν, συναντᾶ-

ται μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ὁποίους μετὰ ἐπίμονον ἀντίστασιν διασκορπίζει.

Μετὰ τοῦτο μεταβὰς εἰς Ἐλευσῖνα ἐκτυπήθη ἐκεῖ τῇ 10 Ἰουλίου μετὰ τοῦ Ἀσλάμπεη καὶ ἐνίκησε. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης μέχρι τῆς 16 Αὐγούστου, ὁπότε ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ἠναγκάσθη νὰ κινηθῇ κατ' αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε συμπλεκόμενος μετὰ τῶν Τούρκων ἐν διαφόροις κατὰ τὴν Ἀττικὴν θέσεσιν. Τοσοῦτον κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀνέπτυξεν ἡρωϊσμόν, ὥστε ὅτε βραδύτερον ὁ Καραϊσκάκης κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ στρατόπεδον ἐν Ἐλευσῖνι, τὸν Βάσσον διώρισε στρατοπεδάρχην, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν τοῦ ἀνδρός, καὶ τοῦτον συμπαρέλαβεν ἅμα ἐπανῆλθεν εἰς Ἐλευσῖνα, ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας του, καὶ μετέβη εἰς Κερατσίνι ὅπως κατασκευάσωσι ὀχυρώματα κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

Ἐπολέμησε κρατερῶς καθ' ὅλας τὰς κατὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως συναφθείσας μάχας· ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὴν ἐν Φαλήρῳ καταστροφήν, ἣν ἡ ἐπιμονὴ Ἄγγλου ἰδιοτρόπου προεκάλεσεν.

Ἐξηκολούθει δὲ μαχόμενος μέχρι τῆς παντελοῦς τῶν Τούρκων ἐκδιώξεως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους.

Καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἀνεγνώρισαν τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ Βάσου, καὶ ἤμοιψαν ἀξίως αὐτόν. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Μαυροβουνιώτην ὑπόληψις τοῦ Ὄθωνος ἐτηρήθη ἀμείωτος μέχρι τοῦ θανάτου του συμβάντος μικρὸν μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ.

Ὁ Νικηφόρος Παμπούκης ἐγεννήθη ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων, τοῦ Πανάγου καὶ τῆς Καλομοίρας, κατὰ τὸ ἔτος 1784 ἐν τῇ κωμοπόλει Χαλκιάνων τοῦ δήμου Νωνάκριδος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ἐν δὲ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ὠνομάσθη Νικόλαος.

Διδαχθεὶς τὰ *κοινὰ γράμματα* ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ἐν ᾗ ἐγεννήθη κωμοπόλεως, εἰσῆλθε πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ἐν τῇ σχολῇ ἄλλης πλησιοχώρου κωμοπόλεως, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἐξ ἧς μετὰ παρέλευσιν τετραετίας ἀπῆλθεν ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὰς ἀγκάλας καταθλιβέντων ἐπὶ τούτῳ γονέων, εἰς τὸν Ἄθωνα, ἐν ᾧ ἡ ὑπάρχουσα σχολή, ἄφθονον ὡς ἐνόμιζεν, ὑπέσχετο πνευματικὴν τροφὴν πρὸς τὴν ἄπληστον μορφώσεως καὶ μαθήσεως καρδίαν τε καὶ διάνοιάν του.

Ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ φιλομαθὴς νέος καὶ μετέβη εἰς τὰς Κυδωνίας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπακμάζουσα σχολὴ προεκάλει τὴν συῤῥοὴν τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς φιλομαθῶν.

Μετὰ ἑξαετεῖς δὲ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ σπουδὰς τὰς ὁποίας διήνυσε κατανικῶν διὰ τῶν ὧν ἐκέκτητο ἀρετῶν, τὰ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐμπόδια, δοὺς τὰς ἀπολυτηρίους αὐτοῦ ἐξετάσεις, ἀνεδείχθη *νυμφίος* τῆς παιδείας παρὰ τῶν τιμώντων αὐτὸν διδασκάλων καὶ ὠνομάσθη Νικηφόρος.

Συστηθεὶς μικρὸν μετὰ τοῦτο παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς ἐν Κυδωνίαις σχολῆς, εἰς τοὺς Ὑδραίους ζητοῦντας καὶ σοφόν, καὶ καλόν, καὶ ἐνάρετον διδάσκαλον, ἀπῆλθεν εἰς Ὕδραν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη ἢ δύο μόνον

ἔτη νὰ διδάξῃ (ἀπὸ ά. Σεπτεμβρίου 1810 μέχρι ά. τοῦ αὐτοῦ 1812) διότι ὑπῆρχεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ὕδρας λέγει ἕτερος βιογράφος του καὶ γέρων τις διδάσκαλος Παρθένιος, ἀγαθὸς μὲν ἄνθρωπος κατὰ τ' ἄλλα, ἀλλ' ὀπαδὸς τῆς ἀρχαίας μεθόδου, γνώσεων, ἕξεων καὶ προλήψεων. Ἀδυνατῶν δὲ νὰ νοήσῃ τὰς νέας θεωρίας, καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τὴν νέαν μέθοδον ἐπολέμει αὐτάς.

Ἀφήσας λοιπὸν τὴν Ὕδραν, καὶ προσκληθεὶς μετέβη εἰς Πόρον, ἐξ οὗ, ἀφοῦ ἐσχολάρχησεν ἐπὶ ἓν ἔτος (ἀπὸ τῆς ά. Σεπτεμβρίου 1812 μέχρι τῆς ά. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς 1813), ἀλλεπάλληλοι καὶ ἐπίμονοι προσκλήσεις, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ἄργος.

Σχολαρχήσας δὲ ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σχολῆς κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ καὶ διαῤῥυθμίσῃ οὕτως αὐτήν, ὥστε τὴν κατέστησε μίαν ἐκ τῶν ὀλίγων αἵτινες διεκρίνοντο ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀλλ' αἱ προσκλήσεις τῶν Ὑδραίων, συνοδευόμεναι καὶ μὲ τὴν προσφορὰν πλουσίας ἀμοιβῆς, ἀπέσπασαν τὸν Ν. Παμπούκην ἐξ Ἄργους.

Καὶ ἐπείσθη μὲν νὰ διδάξῃ καὶ πάλιν ἐν Ὕδρᾳ ἰδιωτικῶς καὶ οὐχὶ δημοσίως. Τῷ προσεφέρθη δὲ τότε αὐθορμήτως ὑπὸ τοῦ φιλομούσου ἡγεμόνος τῆς Ὕδρας Γεωργίου Βούλγαρη, μέρος τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς ά. Νοεμβρίου 1815 μέχρι τῆς ά. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς 1819, ἤτοι ἐπὶ τέσσαρα συνεχῆ ἔτη, ἐδίδασκε τοὺς υἱοὺς τῶν προκρίτων, ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ὁποίων ἄγνωστον ἂν ἠδυνήθη νὰ ἐνσταλάξῃ τὰ ὑφ' ὧν ἐνεφορεῖτο ὑπὲρ εὐαγγελικῆς πολιτείας δημοκρατικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, ἀφοῦ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν μα-

θητῶν τούτων, τοῦ ἀγαθοῦ Παμπούκη, ἐδείχθησαν ἅμα ἡλικιωθέντες, ἀληθεῖς υἱοὶ τῶν πατέρων των.

Ἐδίδασκεν ἐν Ὕδρᾳ τὰ πρὸς Θεὸν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν καθήκοντα, ὅτε κατηχηθεὶς ἐνταῦθα παρὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ (Ἀναγνώστου Παπᾶ Γεωργίου) ἀποστόλου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας «ἀνέλαβε τὴν ἀποστολὴν τῆς Πελοποννήσου, διότι ὁ κατηχητὴς αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ὡς ὕποπτος παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Εἶχον κατηχηθεῖ παρὰ τοῦ Ν. Παμπούκη καὶ πρόκριτοι, ὡς ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Ἰωάννης Περοῦκας, Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, μεγαλέμποροι ὁ Παναγιώτης Ἀρβάλης, Παναγιώτης Ταμιχτσῆς, Κληρικοὶ τέλος Ἡγούμενοι, Ἐπίσκοποι καὶ Ἀρχιεπίσκοποι πλεῖστοι ὅσοι, ὅτε ἡ Τουρκικὴ διοίκησις ἀνακαλύψασα τὰ ὑπ' αὐτοῦ διενεργούμενα ἐζήτησε νὰ λάβῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Ὑδραῖοι πρὸς οὓς κατέφυγε τότε, ἀντὶ νὰ παραδόσωσιν αὐτὸν πρὸς τὸν αἱμοχαρῆ Πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου, ἀπέστειλαν τὸν Παμπούκην μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Χαραλάμπους εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας, ἐξ ἧς μετὰ δεκαοκτάμηνον οὐχὶ ἄκαρπον διαριβὴν ἀπῆλθεν τῇ α΄. Μαΐου 1821 εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως συμμετάσχῃ τῶν πόνων τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῶν κινδύνων ὑφ' ὧν ἠπειλοῦντο οἱ ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν τυράννων των κάτοικοι αὐτῆς.

Ἅμ' ἀποβὰς εἰς τὴν πεφιλημένην αὐτῷ Ὕδραν, ἐξ ἧς βιαίως ἀπεσπάσθη ὡς ἴδομεν, συνηντήθη μετὰ τοῦ, ὡς *πληρεξουσίου τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς* Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐλθόντος εἰς Ἑλλάδα ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τεθεὶς δ' ἀμέσως τότε ὑπὸ τὰς δια-

ταγὰς αὐτοῦ, ἔτρεχεν ἔνθους ὅπου ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἐκάλει τοὺς ἀτρομήτους· ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἠτένιζεν ἀφόβως τὸν θάνατον ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἱματώδεις ἀγῶσιν, καὶ προσέφερεν ὅ,τι ἀπέμεινεν αὐτῷ ἐκ τῶν συνετῶν οἰκονομιῶν του, χρηματικὸν ποσὸν, εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος, μετεμόρφου ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς φλογερᾶς εὐγλωττίας του εἰς παντόλμους Ἀχιλλεῖς τοὺς πρό τινος περιδεεῖς τοῦ δεσποτισμοῦ ὑπηρέτας. Οὕτω δὲ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1822, ὡς τὸ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ἐπίσημον ἔγγραφον μαρτυρεῖ καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον ἵνα διδάξῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις, *Τίς ἐστιν ὁ ἀληθὴς πατριωτισμὸς, καὶ ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία διὰ τὴν ὁποίαν ἠγωνίζοντο (οἱ Πελοποννήσιοι) κινδυνεύοντες καὶ προσφέροντες θυσίαν ἑαυτούς*». Ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ ά Ἰουνίου τοῦ 1825 καὶ ὑπ' ἀριθ. 1834 ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου ἀπεστάλη «*εἰς τὸ κατὰ τὴν Μεσσηνίαν Γενικὸν Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἵνα κηρύξῃ πρὸς τὸ ἐκεῖσε στρατόπεδον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα ἱερὰ χρέη ἑκάστου, καὶ νὰ ἐρεθίσῃ τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, ἵνα τρέξωσι μετὰ προθυμίας, πατριωτισμοῦ καὶ ζήλου κατὰ τῶν ἐχθρῶν*.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Πόρῳ, τῶν πάντων στερούμενος, ὁ τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος θυσιάσας Παμπούκης, προσεκλήθη ὅπως σχολαρχεύσῃ εἰς τὴν ἐν Ἀκράτᾳ (ὡς ἕδραν χειμερινὴν) καὶ Ῥάχωβα (ὡς ἕδραν ἐαρινὴν) συστηθεῖσαν ὑπό τινος φιλομούσου Ἀνδρούτσου Σπανοῦ καλουμένου σχολὴν, τὴν ὁποίαν ἅμ' ἀφιχθεὶς καὶ ὠργάνωσεν ὡς πρὸς τα τῆς

διδασκαλίας καὶ κέντρον, πρὸς ὃ ἀνέῤῥεον πάντες οἱ παιδείας διψῶντες, κατέστησεν αὐτὴν ἐν βραχύ. Ἐπῃνέθη δὲ διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς ἐπαίνους φειδωλοῦ Κυβερνήτου τοῦ ὁποίου ὁ ὑπουργὸς, ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας, ἔγραφε τότε τῷ Παμπούκῃ ὡς ἑξῆς.

«Βεβαιῶν διὰ τῶν ἔργων τὴν ἐν λόγοις διδασκαλίαν, ἑλκύσας εἰς ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν τοῦ Σ. Κυβερνήτου,καὶτὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν τῶν εὐαισθήτων πολιτῶν. Ἐνέπνευσας τὸν πόθον τῆς παιδείας καὶ ἀνθρωπισμοῦ εἰς τοὺς συμπολίτας σου, φέρων ὡς ἄλλος προμηθεὺς, τὸ ζωογόνον αὐτῆς πῦρ εἰς τοὺς κρημνώδεις τόπους τῆς 'Ραχώβας' κατώρθωσας νὰ συστήσῃ διδακτικὰ καταστήματα . . . Περὶ τούτων ἁπάντων πληροφορηθεῖσα ἡ Α. Ἐξοχότης ἐκ τῶν ἀναφορῶν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἔσπευσε ν' ἀποδείξῃ πόσον εὐαρεστεῖται ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις σου, κλπ.».

Ἀλλ' ἡ εὐδία δὲν διήρκησεν ἐπὶ πολύ. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδροῦτσος Σπανὸς ἐδολοφονήθη, ἡ δὲ ἐν 'Ράχωβα οἰκοδομὴ τῆς σχολῆς ἐπυρπολήθη. Ἀναγκασθεὶς δὲ τότε καὶ ὁ κινδυνεύων νὰ δολοφονηθῇ Παμπούκης ν' ἀπέλθῃ τῆς 'Ράχωβας, κατέστησε τὴν Ἀκράταν διαρκῆ ἕδραν τοῦ σχολείου, παράρτημά τι δὲ τῆς πατρικῆς οἰκίας διδακτήριον. Χρήματα ὅμως διὰ τὴν συντήρησιν τῆς σχολῆς δὲν ἐδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν κληρονόμων τοῦ Σπανοῦ. Ὁ δὲ δυστυχὴς καὶ ὑπὸ τῶν στερήσεων ταλαιπωρούμενος Παμπούκης πολυετῆ δικαιούμενος νὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν δίδακτρα, καὶ μὴ λαμβάνων οὐδ' ὀβολὸν ἠναγκάσθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Ἀλλ' οὗτος μὲν ἀπέθανε πρὸ τριακονταεπταετίας, ἡ δὲ δίκη ὑφίσταται εἰσέτι (!!) μεταξὺ τῶν κληρονόμων.

Λεβίδι· βαδίζει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολάου πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Κεχαγιάμπεη, κινδυνεύει πολλάκις εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ὡς καὶ εἰς ἐκείνην τῶν Πατρῶν· πολεμεῖ κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ Ἰμβραήμη ὡς ἀληθὴς ἀνδρεῖος· ἐκστρατεύσας δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐπανέκαμψεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἢ ἀφοῦ ἀπεκρούσθησαν καὶ ἀπῆλθον κατησχυμένοι οἱ ἐχθροί.

Πολιτικῶς ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα καὶ ὡς πληρεξούσιος τῶν ὅπλων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἐν Ἄστρει τότε συνελθοῦσαν ἐθνοσυνέλευσιν.

Ὁ Κυβερνήτης ἐτίμησε τὸν Βασίλειον Πετιμεζᾶν διὰ τοῦ διπλώματος τοῦ ταξιάρχου χιλιάρχου. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστῖνος διώρισεν αὐτὸν Γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων.

Ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐγένετο συνταγματάρχης, τὸ δὲ 1836 Τετράχης τῆς ά. Τετραχίας τῶν φαλαγγιτῶν. Τῇ δὲ 25 Ἰανουαρίου 1847 προεβιβάσθη καὶ ὑποστράτηγος. Ἀλλὰ πληρεξούσιος ἐξελέχθη παρὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843· μετὰ δὲ ταύτην βουλευτής. Ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως ἐγένετο Γερουσιαστής, καὶ ἀντιστράτηγος.

Ἀπεβίωσε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1872.

ΒΑΣΟΣ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ.

Ἐν Σμύρνῃ γεννηθείς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας κατὰ τὰ τέλη παρελθόντος αἰῶνος ὁ Βάσος ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἅμα ἤρξατο ἡ πάλη ὅπως λάβῃ μέρος ἐν αὐτῇ καὶ μὴ

δειχθῇ ἐπιλήσμων τοῦ ὅρκου ὃν αὐθόρμητος καὶ ἐν συγκινήσει ὤμοσεν ὅτε κατετάχθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν, κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τσακάλωφ.

Ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης μικρὸν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφίχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἠγωνίζετο ἐν Εὐβοίᾳ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγούς, εἶτα δὲ ἀναγνωρισθείς, παρὰ τῶν Κυμαίων ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ γενναίως τελευτήσαντος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης Γεωργίου Παπᾶ, ἤρξατο εὐθὺς δίδων δείγματα οὐχὶ μόνον γενναιότητος ἀπαραμίλου, ἀλλὰ καὶ συνέσεως στρατηγικῆς ἀσυνήθους.

Ἦτο περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου ὅτε στρατοπεδεύσας μετὰ τοῦ Κριεζώτου, μεθ' οὗ ἀδελφικὴν συνῆψε σχέσιν, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Καρύστου, ἐν τῷ Ἀλιβερίῳ, κατόρθωσε, μετὰ τῶν δύο τούτων ἀξίων καὶ κατὰ πάντα ὁμοίων αὐτῷ συναρχηγῶν, νὰ τρέψῃ πρώτην ἤδη φορὰν εἰς αἰσχρὰν φυγὴν τοὺς ἐκ Ξηροχωρίου καὶ Καστράκι ὁρμήσαντας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, τρομεροὺς πολεμίους.

Ἐκλεχθέντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχηγοῦ τῶν ὅπλων τῆς Καρυστίας τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη, ὁ μετριόφρων καὶ συνετὸς Μαυροβουνιώτης, ὅστις καὶ ἐδικαιοῦτο ν' ἀπαιτήσῃ δι' ἑαυτὸν τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, καὶ παρὰ τῶν στρατιωτῶν θ' ἀνηγορεύετο μετ' εὐφημιῶν ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς αὐτῆς, ἀνεγνώρισε προθύμως τὴν στρατιωτικὴν ἡγεμονίαν τοῦ νεαροῦ Μαυρομιχάλη, ὅπως δὲ καταπνίξει τὰς μεμψιμοιρίας καὶ ἐγωϊστικὰς ἀπαιτήσεις τῶν

ἄλλων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ὁπλαρχηγῶν, ἐκήρυξεν ὅτι ὑποτάσσετο ἀγογγύστως αὐτῷ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μεγαλόφρων Σπαρτιάτης ἅμ' ἀφίχθη περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου εἰς Ἀλιβέρι, ὅπου περιέμενεν αὐτὸν ὁ Βάσος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καρύστου Νεοφύτου, ἠσπάσθη ὡς ἀδελφὸς τὸν γενναῖον πολεμιστήν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐπιμόνως νὰ δεχθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν συναρχηγίαν. Συγκινηθεὶς τότε ὁ Βάσσος ἐπὶ τῇ ἀληθῶς Σπαρτιατικῇ ταύτῃ συμπεριφορᾷ, ἐνηγκαλίσθη ἔνθους τὸν ὁποῖον ἔμελλε μετὰ μικρὸν νὰ θρηνίσῃ ἥρωα· συνορκισθέντες δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ σεβαστοῦ ἱεράρχου Νεοφύτου, ὑπεσχέθησαν μεθ' ἐγκαρδίου ὁρμῆς ὅπως βοηθῶσιν ἠλλήλους ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ, ἔχωσι δὲ ἐν τῷ νῷ ἀπαύστως τὸ τοῦ θείου κήρυκος «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος».

Ἀλλ' ὁ Ὀμὲρ Πασσᾶς τῆς Καρύστου εἰθισμένος νὰ καταπατῇ ἀκολύτως τὴν Εὔβοιαν, μένεα δὲ πνέων διὰ τὸ πρό τινος δοθὲν αὐτῷ ἐν Ἀλιβέρι παρὰ τοῦ Βάσου καὶ τῶν ἄλλων ῥάπισμα, κατέστη φρενήρης ἅμα ἐπληροφορήθη τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη, καὶ τὴν συγκέντρωσιν ἰσχυροτέρου Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἐν Ἀλβέρι. Ἀπόφασιν δὲ λαβὼν νὰ κτυπηθῇ λυσσωδῶς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνίσχυσε διὰ τῆς ἀποστολῆς μιᾶς φάλαγγος, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ τρόμον ἐμπνέοντος ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἕλληνας, Ἰουσοὺφ ἀγᾶ συγγενοῦς του, τὴν πρὸς βορρᾶν καὶ πλησίον τῆς Καρύστου κειμένην κωμόπολιν Στύρα, εἶτα δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῶν ἐν Ἀλιβερίῳ συγκεντρωθέντων Ἑλλήνων.

Ἀλλ' οἱ τὴν θέσιν ταύτην κατέχοντες ὀλιγάριθμοι Ἑλ-

ληνες ἦσαν ἐξ ἐκείνων οἵτινες οὐχὶ μόνον δὲν κατεδέχοντο νὰ μετρῶσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ὑπομονὴν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὅπως περιμένωσιν ἀκίνητοι τὰς ἐφόδους των. Ἐκινήθησαν λοιπὸν ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Βάσος καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ τοῦ Ὀμὲρ, ἅμα δ' ἀφιχθέντες πλησίον τῶν Στυρῶν, ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τῶν καταπιπτουσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βροχῶν (ἦτο Ἰανουάριος) νὰ σταματήσωσιν ἔν τινι πλησίον ἐκεῖ κειμένῳ χωρίῳ. «Τὴν δὲ πρωΐαν τῆς δωδεκάτης λέγει ὁ Φιλήμων, ἐξελθόντες οἱ ἐν Στύροις Τοῦρκοι προεκάλεσαν τὴν συμπλοκήν. Ὁ Βάσος μὴ περιμένων τὸν Ἠλίαν ὄπισθεν ἐρχόμενον, καθ' ἣν εἶχον συμφωνίαν, ὥρμησε πλησιάσας τούτους· φθάσαντος δὲ καὶ τοῦ Ἠλία, ἤρξατο ἡ μάχη, καθ' ἣν ἅπαξ κενώσαντες τὰ πυροβόλα αὐτῶν οἱ Καρυστηνοὶ, ἐφόρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ξιφήρεις. Τοιαύτην πάντοτε ἠκολούθουν οἱ γενναῖοι οὗτοι τακτικὴν πολέμου. Ἀλλὰ πίπτουσι περὶ τοὺς τριάκοντα, αἰχμαλωτίζονται ἑπτὰ, τραυματίζονται πολλοὶ καὶ ἀποθοῦνται οἱ λοιποὶ διωκόμενοι· εἰσελθόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ χωρίῳ, κατεκλείσθησαν ἐντὸς πέντε μόνον οἰκιῶν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἐπολιορκίθησαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Εὐβοΐα ἀνδραγαθήματα τοῦ Βάσου. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου περιεπλέχθη δυστυχῶς καὶ οὗτος ἐν αὐτῷ. Ἐξιλέωσεν ὅμως τὴν πατρίδα διὰ τῶν, μετὰ τὴν κατάπασσιν αὐτοῦ, ἀγώνων κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Εὑρίσκετο εἰς τὴν Μεγαρίδα ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Εὐβοίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικήν· κινηθεὶς δ' ἀμέσως τότε πρὸς τὴν ἀπειλουμένην ἐπαρχίαν, συναντᾶ-

ται μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ὁποίους μετὰ ἐπίμονον ἀντίστασιν διασκορπίζει.

Μετὰ τοῦτο μεταβὰς εἰς Ἐλευσῖνα ἐκτυπήθη ἐκεῖ τῇ 10 Ἰουλίου μετὰ τοῦ Ἀσλάμπεη καὶ ἐνίκησε. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης μέχρι τῆς 16 Αὐγούστου, ὁπότε ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ἠναγκάσθη νὰ κινηθῇ κατ' αὐτοῦ, δὲν ἔπαυσε συμπλεκόμενος μετὰ τῶν Τούρκων ἐν διαφόροις κατὰ τὴν Ἀττικὴν θέσεσιν. Τοσοῦτον κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀνέπτυξεν ἡρωϊσμόν, ὥστε ὅτε βραδύτερον ὁ Καραϊσκάκης κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ στρατόπεδον ἐν Ἐλευσῖνι, τὸν Βάσσον διώρισε στρατοπεδάρχην, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν τοῦ ἀνδρός, καὶ τοῦτον συμπαρέλαβεν ἅμα ἐπανῆλθεν εἰς Ἐλευσῖνα, ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας του, καὶ μετέβη εἰς Κερατσίνι ὅπως κατασκευάσωσι ὀχυρώματα κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

Ἐπολέμησε κρατερῶς καθ' ὅλας τὰς κατὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως συναφθείσας μάχας· ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὴν ἐν Φαλήρῳ καταστροφήν, ἣν ἡ ἐπιμονὴ Ἄγγλου ἰδιοτρόπου προεκάλεσεν.

Ἐξηκολούθει δὲ μαχόμενος μέχρι τῆς παντελοῦς τῶν Τούρκων ἐκδιώξεως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους.

Καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἀνεγνώρισαν τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ Βάσου, καὶ ἤμοιψαν ἀξίως αὐτόν. Ἡ δὲ πρὸς τὸν Μαυροβουνιώτην ὑπόληψις τοῦ Ὄθωνος ἐτηρήθη ἀμείωτος μέχρι τοῦ θανάτου του συμβάντος μικρὸν μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ.

Ὁ Νικηφόρος Παμπούκης ἐγεννήθη ὑπὸ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων, τοῦ Πανάγου καὶ τῆς Καλομοίρας, κατὰ τὸ ἔτος 1784 ἐν τῇ κωμοπόλει Χαλκιάνων τοῦ δήμου Νωνάκριδος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ἐν δὲ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ὠνομάσθη Νικόλαος.

Διδαχθεὶς τὰ *κοινὰ γράμματα* ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ἐν ᾗ ἐγεννήθη κωμοπόλεως, εἰσῆλθε πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ἐν τῇ σχολῇ ἄλλης πλησιοχώρου κωμοπόλεως, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἐξ ἧς μετὰ παρέλευσιν τετραετίας ἀπῆλθεν ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὰς ἀγκάλας καταθλιβέντων ἐπὶ τούτῳ γονέων, εἰς τὸν Ἄθωνα, ἐν ᾧ ἡ ὑπάρχουσα σχολή, ἄφθονον ὡς ἐνόμιζεν, ὑπέσχετο πνευματικὴν τροφὴν πρὸς τὴν ἄπληστον μορφώσεως καὶ μαθήσεως καρδίαν τε καὶ διάνοιάν του.

Ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁ φιλομαθὴς νέος καὶ μετέβη εἰς τὰς Κυδωνίας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπακμάζουσα σχολὴ προεκάλει τὴν συῤῥοὴν τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς φιλομαθῶν.

Μετὰ ἑξαετεῖς δὲ ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ σπουδὰς τὰς ὁποίας διήνυσε κατανικῶν διὰ τῶν ὧν ἐκέκτητο ἀρετῶν, τὰ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἐμπόδια, δοὺς τὰς ἀπολυτηρίους αὐτοῦ ἐξετάσεις, ἀνεδείχθη *νυμφίος* τῆς παιδείας παρὰ τῶν τιμώντων αὐτὸν διδασκάλων καὶ ὠνομάσθη Νικηφόρος.

Συστηθεὶς μικρὸν μετὰ τοῦτο παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς ἐν Κυδωνίαις σχολῆς, εἰς τοὺς Ὑδραίους ζητοῦντας καὶ σοφὸν, καὶ καλὸν, καὶ ἐνάρετον διδάσκαλον, ἀπῆλθεν εἰς Ὕδραν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη ἢ δύο μόνον

ἔτη νὰ διδάξῃ (ἀπὸ α. Σεπτεμβρίου 1810 μέχρι α. τοῦ αὐτοῦ 1812) διότι ὑπῆρχεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ὕδρας λέγει ἕτερος βιογράφος του καὶ γέρων τις διδάσκαλος Παρθένιος, ἀγαθὸς μὲν ἄνθρωπος κατὰ τ' ἄλλα, ἀλλ' ὀπαδὸς τῆς ἀρχαίας μεθόδου, γνώσεων, ἕξεων καὶ προλήψεων. Ἀδυνατῶν δὲ νὰ νοήσῃ τὰς νέας θεωρίας, καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τὴν νέαν μέθοδον ἐπολέμει αὐτάς.

Ἀφήσας λοιπὸν τὴν Ὕδραν, καὶ προσκληθεὶς μετέβη εἰς Πόρον, ἐξ οὗ, ἀφοῦ ἐσχολάρχησεν ἐπὶ ἓν ἔτος (ἀπὸ τῆς α. Σεπτεμβρίου 1812 μέχρι τῆς α. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς 1813), ἀλλεπάλληλοι καὶ ἐπίμονοι προσκλήσεις, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ἄργος.

Σχολαρχήσας δὲ ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σχολῆς κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ καὶ διαῤῥυθμίσῃ οὕτως αὐτὴν, ὥστε τὴν κατέστητε μίαν ἐκ τῶν ὀλίγων αἵτινες διεκρίνοντο ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἀλλ' αἱ προσκλήσεις τῶν Ὑδραίων, συνοδευόμεναι καὶ μὲ τὴν προσφορὰν πλουσίας ἀμοιβῆς, ἀπέσπασαν τὸν Ν. Παμπούκην ἐξ Ἄργους.

Καὶ ἐπείσθη μὲν νὰ διδάξῃ καὶ πάλιν ἐν Ὕδρᾳ ἰδιωτικῶς καὶ οὐχὶ δημοσίως. Τῷ προσεφέρθη δὲ τότε αὐθορμήτως ὑπὸ τοῦ φιλομούσου ἡγεμόνος τῆς Ὕδρας Γεωργίου Βούλγαρη, μέρος τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς α. Νοεμβρίου 1815 μέχρι τῆς α. τοῦ αὐτοῦ μηνὸς 1819, ἤτοι ἐπὶ τέσσαρα συνεχῆ ἔτη, ἐδίδασκε τοὺς υἱοὺς τῶν προκρίτων, ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ὁποίων ἄγνωστον ἂν ἠδυνήθη νὰ ἐνσταλάξῃ τὰ ὑφ' ὧν ἐνεφορεῖτο ὑπὲρ εὐαγγελικῆς πολιτείας δημοκρατικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, ἀφοῦ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν μα-

θητῶν τούτων, τοῦ ἀγαθοῦ Παμπούκη, ἐδείχθησαν ἅμα ἡλικιωθέντες, ἀληθεῖς υἱοὶ τῶν πατέρων των.

Ἐδίδασκεν ἐν Ὕδρᾳ τὰ πρὸς Θεὸν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν καθήκοντα, ὅτε κατηχηθεὶς ἐνταῦθα παρὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ (Ἀναγνώστου Παπᾶ Γεωργίου) ἀποστόλου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας «ἀνέλαβε τὴν ἀποστολὴν τῆς Πελοποννήσου, διότι ὁ κατηχητὴς αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ὡς ὕποπτος παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Εἶχον κατηχηθεῖ παρὰ τοῦ Ν. Παμπούκη καὶ πρόκριτοι, ὡς ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Ἰωάννης Περοῦκας, Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, μεγαλέμποροι ὁ Παναγιώτης Ἀρβάλης, Παναγιώτης Ταμιγτσῆς, Κληρικοὶ τέλος Ἡγούμενοι, Ἐπίσκοποι καὶ Ἀρχιεπίσκοποι πλεῖστοι ὅσοι, ὅτε ἡ Τουρκικὴ διοίκησις ἀνακαλύψασα τὰ ὑπ' αὐτοῦ διενεργούμενα ἐζήτησε νὰ λάβῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Ὑδραῖοι πρὸς οὓς κατέφυγε τότε, ἀντὶ νὰ παραδόσωσιν αὐτὸν πρὸς τὸν αἱμοχαρῆ Πασσᾶν τῆς Πελοποννήσου, ἀπέστειλαν τὸν Παμπούκην μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Χαραλάμπους εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας, ἐξ ἧς μετὰ δεκαοκτάμηνον οὐχὶ ἄκαρπον διατριβὴν ἀπῆλθεν τῇ α΄. Μαΐου **1821** εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως συμμετάσχῃ τῶν πόνων τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῶν κινδύνων ὑφ' ὧν ἠπειλοῦντο οἱ ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν τυράννων των κάτοικοι αὐτῆς.

Ἅμ' ἀποβὰς εἰς τὴν πεφιλημένην αὐτῷ Ὕδραν, ἐξ ἧς βιαίως ἀπεσπάσθη ὡς ἴδομεν, συνηντήθη μετὰ τοῦ, ὡς *πληρεξουσίου τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς* Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐλθόντος εἰς Ἑλλάδα ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τεθεὶς δ' ἀμέσως τότε ὑπὸ τὰς δια-

ταγὰς αὐτοῦ, ἔτρεχεν ἔνθους ὅπου ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἐκάλει τοὺς ἀτρομήτους· ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἠτένιζεν ἀφόβως τὸν θάνατον ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἱματώδεις ἀγῶσιν, καὶ προσέφερεν ὅ,τι ἀπέμεινεν αὐτῷ ἐκ τῶν συνετῶν οἰκονομιῶν του, χρηματικὸν ποσὸν, εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος; μετεμόρφου ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς φλογερᾶς εὐγλωττίας του εἰς παντόλμους 'Αχιλλεῖς τοὺς πρό τινος περιδεεῖς τοῦ δεσποτισμοῦ ὑπηρέτας. Οὕτω δὲ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ 'Υπουργοῦ τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1822, ὡς τὸ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ἐπίσημον ἔγγραφον μαρτυρεῖ καθ' ἅπασαν τὴν Πελοπόννησον ἵνα διδάξῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις, *Τίς ἐστιν ὁ ἀληθὴς πατριωτισμὸς, καὶ ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία διὰ τὴν ὁποίαν ἠγωνίζοντο (οἱ Πελοποννήσιοι) κινδυνεύοντες καὶ προσφέροντες θυσίαν* ἑαυτούς». 'Επίσης καὶ διὰ τοῦ ἀπὸ ά 'Ιουνίου τοῦ 1825 καὶ ὑπ' ἀριθ. 1834 ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου ἀπεστάλη «*εἰς τὸ κατὰ τὴν Μεσσηνίαν Γενικὸν 'Ελληνικὸν στρατόπεδον ἵνα κηρύξῃ πρὸς τὸ ἐκεῖσε στρατόπεδον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα ἱερὰ χρέη ἑκάστου, καὶ νὰ ἐρεθίσῃ τὰ πνεύματα τῶν 'Ελλήνων, ἵνα τρέξωσι μετὰ προθυμίας, πατριωτισμοῦ καὶ ζήλου κατὰ τῶν ἐχθρῶν*.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Πόρῳ, τῶν πάντων στερούμενος, ὁ τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος θυσιάσας Παμπούκης, προσεκλήθη ὅπως σχολαρχεύσῃ εἰς τὴν ἐν 'Ακράτᾳ (ὡς ἕδραν χειμερινὴν) καὶ 'Ράχωβα (ὡς ἕδραν ἐαρινὴν) συστηθεῖσαν ὑπό τινος φιλομούσου 'Ανδρούτσου Σπανοῦ καλουμένου σχολὴν, τὴν ὁποίαν ἅμ' ἀφιχθεὶς καὶ ὠργάνωσεν ὡς πρὸς τὰ τῆς

διδασκαλίας καὶ κέντρον, πρὸς ὃ ἀνέῤῥεον πάντες οἱ παιδείας διψῶντες, κατέστησεν αὐτὴν ἐν βραχύ. Ἐπῃνέθη δὲ διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς ἐπαίνους φειδωλοῦ Κυβερνήτου τοῦ ὁποίου ὁ ὑπουργὸς, ὁ ἐπὶ τῆς παιδείας, ἔγραφε τότε τῷ Παμπούκῃ ὡς ἑξῆς.

«Βεβαιῶν διὰ τῶν ἔργων τὴν ἐν λόγοις διδασκαλίαν, ἕλκυσας εἰς ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν τοῦ Σ. Κυβερνήτου,καὶτὴν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν τῶν εὐαισθήτων πολιτῶν. Ἐνέπνευσας τὸν πόθον τῆς παιδείας καὶ ἀνθρωπισμοῦ εἰς τοὺς συμπολίτας σου, φέρων ὡς ἄλλος προμηθεὺς, τὸ ζωογόνον αὐτῆς πῦρ εἰς τοὺς κρημνώδεις τόπους τῆς Ῥαχώβας· κατώρθωσας νὰ συστήσῃ διδακτικὰ καταστήματα . . . Περὶ τούτων ἁπάντων πληροφορηθεῖσα ἡ Α. Ἐξοχότης ἐκ τῶν ἀναφορῶν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἔσπευσε ν' ἀποδείξῃ πόσον εὐαρεστεῖται ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις σου, κλπ.».

Ἀλλ' ἡ εὐδία δὲν διήρκησεν ἐπὶ πολύ. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδροῦτσος Σπανὸς ἐδολοφονήθη, ἡ δὲ ἐν Ῥάχωβα οἰκοδομὴ τῆς σχολῆς ἐπυρπολήθη. Ἀναγκασθεὶς δὲ τότε καὶ ὁ κινδυνεύων νὰ δολοφονηθῇ Παμπούκης ν' ἀπέλθῃ τῆς Ῥαχώβας, κατέστησε τὴν Ἀκράταν διαρκῆ ἕδραν τοῦ σχολείου, παράρτημά τι δὲ τῆς πατρικῆς οἰκίας διδακτήριον. Χρήματα ὅμως διὰ τὴν συντήρησιν τῆς σχολῆς δὲν ἐδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν κληρονόμων τοῦ Σπανοῦ. Ὁ δὲ δυστυχὴς καὶ ὑπὸ τῶν στερήσεων ταλαιπωρούμενος Παμπούκης πολυετῆ δικαιούμενος νὰ λάβῃ παρ' αὐτῶν δίδακτρα, καὶ μὴ λαμβάνων οὐδ' ὀβολὸν ἠναγκάσθη νὰ προστρέξῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Ἀλλ' οὗτος μὲν ἀπέθανε πρὸ τριακονταεπταετίας, ἡ δὲ δίκη ὑφίσταται εἰσέτι (!!) μεταξὺ τῶν κληρονόμων.

Ὁ κατὰ τὴν 21 Νοεμβρίου μετὰ βραχυτάτην ἀσθένειαν συμβὰς θάνατος τοῦ Παμπούκη συνεκίνησε καὶ κατέθλιψε πάντας. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου πατριώτου καὶ ὑψηλοῦ τῆς ἐλευθερίας κήρυκος, ἄφθονα ἔρρευσαν δάκρυα.

ΤΕΛΟΣ.

Εἰδοποίησις.

Οἱ Ἔνδοξοι Ἕλληνες εὑρίσκονται ἐν Πάτραις παρὰ τῷ Κυρίῳ Α. Σ. Ἀγαπητῷ καὶ παρ' ἅπασι τοῖς ἐν Ἑλλάδι καὶ τῷ ἐξωτερικῷ Βιβλιοπώλαις.

Τιμᾶται δραχ. 3.

